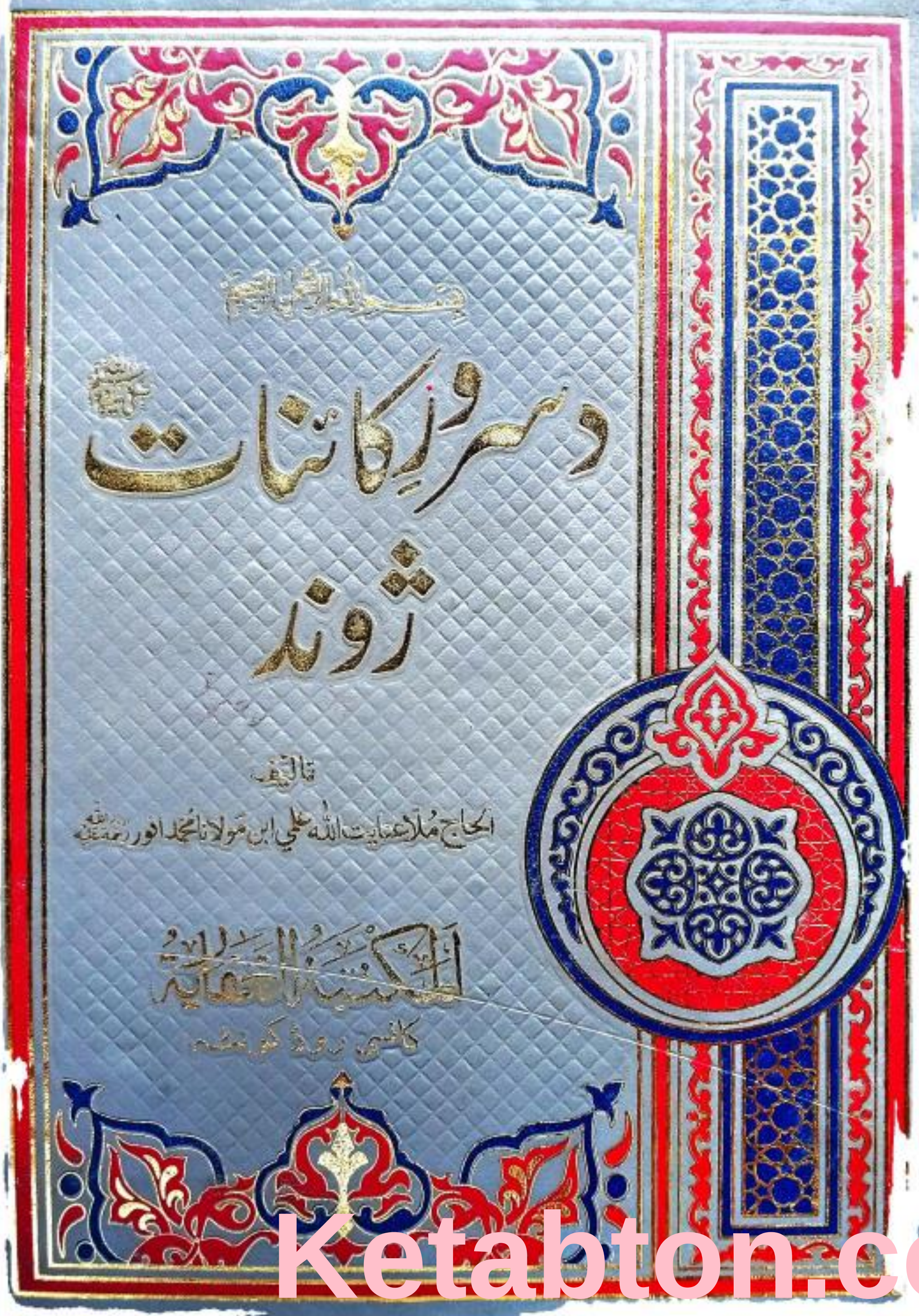

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

حنفی

شافعی

کفایت دینی کتب خانہ

کفایت اللہ ابن صدیق

واٹس ایپ گروپ ٹیلی گرام چینل

اس گروپ میں کتابیں اہل السنۃ والجماعت، حنفی، شافعی، مالکی، حنبلی، دیوبند ، علماء حق کے عقائد کے مطابق ہوں گی مختلف زبانوں میں اسلامی کتابیں پشتو عربی اردو فارسی جیسے تفسیریں، فتاویٰ درسی کتب خارجی کتب و غیرہ۔

کفایت اللہ ابن صدیق

easypaisa

+923052488551
+923247442395

مالکی

حنبلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

لا اله الا الله محمد رسول الله

د سرور کائنات صلی الله علیه وسلم ژوند

لومړی ټوک

اصلاح سوې نسخه

تألیف:

الحاج ملا عنایت الله "عِلمي" ابن مولانا محمد انور رحمة الله علیه

المکتبة الغفاریة ارګ بازار کندهار افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول حقوق د ليکوال سره خوندي دي

د کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم	::	د سرور کائنات صلى الله عليه وسلم ژوند
تألیف	::	الحاج ملا عنایت الله "علمي"
		ابن مولانا محمّد انور رحمة الله عليه
خپروونکی	::	پخپله مؤلف.
کمپوزر	::	پخپله مؤلف.
اتم چاپ		۱۳۹۵

دغه کتاب او د ليکونکي نور کتابونه په پاکستان کي په لاندي ځايو کي تر لاسه کيږي:

- مکتبۀ رشیدیه: سرکي روډ کویټه.
- مکتبۀ محمّدیه: شاپ نمبر ۱۴ گرو مندر بنوري ټاون کراچي.
- مکتبة القرآن والسّنة: محله جنګي پشاور.
-

المکتبۀ الغفّاریۀ ارګ بازار کندهار افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

الله أكبر

بسم الله الرحمن الرحيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لومړي ټوک فهرست

شمېر	سرلیک	مخ
۱	په پښتو کي د (ي) تلفظ........	۱
۲	د دوهمي طبعي یا دوهم چاپ مقدمه........	۳
۳	د اولي طبعي یا اول چاپ مقدمه........	۱۱
۴	د سرور کائنات ﷺ ژوند........	۱۵
۵	یهودیت او نصرانیت جزیرة العرب ته څنګه داخل سوه...	۳۱
٦	د اول وار دپاره د کعبې شریفي پوښول........	۳۴
۷	نصرانیت او د حبشې حکم څنګه ویمن ته داخل سوه؟.......	۴۱
۸	د فیل کال او د اصحاب الفیل قصه........	۵۰
۹	یمن ته د فارس یا فارسیانو داخلېدل........	۵٦
۱۰	اسلام ته د یمن د خلقو داخلېدل........	٦۱
۱۱	د مکې مکرمې څخه د خزاعه ایستل او د قریشو تسلط.....	٦۳
۱۲	د عبدالمطلب په واسطه د زمزم د څا کندل........	٦۸
۱۳	د عبدالله واده او د محمد ﷺ مبارک میلاد........	۷۷
۱۴	د رسول الله ﷺ نسب او کورنۍ........	۸۱
۱۵	د رسول الله ﷺ رضاعت او پرورښت........	۸۲
۱٦	د رسول الله ﷺ د مور وفات........	۸۹
۱۷	د رسول الله ﷺ اقتصادي حالت........	۹۱
۱۸	د ابو طالب سره د رسول الله ﷺ تربیه........	۹۳
۱۹	د رسول الله ﷺ واده یا زواج........	۱۰۹
۲۰	د کعبې شریفي بیا جوړېدل........	۱۱۴
۲۱	د کعبې شریفي په نوې بناء کي د حجر اسود ایښوول.....	۱۱۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲	د رسول الله ﷺ خلوت او تنهايي خوښېدل........	۱۲۶
۲۳	د وحيو نازلېدل..........................	۱۲۸
۲۴	د رسول الله ﷺ رسالت او په دعوت مکلفېدل........	۱۴۵
۲۵	د مکي دورې اوله مرحله، يا د سري دعوت درې کلونه...	۱۴۹
۲۶	د مکي دورې دوهمه مرحله، يا په ښکاره سره دعوت......	۱۵۶
۲۷	د دعوت د اورېدلو څخه د حاجيانو منعه کول..........	۱۶۲
۲۸	د دعوت د چپولو د پاره د قريشو قسم قسم طريقې.........	۱۶۳
۲۹	د مشرکانو له طرفه د آزارو شروع کېدل...............	۱۶۶
۳۰	د رسول الله ﷺ او اصحاب کرامو آزارول...............	۱۶۷
۳۱	د ارقم بن ابي الأرقم کور............................	۱۹۳
۳۲	حبشې ته د مسلمانانو اول هجرت....................	۱۹۴
۳۳	د حبشې مهاجرو مسلمانانو ته د قريشو چم او چېله.........	۲۰۲
۳۴	ابو طالب ته د قريشو دوهم وار ورتګ....................	۲۱۰
۳۵	ابو طالب ته د قريشو درېيم وار ورتګ....................	۲۱۲
۳۶	د رسول الله ﷺ د وژلو د پاره د ياغي قريشو مشوره........	۲۱۳
۳۷	د حمزه بن عبد المطلب اسلام...........................	۲۲۰
۳۸	د عمر بن الخطاب اسلام..............................	۲۲۲
۳۹	رسول الله ﷺ ته د دعوت پرېښوولو وړانديزونه..........	۲۳۶
۴۰	دوهم وار بياد رسول الله ﷺ سره د قريشو خبري........	۲۴۵
۴۱	ابو طالب د بني هاشم ټولنه جوړوي....................	۲۵۲
۴۲	د ظلم او عداوت عهد نامه، مقاطعه او بنديز يا اقتصادي ..	۲۵۴
۴۳	درې کاله د ابو طالب په شعب کې......................	۲۵۵
۴۴	د تعهد نامې يا مقاطعې ماتول........................	۲۵۸
۴۵	ابو طالب ته د قريشو آخرنۍ ډله.......................	۲۶۳
۴۶	عامُ الحُزن يا د غم کال.............................	۲۶۵
۴۷	خاصه خبرتيا. يا تنبيه..............................	۲۶۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۸ د حضرت خدیجه رضي الله عنها وفات ۲٦۹
۴۹ د اصحاب کرامو د دونه صبر او ثبات سبب څه وو؟ ۲۷۲
۵۰ د مکې مکرمې دریمه مرحله، یا تر مکې دباندې دعوت.. ۲۸۳
۵۱ وطائف ته سفر ۲۸۴
۵۲ پر قبائلو او افرادو د اسلام عرضول ۲۹۷
۵۳ هغه قبائل چې اسلام پر عرض سوی دی ۲۹۸
۵۴ هغه کسان چې اهل مکه نه وه او مسلمانان سوي دي ۳۰۱
۵۵ د شق القمر معجزه ۳۱۳
۵٦ د اهلِ یثرِب څخه شپږ پاک روحه ۳۱٦
۵۷ د إسراء او معراج قصه ۳۱۹
۵۸ د عقبې سره اول بیعت ۳۴۳
۵۹ په مدینه منوره کې د اسلام اول سفیر ۳۴۵
٦۰ د عقبې سره د اهلِ یثرِب دوهم بیعت ۳۴۹
٦۱ دوولس نفره نقیبان ۳۵۷
٦۲ شیطان په دغه بیعت او معاهده خبرېږي ۳۵۸
٦۳ د هجرت شروع ۳٦۲
٦۴ په دار الندوه کې د قریشو پارلماني شوریٰ ۳٦۷
٦۵ د رسول الله ﷺ هجرت ۳۷۱
٦٦ د کور څخه تر غار ثور پوري ۳۷۷
٦۷ د غار ثور واقعې ۳۷۸
٦۸ د هجرت د لارې واقعات ۳۸۳
٦۹ مدینې منورې ته د رسول الله ﷺ رسېدل ۳۹٦
۷۰ د رسول الله ﷺ د هجرت مهمې او ښکاره نقطې ۴۰۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۱ د مدینې منورې د ژوند اوله مرحله........ ۴۱۷
۷۲ د نوي ټولني جوړول........ ۴۳۰
۷۳ د مسلمانانو په مابین کي ورور ګلوي........ ۴۳۳
۷۴ اولنۍ اسلامي قانون........ ۴۳۶
۷۵ په ټولنه کي د اسلامي قانون اثر او تاثیر........ ۴۳۹
۷۶ د مدینې منورې د یهودو سره معاهده........ ۴۴۴
۷۷ تر هجرت وروسته د قریشو دسیسې........ ۴۴۶
۷۸ کافر قریش، مهاجر مسلمانان تهدیدوي........ ۴۴۷
۷۹ په جنګ او قتال سره الهي اجازه........ ۴۴۹
۸۰ هغه غزاوي او سریې چي تر بدر د مخه پیښي سوي دي... ۴۵۰

د دوهم ټوک فهرست

۸۱ د بدر لویه او عظیمه غزاء........ ۴۷۰
۸۲ اسلامي لښکر د بدر پر طرف حرکت کوي........ ۴۷۴
۸۳ د مکې مکرمې مشرکان د جنګ دپاره تیاریږي........ ۴۷۶
۸۴ د رسول اللهﷺ مشورتي مجلس........ ۴۸۱
۸۵ د مبارزې شروع کېدل........ ۴۹۶
۸۶ ابلیس علیه لعنه د جنګ له میدانه وزي........ ۵۰۵
۸۷ د ابو جهل وژل کېدل........ ۵۰۶
۸۸ په بدر کي د صادقه ایمان خو نمونې........ ۵۱۲
۸۹ د جنګ بندیان........ ۲۲۵
۹۰ هغه ځاته د رسول اللهﷺ ورتګ چي د کفارو جسدونه... ۵۲۶
۹۱ پر ابو لهب د جنګ د بایللو تاثیر........ ۵۲۹
۹۲ مدینې منورې ته د مسلمانانو د نصرت خبر رسېدل........ ۵۳۱
۹۳ نبوي لښکر مدینې منورې ته حرکت کوي........ ۵۳۳
۹۴ قرآن مجید د بدر د جنګ په باره کي بیان کوي........ ۵۴۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹۵	د بدر او اُحُد په منځ کي عسکري حرکتونه........	۵۴۵
۹۶	په کُدر کي د بني سُليم غزاء........	۵۴۷
۹۷	د رسول الله ﷺ د وژلو دسيسه........	۵۴۷
۹۸	د بني قَينُقاع غزاء او سبب........	۵۵۰
۹۹	د السويق غزاء........	۵۵۹
۱۰۰	د ذي اَمَر غزاء........	۵۶۰
۱۰۱	د کعب بن الاشرف يهودي وژل........	۵۶۲
۱۰۲	د فُرُع يا بحران غزاء........	۵۶۸
۱۰۳	د زيد بن حارثه ﷺ سريه يا ټولي........	۵۶۹
۱۰۴	د اُحُد غزاء يا د يوه نيستي کوونکي جنګ دپاره........	۵۷۱
۱۰۵	د مشرکانو د لښکر جوړېدل........	۵۷۴
۱۰۶	د دفاع دپاره د مسلمانانو مشورتي غونډه........	۵۷۶
۱۰۷	اسلامي لښکر جوړول او د جنګ ميدان ته وتل........	۵۷۸
۱۰۸	د جنګ او دفاع دپاره نقشه........	۵۸۶
۱۰۹	د مشرکانو د لښکر تياري........	۵۹۲
۱۱۰	د قريشو له طرفه سياسي هلي ځلي........	۵۹۲
۱۱۱	د مشرکانو د لښکر د احساساتو د لوړولو دپاره........	۵۹۵
۱۱۲	د جنګ اور بلېدل........	۵۹۶
۱۱۳	د اسد الله حمزه بن عبد المطلب ﷺ شهادت........	۶۰۳
۱۱۴	په جنګ کي د غشي ويشتونکو کاميابه برخه........	۶۰۵
۱۱۵	د غشي ويشتونکو رسوا کوونکې غلطي........	۶۰۷
۱۱۶	د رسول الله ﷺ پر شا وخوا شديد جنګ........	۶۱۴
۱۱۷	پر رسول الله ﷺ د مشرکانو د فشار ډېرېدل........	۶۲۳
۱۱۸	د اُحُد د ورځي عجيبه او نادره قهرماني........	۶۲۴
۱۱۹	د رسول الله ﷺ د وژل کېدلو آوازه........	۶۲۶
۱۲۰	د اُبي بن خلف کافر وژل کېدل........	۶۲۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲۱	د شهیدانو د پزوا و غوږو پرېکول........	٦٣٢
۱۲۲	تر جنګ وروسته د عمر فاروق ﷺ او ابو سفیان خبري......	٦٣۴
۱۲۳	د شهیدانو را ټولول او ښخول........	٦٣٩
۱۲۴	مدینې منورې ته رجوع، د حب او قرباني نادره حالات.	٦۴٣
۱۲۵	د اُحُد په جنګ کې د دواړو طرفو وژل سوي کسان........	٦۴۵
۱۲٦	د حمراءُ الاسد غزاء........	٦۴٦
۱۲۷	د اُحُد پر غزاء الٰهي تبصره........	٦۵۴
۱۲۸	د ابو سلمه ﷺ سریه........	٦٦۵
۱۲۹	د خالد بن سفیان د وژلو دپاره دَ عبد الله لیږل........	٦٦٦
۱۳۰	د عمرو بن العاص اسلام........	٦٦٩
۱۳۱	د رجیع د اوبو غمجنه واقعه........	٦۷۱
۱۳۲	د بئر معونه فاجعه........	٦۷۷
۱۳۳	د بني النضیر د یهودو سره غزاء........	٦٨٣
۱۳۴	د ذاتُ الرِّقاع غزاء........	٦٩۱
۱۳۵	د بدر دوهمه غزاء........	٦٩۵
۱۳٦	د دومة الجندل غزاء........	٦٩۷
۱۳۷	د خندق یا احزابو غزاء........	٦٩٩
۱۳٨	د بني قُریظه د یهودو سره غزاء........	۷۴۴
۱۳۹	د سلام بن ابي الحُقیق یهودي وژل........	۷٦٢
۱۴۰	د محمد بن مسلمه ﷺ سریه یا ټولی........	۷٦۵
۱۴۱	د بنو لحیان غزاء........	۷٦٩
۱۴۲	د عُکاشه ﷺ سریه........	۷۷٢
۱۴۳	د محمد بن مسلمه ﷺ سریه........	۷۷٣
۱۴۴	د ابو عبیده عامر بن الجراح ﷺ سریه........	۷۷۵
۱۴۵	جموم ته د زید بن الحارثه ﷺ سریه........	۷۷۵
۱۴٦	عیص ته د زید بن الحارثه ﷺ سریه........	۷۷٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴۷ د بني مصطلق غزاء........ ۷۷۸
۱۴۸ د بني مصطلق تر غزاء د مخه او په غزاء کي منافقان........ ۷۸۲
۱۴۹ د إفک یا لویو دروا غو حادثه........ ۷۹۴
۱۵۰ د عبد الرحمن بن عوف رضي الله عنه سریه........ ۸۱۰
۱۵۱ د علي بن ابي طالب رضي الله عنه سریه........ ۸۱۰
۱۵۲ د ابوبکر الصدیق رضي الله عنه سریه........ ۸۱۱
۱۵۳ د کرز بن جابر الفهري رضي الله عنه سریه........ ۸۱۲
۱۵۴ د حدیبیې پېښه او صلحه........ ۸۱۳
۱۵۵ مکې مکرمې ته د عثمان بن عفان رضي الله عنه لېږل........ ۸۳۱
۱۵۶ د مسلمانو ښځو هجرت........ ۸۴۳
۱۵۷ د حدیبیې پر صلحه تبصره........ ۸۴۴
۱۵۸ د مدینې منورې د ژوند دوهمه مرحله او نوې دوره........ ۸۶۱
۱۵۹ د حدیبیې تر صلحي وروسته عسکري حرکتونه........ ۸۶۲
۱۶۰ د خیبر د غزاء سبب........ ۸۶۸
۱۶۱ خیبر ته وتل........ ۸۶۹
۱۶۲ د خیبر دلارې واقعات........ ۸۸۵
۱۶۳ د صعب بن معاذ د قلا محاصره او فتحه کېدل........ ۹۰۶
۱۶۴ د زبیر د قلا فتحه کېدل........ ۹۱۲
۱۶۵ د أبي د قلا فتحه کېدل........ ۹۱۴
۱۶۶ د نزار د قلا فتحه کېدل........ ۹۱۵

د درېیم ټوک فهرست

۱۶۷ د خیبر د دوهمې حصې فتحه کېدل........ ۹۲۱
۱۶۸ د ابي الحُقیق یهودي د دوو زامنو وژل........ ۹۲۷
۱۶۹ په زهرو لړل سوی پُسه........ ۹۲۸
۱۷۰ د فدک د یهودو سره صلحه........ ۹۳۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷۱	د واديُ القرٰی فتحه کېدل........................	۹۳۲
۱۷۲	د تيماء د يهودو سره پر جزيه صلحه........................	۹۳۳
۱۷۳	د جزيرةُ العرب څخه د يهودو ايستل........................	۹۳۴
۱۷۴	د هجرت په اووم کال کي د ځينو تولیو لېږل........................	۹۳۸
۱۷۵	عمرة القضاء........................	۹۴۸
۱۷٦	پاچهانو او آمرانو ته د رسول الله ﷺ رسالې........................	۹۵٦
۱۷۷	د روم پاچا قيصر ته ليک........................	۹۵۷
۱۷۸	د دمشق آمر حارث بن ابي شمر ته ليک........................	۹۷۲
۱۷۹	د بُصرٰی آمر ته ليک........................	۹۷۳
۱۸۰	د مصر پاچا مقوقس ته ليک........................	۹۷۳
۱۸۱	د حبشې پاچا نجاشي ته ليک........................	۹۷٦
۱۸۲	د فارس پاچا کسرٰی ته ليک........................	۹۸۰
۱۸۳	د بحرين پاچا (منذر بن ساوي) ته ليک........................	۹۸۳
۱۸۴	د يمن پاچا حارث الحَميَري ته ليک........................	۹۸۴
۱۸۵	د يمامې رئيس هوذه بن علي ته ليک........................	۹۸۵
۱۸٦	د عُمان پاچا ته ليک........................	۹۸٦
۱۸۷	د ځينو سريو لېږل........................	۹۹۱
۱۸۸	د مؤته جنګ........................	۹۹۳
۱۸۹	د مؤته د جنګ انتهاء........................	۱۰۰۸
۱۹۰	د مؤته د جنګ اثر او نتيجه........................	۱۰۱۴
۱۹۱	د ذاتُ السلاسل سريه........................	۱۰۱۷
۱۹۲	د خبَط سريه........................	۱۰۲۴
۱۹۳	د مکې مکرمې د فتحې غزاء........................	۱۰۲۷
۱۹۴	اسلامي لښکر د مکې مکرمې پر طرف حرکت کوي........................	۱۰۴۹
۱۹۵	د ابو قحافه رضي الله عنه مسلمانېدل........................	۱۰٦٦
۱۹٦	رسول الله ﷺ مسجد الحرام ته داخلېدل........................	۱۰۷۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۷	حضرت بلال ﷺ پر کعبه شریفه آذان کوي........................	۱۰۷۶
۱۹۸	د بتانو ماتول..	۱۰۷۷
۱۹۹	د بیعت اخیستل..	۱۰۸۴
۲۰۰	د عبد الله بن سعد بن ابي سرح اسلام..........................	۱۰۸۷
۲۰۱	د عِکرمه بن ابي جهل اسلام..............................	۱۰۸۹
۲۰۲	د صفوان بن امیه اسلام.................................	۱۰۹۱
۲۰۳	د مکې مکرمې څخه د سریو یا ټولیانو لېږل......................	۱۰۹۳
۲۰۴	د مدینې منورې د ژوند درېیمه مرحله.........................	۱۱۰۶
۲۰۵	د حُنین غزاء..	۱۱۰۷
۲۰۶	دُرید بن الصِمّه......................................	۱۱۰۹
۲۰۷	د مکې مکرمې څخه د حُنین پر طرف حرکت.......................	۱۱۱۲
۲۰۸	د حنین د غزاء غنیمتونه................................	۱۱۲۸
۲۰۹	د رسول اللهﷺ رضعي خور شیما بنت الحارث.....................	۱۱۲۹
۲۱۰	سُراقه بن مالک......................................	۱۱۳۰
۲۱۱	د طائف محاصره.......................................	۱۱۳۱
۲۱۲	په جُعرانه کې د غنیمتو وېشل............................	۱۱۴۰
۲۱۳	د انصارو په زړو کې نا اُمیدي...........................	۱۱۴۴
۲۱۴	د هوازن یوه ډله.....................................	۱۱۴۷
۲۱۵	د مالک بن عوف اسلام..................................	۱۱۵۱
۲۱۶	د جُعرانې څخه عمره...................................	۱۱۵۲
۲۱۷	د عُروه بن مسعود الثقفي اسلام...........................	۱۱۵۹
۲۱۸	اهلِ طائف و اسلام ته داخلېږي............................	۱۱۶۱
۲۱۹	د هجرت نهم کال......................................	۱۱۶۵
۲۲۰	د تبوک د غزاء سبب....................................	۱۱۶۹
۲۲۱	ابو عامر الفاسق......................................	۱۱۷۳
۲۲۲	د مسجد ضِرار نزول....................................	۱۱۷۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲۳	مسلمانان د روم د غزاء دپاره ځانونه تیاروي..........	۱۱۸۰
۲۲۴	په تبوک کې د اسلامي لښکر اړول..........	۱۲۰۱
۲۲۵	د دومة الجندل فتحه کېدل..........	۱۲۰۳
۲۲۶	د هرقل له طرفه قاصد..........	۱۲۰۶
۲۲۷	د تبوک څخه مدینې منورې ته رجوع..........	۱۲۱۰
۲۲۸	د تبوک د غزاء اثر او نتیجه..........	۱۲۲۹
۲۲۹	د مدینې منورې د منافقانو سره ښکاره مقابله..........	۱۲۴۱
۲۳۰	د رسول الله ﷺ د لور اُم کلثوم وفات..........	۱۲۴۷
۲۳۱	د ابو بکر الصدیق رضي الله عنه حج..........	۱۲۴۸
۲۳۲	خلق د الله جل جلاله دین ته په ډلو ډلو داخلیږي..........	۱۲۵۴
۲۳۳	د بنو تمیم وفد یا ډله..........	۱۲۵۴
۲۳۴	د بني عامر وفد یا ډله..........	۱۲۵۷
۲۳۵	د بني عبد القیس وفد یا ډله..........	۱۲۶۳
۲۳۶	د بنو حنیفه وفد یا ډله..........	۱۲۶۴
۲۳۷	د طَی د قبیلې وفد یا ډله..........	۱۲۷۰
۲۳۸	د بنو سعد بنو بکر وفد یا ډله..........	۱۲۷۷
۲۳۹	د دوو کوځیو خاوند..........	۱۲۷۸
۲۴۰	د نجران وفد یا ډله..........	۱۲۷۹
۲۴۱	د فَروه بن عمرو الجُذامي قاصد..........	۱۲۸۴
۲۴۲	د حَمیَر وفد یا ډله..........	۱۲۸۵
۲۴۳	د بنو بُجیله وفد یا ډله..........	۱۲۸۵
۲۴۴	د بنو حارث بن کعب وفد یا ډله..........	۱۲۸۷
۲۴۵	هغه کسان چې د اسلام ښوولو دپاره لېږل سوي دي..........	۱۲۹۰
۲۴۶	تبصره او خلاصه..........	۱۲۹۳
۲۴۷	د مسلمانانو د شمېر او عدد محاسبه..........	۱۲۹۵
۲۴۸	حجة الوداع..........	۱۲۹۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۴۹	د رسول الله ﷺ آخرنۍ سريه........................	۱۳۲۲
۲۵۰	رفيق اعلیٰ ته رحلت..................................	۱۳۲۵
۲۵۱	د رسول الله ﷺ د ناروغۍ شروع....................	۱۳۲۷
۲۵۲	د رسول الله ﷺ د ناروغۍ آخره هفته...............	۱۳۳۰
۲۵۳	د چارشنبې ورځ تر رحلت پنځه ورځې د مخه.........	۱۳۳۱
۲۵۴	تر رحلت څلور ورځې د مخه............................	۱۳۳۶
۲۵۵	تر رحلت يوه يا دوې ورځې د مخه....................	۱۳۴۱
۲۵۶	تر رحلت يوه ورځ د مخه...............................	۱۳۴۱
۲۵۷	د رسول الله ﷺ د ژوند آخرنۍ ورځ..................	۱۳۴۲
۲۵۸	د احتضار يا زکندن وخت.............................	۱۳۴۹
۲۵۹	د رسول الله ﷺ د خليفه د انتخابولو دپاره بحث.......	۱۳۵۸
۲۶۰	د رسول الله ﷺ د مبارک جسد تجهيز.................	۱۳۶۴
۲۶۱	د رسول الله ﷺ دپاره قبر کندل.....................	۱۳۶۵
۲۶۲	د سيرة النبي ﷺ خلاصه...............................	۱۳۷۳
۲۶۳	د کتاب آخرنۍ صفحه..................................	۱۳۸۶
۲۶۴	د کتاب مراجع او مأخذونه.............................	۱۳۸۷

پای

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو کي د (ي) ليکل او تلفظ

د دغه کتاب د صحي ويلو دپاره بايدً د (ي) تلفظ د خپلي ليکني د حاله سره سم وسي هغه دا سي: په پښتو کي (ي) يا د (ي) تلفظ او آواز پر پنځه قسمه دی، نو لکه څرنګه چي (ي) په تلفظ او آواز کي فرق لري دغه رنګه په خپل شکل او ليکنه کي هم فرق لري، خو متأسفانه نن ورځ ډير ليکونکي په خپلو ليکونو کي د دغه فرق مراعت نه کوي، نو ځکه و لوستونکي ته په ويلو کي تکليف پېښيږي، تر څو چي يوه جمله دوه درې واره تکرار نه کړي تر هغو يې صحي نه سي ويلای، خو په دغه کتاب کي د (ي) د تلفظ يا آواز سره سم د (ي) د صحي شکل د ليکلو مراعت سوی دی، که د لوستونکو له طرفه د کتاب د لوستلو په وخت کي د (ی) د خپل ليکل سوي شکل او حاله سره سم د تلفظ مراعت وسي، لوستونکي ته د کتاب د ويلو په وخت کي هيڅ تکليف او مشکل نه پيښيږي او د هري جملې په مقصد ډير ژر پوهېدلای سي.

اوس به د (ی) پنځه اقسام په تفصيل سره دروښوول سي:

لکه څرنګه چي مخ کي وويل سوه: په پښتو کي (ی) پر پنځه قسمه ليکل کيږي او د هر قسم آواز له هغه بله قسمه څخه فرق لري، هغه داسي:

اول قسم (ي) دوه ټکي ښکته پر ښکته لري.

دوهم قسم (ې) دوه ټکي سر پر سر لري.

دريم قسم (ئ) ټکي نه لري خو همزه پر سر لري.

څلورم قسم (ۍ) نه ټکي لري نه همزه خو په آخر کي لکۍ لري.

پنځم قسم (ی) نه ټکي لري نه همزه لري او نه لکۍ لري.

او د دغو مختلفو (ي) ګانو مختلف او يو د بل څخه جلا آوازونه دي چي تفصيل يې په لاندي ډول سره دی.

اول: هغه (ي) چي دوه ټکي ښکته پر ښکته لري تلفظ يا آواز يې داسي دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوړي، کالي، غوايي، سړي، کوچي، بنګړي، او داسي نور.

دوهم: هغه (ې) چي دوه ټکي سر پر سر لري تلفظ يې داسي دی:

شيدې، مستې، پښې، خوږې، اوږدې، پايڅې، ګُلمې او داسي نور.

دريم: هغه (ئ) چي ټکي نه لري خو پر سر همزه لري تلفظ يې داسي دی:

سړئ، منګئ، لرګئ. سوتئ او داسي نور، دغه (ئ) د مذکر دپاره ده.

څلورم: هغه (ۍ) چي نه ټکي لري نه همزه خو په آخر کي لکۍ لري تلفظ يې داسي دی، هګۍ، هېلۍ، غالۍ، خولۍ، شړۍ، لکۍ، نرۍ، او داسي نور، دغه (ۍ) د مؤنث دپاره ده.

پنځم: هغه (ی) چي نه ټکي لري، نه همزه لري، نه لکۍ لري تلفظ يې داسي دی: هغه سپين دی، دا ترموس دی، دا رنګ ژړ دی، سهار دی او داسي نور، دغه (ی) د حکم کولو يا امر کولو دپاره هم ده.

که تاسي د دغه کتاب په ويلو او لوستلو کي د (ی) د دغسي تلفظ مراعت وکړی نو د کتاب ويل او فهمول به ډير درته آسانه سي، ما خود کتاب په ليکلو کي ستاسي د آسانتيا دپاره د (ی) د صحي ليکلو ډير مراعت کړی دی چي البته دغه کار زما دپاره د ستړيا څخه خالي نه ؤ خو ستاسي دپاره هوسايي ده او زما مقصد هم ستاسي خوشالي او هوسايي ده. په درنښت.

که څه هم د (ي) په ليکلو کي د پښتو د ليکوالانو او اديبانو اختلاف سته او ما ته را معلوم هم دی خو د (ي) په باره کي زما شخصي نظر دغه دی او خپلي ليکني تر دغه بيان سوي قانون لاندي ليکم.

والسلام عليکم و رحمة الله و برکاته

عنايت الله 'علمي'

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

أعوذُ بالله مِنَ الشّيطٰن الرّجيم

بسم الله الرحمن الرحيم

إنَّ الحمدَ لله تعالى، نحمده و نستعينه و نستغفره و نستهديه، من يهده الله فلا مُضلَّ لَه، ومَن يُضلل فَلَن تَجِدَ له ولياً مرشِداً، و صلواةُ الله و سَلامُه على سـيّدِ المرسلين، رحمةً لّلعالمين، محمّدٍ و آله و أصحابه وأهلِ بيته أجمعين. أمَّا بعدُ:

ورونو! مورِ مسلمانان حضرت محمّد ﷺ ته سرور کائنات او سرور عالم وایو چي په ساده او ښکاره ژبه سره د دغه القابو مقصد او مطلب، مفهوم او معنٰی: د ټولي دنیا سردار دی، خو اصلاً د سرور کائنات او سرور عالم ترجمه د ټولي دنیا قائد، رهبر او لار ښوونکی ده چي په انګریزي کي (لیډر اف د ورلډ) ورته ویل کیږي، په ظاهره دا لوی لقب او لوی خطاب دی.

مګر کوم چا ته چي دغه لقب ورکول سوی دی د هغه کارنامې واقعاً هم داسي دي چي د هغه دپاره دغه لقب مبالغه نه بلکه عینِ حقیقت دی.

تاسي ښه متوجه سی: و یو چا ته د ټولي دنیا د قائد او رهبر د لقب ورکولو دپاره څلور شرطه په کار دي، که د دغو څلورو شرطو څخه یو شرط نه وي موجود نو هغه چا ته هیڅکله سرور کائنات یا سرور عالم نه سي ویل کېدلای.

تر ټولو اول او لومړئ شرط دا دی: چي هغه چا به د کوم خاص قوم، خاص نسل یا کومي خاصي طبقې د آرامۍ او سکون دپاره کار نه وي کړی، بلکه د تمامي دنیا د انسانانو د خوشبختۍ او آرامۍ دپاره به یې زحمت ایستلی وي.

هو! د یوه وطن پرسته یا قوم پرسته قائد او رهبر په دې سبب او حیثیت سره چي د خپل قوم یا خپل وطن دپاره یې ډېر لوی خدمتونه کړي دي خومره چي دي زړه غواړي قدر او عزت یې وکړه، مګر که ته د هغه د قوم یا د هغه د وطن څخه نه یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو هغه ستا دپاره په هیڅ حال کي قائد، لېډر، او رهبر نه سي کېدلای.

هر هغه څوک چي د هغه خدمت، محبت، خیر خواهي او کار نامې د چین دپاره وي، نو د یوه هندوستاني یا یوه مصري د هغه سره څه تعلق او رابطه سته؟ چي هغه دي د ځان قائد او رهنما وبولي، ځکه د ده دپاره یې هیڅ نه دي کړي.

بلکه که هغه قائد د خپل قوم د لوړ والي او ښه معیشت دپاره یو بل قوم خوار کړی او ذلیله کړی وي نو معلومه خبره ده چي دغه نور قومونه د هغه څخه نفرت هم کوي او په بده سترګه ورته ګوري، د ټولو قومو انسانان هغه وخت یو شخص د خپل قائد، رهبر او سردار په صفت سره مني چي د دغه شخص په نظر ټول قومونه او ملتونه، ټول انسانان او وطنونه یو ډول وي او دئ د ټولو دپاره یو قسم خیر غوښتونکی وي او په دغه خپله خیر خواهي او خدمت کي یوه ته تر بل هیڅ قسم ترجیح او فضیلت ور نه کړي.

د ټولي دنیا د سردار او رهنما کېدلو دپاره دوهم شرط دا دی: چي هغه لېډر داسي اُصول او قوانین منځ ته را وړي چي د ټولي دنیا د انسانانو رهنمایي او رهبري کوي او په هغه کي به د انساني ژوند د ټولو مهمو مسئلو حل موجود وي، د قائد او لېډر معنیٰ: رهنما او لار ښوونکی ده، و قائد او رهبر ته د دې دپاره ضرورت سته چي دئ و خلکو ته د کامیابۍ او بهترۍ لار وروښيي، نو ځکه د ټولي دنیا قائد هغه څوک کېدلای سي: چي د ټولي دنیا و انسانانو ته داسي لاري چاري وروښيي چي په هغه کي د ټولو انسانانو دپاره کامیابي او بهتري موجوده وي.

د ټولي دنیا د قائد او رهبر کېدلو دپاره درېیم حتمي او لازمي شرط دا دی: چي د هغه لار ښووني به د یوه خاص وخت او خاصي زمانې دپاره نه وي بلکه په هر عصر او هره زمانه کي به یو قسم فایده مني او ګټوري وي او په هر وخت کي به صحي، د متابعت او پیروۍ وړ او لایقي وي.

که د کوم رهبر، قائد او لېډر لار ښووني په یوه وخت کي ګټوري وي خو په بل وخت او زمانه کي بېکاره او بې فایدې وي، بیا هم و هغه ته د دنیا قائد او رهبر نه سي ویل کېدلای، د دنیا قائد او رهبر هغه څوک کېدلای سي: تر کومه وخته چي دنیا قائمه او موجوده وي د هغه قائد او رهبر لار ښووني به فایده مني او ګټوري وي.

بیا هم د ټولي دنیا د رهبر او قائد کېدلو دپاره څلورم مهم شرط دا دی: چي دغه قائد به یوازي د اصولو او قوانینو پر وړاندي کولو اکتفاء نه وي کړې بلکه هغه وړاندي کړي قوانین به یې د خلکو په ژوند کي عملاً جاري کړي هم وي او د هغه خپلو قوانینو پر اساس به یې یوه ویښه او کامیابه جامعه او ټولنه په وجود را وړې وي.

هغه څوک چي یوازي اصول او قوانین وړاندي کوي او د عمل جامه نه په واغوندي هغه ته فقط یو مفکّر ویلای سو، هغه هیڅکله قائد او رهبر نه سي کېدلای.

د قائد او رهبر کېدلو دپاره دا حتمي او ضروري ده: چي هغه خپلو وړاندي کړو اصولو او قوانینو ته به عملي جامه ور اغوندي او دنیا ته به یې ښکاره کوي، یا په بل عبارت: خپل قوانین به د صحي نتیجې سره په عملي شکل ښکاره کوي.

اوس نو راسی چي موږ او تاسي وګورو چي دغه څلور شرطه په هغه ذات کي تر کومه حده موجود وه او موجود دي چي موږ و هغه ته سرور کائنات یا سرور عالم ﷺ وایو.

اول هغه اولنۍ شرط را واخله، تاسي د محمّد مصطفٰی ﷺ ژوند او سیرت مطالعه او تر نظر وباسي، په یوه نظر به دا درته معلومه سي چي د رسول الله ﷺ ژوند د یوه قوم پرست، یا محبِّ وطن ژوند نه دی، بلکه د یوه محبِّ انسانیت، د یوې جهاني نظریې او د یوه جهاني قانون اینښوونکي انسان ژوند دی.

د رسول الله ﷺ په نظر ټول انسانان یو قسم وه، د کوم خاندان، کومي طبقې، کوم قوم، کوم نسل یا د کوم خاص مَلک یا وطن سره د هغه ﷺ دلچسپي یا د زړه اړیکي نه وه موجود، امیر او غریب، لوړ او کښته، تور او سپین، عرب او عجم، شرقي او غربي، سامي او آرین، دغه ټولو ته یې په یوه داسي نظر او حیثیت سره کتل چي دغه ټول د انساني نسل افراد دي، د رسول الله ﷺ د ژبي څخه په ټول عمر یو داسي لفظ، یا یوه داسي جمله نه ده را وتلې او نه یې په ټول عمر داسي یو کار کړی دی چي د هغې وینا، یا د هغه کار څخه دي داسي یوه شُبهه پیدا سي چي ده ﷺ د یوې خاصي انساني طبقې د ګټي او مصلحت سره ډیره علاقه درلودل، نو په همدې سبب د رسول الله ﷺ په ژوند کي حبشۍ او اېرانۍ، رومي او مصري، حتّٰی یهودي او نصراني په داسي ډول د ده ﷺ د کار او دعوت ملګري سوه لکه عرب چي یې ملګري وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د دهﷺ تر رحلت وروسته د مځکي په هر کونج کي د هر نسل او هر قوم انسانانو رسول اللهﷺ د خپلو ځانو دپاره پر هغه قسم قائد او رهبر وباله لکه د دهﷺ قوم چي دئ خپل قائد او خپل لیډر باله، دا د هغه خالص انسانیت اثر او کرشمه ده چي نن ورځ د یوه هندوستاني یا افغاني څخه نه بلکه د هر قوم او هر ملت د اشخاصو څخه د هغه مبارک ذات تعریف او توصیف اورو چي په سلهاوو کلونه پخوا په یوه عربي ملک کي پیدا سوی ؤ.

اوس د قیادت او رهبری د مهمو شرطو څخه دوهم او دریم شرط یو ځای سره را واخله او د رسول اللهﷺ په ژوند کي وګوره، و به وینې چي رسول اللهﷺ د خاصو قومو او خاصو ملکو د وقتي او مقامي، د زمان او مکان، د مسائلو د حلولو پر بحث کولو خپل وخت نه دی ضائع کړی، بلکه خپل ټول قوت یې د انسانیت او بشریت د هغې لویي مسئلې د حلولو دپاره مصرف کړی دی چي د هغې مسئلې د حلولو په واسطه د ټولو انسانانو ټول کوچني کوچني مسائل په خپله حلیږي.

اوس به تاسي پوښتنه کوی چي هغه لویه مسئله څه شي ده؟ چي رسول اللهﷺ د هغې د حلولو دپاره خپل ټول عمر او قوت مصرف کړی دی؟ او د هغې یوې مسئلې په حلولو سره د ژوندانه نور ټول مسائل حلیږي؟

ښه متوجه سه: هغه لویه او مهمه مسئله دا ده:

څرنګه چي د ټول کون او کائناتو نظام په حقیقت او واقعیت کي پر کومو اُصولو او قوانینو قائم دی، د بشریت او انسانانو نظام هم باید پر هغو اصولو موافق او برابر وي، ځکه چي انسان د دغه کائناتو څخه یو جزء دی او که د جزء حرکت د کُل د حرکت څخه مخالف وي دا د خرابۍ او بربادۍ سبب او موجب ګرځي، که تاسي په دغه خبره صحي پوهېدل غواړی؟ د هغه آسانه شکل او صورت دا دی:

یو څه کوښښ وکړه: خپل لیدل او کتل د زمان او مکان د قید څخه آزاد کړه او د مځکي پر ټوله کوره داسي نظر واچوه چي د دنیا د شروع څخه تر نن ورځي پوري او د آینده تر غیر محدود وخته پوري ټول انسانان په یوه وخت کي ستا په حضور کي موجود او ولاړ دي، بیا نو وګوره چي د دغو ټولو انسانانو په ژوند کي د فساد او خرابیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

څومره شکلونه او صورتونه پیدا دي، یا ممکن پیدا سي، د هغو ټولو خرابیو ریښه څه شي ده؟ یا څه شي یې ریښه کېدلای سي؟

پر دغه پوښتنه چي ته هرڅومره غور وکړې، هرڅومره پلټنه او تحقیق وکړې په نتیجه کي به دې جواب ته ورسېږې: چي (د الله جل جلاله څخه د انسان سرکښي او بغاوت د ټولو خرابیو ریښه او اساس دی) دا ولې؟ ځکه د الله جل جلاله څخه باغي او سرکښه انسان خامخا د دغو دوو حالتو څخه یو حال اختیاروي:

یا به هغه انسان خپل ځان خود مختاره او غیر مسئول بولي، هر څه چي یې زړه غواړي هغه به کوي، چي دغه کار د هغه انسان څخه ظالم او بې پروا انسان جوړوي.

یا به دغه سرکښه انسان بېله الله جل جلاله د بل چا و حکم ته سر کښته کوي او د بل چا تابع به وي، چي د دې شکله څخه هم په دنیا کي د فساد بېحسابه قسمونه او شکلونه پیدا کیږي.

اوس دا خبره د فکر وړ ده او دا پوښتنه پیدا کیږي: چي د الله جل جلاله څخه د بغاوت او سرکښۍ په نتیجه کي ولي دغه خرابۍ او بربادۍ په وجود راځي؟

د دې پوښتني صاف او روښانه جواب دا دی:

دغه سرکښي څرنګه چي د کائناتو له حقیقته خلاف او مخالفه کار دی نو خامخا نتیجه یې هم بده او مخالفه را وزي، ښه متوجه سه:

په حقیقت کي دغه ټول کون او کائنات د الله عزوجل ملک او سلطنت دی، مځکه او آسمانونه، لمر او سپوږمۍ، هوا او اوبه، نور او روښنایي دغه ټول د الله جل جلاله ملک دي او انسان په دغه سلطنت کي د پیدایشي بنده یا خلق سوي مریي حیثیت لري، دغه ټول سلطنت چي پر کوم معین نظام چلیږي که انسان سره د دې چي د دغه کون او سلطنت یو جزء دی او بیا د دغه کون او سلطنت څخه مخالفه رویه او عمل اختیار کړي نو خامخا د انسان دغه مخالفه رویه بربادوونکي او خرابوونکي نتیجې په وجود را وړي.

د انسان دغه سوچ او فکر چي تر ما بل لوړ او مقتدر نسته چي د هغه په حضور کي دي زه د خپل عمل جواب و وایم، دا د حقیقت او واقعیته څخه مخالف کار دی، کوم وخت چي انسان خپل ځان خود مختاره او آزاد و بولي نو خود داسي کارونه کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي په هيڅ کار کي خپل ځان مسئوله نه بولي، نو بې مسئوليته ژوند او بې مسئوليته طريقه د ځان دپاره اختيار کړي او د خپل ژوند قانون په خپله جوړوي، نو خود بېله شکه او خامخا د دغي خود سرۍ نتيجه بده را وزي، ظلم او تجاوز، وژل او ترټل، د بل حق خوړل، دغه ټول کارونه بې مسئوليته انسان ته روا او جائز وي.

همدا رنګه که يو څوک بېله الله عزوجل بل څوک د اقتدار او اختيار خاوند وبولي او د هغه څخه وبېرېږي او د هغه د باداري او اوامرو ته سر کښته کړي، دا هم د حقيقت څخه مخالف کار دی، ځکه په حقيقت کي په ټول کون او کائناتو کي بېله الله جل جلاله بل هيڅوک دغه حيثيت او مقام نه لري چي سر دي ور ته کښته سي، نو ځکه د دغه کار نتيجه هم بده را وزي.

د صحي نتيجې د را ايستلو او سالم ژوند کولو دپاره بېله دې څخه بل هيڅ شکل او صورت نسته چي په ځمکه او آسمان کي چي کوم حقيقي او واقعي حکومت دی انسان بايد و هغه حکومت ته تسليم سي او د هغه حکومت و اوامرو ته سر کښته کړي، خپله آزادي او خود سري د هغه په حضور تسليم کړي، خپل اطاعت او بندګي د ځمکي او آسمانو و سلطان ته خاص کړي او د خپل ژوند قانون د دې پر ځای چي په خپله يې جوړ کړي يا يې د بل چا څخه واخلي، د هغه الله جل جلاله څخه يې واخلي چي د کون او کائناتو سلطان دی، دا د هغه اساسي اصلاح لار ښوونه ده چي محمّد ﷺ د انساني ژوند دپاره وړاندي کړې ده، دغه اصلاح د شرق او غرب، د زمان او مکان له قيده آزاده ده، د ځمکي پر مخ چي هر چيري انسانان موجود وي او موجود وه، د هغو ټولو د ژوند د اصلاح کولو او سمبالولو دپاره دغه يو اصلاحي پېشنهاد يا وړانديز کافي دی او د هغو ټولو ويران ژوند ور اصلاح کوي او دغه اصلاحي تجويز د ماضي او مستقبل له قيده هم آزاد دی، يو نيم زر کاله د مخه چي دغه قانون څومره صحي او مفيد ؤ نن هم په هغه اندازه سره صحي او ګټور دی، بلکه لس زره کاله وروسته به هم په هغه اندازه سره صحي او ګټور وي.

اوس هغه آخري يا څلورم شرط پاته سو چي هغه دا سي ؤ:

د ټولي نړۍ او دنيا قائد به يوازي د اُصولو او قوانينو پر جوړولو يا وړاندي کولو

(c) Kitabtoh.com: The Digital Library

اکتفاء نه وي کړې، بلکه خپلو وړاندي کړو اصولو او قوانینو ته به يې عملي جامه هم ور اغوستې وي، هغه خپل وړاندي کړي اُصول به يې د انسانانو په ژوند کي جاري کړي وي او د هغو اصولو پر بنیاد او اساس به يې یوه ویښه او کامیابه، سالمه او خوشاله ټولنه هم په وجود را وړې وي.

او دا هم ټولو ته معلوم تاریخي حقیقت دی چي محمّد ﷺ یوازي فکري او خیالي اصول او قوانین نه دي وړاندي کړي، د هغه خپلو وړاندي کړو اُصولو او قوانینو مطابق يې یوه ژوندۍ او سالمه ټولنه هم تربیه کړې او په وجود را وړې ده.

رسول الله ﷺ د درویشت کلو په لنډه او کوتاه موده کي په لکو انسانان الٰهي حکومت ته په سر کښته کولو او اطاعت کولو تیار او آماده کړل، د هغو څخه يې ځان پرستي او ځان ځاني ایسته کړل او بېله الله جل جلاله بل د هر شي له بندګیه يې خلاص کړل او بیا يې دغه په لکو انسانان سره یو ځای کړل، یوازي د الله جل جلاله په بندګي کي يې د هغو دپاره نوی اخلاقي نظام، د نوي تمدن نظام، د نوي معیشت نظام، د نوي حکومت نظام جوړ کړی او د ټولي دنیا په حضور کي يې د دغه خبري عملي اظهار وکړی، یا په بل عبارت: ټولي دنیا ته يې دا عملي ور ښکاره کړه: کوم اصول او قوانین چي ما راوړي دي پر هغو اصولو یا د هغو اصولو مطابق څنګه آرامه او هوسا، کامیابه او بختوره ټولنه جوړېږي او جوړېدلای سي او د نورو قوانینو د عملي کولو د ژوند په مقابل کي دغه زما د قانون سره مطابق ژوند څومره ښه، څومره هوسا او څومره صالح ژوند دی.

نو دا هغه کارنامې دي چي د هغو پر بناء د محمّد ﷺ څخه د ټولي دنیا قائد او رهبر، زعیم او لېډر جوړوي او موږ هغه ته بېله شکه سرور کائنات او سرور عالم وایو، د رسول الله ﷺ دغه کار د یوه خاص قوم دپاره نه ؤ بلکه د ټولو انسانانو دپاره ؤ، د ده ﷺ اصول او قوانین د انسانیت مشترک میراث دی چي په هغه کي د یو چا حق د بل چا تر حق لږ یا زیات نه دی او هر څوک چي وغواړي د دغه میراث څخه کافي فایده اخیستلای سي، خو زه نه پوهېږم چي د دغو اصولو او قوانینو سره تعصب درلودل او د هغو څخه د مخالفت کولو دپاره څه شي سبب کېدلای سي؟

او د دغه مخالفت دپاره څه دلیل موجود دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ فرمايي: زما او ستاسي مثال داسي دی: لکه يوه سړي چي اور بل کړی وي، نو پتنګان او بورا ګاني و هغه اور ته ځانونه وراچوي او دغه سړی يې د هغه اوره څخه را ګرځوي او دوی بيا هم ځانونه د ده څخه خطا کوي او اور ته ورلوېږي، زه هم تاسي له اوره را ګرځوم او تاسي زما د لاسه څخه ځانونه خلاصوی يا ښويوی او اور ته لوېږی.

تاسي پوهېږی چي رسول الله ﷺ آسمان ته نه بلکه لوړ تر آسمانو وختی او تر سِدرةُ المُنتهٰی پوري ولاړی، و اُفُقِ أعلٰی ته وختی، په دغه سفر کي د کون تر انتهاء او آخر هم تېر سو، د قاب قوسين درجې ته ورسېدی او د خپل رب د ربوبيت او الوهيت لويي لويي علامې يې وليدلې، هلته يې د الله جل جلاله سره بېله واسطې خبري وکړې، هلته د الله جل جلاله له طرفه دا ورونبوول سوه چي يو انسان د لمانځه په واسطه د خپل رب او خالق سره صِله او ارتباط پيدا کولای سي او له هغه ځايه بيرته سراج منير، بشير او نذير، رؤف او رحيم، هادي او مهدي مځکي ته را کښته سو، چي دلته د خپل رب دين نشر کړي او د اسلام لاري ته خلک دعوت کړي.

يو د صالحينو څخه وايي: سرور کائنات رسول الله ﷺ آسمان ته وختی او بيرته مځکي ته راغلی، نو وايي: زه په الله سره قسم يادوم که زه آسمان ته وخېژول سم، بيا به هيڅ په دې فکر کي نه سم چي بيرته دې مځکي ته ولاړ سم.

مګر سرور کائنات رسول الله ﷺ بيرته مځکي ته زما او ستا د لار ښووني دپاره راغلی چي ما او تا د دوږخ له اوره خلاص کړي، خو افسوس، زر افسوس چي ځيني بد بخته انسانان دغه حق لار ښووني نه قبلوي، د شيطان متابعت د رسول الله ﷺ تر متابعت خوښوي او د دوږخ پر اور په روڼو سترګو ور ځغلي.

الهي! زما او د ټولو ويونکو او اورېدونکو ستا د مبارک رسول ﷺ محبت او متابعت په نصيب کړې، إلهي! توفيق را کړې چي ستا د دين د نشرولو او تبليغولو دپاره په ځان او مال سره کوښښ وکړو، آمين يا رب العالمين!

وصلّی الله تعالٰی علٰی خير خلقه محمّد وآله وأصحابه أجمعين.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اولي طبعي یا اول چاپ مقدمه:

أعوذ بالله من الشيطن الرّجيم

بسم الله الرحمن الرحيم

إن الحمدَ لله، نحمدُهُ ونستعينُهُ ونستغفِرُهُ ونتوبُ اليه، ونعوذُ بالله من شرورِ أنفسنا، ومن سيّئات أعمالنا، مَن يهده اللهُ فلا مضلّ لهُ، ومن يُضلل فلا هاديَ لهُ، وأشهدُ أن لا إله إلاّ الله وحده لا شريکَ له، وأشهد أن محمّداً عبدُهُ ورسولُهُ، صلى الله عليه وآله واصحابه وسلّم تسليمًا كثيرًا. امّا بعد:

څرنګه چې د رسول الله ﷺ مبارک سیرت د دنیا په هره ژبه سره موجود ؤ او موجود دی، هر عالِم د دغه مبارک تاریخ څخه ترخپله وسه یو څه لیکلي دي خو موږ پښتنو په پښتو ژبه سره داسي جامع کتاب نه درلودی چې په هغه کي دي د رسول الله ﷺ د ژوندحوادث او واقعات د تاریخ سره موافق او په پرله پسې ډول لیکل سوي وي، حال دا چې د رسول الله ﷺ پیژند ګلوي او د هغه ﷺ په ژوند خبرېدل زموږ دیني مسؤلیت دی، ځکه که د رسول الله ﷺ په ژوند خبر نه سو متابعت یې څنګه وکړو؟ اوکه رسول الله ﷺ و نه پیژنو، ایمان څنګه پر راوړو؟

خو د نن څخه تقریبًا لس کاله د مخه ما د سیرت النبي ﷺ په نامه سره د ټیپ د فیتو په واسطه یو مضمون ثبت او نشرکړی، البته هغه وخت د ځوانۍ آخري وختونه وه آواز او د خبرو کولو توان او طاقت یوه اندازه د ځوانۍ پر قسم وه او اوس مي د دوهم وار دپاره د رسول الله ﷺ د ژوند حالات د سپین ږېرتیا او ضعف په حالت کي (*د سرورکائنات ﷺ ژوند*) په نامه سره ولیکل چې هم مي د ټیپ په فیتو کي ثبت کړی او هم غواړم چې د کتاب په شکل سره یې و ګرانو وطنوالو ته تقدیم کړم، خو دا وار نه هغه د ځوانۍ آواز سته او نه د خبرو کولو توان او قدرت، مګر د هغه آواز او طاقت په عوض او بدل کي په دغه اوسني لیکل سوي مضمون کي معلومات زیات سوي او ډیر سوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اول وار ثبتولو کي ما د خپل ځان و ناقص استعداد ته کتل، نو دا مي نه په خیال او نه تصور کي را ګرځېدل چي دغه نشر سوې سلسله دي دومره جهاني شهرت پیدا کړي لکه پیدا چي یې کړه او د خلکو به په دغه اندازه سره خوښه سي، لکه خوښه چي یې سول.

خو په حقیقت کي زه نه پوهېدم چي دغه بیان زما د ناقص استعداد سره تعلق نه لري بلکه دغه بیان د یوه کامل انسان د ژوندانه بیان دی، دا د رسول الله ﷺ د ژوند بیان دی، ځرنګه چي رسول الله ﷺ و ټولو مسلمانانو ته محترم او مکرم، مرغوب او محبوب دی، نو خود د هغه محبوب ﷺ سیرة هم محبوب وګرځېدی او د مسلمان ورو نو له طرفه یې تود هرکلی وسو، د اورېدونکو په زړو کي یې ځای ونیوی او باید ویې نیسي ځکه الله جل جلاله خپل رسول ته ډېره عظیمه درجه او لوړ مقام ورکړي دي، د ده ﷺ محبت یې په الٰهي قدرت د مسلمانانو په زړو کي ښخ کړی دی.

او الله جل جلاله د رسول الله ﷺ متابعت د الله جل جلاله سره محبت بللی دی.

الله جل جلاله د سورت آل عمران په (۳۱) نمبرآیات کي فرمايي:

﴿ قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ ٱللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣١﴾ ﴾. [آل عمران:۳۱]

یعني: اې محمّده! ﷺ دوی ته و وایه: که چیري تاسي د الله عزوجل سره محبت لري او محبت کوی نو زما متابعت وکړی چي الله جل جلاله به ستاسي سره محبت وکړي، تاسي به خوښ ولري او تاسي ته به ستاسي ګنهونه دروبخښي.

چي هم دغه الٰهي تنبیه او خبرتیا یو د هغو سببو څخه وګرځېدل چي مسلمانانو د رسول الله ﷺ و محبت ته په خپلو زړو کي په پوره شوق او ذوق سره ډېر پراخه ځای ورکړی دی او مسلمانان په داسي لارو چارو پسي ګرځي چي د دوی او د رسول الله ﷺ په منځ کي محبت زیاتوي.

د اسلام د شروع څخه تر اوسه پوري علماء کرام د رسول الله ﷺ د سیرت او ښو خویو په بیانولو کي په مسابقه کي دي خو د هیڅ بشر په وسه نه ده پوره چي د هغه أکمل البشر، أعظم البشر، مکرم او مشرف ذات اخلاق او اوصاف لکه څرنګه چي ښایي

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغسې بیان کړي، هغه ذات چې الله عزوجل د هغه په باره کې فرمایي:

﴿وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴿٤﴾﴾. [القلم: ۴]

یعني: اې محمّده! ﷺ بېشکه چې ته پر ډېرو لویو او عظیمو خویو یې، ستا افعال او اقوال، ستا اخلاق او معاملې ټول عظیم او کریم دي.

د اُم المؤمنین حضرتِ عائشې رضي الله عنها څخه پوښتنه وسوه: چې د رسول الله ﷺ اخلاق او عادات څنګه وه؟ دې رضي الله عنها وویل: «كَانَ خُلُقُهُ القرآن»

یعني: د ده ﷺ خویونه او اخلاق ټول د قرآن سره موافق او مطابق وه.

سبحان الله! هر هغه څوک چې دغسې وي، هغه تر ټولو خلکو او مخلوقاتو افضل او اکمل دی او د دې حقداره دی چې ټول مخلوقات محبت ور سره ولري، مګر زه او زما ناقص علم، زما ناقص فهم، زما ناقصه ژبه د دې څخه ډېر عاجزه دي چې د سید الأولین و الآخرین ﷺ ژوند او اخلاق، افعال او اقوال دې داسې بیان کړي لکه څرنګه چې ښایي.

ندانم کدامین سخن گویمت   که والاتري زانکه من گویمت
ترا عز لولاک تمکین بس است   ثنای تو طٰه ویٰس بس است
چه وصفت کند سعدی ناتمام   علیک الصلوٰة ای نبی والسلام

خو فقط زه د ځان دپاره دا سعادت او کامیابي بولم چې د رسول الله ﷺ د مبارک نور څخه دومره روښنایي حاصله کړم چې خپل ژوند په روښانه کړم او د جهل په تاریکو کندو او شېلو کې هلاک نه سم.

غواړم چې په ژوند کې د رسول الله ﷺ د اُمت څخه یم او په داسې حال کې مړ سم چې بیا هم د ده ﷺ د اُمت څخه یم، او الله جل جلاله د ده ﷺ په شفاعت ګنهونه را معاف کړي او د ده ﷺ د مبارک لاس څخه د حوض کوثر اوبه وڅښم.

نو ځکه بیا مې د دوهم وار دپاره د سیرت النبی ﷺ په لیکلو شروع وکړه او په دې وار کې مې ځیني تبصرې او نور ګټور معلومات هم پر زیات کړل او هم مې د اولې لیکنې ځیني روایتونه په قوي روایتو بدل کړه، په اول ځل لیکنه کې زما اعتماد فقط پر یوه منبع ؤ، هو! د موضوع د صحت او موجودیت دپاره مې د سیرت او تفسیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

مختلف کتابونه ورسره کتل خود موضوع پر جزئیاتو مي ډیر تاکید نه کاوه.

مگر څرنگه چي دا وار د ځینو مسلمان ورونو په خواهش او غوښتنه سره غواړم چي دغه بحث او مضمون و خپلو پښتو ژبو مسلمان ورونو ته د کتاب پر قسم هم تقدیم کړم، ځکه د ټیپ فیتې ډیر ژر استهلاکیږي، شکیږي او ورکیږي مگر کتاب! که څه هم ویل یا مطالعه کول یې د وخت د نیستي والي یا د نورو عذرو په سبب د فیتو تر اوریدلو سخت او مشکل دي خو د کتاب عمر زیات دی.

نو په دغه امید غواړم چي د دغه لیکني په سبب د دغه علمي خرمن د وړو تولووتکو څخه سم او دا هم د یادوني وړ ده چي د سیرت النبي ﷺ په دا ځل لیکنه کي مي تر هغه اول وار چي د فیتو په واسطه نشرسوی ؤ ډیر زیاتوب کړی دی، ځکه د مختلفو کتابو څخه مي ډیر مفید او گټور مضامین را نقل کړي دي او په د مخني نشر سوي سیرت کي چي کوم مضامین په اختصار سره لیکل سوي وه، دا وار په صحي شکل او پوره تفصیل سره لیکل سوي دي او په کومو ځایو کي چي د تقدیم او تأخیر په لحاظ د جملو د ترکیب سهوه پیښه سوې وه هغه هم د بشري توان او قدرت پر اندازه اصلاح سوې ده.

څرنگه چي دا وار د دې بحث څخه د کتاب جوړولو إراده لرم نو مي ځان ډیر ستړی کړی د جملو ترکیب مي ترخپله وسه اصلاح کړی د واقعاتو تاریخ مي تر یوې اندازې روښانه کړی، ځیني هغه روایتونه چي د ضعیفه گومان پر کیدی په قوي روایتو بدل کړل سوه، د مکرمو آیاتو ترجمې بیان سوې، هیله ده چي د ویونکو او اوریدونکو د فایدې او خوښۍ سبب وگرځي.

سُبۡحَٰنَ رَبِّكَ رَبِّ ٱلۡعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾ وَسَلَٰمٌ عَلَى ٱلۡمُرۡسَلِينَ ﴿١٨١﴾

وَٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿١٨٢﴾

وآخرُ دعوانا ان الحمد لله رب العالمين، وصلى الله تعالى على خير خلقه محمّد وآله واصحابه اجمعين.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سرور کائنات ﷺ ژوند

الحمد لله موفّقِ المؤمنين، و ناصرِالموحّدين، و مرسِل خيرِخلقه الى العالمين، اصطفاه من خَلقِه ورزَقَهُ خيرَ خِصال و أتم الصفات من الحكمة، و الشّجاعة، و المروئة، و جامع الصفات القيادة فى امورالدّين و الدّنيا، والصّلوة و السّلام على سيدنا محمّد بنِ عبدِالله خاتَمِ الأنبياءِ والمرسلين، و قائد الغُرِّالميامين، النبي الكريم، الهادي، الأمين، الصّادق، المربِّي، القائد، فافضل الصلوةِ و السّلامِ عليه، و على آله و اصحابه، و ازواجه، وذرّيّته، و مَن سار على نهجه الى يوم الدين. امّا بعد:

دغه کتاب چې (د سرورکائنات ﷺ ژوند) په نامه سره یادیږي د محمّد ﷺ د سیرت یعني: ژوند او اخلاقو، اقوالو او اعمالو په باره کې بیان کوي، دغه کتاب د سیّد البشر خاتَم الرُسل ﷺ د عظیم او مبارک ژوند تاریخ بیانوي، د دې بیان څخه یوازې دا نه دی مقصد چې مسلمانان د خپل پیغمبر محمّد مصطفٰی ﷺ په مبارک حیات خبر سي بلکه په دې خبرتیا کې نورې ډیرې مهمې فایدې هم سته چې په ښکاره سره چا ته نه معلومیږي.

د رسول الله ﷺ د سیرت د بیانولو او لیکلو، اورېدلو او زده کولو څخه دا غرض او مقصد نه دی چې د تېر تاریخ معلومات راته وسي یا دا چې عجیبې او غریبې قصې یا نادره معلومات بیان سي، نو ځکه موږ مسلمانانو ته دا نه ښایي چې د سیرت اورېدل او زده کول د تاریخ پر قسم واورو یا ځان په خبر کړو او سیرت ته هم په داسې سترګه وکتل سي لکه د یوه خلیفه ژوند یا د یوه پاچا تاریخ یا د تیرې سوې زمانې معلومات، بلکه د سیرت د بیانولو، لیکلو، اورېدلو او زده کولو څخه مقصد او غرض دا دی چې یو مسلمان د اسلام د حقیقت تصور وکړي، هغه اسلام چې د رسول الله ﷺ د ژوند څخه یې مبادي او احکام، قواعد او اساس را وتلي او استنباط سوي دي.

زه به دلته د رسول الله ﷺ د سیرت د پوهېدلو او زده کولو لږ څه فایدې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختصار سره درته بیان کړم.

اول: د رسول الله ﷺ نبوي شخصیت پېژندل، که څوک د رسول الله ﷺ د ژوند په هغو کیفیتو او حالاتو خبر سي چي پر رسول الله ﷺ تېر بدل دا به یې یقین سي چي رسول الله ﷺ یوازي عبقري یا نابغه نه ؤ چي د ده ﷺ نبوغ، دئ ﷺ په خپل قوم کي لوړ او دغه مقام ته ورساوه، بلکه تر نبوغ او عبقریت د مخه د الله جل جلاله رسول دی چي الله عزوجل یې په وحیو سره تائید او تاکید کاوه او الٰهي توفیق ور سره ملګری ؤ، نو موږ محمّد ﷺ د رسولُ الله ﷺ په صفت سره پېژنو او ایمان پر لرو.

دوهم: د سیرة د پوهېدلو دوهمه فایده دا ده: چي انسان په خپل حضور کي د کامیابه ژوند د ټولو امورو دپاره، بلکه د شرافت د ژوند دپاره یو اعلیٰ مثال و ویني، چي د هغه ﷺ ژوند د خپل ځان دپاره قانون او تګ لاره وګرځوي، په هغه پوري لاس ونیسي او په هغه پسي اقتداء وکړي، په دې کي هیڅ شک نسته که یو انسان هر څومره په یوه مَثَلِ أعلیٰ پسي وګرځي، په یوه داسي رهنما او لار ښوونکي پسي وګرځي چي د ژوند په ټولو چارو کي دي کامل او مثلِ أعلیٰ وي،

بېله شکه دغه پوره والی او کمال د رسول الله ﷺ په ژوند کي پیدا کولای سي، ځکه الله جل جلاله د ټولو هغو انسانانو دپاره چي د الله جل جلاله د رحمت او د آخرت د ورځي د کامیابۍ امید لري قُدوه او لار ښوونکی بللی دی، الله عزوجل فرمایي:

﴿لَّقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ ٱللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا۟ ٱللَّهَ وَٱلْيَوْمَ ٱلْـَٔاخِرَ وَذَكَرَ ٱللَّهَ كَثِيرًا ﴿٢١﴾﴾ [الاحزاب/٢١]

دریم: د رسول الله ﷺ د سیرت د خبرېدلو او زده کولو په واسطه انسان د کتاب الله په مفاهمو او مقاصدو پوهېدلای سي، ځکه د قرآن مجید د ډېرو آیاتو ترجمه په هغو واقعاتو او حوادثو سره معلومېږي کوم چي دغه آیاتونه د هغو واقعو او حادثو په وخت او باره کي نازل سوي دي، نو ترڅو چي چا ته د هغو واقعاتو حالات نه وي معلوم د قرآن مجید په معنیٰ او مقصد هم نه سي پوهېدلای، ځکه د قرآن کریم ډېر آیاتونه د یوې خاصي واقعې یا خاص بیان دپاره چي په هغه وخت پوري تعلق لري نازل سوي دي، نو ځکه ترجمه یې هم تر هغو نه سي معلومېدلای چي وخت د نزول

او سبب د نزول يې معلوم نه سي او د آياتو د نزول سببونه تر هغو نه سي معلومېدلای تر څو چې د محمّد مصطفٰی ﷺ ژوند او سيرت را معلوم نه سي.

څلورم: د سيرت په معلوماتو سره مسلمان د اسلامي صحي ثقافت او معرفت ډېره حصه يو ځای کولای سي، په دې کې هيڅ شک نسته چې د اسلام د مباديو د پوهېدلو دپاره که دين دی که عقيده، که احکام دي که اخلاق د رسول الله ﷺ ژوند يو روښانه مجسد تصوير دی.

پنځم: د رسول الله ﷺ په سيرت پوهېدل د يوه اسلامي معلّم او واعظ دپاره د تعليم او تربيې په باره کې يوه ژوندی نمونه او لارښوونه ده، ځکه رسول الله ﷺ يو فاضله معلّم، صادقه ناصح او مهربانه مرّبي ؤ، د دعوت په مختلفو مرحلو کې يې د تعليم او تربيې ور او مناسب طريقې استعمالولې.

پر دې ټولو سربېره د رسول الله ﷺ په ژوند کې د انسانيت ټول اړخونه که اجتماعي دي که فردي داخل او شامل دي، يو انسان په هر حالت کې که يو مستقل فرد وي يا د ټولني يوه فعاله عضوه وي د خپلي پوره کاميابۍ دپاره د رسول الله ﷺ و متابعت ته اړ او محتاجه دی، ځکه د رسول الله ﷺ ژوند موږ ته د يوه مستقيم يا پر لار برابر ځوان د سلوک او اخلاقو بېمثاله نمونې راښيي چې د خپل قوم او ملګرو سره ځومره امين او ځومره صادق ؤ.

د رسول الله ﷺ ژوند د يوه واعظ په صفت يوه بېمثاله نمونه دی چې خلک يې د الله جل جلاله لاري ته په حکمت او موعظهٔ حسنه سره ور بلل او خپل ټول طاقت يې د رسالت د رسولو په لار کې مصرفاوه.

د رسول الله ﷺ ژوند د يوه دولت د رئيس او حاکم دپاره ښه لارښوونکی دی چې په ځومره هوښياري او حکمت سره يې کارونه مخ ته بېول، د رسول الله ﷺ ژوند د يوه مثالي او حق پرسته مېړه دپاره لارښوونکی دی چې د خپلي ښځې سره بايد ځنګه ژوند او ګذاره وکړي، د رسول الله ﷺ ژوند د يوه پلار دپاره په عاطفه او مهرباني کې لارښوونکی دی، رسول الله ﷺ د زوجاتو او اولادو په حقوقو او واجباتو کې دقيق عدل کاوه د هر چا حق يې د هغه د حاله سره سم او پوره ورکاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ ژوند د یوه حربي قومندان او صادقه آمر دپاره لار ښوونکی دی.

د رسول الله ﷺ ژوند د یوه جامع مسلمان دپاره هغه چي په خپل ژوند کي صحي تقسیم اوقات او په معاملو کي عدل و لري لار ښوونکی دی چي څومره د خپل رب عبادت وکړي او په عین وخت کي د خپلي کورنۍ او ملګرو سره لطیف او د ښه طبیعت خاوند هم وي.

داسي نور ډېر مثالونه سته، که غواړې چي بختور او کامیابه ژوند ولرې نو خامخا د رسول الله ﷺ په ژوند ځان خبر کړه او متابعت يې وکړه، ځکه د رسول الله ﷺ په ژوند خبرېدل بل څه نه دي بېله دغه انساني اخلاقو ښکاره کول، چي دغه ټول اخلاق په هغه بېمثله نمونه او کامل بشر کي سره یو ځای سوي وه او موږ يې خامخا و متابعت ته ضرورت لرو، که غواړې چي په دنیا او آخرت کي کامیابه او بختور ژوند ولرې د رسول الله ﷺ متابعت کوه.

اوس نو کېدلای سي چي دغه پاک تاریخ د محمّد مصطفٰی ﷺ د پیدایښت څخه را شروع کړو مګر ما دا ښه و بلل چي تر دغه پاک میلاد له دمخه را شروع سي دپاره د دې چي دا را معلومه سي چي د دغه لار ښوونکي نور تر را تګ د مخه د عربو ژوند او تاریخ څنګه او څه ډول ؤ او بیا د وحیو په راتګ سره څنګه سو؟ هغه تغیر چي د رسول الله ﷺ د رسالت په واسطه یوازي په جزیرةُ العرب کي نه بلکه په ټول عالَم کي راغلی دی لوی او مهم تغیر دی، خو انسان ته دا فرق تر هغو نه سي معلومېدلای ترڅو د دغه پاک سیرت معلومات ورته و نه سي.

او شروع هم ډېره سخته ده نه پوهېږم چي د کوم ځای څخه يې را شروع کړم ځکه تر اسلام د مخه د عربو تاریخ ډېر اوږد او لوی تاریخ دی، خو ما دا ښه وبلل چي د هغه ځای څخه شروع وکړم کوم چي الله عزّوجلّ خپل معزز پیغمبر ابراهیم علیه السلام امر کړی چي خپله ښځه هاجَر رضي الله عنها او د دې هغه کوچنۍ د تي رودلو زوی اسماعیل علیه السلام بوزه او په مکه مکرمه کي يې پرېږده چي هغه وخت دغه مکه بېله اوبو او بېله زراعته د تورو او لویو غرو په منځ کي یوه خالي ډبرینه شېله وه او هغه وخت کعبه شریفه هم نه وه جوړه سوې، ځکه کعبه شریفه بیا په وروسته کي ابراهیم علیه السلام او د ده زوی اسماعیل علیه السلام جوړه کړل.

(c) Ketabton.com: The Digital Library

نو دغه شېله چې نوم يې مکّه يا بَکّه دى يوه خالي شېله وه چې نه هلته انسانان وه او نه د انسانانو د ژوند کولو شرائط موجود وه، هلته نه اوبه وې نه زراعت. نه کلى ؤ نه کور فقط غرونه او ډېرې دې، نو د الله جل جلاله په امر ابراهيم علیه السلام د خپلې ښځې او کوچنې زوى سره د فلسطين څخه مکې مکرمې ته راغلى او هلته يې د بيتُ الله الحرام د مخکې سره خپله زوجه هاجَر او خپل کوچنئ زوى اسماعيل علیه السلام پر وچ دښت پرېښوول او دئ علیه السلام رهي سو، هاجر رضي الله عنها په تعجب کې سوه چې موږ څنګه دلته پرېږدې؟ دلته خو نه اوبه سته نه خورک، نه انسانان سته نه زراعت، نه کلى سته نه کور او زما سره دغه کوچنئ د تې هلک هم را سره دى، نو يې پسې ور ږغ کړل: موږ څنګه دلته پرېږدې؟ ابراهيم علیه السلام هيڅ ږغ و نه کړى، دې بيا پوښتنه ځنې وکړه او ده علیه السلام ږغ نه کاوه، خو په آخر کې دې پوښتنه ځنې وکړه: آيا الله جل جلاله امر کړى يې چې موږ دلته پرېږده؟ ابراهيم علیه السلام و ويل: هو، دلته نو هاجر علیها السلام د هغه واقعي مسلماني پر قِسم چې اعتماد او توکل يې پوازې پر الله جل جلاله وې په پوره يقين سره و ويل: الله مو نه ضايع کوي، ځکه چې دا د الله جل جلاله امر دى او الله عزوجل پر خپلو بندګانو رؤف او رحيم دى نو بېله تشويشه او شکايته کښېنستل او ابراهيم علیه السلام رهي سو.

تاسې ته خو هغه مشهوره قصه در معلومه ده کله چې د هاجر علیها السلام سره هغه موجودې اوبه کومې چې ابراهيم علیه السلام ورپرې ايښې وې خلاصې سوې نو دا د اوبو د پيدا کولو دپاره ولاړه سوه چې يا به دلته اوبه پيدا کړم يا به يو څوک و وينم او خپل زوى يې د دغه اوسنې زَمزَم د څاه د منطقې سره پرېښاوه چې البته هغه وخت نه څاه ؤ نه اوبه، خو دا د صفا غونډۍ ته وختل او بيا د مروا غونډۍ ته ولاړل، دغه د اوبو په طلب کې يې اووه واره د صفا او مروا په منځ کې تګ او را تګ وکړى.

دغه د دې تګ او را تګ زموږ په دين کې د حج کونکو او عمره کونکو دپاره ديني شعار وګرځېدى او دا د دغې مومنې ښځې ياد دى، اسلام و مومنې ښځې ته دغه اندازه شرف ورکړى دى چې د قيامت تر ورځې به نه هېرېږي، بي بي هاجر علیها السلام په دغه تګ او راتګ مشغوله وه چې هلته جبريل علیه السلام د اسماعيل علیه السلام د پښو سره د الله عزوجل په امر دغه ځکه چې اوس هلته د زَمزَم څاه دى په خپل وزر و وهل

(c) ketabton.com: The Digital Library

مځکه وچاودل او اوبه ځني را ووتې.

دا د زَمزَم د ښکاره کېدلو شروع او ابتداء ده او دلته په دغو غرو کي د اول وار دپاره اوبه پیداسوې، خو دغه واقعه هغه وخت پېښه سوه چي په دغه وخت کي هلته په یمن کي د اوبو یو ډېر لوی بند چي (سدِّ مآرب) ورته ویل کیده نړېدلی ؤ.

تاسي ته معلومه ده چي انسانان همیشه په هغو ځایو کي اوسېږي کوم چي هلته اوبه وي او دغه سدِ مآرب، یا د اوبو بند په یمن کي ډېر لوی او عظیم بند ؤ او د دغه بند پر شا و خوا ډېر انسانان اوسېدل چي دغه انسانان هم ټول عرب وه، ځکه د عربو اصلي وطن او ځای یوازي او یوازي یمن دی بیله هغه کوچي عربو څخه چي یوې او بلي خوا ته به تلل نور نو ټول عرب یوازي په یمن کي وه بل ځای نه اوسېدل، نو ځکه د اصلي عربو اصلي وطن یوازي یمن دی.

او بیا د هغه ځای څخه د دغه بند د نړېدلو په سبب چي اوبه ورکي او نېستي سوې عربو یوې او بلي خوا ته کوچ وکړی او سره وپاشل سوه.

کله چي (سدِّ مآرب) ونړېدی عرب د رزق د پیدا کولو دپاره یوه او بل طرف ته ولاړل او هري قبیلې د ځان د اوسېدلو دپاره یوه منطقه اختیار کړل، د مثال پر ډول د ثقیف قبیله طائف ته ولاړل او طائف یې د ځان وطن وګرځاوه، د غساسنه قبیله د شام و شا وخوا ته ولاړل او د مناذره قبیله د عراق شا وخوا ته ورسېدل، دغه رنګه ټول عرب د لوږي او د رزق د پیدا کولو په سبب د خپل اصلي وطن څخه چي یمن دی یوې او بلي خوا ته و وېشل سوه.

اوس چي جبریل علیه السلام مځکه په وزر و وهل او د زَمزَم اوبه پیدا سوې نو بي بي هاجَر علیها السلام دلته د دغو اوبو سره اوسېږي، عادت داسي دی چیري چي اوبه وي هلته مرغان هم د دغو اوبو په سبب پیدا کیږي او را ټولیږي، نو د زَمزَم د اوبو په سبب په دغه منطقه کي مرغان هم په هوا ګرځېدل.

په دغه وخت کي د عربو یوه قبیله چي د جُرهُم قبیله نومېدل د یمن څخه کوچ کړی دی او رهي دي چي چیري به اوبه پیدا کړي او هلته و اوسیږي، دغه قبیله نژدې و دغي شېلې ته چي مکه نومېده تېرېدل، وې لیدل چي په هوا مرغان ګرځي

ويل دا مرغان له کومه دلته راغلي دي؟ دلته خو هيڅ وخت اوبه نه وې، نو يې نفر ولېږل چې ولاړ سی شا وخوا وګوری ښايي دلته اوبه پيدا سوي وي، نفر چې ولاړل اوبه يې و ليدلې او د قبيلې مشرانو ته يې خبر را وړی چې هو دلته اوبه سته، د قبيلې مشران اوبو ته ورغله هلته د اوبو سره يې بي بي هاجَر او اسماعيل عليهما السلام وليدل چې فقط يوه ښځه او يو کوچنئ هلک دي او نور هيڅوک نسته، څرنګه چې دغه خلک د همت او مړاني خاوندان وه نو يې د زَمزَم اوبه د هغې څخه په زور قبضه نه کړې بلکه اجازه يې ځني وغوښتل چې موږ به دلته اوسيږو، اوبه خو ستا دي او موږ به ستا سره د دغو اوبو په عوض او بدل کي نوره مرسته کوو، د هاجَر رضي الله عنها هم خوښه سوه او دوی ته يې د اوسېدلو اجازه ورکړل.

د الله عزوجل قدرت ته وګوره اوبه يې ورته پيدا کړې او د نور رزق سبب هم پيدا سو، ځکه د معيشت نور ضروريات يې هغه د جُرهم قبيلې پر ذمه ؤاخيستل، اوس نو دغه عربي قبيله چې د جُرهم قبيله نومېدل په مکه مکرمه کي يې سکونت شروع کړی او دغه ځای يې د ځان وطن وګرځاوه او د زَمزَم د اوبو دپاره يې يو حوض جوړ کړی، تر دغه وخته کعبه شريفه نه ده جوړه سوې او اسماعيل عليه السلام خو عرب نه دی او عربي ژبه يې هم نه ده زده ځکه ابراهيم عليه السلام دوی د فلسطين څخه دلته مکې مکرمې ته را وستلي وه نو عربي ژبه يې دغه د جُرهُم د قبيلې څخه زده کړل.

کله چې اسماعيل عليه السلام لوی سو ښځه يې هم د دغي عربي قبيلې څخه وغوښتل نو ځکه د اسماعيل عليه السلام اولادې ته عربِ مستعرَب ويل کيږي، يعني اصلاً عرب نه وه او بيا عرب سول، همدارنګه زموږ پاک پيغمبر محمّد مصطفٰی ﷺ د اسماعيل عليه السلام د اولادې څخه دی.

ابراهيم عليه السلام به کله نا کله څه موده تر منځ دلته را تلی د خپل زوی او خپلي ښځي بي بي هاجَر عليها السلام خبر به يې اخيستی او بيرته به ولاړی، تر څو چې د اسماعيل عليه السلام عمر (١٦) کلو ته ورسېدی د الله عزوجل له طرفه ابراهيم عليه السلام ته د کعبې شريفي د جوړولو امر وسو چې ته او ستا زوی اسماعيل عليه السلام کعبه شريفه جوړه کړی او دوی هم کعبه شريفه جوړه کړل، خو کله چې الله جل جلاله ابراهيم عليه السلام ته د کعبې شريفي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جوړولو امر کاوه ورته و ویل سوه چي د آدم علیه السلام پربناء یې جوړه کړه، الله عزوجل د سورة آل عمران په (۹۶) نمبرآیات کي فرمایي:

﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿٩٦﴾﴾

یعني: خامخا د الله جل جلاله هغه اول کور چي د خلکو دپاره ایښوول سوی دی! هغه: هغه کور دی چي په بَکه کي واقع دی.

په یوه روایت کي راغلي دي چي اصلاً کعبه شریفه د آدم علیه السلام یا شیث بن آدم علیه السلام په زمانه کي جوړه سوې ده او بیا د نوح علیه السلام په طوفان کي ونړېدل.

څرنګه چي کعبه شریفه د الله جل جلاله اولنۍ کور دی نو خود د خلکو د عبادت دپاره د الله عزوجل اول کور بلل کیږي، کله چي ابراهیم علیه السلام د کعبې شریفي اساس، بنسټ یا تاداو کِندی په مځکه کي یې هغه د آدم علیه السلام اساس پیدا کړی او پر هغه اساس یې جوړه کړل، دا د کعبې شریفي د جوړولو ابتداء او شروع وه.

خو د جوړولو په وخت کي چي ابراهیم علیه السلام یو دېوال آخر ته ورساوه او اوس هغه بل دېوال جوړوي دلته خو کُنج پیدا کیږي، چي د دغه کُنج څخه د بِناء او جوړولو اصل او اساس، نقشه او رَجه اخیستل کیږي او نوره بِناء له دغه کُنجه څخه سمه او صحي جوړېدلای سي نو ابراهیم علیه السلام غوښتل چي په دغه کُنج کي یوه لویه، قوي او مناسبه ډبره کښېږدي، نو یې اسماعیل علیه السلام ولېږی چي ولاړ سه شا وخوا وګوره چي د دغه کُنج دپاره یوه مناسبه ډبره پیدا کړې، اسماعیل علیه السلام ولاړی په غرو کي ګرځي خو د دغه ځای دپاره یې د دوی د غوښتني سره سمه، وړ او مناسبه ډبره نه کړل پیدا او بیرته راغلی خو دلته یې و لیدل چي د پلار سره یې یوه ډېره مناسبه او هغه قسم ډبره چي دوی غوښتل پرته ده، اسماعیل علیه السلام و ویل: دا ډبره دي د کومه کړل؟ ابراهیم علیه السلام و ویل: دا د الله عزوجل له طرفه راغله.

ورونو! دغه ډبره هغه حجرِاسود دی چي د جنت څخه راغلی دی او د جنت د ډبرو څخه یوه ډبره ده چي د کعبې شریفي په بِناء کي کار سوې ده، کعبه شریفه د دغي ډبري څخه په صحي بِناء سره جوړه سوه، ابراهیم علیه السلام چي به څه دېوال جوړ کړی نو به شا ته ولاړ او د څه لیري فاصلې څخه به یې دغه جوړ سوي دېواله ته کتل

چې آیا دېوال سم دی کوږ خو به نه وي؟ او دلته به د فکر کولو دپاره ښه وخت ولاړ ؤ نو ځکه دغه ځای ته مَقام ابراهیم ویل کیږي، الله عزوجل په سورةُ البقره کې فرمایي:

﴿وَٱتَّخِذُواْ مِن مَّقَامِ إِبۡرَٰهِـۧمَ مُصَلًّى﴾ [البقره: ۱۲۵]

یعني: اې مؤمنانو! د ابراهیم علیه السلام د درېدلو ځای د لمانځه، طواف او دعاء ځای وګرځوی.

دغه ځای د کعبې شریفې د صحي جوړولو دپاره د ابراهیم علیه السلام د فکر کولو ځای دی، څرنګه چې د لیرې څخه د دېوال برابري او کوږ والی معلومېږي نو ځکه دغه مَقام د کعبې شریفې څخه څه لیرې واقع دی.

همدارنګه مقام ابراهیم هغې ډبرې ته ویل کیږي: کومه چې د کعبې شریفې د جوړولو په وخت کې به ابراهیم علیه السلام پر درېدی، په دغه ډبره کې د ابراهیم علیه السلام د پښو نخښې او علامې هم سته او دغه ډبره هم د جنت څخه را وړل سوې ده.

کله چې کعبه شریفه جوړه سوه دا خو د ډېرو یوه خونه ده چې یوه انسان جوړه کړل نو خلک دلته د عبادت کولو دپاره ولې او څنګه ورته راسي؟

دلته بیا ابراهیم علیه السلام ته الهي امر وسو چې خلک بیت الله الحرام ته په حج کولو سره خبر کړه الله عزوجل د سورةُالحج په (۲۷) نمبر آیات کې فرمایي:

﴿وَأَذِّن فِي ٱلنَّاسِ بِٱلۡحَجِّ يَأۡتُوكَ رِجَالٗا﴾ [الحج: ۲۷]

یعني: په خلکو کې د حج د آداء کولو دپاره ږغ وکړه چې تا ته به له هره ځایه څخه پیاده او پر پښو حاجیان راسي.

ابراهیم علیه السلام و ویل: الهي! زه څنګه کولای سم چې ټول خلک خبر کړم؟ زما آواز به ټولو خلکو ته څنګه ورسیږي؟ د الله عزوجل له طرفه ورته و ویل سوه:

یا ابراهیم! پر تا ناره کول دي او تر خلکو پورې رسول یې پر ما دي، ته فقط ږغ وکړه دا چې خلکو ته څنګه رسیږي دا زما کار دی ته فقط په آواز کولو سره امر یې.

نو ابراهیم علیه السلام د عرفات غره ته ولاړی او لوړ غره ته وختی او ناري یې کړل:

اې خلکو! د بیت الله شریفې حج پر تاسي لازم دی او دلته به د حج کولو دپاره راځي، نو له دې سببه عرفات د حج په شعائرو کې راغلی دی او د حج د ارکانو څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهم رکن دی ځکه عرفات د خلکو د حج کولو دپاره د اعلان او خبرتیا ځای دی.

په یوه بل روایت کي ویل کیږي چي ابراهیم علیه السلام د مَقام ابراهیم پر ډبره ودرېدی او دغه ږغ یې وکړی.

کله چي ابراهیم علیه السلام په حج کولو سره ږغ او اعلان وکړی الله عزوجل دغه د ده آواز تر مشرقه او مغربه و رساوه، دا د الله جل جلاله له طرفه یوه معجزه وه چي ټولو خلکو د ده آواز واورېدی، همدارنګه الله جل جلاله د ټولو انسانانو په زړو کي د کعبې شریفي حُب او محبت، تعظیم او تکریم ور واچاوه.

بیانو د دنیا له هره ځایه څخه د کعبې شریفي د عزت او حج کولو دپاره خلک راتله خاصتاً د جزیرةُ العرب څخه په ډلو ډلو خلک همېشه ورته را تلل، حج او د الله جل جلاله عبادت به یې کاوه هر کال حج کېدی د کعبې شریفي تعظیم او احترام کېدی.

دا د الله جل جلاله قدرت او معجزه ده که نه د هیڅ انسان په وسه نه ده پوره چي د ډبرو خوني ته دومره عزت او اعتبار ورکړي، اوس نو کعبه شریفه معززه سوه او د ابراهیم علیه السلام دین نشر سو، توحید او د یوه الله عزوجل عبادت په خلکو کي شروع سو، ټول عرب د ابراهیم علیه السلام پردین وه او د ټولو عربو عقیده د توحید او وحدانیت عقیده وه یوازي او یوازي د الله جل جلاله عبادت کېدی په ټوله جزیرةُ العرب کی هیڅ کافر او مشرک نه ؤ موجود خو عُمر دی تېرېږي، څه وخت او زمانه پر دغه حال تېر سوه تر څو چي د خُزاعه په قبیله کي د (عَمرو بن لُحی) په نامه سره یو نفر پیدا سو.

خُزاعه د عربو یوه بله قبیله ده او دغه عَمرو د دغي قبیلې رئیس او سردار ؤ، دغه عَمرو بن لُحی د جُرهم د قبیلې سره هغه چي پر مکه مکرمه آمران وه جنګونه شروع کړل غواړي چي د کعبې شریفي تصرف او د مکې مکرمې آمریت ځني واخلي او د دغو دوو قبیلو په منځ کي ډېر لوی جنګ پیښ سو څو په آخر کي د جُرهُم قبیلې شکست او ماته وخوړل او د مکې مکرمې تصرف او آمریت د خُزاعه د قبیلې لاس ته ورغلل، د دغو جنګو او ماتي په نتیجه کي د جُرهُم د قبیلې ډېر کسان د مکې مکرمې څخه دباندي و وتل او ځیني یې په مکه مکرمه کي پاته سول او دالته یې استوګنه کول مګر کارونه او آمریت ټول د خُزاعه د قبیلې په لاس کي وه، خو کله چي د جنګ په

وخت کې د جُرهم قبیله په خپله ماته او شکست پوه سوه نو یې غوښتل چې د خزاعه قبیلې ته په مکه مکرمه کې تکلیف او مشکلات جوړ کړي او د دغې قبیلې ژوند ور تریخ کړي، غواړي چې دغه تکلیف او زحمت د اوبو د نه درلودلو په سبب ورته پیدا کړي.

هو د مکې مکرمې د ښار عزت او عظمت، لویي او حُرمت په کعبه شریفه سره دي خو د خلکو ژوند یې د زَمزَم په اوبو سره ؤ، که اوبه نه وي هلته بیا ژوند تریخ دی، نو د جُرهم قبیلې د خزاعه د قبیلې د ژوند تریخولو دپاره د جنګ په وخت کې د زَمزَم څاه پټ کړی او هغه په کعبه شریفه کې پرتې خزانې یې هم ټوله دغه څاه ته ور واچولې چې یوه د سرو زرو اوسی هم پکښې وه او د څاه یې هیڅ نخښه او علامه نه پرېښودل، کله چې د خزاعه قبیلې د مکې مکرمې تصرف او آمریت په لاس کې واخیستی د زَمزَم د اوبو یې هیڅ اثر نه کړی پیدا نو مجبوره سوه اوبه به یې د مکې مکرمې د دباندې څخه راوړلې، د خُزاعه قبیلې د مکې مکرمې آمریت لاس ته را وړی خو زَمزَم نه سو ور پاته ځکه هغه پټ او ښخ کړل سو، زَمزَم تر هغه وخته ورک او پټ ؤ چې دوهم وار بیا زموږ د پاک پیغمبر سرور کائنات أشرف المخلوقات محمّد مصطفیٰ ﷺ نیکه عبدالمطلب وکندی.

دا د زَمزَم د څاه د پټېدلو قصه وه چې پر مکه مکرمه د خزاعه د قبیلې د تسلط په سبب د جُرهُم د قبیلې له طرفه پټ کړل سو.

پر مکه مکرمه د خزاعه د قبیلې تسلط تر (۳۰۰) یا په بل روایت تر (۵۰۰) کلو پورې دوام کړی دی خو په شروع کې د خزاعه د قبیلې مشر او رئیس چې عَمرو بن لُحی نومېدئ د مکې مکرمې حاکمِ مطلق او عمومي رئیس وګرځېدی او د ده له امره هیچا سرکښي او نا فرماني نه کول، دغه عَمرو ډېر مالداره او سخي سړئ ؤ د حاجیانو خواړه یوازې ده له خپله ماله ورکول او د حاجیانو دپاره اوبه هم یوازې ده په خپل مصرف برابرولې.

او دا هم تاسې ته معلومه ده چې د زَمزَم د څاه د پټېدلو په سبب اوبه د مکې مکرمې د دباندې او د لیرې ځایو څخه را وړل کېدې، خو دغه کارونه ده پر خپله غاړه اخیستي وه او دغه عَمرو بن لُحی دومره معتبره ؤ چې هر امر یې د خزاعه قبیلې، د مکې مکرمې اوسېدونکو او د مکې مکرمې حاجیانو داسې قبلاوه لکه دیني او شرعي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوامر، هیڅ‌ چا د ده له امره نا فرماني او سرکښي نه کول.

﴿ یو وخت دغه عَمرو بن لُحی شام ته په سفر ولاړی او هلته د شام په حدودو کي یوه قبیله اوسېدل چي د عمالیق قبیله ورته ویل کېده او دغه قبیله بُت پرسته وه د بتانو عبادت یې کاوه، خو تر دغه وخته عربو نه بتان پېژندل او نه یې د بتانو عبادت کړی ؤ بلکه ټول عرب موحدین او د حضرتِ ابراهیم علیه السلام پر دین وه، دغه عَمرو بن لُحَی د عمالیق د قبیلې څخه پوښتنه وکړل چي دا څه شي دي؟ هغو ورته و ویل: دا آلهه او خدایان دي، کله چي پرموږ لوږه او کاختي راسي ډوډی را کوي، کله چي یو قوم پر موږ حمله وکړي او جنګ را سره کوي دوی زموږ مرسته کوي، بارانونه راباندي اوروي او بالآخره الله جل جلاله ته مو نژدې کوي، عَمرو بن لُحی ډیر په تعجب کي سو او دا خبري یې پر دماغ ښه ولګېدې ځکه دوی په مکه مکرمه کي اوبو ته ډېر ضرورت درلودی، نو ویل: ما ته هم یو بت را کړی ښایي چي زموږ مرسته هم وکړي موږ په مکه مکرمه کي اوبو ته ډیرضرورت لرو، د عمالیق د قبیلې بت پرستانو چي د ځان ملګري پیدا کړل ویل ښه دی، نو یې په ډیره خوشالي سره ده ته یو بت ورکړی چي (هُبل) نومېدی، دا هغه اول بت دی چي جزیرةُ العرب ته راوړل سو.

عَمرو بن لُحی دغه بت مکې مکرمې ته را وړی او په کعبه شریفه کي یې کېښاوه خلک یې د دغه بت په عبادت کولو سره امر کړل، خلکو هم دغه د ده امر و مانه.

اوس نو عَمرو بن لُحی د شیطان په لار ښوونه نوي امرونه صادروي چي هغه امرونه یې د توحید او د ابراهیم علیه السلام له دینه مخالف وه او بیا عَمرو بن لُحی نور بتان هم جزیرةُ العرب ته را وړل چي دغه بتان یې آلهه او خدایان بلل.

عَمرو بن لُحی د عربو هره قبیله امر کړل چي د ځان دپاره به یو بت اختیاروي او په کعبه شریفه کي به د هغه بت عبادت کوي، بیا یې بل امر صادر کړی ویل: تاسي خو په خپلو کُلُو او کورو کي هم عبادت کوی خو دا نه ده صحي چي بیله بتانو څخه د مکې مکرمې د بل شي عبادت وکړی، نو پر هر چا دا لازمه ده چي د مکې مکرمې د ډبرو څخه یوه ډبره ور سره واخلي او هلته په خپل کور او کلي کي به د هغې ډبري عبادت کوي، عربو هم دا امر و مانه او هر یوه د مکې مکرمې څخه یوه ډبره ور سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

واخیستل، هلته په خپل کور کې به یې هغې ډبرې ته عبادت کاوه حتّٰی د هغې ډبرې عبادت به یې کاوه چې دغه کار په عربو کې د توحید پرځای د بتانو د عبادت شروع او ابتداء وه.

د عَمرو بن لحی په امر سره په جزیرةُ العرب کې بت پرستي شروع سوه، رسول الله ﷺ د دغه عَمرو بن لحی په باره کې فرمایي:

« رَأیْتُ عَمْرَو بْنَ عَامِرِ بْنِ لُحَیْ اَلخُزاعِي یَجُرُّ قُصْبَهُ فِی النَّارِ»

یعني: عَمرو بن عامر بن لُحی الخُزاعي مې ولیدی چې خپلې کُلمې په اور کې کشوي.

دا ولې؟ ځکه دئ هغه څوک دی چې د عربو دین ته یې تغیر ورکړی، تر دغه د مخه ټول عرب پر توحید او د ابراهیم علیه السلام پر دین وه خو اول سړئ چې د دوی دین یې په شرک او بت پرستی ورواړاوه هغه دغه عَمرو بن لُحی خبیث ؤ.

او بیا یې د حج او عُمرې تلبیې ته تغیر ورکړی، تر دغه د مخه عربو تلبیه داسې ویل:

«لَبَّیْکَ اللّهُمَّ لَبَّیْک، لَبَّیْکَ لَاشَرِیْکَ لَکَ لَبَّیْک، إِنَّ الحَمْدَ والنِّعْمَةَ لَکَ وَالْمُلْک، لَاشَرِیْکَ لَکَ»

چې دا د اسلام او توحید تلبیه ده، خو عَمرو بن لُحی خبیث په آخر کې دغه جمله پر زیاته کړل چې (لَاشَرِیْکَ لَکَ اِلاَّ شَرِیْکاً هُوَ لَکَ، تَمْلِکُهُ وَمَا مَلَکَ) دا د شرک جمله ده، خو ده دغه د شرک جمله د توحید پر تلبیې زیاته کړل.

او بیا یې د حیواناتو په باره کې پر عربو نور نوي امرونه جاري کړل، هغه دا چې ځینو حیواناتو ته باید د احترام په سترګه وکتل سي او مقدس وبلل سي، د هغو څخه باید کار وانه خستل سي او د ځینو غوښې هم باید و نه خوړل سي او د ځینو غوښې نارینه انسان خوړلای سي خو ښځو ته یې خوړل حرام دي او د ځینو حیواناتو غوښې یاشیدې بیله مېلمه بل چا ته حرامې دي.

چې د دغو حیواناتو د جملې څخه یوه ته (بَحِیره) ویل کېده، بل ته (حامي) ویل کېده، بل ته (سائبه) ویل کېده او بل ته (وصیله) ویل کېده او داسې نور نومونه یې ورته کښېښوول، مثلاً (سائبه) هغه اوښه وه چې لس لوني یا جونګیاني یې پرله پسې زېږولې وای او په منځ کې یې نارینه جونګئ نه وای نو پر دغه اوښه نه څوک سپرېدل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه يې بار پر وړی، نه د هغې وړی شکول کېدې او نه د دغې اوښې شيدې بېله ميلمه شخه بل چا چښلې او که به يې تر لسمي جونګۍ وروسته بله يوولسمه جونګۍ وزېږول هغې ته (بحيره) ويل کېدل، د هغې غوږ به يې ور چاک کړی او د خپلې مور سره به يې ايله کړل پر هغې هم نه څوک سپرېدل نه يې د وړيو شخه کار اخيستی او نه يې بيله مېلمه بل چا شيدې چښلې، دا هم داسې وه لکه د دې مور چې دې ته (بحيره) ويل کېدل او د (سائبې) لور وه او (وصيله) هغه مېږ وه چې پنځه واره به پرله پسې غبرګه لنګه سول او د هر وار دواړه بچيان به يې ښځي وُری وې، په پنځه سره واره کې به يې نارينه وُرئ نه وُ زېږولی نو دوی به ويل: دا ورسېدل.

که به دغه (وصيلې) تر دغه وروسته بل بچئ و زېږاوه د هغه د غوښو خوړل د مشرکانو نارينه ته روا وه خو ښځو ته يې خوړل نه وه روا او که به بيا مردار سو يعني: په خپله به مړسو نو ښځو ته يې هم خوړل روا وه او (حامي) هغه ځوان نر اوښ وُ چې د ده د ختلو په واسطه به پرله پسې لس ښځي جونګياني و زېږېدلې نو د ده شا د بار او سپرېدلو شخه وساتل سوه او نه يې د وړيو شخه کار اخيستل کېدی، فقط په اوښانو کې به د ختلو دپاره ايله وُ، الله ﷻ د مشرکانو د دغه کار په باره کې فرمايي:

﴿ مَا جَعَلَ ٱللَّهُ مِنۢ بَحِيرَةٍ وَلَا سَآئِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ وَلَٰكِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ يَفۡتَرُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلۡكَذِبَ وَأَكۡثَرُهُمۡ لَا يَعۡقِلُونَ ﴿١٠٣﴾ ﴾ [المائده: ۱۰۳]

يعني: الله جل جلاله هيڅ يو د بَحيرې، د سائبې، د وصيلې او د حام شخه نه دي ګرځولي يا روا کړي، مګر هغه کسان چې کافران سوي دي پر الله افتراء کوي، له ځانه باطلي خبري پوري تړي يا جوړوي او ډېر د دوی په حق او باطل نه پوهيږي.

عَمرو بن لُحی داسي نور ډېر شيان دوی ته د دين او شريعت پر قسم کښېښوول او په دوی کې يې رواج کړل حتّٰی نور بتان يې هم کعبې شريفي ته د آلهه په نامه سره را وړل او نور لوی لوی بتان چې کعبې شريفي ته را وړل سوه په دغو نومو سره يادېدل:

لومړی: (وَد) چې د بني کلب د قبيلې دپاره وُ او هغوی يې عبادت کاوه.

دوهم: (سُواع) چې د هُذيل د قبيلې دپاره وُ او هغوی يې عبادت کاوه.

(c) Ketabton.com: The Digital Library

دریم: (یغوث) چې د طئ د قبیلې او اهل جرش دپاره ؤ او هغوی يې عبادت کاوه.
څلورم: (یعوق) چې د همدان د قبیلې دپاره ؤ او هغوی يې عبادت کاوه.
پنځم: (نسر) چې د یمن دپاره ؤ او هغوی يې عبادت کاوه.
الله جل جلاله د سورة نوح په (۲۳) نمبرآیات کې فرمايي:
﴿وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ ءَالِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا ﴿٢٣﴾

اصلاً دا د نوح علیه السلام د قوم د بتانو نومونه دي او مشرکانو هر بت د یوه خاص مقصد دپاره خاص کړی ؤ، خو دغه پخواني بتان بیا په عربو کې رواج او جوړ سول، *همدارنګه په هندوستان کې د هنوانو دپاره د (بشنو) (برهما) (اندر) (شپو) (هنومان) او په نورو نومو سره مشهوره بتان سته.*

دا چې د دغو بتانو څخه هر یو د عربو په یوه قبیله پوري خاص سو دا کار هم د عَمرو بن لحی په امر سره وسو، مګر (هُبل) هغه بت چې اول را وړل سوی ؤ هغه د قریشو دپاره ؤ او هغه عجیب ترین د دغه آلهه یا خدایانو (د دوی په قول) إساف او نائله دي چې د دغو دوو بتانو قصه پخوا پېښه سوې وه هغه دا سې:

إساف د یوه سړي نوم ؤ او نائله د یوې پیغلې نوم ؤ چې دوی دواړه د یمن اوسېدونکي وه، دوی دواړو یو د بل سره مینه او محبت درلودی، إساف د نائلې د پلار څخه نائله وغوښتل خو د نائلې پلار دغه د ده غوښتنه نه کړه قبوله.

نو دوی دواړو د را تلونکي حج په موسم کې د ملاقات وعده سره وکړه چې حج ته به ځو او هلته به سره وینو، د وعدې سره سم دوی د حج په موسم کې سره یو ځای سوه او په یوه فارغه وخت کې يې د کعبې شریفې په شا وخوا کې زنا وکړه، اولاً خو زنا د لویو ګنهو څخه ده او بیا کعبې شریفې ته نژدې؟ نو الله عزوجل دوی دواړه په خپل قدرت ډبري وګرځول چې د ډبرو انسانان پاته سول او دې ته هم بت ویل کیږي.

د هغه وخت د مکې مکرمې حاکمانو دغه دوه بتان د خلکو د عبرت دپاره پر صفا او مروا کښېښوول، إساف يې پر صفا او نائله يې پر مروا کښېښوول او قصه يې هر چا ته معلومه وه عبرت به يې په اخیستی چې دغو دوو نفرو کعبې شریفې ته نژدې فحشاء کړې ده او ډبره سول، خو پر دې قصه ډیر وخت تېرسوی ؤ هر څوک د دغو دوو ډبرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا بتانو په تاریخ نه وه خبر، د عَمرو بن لُحي په امر دغه دوه بتان: إساف او نائله د صفا او مروا څخه کعبې شریفې ته نژدې یووړل سوه او خلک د هغو په عبادت کولو امر کړل سوه، چې دغه دوه بتان هم د عَمرو بن لُحي په امر د آلهه یا خدایانو جملې ته ور داخل کړل سوه.

دا د عربو پخوانئ ژوند ؤ او دا د دغو مشرکانو آلهه او خدایان وه، د عربو تر جاهلیت پورې یوه قصه ده: حضرتِ عمرؓ به د خپل خلافت په وختو کې په مجلس کې ناست ؤ او ځیني وخت به یې بیله سببه وخندل، خو یو وخت یو چا پوښتنه ځني وکړه، ویل: یا امیرَالمؤمنین! وینو دي چې کله کله بېله سببه خاندې دا ولې؟ سیدنا حضرتِ عمرؓ وویل: د جاهلیت په وختو کي عادت دا ؤ: کله چې به څوک د مکې مکرمې څخه دباندې وتی نو به یې د مکې مکرمې څخه یوه ډبره ور سره واخیستل او په سفر کې به یې د هغې ډبرې عبادت کاوه، خو زه هم یو وخت په سفر ولاړم او ډبره مي هیره سوه نه مي را سره واخیستل، کله چې د عبادت کولو وخت راغلی زما سره خو د مکې مکرمې ډبره نه وه را سره نو اوس څنګه عبادت وکړم؟ و مي کتل د مکې مکرمې خرما یا کجور را سره وه، د دغې خرما څخه مي بت جوړ کړی او دغه د خرما د بت عبادت مي کاوه، کله چې هغه نوره خرما را سره خلاصه سوه او د خوړلو دپاره شئ نه سو را پاته وږی سوم نو مي دغه خپل معبود او د خرما څخه هغه جوړ سوی إله وخوړی چې لږ مخکې یې ما عبادت کاوه، نو پر هغه خپل پخواني جاهلیت او نا پوهي خندا راسي چې دا څنګه آلهه او دا څنګه دین ؤ؟

دغه د جاهلیت د ژوند لږ حالات چې دغه اوس درته بیان سوه یا په وروسته کې بیا نیږي د دغو ټولو حالاتو د بیانولو څخه مقصد دا دی چې موږ ته دا را معلومه سي او په دې پوه سو چې د اسلام دین په ټول عالَم خاصتاً په جزیرةُالعرب کې څومره فرق او تغیر راوستی. *دا خوبت پرستي وه چې په دغه ډول سره جزیرةُ العرب ته راغله.*

(c) ketabton.com: The Digital Library

يهوديت او نصرانيت وجزيرة العرب ته څنګه داخل سوه؟

اوس به هغه بيان درته وسي چي يهوديت او نصرانيت کله او څنګه جزيرةُ العرب ته داخل سوه؟ او بيا د فارس د مجوسيانو يا فارسيانو حکومت څنګه يمن ته راغلی؟

تاسي ته معلومه ده کله چي سرورکائنات محمّد مصطفٰی ﷺ په رسالت سره مبعوث کړل سو هغه وخت فارسيانو پر يمن حکومت کاوه او د نجران خلک نصارا وه، د يمن ځيني حصې يهوديان او ځيني حصې يې نصارا وه، دغه مختلف أديان جزيرةُ العرب ته څنګه داخل سوه؟ په عربو کي خو دغه شيان نه وه موجود په پخوا کي ټول عرب مُوَحِّدِين او د ابراهيم عليه السلام پر دين وه، نو دغه نور اديان څنګه دلته راغله؟

هغه داسي: چي د شام څخه ځيني يهود د يوه ظالم پاچا د ظلم په سبب يثرِب ته (چي په وروسته کي يې نوم مدينه منوره سو) او خيبر ته را مهاجر سول او دغه ځايونه يې د ځان وطن وګرځول، دا خو يثرِب او خيبر ته د يهودو راتګ سو مګر هلته په يمن کي هم ډير يهود موجود وه نو دغه يهود کله او څنګه دلته يمن ته راغله؟

قصه ډيره اوږده ده مګر ډېر تاريخ پوهان يې د ربيع ابن نصر په قصه سره شروع کوي هغه داسي: ربيع ابن نصر چي د يمن پاچا ؤ ده يو خوب وليدی چي دغه بيان او قصه د تاريخ ټولو علماوو لکه (طبري) (ابن کثير) (ابن الأثير) او تقريباً ټولو مؤرخينو ذکر کړې ده، کله چي پاچا خوب وليدی (*ځرنګه چي په هغه وختو کي نجوم ګران، جادوګران او کاهنان پر خلکو او د خلکو پر عقايدو او عباداتو مسلط وه، دا ولي مسلط وه؟ ځکه کوم وخت چي شرک او کفر په عالَم کي نشر سول او الهي دين پټ او ورک سو نو خيالات او اوهام په خلکو کي نشر سوه، په دغه سبب جادوا و جادوګران، منجمين او کوډګران د اعتبار خاوندان سوه او د خلکو د رجوع ځای دوی وګرځېدل*)

کله چي د يمن پاچا خوب وليدی، نو يې د خوب د ترجمې دپاره جادوګرانو او منجمينو ته رجوع وکړه او د هغو څخه يې مرسته و غوښتل، قصه ډيره اوږده ده مقصد دا چي هغو ورته و ويل: ستا د خوب معنٰی دا ده: چي د حبشيانو حکومت به پر يمن ونيسي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاچا وویل: دا به څه وخت پیښه سي؟ دوی وېل: شپېته یا اویا کاله وروسته.

پاچا د دغه خوب په لیدلو او د هغه په ترجمه پر خپلو اولادو او لمسیانو وبېرېدی چي ټوله اولاده به مي د حبشیانو په لاس وژل کیږي؟ نو یې اراده وکړه چي خپله کورنی او اولاده د یمن څخه عراق ته نقل کړي او په عراق کي یې (حِیره) چي د نجف او کوفې په منځ کي د یوې منطقې او ښار نوم دی د خپلي اولادې او کورنی د سکونت دپاره اختیار کړل او دئ بیا هم په یمن کی د یمن پاچا پاته دی.

(نعمان بن منذر د هغه وختو د عراق مشهوره پاچا د دغه ربیع ابن نصر د اولادې څخه دی، ځکه ربیع بن نصر خپله کورنی هلته نقل کړه او بیا د ده د اولادې پاچهي تر ډېره وخته هلته پاته وه، دغه نعمان بن منذر بیا په وروسته کي زموږ په قصه کي ذکر کیږي په یاد یې ولری).

څه موده وروسته دغه ربیع بن نصر پاچا مړ سو او د ده زوی د ده پرځای کښېنستی او د یمن پاچهي د ده په اولاده کي پاته سوه ترڅو د ده په اولاده کي یو نفر د تَبان بن اسعد په نامه سره پاچا سو او تُبّع ورته ویل کېدل.

اصلاً تُبّع د یمن د پاچهانو لقب ؤ یعني: په تیرو وختو کي د یمن هر پاچا ته تُبّع ویل کېده، د روم هر پاچا ته قیصر ویل کېده، د فارس هر پاچا ته کسرٰی ویل کېده، د حبشې و هر پاچا ته نجاشي ویل کېده او د مصر و هر پاچا ته فرعون ویل کېده، نو د هر ځای پاچا خاص لقب درلودی.

دغه د یمن پاچا تَبّانِ اسعد چي لقب یې تُبّع ؤ د یمن د مشهورو پاچهانو څخه دی ډېر لویٔ شان او شوکت یې درلود ټول یمن د ده تر لاس لاندي ؤ، غني او سخي سړئ ؤ ده به همېشه سفرونه کول د یوه ځای څخه به بل ځای ته د سیاحت او تجارت دپاره تلی، یو وخت د یمن څخه شام ته رهي سو په لار کي یې خپل زوی په یثرِب کي (چي اوس مدینه منوره ورته ویل کیږي) د تجارت د ځینو کارو دپاره پرېښاوه او دئ شام ته ولاړی، خو دلته د تُبّع د زوی او اهلِ یثرِب په منځ کي داسي اختلاف پېښ سو چي تر جنګه سره ورسېدل او په دغه جنګ کي د تُبّع زوی و وژل سو، کله چي تُبّع ته دا خبر ورسېدی د شام څخه بیرته را وګرځېدی غواړي چي یوازي د خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

زوی قاتلانو ته نه بلکه ټول اهل یثرب ته جزاء ورکړي.

دلته نو د اهلِ یمن او اهلِ یثرب په منځ کې جنګ شروع سو او دغه جنګ ډېره موده دوام وکړی، مګر تُبّع په دې جنګ کې یو ډېر عجیب کار ولیدی، هغه دا چې د یثرِب خلکو به د ورځې د دوی سره جنګ کاوه خو کله چې به ماښام سو او دوه لښکره به سره لیري او جلا سوه د یثرِب خلکو به دوی ته خواړه او سترخانونه را لیږل او د میلمنو پر ډول به یې د دوی عزت کاوه، تُبّع ډېر په تعجب کې ؤ چې دا څنګه خلک دي؟ د خپلو دښمنانو عزت کوي او خواړه ورکوي څوک دومره سخا او کرم لري؟ مګر بیا هم تُبّع نیت کړی ؤ چې د خپل زوی بدله او انتقام واخلي.

جنګ دغسي دوام درلود ترڅو چې د یثرِب د یهودو د علماوو څخه دوه نفره تُبّع ته ورغلل او غوښتل یې چې د ده سره خبري وکړي، ده هم اجازه ورکړه او سره کښېنستل، یهودو ورته وویل: ته څه إراده لرې چې دومره جنګ کوې؟ تُبّع وویل: غواړم چې دغه یثرِب خراب کړم، دوی ویل: دا کار نه سي کولای قسم په الله چې الله جل جلاله به د مخه تر دې چې ته یثرِب خراب کړې تا هلاک کړي، تُبّع وویل: دا څنګه درته معلومه سوه؟ دوی وویل: دا وطن د نبي د هجرت ځای دی دغه ځای ته به را تلونکی نبي هجرت را کوي دا ښار نه خرابېږي او نه یې خرابولای سې، تُبّع پوښتنه وکړه چې تاسي په دې حال څه خبر یاست؟ د یهودو عالمانو وویل: دا زموږ په تورات کې راغلي دي.

دا دي تاسي ته معلومه وي چې د رسول الله ﷺ یوه علامه نه بلکه ډېري علامې د یهودو سره په تورات کې لیکلي او موجودي وې او د رسول الله ﷺ د وخت ټول یهود پوهېدل چې دا هغه وعده سوی نبي دی مګر د عناد او عداوت، حسد او غرور، ځاني ګټو او نفسي غوښتنو په سبب یې ایمان نه راوړی.

کله چې دغه د یهودو عالمانو تُبّع ته دغه حالات بیان کړل او تُبّع تر اوسه تورات نه پېژني نو یې د تورات په باره کې پوښتني څني شروع کړې، یهودو هم د خپل دین، توحید او تورات په باره کې پوره معلومات ورکړل او ټول شیان یې په تفصیل سره ورته بیان کړل، دغه دیني او کتابي خبري د تُبّع پر طبیعت ښې او برابري ولګېدې ځکه یهودیت الٰهي او آسماني دین ؤ، تُبّع هم د یهودیت دین اختیار کړی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

یهودي سو، د یثرِب خرابول یې پرېښودل او مخ پر یمن رهي سو.

د اول وار دپاره د کعبې شریفې پوښول

تُبّع رهي سو خو د ده په لار کي مکې مکرمې ته نژدې یوه قبیله وه چي د هُذَیل قبیله نومېدل د دغي قبیلې او د قریشو په منځ کي پخوانۍ دښمني پرته وه ځو واره یې جنګونه سره کړي وه او دغه رنګه د دغي قبیلې د یمن خلک هم نه وه خوښ، دغه د هُذَیل قبیلې فکر وکړی چي داسي یوه حیله او چم جوړ کړي چي دواړو هغو قومو ته چي د دوی نه ده ور سره جوړه ضرر او تاوان و رسوي او په جنګ یې سره اخته کړي، نو د هذیل د قبیلې مشران تُبّع ته ورغلل او ورته ویې ویل: غواړې چي د جواهِراتو، سرو او سپینو زرو او خزانو خاوند سې؟ تُبّع ویل: هو، څوک دی چي جواهرات او خزانې یې نه وي خوښ؟ دوی و ویل: په دغه کلي کي یوه خونه ده چي خلک یې احترام او عزت کوي او دغه خونه په جواهراتو او سرو زرو ډکه ده.

حقیقتاً هم په کعبه شریفه کي هرڅه پراته وه خلکو د کعبې شریفې د احترام په سبب خزانې پکښې ښخولې، د تُبّع هم طمعه پیدا سوه او لښکر یې د جنګ دپاره تیار کړی غواړي چي پر مکه مکرمه حمله وکړي کعبه شریفه ونړوي او خزانې یې واخلي، هغه دوه نفره د یثرِب د یهودو عالمان هم په دې سفر کي د تُبّع ملګري وه ځکه ده ورته ویلي وه چي تاسي زما سره یمن ته ولاړ سی او زما قوم ته یهودیت او د یهودیت احکام ور وښوی، دغو عالمانو چي د جنګ دپاره د لښکر تیاري ولیدل تُبّع ته ورغله او ویل: څه کوې؟ او د څه إراده دي کړې ده؟ تُبّع و ویل: غواړم چي پر دغه کلي حمله وکړم او هغه شیان چي په دغه خونه کي پراته دي هغه واخلم دوی ورته و ویل: په والله د هذیل د قبیلې بل غرض او مقصد نسته بېله ستا د مرګ او هلاکت څخه تُبّع و ویل: څنګه؟ عالمانو ورته و ویل: دا بیت الله دی د ټولي مځکي پر مخ د الله جل جلاله بل کور او حرم نسته بیله دغه کوره، دغه قبیلې چم درته جوړ کړی دی او غواړي چي تا و وژني، تُبّع و ویل: څنګه وکړم؟ عالمانو و ویل: عزت یې وکړه او طواف پر وکړه، تُبّع ویل: تاسي یې ولي عزت نه کوی؟ او ولي طواف نه پر کوی؟ دوی و ویل: موږ یې عزت کوو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

طواف به مو هم پر کړی وای خو دغه د مکې خلکو کعبه شریفه په بتانو ډکه کړې ده خرنګه چې موږ موحّدين او عالمان يو موږ ته دا نه ښايي چې پربتانو طواف وکړو. تُبّع د دوی خبره ومنل او مکې مکرمې ته ورغلی د کعبې شريفي عزت او احترام يې وکړی طواف يې پر وکړی بيا نو هلته بيده سو خوب يې وليدی چې په کعبه شريفه پوښ اغوندي، تر دغه وخته کعبه شريفه لڅه وه چا پوښ نه ؤ په اغوستی تُبّع چې را ويښ سو امر يې وکړی چې د کعبې شريفي دپاره د يوه ښه پشمي ټوکره څخه پوښ جوړ کړی، پوښ جوړ کړل سو او په کعبه شريفه وا ئوستل سو خو تُبّع بيا بل خوب وليدی چې کعبې شريفي ته تر هغه اول پوښ بل ښه او بهتر پوښ ورکوي نو يې امر وکړی چې د ملائل د ټوکره څخه پوښ ور جوړ کړی چې دغه (ملائل) د هغه وخت د ټوکرانو هغه تر ټولو ښه او نازک ټوکر ؤ، دا نو د کعبې شريفي هغه اول پوښ ؤ او تُبّع اول سړئ دی چې په کعبه شريفه يې پوښ اغوستی دئ چې د دغه تُبّع نوم تَبّان بن اسعد دی او د يمن پاچا ؤ.

بيا نو عربو هر کال کعبې شريفي ته پوښ ورکاوه او نوی پوښ به يې پر هغه زاړه پوښ سر بېره په اغوستی او دغه طريقه چې پوښ سر بيره پر پوښ د عبدالمطلب تر زمانې پوري پاته وه، کله چې عربو ته دا فکر او احساس پيدا سو چې ښايي د کعبې شريفي بناء د دغو پوښو د دروند والي په سبب ونړېږي نو يې زاړه پوښونه ټول څني ايسته کړل او هر کال زوړ پوښ څني کاږي نوی پوښ په اغوندي.

دا د کعبې شريفي د پوښ په باره کې معلومات وه چې څنګه او ولې شروع سو او د اول وار دپاره چا شروع کړی.

کله چې تَبان ابن اسعد بيرته يمن ته ورسېدی خپل قوم يې يهوديت ته دعوت کړی، هغو د يهوديت څخه انکار وکړی ويل: خپل دين څنګه پرېږدو؟

هغه وخت د يمن خلکو او د تُبّع قوم مستقل دين نه درلودی د نورو عبادتو تر څنګ يې د اور عبادت هم کاوه، اور يې مقدس باله د اور يې عزت او احترام کاوه، حتّی اور د دوی قاضي هم ؤ، څنګه يې قاضي ؤ؟ هغه داسي: چې دوی د اور يوه خونه درلودل چې په هغه خونه کي به همېشه اور بل ؤ، که به يو وخت د دوی په منځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي دعوه، اختلاف او خصومت پیښ سو نو به مدعي او مدعي علیه یعني: د دعوې دواړه طرفه دغه د اور خوني ته ورغلل او د خوني دروازې ته به ودرېدل، مخکي خو به دروازه بنده وه خو هغه د اور مؤظف مامور یا خادم به د اور دروازه په یوه وار پر را خلاصه کړه اور به له خپله زوره په یوه وار دباندي را ووتی او اول چي به د هر چا پر طرف ورغلی هغه ظالم ؤ او حق د هغه دوهم نفر پرطرف ؤ، دغه طریقه کاهنانو او جادوګرانو دوی ته اېښې وه.

اوس چي د پاچا او د ده د قوم په منځ کي د دین په سبب اختلاف پیدا سو نو یې و ویل: په اور سره به فیصله وکړو، د دغي فیصلې دپاره د یهودو عالمان چي د دعوې یو طرف بلل کېدل تورات په لاس کي ونیوی او وایي یې، د یمن کاهنان او نجوم ګران چي د دعوې بل طرف وه ټول د اور د خوني دروازې ته ودرېدل، د اور خادم دروازه پر را خلاصه کړه، اور د کاهنانو پر طرف ورغلی او دوی ځني وځغستل یا وتښتېدل، قوم یې ورته و ویل: ولي تښتی؟ دا حکم او قانون دی باید ودرېږی کاهنان هم مجبوره سوه بیرته راغله، د اور خادم بیا دروازه پر خلاصه کړه دوهم وار بیا د اور لمبه د کاهنانو پر طرف ورغله کاهنانو دا وار ځانونه ټینګ کړه او ورته ودرېدل مګر اور د چا مراعت نه کوي کاهنان یې پاک وسوځل، د اهلِ یمن یا د یمن د خلکو په دین او عقېده کي دا معلومه سوه چي یهودیان پر حق دي، نو دغه د اور په فیصله د یمن خلکو یهودیت قبول کړی او ټول یهودیان سوه.

دا هغه معلومات وه چي یمن ته یهودیت څنګه داخل سو.

خیر وختونه دي تېرېږي څو تُبّع د یمن پاچا تبّان بن اسعد مړ سو او پسله ده څخه د ده زوی حَسّان پاچا سو، حسّان خپله پاچهي نوره هم لویه او پراخه کړه، عزت او عظمت یې زیات سو، ډېر زیات غرور او خود خواهي پکښي پیدا سوه نو یې یو ډېر لوی لښکر جوړ کړی او ویل: قسم په الله که عرب یا عجم پرېږدم چي تر خپل حکم لاندي یې را نه ولم د ټولي مځکي پاچهي نیسم (دا ټول غرور ؤ) کله چي کبر او غرور پر انسان مسلط او غالبه سي نو عقل د لاسه ورکړي او هر څه یې هېر سي.

نن ورځ هم په جهان کي د حسّان پرقِسم دغسي مغروره او بې باکه حاکمان سته

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پیدا کیږي چې د ټولې مځکې پاچهي او حکمراني غواړي، د خپل بېځایه مقصد د حاصلولو دپاره انسانان وژني او ښارونه په خرابو بدلوي، خو پر دې کار نه څوک کامیابه سوي دي او نه کامیابه کېدلای سي فقط د تاریخ بد نامي یې په نصیب سي.

حَسّان هم د دغي جملې څخه یو نفر ؤ، متکبر او مغروره حَسّان پوښتنه وکړه چي په جهان کي لویه پاچهي د چا ده؟ خلکو ورته و ویل: د فارس پاچهي هغه چي کسریٰ یې پاچا دی تر ټولو لویه پاچهي ده، فارس تر ټولو لوی او قوي ملک دی. حَسّان و ویل: اول په هغه شروع کوم، لښکر یې ښه منظم او آماده کړی چي د هغه وخت د مځکي پر مخ تر ټولو لویه پاچهي ونیسي.

لښکر یې رهي کړی غواړي چي د هغه وخت د مځکي پر مخ پر هغه لوی دولت چي فارس دی حمله وکړي، خیر اوس پاچا او د ده لښکر د دغه لوی جنګ دپاره رهي دي خو په لار کي د ده له دغه کاره د قومو او قبیلو مشران نا راضه او نا خوښه دي ځکه هغه پوهېدل چي څوک نه سي کولای چي پر فارسیانو حمله وکړي، موږ څوک یو چي پر فارس حمله کوو او نیسو یې؟ مګر د پاچا څخه هم بیرېږي څه نه سي ورته ویلای، دوی پوهېدل چي پاچا مغروره دی او د چا خبره هم نه مني.

څرنګه چي حَسّان ته هم د خلکو نه رضائیت ور معلومېدی نو یې ډېر احتیاط کاوه هیڅوک حتّیٰ د قومو مشران، وزیران او د لښکر مشران د ده مجلس ته بېله تلاښي کولو نه سي ور تلای، خو یوا ځنۍ نفر چي د پاچا مجلس ته بېله تلاښیه ورځي هغه د پاچا ورور دی چي عَمرو بن تبان نومېدی، د قوم مشرانو سره و ویل: په دې باره کي به د عَمرو سره خبري وکړو، د قوم مشران را ټول سوه او عَمرو ته ورغله ویل: یا عَمرو! د حَسّان څخه مو خلاص کړه او تر هغه وروسته ته زموږ پاچا یې، عَمرو هم د پاچهۍ په طمعه سو او د دوی سره یې د خپل ورور د وژلو نقشه جوړه کړه، مګر په دغه مشرانو کي یو نفر چي ذُو رُعَین نومېدی دغه فیصله نه کړه قبوله او عَمرو ته یې و ویل: یا عَمرو! داسي څوک نسته چي خپل ورور دي یې وژلی وي او غمجن سوی، پښېمانه سوی دي نه وي نو خپل ورور مه وژنه، مګر عَمرو چي د پاچهۍ په طمعه ؤ د ورور پر وژلو یې ټینګار کاوه، دلته نو ذُو رُعَین یو لیک ولیکی او عَمرو ته ورغلی ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه لیک ستا سره د امانت پر قسم کښېږده کله چې ما در څخه وغوښتی بیا یې را وباسه، عَمرو هم دا قبوله کړه او خط یې د ځان سره کښېښاوه، تر دې وروسته عَمرو د خپل ورور حَسّان د وژلو دپاره د حَسّان مجلس ته په داسې حال کې ورغلی چې یو خنجر یې پټ ور سره وړی ؤ او په مناسب وخت کې یې خپل ورور و وژی، که څه هم د عَمرو د نورو مشرانو په ملګرتیا په وسه پوره وه چې حَسّان بیله وژلو د حکمه څخه لیرې کړي مګر د پاچهۍ په طمعه یې ورور و وژی.

د ورور تر وژلو وروسته عَمرو ډېر پښیمانه او ډېر غمجن سو حتّی خوب یې رد سو بیدبدلای نه سې، د دغې پرېشانۍ او بیدارخوابۍ په سبب عَمرو مریض او ناجوړه سو، طبیبان، منجّمین او کوډ ګران یې ورته راوستل هغو ټولو په اتفاق سره دا ورته و ویل: چې ستا ناروغي ستا د ورور د وژلو په سبب ده هرڅوک چې دغسې کار وکړي دغه حالت ورته پېښېږي، عَمرو و ویل: ښه د دغې مریضۍ او ناروغۍ چاره څه ده؟

طبیبانو او نجوم ګرانو و ویل: ستا د ناروغۍ دپاره بل علاج نسته بیله دې څخه چې ټول هغه کسان و وژنې کوم چې ستا د ورور د وژلو مشوره یې درکړې ده، عَمرو و ویل: دغه کار کوم، نو ټول هغه کسان چې د ورور د وژلو مشوره یې ورکړې وه او په دغه دسیسه کې یې د ده ملګرتیا کړې وه و وژل، اوس د ذورُعین د وژلو نوبت راغلی ذورعین و ویل: د مخه تر دې چې ما و وژنې ما ستا سره یو لیک د امانت پر قسم ایښی ؤ هغه را وباسه، عَمرو هم هغه لیک را وایستی، ذو رعین و ویل خلاص یې کړه او و یې وایه، پاچا لیک خلاص کړی چې په هغه کې فقط دغه دوه بیته لیکل سوي وه:

الا مَن یَشتَرِی سَهَراً بنومِه سعیدٌ من یبیتُ قریرَ عَینه

فَامّا حِمیَرَ غَدَرت وخانت فَمعذِرةً إلهي لذي رُعین

یعني: څوک په خپل خوب سره ویښوالی رانیسي، خوښ او خوشاله، خوشبخته او بختور هغه څوک دی چې شپه یې په رضائیت او اطمینان سره تیریږي، هو اهلِ یمن خو غدر او خیانت در سره وکړی مګر در په یاد یې کړه چې ما درته و ویل: خپل ورور مه وژنه.

یعني: خوشبختي دا نه ده چې پیسې یا لوړه کُرسۍ و لرې، ته یو ډېر لوی پاچا

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې مګر بيدېدلای نه سې بلکه خوشبخته هغه څوک دی چې د هيڅ ظلم او تجاوز مسئوله نه وي، د هيچا آزارول او قتلول يې پرغاړه نه وي پاته. د شپې آرام او په فارغه زړه بيده سي. پاچا وويل: هو صحي ده او ذورُعين ته يې عفوه وکړل نو دغه دوه بيته د ذورعين د خلاصېدلو او ژوندي پاته کېدلو سبب وګرځېدل.

کله چې عَمرو مړ سو د ربيع بن نصر د اولادې پر حکم او پاچهي اختلاف پيدا سو، د دغه اختلاف په سبب د يمن خلک پر ډلو وويشل سوه او د اهلِ يمن په منځ کې جنګونه او وژني شروع سوي، په دغه سياسي بُحران کې چې ټول يمن يې نيولی ؤ يو سړئ پيدا سو چې نوم يې (لخُنَيعه) ؤ، دغه لِخُنَيعه لار نيوونکی غل او مجرم ؤ د غلو ډله يې درلودل، د دغه سياسي بحران په حالت کې يې وکولای سوای چې خپله ډله نوره هم ډېره کړي او ځان ته يې نور ملګري هم پيدا کړل تر داسي اندازې چې د هغو څخه يې پوره لښکر جوړکړی او د يمن پر پايتخت يې حمله وکړه د پاچا قصر يې ونيوی او د يمن حاکم وګرځېدی.

دغه لِخُنَيعه فاجر، خبيث او ظالم سړئ ؤ ټول خلک ځني خپه او ناراضه وه قصه يې اوږده ده خو په مختصر ډول سره د تبان اسعد د زامنو څخه يو نفر چې نوم يې ذونواس ؤ وکولای سوای چې لِخُنَيعه ته ځان ور ورسوي او په خنجر سره يې و وژني، خو د بل وار دپاره د تُبّع تبّان اسعد زوی پر يمن مسلط سو او د يمن پاچهي بيرته د تُبّع اولادې په لاس ورغله، په دغه وختو کې چې ذو نواس د يمن پاچا ؤ په نجران کې يوه کوچنۍ واقعه پېښه سوه مګر دغه کوچنۍ واقعه د نورو ډېرو لويو واقعو چې په وروسته کې يې په جزيرةُ العرب کې پيښي کړې سبب وګرځېدل ، هغه واقعه دا سي وه:

يو نصراني سړئ چې د نصاراوو عابد او راهب ؤ، موحِّد او د خالص توحيد عقيده يې درلودل، تاسي پوهېږئ چې ترنن ورځي پوري په نصاراوو کې موحِّدين موجود دي او سته؟

د نصارا وو په اقسامو کې يوه ډله ده چې موحِّدين دي، يعني: يوازې الله جل جلاله په الوهيت او ربوبيت سره مني او عيسیٰ عليه السلام د الله عزوجل رسول او پيغمبر بولي او دغې ډلې ته (يُونِيتَيرِيَنز) يعني: مُوحِّدين ويل کيږي او دغه ډله ترنن ورځي پوري سته مګر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمېرېږي لږ دي.

دغه نصراني چي موحِّد، راهب او عابد سړی ؤ او نوم یې (فِیمیُون) ؤ د شام څخه افریقا ته د توحید د دعوت دپاره تللی، پرلاري د غلو یوه ډله پر پېښه سوه فیمیون یې بندي ونیوی او بیا یې د نجران پر یوه سړي خرڅ کړی، د نجران سړي فِیمیُون د خپل ځان سره جزیرةُ العرب او نجران ته بوتلی، اوس نو فِیمیُون د دغه نجراني سره مریۍ دی د ورځي به یې د خپل بادار خدمت کاوه د شپې او په فارغه وختو کي به یې د خپل رب عبادت کاوه، همېشه به په عبادت مشغوله ؤ مقصد دا چي نصراني فِیمیون ډېر عابد او د کرامتو خاوند ؤ.

یوه شپه یې بادار د ده کوټې ته د یوه کار دپاره ورغلی وې لیده چي د مریي پر شا وخوا یې نُور او روښنایي ده، پوښتنه یې ځني وکړه چي ته څوک یې او ستا دین څه شي دی؟ فیمیون هم د نصرانیت دین ورته تشریح کړی، سړی په شک او تردّد کي سو د خپل مریي سره یې د دین په باره کي بحث او نقاش شروع کړی.

په دغه وختو کي د نجران خلکو د یوې درختي یا وُني عبادت کاوه دغه وَنَه یې د ځان إِله او رب بلل، دلته نو فیمیون د بحث په جریان کي خپل مالک ته و ویل: که زما رب! ستا رب هلاک کړي ته زما د رب عبادت کوې؟

نجراني و ویل: هو! والله که داسي پېښه سي چي ستا رب! زما رب مغلوبه او هلاک کړي معلومه خبره ده چي زه هم ستا د رب عبادت کوم، فیمیون و ویل: ته د نجران خلک را ټول کړه بیا به و وینې چي زما رب ستا په رب څه کوي، سړي هم د نجران ټول خلک په یوه معینه ورځ و وُني ته را وبلل، خلک هم په هغه ورځ د وُني سره راټول سوه، فیمیون کښېنستی عبادت او دعاء کوي خپل رب ﷻ ته یې ډېره دعاء وکړه ترڅو چي الله ﷻ د ده دعاء قبوله کړه او د آسمان څخه پر دغه ونه (تندره) ټکه یا (صاعقه) را ولوېدل او ونه ټوله وسوځل سوه، د نجران د خلکو رب او إِله نیست او نابود سو نو خود د نجران ټول خلک و نصرانیت ته داخل سوه.

دا هغه معلومات وه چي جزیرةُ العرب ته نصرانیت څنګه داخل سو.

په وروسته کي دغه د نجران د نصاراوو څخه یو نفر چي نوم یې عبدالله بن ثامر ؤ

د خپلو څو نفرو ملګرو سره چې ځيني يې راهبان يا عابدان هم وه د نجران ځخه يمن ته هجرت وکړی، هلته په يمن کي اوسېدل او په پټه يې خپل عبادت کاوه، ځکه د يمن د خلکو څخه چې يهود وه بېرېدل.

نصرانيت او د حبشي حکم څنګه يمن ته داخل سوه؟

اوس به هغه حالات درته بيان سي چې نصرانيت او د حبشيانو حکم و يمن ته څنګه راغله، دا خو مي درته وويل چې عبدالله بن ثامر او د ده څو ملګري چې نصارا وه او ځيني يې راهبان هم وه د نجران ځخه يمن ته هجرت وکړی او هلته په يمن کي يې د نصرانيت عبادت په پټه سره کاوه ځکه د يمن د يهودو څخه بېرېدل.

د دغه وخت د يمن پاچا چې ذونواس نومېدی او يهودي ؤ ساحران يې درلودل او د هغو څخه يې د پاچهۍ په کارو کي کار اخيستی، پاچا د هغه مشر ساحر په غوښتنه او مشوره دا قصد وکړی چې يوه ځوان هلک ته سحر ور زده کړي چې لوی ساحر ځني جوړ سي او په وروسته کي د هغه څخه د پاچهۍ په کارو کي کار واخلي، ځکه په سپين ږيرو مرګ پسې دی.

سبحان الله! خلکو ساحران تربيه کول نه يې غوښتل چې دغه ډله ورکه سي خو موږ علماء ورثة الانبياء وژنو.

خير پاچا يو ډېر پوه او هوښيار هلک پيدا کړی او د هغه دپاره يې هغه لوی ساحر چې د ساحرانو مشر ؤ د استاذ په صفت اختيار کړی چې دغه هلک به د هغه استاذ څخه سحر زده کوي، ځرنګه چې دغه ساحر د غره په يوه لوړه حصه کي اوسېدی.

[اول خو يمن په خپله لوړ او کښته، غرونه او تپې دی او بل ساحرانو او عابدانو همېشه د خپلي استوګني دپاره غر خوښاوه ځکه هلته به دوی د خپل کار يا عبادت دپاره فارغه وه]

نو دغه هلک به هره ورځ و هغه لوی ساحر ته چې په غره کي اوسېدی د سحر د زده کولو دپاره ورتلی خو په دغه غره او د هلک په لار کي د نصاراوو د راهبانو څخه يو راهب هغه چې د نجران څخه راغلي وه اوسېدی، هلک چې به تېرېدی د دغه راهب

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبادت به یې لیدی د هغه قرائت، تسبیحات او تمتمه به یې اورېدل او خوند یې ورکاوه نو به ورته کښېنستی او غوږ به یې ورته ونیوی ترڅو د راهب شخه یې د نصرانیت زده کړه او تعلیم شروع کړل، ساحر ته به هم د سحر د زده کولو دپاره ورتلی خو د سحر او الهي دین ډېر فرق ؤ د سحر شخه یې بد راغله او هیڅ یې نه غوښتل چې سحر زده کړي نو سحر او ساحر یې دواړه پرېښوول، و ساحر ته نه ورتلی فقط هغه راهب ته به ورتلی او د مسیحیت دین یې زده کاوه، ساحر و پاچا ذونواس ته خبر ورکړی چې هلک نه راځي، پاچا د هلک شخه پوښتنه وکړل چې ولې ساحر ته نه ورځې؟ هلک حال ځني پټ کړی، پاچا چې نور معلومات پسې وکړه معلومه سوه چې هلک راهب ته ورځي، پاچا اول د راهب شخه را شروع کړه هغه یې مجبوره کړی چې خپل دین نصرانیت پرېږدي مګر راهب انکار وکړی، پاچا راهب و وژی او بیا یې د هلک په موضوع شروع وکړه غوښتل یې چې دغه هلک ساحر سي مګر هلک سحر نه غواړي، پاچا چې هر څه کوښښ وکړی چې هلک د سحر و زده کولو ته تشویق کړي هلک نه منل، وهل، تکلیفونه او عذابونه یې ورکړل بیا هم هلک د سحر زده کول نه غواړي، پاچا امر وکړی چې هلک و وژنی، د پاچا عمله غواړي چې د پاچا په امر هلک په دریاب کي غرق کړي، هلک یې د عسکرو سره په یوه کښتۍ کي کښېناوه او ویل: بو یې زی د دریاب په منځ کي یې غرق کړی، کښتۍ چې یې بنه د دریاب منځ ته ور تېره کړل یو طوفاني باد راغلی او کښتۍ یې واړول، عسکر ټول غرق سوه خو هلک پاته سو.

پاچا امر وکړی چې هلک بوزی د غره شخه یې را واچوی او ویې وژنی، ټول خلک ورته ګوري اوله واقعه یې هم ولیدل او اوس هم د هلک د وژلو انتظار کوي، هلک یې غره ته وخېژاوه اوس عسکر غواړي چې هلک لاندي وغورځوي په دغه وخت کي یوه ډېره شدیده زلزله وسوه ټول عسکر لاندي ولوېده او مړه سوه مګر هلک د غره پر سر پاته سو، د یمن پاچا چې د هلک د وژلو دپاره هره لار جوړه کړي خو د لوی پاچا رب عزوجل د هلک د وژلو إراده نه وه، ذونواس په هیڅ طریقه سره هلک نه سي وژلای، په آخر کي هلک ورته و ویل: ته ما بېله یوې طریقې په ډول سره نه سې وژلای

(c) kotaboton.com: The Digital Library

پاچا و ویل: هغه طریقه څنګه ده؟ هلک و ویل: د یمن ټول خلک راټول کړه او ما په یوه ونه پورې وتړه بیا به زما غشی او لینده، واخلې او وبه وایې: بسم الله د هلک د رب په إراده او وبه مې وُلې، نو زه وژل کېږم، پاچا خوشاله سو او اوس غواړي چې هلک په دغه طریقه سره و وژني، پاچا د یمن خلک را ټول کړه هلک یې په ونه پورې وتړی او د ده غشی او لینده، یې واخیستل ویل: بسم الله د هلک د رب په إراده، غشی پر هلک ومښتی او هلک شهید سو، دلته په خلکو کې غوغا او نارې شروع سوې، ویل په ټولو عسکرو، په ټول قوت او جبروت یې د هلک د رب بې إرادې هلک نه سوای وژلای نو ښکاره چې هلک پر حقه لار او صحي دین دی، په دغه ورځ او د دغې واقعې په لیدلو سره د یمن د خلکو څخه شل زره نفره نصرانیت ته داخل سوه.

تاسي دغه صالح هلک ته وګورئ چې د دین د دعوت دپاره یې خپل ځان قرباني کړی د خلکو د دعوت او بلنې په سبب یې مرګ او شهادت قبول کړه او نتیجه یې هم هغه سوه چې شل زره نفره په یوه وار نصرانیت ته داخل سوه، پاچا ذونواس ته ډیر قهر ورغلی چې څنګه او ولې دغه خلک د ده بې اجازې نصرانیت ته داخلیږي او د ده د امر مخالفت کوي؟ پاچا غوښتل چې یو هلک د نصرانیت څخه منعه کړي او اوس شل زره نفره په یوه وار نصارا سوه! پاچا امر وکړی چې په مځکه کې یو لوی خندق یا کَنده وکِنی د بوټو او لرګو یې ډکه کړئ او اور ور واچوئ، دا کارونه وسوه، پاچا هغو خلکو ته چې نصرانیت ته اوښتي وه و ویل: یا به دغه د نصرانیت دین پرېږدئ یا مو دغه اور ته ور اچوم، خلکو د دین د پرېښوولو څخه انکار وکړی او پاچا هم یو یو اور ته ور اچوي.

دغه قصه مشهوره قصه ده د رسول الله ﷺ په احادیثو کې راغلې ده په بخاري شریف او د احادیثو په نورو کتابو کې موجوده ده خو دلته په اختصار سره بیان سوه.

رسول الله ﷺ فرمایي: په دغو نفرو کې چې اورته اچول کېدل یوه ښځه وه چې یو کوچنئ د تي زوی یې په غیږ کې ؤ، ښځه و بېرېدل چې څنګه خپل ځان او دغه کوچنئ زوی په اور کې واچوم؟ نو یې پښه ونیول په تردد کې ده چې آیا ځان او دغه کوچنئ اور ته ور واچوم که یا؟ هغه د غیږي کوچني زوی یې خبري وکړې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويل: موري! مه ببرېږه ځان دغه اور ته ورواچوه ته جنت ته رهي يې.

دا د الله جل جلاله د قدرت معجزه وه چي د تي كوچنۍ خبري كوي او مور يې هم ماشوم په غېږ كښي ځان او كوچنۍ اور ته ور وغورځول.

سبحان الله! خلكو د حق دين د اختيارولو دپاره او په آخرت كي د دوږخ له اوره د نجات او خلاصون دپاره په دنيا كي ځانونه او اولادونه اور ته ور غورځول، موږ ته څه پېښه ده چي د نفساني خواهشاتو د پوره كولو دپاره د څو ورځو فاني ژوند د راحت دپاره يا د موقتي كُرسۍ دپاره حق دين او حق ويل پرېږدو او د دوږخ اور په خپله خوښه اختيار ووو؟

دغه لوى مشهد او عظيمه قصه الله جل جلاله په قرآن كريم كي هم ذكر كړې ده او فرمايي:

﴿ وَٱلسَّمَآءِ ذَاتِ ٱلۡبُرُوجِ ۝١ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡمَوۡعُودِ ۝٢ وَشَاهِدٖ وَمَشۡهُودٖ ۝٣ قُتِلَ أَصۡحَٰبُ ٱلۡأُخۡدُودِ ۝٤ ٱلنَّارِ ذَاتِ ٱلۡوَقُودِ ۝٥ إِذۡ هُمۡ عَلَيۡهَا قُعُودٞ ۝٦ وَهُمۡ عَلَىٰ مَا يَفۡعَلُونَ بِٱلۡمُؤۡمِنِينَ شُهُودٞ ۝٧ وَمَا نَقَمُواْ مِنۡهُمۡ إِلَّآ أَن يُؤۡمِنُواْ بِٱللَّهِ ٱلۡعَزِيزِ ٱلۡحَمِيدِ ۝٨ ﴾.

دغه شل زره نفره چي نصرانيت ته داخل سوي وه ټول دغه اور ته واچول سوه فقط يو نفر چي نوم يې (دَوس ذو ثعلبه) ؤ په تېښته او ځغستا ځان خلاص كړى، بيا هم د ذونواس لښكر په پسې ؤ چي ويې نيسي خو ذو ثعلبه يوې رېګني ځمكي ته ننوتى او لښكر نه سواى كولاى چي پسي ور ورسېږي، نو ذو ثعلبه د دوى څخه خلاص سو.

اوس ذوثعلبه ناست دى او د ځان سره فكر وهي چي څه وكړي؟ او څنګه د خپل وژل سوي او سوځل سوي قوم د وژلو بدله واخلي؟

فكر وهي چي څوك كولاى سي چي په دغه موضوع كي زما مرسته وكړي؟ په دغه وخت كي يې د روم پاچا قيصر ور په ياد سو چي هغه هم نصراني دى او تر كسرٰى وروسته لوى پاچا او د قدرت خاوند دى نو د روم پر طرف قيصر ته ور رهي سو څو ځان يې قيصر ته ورساوه او د هغه دربار ته ورغلى، قيصر ته يې وويل: زموږ مرسته او كومك وكړه د يمن پاچا ذونواس دغسي ظلم را سره وكړى شل زره نصارا يې په يوه ورځ په اور وسوځل او ووژل.

(c) kitabton.com: The Digital Library

قیصر چي متعصب نصراني ؤ په دغه کار ډیر خواشینی او ناراضه سو او ډیر قهر ورغلی مګر یمن ډیر لیري دی، نو یې ذوثعلبه ته وویل: څرنګه چي یمن زموږ څخه ډیر لیري دی نو زه به یو بل حل در پیدا کړم، هغه دا چي زه به د حبشې پر پاچا نجاشي لیک درکړم او نفر به در سره ولېږم چي هغه دې مرسته وکړي ځکه یو خو حبشه و یمن ته نژدې ده او بل نجاشي هم نصراني دی، د ذوثعلبه هم خوښه سوه، نو قیصر د ذوثعلبه په ملګرتیا خط او نفر و نجاشي ته ولېږل چي د ذوثعلبه مرسته وکړه، خط و نجاشي ته ورسېدی نجاشي هم ډیر په قهر سو چي ذونواس د ده د دین خلک وژلي دي.

نجاشي ډیر لوی لښکر چي شمېر یې اویا زرو نفرو ته رسېدی جوړ کړی چي په هغه وختو کي جزیرةُ العرب په دغه اندازه لښکر هیڅ نه ؤ لیدلی، د دې لښکر عمومي مشر او آمر (ارياط) نومېدی خو په لښکر کي یو بل نفر هم سته چي د یوې فرقې مشر دی او نوم یې (أبرَهَه) دی. (زموږ په قصه کي دغه ابرهه مهم سړئ دی په یاد یې لری)

لښکر تیار سو او د کښتیو په واسطه په بحر احمر کي تیر سوه څو یمن ته ورسېدل هلته د اهل یمن او د حبشې د لښکر په منځ کي ډیر لوی جنګ شروع سو.

د یمن د لښکر مشر ذونواس دی او د حبشې د لښکر مشر ارياط دی، د جنګ په آخر کي د یمن پاچا ماته وخوړل مګر تسلیم نه سو او وتښتېدی خو حبشیان په پسې وه نه یې پرېږدي، ذونواس د یوې کښتۍ په واسطه دریاب ته داخل سو خو حبشیان یې هلته هم نه پسي پرېږدي څو ذونواس په خپله ځان و وژی او ویل نه غواړم چي د دښمنانو په لاس ووژل سم، اوس نو حبشیان پر یمن مسلط سوه او د یمن حاکم ارياط دی چي نجاشي ته تابع دی او د هغه نائب بلل کیږي، ارياط ډیر ظالم سړئ ؤ یوازي دا نه چي پر اهل یمن یې ظلم کاوه بلکه پر هغو حبشیانو یې هم ظلم کاوه چي د ده ملګري وه، تر څو خلک د ده له ظلمه ډیر په تنګ او ناراضه سوه.

ابرهه چي د ارياط په لښکر کي یو فرقه مشر ؤ په دې ظلم او ستم نه ؤ راضي نو یې دننه په لښکر کي د ارياط مخالف نفر پیدا کړل او په اتفاق سره یې د ارياط پر ضد د جنګ اعلان وکړی، اوس د حبشې لښکر پر دوو حصو تقسیم سو، د ارياط او ابرهه لښکرو د جنګ دپاره ځانونه تیارکړه او دوه لښکره مخ په مخ د جنګ دپاره تیار

(c) ketabton.com: The Digital Library

او آماده ولاړ دي، په دغه وخت کي ابرهه و ارياط ته نفر ور ولېږی او ويل راسه چي اول زه او ته خبري سره وکړو يو وار به دواړه بيله اسلحې سره کښېنو او بحث به سره وکړو ښايي بېله جنګه بله د حل لار پيدا کړو، ارياط هم دغه بلنه قبوله کړه نو دوی دواړه د خبرو دپاره بېله اسلحې سره کښېنستل، ابرهه ورته و ويل: زموږ لښکر ټول حبشيان دي که دغه خپل لښکر سره و جنګوو حبش مړه کيږي او د يمن حکم بيرته د يمن خلکو ته پاته کيږي او دا جنګ د حبشې په ضرر تماميږي.

ارياط و ويل: مقصد دي څه دی؟ أبرهه و ويل: فقط زه او ته به جنګ سره وکړو هر يو چي غالبه سو حکم د هغه دی او هغه د يمن حاکم پاته کيږي، ارياط و ويل: خوښه مي ده، نو د لښکرو پرځای دوی دوو يو په يو جنګ سره شروع کړی، اوله حمله يا د توري واری ارياط وکړی هغه خطا سو خو فقط د ابرهه پر پزه توره و مښتل او د ابرهه پزه يې ورپرې کړه نو ځکه ابرهه ته (أبرهةِ أشرم) ويل کيږي، ځکه په عربي کي (أشرَم) هغه چا ته ويل کيږي چي پزه يې پرې سوې وي، خو دوهمه حمله يا د توري واری ابرهه وکړی ارياط يې په توره و واهه او ويې وژی، نو د يمن حاکميت ابرهه ته ورپاته سو او ابرهه د يمن پاچا سو، دا خبر د حبشې پاچا نجاشي ته ورسېدی، نجاشي ډير په قهر او غضب سو او ويل: حبشيان څنګه په خپل منځ کي سره جنګيږي او ابرهه څنګه دا جرئت کاوه چي ارياط و وژني؟ نجاشي قسم يادکړی چي د خپله لښکره سره به يمن ته ځم او د يمن خاوره به تر پښو لاندي کوم او د ابرهه سر به ور خروم.

[په هغه وختو کي د سر خروول د ذِلّت علامه وه نو ځکه د مړيانو سرونه به يې همېشه ورخرول]

دا خبر ابرهه ته ورسېدی چي نجاشي په قهر سوی دی او زما د ذِلّت دپاره يې قسم ياد کړی دی، ځرنګه چي د ابرهه د نجاشي سره هيڅ په وسه نه وه پوره نو يې خپل سر په خپله وخراوه او د يمن څه خاوره يې په يوه کڅوړه کي واچول، دغه خاوره او خپل وربښتان يې د يوه ليک سره د نفر په لاس نجاشي ته ولېږل، په ليک کي يې نجاشي ته ليکلي وه: زه ستا تابع او ستا خادم يم ما چي ارياط و وژی د هغه سبب دا ؤ چي هغه ظالم ؤ ډير ظلم يې کاوه او خلک يې ستا څخه متنفره يا بېزاره کول، ستا د قسم د آداء کولو دپاره ما خپل سر وخراوه دغه زما وربښتان دي او دغه هم د يمن

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاوره ده د دې دپاره یې تر پښو لاندې کړه چې ستا قسم آداء سي. نجاشي هم راضي سو او ویل: ځرنګه چې دئ زما تابع دی او زما له امره مخالفت نه کوي نو جنګ ولي ور سره کوم، د نجاشي سره خبره پای ته ورسېدل.

مګر ابرهه چې د نجاشي نائب بلل کیږي د هغه په زړه کې بیا هم د نجاشي بیره ور سره وه، د دې دپاره چې خپله وفاء او تابع والی نور هم نجاشي ته وښيي نو یې امر وکړی چې په یمن کې یوه ډېره لویه او ښایسته کنیسه جوړه کړی (کنیسه) د نصاراوو د عبادت ځای دی، ځرنګه چې نجاشي نصراني او عابد سړئ ؤ ابرهه ویل په دې کار به نور هم نجاشي خوښ او راضي کړم، کله چې کنیسه جوړه سوه نو یې د (قُلَیس) نوم پر کښېښاوه او نجاشي ته یې حال ولېږی چې په یمن کې مي یوه ډېره لویه کنیسه ستا د عزت او خوشالولو دپاره جوړه کړل او ټول عرب به په دې سره امر او مکلف کړم چې دغې کنیسې ته د عبادت کولو دپاره راځي، بیا یې شا وخوا د عربو قبیلو ته نفر ولېږل چې عرب هم د کنیسې په جوړېدلو خبر او مکلف کړي چې د حج او عبادت دپاره قُلَیس ته راځي.

په دې جمله کې د ده نفر د عربو یوې قبیلې ته ورغله چې هلته (أهلِ نَسِئ) اوسېدل، اهلِ نَسِئ ځوک وه؟ اود دې نامه څخه مقصد څه ؤ؟

د نسئ د لفظ ترجمه تاخیر او ځنډول دي، نَسَأَ شَئ، یعني: یو شئ یې وځنډاوه، الله جل جلاله د سورةُ التوبه په (۳۷) نمبر آیات کې فرمايي:

﴿إِنَّمَا ٱلنَّسِيٓءُ زِيَادَةٞ فِي ٱلۡكُفۡرِۖ﴾

یعني: بېشکه چې دغه ځنډول نور هم په کفر کې زیاتوالی دی.

نو دغه اهلِ نسیء ځوک وه؟ او څه وظیفه یې درلودل؟ د دغو خلکو پېژندل څه نورو معلوماتو ته ضرورت لري هغه داسي: کله چې الله جل جلاله ټول عرب د ابراهیم علیه السلام پر دین کړل او په ټولو عربو کې بیله د ابراهیم علیه السلام له دینه بل دین نه ؤ موجود ټول عرب موحدین وه، خو بیا کرار کرار د دین عالمان کمېدل او د دین صحي او اصلي احکام هم ور سره پټېدل په دین کې نور شیان د دین په نامه داخلېدل، خو بیا هم پر دې سر بیره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ابراهیم علیه السلام د دین څه آثار پاته وه، لکه حج، عمره او څه نور شیان چي د هغې جملې څخه یو هم د حرامو میاشتو عزت ؤ. الله جل جلاله فرمايي:

﴿إِنَّ عِدَّةَ ٱلشُّهُورِ عِندَ ٱللَّهِ ٱثۡنَا عَشَرَ شَهۡرًا فِى كِتَٰبِ ٱللَّهِ يَوۡمَ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ مِنۡهَآ أَرۡبَعَةٌ حُرُمٌ﴾ [التوبه:۳۶]

يعني: بېشکه چي د الله جل جلاله په نيز په هغه ورځ چي ځمکه او آسمانونه يې پيدا کړي دي د مياشتو شمېر د الله جل جلاله په کتاب کي دوولس مياشتي دي چي د هغو دوولسو مياشتو څخه څلور مياشتي حرامي دي.

الله جل جلاله د خلکو د حساب دپاره دوولس مياشتي پيدا کړي دي چي د هغو مياشتو څخه الله جل جلاله د ابراهيم علیه السلام په دين کي په څلورو مياشتو کي جنګ او تجاوز منعه کړی دی، دغو څلورو مياشتو ته (أَشْهُرِ حُرُم) ويل کيږي، يعني: حرامي مياشتي او هغه څلور حرامي مياشتي دا دي: رجب، ذوالقعده، ذوالحِجّه او محرم، اوس نو په دغو څلورو مياشتو کي جنګ او تجاوز حرام او ناروا ؤ.

مګر د خپله ځانه څخه دفاع جائزه او روا وه او په عربو کي چي په دغو حرامو مياشتو کي هر جنګ پېښ سوی دی هغه جنګ ته يې (حربُ الفُجار) وايه يعني: د فاجرانو جنګ، ځکه دا کار د الله جل جلاله پر حُرُماتو تجاوز ؤ او دا کار فاجرانو کاوه.

د فُجار جنګونه پنځه دي يعني: عربو په خپل ټول تاريخ کي په دغو حرامو مياشتو کي پنځه واره جنګونه کړي دي او د فُجار په پنځم جنګ کي رسول الله ﷺ هم ګډون يا اشتراک کړی دی، دغه جنګ هغه وخت پېښ سو چي د هوازن قبيلې په حرامو مياشتو کي پر مکه مکرمه حمله وکړه او قريشو د خپل ځان د دفاع دپاره د هغو سره جنګ کاوه او دفاع خو بيا جائزه او روا وه، څرنګه چي دغه جنګ د رسول الله ﷺ تر بعثت او رسالت د مخه ؤ او رسول الله ﷺ هم په عمر کم ؤ نو په دغه جنګ کي يې خپلو اکاګانو ته غشي ورکول په حديث شريف کي را غلي دي چي رسول الله ﷺ فرمايي: ما د فجار په ورځ د هوازن په حمله کي خپلو اکاګانو ته غشي ورکول، نو عربو د ابراهيم علیه السلام د دين سره موافق په دغو څلورو مياشتو کي جنګ او تجاوز نه کاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو له بله طرفه د عربو ژوند او کاروبار پر جنګو ولاړ ؤ که جنګ نه وای خواړه نه وه، یوې قبیلې به پر بلې قبیلې حمله کول د هغو خوراکي مواد، سامانونه او حیوانات به یې په غنیمت اخیستل او بندیان به یې ځني نیول چې هغه بندیان به یې بیا د مریانو پر قسم خرڅول، دغه جنګونه د دوی ژوند، تجارت او کاروبار ؤ، د ځنګله قانون ؤ، هر زورور به کمزوره خوړی، بیله جنګه د دوی ژوند په لوړه او مسکنت تېرېدی، څرنګه چې په دیني لحاظ په دغو څلورو میاشتو کې پر دوی جنګ منعه ؤ او دوی بېله جنګه ژوند نه سوای کولای، خو بیا هم رجب یوازې یوه میاشت وه دوی د جنګ څخه صبر کولای سوای مګر هغه نوري درې میاشتې ذوالقعده، ذوالحجّه او محرم سره پسې وې دغه درې میاشتې جنګ نه کول دوی ته سخت تمامېدل، نو یې د دغه مشکل د حل دپاره یوه لار وسنجول چې هغه د حل لار داسې وه:

عربو یوه قبیله وټاکل او هغې قبیلې ته یې د میاشتو د اړولو واک او اختیار ورکړی.

یعني: دغه قبیله کولای سي چې یوه میاشت په بله میاشت سره واړوي، مثلاً دوی کولای سوای چې د محرم میاشت چې جنګ پکښې حرام دی صفره و بولي نو جنګ جائز او روا سو او بیا د صفري میاشت د محرم میاشت و بولي یعني: حلاله میاشت و حرامي ته واړوي او بیا د هغې پر ځای هغه حلاله میاشت حرامه کړي، خو دغه د میاشتو اړول یوازې (أهل نَسِئ) کولای سوای دا د بل چا کار نه ؤ.

(اوس چې موا هل نسئ وپېژندل، بیرته به هغه خپلې قصې ته را سو)

کله چې د ابرهه امر دغه د اهل نسئ قبیلې ته ورغلی چې تاسې به د حج او عبادت دپاره (قُلیس) ته راځی، یعني: هغه کنیسې ته چې ابرهه په یمن کې جوړه کړې ده، دغې قبیلې سره وویل: ابرهه قُلَیس جوړکړی او غواړي چې دغه قُلَیس د کعبې شریفي په عوض د خلکو د حج او عبادت ځای وګرځوي خو دا کار هیڅ امکان نه لري.

نو د دغه اهل نسئ څخه یو نفر یمن ته ولاړ او قُلَیس ته ور ننوتی په هر قسم سره چې ؤ یو فارغه وخت یې پیدا کړی او په قُلَیس کې یې انساني ضرورت آداء کړی یعني: ګنګي او مرداري یې پکښې وکړه، په هغه مرداري سره یې د قُلَیس ټول دېوالونه ولړل ټوله کنیسه یې مرداره کړه او سړئ وتښتېدی، دا خبر شا وخوا نشر سو او په خپله ابرهه

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی دغه ښایسته منظره یې ولیدل، ډیر قهر ورغلی او ویل: دا کاز چا کړی دی؟ خلکو وویل: دا کار د اهل نسئ د قبیلې څخه یوه نفر کړی دی چې دغه قبیله د کعبې شریفي ډیر عزت کوي، ابرهه چې کعبه یې نه پیژندل ویل: کعبه څه شي ده؟ خلکو ویل: کعبه یوه د ډبرو خونه ده چې ټول عرب او نور خلک د حج دپاره ورته راځي، د یمن خلکو د کعبې شریفي په باره کي ابرهه ته نور معلومات هم ورکړل، ابرهه ته دا معلومه سوه چې ترڅو کعبه شریفه موجوده وي د ده قُلَیس ته څوک د حج او عبادت دپاره نه ورځي نو یې د کعبې شریفي د نړولو نیت او اراده وکړه چې باید کعبه و نړوم.

د فیل کال او د اصحابُ الفیل قصه

اوس نو ابرهه د کعبې شریفي د نړولو دپاره د یوه لوی لښکر د جوړولو امر وکړی وایي غواړم چې کعبه ونړوم، لښکر تیار او آماده سو ابرهه د لښکره سره له یمنه د مکې مکرمې پر طرف رهي سو او خپل زوی یې د ځان نایب او د یمن حاکم پرېښاوه، ابرهه په خپل لښکر کي پر نورو فیلانو سربېره یو بل ډیر لوی فیل هم را رهي کړی چې پر دغه فیل یې د محمود نوم ایښی ؤ او دا یې إراده وه چې په دغه فیل سره به کعبه نړوم، په لار کي د عربو قبیلې د ابرهه مخ ته را ووتلې غواړي چې دئ له دغه کاره څخه منعه کړي ځکه د عربو قبیلې د ده تر حکم نه وې لاندي.

د عربو د مشرانو څخه یوه مشر چې نوم یې ذُونَفر ؤ یو لښکر جوړ کړی او د جنګ دپاره د ابرهه مخ ته ور ووتی خو د ذونفر لښکر دومره نه ؤ چې د ابرهه سره وجنګیږي نو خود د ذو نفر قبیلې ماته وخوړل او په خپله ذونفر اسیر ونیول سو نو ابرهه دئ هم د خپله لښکره سره را رهي کړی، بیا په لار کي د خُثْعَم قبیلې ته دا خبر ورسېدی چې ابرهه غواړي کعبه شریفه ونړوي، دوی هُم لښکر جوړ کړی چې مشر یې نُفَیل ابن حبیب ؤ خو تر لږ جنګ وروسته دې قبیلې هم ماته وخوړل او نفیل هم اسیر ونیول سو خیر ابرهه طائف ته ورسیدی، اهلِ طائف چې د ثقیف قبیله وه د ابرهه څخه وبېرېدل چې خلک به مو ووژل سي او طائف به په خرابه بدل کړل سي، نو یې ابرهه ته نفر ور ولېږل چې موږ په دې موضوع کي هیڅ دخل نه لرو که ته کعبه نړوې ویې

(c) kitabton.com: The Digital Library

نړوه او د دې دپاره چې دا درته ثابته سي چې موږ بې طرفه یو او ستا په کار کار نه لرو یو نفر به هم در سره ملګری کړو چې تا ته لار در ښیي او کعبې ته دي ورسوي، د طائف د خلکو څخه یو نفر چې نوم یې ذُو رُغال ؤ په خپله خوښه د ابرهه ملګری سو چې د ده لښکر ته لار وروښیي، *نور عرب کله په دې راضي وه او هیڅوک داسي نه وه چې د کعبې شریفي د نړوونکو سره دي کومک وکړي یا دي لار وروښیي خو دا یو لوی خیانت ؤچي ذو رغال وکړی*، ذو رغال د ابرهه سره ملګری سو او د مکې مکرمې لار ورښیي کله چې دوی مکې مکرمې ته نژدې سوه ذو رُغال په لار کي مړ سو او هلته د مکې مکرمې او طائف په منځ کي ښخ کړل سو او د ده قبر د عربو دپاره د ډبرو ویشتلو ځای وګرځېدی یعني: هر وخت چې به عرب دلته تېرېدل د ده قبر به یې په ډبرو ویشتی او ویل به یې: دا د خپل قوم خائن دی. حتّٰی که عرب تر اوسه پوري د یوه خائن دپاره مثال را وړي نو وایي: فلانئ ذو رغال دی چې خپل قوم ته یې خیانت وکړی او د ښمن ته یې لار ور ښوول.

زه نه پوهېږم چې نن ورځ به په موږ مسلمانانو کي هم د ذُورُغال پر قسم داسي خائنان موجود وي چې د څو پیسو د ګټلو دپاره دي د ښمن ته د مسلمانانو د وژلو او نیولو لاري چاري ورښیي که یا؟ که دغسي کسان پیدا سي یوائحي دا نه چې قبر یې باید په ډبرو وویشتل سي بلکه ....نوره سزاء به یې تاسي ته پرېږدم.

ابرهه د مکې مکرمې اطرافو ته ورسېدی او هلته د مکې مکرمې سارباناتو د قریشو اوښان څارل، د ابرهه لښکر دغه اوښان واخیستل او خپل د لښکر ځای ته یې بوتله، په دغو اوښانو کي (۲۰۰) اوښان د عبدالمطلب وه چې دغه عبدالمطلب زموږ د پیغمبر حضرت محمّد مصطفٰی ﷺ نیکه دی او په دغه وخت کي عبدالمطلب د مکې مکرمې عمومي مشر او رئیس ؤ.

دغه اخبار مکې مکرمې ته ورسېدل چې ابرهه راغلی دی غواړي چې کعبه شریفه ونړوي او د قریشو اوښان یې هم بوتله، عبدالمطلب ورغلی غواړي چې د ابرهه سره و ویني خو ابرهه انکار وکړی ویل: نه غواړم چې په عربو کي د هیچا سره و وینم، عبدالمطلب و هغه ذو نفر ته ورغلی چې د ابرهه سره بندي ؤ او ویل: کومه داسي لار

(c) ketabton.com: The Digital Library

او طريقه نسته چي زه د دغه پاچا سره و وينم؟ ذو نفر و ويل: لکه څرنګه چي ته مي وينې زه بندي يم خو بيا هم (أنَيس) چي د دغه محمود نومي فيل فيلوان او تربيه کونکی دی او ابرهه ته نژدې دی د هغه سره پيژنم.

هغه وخت فيلوانانو د پاچهانو په حضور دومره قدر او عزت درلود لکه نن ورځ چي د جنګي طيارو د ښه او تکړه پيلوټ قدر سته.

نو ذونفرِ و ويل: زما او د دغه (أنَيس) فيلوان په لار کي څه تعلق او شناخت پيدا سوی دی که دي خوښه وي زه به دغه انيس ته و وايم چي ابرهه ته دي ور ولي، د عبدالمطلب خوښه سوه او ويل: ښه دی ته ورته و وايه، ذو نفر و أنيس ته و ويل: دغه عبدالمطلب د قريشو د قبيلې لوی سردار او رئيس دی که دي د خبرو د پاره د ابرهه سره مخامخ کړی احسان به دي وي، أنيس يې واسطه سو او ابرهه هم عبدالمطلب ته د ملاقات اجازه ورکړه، عبدالمطلب چي ډير ښايسته او د دبدبې خاوند ؤ هيبت يې درلود هر چا چي به وليدی بېله اختياره د ده عزت ځني کېدی، نو کله چي دئ د ابرهه مجلس ته ور داخل سو د اولو ليدلو سره د ابرهه په زړه کي د عبدالمطلب عزت او هيبت پيدا سو، لوړ او عزتمن شخص ورته معلوم سو.

ابرهه پر يوه خاص او مخصوص تخت کښېنستی، کله چي يې عبدالمطلب وليدی زړه يې ورته و ويل چي عبدالمطلب هم پر دغه تخت ور سره کښېنوي خو د نورو حبشيانو څخه وشرمېدی نو ابرهه د خپل تخت څخه را کښته سو او د عبدالمطلب د عزت د پاره د ده سره پر ځمکه کښېنستی او پوښتنه يې ځني وکړه چي څنګه او څه لره راغلی يې؟ عبدالمطلب و ويل: ستا عسکرو زموږ اوښان بېولي دي او په هغه جمله کي زما هم (۲۰۰) اوښان سته زه راغلم چي دغه زموږ حيوانات بيرته موږ ته راکړې، د دې خبري په اورېدلو سره ابرهه ته ډير قهر ورغلی او ويل: کله چي ما ته وليدې ته مي تر دې لوی او لوړ وبللې، ستا عزت مي وکړی حتّی ستا د عزت د پاره پر ځمکه در سره کښېنستم خو تا چي خبري شروع کړې فقط اوښان غواړې، ما دا فکر کاوه چي ته به د کعبې په باره کي زما سره خبري وکړې، هغه کعبه چي ته او ستا قوم يې عبادت کوی او معزه يې بولی د الله جل جلاله کور يې بولی، ما فکر کاوه چي ته به

(c) ketabton.com: The Digital Library

و وایې: دغه کعبه مه نړوه مګر ته وایې زموږ اوښان راکړه، عبدالمطلب ورته و ویل: یا ابرهه! زه د اوښانو خاوند یم دغه د دنیا مال دی چې زه حکم پر لرم او تصرف پکښې کوم مګر کعبه! هغه خپل ځان ته مالک لري او خپل مالک یې ساتي، د کعبې په باره کې ته پوه سه او کار دي که دا د الله جل جلاله کور ؤ هغه الله جل جلاله یې ساتي، ابرهه ته دا خبره عجبه ښکاره سوه او امر یې وکړی چې د قریشو اوښان بیرته ورکړی، بیا یې عبدالمطلب ته و ویل: موږ د دې دپاره نه یو راغلي چې تا او ستا قوم ته آزار درو رسوو زموږ کار د دغې خونې سره دی غواړو چې دغه خونه و نړوو که ته د ځان او ستا د قوم دپاره نجات غواړې نو تاسي د مکې څخه ووزی چې زموږ له آزاره وساتل سی، کله چې موږ دغه خونه ونړول بیا تاسي بیر ته مکې ته راسی.

خیر عبدالمطلب د ابرهه څخه رهي سو او مکې مکرمې ته ولاړی، د مکې مکرمې خلک یې امر کړل چې د مکې څخه ووزي، د مکې مکرمې خلک هم د ښار او خپلو کورو څخه و وتل او پر هغه نژدې غرو ورته کښېنستل د هغه ځای څخه ورته ګوري چې څه پیښیږي، د مکې مکرمې ښار د خلکو څخه خالي پاته سو.

په هغه معینه ورځ چې ابرهه ټاکلې وه د ابرهه په امر د حبشیانو لښکر سره د فیله د کعبې شریفې پر طرف حرکت وکړی غواړي چې کعبه شریفه ونړوي، فیل سره د لښکره د کعبې شریفې طرف ته رهي دي او د مکې مکرمې خلک د غرو څخه ورته ګوري، کله چې فیل او لښکر تر مزدلفې تیر سوه دلته یوه شېله ده چې (وادي مُحسِّر) ورته ویل کیږي او تر دغه شېلې وروسته منٰی شروع کیږي، یعني: دغه شېله د منٰی او مزدلفې په منځ کې واقع ده، فیل او لښکر چې دغې شېلې ته ورسیدل په دغه وخت کې هغه نُفَیل ابن حبیب چې د ابرهه سره بندي ؤ ځان خلاص کړی او په ځغستا د فیل و طرف ته ورغلی د فیل په غوږ وځرېدی او پر ناري یې کړه: پرېوزه محموده! پرېوزه، دا د الله جل جلاله کور دی، فیل هم زنګون کت کړی او پرېوتی، دلته نو د ابرهه نفر راغله چې فیل ولاړ کي خو فیل چې هر څه ولاړوي نه ولاړیږي، کشوي یې، وهي یې فیل حرکت نه کوي، څو هغه اُنیس فیلوان راغلی د فیل مخ یې بل طرف ته واړاوه فیل ولاړ سو او ځي، فیل چپه او راسته طرف ته، د شا پرطرف، هر طرف ته چې دوی وغواړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځي، خو مخ پر کعبه شریفه هیڅ حرکت نه کوي، خلک په تعجب کي دي دوی په فیل مشغوله دي مخ یې یوه طرف او بل طرف ته اړوي چي هلته لیري په آسمان کي د مرغانو سیلونه را ښکاره سول چي د آسمان مخ یې ټول نیولی دی، خلک په تعجب کي سوه چي دا څه شي دي؟ کله چي را نژدې سوه معلوم سول چي دا کوچني کوچني مرغان دي، د غه مرغان دومره کوچني وه لکه چوغکي، لوی او غټ مرغان نه دي او د هر مرغه سره درې د ختو څخه جوړي سوي لوټي یا ډبري ورسره دي دغه ډبري دومره کوچنۍ کوچنۍ وې لکه د نخودو یا ماشو دانې، هر مرغه یوه ډبره په مشوکه کي نیولې ده او دوې ډبري یې په پښو کي نیولي دي، کله چي دغه مرغان د ابرهه لښکر ته را ورسېدل نو یې د ډبرو په ویشتلو شروع وکړه، د دغه لښکر څخه چي هر یوه ته ډبره ور ورسېږي سبحان الله! لکه یو میکروبي مرض چي یې بدن ته داخل سي غوښي یې تویېږي، ویلیږي او لوبږي ترڅو چي مړ به سو، د ابرهه د لښکر افراد یو په بل پسي وژل کېده، ابرهه چي دا حال ولیدی په ځغستا سو غواړي چي وتښتي مګر د الٰهي لښکر څخه خلاصیدل نسته الله جل جلاله پر ده یو مرض مسلطه کړی چي د هغه په واسطه یې د لاس ګوتي و لوېدې او ډنګرېدی، یمن ته په داسي حال کي ورسېدی چي دومره سوی ؤ لکه یو چیچڼ او هلته مړ او هلاک سو.

دغه واقعه د محرم په میاشت کي پېښه سوه چي د رسول الله ﷺ تر مبارک میلاد پنځوس ورځي د مخه وه، دغه د فیل او ابابیل واقعه الله جل جلاله په قرآن کریم کي موږ ته بیان کړې ده او په سورة الفیل کي فرمایي:

﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ۝١ أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ۝٢ وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ۝٣ تَرْمِيهِم بِحِجَارَةٍ مِّن سِجِّيلٍ ۝٤ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَّأْكُولٍ ۝٥﴾.

دغه واقعه د الله جل جلاله د قدرت معجزه وه، د دې واقعې خبر د هغه وخت په متمدینو او لویو مملکتو کي لکه فارس او روم نشر سو ځکه ابرهه د نجاشي له طرفه په یمن کي والي او نائب ؤ او حبشې بیا د روم د حکومت سره ټینګ او نژدې تعلقات درلودل، نو روم د حبشې د لاري په دغه واقعه خبر سو او فارس چي همیشه به یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د روم او د هغه د حلفاوو یا متعاهدینو خبرونه د جاسوسۍ د لارې لاس ته را وړل او هغو ته به همیشه په خزه کې ناست وه دا خبر ور و رسېدی او د هغه وخت د مځکې د مخ هغه لوی او پر مخ تللي مملکتونه هم دغه دوه وه، نو دغه واقعې ټول عالَم ځان ته متوجه کړی او عالَم یې د بیت الله په شرف پوه او خبر کړی، عالَم ته دا معلومه سوه چې الله جل جلاله دغه ځای مقدس کړی دی لکه دا چې د دغه ځای شخصه د رسول الله ﷺ د راتګ مقدمه وه او عالَم ته یې دا ور ښکاره کړه که د دغه ځای د أهله شخصه یو څوک د نبوت دعوه وکړي دا به عیناً هغه شئ وي چې د دغې واقعې تقاضاء او غوښتنه ده او د دغه ځای شخصه به د نبي را وتل د دغه پټ حِکمت تفسیر او بیان وي چې الله جل جلاله ولې د مکې مکرمې مشرکان د هغه وخت پر اهل ایمان چې نصارا وه په داسې طریقه کامیابه کړل چې د اسبابو تر قدرت لوړه خبره وه، تاسې پوهېږی چې د ابرهه لښکر څو نفره وُ؟ شپېته زره نفره د ابرهه د لښکر تعداد او شمېر وُ او دغه ټول لښکر په کوچنیو مرغانو هلاک کړل سو، نو خود دغه واقعه د دغه ځای شخصه د نبي د را وتلو مقدمه وه.

سبحان الله! الله جل جلاله د کعبې شریفې ظاهري بِناء د ابرهه د لښکره په کوچنیو مرغانو وساتل او د کعبې شریفې باطني او روحاني عظمت یې د رسول الله ﷺ په مبارک میلاد سره ور وساتی چې د بت پرستانو د بتانو شخصه یې پاکه او خالي کړه.

د دغې واقعې په لیدلو سره نور هم د عربو په زړوکې د کعبې شریفې عزت زیات سو.

څرنګه چې عربو جنتري نه درلودل نو دوی به د یوې لویې واقعې په پېښېدلو سره خپل تاریخونه پېژندل یا بیانول، مثلاً داسې به ویل کېده: فلانئ کار د حربُ الفُجار د مخه یا وروسته پېښ سو، د غسې یوه لویه واقعه چې به د دوی په ژوند کې پېښه سوې وه په هغه سره به یې نور تاریخونه ښوول، نو دغه د فیل واقعه هم د عربو دپاره تاریخ وګرځېدی، مثلاً داسې به یې ویل: فلانئ کار د فیل تر کال یو کال د مخه وسو، یا فلانئ کار د فیل تر کال دوه کاله وروسته وسو.

اصلاً د دنیا ټول تاریخونه همداسې دي چې په یوه لویه واقعه سره شروع کېږي، مثلاً میلادي تاریخ د حضرت عیسیٰ علیه السلام په زېږېدلو سره شروع سوی دی او زموږ مسلمانانو تاریخ هغه چې هجري تاریخ ورته ویل کېږي د رسول الله ﷺ په هجرت

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره شروع سوي دي، زموږ په وطن کي به هم داسي ويل کېدل: فلانئ کار د وباء په کال وسو، يا فلانئ کار د بلوا په کال وسو، د سکاوی په کال يا د ترکي په کال داسي وسوه، مقصد دا چي د فيل کال هم د عربو دپاره تاريخ وګرځېدی او رسول اللهﷺ د فيل په کال او د فيل تر واقعې پنځوس ورځي وروسته دنيا ته تشريف را وړی دی.

يمن ته د فارس يا فارسيانو داخلېدل:

اوس خو ابرهه مړ سو مګر بيا هم د يمن حکم د حبشيانو په لاس کي ؤ ځکه ابرهه خپل زوی چي (يَکسوم) نومېدی په يمن کي د خپل ځان پر ځای پاچا ګرځولی ؤ او تر يکسوم وروسته د ابرهه بل زوی چي (مسروق) نومېدی د يمن پاچا سو، د مسروق په وختو کي يو نفر پيدا سو چي عرب او د يمن د اصلي اوسېدونکو څخه ؤ، يوازي دا نه چي عرب ؤ بلکه د ربيعه بن نصر د اولادې څخه هم ؤ، هغه ربيعه چي زموږ په قصه کي د يمن اول پاچا ؤ هغه چي خوب يې ليدلی ؤ، د دغه يمني عرب نوم (سيف بن ذي يزن) ؤ، دغه سيف چي اصلي عرب او د پخواني پاچا ربيعه د کورنۍ څخه هم ؤ هميشه به په فکر کي ؤ چي د يمن د اصلي عربو حکم د حبشيانو په لاس کي دی او دغه تجاوز ګرانو څنګه د عربو مځکه په خپل قدرت کي را وستلې ده او د ده د نيکه ګانو پاچهي يې غصب کړې ده، نو يې نيت وکړی چي داسي يو کار وکړي چي د حبشيانو څخه بيرته پاچهي واخلي مګر د ده په خپله د حبشيانو سره هيڅ په وسه نه وه پوره نو همېشه به په فکر کي ؤ او په چاره پسي ګرځېدی څو دې نتيجې ته ورسيدی چي دئ بايد د روم د پاچا قيصر څخه مرسته وغواړي، د دغه مقصد دپاره شام ته ولاړی او د قيصر ملاقات ته ورغلی، قيصر چي د ده غوښتنه واوريدل د ده يې سوړ هر کلئ وکړی او د مرستي وعده يې نه ور سره وکړه، دا ځکه چي قيصر نصراني ؤ او حبشيان هم نصارا وه، قيصر نه غوښتل چي د نصاراوو په مقابل کي د اهل يمن مرسته وکړي، کله چي سيف وليدل چي د قيصر څخه يې شئ لاس ته نه ورځي نو يې فکر وکړی چي د يوه عرب پاچا څخه مرسته وغواړي، په دغه وخت کي يې نعمان بن منذر چي په عراق کي قدرتمن پاچا ؤ ور په ياد سو او دغه پاچا هم د (ربيع بن نصر)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اولادې څخه ؤ، هغه ربیع بن نصر چې خوب یې لیدلی ؤ او خپله پاچهي او اولاده یې د یمن څخه عراق ته نقل کړي وه، د سیف بن ذي یزن په فکر کې دغه نعمان بن منذر پاچا ور وګرځېدی او د روم څخه مخ پر عراق رهي سو څو نعمان بن منذر پاچا ته ورغلی او هغه ته یې خپل او د یمن حال و وایه، نعمان بن منذر ورته و ویل: د حبشیانو حکومت ډېر قوي دی او زما زور نه په رسیږي خو که ستا خوښه وي د حَل یوه بله لار سته، هغه دا چې زه په کال کې یو وار کسرٰی ته چې د فارس پاچا دی ورځم او د هغه په حضور مشرفه کیږم که ستا خوښه وي ته دلې زما سره و اوسېږه کله چې زما د تګ وخت راغلی ته به هم زما سره د کسرٰی ملاقات ته ولاړ سې او هلته به کسرٰی ته خپله غوښتنه او شکایت بیان کړې، سیف بن ذي یزن چې بله لار او چاره نه درلودل ویل: ښه دی، سیف دلته په حِیره کې د نعمان بن منذر پاچا سره تر هغو پاته سو چې د هغه د تګ وخت راغلی، بیانو نعمان بن منذر سیف هم د ځان ملګری کړی او فارس ته د کسرٰی د ملاقات دپاره ولاړل.

اوس به د کسرٰی د دربار او مجلس شکل او عادت درته بیان سي:

کله چې به خلک هغه صالون ته ور داخل سوه کوم چې د کسرٰی ملاقات پکښې کېدی خلک به په ولاړي ولاړ وه نه به کښېنستل او پر هغه ځای چې کسرٰی کښېنستی د هغه مخ ته پرده وه او هغه ځای نسبت دغه نور صالون ته لوړ ؤ، پر دغه لوړ ځای بیا د کسرٰی تخت چې په رنګارنګ جواهراتو ښایسته سوی ؤ پروت ؤ او پر دغه تخت سر ببره د سرو زرو د پاچهۍ تاج ځړېدی چې دغه تاج تر اندازې زیات لوی ؤ، ویل کیږي چې د دغه تاج وزن (۹۰) کېلو ؤ او دغه تاج د سرو زرو په ځنځیرانو لوړ په چت پوري تړل سوی ؤ، تر دغه تاج لاندي د کسرٰی تخت او د ناستي ځای ؤ، د ده او د خلکو په منځ کې پرده وه دغه پرده به تر هغو نه ایسته کېدل ترڅو چې کسرٰی به راغلی او پر هغه خپل خاص د جواهراتو پر تخت به کښېنستی هغه تاج چې د درونډ والي په سبب ده پر سر نه سوای ایښوولای نو به دئ تر هغه لاندي کښېنستی او هغه به یې پر سر برابر کړی بیا به هغه پرده چې د کسرٰی او د خلکو په منځ کې وه کش کړل سوه خلک خو به په ولاړي ولاړ وه، خو کله چې به خلکو د کسرٰی دغه عجیب او

(c) ketabton.com: The Digital Library

شانداره شکل او منظر وليدی نو به ټولو سجده ورته وکړه (العياذ بالله) حتّٰی پاچهانو هم سجده ورته کول، دغه نعمان بن منذر هم سجده ورته کول.

اوس نو سيف بن ذي يزن په دغه مجلس کې د کسرٰی د ملاقات په انتظار ولاړ دی څو چې پرده پورته سوه او ټول خلک پرسجده پرېوتل بېله سيف څخه، ده سجده و نه کړه فقط سر يې وښوراوه، کسرٰی ته ډير قهر ورغلی ويل: دا احمق څوک دی چې ما ته سجده نه کوې؟ سبحان الله! کبر او غرور د انسان څخه هر څه هېروي، که يو څه فکر وکړو آيا هغه څوک چې خواړه خوري او بيا د هغو د ايستلو ضرورت ورته پېښيږي د دې وړ او لايق دی چې عبادت دي يې وسي؟ يا دي هغه رب او إله وبلل سي؟

خير فوراً سيف ورته را وستل سو کسرٰی و ويل: ولي دي سجده ونه کړه؟ سيف و ويل: هغه غمونه چې زما سره سته هغو د کسرٰی د سجدې څخه مشغوله کړم، کسرٰی و ويل: څه غمونه لرې؟ ده خپل بيان ورته وکړی چې حبشيانو د يمن مځکه اشغال کړې ده، د ده د پلرو او نيکه ګانو مَلک او پاچهي يې ځني غصب کړي دي زه راغلی يم او ستا څخه مرسته غواړم چې يمن د حبشيانو څخه راخلاص کړې، کسرٰی خپلو مشاورينو او وزيرانو ته مخ ور واړاوه او ويل: څه واياست؟ هغو وُرته و ويل: دا يې موږ يمن د حبشي څخه خلاص کړی او ده ته مو ور تسليم کړی نو موږ څه فايده وکړه؟ د عزبو په مځکه کې کوم د فايدې شئ نسته چې موږ د هغه دپاره د کسرٰی لښکر يمن ته وليږو، کله چې زموږ ګټه او فايده نه وي نو د لښکر لېږل بې فايدې دي، تر دې مشورې وروسته کسرٰی د سيف د مرستي او کومک کولو څخه انکار وکړی.

نن ورځ هم د دنيا د لويو او قوي مملکتو دا قانون او عادت دی: په کوم ملک کې چې خپلي خاصي ګټي او فايدې و نه لري هغه ښه و نه څيري حساب ورته و نه کړي هيڅکله خپل عسکر او فوجونه هلته نه ليږي، خو دا چې ځيني کسان د هغو په هدف او مقصد نه پوهيږي يا ځان نه پوهوي دا د هغو جهالت دی، که نه هيڅوک خپل عسکر د بل په ملک کې زما او ستا دپاره نه وژني.

خير: څرنګه چې کسرٰی پاچا ؤ او نه يې غوښتل چې څوک په خالي لاس پرېږدي نو يې امر وکړی چې ده ته د سپينو زرو لس زره درهمه او يوه ښه جوړه کالي

(c) kotabtoon.com: The Digital Library

ورکړی، فوراً دا پیسې او کالي ورکړل سوه، مګر سیف د دې دپاره نه ؤ راغلی چي پیسې واخلي بلکه هغه د یمن پاچهي غوښتل، کله چي سیف د کسرٰی له قصره ووتی د دغه وُرکړل سوو پیسو په وېشلو یې شروع وکړه خلک پر راټول دي او دئ پیسې ورکوي، دا خبر کسرٰی ته ورسېدی چي هغه نفر پیسې و نورو خلکو ته ورکوي کسرٰی و ویل: دا ځوان د یوه حاله خالي نه دی بیرته یې را ولی، سیف چي یې را وستی کسرٰی ویل: ولي؟ ما تا ته هدیه درکړه او تا هغه خلکو ته تقسیم کړه د دې سبب څه دی؟ سیف و ویل: اې شاهنشاه! زه د سرو او سپینو زرو سره علاقه نه لرم زه د داسي مځکي څخه راغلی یم چي غرونه یې سره او سپین زر دي (*اصلاً ده په دغه خبره سره غوښته چي په کسرٰی کي طمعه پیدا کړي او د ده مرسته وکړي*) نو ویل زه د بل غرض دپاره راغلی وم زما زر نه دي په کار، په دغه خبره سره په کسرٰی کي هم طمعه پیدا سوه بیا یې د مشاورینو سره مشوره وکړه هغو ورته و ویل: موږ خو تر اوسه پوري نه ؤ خبر چي په یمن کي سره او سپین زر سته دا نوی خبر دی، کسرٰی و ویل: تاسي نه ولیدی چي دراهم یې خلکو ته ور غورځول؟ دا د دې علامه ده چي دئ دراهمو یا پیسو ته اړ او محتاجه نه دی، اوس نو کسرٰی او د ده مشاورین په تردد کي دي چي د سیف مرسته او کومک وکړي که یا؟ هلته خو په دوی کي طمعه هم پیدا سوې ده، په آخر کي یې پر دې فیصله وکړه چي موږ په بندیخانو کي داسي خلک لرو چي پر هغو د وژلو امر سوی دی چي باید اعدام کړل سي دغه خلک به را وباسو او لښکر به ځني جوړ کړو د سیف بن ذي یزن سره به یې ولېږو، که دوی پر حبشه کامیابه سوه یمن ستا سو او که مړه سول دا هغه شئ دی چي موږ یې د هغو دپاره غواړو، کسرٰی و ویل: دا ښه فکر دی نو یې د بندیخانو څخه داسي خلک را ټول کړه چي د وژلو امر پر سوی ؤ، په دغو خلکو کي غله، مجرمان، قاتلان او سیاسي بندیان موجود وه، د دغو ټولو نفرو شمیر اتو سوو نفرو ته ورسېدی کسرٰی د خپل لښکر د مشرانو څخه یو نفر چي نوم یې (أخرُز) ؤ د دغه لښکر مشر مقرره کړی.

نن ورځ هم استعماري حکومتونه د نورو ملکو د نیولو او جنګو دپاره هغه کسان (که نارینه وي که ښځي) لیږي چي بې موره او بې پلاره وي یعني د زنا د لاري پیدا

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوې وې او بيا يې دوی اول په مرستونو کې او بيا په عسکري فرقو کې د جنګ دپاره وروزي، نو د هغو په وژل کېدلو د دغه استعماري ملک هيڅ باک او پروا نه کېږي.

اُخرُز په جنګ پوه، قوي او تجربه کاره سړئ ؤ، د دغو اتو سوو نفرو څخه يې لښکر جوړ کړی او د سيف بن ذي يزن په ملګرتيا يمن ته رهي سو، دغه نفر په آټو کښتيو کې سپاره سوه، اول فُرات ته ور داخل سوه او بيا خليج العرب ته او بيا بحرُ العرب ته ترڅو چې عدن ته ورسيدل، هلته حبشيانو ته هم دا خبر و رسيدی چې د کسرٰی لښکر را رهي دی هغو هم د لښکر په جوړولو شروع وکړه، سيف بن ذي يزن هم په يمن کې د خپلو طرفدارانو چې عرب وه او د حبشيانو په حکم نه وه راضي په را ټولولو شروع وکړه چې د دغه فارسيانو د لښکر مرسته وکړي، څو په آخر کې د دغو دوو لښکرو په منځ کې جنګ شروع سو چې يو د حبشې لښکر ؤ او بل د فارسيانو او يمني عربو لښکر ؤ.

د حبشې د لښکر مشر په خپله مسروق د يمن پاچا ؤ او د فارسيانو د لښکر مشر اُخرُز ؤ، اُخرُز ډېر قوي او شديد سړئ ؤ ويل کيږي: د ده غشی او ليندۍ د ډېر قوت په سبب بېله ده څخه بل چا نه سوای استعمالولای، اوس چې جنګ شروع دی اُخرُز ولاړ دی د جنګ حالاتو ته ګوري او څارنه يې کوي د جنګ نقشه جوړوي، اُخرُز پوښتنه وکړه ويل: د حبشيانو پاچا پيژنې؟ سيف ويل هو هغه سړئ وينې چې وربښمين کالي يې اغوستي دي پر فيل سپور دی او پر تندي يې سور ياقوت دی؟ اُخرُز ويل هو، سيف ويل: دغه نفر يې پاچا دی، اُخرُز ويل: اوس يې پرېږده تر څو چې له فيله کښته کيږي، بيا اُخرُز ته وويل سوه چې د فيل څخه کښته سو پر آس سپور سو، ويل اوس يې هم پرېږدی څه وخت وروسته اُخرُز ته و ويل سوه چې اوس پر غاطره يا قچره سپور سو، ويل: ها د خره پر لور؟ اوس يې حال ګوری، اُخرُز د خپل لښکر شا ته ولاړ ؤ د هغه ځايه څخه يې غشی ورته برابر کړی مسروق يې د دوو سترګو په منځ کې هغه د ياقوت پرځای و ويشتی او غشی د مسروق د سر تر هغه بل طرف و وتی، د ابرهه زوی مسروق و وژل سو او د ده په مرګ د حبشې لښکر ماته وخوړل او د فارسيانو لښکر پر يمن مسلط سو، کله چې فارسيان کاميابه سوه نو يې د يمن حکومت او اختيار سيف بن ذي يزن ته ور نه کړی بلکه دوی په خپله حکومت جوړ کړی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیف په نامه سره پاچا ؤ، او دغه خبره تر اوسه پورې په یمن کې متل ده چې وایي:

دا غوټه د سیف بن ذي یزن غوټه ده خلاصېدل نه لري.

د یمن د خلکو دا عادت ؤ کله چې به دوی ته داخلي مشکلات پېښ سوه نو به یې د خارجیانو څخه کومک و غوښتی خو کله چې به هغه خارجیان راغله د دوی مشکل به تر هغه اول هم زیات سو، هو د یمن خلک اوس د حبشې له حکومته څخه خلاص سوه مګر د فارسیانو تر تسلط لاندي سوه.

بیا نو کسرٰی د خپله طرفه یو والي پر یمن مقرره کړی چې نوم یې مُرزُبان ؤ، کله چې مُرزُبان مړ سو بیا د هغه زوی تَوبُو جان د یمن والي مقرره سو، څه موده وروسته د کسرٰی له طرفه دغه تَوبُو جان ایسته سو او د هغه پر ځای یې باذان د یمن والي مقره کړی چې د یمن دغه والیان ټول فارسیان او کسرٰی ته تابع وه.

اسلام ته د یمن د خلکو داخلېدل

د رسول اکرم محمّد مصطفٰی ﷺ بعثت او د نبوت شهرت په هغه وخت کې وه چې د یمن حاکم باذان ؤ چې هغه قصه داسې ده:

په دغه وخت کې چې د کسرٰی له طرفه باذان پر یمن والي ؤ رسول الله ﷺ د فارس پاچا کسرٰی ته یو لیک یا رساله و لېږل چې اسلام ته یې دعوتاوه، خو کسرٰی بیله دې څخه چې د رسول الله ﷺ لیک و وایي هغه یې څیري او ټوک ټوک کړی او د قاصد په باره کې یې د وژلو إراده وکړه، کله چې رسول الله ﷺ ته د کسرٰی او د هغه د دغه ناوړه عمل خبر و رسېدی نو رسول الله ﷺ و فرمایل: ده زما لیک ټوک ټوک کړی الله جلّ جلاله دې د ده پاچهي ټوک ټوک کړي.

کسرٰی چې د رسول الله ﷺ د لیک په لیدلو او اورېدلو سره په قهر سوی ؤ نو یې و ویل: دا څوک دی؟ یو صحرایي عرب غواړي چې زه د ده متابعت وکړم؟ د کسرٰی متکبر دماغ هیڅکله دا نه قبلول، د دې مثال د مغرور او متکبر کسرٰی دپاره داسې ؤ لکه نن ورځ چې په یوه ډېره لیري صحراء کې یو کوچنۍ کلی واقع وي او د دغه کلي یو نفر د امریکا د حکومته څخه و غواړي چې د ده د دین متابعت دې وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کسرٰی هم په هغه وخت کې د ځمکې د مخ لوی پاچا ؤ او دا خبره ډېره عجبه ورته ښکاره سوه، دې موضوع ته یې په ډېره سپکه وکتل نو یې د سرور کائنات رسول الله ﷺ د نیولو او راوستلو دپاره لښکر و نه لېږی بلکه د یمن والي باذان ته یې حال ولېږی چې هلته په جزیرةُ العرب کې یو نفر پیدا سوی دی او غواړي چې زه د ده متابعت وکړم دغه نفر ما ته را ولېږه، باذان هم د جزیرةُ العرب خلک ضعیفه وبلل فقط دوه نفره یې مدینې منورې ته ولیږل ویل ورسی او دغه نفر ته و وایاست چې د لښکر و لیږلو او جنګ کولو ته ضرورت نسته بیله ځنډه او بېله عذره ځان تسلیم کړه.

مسلمانان ډیرضعیفه ورته ښکاره کېدل او دوی خپل ځان د دنیا لوی قدرت باله.

دغه دوه نفره مدینې منورې ته ورسېدل رسول الله ﷺ ته ورغله او ورته ویې ویل: زموږ سره باذان ته ولاړ سه او هغه دي بیا کسرٰی ته لیږي ځکه کسرٰی ته غوښتی یې، رسول الله ﷺ و فرمایل: تاسي نن شپه استراحت وکړی او ستاسي جواب به سبا درکړم، خلک چې سبا د جواب اخیستلو دپاره رسول الله ﷺ ته ورغله، رسول الله ﷺ و فرمایل: باذان ته و وایاست چې زما رب نن شپه ستا رب کسرٰی و وژی، نفرو و ویل: که کسرٰی نن شپه وژل سوی وي نو دغه خبر تا ته چا را وړی؟ د فارس څخه تر مدینې پورې تقریباً په یوه میاشت کې خبر را رسیږي ته څنګه خبرسوې؟

رسول الله ﷺ و فرمایل: د الله جل جلاله له طرفه وحې راته راغلې، نفرو و ویل: موږ ته ستا جواب دغه دی؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هو، ولاړ سی او باذان ته دغه حال و وایاست، دوی هم رهي سوه تر څو یمن ته ورسېدل او باذان ته یې دا بیان وکړی چې موږ ویل: ځان تسلیم کړه ده و ویل: چې کسرٰی و وژل سو، تر دغه وخته د کسرٰی د وژل کېدلو خبر د فارس څخه یمن ته نه ؤ رسېدلی، باذان پوښتنه وکړه چې دا کومه شپه وه چې ده ویل: کسرٰی و وژل سو؟ هغه شپه یې ور وښوول چې فلانۍ شپه وه، باذان و ویل: انتظار وکړی، پسله څوارلس ورځو یمن ته خبر را ورسېدی چې کسرٰی په فلانۍ شپه د خپل زوی له طرفه و وژل سو، دا عیناً هغه شپه وه چې رسول الله ﷺ ورته ویلي وه چې نن شپه، نو باذان و ویل: په والله دغه معلومات بیله نبي څخه بل چا ته نه کیږي، باذان ایمان راوړی او مسلمان سو، هغه نور فارسیان چې په یمن کې موجود

(c) Ketabton.com: The Digital Library

وه هغه ټول د باذان د مسلمانېدلو په سبب د باذان سره مسلمانان سوه او باذان و ویل: تر دې وروسته موږ د مدینې د حکم تابع یو نه د فارس، نو تر دغه وروسته یمن او د هغه حکومت د رسول الله ﷺ او مسلمانانو د حکم تابع وه نه د کسرٰی.

د باذان الفارسي رضي الله عنه په مسلمانېدلو سره اسلام یمن ته داخل سو او رسول الله ﷺ هم دغه باذان د ده د وفات تر وخته پر یمن حاکم پرېښاوه، کله چي باذان وفات سو د ده زوی شَهر د یمن حاکم سو او رسول الله ﷺ هم پر دغه حکومت پرېښاوه، ترڅو چي (اَلأَسوَد العُنسِي) په یمن کي پیدا سو او د نبوت دعوه یې وکړه، بیا یې د باذان زوی شِهر و وژی او د یمن حکومت یې ونیوی دغه واقعه د رسول الله ﷺ د حیات په آخرو وختو کي پېښه سوه چي وروسته به په تفصیل سره درته بیان سي.

او د رسول الله ﷺ عادت دا ؤ: کوم پاچهان چي به په اسلام مشرفه کېدل هغه یې پر هغه خپل حکومت پرېښوول.

دا هغه معلومات وه چي یمن څنګه د فارس په حکم کي داخل سو او بیا څنګه د فارس د حکمه څخه ووتی او په اسلام کي داخل سو.

اوس به یوه بله قصه درته بیان سي چي دغه قصه هم د سرور کائنات محمّد مصطفٰی ﷺ په ژوند پوري تعلق لري او دا قصه د قُصَی بن کِلاب قصه ده چي دغه قُصَی بن کلاب د رسول الله ﷺ څلورم نیکه دی.

د مکې مکرمې څخه د خزاعه د قبیلې ایستل

ستاسي به هغه د مخه بیان په یاد وي چي د جُرهم قبیله څنګه د یمن څخه مکې مکرمې ته راغله او اسماعیل علیه السلام چي د ابراهیم علیه السلام زوی ؤ د دوی د قبیلې څخه ښځه وغوښتل او اوس دغه موجوده عربِ مستعرَب د اسماعیل علیه السلام او د جُرهم لمسیان دي او د مکې مکرمې آمریت او اداره د دوی په لاس کي وه او بیا د خزاعه قبیلې د جُرهم پر قبیله او د اسماعیل علیه السلام پر لمسیانو حمله وکړه چي په جنګ او زور یې د مکې مکرمې حکم څني واخیست، که څه هم د اسماعیل علیه السلام لمسیان دالته په مکه مکرمه کي اوسېدل خو قدرت او د شي اختیار یې نه درلودی بلکه حکم او آمر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول د خزاعه د قبيلې وه او دا بيان مو هم درته وکړی چې د خزاعه د قبيلې مشر عَمرو بن لُحی څنګه د دوی دين ته تغير ورکړې او شرک يې پکښې داخل کړی، دغه د خزاعه قبيلې تقريباً پنځه سوه کاله پر مکه مکرمه حاکميت درلودی خو په دغه موده کې د اسماعيل عليه السلام د اولادې بيا هم زړه غوښتی چې قدرت خپل لاس ته راوړي ځکه چې مکه مکرمه اصلاً د دوی وه او حکم يې هم د دوی په لاس کې ؤ مګر دا کار يې نه سوای کولای ځکه دوی جنګي قدرت نه درلودی، ترڅو چې د اسماعيل عليه السلام په اولاده او په قريشو کې د قُصَی بن کِلاب په نامه سره يو نفر پيدا سو.

د اسماعيل عليه السلام په اولاده کې يو نفر د (فِهَر) په نامه سره يادېږي چې د دغه نفر لقب قريش ؤ او د ده ټولې اولادې ته قريش ويل کيږي، کله چې قريش ذکر او ياد سي مقصد يې د دغه فهر اولاده ده او فِهر د اسماعيل عليه السلام د نژدې لمسيانو څخه دی، نو ټول قريش د دغه فِهر اولاده ده او قُصی بن کلاب هم د فِهر د اولادې څخه دی.

دغه قصی ابن کلاب ته الله جل جلاله ډېر مال او غنٰی ورکړي وه په خپل قوم کې مشر او سردار ؤ او بيا يې د (حُلَيل) د لور سره واده وکړی چې دغه حُليل په دغه وخت کې د خزاعه د قبيلې او مکې مکرمې عمومي مشر او رئيس ؤ، دې واده نور هم د قصی بن کلاب شرف ورزيات کړی ځکه يو خو دئ د اسماعيل عليه السلام د اولادې څخه ؤ او بل د ده ښځه د خزاعه د قبيلې او د مکې مکرمې د رئيس لور وه او په عين وخت کې غني او مالداره هم ؤ په خپل قوم کې مشر او د عزت خاوند ؤ، کله چې د دغه قُصی اولادونه زيات سوه نسل يې ډېر سو نو ريې هم عزت او دبدبه پيدا کړه نو دا فکر ور سره پيدا سو چې د خپلو پلرو مَلک او حُکم بيرته لاس ته را وړي، په دغه وختو کې د ده خُسر چې حُليل نومېدی او د خزاعه د قبيلې رئيس ؤ مړ سو، قُصی بن کلاب اعلان وکړی چې دئ د مکې مکرمې مشر او سردار دی، د دې کار دپاره يې د خپلو وروڼو، د اکا د زامنو او خپل قوم څخه مرسته وغوښتل هغو يې هم مرسته وکړه او خلک د ده د مرستي او کومک کولو دپاره ورته را ټول سوه.

اوس نو په مکه مکرمه کې د جنګ دپاره دوه لښکره جوړ سوه چې يو د قريشو د قُصی بن کلاب لښکر دی او بل د خزاعه د قبيلې لښکر دی، جنګ پر شرف او د مکې

(c) kitabosunnat.com: The Digital Library

مکرمې پر حکم دی، کله چې جنګ شروع سو د دواړو طرفو څخه ډېر کسان و وژل سول، خلکو چې دا قتل او وژنه ولیدل نو عادل او پوهو خلکو د صلحې دپاره د دوی په منځ کې مداخله وکړه او ویل تاسې باید بیله جنګه د منصفانو په حکم فیصله وکړی، بیانو دواړو طرفو د درېیم یا د منصف پر حکم اتفاق وکړی او یو داسې سپین ږیری سړئ یې چې ډېر هوښیار او د عربو د پوهانو څخه ؤ د منصف او فیصله کوونکي په صفت سره وټاکی چې د دغه سړي نوم یَعمُر بن عوف ؤ، دواړو قبیلو پر دې اتفاق وکړی چې یعمر بن عوف مو منصف دی او دواړو طرفو ډېر شدید قسمونه یاد کړه چې دغه یعمر بن عوف چې هره فیصله وکړه بیله کم دلیله یې منو، هیڅوک د ده پر حکم اعتراض نه سي کولای پر دغه اتفاق او قسمویې شاهدان هم و درول، اوس نو ټول خلک دغه یعمُر ته را ټول سوه او د مدعیانو څخه هر یو غواړي چې خپل دلائل و وایي، اول قُصی بن کلاب و ویل: مکه زما د پلرو مَلک دی اسماعیل علیه السلام زما نیکه دی او هغه اول سړئ دی چې په مکه کې اوسېدلی دی زَمزَم هم الله جل جلاله د هغه دپاره پیدا کړی، کعبه شریفه هم هغه جوړه کړې ده د خزاعه قبیلې دا مَلک په زور لاندې کړی دی، هو دا صحي ده چې دوی پنځه سوه کاله دلته حکم کړی دی خو دوی په اوله ورځ د زور څخه کاراخیستی دی او د بل حق یې خوړلی دی او دغه کعبه شریفه هم زما نیکه جوړه کړې ده او ویل: اوس دې نو دوی خپل دلیل و وایي، مګر د خزاعه د قبیلې سره د یادولو وړ هیڅ دلیل نه ؤ موجود ځکه رشتیا هم دوی ټول شیان په زور غصب کړي وه.

اوس یعمُر حکم کوي ټول خلک د حکم د اورېدلو په انتظار او چپه خوله دي.

یعمر و ویل: د مکې مکرمې ټول شیان د قصی بن کلاب دي.

چې هغه شیان: رِفاده، سِقایه، سِدانه، حِجابه، کِسوه او نَدوه، دي، هر امر او د هري واقعې فیصله په قُصَی بن کَلاب پوري تعلَق لري او خزاعه لره په مکه مکرمه کې هیڅ اختیار او تصرف نسته.

په دې فیصله سره ټول شیان د خزاعه د لاسه ووتل او هر څه د قصی بن کلاب په تصرف کې سوه د ټولو عربو ټول شرف د ده لاس ته ورغلی، اوس نو قصی بن کلاب بیله اختلافه د مکې مکرمې عمومي رئیس او سردار سو او خزاعه هم د مکې مکرمې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول تصرفات ده ته تسلیم کړه ځکه وعده یې کړې وه او قسمونه یې یاد کړي وه.

قُصی بن کلاب چې ډیر سخي سړئ ؤ د حاجیانو ټول مصرف یې له خپله ماله ځخه کاوه د حاجیانو دپاره اوبه او خواړه دئ برابروي، په دغه سخا سره یې نورهم د خلکو په زړو کي محبت زیات سو، قصی بن کلاب کعبې شریفي ته نژدې د قریشو د ټولنو او مشورو دپاره یوه ډیره لویه خونه یاصالون جوړ کړی چي نوم یې (دارُالنّدوه) پر کښېښاوه، نو دارالندوه یو تعمیر ؤ چي په هغه کي د قوم اجتماع، مجلس او مشورې کېدلې، دغه دارالندوه داسي ځای ؤ چي د اهلِ مکې ټولي فیصلې په دغه ځای کي کېدلې د قریشو په منځ کي هیڅ عهد او اتفاق بیله دغه دارالندوه بل ځای نه کېدی، حتّی د نورو قبائلو سره هم هرقِسم وعدې او فیصلې، قراردادونه او عهدونه په دغه دارالندوه کي کېدل، هیڅ مشوره، د جنګ او صلحي فیصله بل ځای نه کېده بیله دغه ځایه ځخه، دا کار نور هم مخ ته ولاړی هغه دا چي په مکه مکرمه کي هیچا بل ځای واده نه کاوه مګر په دارالندوه کي چي دارِ قُصی بن کلاب هم ورته ویل کېده، دا هغه دارالندوه ده چي د رسول الله ﷺ د هجرت په ورځ د قریشو مشران په دغه ځای کي سره جمعه سوه او د رسول الله ﷺ د وژلو فیصله یې وکړه او دا هغه کور دی چي دلته د مسلمانانو په مقابل کي د جنګ فیصلې سوي دي، مقصد دا چي د عربو او قریشو ټول حکم او شرف په دارالندوه کي ؤ، ټولي فیصلې یې په دغه ځای کي کېدلې او د دغه کور مؤسس قُصی بن کلاب ؤ چي دغه قُصی د رسول الله ﷺ څلورم نیکه دی.

کله چي قصی بن کلاب سپین ږیری او ضعیفه سو دا ور معلومه سوه چي اوس مي مرګ را نژدې دی نو یې په خپلو اولادو کي وکتل وې لیدل چي ټول په مکه مکرمه کي د خپلو اخلاقو او پوهي په سبب قدر، عزت، او شرف لري بېله عبدالدار څخه، د ځان سره یې دا فکر وکړی چي نور ټول اولادونه مي په خپله د عزت خاوندان دي او عبدالدار چي تر ټولو مشر هم دی په خلکو کي عزت نه لري، نو راسه د مکې مکرمې مشرتوب ده ته ورکړه چي دئ هم په دغه مشرتوب د عزت خاوند سي، قُصی بن کلاب وصیت وکړی چي تر ما وروسته د مکې مکرمې ټول مشرتوب د عبدالدار دی.

کله چي قُصی بن کلاب مړ سو زامنو یې هم ټول منصبونه عبدالدار ته پرېښوول

(c) Ketabton.com: The Digital Library

مګر کله چې بیا عبدالدار مړ سو بیا نو د قُصی زامنو د مشرتابه وظیفې په خپل منځ کې سره تقسیم کړې، د عبدالدار اولادې ته یې سِدانه او حِجابه ورپرېښوول، عبد مناف او د ده اولادې ته چې بني هاشم دي سقایه ور ورسېدل، په دغه تقسیم سره د قریشو ټولو ښاخو ته چې د قُصی بن کلاب اولاده وه خاصه خاصه وظیفه ورکول سوه.

د قُصی بن کلاب یو زوی عبد مناف نومېدی چې د دغه عبد مناف بیا هاشم او مطلب زامن وه، د هاشم د اولادې ښځه یو هم (شیبه) دی.

د شیبه پلار هاشم تر مکې مکرمې د دباندي عربو ښځه یا په بل عبارت د مدینې منورې د بني عدي بن النجار ښځه یوه ښځه چې د شرف او عزت خاونده وه په نکاح کړه ځرنګه چې دې ښځې په خپل قوم کې ډېر لوړ مقام او عزت درلودی نو دا هلته د خپل قوم سره په مدینه منوره کې اوسېدل او هاشم به هلته ورتلی، د واده د شرطو ښځه یې یو شرط دا ؤ چې طلاق د دې په اختیار ؤ ځکه دا شریفه، مالداره او د عزت خاونده وه، د دغې ښځې ښځه د هاشم بن عبدمناف زوی پیدا سو او د دغه زوی نوم یې شیبه کېښاوه څه موده وروسته هاشم مړ سو او شیبه د خپلې مور سره تر مکې مکرمې دباندي اوسېدی، کله چې د هاشم زوی شیبه د بلوغ سِن یا عمر ته ورسېدی د ده اکا چې مطلب نومېدی او د هاشم ورور ؤ د شیبه مور ته ورغلی او ویل: زه هلک را سره بیایم، هغې ویل: ځنګه یې بیایې دا زما زوی دی؟ دئ باید زما سره وي، مطَّلب وویل: زوی دي اوس غټ سو او د سړیانو درجې ته ورسېدی دئ په خپل قوم کې د سردارانو او اشرافو ښځه دی، دئ د قُصی ابن کلاب د زامنو ښځه دی د ده دپاره دا نه ښايي چې بیله مکې په بل ځای کې و اوسیږي ځکه هلته د ده شرف او عزت، احترام او مقام سته.

ښځې چې د شرف او سرداری نوم واورېدی نویې وویل: اختیار به ده ته پرېږدو چې ستا سره ځي او که زما سره پاتېږي، کوم وخت چې یې اختیار و شیبه ته ورکړی ده وویل: د اکا سره ځم ځکه دئ پوهېدی چې هلته شرف او عزت سته او ده ته هم دغه شرف ډېر اعتبار درلودی، که څه هم د ده عمر لږ ؤ خو د شرف په قدر پوهېدی.

اوس نو شیبه د خپل اکا سره د هغه پر اوښ تر شا ور سره سپور سو، هغه وخت عادت داسې ؤ چې خلکو به همېشه نوي نوي مریان را نیول، نو کله چې دوی مکې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکرمې ته داخل سوه او خلکو شیبه د مطلب سره ولیدی چې د ده تر شا پر اوښ سپور دی د خلکو دا خیال سو چې مطلب نوی مریئ را نیولی دی نو یې شیبه ته عبد المطلب ویل، یعني: د مطلب مریئ، که څه هم وروسته خلکو ته دا معلومه سوه چې دا د هاشم زوی شیبه دی او د مطلب وراره دی خو شهرت یې په عبدالمطلب سره پیدا کړی.

دغه عبدالمطلب چې اصلي نوم یې شیبه دی او د هاشم زوی دی او هاشم د عبد مناف زوی دی او عبد مناف د قُصی ابن کلاب زوی دی زموږ د نبي محمّد رسول الله ﷺ نیکه یعني د پلار پلار دی، خیر عبدالمطلب ځوان سو او واده یې وکړی، د عبدالمطلب اول اولاد چې زوی ؤ حارث نومېدی چې د ده تر ټولو اولادو مشر ؤ، کله چې دغه حارِث لوی او ځوان سو په دغه وخت کې عبدالمطلب خوب ولیدی.

(البته عبدالمطلب نورا ولادونه هم درلودل خو هغه کوچنیان وه)

د عبدالمطلب خوب داسي ؤ: دئ بیده ؤ او یو چا پر بِغ کړه (طِیبَه) وکِنده، ده و ویل: طِیبه څه شي ده؟ خو هغه ناره کوونکی ولاړی، دئ په تعجب کي سو چې دا څنګه خوب ؤ؟ دوهمه شپه بیا بیده دی چې یو څوک ورته وایي: (بره) وکِنده، ده ورته و ویل: بره څه شي ده؟ ناره کوونکی بیا ولاړی، د عبدالمطلب په زړه کي ور وګرځېدل چې یوه قصه سته ځکه داسي تکراري خوب بې څه نه وي.

درېیمه شپه بیا په خوب کي هغه ناره کوونکی ورته راغلی او ویل: (مضمونه) وکِنده، ده ویل: مضمونه څه شي ده؟ هغه ناره کوونکی بیا ولاړی، اوس نو بالکل د ده یقین سو چې یو لوی او مهم کار سته چې د هغه په باره کي درې ورځي پرله پسې خوب وینم، دغسي مکرر خوب په عادي ژوند کي څوک نه ویني.

د عبدالمطلب په واسطه دوهم وار د زَمزَم د څاه کِندل

څلورمه شپه بیا عبدالمطلب خوب ویني چې یو څوک ورته وایي: (زَمزَم) وکِنه، ده ورته و ویل: زَمزَم څه شي دی؟ دا وار ناره کوونکی نه ولاړی او ورته ویې ویل: هیڅکله نه وچیږي او نه بهیږي، حاجیان به په اوبه وي او دغه زَمزَم د وینو او لرشین په

(c) Ketabton.com: The Digital Library

منځ کي پر هغه ځای دی چي سپین وزری کارګه مشوکه وهي، د میږیانو د کلي سره (چي په پښتو میږتون ورته وایي) دا خبري د عبدالمطلب په زړه کي حفظ او یاد سوې، عبدالمطلب پوه سو چي ده ته د زَمزَم د کندلو وظیفه ورکول سوه دئ باید زَمزَم وکِني.

زَمزَم په اهلِ مکه کي مشهور ؤ، اوربدلی یې ؤ مګر ځای یې چا ته نه ؤ معلوم چي چیري دی او دا هم د دوی دپاره مشکله او نا ممکنه وه چي د کعبې شریفي ټول اطراف د زَمزَم د پیدا کولو دپاره وکِني، مګر اوس عبدالمطلب ته د زَمزَم په کندلو سره امر وسو.

دغه اشارات او علامات هم ورته و ویل سوه نو ځای هم تقریباً معلوم سو خو عبدالمطلب ته یو بل تکلیف پیښ دی هغه دا چي نور قریش کله ده ته اجازه ورکوي چي دئ د کعبې شریفي پر شا وخوا کِندل وکړي او دئ هم بېله دغه یوه زویه چي ځوان دی بل مدافع او مرسته کوونکی نه لري، خو په دا سبا سهار دئ او د ده زوی حارث دواړه له کوره را و وتل او کعبې شریفي ته ورغله چي زَمزَم پیدا کړي او ویې کِني اوس په هغو علامو پسي ګرځي چي ده ته په خوب کي ویلي سوي وې.

اوله علامه داوه: چي د وینو او لري په منځ کي،

دوهمه علامه: پر هغه ځای چي سپین وزری کارګه مشوکه وهي،

دریمه علامه: د میږتون سره،

دئ د کعبې شریفي پرشا وخوا په دغو علامو پسي ګرځي مګر علامې هیڅ نسته، دئ پر دغه حال ؤ چي څو نفره راغله غواړي چي یوه غوا د هغه بت سره حلاله کړي چي إساف نومیږي، دا بیان خو مو د مخه درته کړی دی چي إساف او نائله څوک وه او څنګه بتان سوه، نو دغو نفرو هغه غوا د إساف سره حلاله کړل،

د غوا ویني د إساف سره توی سوې مګر دغه حلاله سوې غوا د حلالېدلو د ځای څخه وغورځېدل ویني څني بهیږي او غوا ځغلي څو بل ځای غځاره سوه، نفر پسي ورغله د غوا پاته کاريې هَلَته وروکړی لری او ګُلمې یې هَلَته څني را وایستل، اوس نو عبدالمطلب ته اوله علامه ور معلومه سوه چي دا یې ویني او هغه یې لری یا لرشین، د دغو دوو په منځ کي د زَمزَم ځاه دی خو بیا هم دغه منطقه ډیره لویه او پراخه منطقه ده دئ نه سي کولای چي دغه ټوله منطقه وکِني، نو په دغه ځای کي ګرځي چي پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

مېږتون پيښ سو، دا هم دوهمه علامه سوه مګر دغه د مېږيانو ښار هم يوه لويه منطقه ده او د عبدالمطلب دپاره دا سخته ده چي دغه ټوله منطقه وکِني، په فکر کي دی چي څه وکړي؟ په دغه وخت کي يو کارګه يا ټپوس راغلی چي په وزرو کي يې سپيني ښکي وې، کارګه عادتاً ټول توروي خو ده ته په خوب کي ويل سوي وه چي (غُرابِ أعصَم) او غراب أعصم په عربي کي هغه کارګه ته ويل کيږي چي په وزرو کي يې سپيني ښي وي، دغه کارګه نژدې و هغه مېږتون ته مځکه په مشوکه وهل، عبدالمطلب پوه سو چي دا هغه د مقصد ځای دی او د هغه ځای په کِندلو يې شروع وکړه.

قريش پر را ټول سوه او ويل: دا څه کوې د إساف او نائلې په منځ کي مځکه کِنې؟ موږ هيڅکله اجازه نه درکوو چي ته کعبې ته نژدې مځکه وکنې، عبدالمطلب پرخپل زوی حارث رِغ کړه چي دوی را څخه ګرځوه او په خپله عبدالمطلب په کندلو مشغول دی، قريش له يوه طرفه او حارث له بله طرفه سره اخته دي، قريش يې د کندلو څخه منعه کوې او حارث د هغو مخنيوئ کوي، عبدالمطلب په خپل کارمشغول دی کِندل کوي.

دغه شخړه او کشمکش تر ډيره دوام درلودی څو عبدالمطلب پر هغو ډبرو پېښ سو چي عادتاً د څاه پر خوله ايښوول کېدې او په لوړ آواز يې ناري کړه (الله اکبر) قريش پوه سوه چي عبدالمطلب د خپل مقصد شئ پيدا کړی، قريشو پوښتنه ځني وکړه چي ته څه شي کندې؟ ده و ويل: زَمزَم، عبدالمطلب نور هم خپلو کندلو ته دوام ورکړی او حقيقتاً يې د زَمزَم څاه پيدا کړی، اوس نو قريش ورته وايي: موږ دي په دغه څاه کي شريکان يو عبدالمطلب ويل: د څه شي شريکان؟ تر اوسه پوري مو زه کِندلو ته نه پرېښودلم ما وکندی اوس چي اوبه پيدا سوې تاسي مي شريکان ياست؟

واقعاً هم په مکه مکرمه کي د اوبو مِلکيت ډير لوی شرف ؤ، اوبه! په مکه کي؟ تر اوسه پوري دوی خپلي لوبه د مکې مکرمې د دباندي څخه را وړلې او اوس په خپله په مکه مکرمه کي زَمزَم ورته پيدا سو! خو عبدالمطلب پر دې ټينګ سو چي اوبه زما دي او نور قريش بيا وايي: موږحتماً در سره شريکان يو څو خبره ترجنګه ورسېدل، په آخر کي پر دې فيصله وسوه چي درېيم طرف دي زموږ په منځ کي حُکم او فيصله وکړي.

ويل: دغه درېيم به څوک وي؟ هغه هم پردې اتفاق وسو چي د بني سعد پر

(c) kitabton.com: The Digital Library

کاهن به فیصله کوو چي دغه کاهن په یثرِب کي اوسېدی، خلک یثرِب ته رهي سول (چي اوس مدینه منوره ورته ویل کیږي) هلته چي ورسېدل د بني سعد کاهن خیبر ته تللی ؤ، دوی خیبر ته پسي رهي سوه.

تاسي وګوری: کله چي په انسانانو کي الهٰي دین او الهٰي قانون نه وي جهالت او بې علمي وي نو سحر او جادوګري، کوډي او کاهني خومره پر خلکو او د دوی پر عقیده مسلط وه او خومره یې ځانونه پسي سترِي کول، د مکې مکرمې څخه ترمدینې منورې پوري د کاهن یا کوډ ګر فیصلې ته ورځي بیا د مدینې منورې څخه خیبر ته هغه هم پیاده یا پر اوښانو په کوډګر او کاهن پسي د فیصلې دپاره ځي.

نن ورځ زموږ په ملک او وطن کي هم ډېر داسي خلک سته چي د الله جل جلاله او د رسول الله ﷺ حکمونه هیروي په هره لویه او کوچنۍ معامله کي کوډګر ته ورځغلي چي دغه کاریوازي دا نه چي د بې علمیه کیږي بلکه حرام او ناروا هم دی.

خیر دوی د کاهن د حکم او فیصلې دپاره خیبر ته رهي دي خو په لار کي چي توله رېګ او غرونه دي د عبدالمطلب او د ده د ملګرو اوبه خلاصي سوې، د هغه نورو قریشو سره هم لږ اوبه پاته دي خو عبدالمطلب او د ده ملګري د تندي د لاسه مرګ ته قریب او نژدې سوه د هغو نورو قریشو څخه یې اوبه وغوښتې هغو ویل: زموږ سره دومره اوبه پاته دي چي فقط موږ ژوندي په پاته سو او اوبه یې ور نه کړې، عبدالمطلب او د ده ملګرو د مجبوریه ځانونه پر مرګ وسپارل.

ویل: وچ دښت دی اوبه نه لرو او د مقصد ځای هم ډېر لیري دی بیله مرګه بل شئ نه دی پاته نو ویل: باید څه وکړو؟ ویل: باید د خپلو ځانو دپاره قبرونه جوړ کړو، په مرګ کي خو مو هیڅ شک نسته حتمًا مرو مګر دا چي تول پر دښت پراته یو او حیوانان مو خوري تر دې دا ښه دی چي ښخ کړل سو، قبرونه به جوړ کړو هر یو چي د مخه مړ کېدی دا نور به هغه ښخوي فقط هغه آخري نفر به بېله ښخېدلو پاته سي او هغه نور به ښخ سوي وي، ویل: ښه فکر دی نو یې د قبرو په کندلو شروع وکړه، د قریشو هغه بله ډله ورته ګوري دوی قبرونه وکندل او د مرګ په انتظار کښېنستل خو بیا د عبدالمطلب زړه طاقت و نه کړی، ویل: دا نه ده صحي چي موږ ناست یو او د مرګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتظار باسو دا عُجز او تسلیمېدل دي تر څو چي ژوندي يو بايد په اوبو پسي وگرځو، دوی بيا د اوبو د پيدا کولو دپاره ولاړ سوه، په دغه وخت کي د عبدالمطلب اوښ ځکه په پښه و وهل او د ځکي څخه اوبه را و وتلې دوی په تلوار پر راټول سوه اوبه يې وڅښلې، کله چي د دوی ضرورت پوره سو هغه نورو قريشو ته يې ور بږغ کړه ويل راسي اوبه وڅښئ، هغه هم راغله اوبه يې وڅښلې او خپل لوښي يې ډک کړه، دلته نو هغه نورو قريشو عبدالمطلب ته و ويل: څرنگه چي تا ته الله جل جلاله په دغه وچ دښت کي اوبه درکړې نو زَمزَم هم ستا دی او الله جل جلاله تا ته درکړی دی، دوی پوه سوه چي دا د الله جل جلاله له طرفه اشاره ده چي زَمزَم د عبدالمطلب دی زَمزَم يې ده ته پرېښاوه او د کاهن له طرفه بيرته را وگرځېدل، چي په دغه فيصله سره (سِقايه) يعني: د حاجيانو اوبول او د زَمزَم د څاه ملکيت بېله اختلافه د عبدالمطلب سوه او د زَمزَم تصرف د عبدالمطلب او د هغه د اولادې سو.

الله جل جلاله عبدالمطلب ته پرله پسې اولادونه ورکول لس يې زامن ورکړل او شپږ يې لوڼي ورکړې، د عبدالمطلب په لسو زامنو کي څلورو د اسلام وخت نيولی دی چي هغه: عبّاس، حمزه، ابوطالب او ابولهب دي، په دغو څلورو کي دوه په اسلام مشرفه سوي دي او دوو يې اسلام نه دی قبول کړی، د عبدالمطلب هغه دوه زامن چي د اسلام وخت يې نيولی دی او په اسلام مشرفه سوي دي عبّاس او حمزه رضي الله عنهما دي او هغه دوه چي د اسلام وخت يې نيولی دی او اسلام يې نه دی قبول کړی ابوطالب چي اصلي نوم يې عبدمناف دی او ابولهب چي اصلي نوم يې عبدالعزٰی دی، دغو دوو د اسلام عصر نيولی دی او اسلام يې نه دی قبول کړی او د عبدالمطلب هغه زامن چي د اسلام عصر يې نه دی نيولی او د رسول الله ﷺ تر بعثت د مخه وفات سوي دي هغه عبدالله چي د رسول الله ﷺ پلار دی او (حِجل) (ضِرار) (مُقَدّم) (زُبَير) او (حارث) دي، دا د عبدالمطلب هغه شپږ زامن دي چي تر اسلام او بعثت د مخه وفات سوي دي او د عبدالمطلب لوڼي (صفيه) (اُمِ حَکَم) (عاطفه) (اُميمَه) (اَروَه) (بَره) دي.

د رسول الله ﷺ شپږ عمه گاني او نه اکاگان او لسم د ده ﷺ پلار دا د عبدالمطلب اولادونه وه، مگر کله چي عبدالمطلب د زَمزَم څاه کِندی او څوک يې نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

درلودل چي د ده څخه دفاع وکړي نو يې د ضعف او بې کسۍ احساس وکړی چي خپل اولادونه نه لرم او د قوم په مقابل کي ضعيفه يم نو په هغه وخت کي يې داسي نذر کښېښاوه: که الله جَلَّ جَلَالُهُ ما ته لس زامن را کړل يو به يې د الله جَلَّ جَلَالُهُ د رضاء دپاره حلالوم، کله چي الله عَزَّوَجَلَّ ده ته لسم زوی ورکړی او هغه هم ځوان سو نو عبدالمطلب به رهي ؤ او لس ځوانان زامن به ترشا په پسې وه، اوس نو عبدالمطلب إراده وکړه چي هغه خپل نذر آداء کړي، د نذر د آداء کولو دپاره د کعبې شريفي کاهن ته ورغلی او د کاهن سره به أقداح پراته وه چي أزلام هم ورته وايي.

أقداح يا أزلام څه شي دي؟ کاهن او منجم چا ته ويل کيږي؟

اول: کاهن هغه چا ته ويل کيږي چي خلکو ته به يې د مستقبل يا را تلونکي وخت حالات او اخبار بيانول او دا دعوه به يې کول چي زه په اسرارو او پټو حالاتو خبر يم او پوهېږم، خو منجّم بيا هغه چا ته ويل کيږي چي ستورو ته ګوري د هغو پر تګ د هغو پر مواقيتو د هغو پر راختلو او لوېدلو حساب کوي چي په حقيقت کي دا کار پر ستورو ايمان درلودل دي.

او أزلام يا أقداح: هغو غشو ته ويل کيږي چي پر هغو بڼکي نه وي تړل سوي فقط ساده غشي وي.

د مشرکانو سره أزلام پرڅو قسمه وه، يو قسم يې هغه وه چي پر ځينو به (هو) ليکل سوي وه او پر ځينو به (يا) ليکل سوي وه او دغه غشي به سره ګډ وه، عربو چي به د يوه کار إراده وکړه مثلاً د سفر، يا واده، يا د يوه شي د رانيولو اراده به يې سوه نو کاهن ته به ورغله او هغه به د دغو غشو د جعبې څخه يو غشی را وايستی، که به د (هو) غشی را ووتی هغه کار يې کاوه او که به د (يا) غشی را ووتی هغه کار به يې دغه کال معطله کړی، په دغو أزلامو کي نور قسمونه هم وه مقصد دا چي د مشرکانو د ژوند ټول کارونه او معاملات پر فال، کاهن او منجم ولاړ وه دا د مشرکانو دين او عقيده وه.

بد بختانه نن ورځ زموږ په وطن کي هم ډېر انسانان د کوډګرانو او ساحرانو سره تعلق او د هغو سره تګ او را تګ لري چي دا کارونه د کفر او شرک کارونه دي، د دينِ مبينِ اسلام څخه وتلي او مخالف دي قطعاً حرام او ناروا دي. *خير خپلې قصې ته به راسو:*

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالمطلب چي د كعبې شريفي کاهن ته ورغلی د هر زوی نوم يې جلا جلا پر يوه يوه غشي وليکی، لس غشي يې جوړ کړل او کاهن ته يې و ويل: چي اوس نو دغه غشي سره ګډ کړه او بيا يو ځني را وباسه، د هر زوی غشی چي را و وتی هغه د خپل نذر د آداء کولو دپاره حلالوم، څرنګه چي د عبدالمطلب په زامنو کي عبدالله پر عبدالمطلب ډير ګران ؤ نو عبدالمطلب په دغه وخت کي د ځانه سره و ويل: که عبدالله د دغه حلاليدلو څخه ځړې او خلاص سو نو مسئله په خير ده يعني: که بېله عبدالله بل د هر يوه نوم را ووزي مسئله ډېره درنه نه ده ځکه عبدالله تر ټولو زامنو پر ګران ؤ، کاهن د غشو په ګډولو مشغول سو او عبدالمطلب په کعبه شريفه کي ولاړ دی دعاء کوي چي د عبدالله نوم را و نه وزي، خو کله چي کاهن غشي سره ګډ کړل او يو يې ځني را پورته کړی هغه د عبدالله غشی ؤ، څرنګه چي عبدالمطلب پر خپله وعده ولاړ ؤ نو يې عبدالله ترلاس ونيوی او د إساف طرف ته رهي سو غواړي چي عبدالله حلال کړي، قريش دا حالويني چي عبدالمطلب زوی ترلاس نيولی دی او چاړه يې په لاس کي ده غواړي چي خپل زوی حلال کړي، قريشو پوښتنه ځني وکړه ويل: يا عبدالمطلب! دا څه کوې؟

ده و ويل: نذر مي ايښی ؤ اوس يې آدا کوم، قريشو زوی ځني را کش کړی ويل: زوی ولي حلالوې؟ دوی يې دې طرف ته کشوي او عبدالمطلب يې د ځان طرف ته کشوي په دغه کش مکش کي د عبدالله سر په هغه چاړه زخمي سو چي د پلار په لاس کي يې وه، په دغه سبب عبدالله ته (عبدالله أشَجّ) ويل کېده، ځکه چي پر سر يې زخم ؤ او أشج په عربي کي هغه چا ته ويل کيږي چي سر يې زخمي وي.

اوس قريش ورته ټينګ دي چي قسم دی که زوی حلال کړې که تا دا کار وکړی دا به په عربو کي عادت او طريقه پاته سي چي د هر چا لس زامن پيدا سوه يو به حلالوي؟ هلته به نو د ژوند څه خوند او څه مزه وي؟ عبدالمطلب د زوی پر حلالولو ټينګ دی او قريش يې منعه کوي، په آخر کي يې و ويل: چاره څه ده؟ دوی ويل: د کاهنانو څخه به پوښتنه وکړو، بيا يې هغه د بني سعد کاهن اختيار کړی چي پر هغه به فيصله کوو، د دغه مشکل د حلولو دپاره د بني سعد کاهن ته ورغله دا وار هغه کاهن

پرځای ؤ، دوی د کاهن ځخه پوښتنه وکړه چي په دې مسئله کي څه وایې؟ کاهن و ویل: په تاسي کي د یوه نفر د وژلو دیت څه شي او څومره دی؟ دوی ویل: لس اوښه.

دیت څه ته وایي؟

جواب: که د یو چا ځخه بل انسان په سهوه او خطا کي ووژل سي د دغه قاتل یا وژونکي ځخه د دغه قتل او وژلو په بدل کي څه مال اخیستل کیږي او د وژل سوي نفر کورنۍ ته ورکول کیږي چي دغه ته دیت وایي.

نو کاهن و ویل: په تاسي کي د یوه نفر د وژلو دیت څه شي دی؟ دوی ویل: لس اوښه، کاهن و ویل: تاسي بیا غشي سره ګډ کړی پر یوه غشي عبدالله ولیکی پر بل غشي لس اوښه، که د اوښانو غشی را ووتی اوښان به حلال کړی عبدالله خلاص سو او که د عبدالله غشی را ووتی نو لس اوښه به شل اوښه کړی بیا به یې د عبدالله سره واچوی، په هر وار چي اوښان را ووتل پر هغه اندازه اوښان به حلال کړی او که د عبدالله غشی را ووتی لس لس اوښه به نور پر زیاتوی تر څو چي د اوښانو غشی را وزي او عبدالله د حلالېدلو ځخه خلاصیږي، د دوی هم دغه فیصله خوښه سوه او بیرته مکې مکرمې ته راغله، بیا د کعبې شریفي کاهن ته ورغله چي د عبدالله او لسو اوښانو په منځ کي غشي سره واچوي، د غشو تر ګډولو او را ایستلو وروسته د عبدالله غشی را ووتی، لس اوښان یې نور پر زیات کړه چي شل اوښه او عبدالله سوه بیا د عبدالله غشی را ووتی، لس اوښه یې نور پر زیات کړه چي دیرش اوښه سوه، بیا د عبدالله غشی را ووتی، دغسي لس لس اوښان زیاتوي او د عبدالله غشی را وزي څو د اوښانو شمېر سلو ته ورسېدی، لس واره غشي سره ګډ سوه خو هر وار به د عبدالله غشی را ووتی کله چي د اوښانو شمېر سلو ته ورسېدی او غشي سره ګډ کړل سوه دا وار د اوښانو غشی را و ووتی، یعني: اوښان باید حلال کړل سي او عبدالله خلاص سو، خو عبدالمطلب و ویل: یا! دا مي نه ده قبوله بل واریې بیا سره ګډ کړی، بیا یې غشي سره ګډ کړل بیا د اوښانو غشی را و ووتی، عبدالمطلب ویل: یا! دریم واریې بیا سره ګډ کړی غواړي چي په دې کار کي چم او حیله نه سي جوړ او پوره تاکید وسي، دریم وار بیا غشي ګډ سوه چي یوه طرف ته عبدالله او بل طرف ته سل اوښان دي بیا د اوښانو غشی را و ووتی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالمطلب هم د عبدالله په عوض او فديه کي سل اوښه حلال کړه او د هغود غوښو د خوړلو او وړلو څخه يې نه انسانان منعه کول نه حيوانان او رسول الله ﷺ فرمايي (أَنَا إِبنُ ذَبِيحَينِ) يعني: زه د دوو حلال کړل سوو زوی يم، چې مقصد يې عبدالله او اسماعيل عليه السلام دي او دوی دواړو ته الله جل جلاله نجات ورکړی.

دا د عبدالله د حلالولو قصه وه، خو الله جل جلاله په دغه طريقه سره خلاص کړی.

(c) Ketabton.com: The Digital Library

د عبدالله بن عبدالمطلب واده او د محمد ﷺ مبارک میلاد

اوس نو عبدالله ځوان دی او پلار یې غواړي چي واده ور وکړي نو یې یوه د عزت او شرف خاونده ښځه چي دا هم د عبد مناف بن زهره بن کلاب د اولادې څخه وه ور وغوښتل او د دې ښځي نوم آمنه بنت وهب ؤ، چي د رسول الله ﷺ سره په نسب کي شریکه او د اسماعیل علیه السلام د اولادې څخه ده، چي په دې ډول رسول الله ﷺ د مور او پلار له طرفه د ډېر مشرف او معزز نسب خاوند دی، د رسول الله ﷺ ماما ګانو په یثرب کي ژوند کاوه او آمنه هم هلته اوسېدل، عبدالمطلب هلته په یثرب کي د عبدالله واده وکړی او بیا مکې مکرمې ته راغله، په دغه موده کي آمنه حامله سوه او د دې تر حمل څو میاشتي وروسته عبدالله وفات سو، نو رسول الله ﷺ د مخه تر دې چي دنیا ته تشریف را وړي د پلار له طرفه یتیم سو.

کله چي د محمد مصطفیٰ ﷺ د ولادت وخت رانژدې سو مور یې خوب ولیدی چي د دې یو ماشوم پیدا کیږي او د دغه ماشوم سره یو نوریا روښنایي او ځلا ملګرې وي چي د مځکي مخ ډکوي او دغه نور تر شامه ورسیږي او دا په دغه خوب کي وایي (أعیذُهُ بِاللهِ الوَاحِدِ، مِن شَرِّكُلِ حَاسِدِ) یعني: ده لره په یوه الله سره د هر حسد کوونکي څخه ساتنه غواړم، سره د دې چي دوی مشرکان وه خو بیا یې هم دغسي خوب ولیدی چي پناه او ساتنه یې په یوه الله جل جلاله سره غوښتل.

د فیل په کال او د فیل تر واقعې پنځوس ورځي وروسته د ربیع الأول د میاشتي په دوولسمه بلکه په راجحه روایت کي د ربیع الأول د میاشتي پر نهمه د دوشنبې په ورځ سرورِ کائنات، اشرف المخلوقات، رحمةٌ للعالمین، محمد مصطفیٰ ﷺ دنیا ته تشریف را وړی چي دغه مبارکه ورځ د میلادي سنې د (۵۷۱) کال د اپرېل د میاشتي د (۲۰) یا (۲۲) تاریخ سره موافق او برابره ده او دا چي مور (۲۰) یا (۲۲) تاریخ وایو دا د هغه وخت په جنتریو کي فرق ؤ، د یوې جنتری یا کلنډر په حساب (۲۰) تاریخ ؤ او د بلي جنتری په حساب (۲۲) تاریخ ؤ، او د ده ﷺ د ولادت په وخت کي ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

عجیب او له عادته مخالف واقعات.پېښ سوه چي اوس به د هغو واقعاتو څخه ځیني درته بیان سي خو دا بیان یې په دې سبب نه دی چي د ده ﷺ شرف او عظمت په دغو واقعاتو کي دی چي د ده ﷺ د ولادت سره پېښې سوې، یا! بلکه دا هغه علامې دي چي د ده ﷺ د را تګ زیري پکښې دي که نه اصلاً د رسول الله ﷺ عظمت او لویي په هغه رسالت او منهج کي دي چي ده ﷺ مور.ته را وړي دي، دغه شیان صرف د ده ﷺ د را تګ زیري او علامې دي.

د رسول الله ﷺ د حضور شاعر حَسّان بن ثابت رضي الله عنه چي د مدینې منورې د انصارو څخه دی وایي: زما عمر اوه کاله ؤ او په دغه ورځ چي رسول الله ﷺ دنیا ته تشریف را وړی زه په مدینه منوره کي د یهودو په منطقه کي د یهودو سره وم چي د یهودو یو راهب پر قلا ختلی ؤ او داسي نارې یې وهلې: اې یهودیانو! نن د احمد ستوری ښکاره سو، هغه ستوری ښکاره سو چي نه ښکاره کیږي مګر د احمد ﷺ په پیدا کېدلو سره.

یعني: یو ستوری دی چي تر هغو نه راخېژي ترڅو چي خاتمُ الأنبیاء محمد ﷺ پیدا نه سي او هغه ستوری نن راختلی دی، حَسّان بن ثابت رضي الله عنه دا شاهدي آداء کوي چي ده دغه خَبَره د یهودو څخه واورېدل او د دې څخه دا هم معلومه سوه چي حَسّان رضي الله عنه تر رسول الله ﷺ اوه کاله په عمر زیات دی.

د رسول الله ﷺ د مبارک میلاد د زیرو او بشارتو څخه یو هم دا دی: کله چي د ده ﷺ مور حامله سوه دغه د دې حمل ډېره دردو او ډېره تکلیفه ؤ، که څه هم تاسي ته معلومه ده چي حمل یا د ښځي د پاره حامله کېدل همېشه د تکالیفو او دردو سره وي خو د رسول الله ﷺ مور د دغو دردو څخه آرامه او فارغه وه.

د رسول الله ﷺ د ولادت د عجائبو څخه یوه هم دا ده: کله چي دئ ﷺ پیدا سو پر دواړو لاسو یې تکیه کړې وه او سر یې لوړ نیولی ؤ لکه آسمان ته چي ګوري بل دا چي دئ ﷺ مختون و زېږېدی یعني: سنت کړل سوی ؤ او مسرور و زېږېدی یعني: نُویې هم پرې سوی ؤ، زموږ د ماشومانو نُو خو د مور څخه ور پرې کړي او هغه پاته حصه بیا څو ورځي وروسته لوېږي خو رسول الله ﷺ د دغو شیانو څخه فارغه پیدا سو او کله چي پر عبدالمطلب د ده ﷺ د ولادت زیری وسو هغه ډېر په خوشاله سو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې بیا دغه حالات هم ورته بیان سوه چې مختون دی، مسرور دی او پر خپلو لاسو یې تکیه کړې وه نور هم خوشاله سو او ویل: والله دغه زوی لره مي یوه درجه او مقام سته څنګه په دغه عجیبه طریقه سره پیدا کیږي؟ دغه زوی مي بې څه نه دی او د ډیري خوشالیه یې محمّد ﷺ په غېږ کي واخیستی کعبې شریفي ته یې دننه ور وستی او هلته یې د ده پر زېږېدلو د الله جل جلاله شکر آداء کړی، که څه هم تر دغه وخته لا نوم نه دی پر ایښوول سوی مګر چي بیا یې د محمّد نوم پر کښېښاوه په دې کي هم یو سِر او راز ؤ هغه دا چي: یو وخت عبدالمطلب شام ته په سفر تللی ؤ په دې سفر کي یې درې نفره نور هم ملګري وه او هلته یې د یهودو د یوه حَبره سره ولیدل (حَبر) لوی عالم ته ویل کیږي، حبر پوښتنه څني وکړه چي تاسي دکوم ځای یاست؟ دوی ویل: موږ د مکې یو، حبر ورته و ویل: ستاسي په جزیرةُ العرب کي آخري نبي پیدا کیږي، قصه ډیره اوږده ده خلاصه دا چي دوی پوښتنه څني وکړه چي د دغه نبي نوم به څه شي وي، حَبر و ویل: محمّد.

تر دغه د مخه په عربو کي د محمّد نوم هیڅ نه ؤ ایښوول سوی که تاسي د عربو په ټول تاریخ کي وګورئ تر رسول الله ﷺ د مخه د هیچا نوم محمّد نه دی تیر سوی.

کله چي دغه څلور نفره چي یو یې عبدالمطلب او درې یې ملګري دي بیرته له شامه څخه راغله هر یوه دا قصد او إراده درلودل چي زوی یې پیدا سي نوم به یې محمّد ایږدي، څرنګه چي د عبدالمطلب د عمر په حساب د اولاد امید نه ؤ، نو ده دا نیت درلودی چي د ده په زامنو کي که د هر یوه زوی پیدا سو نوم به یې محمّد ایږدم نو ځکه یې د رسول الله ﷺ نوم محمّد کښېښاوه او هغه درې نفره د عبدالمطلب ملګري دغه کسان وه:

اول: (سلیمان بن مُجاشِع) چي د زوی نوم یې محمّد کښېښاوه چي دغه محمّد د عربو د مشهوره شاعر فرزدق نیکه دی.

دوهم: (اُحَیحَب بن حلاج) چي هغه هم د خپل زوی نوم محمّد کښېښاوه.

دریم: (عِمران بن ربیعه) چي د زوی نوم یې محمّد کښېښاوه.

په ټولو عربو کي دغه څلور نفره د اول وار دپاره په محمّد سره مسمّٰی سوي دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د رسول الله ﷺ د نامه سرا و سبب ؤ چي د ده نیکه عبدالمطلب ولي د ده ﷺ نوم محمّد کښېښاوه.

نور هغه حوادث یا علامې چي د رسول الله ﷺ د پیدایښت په وخت کي پیښي سوي دي د هغو څخه یوه دا ده: چي د رسول الله ﷺ د ولادت په وخت کي د کسرٰی قصر او ماڼۍ وریږدېدل او د کسرٰی له قصره څخه څوارلس برجه ونړېدل.

همدارنګه د مجوسیانو اور مړ سو او دا درمعلومه ده چي د آتش پرستانو اور د همېش دپاره بلیږي څکه دوی یې عبادت کوي او خپل اور هیڅکله مړ کېدلو ته نه پرېږدي خو د رسول الله ﷺ د ولادت په وخت کي دغه د مجوسیانو اور مړ سو.

د کسرٰی په قصر کي یوه کوچنۍ دریاچه وه چي (بُحَیرِهِ سا وا) ورته ویل کېده د دغي دریاچې یا بُحیرې لاندي مځکه و چاودل او اوبه یې وچي سوې، د دغو واقعو څخه کسرٰی و بېرېدی چي دا څه قصه ده نو یې کاهنان او منجّمین را وغوښتل.

ورونو! ځیني کاهنان او کوډګران د جِن او پیرانانو سره تعلق او ارتباط لري او جِن هم ځیني اخبار د آسمان څخه اورېدل او بیا به یې دغه خبرونه کاهنانو ته د دې دپاره ویل چي خلک ګمراه کړي او په فتنو کي یې واچوي او دغه خبره چي جن له آسمانه اخبار اورېدل مونږ ته الله ﷻ په قرآن کریم کي بیانوي او فرمایي:

﴿وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ﴾ [الجن: ۹]

الله ﷻ د پیرانانو دغه خبره مونږ ته بیانوي چي دوی به ویل: مونږ په پخوا کي دغه آسمان ته د ناستي په ځایو کي د دې دپاره کښېنستلو چي یو خبر واورو. خو د رسول الله ﷺ په بعثت سره پر پیرانانو دغه د غوږ نیولو او اورېدلو لار بنده سوه.

نو کله چي کسرٰی د کاهنانو څخه پوښتنه وکړه چي دا څه قصه ده؟ ځینو کاهنانو ورته و ویل: چي دغه واقعې د نبي د ولادت په سبب پیښې سوې، کسرٰی پوښتنه وکړه چي دغه څوارلس برجه ولي ونړېدل؟ کاهنانو و ویل: د دې مقصد دا دی چي د فارس د حکومت به څوارلس پاچهان نور هم تېرېږي بیا نو د فارس پاچهي زائلېږي، کسرٰی و ویل: څوارلس پاچهان به نور هم راځي بیا نو د فارس پاچهي ختمېږي دا ډېر اوږد

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت دی، خو د ده تر مرګ وروسته د فارس پر حکم مقابله شروع سوه په څلورو کلو کي لس پاچهان رَد او بدل سوه چي دغه ټوله د فارس د حکم د زائلېدلو علامې وې.

د رسول الله ﷺ نسب او کورنۍ

د رسول الله ﷺ نسب یا شجره درې حصې لري چي اوله حصه یې تر عدنان پوري رسیږي او پر دغه حصه یې د سیرت او أنسابو ټول علماء اتفاق لري او هغه داسي ده: محمّد بن عبدالله، بن عبدالمطلب: چي اصلي نوم یې شیبه دی، بن هاشم: چي اصلي نوم یې عَمرو دی، بن عبدمناف: چي اصلي نوم یې مغیره دی، بن قُصَی: چي اصلي نوم یې زید دی، بن کلاب، بن مره، بن کعب، بن لؤي، بن غالب، بن فِهر: او دغه فهر هغه څوک دی چي قریش یې لقب ؤ او د قریشو د قبیلې نسبت هم ده ته کیږي او بیا نو دغه فِهر بن مالک، بن النضر، بن کنانه، بن خُزیمه، بن مُدرکه، بن الیاس، بن مُضر، بن نزار، بن مُعد، بن عدنان.

او د رسول الله ﷺ د نسب دوهمه حصه: کوم چي تر عدنان لوړ دي او بیا تر ابراهیم علیه السلام پوري رسیږي په هغه کي اختلاف سته څوک یې قبلوي او تائیدوي او څوک څه نه ېکښي وایي چپ پاته دي خو په دې کي شک نسته چي عدنان د ابراهیم علیه السلام د اولادې څخه دی او د هغه نسب داسي دی: عدنان بن أد، بن هُمَیسع، بن سلامان، بن عُوص، بن بوز، بن قَموال، بن أبيّ، بن عوام، بن ناشِد، بن حزا، بن بلداس، بن یدلاف، بن طابخ، بن جاحم، بن ناحش، بن ماخي، بن عِیض، بن عبقر، بن عبید، بن الدعا، بن حمدان، بن سنبر، بن یثرِبي، بن یحزن، بن یلحن، بن ارعوي، بن عِیض، بن دیشان، بن عَیصر، بن افناد، بن ایهام، بن مقصر، بن ناحث، بن زارح، بن سمي، بن مزي، بن عوضه، بن عرام، بن قیدار، بن اسماعیل، بن ابراهیم علیه السلام.

او د رسول الله ﷺ د نسب دریمه حصه: چي د ابراهیم علیه السلام څخه لوړ بیا تر آدم علیه السلام پوري رسیږي او دا هغه حصه ده چي بیله شکه ځیني غیر صحي شیانْ ېکښي داخل سوي دي او هغه داسي ده: ابراهیم علیه السلام بن تارح: چي نوم یې آزر دی، بن ناحور، بن ساروع، بن راعو، بن فالخ، بن عابر، بن شالخ، بن ارفخشد، بن سام بن

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوح علیه السلام بن لامک، بن متوشلخ، بن اَخنوخ. ویل کیږي چي دغه اخنوخ ادریس علیه السلام دی، بن یرد، بن مهلائیل، بن قینان، بن آنوشه، بن شیث، بن آدم علیه السلام.

د رسول الله ﷺ رضاعت او پرورښت

اوس به د رسول الله ﷺ د تي رودلو او پرورښت په باره کي څه معلومات درته بیان سي هغه داسي: کله چي به د قریشو نارینه اولاد پیدا سو هغه به یې په مکه مکرمه کي نه لویاوه او د دې کار دپاره څو سببه وه، یو سبب دا ؤ چي مکې مکرمې ته له هره ځایه خلک راتله او ځیني خلک به د ډیري مودې دپاره په مکه مکرمه کي پاته کېدل لکه دغه اوس چي هم دغسي ده او د قریشو سره به یې راکړه ورکړه او راشه درشه درلودل نو کوم هلکان چي به په مکه مکرمه کي لویېدل د هغو ژبه به د دغه ګډون او اختلاط په سبب په سل کي سل خالصه او فصیحه عربي نه وه، د هغه بېګانه خلکو د اخلاقو او ژبي تر تاثیر لاندي کېدل، نو د دې جهته قریشو دا ښه بلل چي د دوی اولادونه ترمکې مکرمې دباندي لوی سي، دا د دې دپاره چي ژبه یې پر فصیحه عربي واوړي، کله چي به د دغو ماشومانو د ژبي د زده کولو عمر تېرسو بیا به یې بیرته مکې مکرمې ته راوستل ځکه بیا به د دغو نورو خلکو د ژبي تر تاثیر نه لاندي کېدل.

او بل سبب دا ؤ چي قریشو غوښتل چي د دوی اولادونه سخت سري د تکالیفو او مشکلاتو زغم او تحمل ولري د سختیو او تکالیفو سره عادت ولري ځکه د دوی په مخ کي جنګونه او سفرونه وه دوی نه غوښتل چي اولادونه یې په ښار کي نازک او پاسته لوی سي، ځکه کوم کسان چي په ښارو کي لوی سي هغه نرم، پاسته او نازک طبیعته وي د تکالیفو او مشکلاتو زغم او تحمل نه سي کولای نو سختۍ او تکالیف په صحراء کي وه، دا معلومه خبره ده چي د صحراء خلک سخت سري او متحمّل وي.

دریم سبب دا ؤ: چي مکه مکرمه ښار او دیني مرکز ؤ له هره ځایه قِسم قِسم خلک ورته راتله او دغو خلکو د خپلو ځانو سره رنګارنګ مرضونه را وړل، مګر صَحراء د مرضو څخه پاکه وي که د اطرافو او صحراء خلک د ښاري خلکو سره مقایسه کړل سي په هغو کي مرض لږ او نادره پیدا کیږي، په دغو څو سببو د قریشو دا خوښه وه چي اولادونه یې

(c) kitabtoh.com: The Digital Library

تر مکې مکرمې دباندې لوی سي، نو ځکه خپل کوچني اولادونه یې د صحراء خاصتًا د بني سعد دایګانو ته ورکول چې هغه یې صحرا ته بوزي او هلته یې لوی کړي. بیا چې به دغه هلکان لوی سوه بیرته به یې مکې مکرمې خپل مور او پلار ته راوستل.

د صحراء خلکو بیا دغه کار د رزق د پیدا کولو دپاره کاوه، خو دایګانو پر دې کار تنخواه او معلومه مزدوري نه اخیستل دا یې عیب باله چې د شیدو قیمت واخلي د ماشوم د اخیستلو په وخت کي پر کوم مبلغ، تنخواه، یا د شیدو پر بدل هیڅ اتفاق نه کېدی، خو بیا څه موده ترمنځ او په آخر کي د کوچني د مور او پلار له طرفه دایې ته هدیې او سوغاتونه ورکول کېدل چې په هغو هدیو سره به دایګانو خپل ضرورتونه پوره کول.

دغه د صحراء دایګاني به څه موده ترمنځ مکې مکرمې ته راتلې او هغه نوي پیدا سوي ماشومان به یې ور سره بېول، په دغه وخت کي چې رسول الله ﷺ دنیا ته تشریف را وړی د بني سعد ځخه دایګاني راغلې چې په مکه مکرمه کي نوي پیدا سوي ماشومان ور سره بوزي، د دوی په جمله کي یوه ښځه یا دایي وه چې نوم یې حلیمه ؤ او د مېړه نوم یې حارث ؤ.

د بني سعد قبیله ټول غریبان وه خاصتاً په دغه کال چې بارانونه هم نه وه او وچ کالي وه، په دوی کي بیا حلیمه ډېره غریبه وه، حلیمې خپل کوچنئ د تي زوی هم درلودی او په قریشو کي ګرځي چې یو بل کوچنئ هم پیدا کړي او د دغه خپل زوی سره تئ ورکړي، خو حلیمه په خپله وایي چې د ډېري لوږي او غریبی په سبب مي دومره شیدې نه درلو دې چې دغه خپل زوی په موړ کړم، نو دا بل کوچنئ به ځنګه ور سره مړوم؟ مګر احتیاج او مسکنت دې کار ته مجبوره کړې وم، حلیمه چې د خپلې قبیلې ځخه راتله پر یوې خرې سپره وه چې دغه خره یې هم ډېره ډنګره او ضعیفه وه پر لاري به د ضعف په سبب تر ټولي قافلې وروسته رهي وه، نورو ښځو به نارې پر وهلې چې حلیمې ژر سه و دي ځنډولو، خو حلیمې چې به هرڅه کوښښ وکړی چې خره یې چابکه سي هغه نه سوای تلای، خیر! په ډېر تکلیف یې ځان مکې مکرمې ته ورساوه، اوس نو دایګاني په مکه مکرمه کي کور په کور په ماشومانو پسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګرځي، خو هره دايي چې د رسول الله ﷺ مور آمنې ته ورسي او په دې پوه سي چې هلک يتيم دی په پټه خوله يې پرېږدي او دا ولاړه سي، دا ځکه چې دايګانو په اول کي د تنخوا يا مزدورۍ خبري نه کولې او ټول اميد به يې هغو هديو او سوغاتو ته ؤ چې په وروسته کي ورکول کېده، نو دايګانو ته چې به دا معلومات وسوه چې هلک يتيم دی پلار نه لري د ځان سره به يې و ويل: د هلک مور به مورږ ته څه هديه او سوغاتونه راکړي، نو په پټه خوله به له کوره و وتلې او هلک به يې پرېښاوه، دايګانو داسي فکر کاوه چې نيکه دومره غمخور نه دی لکه پلار، او مور د مال او پيسو خاونده نه ده مورږ ته څه نه سي را کولای، نو خود ټولو دايي ګانو محمّد ﷺ پرېښاوه.

راسی چې قصه په خپله حليمې ته پرېږدو چې دا يې په تفصيل سره را ته بيان کړي.

حليمه السعديه وايي: زه د خپل وطن ښځه د خپل مېړه او د تي رودلو د زوی سره د بني سعد د ښځو په ملګرتيا را و وتم چې مورږ ټولو نور د تي ماشومان غوښتل او دا داسي وچ کال ؤ چې مورږ ته د خوړلو دپاره هيڅ شئ نه ؤ را پاته، زه پر يوې خرې سپره وم او زمورږ سره يوه زړه اوښه د لوشلو دپاره راسره وه چې د دې شيدې به زمورږ او زمورږ د ماشوم زوی دپاره غذاء وه، خو هغې اوښي هم په والله د لوږي په سبب يو څاڅکی شيدې نه کولې او مورږ ټوله شپه د خپل ماشوم زوی د ژړا له لاسه خوب نه سوای کولای چې د لوږي به يې ژړل، نه زما په تي کي څه وه چې دئ په مړو سي او نه زمورږ اوښي شيدې کولې چې ده ته يې ورکړو، مورږ ټول د باران په اميد ؤ چې بارانونه وسي اوکال آباد سي، خير: زه پر دغه خپله خره را و وتم چې د خپلو ټولو ملګرو دپاره تکليف او د سر درد وم ځکه زما خره ډېر ناکره او د ضعف د لاسه پر لار نه سواء تلای، د ملګرو به مي دغه نارې وې چې حليمې ژر سه او ژر سه، څو مکې مکرمې ته را ورسېدلو او مورږ ټوله د قريشو په کورو کي په ماشومانو پسي ګرځېدلو، په مورږ ټولو کي داسي ښځه نه وه چې هغې ته دي د محمّد ﷺ د اخيستلو نه وي ويل سوي، خو چې دا به ورته و ويل سوه چې هلک يتيم دی هري ښځي به پرېښاوه ځکه مورږ د کوچني د پلار څخه د هديو او تحفو اميد درلودی، خو کله چې به دا راته و ويل سوه چې هلک يتيم دی مورږ به ويل چې مور اونيکه به يې څه را کړي، نو مورږ ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغه یتیم والي په سبب نه اخیستی، په آخر کي په موږ ټولو کي یوه ښځه هم نه سوه پاته چي یو کوچنۍ دي نه کړي پیدا بېله ما څخه، اوس چي موږ بیرته تر مکې مکرمې دباندي خپل د اړولو ځای ته راغلو او بني سعد ته مو د تللو إراده سوه ما خپل خاوند ته و ویل: په والله زما دا نه ده خوښه چي زما ټولو ملګرو ښځو دي ماشومان پیدا کړي وي او زه دي بېله کوچني ولاړه سم، زه هغه یتیم کوچني ته ورځم او هغه اخلم، مېړه مي و ویل: ښه دی ورسه وایې خله ممکن دغه یتیم زموږ دپاره د برکت سبب وګرځي، نو وایي: ورغلم او محمّد ﷺ مي را واخیستی او د ده د اخیستلو بل هیڅ سبب نه ؤ بیله دې چي ما بل ماشوم نه کړی پیدا، کله چي مي دیٔ ﷺ را واخیستی او خپل ځای ته راغلم تي ته مي واچاوه، تي مي زما د غوښتني پر اندازه شیدې پر را ایله کړې، ده تر هغو رودلې چي مړېدی او د ده ورور چي زما زوی ؤ هغه هم تر مړېدو و رودلې او بیا دواړه بیده سوه، حال دا چي زموږ کوچنۍ تر دغه د مخه د لوږې په سبب نه سوای بیدېدلای، بیا مي مېړه و هغې زړې اوښې ته ور ولاړ سو چي ویې لوشي، د اوښې څخه یې دومره شیدې ولوشلې چي ما او ده تر مړېدلو وچښلې.

دغه شپه ښه په خیر را باندي تېره سوه، حلیمه وایي: په سهار کي زما ملګرو ښځو راته و ویل: یا حلیمه! په والله مبارک او د برکته ډک ماشوم دي اخیستی دی، ما ویل: زما هم دغه امید دی.

حلیمه وایي: په سهار کي زه پر هغه خپلي خرې سپره سوم محمّد مي هم را سره واخیستی او د خپل کلي پر طرف رهي سوو، په والله خرَه مي زما تر ملګرو دومره د مخه سوه چي د هغو خره نه سوای پسي رسیدلای، ترڅو چي ملګرو به مي راته ویل: یا حلیمه! څه صبر وکه آیا دغه ستا خره هغه خره نه ده چي د ها خوا پر راغلې؟ ما ویل: په والله هغه هغه ده، دوی ویل: په والله یو څه ورته پېښه ده، حلیمه وایي: بیا نو موږ بني سعد او خپلو کورو ته ورسېدلو، او د الله تعالیٰ په مځکو کي د باران د نه کېدلو په سبب زموږ تر ځای وچ ځای نه ؤ، خو بیا هم زما پسونه چي به راغله ماړه او غلانځي به یې د شیدو ډکي وې موږ به خپلي میږي لوشلې او شیدې به مو چښلې خو بل چا د خپلو میږو څخه یو څاڅکی شیدې نه سوای لوشلای او نه یې د میږو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په غُلانځو کي څه وه، تر داسي اندازې چي زموږ د کلي خلکو به خپلو شپنیانو ته په قهر او غضب سره ویل: تاسي پسونه وښو ته نه بیایاست، پسونه هلته بیایاست چیري چي د حلیمې پسونه پیول کیږي، چوپانانو به ورته ویل: په والله زموږ او د حلیمې پسونه یو ځای ګرځي، خو بیا به هم د دوی پسونه وږي راغله او یو څاڅکی شیدې به یې نه کولې خو زموږ پسونه به ماړه او د میږو غلانځي به د شیدو ډکي وې، زموږ دغه حال ؤ د الله جل جلاله له طرفه خیر او برکتونه را باندي اوربدل څو دوه کاله تېر سوه.

حلیمه وایي: د محمّد ﷺ جسم او بدن نسبت و نورو ماشومانو ته مخالفه وَدَه او پروربنت کاوه، د عمر یې دوه کاله لا نه وه پوره سوي داسي معلومېدی لکه د پنځو شپږو کالو هلک، صحت او عافیت یې کامل او سالم وه، په خبرو کي یې فصاحت ؤ، خبري یې سمي او پوره کولې، کله چي د ده ﷺ دوه کاله پوره سوه مور ته مو ور وستی او عادت هم دا ؤ چي دایيګانو به هلکان پسله دوو کلو خپل مور او پلار ته ور وستل، خو ځینو پلرو به د دوهم وار دپاره بیا دغه ماشوم و دایي ته ورکړی چي څه موده دي نوره هم په صحراء کي تېره کړي او ځینو خلکو به پر دغه دوو کلو بس کړل، اوس حلیمې هم محمّد ﷺ مکې مکرمې او خپلي مور ته ور وستی، خو کوښښ کوي چي بیرته یې د ځانه سره بوزي، د رسول الله ﷺ مور آمنه ورته وایي: بسته دلې دي وي او حلیمه ورته وایي: دلته ګرمي ده مرضونه دي، دئ تر اوسه بنه نه دی لوی سوی څه موده به یې نور هم را سره بوزم. حلیمه وایي: موږ دا کوښښ کاوه چي محمّد ﷺ بیرته را سره بوزو، ځکه موږ په ده کي هغه ذکر سوي برکتونه لیدلي وه، څو په آخر کي مو د محمّد ﷺ مور راضي کړه چي محمّد ﷺ بیا را سره بوزو او دوهم وار مو بیا بني سعد ته راوستی.

دلته به ستاسي د معلوماتو د زیات والي دپاره د رسول الله ﷺ رضاعت، رضعي ورونه او رضعي خوندي در وښوول سي،

اول: هغه ښوک چي رسول الله ﷺ ته یې پسله د ده د موره تئ ورکړی دی هغه (ثُوَیبه) ده چي د ابولهب آزاده سوې مینځه وه، هغې د خپل زوی سره چي مسروح نومېدی تئ ورکړی او دغه ثویبې تر رسول الله ﷺ د مخه حمزه رضي الله عنه ته هم تئ ورکړی ؤ، په دې حساب حمزه رضي الله عنه چي د رسول الله ﷺ اکا ؤ رضعي ورور یې هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

سو او دغه ثویبې په وروسته کې ابوسلمه رضی الله عنه ته هم تئ ورکړی دی، نو ابوسلمه رضی الله عنه هم د رسول الله ﷺ رضعي ورور دی او د رسول الله ﷺ هغه رضعي ورونه یا خوندي چې د حلیمې او حارث اولادونه وه داسي دي: عبدالله بن حارث، انیسه بنت حارث، حُذافه بنت حارث چې په شیما سره مشهوره ده او دغه حلیمه د ابوسفیان بن حارث بن عبدالمطلب دایي هم وه، چې ابوسفیان بن حارث د رسول الله ﷺ د اکا زوی ؤ او رضعي ورور یې هم سو، همدارنګه حلیمه السعدیه وحمزه رضی الله عنه ته هم تئ ورکړی دی، چې حمزه رضی الله عنه د رسول الله ﷺ د دوو طرفو رضعي ورور سو، یو د ثُویبه له طرفه او بل د حلیمه السعدیه له طرفه. *(اوس به بیرته خپلې قصې ته راسو)*

حلیمه وایي: د محمّد ﷺ تر دوهم وار را وستلو څه موده وروسته د محمّد ﷺ د تي یا رضعي ورور وارخطا او په ځغستا خپلې مور او پلار ته راغلی او ویل یې: هغه زما قریشي ورور بېرېږي، دوی ورته ویل: څه ورته پیښه ده؟ هلک ویل: دوه نفره چې سپین کالي یې اغوستي وه راغله او محمّد ﷺ یې بې سده کړی، حلیمه او حارث د دې خبر په اورېدلو سره ډېر وبېرېدل او د محمّد ﷺ طرف ته په تلوار او وارخطایي سره ورغله، که ګوري د محمّد ﷺ د مخ رنګ بل قسم اوښتی دی، دوی ورته ویل: څه درته پېښه ده؟ محمّد ﷺ وویل: دوه نفره چې سپین کالي یې اغوستي وه راغله زه یې و وهلم او پر مځکه ولوېدم، بیا یې زما ځیګر را څیري کړی او زما زړه یې راوایستی.

دغه واقعه په هغه حدیث شریف کې بیان سوې ده چې امام مسلم یې د انس رضی الله عنه څخه روایتوي او وایي:

«أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَتَاهُ جِبْرِيلُ وَهُوَ يَلْعَبُ مَعَ الْغِلْمَانِ فَأَخَذَهُ فَصَرَعَهُ فَشَقَّ عَنْ قَلْبِهِ فَاسْتَخْرَجَ الْقَلْبَ فَاسْتَخْرَجَ مِنْهُ عَلَقَةً فَقَالَ هَذَا حَظُّ الشَّيْطَانِ مِنْكَ. ثُمَّ غَسَلَهُ فِي طَسْتٍ مِنْ ذَهَبٍ بِمَاءِ زَمْزَمَ ثُمَّ لَأَمَهُ ثُمَّ أَعَادَهُ فِي مَكَانِهِ وَجَاءَ الْغِلْمَانُ يَسْعَوْنَ إِلَى أُمِّهِ - يَعْنِي ظِئْرَهُ - فَقَالُوا إِنَّ مُحَمَّدًا قَدْ قُتِلَ. فَاسْتَقْبَلُوهُ وَهُوَ مُنْتَقِعُ اللَّوْنِ. قَالَ أَنَسٌ وَقَدْ كُنْتُ أَرَى أَثَرَ ذَلِكَ الْمِخْيَطِ فِي صَدْرِهِ.[رواه: مسلم]

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني: رسول اللهﷺ د ماشومانو سره لوبي کولې چي جبريل عليه السلام ورته راغلی، دیﷺ یې واخیستی او بې سده یې کړی او د دهﷺ سینه یې ور څیري کړه او زړه یې را وایستی او د هغه څخه یې یوه ټوټه ایسته کړل او ویل: دا ستا څخه د شیطان برخه ده، بیا یې دغه زما زړه د سرو زرو په طشت کي د زَمزَم په اوبو پریولی او بیا یې بیرته د دهﷺ زړه په هغه خپل ځای کي کېښېناوه اوسینه یې ور وګنډل او ماشومان د دهﷺ مور یعني: دایي ته په ځغستا ورغله چي محمّدﷺ و وژل سو، دوی ژر هلته ورغله او وې لیده چي د دهﷺ د رنګ بنه اوښتې ده.

انس رضي الله عنه وایي: ما د دغه ګنډلو اثر د رسول اللهﷺ په سینه کي لیدی.

دلته د دغي واقعې په لیدلو حلیمه ډیره وېرېدل او خپل میړه حارث ته یې و ویل: ښایي دغه نفر د پېرانانو څخه وي مور باید دغه هلک د مخه تر دې چي څه ورته پېښه سي خپلي مورته ورولو، نو یې محمّدﷺ مکې مکرمې او خپلي مور ته ور وستی ویل دا دی ستا زوی مو جوړ روغ، صحي او سالم درته را وستی.

د دهﷺ مور په تعجب کي سوه ویل: سبب څه دی چي را مو وستی؟ تاسي خو په هغه بل وار ډیر کوښښ کاوه چي در سره بوېې زی او اوس مو په خپله را وستی؟

حلیمې و ویل: نه ویل کیږي د دنیا ښې او بدي دي سبا به یو تکلیف ورته پېښ سوی وي او ته به مور ملامتوې خو اوس مو دا دی صحي سالم درته را وستی.

آمنې ویل: یا یو سبب سته او حال به را ته وایاست.

حلیمه آخر مجبوره سوه او د هغه نفر قصه یې ورته وکړه.

آمنې و ویل: تاسي پر ده د جن یا پیري څخه و بېرېدلاست؟

دوی ویل: هو، آمنې ویل: یا! هیڅکله ده ته جن ته سي ور رسېدلای ځکه ما د ده د ولادت په وخت کي خوب ولیدی چي یو څوک را ته وایي و وایه:

(أُعیذُکَ بِاللهِ الوَاحد، مِن شرِ کلِ حاسِد)

قسم دی چي ده ته جن او شیطان نه سي ور رسېدلای.

خیر حلیمه بیرته بني سعد ته ولاړل او محمّدﷺ د خپلي مور سره پاته سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ د مور وفات

کله چې د محمد ﷺ عمر شپږو کلو ته و رسېدی د رسول الله ﷺ مور د خپل وفات سوي مېړه سره د وفاء په سبب دا خوښه وبلل چې د هغه د قبر زیارت ته چې په یثرِب کې ؤ ورسي، نو د مکې مکرمې څخه رهي سوه او پنځه سوه کیلو متره لاریې مزل وکړی څو یثرِب ته ورسېدل، د دې سره په دې سفر کې د دې کوچنۍ زوی محمد ﷺ او د دې خادمه ام ایمن او د دې خسر عبدالمطلب ملګري وه، یوه میاشت یې په مدینه منوره کې تېره کړه د ها خوا څخه چې بېرته مکې مکرمې ته راتلل د لاري په شروع کې د رسول الله ﷺ مور ناروغه سوه او په ابواء کې وفات سوه، ابواء د مکې مکرمې او مدینې منورې تر منځ په لار کې د یوه ځای نوم دی او په دغه وخت کې د رسول الله ﷺ عمر شپږ کاله ؤ او د عبدالمطلب سره بیله موره مکې مکرمې ته راغلی.

اوس نو محمد ﷺ د مور او پلار د دواړو له طرفه یتیم سو، د ده ﷺ تربیه او روزنه د ده نیکه عبدالمطلب پر غاړه واخیستل، دلته نو د رسول الله ﷺ په ژوند کې نوې مرحله شروع سوه.

په تیرو سوو بحثو کې مو دا وویل: چې عربو د مخه تر اسلام د جاهلیت په وختو کې څومره ناوړه کارونه کول تر داسې اندازې چې ژوندي انسانان یې ښخول او بیا مو د رسول الله ﷺ معزز او مشرف نسب درته بیان کړی چې د شریف او محترم نسب خاوند ؤ ځکه چې د الله جل جلاله اراده همداسې وه چې د ده ﷺ نسب باید لوړ او شریف وي دا د دې دپاره چې څوک د نسب پیغور ورنه کړي او خلک په ده ﷺ باور او اعتماد ولري او دئ ﷺ باید قوي قوم د دې دپاره ولري چې دغه قوم یې د دښمنانو او تجاوزګرانو له ظلمه او تېري څخه وساتي او همېشه پیغمبران همداسې وي چې په قوي او معززه قوم کې پیدا کیږي او په هغه خپل قوم کې د رسالت وظیفه ورکول کیږي، چې د دې څخه مقصد همدا دی چې په خپل قوم وساتل سي لکه څرنګه چې الله عزوجل فرمایي: ﴿وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَـٰكَ﴾ هود: ۹۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دا د شعیب علیه السلام قوم ؤ او شعیب علیه السلام ته وایي: که چیرې ستا قوم نه وای مور به ته رجم کړی وای. یعنې: د ډبرو په ویشتلو به مو وژلی وای.

نو که یو پیغمبر د یوه عادي نسب څخه وي یا قوم و نه لري د هغه نبي آزارول د خلکو دپاره ډېر آسانه وي او تاسي به په را تلونکي بحث او بیان کې و وینئ چې دغه د نسب شرافت د دې سبب وګرځېدی چې له یوه طرفه خلکو د رسول الله ﷺ احترام کاوه او اعتماد یې پر درلودی او له بله طرفه یې خلک د ده ﷺ له آزاره منعه کول.

او بیا مو د رسول الله ﷺ د ولادت بیان درته وکړی چې کومې معجزې او کرامتونه د ده ﷺ د ولادت سره یوځای وه، دا هم د دې دپاره چې خلکو ته د ده ﷺ د راتګ زیرې ور معلوم سي که څه هم د ده ﷺ د راتګ علامې په پخوانیو آسماني کتابو کې ډیرې موجودې وې خو پر هغو سربېره کوم حوادث چې د ده ﷺ د ولادت سره یوځای پېښ سول په هغو ټولو کې د خاتم النبیین ﷺ د راتګ اشارې موجودې وې.

او بیا مو د ده ﷺ د یتیم کېدلو حال بیان کړی، د مخه تر دې چې دنیا ته تشریف راوړې د پلار له طرفه یتیم سو او کله چې یې عمر شپږو کلو ته ورسېدی د مور له طرفه هم یتیم سو، دا ټوله د الله جل جلاله إراده وه، علماء کرام د ده ﷺ د یتیم کېدلو دپاره ډېر سببونه بیانوي چې یو د هغو څخه دا دی چې په ده ﷺ کې رحمت، شفقت او مهرباني پیدا سي، ځکه که څوک په خپله د یتیم والي په حالت کې ژوند وکړي هغه داسي نه وي لکه اورېدلي چې یې وي، په عربي کې مثال دی چې وایي (لَيسَ الخَبَرُ كَالمُعَايِنَة) اورېدل داسي نه دي لکه لیدل یا په فارسي کې وایي (شنیده کی بود مانند دیده) دا چې یو سړئ فقط د یتیم پر سر لاس تېر کړي یا د یتیم سره مرسته وکړي، هغه داسي نه دی لکه خپل ژوند چې په یتیم والي پر تېر سوی وي، د دې دوو په منځ کې ډېر زیات فرق او توپیر سته، نو الله جل جلاله په دغه یتیم والي سره دئ ﷺ رحیم او مهربانه تربیه کړی، لکه څرنګه چې په حدیث شریف کې رسول الله ﷺ فرمایي « أَدَّبَنِي رَبِّي فَأَحسَنَ تَأدِيبِي» یعنې: زما رب ادب او تربیه راکړل. او په ښه ادب سره یې مؤدبه کړم، نو د رسول الله ﷺ تربیه الٰهي تربیه وه او الله جل جلاله ښه ادب او ښه اخلاق ورکړل او د ده ﷺ د ژوند دغه حالات تصادفي او د ژوند پېښې نه دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلکه د دې شیانو د پېښېدلو ترشا لوی لوی مقصدونه پراته وه، علماء کرام د ده ﷺ د یتیم والي نور سببونه هم وایي، خو د دې دپاره چي بحث مو اوږد نه سي د هغو تر بیانولو تېرېږم او دا بیان مو هم درته وکړی چي رسول الله ﷺ په صحراء کي تربیه سو او د صحراء د تربیې فایدې مو هم بیان کړې چي اول صحت او عافیت دی او بل د مشکلاتو تحمل دی، رسول الله ﷺ په ناز او نعمتو کي نه دی لوی سوی دا د دې دپاره چي د سختیو او مشکلا تو د زغملو قدرت ولري، که تاسي د رسول الله ﷺ را تلونکي ژوند اوحالاتو ته وګوری و به وینی چي د ده ﷺ ټول عمر په جهاد، عبادت، تکالیفو او آزارو تېرسوی دی او بل د صحراء د ژوند څخه د ژبي فصاحت او بلاغت حاصلېږي، د ښاري خلکو ژبه ګډه وډه وي او رسول الله ﷺ تر ټولو خلکو فصیح ؤ چي دا هم د بني سعد د ژوند په سبب وه، ځکه رسول الله ﷺ په خپله د دغه فصاحت په باره کي فرمایي، کله چي ابوبکر صدیق رضی الله عنه رسول الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! تر تا فصیح مي نه دی لیدلی، رسول الله ﷺ و فرمایل: څنګه به داسي نه وي یا ابا بکر! زه د قریشو څخه یم او په بني سعد کي تربیه سوی یم.

اول قریش په خپله فصیح وه او بل بني سعد هم په فصاحت کي شهرت درلودی.

د رسول الله ﷺ اقتصادي حالت

رسول الله ﷺ غریب او مسکین لوی سو مال یې نه درلودی، هو محمّد ﷺ په نسب مشرف او معزز دی خو د مال خاوند نه ؤ او د دې سبب چي د ده کورنۍ مال نه درلودی دا ؤ: چي د عبدالمطلب کورنۍ د حاجیانو د خوړکې او اوبو مسئوله وه، یعني: د حاجیانو د خوړلو او څښلو برابرول چي رِفاده او سِقایه ورته ویل کېده د دوی پرغاړه وه نو ځکه زیات مال نه ور سره پاته کېدی، د سخا او ډوډۍ ورکولو په سببّ د دوی سره هیڅ مال نه ؤ او سخیان همیشه غریبان وي چي یو مثال یې حاتمِ الطایي دی هغه چي په عربو کي ډېر مشهوره سخي تېر سوی دی خو دئ د سخا په واسطه ډېر غریب ؤ ځکه په لاس کي یې شئ نه پاته کېدی، د عبدالمطلب او د ده د کورنۍ هم دغه حال ؤ چي د سخا او ورکړې په سبب یې څه نه درلودل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا چې محمّد ﷺ غریب او مسکین لوی سو په دې کي هم الٰهي مقصدونه وه چي د هغو مقصدو څخه یو داؤ چي د مسکین او محتاجه په حال خبر وي، د رسول الله ﷺ ژوند د غنیانو او مال دارانو پر قسم نه ؤ چي د غریبانو او مسکینانو له حاله بې خبره وي، هو غني به له خپله ماله څخه یوه غریب ته څه ور کړي خو بیا هم د ده ژوند هوسا او آسوده وي د غریبانو هغه حقیقي درد او احتیاج نه ور معلومیږي نو ځکه الله جل جلاله محمّد ﷺ د کوچني والي څخه په یتیم والي او مسکنت کي تربیه کړی، دا ټول الٰهي حکمتونه دي چي الله جل جلاله خپل رسول د رسالت د رسولو دپاره آماده کوي.

کله چي د رسول الله ﷺ مور وفات سوه د ده ﷺ تربیه د ده نیکه عبدالمطلب پر غاړه واخیستل او دا چي د ده ﷺ تربیه د عبدالمطلب پر لاس سوه په دې کي هم لوی حکمت ؤ، هغه دا چي عبدالمطلب د قریشو سردار او د مکې مکرمې رئیس دی، همېشه به د قریشو او نورو قبائلو مشران او سرداران د ده په مجلس کي ناست او حاضر وه، په دې مجلس کي به د لویو لویو کارو تصمیمونه نیول کېدل او د خلکو په منځ کي به فیصلې کېدې، په دغه وخت کي د محمّد ﷺ عمر شپږ کاله ؤ نو د ده ﷺ د تعلیمي ژوند شروع په دې سره وسوه چي وويني د خلکو سره څه قسم ګذاره او معامله، راشه درشه کیږي، او د لویو لویو کارو فیصلې څه قسم کیږي، طبیعتاً د دغه عمر هلکان په دغسې مجلسو کي نه کښیني او د لوبو دپاره ولاړېږي خو رسول الله ﷺ به همېشه په دغه مجلس کي ناست ؤ او نه به ولاړېدی، دا د الله جل جلاله إراده وه چي محمّد ﷺ پوه سي چي د خلکو سره باید څنګه ژوند وسي، یوازي دا نه چي د غریبانو او صحرایي عربو سره یې د ژوند کولو طریقه زده وي بلکه د سردارانو او د قومو د مشرانو سره هم باید په ژوند پوه وي، نو دئ ﷺ به همېشه د عبدالمطلب په مجلس کي حاضر ؤ.

د تاریخ په کتابو کي ذکر سوي دي چي د عبدالمطلب د ناستي دپاره کعبې شریفي ته نژدې او د کعبې شریفي په سایه کي ځای سمېدی، هلته به د عبدالمطلب زامنو د ده دپاره فرش آوار کړی نو د عبدالمطلب زامن او نور قریش به هلته په انتظار ولاړ وه هیڅوک به نه کښېنستی تر څو چي عبدالمطلب به راغلی هغه به کښېنستی بیا به دا نور کښېنستل، ځکه عبدالمطلب د مکې مکرمې عمومي مشر او رئیس ؤ، مګر رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي په عمر هم لږ او کوچنئ ؤ تر عبدالمطلب د مخه به راغلی او هلته به پر هغه فرش کښېنستی، اکاګانو به يې کوښښ کاوه چي دئ ﷺ د دغه کاره ځخه منعه کړي او د دغه فرش ځخه يې ولاړ کړي مګر عبدالمطلب چي به راغلی ويل به يې: پرېږ يې ږدی په ده کار مه لری په والله دغه زوی لره مي يوه درجه او مقام سته.

نو رسول الله ﷺ به همېشه د عبدالمطلب په مجلس کي ناست او حاضر ؤ او تاسي پوهېږی چي دغه مجلس ته به همېشه مشران، مخور او د نورو ځايو ځخه ډلي راتلې او رسول الله ﷺ دوه کاله په دغه مجلس کي کښېنستی او دا يې هم زده کړل چي د قومو د مشرانو سره څه قسم معامله او خبري کيږي.

کله چي د رسول الله ﷺ عمر اته کاله سو عبدالمطلب هم وفات سو چي دا د محمّد ﷺ دپاره بل واريتيم والی ؤ، د مخه خو دئ ﷺ د پلار له طرفه يتيم ؤ، مګر هغه وخت په نامه يتيم ؤ ځکه ده ﷺ خپل پلار نه ؤ ليدلی مګر د عبدالمطلب په وفات سره د ده ﷺ يتيم والی حقيقي، ډېر سخت او مشکل ؤ ځکه دا د خپل مهربانه نيکه نېستي والی ؤ، هغه نيکه چي د کعبې شريفي د دېواله سره به ناست ؤ او د ده ﷺ سره به يې شفقت او مهرباني کول، ناز به يې ورکاوه او ده ﷺ د نيکه په وجود کي د پلار نه درلودل نه حِسول، هغه نيکه يې وفات سو چي د ده ﷺ دپاره پلار ؤ او دغه اوسنئ يتيم والی ده ﷺ په سترګو وليدی، چي دغه يتيم کېدل تر هغه اول يتيم والي ډېر سخت وه، عبدالمطلب د مرګ په وخت کي وصيت وکړی چي د محمّد ﷺ تربيه او روزنه دي ابوطالب کوي او دا يې هم ورته و ويل: چي د ده د روزني او تربيې دپاره به ډېره خاصه توجه کوې.

د ابوطالب سره د رسول الله ﷺ تربيه

د عبدالمطلب تر وفات وروسته د محمّد ﷺ تربيه د ده اکا ابوطالب پر غاړه واخيستل ځکه ابوطالب د محمّد ﷺ د پلار عبدالله سکه ورور ؤ، هو د ابوطالب او عبدالله پلار خو عبدالمطلب ؤ بلکه مور يې هم يوه وه، اوس نو ابوطالب د رسول الله ﷺ درېيم تربيه کوونکی سو، اول مور، دوهم نيکه، درېيم اکا او د عبدالمطلب

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر وفات وروسته د مکې مکرمې مشرتوب هم د ابوطالب پر غاړه سو، مګر ابوطالب تر عبدالمطلب ډېر غریب ؤ، د ابوطالب اولادو به د خپل پلار سره د خرڅ او مصرف په پیدا کولو کي مرسته او کومک کاوه.

کله چي محمّد ﷺ ولیدل چي ابوطالب غریب دی حتّی د خپلو اولادو نفقه نه سي پیدا کولای نو محمّد ﷺ هم په کار کولو شروع وکړه چي هغه کار د پسو چوپاني وه او دا معلومه خبره ده چي چوپاني تر ښار د باندي وي، نو رسول الله ﷺ به د شپې او ورځي تر مکې مکرمې دباندي پاته کېدی چي په دغه چوپاني کي له یوه طرفه هغه د صحراء ژوند شروع سو چي د هغه ژوند ځیني فایدې مو د مخه درته بیان کړي دي او له بله طرفه په خپله چوپاني هم ډېري فایدې لري چي علماء کرام یې داسي بیانوي:

اول: پر حیواناتو رحم او مهرباني چي دغه خوی په رسول الله ﷺ کي موجود ؤ، رسول الله ﷺ یوازي دانه چي پر انسانانو مهربانه ؤ بلکه حیواناتو هم د ده ﷺ د رحمت او مهربانیه ځنځه حصه حاصله کړې ده چي دغه رحم په شرعي احکامو کي ډېر واضح او ښکاره دی، مثلاً د حیوان د حلالولو دپاره به چاړه تېره وي، یو حیوان به د بل حیوان مخ ته نه حلالیږي، پر حیوان به ظلم نه کوې، حیوان به نه وږی کوې او نه به یې تږی کوې، پر حیوان به د ده تر طاقت زیات بار نه باروې او داسي نور.

دوهم: په چوپاني کي حلم او صبر حاصلیږي، پسونه شا و خوا پاشل کیږي د هغو د را ټولولو او یو ځای کولو طریقه زده کیږي، پسونه باید له دښمنه وساتل سي، چي دا ټوله د امت د یو ځای کولو او ساتلو دپاره تجربې وې او رسول الله ﷺ دا هم زده کړه چي خپل مصرف په خپل لاس پیدا کړي، تر اوسه خو یې اعتماد د مور یا نیکه پر نفقه ؤ خو اوس یې په خپله په کار کولو او په خپل لاس د مصرف په پیدا کولو شروع وکړه، نو ده ﷺ د اته کلنۍ ځنځه په چوپاني شروع وکړه او تر هغو یې دا کار کاوه چي عمر یې تقریباً یو ویشت کلو ته ورسېدی او دغه چوپانۍ د ده ﷺ د عمر ډېره موده په بر کي ونیول، رسول الله ﷺ فرمایي: « مَامِنْ نَبِىٍّ إلاّ وَرَعَى الغَنَمَ » یعني: داسي نبي نسته چي د پسو چوپاني دي یې نه وي کړې، نو دغه وظیفه ټولو انبیاء علیهم السلام پر ځای کړې ده، علماء کرام د چوپانۍ په کتو او فایدو کي یوه دا هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

بيانوي او وايي: کوم څوک چي په دښت کي د پسو په پېولو مشغول وي نو دئ تنها وي او تنهايي سړئ و چرت او فکر کولو ته پرېږدي، په آسمانو، ستورو، لمر او سپوږمۍ کي فکر کوي، دغه برابر نظام او الٰهي قدرتو ته ګوري چي دغه افکار د انسان د روح د صفايي او پاک والي سبب ګرځي، مګر کوم کسان چي په ښارو کي اوسيږي هغه په تنګ او را تنګ مشغوله وي، دا ولاړی هغه راغلی، نوي نوي خبري او حوادث اوري فکر يې ګډوډ وي، انسان د الله ﷻ په قدرتو کي فکر کولو ته نه فارغه کيږي، نو دا هم د دښت او صحراء فايده وه چي رسول الله ﷺ يې فکر کولو ته فارغه کړی.

په دغه وخت کي چي رسول الله ﷺ په چوپاني مشغول ؤ ابوطالب د تجارت په کار مشغول ؤ، کله چي د رسول الله ﷺ عمر دوولسو کلو ته ورسېدی په دغه وخت کي ابوطالب قصد درلودی چي شام ته په تجارت ولاړ سي، قافله تياره سوه، کله چي ابوطالب د تللو إراده وکړه رسول الله ﷺ ورته ټينګ سو چي ما هم در سره بوزه، ابوطالب نه غوښتل چي محمّد ﷺ يې په دغه سفر کي ملګری وي مګر رسول الله ﷺ ترکالو ټينګ ونيوی او ويل: خامخا به مي در سره بيا يې، څرنګه چي محمّد ﷺ پر ابوطالب ډير ګران ؤ آخر راضي سو او دئ ﷺ يې د ځان ملګری کړی، دا نو تر مکې مکرمې دباندي او شام ته د رسول الله ﷺ اول سفر ؤ چي په دغه وخت کي د رسول الله ﷺ عمر دوولس کاله ؤ، خير قافلې حرکت وکړی کله چي قافله د شام حدودو ته ورسېدل نو يې نژدې و يوه (دير) يا صَومعې ته واړول (دير) يا صَومعه د نصاراوو د عبادت ځاي ته ويل کيږي او د دوی راهب هلته په کلو کلو ناست وي نه راوزي، خواړه او اوبه يې هلته ورته پراته وي او راهب په عبادت مشغوله وي، د قريشو تجارتي قافلې به همېشه پر دغه لار د دغې صومعې سره تېرېدلې خو نه به قريش دغې صومعې ته ورتلل او نه به هغه راهبان ورته را وتل مګر نن ورځ چي قافلې دغې صومعې ته نژدې واړول د صومعې د راهبانو مشر چي بُحَيرا ورته ويل کېده د مخه لا تر صومعې دباندي ولاړ ؤ او د ليري څخه يې قافلې ته کتل په دغه قافله کي يې ډير عجب او نادره کارونه وليدل، وې ليده چي د قافلې پر سر اوريځ ور سره رهي ده، بُحيرا په تعجب کي سو او پوه سو چي په دې قافله کي يو سِر او راز سته، کله چي قافلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وصومعې ته نژدې وا ړول، بحیرا خپلو ملګروته و ویل چې نن خواړه ډیر پاخه کړی او یو نفر یې قافلې ته هم ولیږی چې ورسه اوورته و وایه: تاسي نن زموږ میلمانه یاست او په قافله کي به څوک نه پریږدی ټول راسی، د قافلې خلکو هم دا دعوت قبول کړی او ټول ورغله، یوازي محمّد ﷺ یې د قافلې سره پریښاوه چې د قافلې د سامانو ساتنه وکړي، اوس نو د قافلې ټول نفر ناست دي خواړه راغله او په خوړلو یې شروع وکړه، بحیرا ورته ګوري او د قافلې یو یو نفر تر نظر باسي، په دې خلکو کي یې کوم داسي شئ و نه لیدی چې هغه دي عجب او د دې وړ وي چې اوریځ دي پر سر ور سره ولاړه سي *(د نصاراوو علماوو ته دا معلومه وه چې د آخري نبي د راتګ وخت او زمانه را نژدې دي نو څکه دوی په علامو او اشارو پسي ګرځېدل)* مګر بحیرا په دې خلکو کي د توجه وړ شئ و نه لیدی نو یې پوښتنه څني وکړه چې تاسي ټول راغلاست؟ څوک مو نه دی پاته سوی؟ دوی ویل: هو، ټول راغلو فقط یو کوچنئ مو د قافلې سره پرې ایښی دی چې زموږ د سامانو ساتنه کوي.

د قافلې د خلکو څخه یوه نفر و ویل: والله موږ بد خلک یو موږ راغلو خواړه خورو او یتیم مو پریښاوه، نو یې یو نفر ولیږی چې ورسه محمّد ﷺ هم راوله، نفر ولاړی او محمّد ﷺ یې د څانه سره راوستی، بحیرا چې په اول وار ولیدی پوه سو چې په دغه هلک کي غیرِ طبیعي شئ سته، نو ور ته ګوري او فکر پکښي وهي، محمّد ﷺ کښینستی او خواړه خوري، بُحیرا یې مخ ته ناست دی او ورته ګوري، بیا نو بحیرا د محمّد ﷺ څخه په پوښتنو شروع وکړه او ویل: ستا دي په لات او عُزٰی سره قَسم وي.

لات او عُزٰی د مشرکانو دوه بتان وه او دا قَسم هم د مشرکانو قَسم ؤ، که څه هم بحیرا لات او عُزٰی ته عقیده نه درلودل خو ده لیدل چې دغه قوم یو و بل ته په لات او عُزٰی سره قَسم ور کوي نو بحیرا هم د دوی پر ډول په لات او عُزٰی سره محمّد ﷺ ته قَسم ورکړی او ورته وایي: ستا دي په لات او عُزٰی سره قَسم وي، رسول الله ﷺ ورته و ویل: په لات او عزٰی قسم مه را کوه قسم په الله چي ما هیڅکله د هغو عبادت نه دی کړی او د هیڅ شي څخه مي دومره بد نه راځي لکه د لات او عزٰی څخه.

د تاریخ او سیرت په ټولو کتابو کي دا ثابته ده چې رسول الله ﷺ د ژوند د شروع

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه هیڅکله د بت عبادت نه ؤ کړی که څه هم د ده ﷺ قوم او کورنۍ ټول بت پرستان وه خو ده ﷺ هیڅکله نه بت ته سجده کړې ده او نه یې بت مشرف بللی دی چي دا د الله جل جلاله له طرفه ساتنه وه، هوا ممکن یو څوک د خپلي کورنۍ په لاړښوونه یا د سالمي تربیې په سبب د ځینو بدو کارو څخه بېزاره وي مګر د رسول الله ﷺ د بتانو څخه نفرت اولیري والی د خپلي کورنۍ د تربیې په سبب نه ؤ ځکه د ده ﷺ پر شا وخوا ټول خلک بت پرستان وه نو معلومه خبره ده چي دا د الله جل جلاله له طرفه الهي ساتنه او الهي تربیه وه.

راهب ورته و ویل: بنه ستا دي په الله سره قسم وي چي حق او حقیقت به راته وایې، رسول الله ﷺ و ویل: هو، په الله سره قسم راکړه، راهب بُحیرا په پوښتنو شروع وکړه څه فکر وهې؟ په خوب کي څه شي وینې؟ څنګه حالات درته پېښېږي؟ داسي ډېري پوښتني یې ځني وکړې او رسول الله ﷺ جوابونه ورته وایي.

بحیرا خو عالم ؤ او په آسماني کتابو کي د آخري نبي علامې ذکر سوي وې او اوس بحیرا هغه ټولي علامې په محمّد ﷺ کي ولیدلې نو یې ورته و ویل: ته دي شا یا مَلا را ته لڅه کړه، پرېږده چي ملا دي و وینم، رسول الله ﷺ هم خپله ملا لڅه کړه، بحیرا ولیدل چي پر ملا یې د نبوت مُهر هم سته، هغه مُهر چي په ډېرو صحي احادیثو سره یې موجودیت ثابت دی، علماء کرام د نبوت د مُهر داسي تعریف او بیان کوي: چي (خَاتَمُ النُّبُوَّة) د رسول الله ﷺ د دوو مبارکو اوږو په منځ کي د کوترې د هګۍ پر اندازه یو تور داغ دی او په هغه داغ کي داسي وربښتان دي لکه د چرګ د سر کاکُل او د دغه تور داغ پر شا وخوا نور ډېر تور خالونه هم سته چي دغه علامه د نبوت مُهر دی او بحیرا دغه علامه ولیدل او وېې پېژندل نو یې ابوطالب ته مخ ور واړاوه او ویل: دا هلک دي څه دی؟ ابوطالب ویل: دا مي زوی دی، بحیرا و ویل: د ده پلار باید نه وي ژوندئ ځکه بحیرا ته دا معلومه وه چي د آخرالأنبیاء علیه السلام د علامو څخه یوه هم دا ده چي یتیم به وي او اوس یې ولیدل چي ټولي علامې په دغه هلک کي موجودي دي او دغه یوه علامه مخالفه ده دا نه سره لګېږي نو ځکه یې ابوطالب ته و ویل: دئ باید پلار و نه لري، ابوطالب و ویل: هو، دئ زما وراره دی، بحیرا د ځان سره و ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس صحي سوه، نو يې ابوطالب ته و ويل: وراره دي بيرته مکې مکرمې ته بوزه که دئ شام ته درسره ولاړ سي هلته يې يهود پيژني او که يې وپيژندی ضرور ور رسوي.

ابوطالب هم پرخپل وراره و بيريدی، نو ابوطالب په خپله نه ور سره را وګرځيدی بلکه يو بل نفر يې ور سره ملګری کړی او محمّدﷺ يې بيرته مکې مکرمې ته را وستی او دغه اولنئ سفر يې نه سو پوره.

دغه د بحيرا قصه هم د رسول اللهﷺ د نبوت د علامو څخه يوه لويه او روښانه علامه ده.

د رسول اللهﷺ د نبوت يوه بله علامه دا ده: چي ځيني وختونه به مکې مکرمې ته ځيني خلک راتلل چي دغه خلکو ته أهلُ الفَراسة ويل کېده او دغو خلکو يو علم حاصل کړی ؤ چي هغه علم ته هم عِلمُ الفَراسة ويل کيږي، د دغه علم عالمانو چي به يو چا ته وکتل د هغه علم په واسطه به يې د هغه نفر د مستقبل يا را تلونکي ژوند ځيني حالات ورته بيانول او دغه حالات به تر ډيري اندازې صحي او رشتيا را وتل، ځکه دا علم دی چي د هغه تعليم کيږي او غيب ويل نه دي، حتّی امام شافعيرحمه الله هم پنځه کاله د دغه علم تعليم کړی دی او دغه علم ته زموږ او ستاسي په اصطلاح کي د (قيافه شناسی يا قيافې پيژندلو علم) ويل کيږي، نو دغه اهلُ الفراسة دغه علم درلودی او دوی چي به هر ځای ته ولاړل خلکو به خپل هلکان ورته راوستل چي د هغو د ژوند راتلونکي حالات ورته و وايي، لکه زموږ په وطن کي فال بينان چي د خلکو فال به يې کتی، که څه هم هغه فال کتونکي بې علمه او ناپوه خلک وه فقط د پيسو د ګټلو دپاره به يې خلک په بې ځايه او بې معنی خبرو خطايستل.

نو يو وخت د دغه اهلُ الفَراسه څخه يو نفر مکې مکرمې ته راغلی او خلکو خپل هلکان ورته را وستل چي د ژوند را تلونکي حالات يې ورته و وايي، په دې جمله کي ابوطالب هم خپل وراره محمّدﷺ ورته را وستی او دغه واقعه هم هغه د شام تر سفر وروسته وه، محمّدﷺ يې ورته را وستی او د هلکانو په قطار کي يې د ده مخ ته کښيناوه، دغه د علمُ الفراسه عالِم تر اوسه د هلکانو په ليدلو او کتلو شروع نه ده کړې، خو محمّدﷺ ته په ډير ځير او دقت سره ګوري او دغه کتل يې هم غير عادي او غير طبيعي وه، مخ ته يې ګوري، لوړ ورته ګوري، کښته ورته ګوري دغه کتل يې ډير

(c) ketabton.com: The Digital Library

شدید او حیرانوونکي وه، حتّی ابوطالب د دغه کتلو څخه وبېرېدی، بیا نو سړي له یوه طرفه د هلکانو په کتلو شروع وکړه په خپل کار مشغول سو، په دغه وخت کي ابوطالب محمّد ﷺ تر لاس ونیوی له دغه منځه څخه یې وایستی او ګوښه یې کړی، سړئ چي د نورو هلکانو د لیدلو او کتلو څخه فارغه سو هرڅه چي ګوري محمّد ﷺ نسته، نو ویل: څه سو هغه ځوان چي دغه اوس زما مخ ته ناست ؤ؟ چا جواب نه ورکاوه، سړي په لوړ آواز ناري کړل: څه سو هغه هلک چي زما مخ ته ناست ؤ رایې ولی په والله هغه لره شان او شوکت، درجه او عظمت سته، ابوطالب خو د مخه لا بېرېدلی ؤ محمّد ﷺ یې نه راوستی.

دا هم د رسول الله ﷺ د لوړي درجې او عالي مقام یوه نښانه او علامه وه.

همدارنګه رسول الله ﷺ تر نبوت او رسالت د مخه د ځوانۍ په وخت او موده کي د الله ﷻ په ساتنه د هر شر او هر ناوړه کاره څخه ساتل سوی ؤ، یوازي دا نه چي د شرک، د بتانو د عبادت او ګنهو څخه ساتل سوی ؤ بلکه د هر هغه عادي او کوچني شیانو څخه چي فقط یوه اخلاقي کمزوري به پکښې موجوده وه یا به هغه کار د انساني فطرت څخه مخالفه ؤ د هغو ټولو څخه رب ﷻ ساتلی ؤ، هغه کارونه چي په اهلِ مکه کي هیڅ عیب نه بلل کېده او د ژوند عادي کارونه وه بیا هم الله ﷻ خپل رسول ﷺ د هغو کارو څخه ساتلی ؤ چي د هغې جملې څخه به څو شیه درته بیان سي:

اول: رسول الله ﷺ هیڅکله د فسق او فجور ځای ته نه دی حاضر سوی، د رقص او غنا، موسیقۍ او عیاشۍ مجلس ته هیڅکله نه دی ورغلی.

یو وخت رسول الله ﷺ او د ده د چوپانۍ ملګري تر مکې مکرمې دباندي پسونه پېول، رسول الله ﷺ د لیري څخه د واده ساز او آواز واورېدی او په ټول عمر یې دغسي محفل نه ؤ لیدلی نو یې هغه خپل ملګري ته وویل: ما تر اوسه واده نه دی لیدلی نو نن شپه ته زما پسونه ګوره او زه به ولاړ سم چي دغه وادهووینم، هغه ویل ښه دی، ملګری یې د پسو سره پاته سو او محمّد ﷺ ور رهي سو چي واده او د هغه ساز و ویني، خو کله چي په دغه مجلس کي کښېنستی سمدستي خوب پر غالبه سو او بیده سو، رسول الله ﷺ فرمایي: بل شي نه کړم را ویښ مګر د لمر حرارت او ګرمۍ، سهار

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمر راختلی را ویښ سو او ټول خلک تللي وه، د دغه واده یې هیڅ و نه لیدل.

بله ورځ بیا واده دی بیا یې هغه خپل ملګري ته و ویل: چې هغه شپه خو ما هیڅ و نه لیدل او نه مې واورېدل ځکه بیده سوم نن به ولاړ سم او ته زما پسونه ګوره، هغه ویل: ښه دی ولاړ سه، بیا چې راغلی د اول کښېنستلو سره خوب پر غالبه سو او بیده سو، سهار د لمر تر راختلو وروسته را ویښ سو، نو رسول الله ﷺ پوه سو چې دغه ودونه او مجلسونه زما دپاره نه دي، ځکه هلته د فسق او فساد کارونه کېدل.

خو د ډېر افسوس ځای دی چې تر نن ورځې پورې په ودو او ښادیو کې دغه د فسق او فساد کارونه دوام لري، فلمونه او عکسونه، ساز او رقص، اسراف او سیالي، لڅ کالي او کفري موډونه، دغه حرام کارونه د ودو شرطونه ګرځېدلي دي، نوی کور او نوی فامیل جوړېږي خو متأسفانه اساس او بنسټ یې په ګنهو او د الله ﷻ په نافرمانیو ایښوول کیږي او بیا وایي: اولاد مې صالح او زما په خوله نه دی، د ښځې سره مې ژوند تریخ دی، پوروړی او دربدره یم، په ژوند کې مې خوشالي نسته.

وروره! دا ته یې چې دغه ژوند دې د ځان دپاره خوښ او اختیار کړی دی، دا ستا د هغو ګنهو او نا فرمانیو نتیجه ده چې د دغه کور د جوړولو په شروع کې دې کولې، ته نه وینې؟ کله چې آدم علیه السلام د هغه منعه سوې ونې څخه څه خواړه وخوړل څه ورته پېښه سوه؟ د جنت څخه وایستل سو، د خپلې زوجې څخه په کلو کلو جلا سو، دا فقط یوه کوچنۍ نا فرماني وه او موږ په یوه واده کې سل نا فرمانۍ کوو.

نن ورځ خلک د واده د نېک او مبارک نامه څخه بده استفاده کوي د ګنهو او ناجائزه کارو وسیله یې ګرځوي، هر هغه واده چې په هغه کې حرام کارونه و نه سي واده یې نه بولي، هو! مسلمانان د روا او جائزه خوشالیو څخه نه دي منعه، په واده کې د نکاح د اعلانولو دپاره نجونو ته دا روا ده چې څه وخت دریې وټکوي (نه داسي لکه موږ چې په هفتو هفتو مو سازونه او رقصونه شپه تر سهاره دوام لري) په واده کې خوشالي مطلوب او جائزه ده، زموږ دین د غم او مصیبت دین نه دی مګر هغه حرام مظاهر او مناظر، دغه لڅ کالي او بېر سرونه، هغه ساز او رقصونه، بلکه ټول هغه کارونه او عملونه چې د فسق او فساد، د اسراف او سیالیو څخه خالي نه دي! باید پرېږدو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو رسول الله ﷺ د دغسي مجالسو څخه په الهي ساتنه سره وساتل سو.

دوهم: د هغو کارو د جملې څخه چي رسول الله ﷺ ځني ساتل سوی دی یو بل بد عادت ؤ چي د اهلِ مکې او مشرکانو په رواج او اصطلاح کي عادي او معمولي کار ؤ چي هغه د عورت لڅ والی ؤ، که به یو سړئ لڅ پڅ ګرځېدی هم یې پروا نه کول او د دغه عادت د رواجولو دپاره څو سببه موجود وه، یو دا چي په پخوا کي د قریشو له طرفه ځیني امرونه صادر سوي وه چي خلک د هغو اوامرو په عملي کولو مکلف وه، چي یو د هغو اوامرو څخه دا ؤ: چي پر کعبه شریفه څوک په خپلو کالو کي طواف نه سي کولای ځکه په هغو کالو کي یې ګنهونه کړي دي نو د قریشو یو خاص قسم کالي وه چي خلکو به هغه کالي د قریشو څخه رانیول او بیا به یې په هغو کالو کي طواف کاوه. *طبعاً په دې کار کي د قریشو دپاره اقتصادي او تجارتي ګټه وه چي قریشو به خپل مال خرڅاوه*

نو کوم څوک چي به د مکې مکرمې د دباندي څخه راغلی او هغه د قریشو کالي به نه وه ور سره نو رانیولو ته به یې مجبوره ؤ او بیا به یې هغه د قریشو په کالو کي پر کعبه شریفه طواف کاوه، خو هغه څوک چي د کالو د رانیولو دپاره به یې پیسې نه درلودې لڅ طواف به یې کاوه، په دې لڅوالي کي نارینه او ښځو فرق نه درلودی، خو صرف ښځو به د شپې طواف کاوه، د ډېر جهالت څخه د حیوانیت درجې ته رسېدلي وه.

د لڅوالي دپاره بل سبب دا ؤ چي د جزیرةُ العرب خلک عموماً تهول غریبان وه هر چا پوره کالي نه درلودل، نو په مکه مکرمه او عربو کي د عورت لڅوالی یو عادي او طبیعي کار ګرځېدلی ؤ، خو پر دغه سربېره رسول الله ﷺ هیڅکله نه لڅ طواف کړی دی او نه لڅ ګرځېدلی دی، الله جل جلاله له دغي بې ستریه ساتلی ؤ، په عربو کي دغه لڅوالی او بې ستري د هجرت تر نهم کال پوري دوام درلودی ترڅو چي مکه مکرمه فتحه سوه او تر حجة الوداع یو کال د مخه د حج په موسم کي رسول الله ﷺ حضرتِ ابوبکرِ الصدّیق رضي الله عنه مکې مکرمې ته د حج د آداء کولو دپاره او د حج آمر ولېږی او ورته ویې فرمایل: خلک خبر کړه چي تر نن ورځي وروسته به هیڅوک لڅ طواف نه کوي.

څرنګه چي د تهول بدن لڅول په مکه مکرمه کي یو عادي او طبیعي کار ؤ او هیڅ عیب نه بلل کېدی، نو کله چي به خلکو کارونه کول خاصتاً څه درانه او مشکل کارونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه ځيني د خټو او بِناء کارونه، يا د ډبرو نقلول نو به يې ځانونه لڅول، بالکل به يې کالي وکښل او کار به يې کاوه، يو خو به د ګرمۍ تاثير څه لږ سو او بل به يې کالي نه خيرېدل او د دوی لباس يا کالي څه شي وه؟ فقط يو د اوږو پټو چي د کميس کار يې ځني اخيستی او بل لُنګ چي لاندي بدن به يې په پټاوه.

يوه ورځ رسول الله ﷺ د خپلو ملګرو سره کار کاوه او د يوه ځای څخه يې بل ځای ته ډبري نقلولې، ويل کيږي چي دغه کار د کعبې شريفې د بِناء او جوړولو کارؤ او د کار ټولو ملګرو يې ځانونه لڅ کړي وه ځکه دوی کالي لږ درلودل، نو کله چي به يې ډبري نقلولې لُنګ به يې خلاص کړی او هغه به يې پر اوږه کښېښاوه او ډبره به يې پر هغه لنګ کښېښوول، چي په دغه ډول سره به يې اوږه د زخمي کېدلو څخه وساتل سوه، رسول الله ﷺ هم د دغو خپلو ملګرو سره ډبري نقلولې خو هغه ډبره به يې پر لڅه اوږه ايښوول ځکه ځان يې نه ؤ لڅ کړی، په دغه وخت کي د رسول الله ﷺ د اکاګانو څخه يوه اکا ورته و ويل: اې وراره! که دغه لنګ خلاص کړې او پر اوږه يې کښېږدې د دغو ډبرو له آزاره به دي وساتي، خو کله چي رسول الله ﷺ د لنګ د خلاصولو إراده وکړه يو دم بېهوښي پر راغله او سترګي يې آسمان ته شخي پاته سوې، نو کار او د لُنګ خلاصول دواړه پاته سوه. *د الله جل جلاله په ساتنه پټ او مستور پاته سو.*

مقصد دا چي رسول الله ﷺ هيڅ وخت نه دی لڅ سوی، که څه هم يوازي په مکه مکرمه کي نه بلکه په ټوله جزيرة العرب کي د ځان لڅول عادي او طبيعي کارؤ.

دريم: رسول الله ﷺ ته د الله جل جلاله له طرفه ډير لوی ادب ورکول سوی دی، کله چي رسول الله ﷺ کوچنئ او د ابوطالب په کور کي ؤ، ابوطالب ډير غريب او عيال داره ؤ نو کله چي به خواړه را وړل سوه خواړه به لږ او خوړونکي به ډير وه، د ابوطالب لس اولاده وه نو به څه پېښېدل؟ معلومه خبره ده چي پر خوړو به چور او حملې سوې، خو رسول الله ﷺ د دغو نورو هلکانو پر ډول نه پر خوړو چور جوړاوه او نه يې حملې وهلې په انتظار به ناست ؤ، کله چي به د ابوطالب عيال او اولاده د ډوډۍ خوړلو څخه فارغه سوه محمّد ﷺ به وکتل: که به کوم شئ پاته ؤ هغه به يې وخوړی او که به نه ؤ پاته دغسي وږی به ګرځېدی او داسي ډير پېښېدل چي څو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځې به ورې ګرځېدې ځکه اصلاً د هغو څخه شئ نه پاته کېدی، رسول الله ﷺ د دغه خپلو ښو اخلاقو په سبب که څه هم ورې به ؤ خو د نورو هلکانو پر ډول يې پر خوړو او ډوډۍ نه چور جوړاوه او نه يې حملې وهلې.

څو يوه ورځ په خپله ابوطالب دغه حالت ته متوجه سو چې دغه نور هلکان خواړه ځني خلاصوي او محمّد ﷺ ته شئ نه پاته کيږي، نو يې خپله کورنۍ امر کړه چې محمّد ﷺ ته خواړه جلا ورکوی ځکه دئ ﷺ د نورو هلکانو پر قسم پر ډوډۍ تلوار نه کوي او ورې پاته کيږي، چې دا کار د رسول الله ﷺ د ادبه څخه ؤ.

څلورم: د رسول الله ﷺ د اخلاقو څخه يو هم رشتيا ويل وه په ټول عمر يې هيڅ خلاف يا د حقيقته څخه مخالفه خبره نه ده کړې که څه هم د کوچنيوالي او وړکتوب په حالت کي ؤ، دا هم هغه ادب دی چې د الله جل جلاله له طرفه ورکول سوی ؤ.

کله چې د رسول الله ﷺ عمر پنځلس يا په بل روايت شلو کلو ته ورسېدی د فجار جنګ پيښ سو او رسول الله ﷺ په هغه جنګ کي ګډون او اشتراک وکړی، د جنګ فجار يا حربُ الفُجّار بيان خو مي مخ کي درته کړی دی چې حرب الفجار هغه جنګ ته ويل کيږي: کوم چې په حرامو مياشتو کي پيښ سي او حرامي مياشتي څلور دي (رجب) چې دا يوازي مياشت ده او نوري درې مياشتي چې سره پسې دي: چې هغه ذوالقعده، ذوالحجه او محرم دي، نو د ابراهيم عليه السلام په دين کي په دغو څلورو مياشتو کي جنګ شروع کول او تجاوز کول حرام او ناروا وه خو د خپل ځان څخه دفاع کول جائزه او روا وه.

ځرنګه چې د هوازن قبيلې په دغو حرامو مياشتو کي پر قريشو حمله وکړه نو قريشو ته دا جائزه او روا وه چې د ځان دفاع وکړي، په دغه جنګ کي چې حربُ الفُجّار ورته ويل کيږي رسول الله ﷺ د خپلي کورنۍ او اکاګانو په ملګرتيا د مکې مکرمې څخه دفاع کول او رسول الله ﷺ فرمايي: «كُنتُ أنبلُ لِأعمَامِي فِي يَومِ الفُجَارِ» يعني: ما د فُجار په ورځ خپلو اکاګانو ته غشي ورکول او څوک وايي: د فجار په ورځ يې د خپلو اکاګانو څخه غشي ګرځول او هغو جنګ کاوه، ځرنګه چې دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنګ د ډېري مودې دپاره ؤ نو په دغه جنګ کې رسول الله ﷺ د جنګ کولو طریقه هم زده کړه ځکه جنګ یې ولیدی او اشتراک یا ګډون یې هم پکښې وکړی.

همدارنګه رسول الله ﷺ په حِلفُ الفُضول کې ګډون او اشتراک کړی دی، حلف الفضول (یعنې: د مظلوم د حقوقو د اخیستلو دپاره قسم) د حِلفُ الفُضُول جوړېدل یوه قصه لري، هغه دا چې: د اهلِ یمن څخه یوه نفر مکې مکرمې ته د تجارت دپاره څه مال را وړی ؤ او دغه مال یې پر عاص بن وائل په پور خرڅ کړی، عاص بن وائل د مشهوره صحابي عَمرو بن العاص رضی الله عنه پلار دی او عاص بن وائل د مکې مکرمې او قریشو د سردارانو څخه دی، عاص د دغه یمني څخه مال د پور پر قسم اخیستی ؤ او پیسې یې نه وې ور کړې کله چې یمني غوښته چې خپل وطن ته ولاړ سي نو عاص ته ورغلی چې زما پیسې راکړه غواړم چې خپل وطن ته ولاړ سم، مګر عاص بن وائل د سبا او بل سبا وعده ورکوي او معطله کوي یې، خو د یمني صبر پای ته ورسېدی او د آخر وار دپاره عاص ته ورغلی ویل: پیسې مې را کوې که یا؟ عاص ویل: یا! ورځه هر څه چې دي په وسه پوره وي هغه وکه. (زموږ د وطن ځیني کسان هم داسي وه چې د غریبانو حق یې نه ورکاوه)

موږ مخ کې ویلي وه چې هلته د ځنګله قانون ؤ هر زورور به کمزوری خوړی اوس هم عاص ظلم کوي، یمنۍ مسافر او بې چاره دی نه یې قوم سته نه قبیله، څوک نه لري چې د ده مرسته وکړي، اوس په حیرت کې دی چې څه وکړي؟ آخر هغه دارالندوه ته ورغلی کوم چې د قریشو د ټولنو ځای ؤ، هلته قریش سره را ټول وه او یمني په شعر او بیتو سره له ظلمه څخه شکایت شروع کړی خاصتاً د قریشو له ظلمه او ویل: که تاسي پر دغه ظلم خوله پټه کړی نو تاسي هم د ده ملګري یاست او په الله سره قسم چې په ټولو عربو کې به ستاسي نوم در بد کړم، څرنګه چې د قریشو نور مشران په دې کار نه وه راضي، ځکه دوی د مکې مکرمې او قریشو مشران دي او د عربو سرداران دي او که د دوی له ظلمه خلک شکایت وکړي دا د دوی دپاره شرم او پیغور دی او په عربو کې د دوی نوم بدېږي.

نو د قریشو څو نفره سره یو ځای سوه او پر دې یې عهد او قسم وکړی چې د هر مظلوم مرسته به کوو او د ظالم څخه به یې حق ور اخلو که څه هم دغه ظالم هرڅوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي، دغه کار په اول کې درو نفرو شروع کړی چې د هر يوه نوم فَضَل ؤ، نو ځکه دغه قَسم ته حِلف الفُضول ويل کيږي او ځوک بيا وايي: چې دغه قسم ته په دې سبب حلفُ الفضول ويل کيږي: چې فُضُول په عربي کې حقوقو ته وايي، نو (حِلفُ الفضول) يعني: د حقوقو د اخيستلو دپاره قسم، د مظلوم او د هغه د حقوقو د دفاع دپاره قسم، نو دغو درو نفرو په الله سره قسم ياد کړی چې هر مظلوم چې په مکه مکرمه کې وي که د اهلِ مکې ځخه وي يا د بل ځای وي د هغه دفاع به کوو او د ظالم ځخه به يې حق ور اخلو که څه هم دغه دفاع زموږ په وينو او زموږ په مرګ سره وي، خو د مظلوم حق به د توري په زور ورته را ګرځوو او بيا يې اهلِ مکه سره يو ځای کړل ويل: ځوک زموږ سره په دې قسم کې ملګري کيږي؟ د مکې مکرمې ډير خلک د دوی سره په دغه قسم کې ملګري او يو ځای سوه چې د هغو د جملې ځخه يو هم محمّد مصطفیٰ ﷺ ؤ، البته دغه قصه د رسول الله ﷺ تر بعثت د مخه وه، بيا نو دغه نفر ټول سره يو ځای سوه توري او اسلحه يې واخيستل د عاص بن وائل کور ته ورغله او عاص بن وائل ته يې و ويل: موږ قسم کړی دی چې د هر مظلوم سره به مرسته او کومک کوو نو د دغه سړي حق ورکړه که يې نه ورکوې موږ دي وژنو.

دا هم مړانه، همت او غيرت ؤ، غواړي چې د مکې مکرمې د سردارانو او د دوی له قومه ځخه يو نفر د ظلم د ليرې کولو دپاره و وژني، عاص چې دا د دوی عزم او اجتماع وليدل، د دوی اتحاد او اتفاق يې وليدی، د دوی خبره يې قبوله کړه او د هغه يمني حق يې ورکړی.

دغه حلف يا قَسم په جاهليت او اسلام کې دوام پيدا کړی او باقي پاته سو، رسول الله ﷺ په صحي حديث کې فرمايي: «قَد دُعِيتُ فِی الجَاهِلِيَّة اِلیٰ حِلفٍ لَو دُعِيتُ اِلَيهِ فِی الإِسلاَمِ لأَجَبتُ» يعني: د جاهليت په عصر او زمانه کې يوه حِلف او اتفاق، يوه عهد او وعدې ته وبلل سوم، چې هغه داسي حلف دی که چيري هغَه ته په اسلام کي بلل سوی وای هم به مي دغه بلنه او دعوت قبول کړي وای.

نو دغه حلفُ الفضول يوازي دا نه چې د هغه وخت په اسلام کې باقي پاته سو بلکه د رسول الله ﷺ تر رحلت وروسته هم پاته ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په وروسته کې بیا د یزید بن معاویه د خلافت په وخت کې د مدینې منورې والي چې ولید نومېدی د سیدنا حسین بن علي رضی الله عنه په یوه حق کې ظلم وکړی او د حسین رضی الله عنه حق یې نه ورکاوه، نو حسین رضی الله عنه ورته وویل: که ته زما حق را نه کړې زه به حلف الفضول ته ور ناري کړم، عبدالله بن زبیر رضی الله عنه هم په دغه وخت کې حاضر ؤ نو عبدالله رضی الله عنه وایي: که حسین رضی الله عنه حلفُ الفضول ته ناري کړي وای قسم په الله ما به خپله توره را ایستلې وای او تر هغو به مي پوښ ته نه وای اچولې چې یا مې د ده حق ور اخیستی وای یا زه وژل سوی وای، خو هغه د مدینې منورې والي د حضرت حسین رضی الله عنه حق د حلفُ الفضول د بیرې ځخه ورکړی.

دغه ډول عهد او قسم، اتحاد او اتفاق ډېر ښه کار دی، په داسې اتحاد کې لوی او مهم مقصدونه سته که نن ورځ اسلامي حکومتونه دغسې اتحادیو او اتفاقیو ته ور داخل سي چې په هغه کې د ضعیفه او مظلوم دفاع کیږي دا جائز او ښه کار دی حتّی که مظلوم د مسلمانانو ځخه هم نه وي، ځکه د اسلام د اهدافو ځخه یو هم د ظلم ایسته کول او نیستي کول دي، نو دغه حلفُ الفضول په اسلام کې باقي پاته سو او رسول الله ﷺ هم په دغه حِلف کې اشتراک کړی دی.

پسله ځه وخته یوه کوچنۍ واقعه پیښه سوه چې د رسول الله ﷺ ژوند ته یې تغیر ورکړی، هغه دا چې خدیجه بنت خوَیلد رضی الله عنها چې د عبد العُزیٰ بن قُصَی بن کلاب د اولادې ځخه وه او د رسول الله ﷺ سره په قصی بن کلاب کې یو ځای کیږي، یعني: دا هم د شریفه نسبه ځخه وه، دغه خدیجه رضی الله عنها ډېره غني او مالداره ښځه وه د دې د غنا په باره کې داسې ویل کیږي: چې د دې تجارت د ټولو قریشو د تجارت سره برابر او مساوي ؤ، یعني: یوه طرف ته د ټولو قریشو تجارت او بل طرف ته یوازې د دې تجارت سره مساوي او برابر وه، ځرنګه چې دا ښځه وه په خپله یې تجارت نه سوای کولای نو به یې ځه کول؟ خپل مالونه به یې قِسم قِسم او مختلفو خلکو ته ورکول، چا ته په شراکت، چا ته په مزدوري، حتّی یوه نفر ته یې هم خپل ټول مال او دارایي په لاس نه ورکول ځکه دا ممکنه وه چې هغه ځوک خیانت ور سره وکړي او ټول مالونه ځني غصب کړي، نو یې مختلفو خلکو ته ځه، ځه مالونه ورکول، بل دا چې دا ښځه وه د بازار د قېمتو معلومات هم نه ورته کېدی امکان یې درلودی چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک حقیقت ورته ونه وایي مالونه او پیسې ځني وخوري نو د غلا او خیانت د مخنیوي دپاره په أمین او صادقه خلکو پسې ګرځېدل.

کله چې دې د محمّد ﷺ د صدق او امانت تعریف او توصیف د هر چا څخه اورېدی او په عین حال کې د دې قریب هم ؤ نو یې د محمّد ﷺ څخه وغوښتل چې د دې د تجارت څه مالونه شام ته یوسي، رسول الله ﷺ هم موافق سو، قافله جوړه سوه او مالونه یې بار کړل، مَیسَره چې د خدیجې رضي الله عنها مریئ ؤ هغه یې هم په دغه سفر کې د رسول الله ﷺ ملګری کړی چې په لار کې به د محمّد ﷺ خدمت کوي، اوس نو محمّد ﷺ د میسره په ملګرتیا شام ته رهي سو، په لار کې میسره د محمّد ﷺ څخه عجیب او د عادته مخالف کارونه ولیدل.

اول او تر هر څه د مخه ادب او ښه اخلاق، میسره اصلاً مریئ دی او د خلکو دا عادت ؤ چې د مریانو سره به یې سخته او آمرانه ګذاره کول.

خو رسول الله ﷺ ده ته د یوه ملګري په سترګه ګوري د ادب او مهربانۍ ژوند ور سره کوي، نو میسره ډیر په تعجب کې پاته ؤ چې دا څنګه اخلاق دي!

تر دې وروسته یې نور شیان هم ولیدل، هغه دا چې دوی پرلاري رهي وي پر دوی لمر نه وي بلکه پر سر یې اوریځ وي، دوی د شام په لار کې بیا و هغې صومعې ته نژدې واړول کوم چې د مخه هغه بحیرا راهب پکښې ؤ خو دا وار بحیرا وفات سوی ؤ او بل راهب د بحیرا پر ځای درېدلی ؤ، کله چې دغه بل راهب دغه کوچنۍ قافله ولیدل چې فقط دوه نفره ورسره دي په تعجب کې سو، خیر قافلې واړول محمّد ﷺ ولاړی هلته ګوښه د قافلې څخه لیري یوه ونه وه تر هغې وُني لاندي کښېنستی، راهب ورته ګوري چې د وُني ښاخونه را کږیږي اُو پر رسول الله ﷺ سایه جوړوي، راهب میسره ته ورغلی او د هغه څخه پوښتني کوي چې دغه نفر څوک دی؟

میسره ویل: دا محمّد بن عبدالله دی، راهب د محمّد ﷺ د نسب پوښتنه وکړل او نوري پوښتني یې وکړې، میسره جوابونه ورته وایي، آخر میسره ورته وویل: سړیه! ستا مقصد څه دی؟ راهب هغې وُني ته اشاره وکړه کومه چې محمّد ﷺ تر لاندي ناست ؤ او ویل: دغه اوس تر دغه ونه یا درختي لاندي بل څوک نه دی ناست بیله

(c) ketabton.com: The Digital Library

نبي، يعني: دغه نفر چې تر دغه ونه لاندې ناست دی نبي دی ټولې علامې يې د نبوت دي، ميسره نور هم په تعجب کې سو چې نبي او نبوت څه معنٰی؟ خير دوی شام ته ورسېدل او ميسره هلته نور هم د ده ﷺ د اخلاقو په باره کې عجب شيان وليدل، د خلکو سره ادب او احترام، په بيع او شراء کې رشتيا ويل او امانت، رحم پر غريبانو، د خلکو سره خوش طبعي، غريبانو ته د ده ﷺ ورکړه او عطاء او خلکو هم د معاملې يا رانيولو او خرڅولو دپاره ده ﷺ ته رجوع کول.

د قريشو د تجارو دا عادت ؤ کله چې به يې خپل مالونه خرڅ کړل نو به را رهي سوه خو رسول الله ﷺ داسې و نه کړل، هغه خپل ور سره مالونه چې يې په شام کې خرڅ کړل د هغو مالو په قيمت يې د هغه ځای څخه نور مالونه را نيول او مکې مکرمې ته يې راوړل يعني: د مکې مکرمې مالونه يې په شام کې په ګټه خرڅ کړل او د شام مالونه چې يې را وړل په مکه مکرمه کې يې په ګټه خرڅ کړل چې په دې حساب يې دوه واره ګټه وکړه، په نتيجه کې يې ښه او مناسبه ګټه خديجې رضي الله عنها ته را وړل چې بل چا دومره ګټه نه وه ورته را وړې.

په تېر بيان کې موږ وليدل چې رسول الله ﷺ د غريبۍ په حالت کې څنګه ژوند کاوه او کله چې بيا غني او تاجر سو څنګه اخلاق او معامله يې وه، د مشرانو او سردارانو سره يې هم ژوند وکړی، په جنګ هم پوه سو څکه ده ﷺ په خپله اشتراک پکښې وکړی او اوس مو بيا وليدل چې په تجارت کې يې څنګه معامله وه، ټول هغه شيان چې د خلکو په ژوند پورې تعلق لري د هغو ټولو دوره او تجربه پر تېره سوه.

کله چې خديجې رضي الله عنها دغه د ده ګټه او پوهې، صداقت او امانت، وليدل ډېره خوشاله سوه، بيا نو خديجې رضي الله عنها د ميسره څخه د محمّد ﷺ د اخلاقو او معاملې پوښتنه وکړه، ميسره هم د اورېځې څخه رانيولې بيا د راهب خبري او د ده ﷺ اخلاق، رحم، شفقت، عقل او په کاروبار پوهېدل ټول يو يو ورته بيان کړل، خديجه رضي الله عنها هم د ده ﷺ د اخلاقو او صداقت، د کار او امانت څخه ډېره راضي وه.

په دغه وخت کې د محمّد ﷺ عمر پنځه ويشت کاله ؤ
او د خديجې رضي الله عنها عمر څلوېښت کاله ؤ او کونډه هم وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ واده یا زِواج

خدیجې رضي الله عنها تر دغه وخته دوه واره واده کړی ؤ او دواړه واره یې خاوند وفات سوی ؤ، څرنګه چې اوس یې د رسول الله ﷺ اخلاق او ادب، امانت او صداقت ډېر خوښ سوه نو یې إراده وکړه چې د ده ﷺ سره واده وکړي، تر دغه وخته چې به هر چا مرکه ورته وکړه (یعني د دې سره به یې د واده کولو غوښتنه وکړه) هغه ته به یې د (یا) جواب ورکاوه، حتّٰی د مکې مکرمې او د قریشو سردارانو مرکې ورته کولې او دې به منفي جواب ورکاوه ځکه دې رضي الله عنها د مخه دوه واره واده کړی ؤ او اوس یې نوره د واده کولو تقاضا او إراده نه درلودل، خو خلکو بیا مرکې په دې سبب ورته کولې چې یو خو خدیجه رضي الله عنها غني او مالداره وه، بل د عقل او جمال خاونده وه، پر دې سر بېره د شریف نسبه ښځه وه، ټول هغه اوصاف چې د هغه په سبب ښځه غوښتل کېږي په دې کې موجود او سره یو ځای سوي وه نو ځکه خلکو ډېر میل ورته کاوه مګر دې به همېشه انکار کاوه، خو کله چې یې د رسول الله ﷺ دغه ښه اخلاق او عالي صفات ولیدل نو یې د ده ﷺ سره د واده کولو إراده وکړه.

هلته د دې په ملګرو کې یوه ښځه وه چې نوم یې نفیسه ؤ دغه ښځه یې رسول الله ﷺ ته ور ولېږل چې د ده ﷺ سره د واده کولو په باره کې خبري وکړي، نفیسه هم رسول الله ﷺ ته ورغله او ورته ویې ویل: یا محمّد! ته ولي واده نه کوې؟

محمّد ﷺ ورته وویل: مال نه لرم غریب یم.

نفیسې ورته وویل: آیا د یوې داسي ښځې سره د واده کولو إراده لرې چې مال، جمال او نسب ولري او د دغو ټولو طرفو څخه پوره وي؟

رسول الله ﷺ وویل: دا به څوک وي؟

نفیسې ویل: خدیجه بنت خُوَیلِد.

محمّد ﷺ و ویل: زما او د خدیجې یې سره څه، خدیجه د مکې و اشرافو او سردارانو ته منفي او د نه قبلولو جواب ورکوي نو په ما به څنګه راضي سي، نفیسې و ویل: هغه یې پرما هغه به زه راضي کړم ستا قبوله ده؟ رسول الله ﷺ ویل: هو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د دغه زِواج یا واده لاري چاري نفیسي سره مرتبي او برابري کړې او د نکاح ترړلو دپاره ورځ وټاکل سوه، په هغه معینه ورځ محمّدﷺ د خپلو آکا ګانو سره د خدیجېؓ کور ته ورغلی د خدیجې د نکاح طلب یې د دې د پلاره څخه چي خویلد نومېدی وکړی او څوک وایي د دې د اکا څخه یې وکړی.

دغه دوه روایته دي مقصد دا چي نکاح وتړل سوه او د نکاح خطبه هم د رسول اللهﷺ اکا ابوطالب و ویل او دې نکاح ترړلو ته ټول بني هاشم او د مُضر د قبیلې مشران او رئیسان حاضر سوي وه، د خدیجېؓ مَهَر شل (داېر) ؤ چي رسول اللهﷺ په خپله او د اکاګانو په مرسته برابر کړی او د خدیجېؓ سره یې واده وکړی، دا نو هغه ډېر مشرف او مبارک زِواج یا واده ؤ او دغه واده د شام څخه تر بیرته را تګ دوې میاشتي وروسته ترتیب سو، بیانو د رسول اللهﷺ او خدیجېؓ ګډ ژوند پنځه ویشت کاله دوام وکړی او په دغه پنځه ویشت کلو کي رسول اللهﷺ بل واده نه دی کړی، د رسول اللهﷺ په دغه پنځه ویشت کاله ژوند کي چي د ځوانۍ وخت او موسم یې هم ؤ په یوه واده سره قناعت کول پر هغو کسانو رَد دی چي پر رسول اللهﷺ د کثرتِ زِواج یا د ډېرو ودو تهمت وایي چي اصلاً دغه خبره د اسلام د دښمنانو څخه را پورته کېږي.

دلته د څه تبصرې ضرورت وینم هغه دا چي: هغه اول شئ چي انسان یې د دغه زواج یا واده څخه تر هر څه د مخه فهم او ادراک کولای سي هغه دا دی: چي رسول اللهﷺ د جسدي خوندو او نفساني خواهشاتو د پوره کولو په فکر او اهتمام کي نه ؤ، ځکه که دیﷺ لکه د هغه وخت یا اوسنۍ زمانې د نورو ځوانانو پر قسم د جسد د خواهشاتو د پوره کولو په فکر کي وای نو به یې د داسي چا سره واده کولای چي هغه څوک تر دهﷺ په عمر لږ وای، یا لږ تر لږه د ده سره یې عمر برابر وای.

او دا چي رسول اللهﷺ د خدیجېؓ سره د واده کولو میل ښکاره کړی د هغه څخه په ښکاره او واضحه ډول معلومېږي چي دغه میل او رُغبت د دېؓ د شرف په سبب ؤ ځکه دا په خپل قوم او خاندان کي په ښو اخلاقو سره تر داسي اندازې مشهوره وه، چي د جاهلیت په زمانه کي د (العفیفه الطاهره) په نامه سره یادېدل او دغه واده د خدیجېؓ تر وفاته پوري دوام درلودی چي د وفات په وخت کي د خدیجېؓ عمر

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځه شپېته کلو ته رسېدلی او د رسول الله ﷺ عمر پنځوسو کلو ته قريب ؤ، په دغه ټوله موده کي رسول الله ﷺ د بلي ښځي يا بلي پېغلي سره د واده کولو په فکر کي نه سو، حال دا چي د انسان د عمر د شل کلنۍ او پنځوس کلنۍ په منځ کي هغه وخت دی چي په دغه موده کي يې د ښځو د ډېرولو و طرف ته ميل او رُغبت زيات وي او د شهواني قوت د زيات والي په سبب يې د زوجاتو و تعدُد ته ميل وي، مګر رسول الله ﷺ د عمر دغه ټوله موده ببله دې ښځه تېره کړه چي د بلي ښځي يا واده په باره کي دي فقط فکر هم وکړي، د خديجې ﵂ سره يې نه بله ښځه او نه مينځه يو ځای کړل، حال دا که رسول الله ﷺ غوښتلای هم به يې بله زوجه پيدا کړې وای هم ډېري مينځياني او دا کار په هغه وخت کي نه د عادت او نه د رواجه څخه مخالف کار ؤ بلکه ډېرو خلکو همداسي کول مګر رسول الله ﷺ يوازي د خديجې ﵂ سره په واده غاړه وايستل، حال دا چي هغه کونډه وه او هم تر رسول الله ﷺ تقريباً د ده د عمر په اندازه تر ده مشره وه، دا هغه حقيقت دی چي د دغه حقيقت په بيانولو سره د هغو کسانو خولو ته لُجام او قيزه وراچول کيږي چي د دوی زړونه د اسلام سره د حقد او حسد په اور کي سوځي، ځيني مبشرين او مستشرقين او د دوی جاهل متابعين داسي ګمان کوي چي دوی د رسول الله ﷺ د زوجاتو د تعدد په سبب داسي موضوع پيدا کړې ده چي په هغه سره دي اسلام ته ضرر ورسوي، يا دي د رسول الله ﷺ په رسالت کي يوه خدشه پيدا کړي، دوی دا ګمان کوي چي د رسول الله ﷺ د زوجاتو د تعدّد په بيانولو سره دي رسول الله ﷺ د خلکو په نظر يو شهواني انسان ښکاره کړي چي په جسدي لَذّاتو کي غرق ؤ خو دا معلومه خبره ده چي مبشرين او اکثره مستشرقين د اسلام سرسخته دښمنان دي دا ځکه چي د دغه دين دښمني د دوی کسب دی او په دغه دښمني سره ځان ته سرمايې پيدا کوي، مګر هغه جاهل خلک چي بيا د دوی تر شا رهي دي هغه فقط تقليدي د اسلام دښمني کوي، خپل فکرونه او عقلونه د بحث او فهم دپاره نه خلاصوي، که نه يو شهواني انسان! په داسي محيط کي لکه د هغه وخت د عربو او بيا د جاهليت په زمانه کي پنځه ويشت کاله پاک او عفيف نه ګرځي، خامخا يې د فساد يو موج ور کشوي، شهواني انسان دا نه قبلوي چي د کونډي سره دي واده

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړي، يوازي کونډه نه بلکه عمر دي يې هم د ده د عمر دوه چنده وي او بيا دي هم د هغې زوجې سره تر هغه وخته ژوند کوي چې حتّٰی عمر يې د ځوانۍ تر دورې تېر سو او د شيخوخت درجې ته ور داخل سو.

مګر دا چې بيا رسول الله ﷺ تر دغه وروسته د حضرت عائشې رضي الله عنها او د نورو زوجاتو سره واده کړی دی، هغه ودونه هر يو ځان ته قصه او ځان ته حکمت لري چې د رسول الله ﷺ پر عظمت د مسلمان ايمان ور زياتوي او په دې سره اقرار کوي: چې د رسول الله ﷺ شان لوړ او اخلاق يې کامل وه، که رشتيا هم رسول الله ﷺ د ډېرو ودو سره علاقه درلودلای نو به يې په دغه ځواني کي يو بل واده هم کړی وای.

رسول الله ﷺ پر خديجې رضي الله عنها بله ښځه نه کړه په نکاح که څه هم دا کونډه او تر ده ﷺ پنځلس کاله مشره وه او بيا د دې د وفات په وخت کي د رسول الله ﷺ عمر پنځوس کاله ؤ، نو معلومه خبره ده چې د رسول الله ﷺ د ودو سره علاقه نه وه، خو دا چې بيا په وروسته کي رسول الله ﷺ نور ودونه کړي دي د هغو دپاره لوړ اخلاقي او اسلامي سببونه سته، يا دا چې د خپلو اصحابِ کرامو څخه يې د يوه شخص د درجې اظهار کاوه، لکه د حضرتِ عائشې رضي الله عنها سره واده چې د حضرتِ ابوبکر الصدِّيق رضي الله عنه لور وه، يا د حضرتِ حفصه رضي الله عنها سره واده چې د حضرتِ عمرِ فاروق رضي الله عنه لور وه، چې په دې ودو کي د دوی مقام او درجه معلومېدل او لوړېدل، يا د اُم سلمه رضي الله عنها سره واده چې په دې واده کي د رسول الله ﷺ د وفات سوي ملګري او صاحب حتّٰی رضعي ورور د زوجې مراعت ؤ، که څه هم په دغه وخت کي ام سلمه رضي الله عنها سپين سرې او په عمر زياته وه، نو که رسول الله ﷺ د ودو يا ښځو سره علاقه درلودلای خو يوه ځوانه ښځه به يې په نکاح کړې وای، يا! خبره د علاقې نه ده بلکه د ابو سلمه رضي الله عنه سره د وفاء په سبب او د اُم سلمه رضي الله عنها د رضائيت او د هغې د سرپرستۍ په سبب يې د هغې سره واده وکړی.

يا دا چې د ده ﷺ واده به د يوې پوره قبيلې د راجلبولو او جذبولو دپاره ؤ چې مثال يې د حضرتِ صفيه بنت حُيَی بن أخطب رضي الله عنها سره واده دی، او په دغه دوستي سره يې د ټولو يهودو هغه عداوت او دښمني چې د مسلمانانو سره يې درلودل تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېرې اندازې لږ او کمه کړل، مقصد دا چې د رسول الله ﷺ د هر واده دپاره خاص خاص سببونه موجود وه چې په راتلونکو قصو کې به تر یوې اندازې را ته معلوم سي، نو د محمّد ﷺ په ودو کې نور لوی او عمده مقصدونه پراته وه نه په ښځو سره مشغوله کېدل، که چیرې د دغو ودو څخه مقصد په ښځو سره اشتغال وای رسول الله ﷺ به هغه وخت ودونه کولای چې دئ ﷺ ځوان ؤ.

مقصد دا چې رسول الله ﷺ پر حضرت خدیجې رضي الله عنها د دې تر وفاته بله ښځه و نه غوښتل او الله جل جلاله رسول الله ﷺ ته د حضرت خدیجې رضي الله عنها څخه اولادونه ورکړل چې د هغې جملې څخه یو قاسم دی، قاسم د رسول الله ﷺ اول اولاد دی، ویل کیږي چې قاسم د دوو یا څلورو کلو ؤ چې وفات سو، خو صحي روایت دا دی چې قاسم لوی سو حتّٰی داسې اندازې ته ورسیدی چې پر آس سپرېدلای سوای، یعني: د اوو کلو په شا وخوا کې ؤ چې وفات سو، همدارنګه د خدیجې رضي الله عنها څخه د رسول الله ﷺ بل زوی عبدالله ؤ چې د دغه عبدالله یو لقب طاهر ؤ او بل لقب یې طیب ؤ، ځینې خلک په دې کې خطاوزي او وایي: د رسول الله ﷺ زامن: قاسم، عبدالله، طاهر او طیب دي، خو په حقیقت کې طاهر او طیب دواړه د دغه عبدالله لقبونه دي او عبدالله هم په کوچنیوالي وفات سو، قاسم د رسول الله ﷺ تر بعثت د مخه وفات سوی دی او عبدالله په کوچنیوالي پسله بعثته وفات سوی دی او د رسول الله ﷺ دریم زوی چې ابراهیم نومېدی د حضرتِ ماریه القبطي رضي الله عنها څخه دی چې د هغه ولادت بیا وروسته په مدینه منوره کې ؤ، کله چې مقوقس د مصر پاچا و رسول الله ﷺ ته دغه ماریه رضي الله عنها په هدیه کې راولیږل او رسول الله ﷺ نکاح ور سره وکړه الله جل جلاله د هغې څخه زوی ورکړی چې نوم یې ابراهیم ؤ او ابراهیم هم د رِضاعت یعني: تي رودلو په وخت کې وفات سوی دی، د عمر یې دوه کاله نه وه پوره سوي چې وفات سو، په حدیث شریف کې راغلي دي چې رسول الله ﷺ فرمایي: ابراهیم لره په جنت کې دایي سته او ده ته هلته تئ ورکوي، دا د رسول الله ﷺ زامن وه چې دوه یې د حضرتِ خدیجې رضي الله عنها څخه وه، چې قاسم او عبدالله دي او یو زوی یې د ماریه القبطي رضي الله عنها څخه ؤ چې ابراهیم دی، مګر د رسول الله ﷺ لوڼې: زینب، رُقیه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

أم کُلثوم او فاطمه رضی الله عنهن دي چې ټولي لوی سوي دي او د اسلام وخت یې نیولی دی او ټولو هم ایمان راوړی دی او په اسلام مشرفه سوي دي او د رسول الله ﷺ ټولي لوني د حضرت خدیجې رضی الله عنها څخه دي.

اوس نو د رسول الله ﷺ وخت او ژوند تر واده کولو وروسته تر بعثته پوري چې پنځلس کاله دی په عادي ډول سره تېرېدی ځکه کله چې ده ﷺ واده وکړی عمر یې پنځه ویشت کاله ؤ او پر څلوېښتم کال وحیي ورته نازلي سوې، په دغو پنځلسو کلو کي څه عادي واقعې پیښي سوي دي چې د هغو واقعو د جملې څخه یوه واقعه د کعبې شریفي د بِناء او تعمیر نوی والی او بیا جوړول دي.

د کعبې شریفي بیا جوړېدل

د کعبې شریفي په تعمیر کي چاکونه او درزونه پیدا سوه چې تاریخ وایي دغه درزونه د سیل او سېلاب په واسطه وه، اصلاً مکې مکرمې ډېر زیات او شدید سېلابونه درلودل ځکه غرنۍ او شیله لرونکې مځکه وه او دغه سېلابونه بیا خاصتاً د کعبې شریفي سره جمعه کېدل، نو د یوه شدید سېلاب په سبب د کعبې شریفي بناء او تعمیر که څه هم و نه نړېدی مګر ضعیفه سو او وښورېدی او د دې ډېر امکان ؤ چې ودي نړېږي ځکه د دېواله ډبري یې د خپله ځایه څخه ښورېدلي وې، دا یو روایت دی.

او بل روایت وایي: چې یوې ښځي کعبې شریفي ته خوشبویي دودول او غوښتل یې چې د کعبې شریفي پوښونه خوشبویه کړي خو په دغه حالت کي د کعبې شریفي پوښ اور واخیست او ټول پوښونه وسوځل سوه او د دغه اور په سبب د کعبې شریفي بِناء وښورېدل او د نړېدلو امکان یې ؤ.

د کعبې شریفي د دېوالو د ضعیفه کېدلو په باره کي دغه دوه روایته دي خو په هرحال دا واضحه وه چې ممکن کعبه شریفه ونړېږي او بېله دې څخه چې د کعبې شریفي بِناء نوې جوړه کړل سي بله چاره نه وه، نو د قریشو مشران او سرداران په دارالندوه کي سره را ټول سوه او پر دې یې اتفاق وکړی چې کعبه شریفه باید نوې او له سره څخه جوړه سي اوس په دې فکر کي سوه چې څنګه یې بیرته جوړه کړي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه د جوړېدلو دپاره ډبرې په کار دي او د چت دپاره لوی لوی لرګي په کار دي او بل دوی د ډبرو په بناء هم نه پوهېږي ځکه د دوی تولې بناوي د ختو خښته جوړې سوي وې او په هغه ښه پوهېدل خو د ډبرو بناء يې نه ده زده ځکه د کعبې شريفې هغه اوله او د مختنۍ بناء ابراهيم علیه السلام جوړه کړې وه او هغه د شام ؤ او په شام کې د ډبرو بناء معروفه او مشهوره وه خو اهلِ مکه د ډبرو په کار نه پوهېږي.

او بل د چت دپاره ډېرو اوږدو لرګيو يا تيرانو ته هم ضرورت لري او هغه هم د دوی سره نسته، اوس نو قريش په فکر او حيرت کې دي چې څه وکړي؟

سبحان الله! الٰهي کارونه دي په دغو ورځو کې خبر راغلی چې د جدې په سمندر کې يوه کښتۍ د ډبرو سره جنګېدلې او ماته سوې ده، د دغې کښتۍ لوی او اوږده لرګي د سمندر څپو ساحل يا د درياب غاړې ته را غورځولي دي او خلکو هغه لرګي د خرڅولو دپاره مکې مکرمې ته را وړي دي، قريشو وويل: دا يې اوله آساني، اوږده لرګي په خپله را ورسېدل او څو ورځې وروسته د مکې مکرمې په بازار کې يو مريئ خرڅېدی چې نوم يې عامرُ القُدسي ؤ او د ډبرو بناء او تعمير يې زده وه ويل: دا يې بله آسانتيا، اوس بَناء او مُعلّم هم پيدا سو چې د ډبرو بِناء را و ښيي چې کعبه شريفه بايد څنګه جوړه کړو، نو قريشو د مال په ټولولو شروع وکړه چې د کعبې شريفې د بِناء او جوړېدلو دپاره پيسې ټولې کړي مګر دلته يې د پيسو د ټولولو دپاره پر خپلو ځانو شرطونه کښېښوول، ويل: دا د الله جلّ جلاله کور دی دا نه ښايي چې موږ يې بيله پاک او حلال مال څخه په بل شي جوړ کړو، نو يې پاک مال معلوم کړی چې پاک مال څه شي دی؟ اول يې د زنا مال ځني وايستی، ويل: د زنا مال بايد نه سي پکښې داخل.

ځکه هغه وخت هم ځينو کسانو په زنا سره تجارت کاوه، يعني: مينځياني يې درلودې او په هغو به يې پيسې برابرولې نو قريشو وويل: هر هغه څوک چې مال يې د دغه قسمه څخه وي زموږ سره دې د دغه بِناء په کار کې حصه نه اخلي او بل بايد د ظلم مال نه سي پکښې داخل، د تجارو څخه چې هر څوک په ظلم سره مشهوره دی هغه به زموږ سره په دې کار کې حصه نه اخلي او بل د رِبا مال به څوک نه راوړي، رِبا و سُد ته ويل کيږي، که څه هم په دوی کې رِبا معمولي او رواجي کار ؤ او ډېري

(c) ketabton.com: The Digital Library

معاملې يې په رِبا سره کولې خو پوهېدل چې دا يو خبيث کار دی، د مخه تر دې چې اسلام سُد او رِبا حرام کړي دوی ته معلومه وه چې دا ښه کار نه دی مګر کاوه يې.

او بيا يې د مال په ټولولو شروع وکړه، په دغه وخت کي يې د کعبې شريفي د نړولو إراده هم وکړه، خو ټول قريش بيرېږي چې د کعبې شريفي په نړولو څنګه شروع وکړي، ځکه دوی ټولو د ابرهه قصه په خپلو سترګو ليدلې وه، هغه صرف د نړولو إراده کړې وه رب عزوجل څه په وکړه؟ او اوس دوی په خپله دا کار کوي، ډير بېرېږي او د کعبې شريفي پر نړولو جرئت او اقدام نه سي کولای، هر يو و هغه بل ته وايي چې ته يې ونړوه خو ټولو د دې کار څخه انکار کاوه، دوی غواړي چې ويې نړوي مګر بېرېږي، په آخر کي وليد بن مغيره چې د خالد بن وليد پلار دی هغه وويل: زه يې نړوم، نويې يُوم او کُلنګ را واخيستل او د هغه دېوال په نړولو يې شروع وکړه کوم چې د رُکنِ يماني او حجرِاسود په منځ کي دی په کُلنګ يې وهي او ډبري را لوېږي، هغه دېوال چې يې څه ونړاوه نويې پر دا نورو قريشو ږغ وکړی چې اوس نو مرسته را سره وکړی، هغه نور وايي: يا! تر سبا پوري درته ګورو چې په تا څه کيږي؟ که تر سبا پوري څه نه در وسوه نو بيا مرسته او کومک در سره کوو او که په تا يو څه وسوه موږ به دغه نړېدلې ډبري بيرته پر خپلو ځايو کښېږدو، پوره ورځ دغه نورو قريشو کار نه ور سره وکړی او د ده د حال انتظار کوي، خير شپه تېره سوه او سبا سهاړ بيا وليد د خپلو اولادو سره راغلی کُلنګان ورڅخه دي کار يې شروع کړی او نورو قريشو يې هم په مرسته کولو شروع وکړه خو په عين حال کي دعاوي هم کوي او وايي: الٰهي! زموږ إراده د خير ده، موږ يې د دې دپاره نړوو چې بيرته يې جوړه کړو، د شَر إراده نه لرو، (*دغه ټولي خبري د بيري څخه کوي*) خو بالآخره يې کعبه شريفه ونړول، مګر د کعبې شريفي د هغه وخت بِناء او تعمير داسي نه ؤ لکه دغه اوسنی بِناء، د دغه څخه يې فرق درلودی، هغه دا چې دغه (حِجرِ اسماعيل) دغه ګول او ګردئ ځای چې د کعبې شريفي بغل ته دېوال پر را ګرځېدلی دی او (حَطِيم) هم ورته ويل کيږي دا هم په کعبه شريفه کي داخل ؤ، ټوله يوه خونه وه او بل کعبې شريفي دوې دروازې درلو دې چې يوه يې دغه اوسنی دروازه وه او يوه بله دروازه يې د دغې دروازې پر برابري په هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقابل طرف کي درلودل او دواړي دروازې يې کښته پر مځکه وې او خلاصي به وې خلک به له يوه طرفه ور ننوتل او له هغه بله طرفه څخه به وتل، لکه څرنګه چي په بخاري شريف کي حديث دی چي رسول الله ﷺ د مکې مکرمې تر فتحه کولو وروسته حضرتِ عائشې رضي الله عنها ته فرمايي: يا عائشه! که چيري ستا قوم يعني: قريش د کفر وخت ته نژدې نه وای ما به کعبه نړولې وای او د ابراهيم عليه السلام پر اساس به مي جوړه کړې وای او دغه حِجر به مي پکښي داخل کړی وای او دوې دروازې به مي ورکړې وای چي د يوې څخه خلک ور ننوزي او پر هغه بله وزي، دا په صحيح البخاري کي د کعبې شريفي د پخوانۍ بِناء کومه چي ابراهيم عليه السلام جوړه کړې وه صفت او بيان دی.

اوس چي قريشو د کعبې شريفي په بِناء شروع وکړه هغه مال چي دوی را ټول کړی ؤ د کعبې شريفي د پوره جوړولو دپاره لږ ؤ، قريشو ويل: دومره به جوړه کړو چي په دغه را ټولو سوو پيسو جوړېدلای سي ځکه اوس د دوی دپاره دوې لاري وې چي د هغو څخه به يوه اختياروي، هغه داچي: يا به نوري پيسې ټولوي پر حلالو او حرامو به يې نه کيږي يا به کعبه شريفه د پيسو د نېستي والي په سبب کمه او ناقصه جوړوي، قريشو دغه دوهمه لار خوښه کړه، که څه هم دوی کولای سوای چي نوري پيسې ټولي کړي مګر هغه پيسې به د ظلم، ربا، يا داسي نور حرام مال څخه وای، نو يې دا ښه او بهتره وبلل چي کعبه شريفه به دومره جوړه کړو څومره چي په حلال مال جوړيږي، خو نجس او حرام مال به نه په ګډوو، پسله دغې فيصلې يې د ډبرو په ايسته کولو شروع وکړه، دغه د دېواله ډبري ايسته کوي يوه طرف ته يې ايږدي.

کله چي د دېوالو د نړېدلو څخه فارغه سوه غواړي چي اساس او تاداو يې هم وکني او د هغه تاداو څخه يې نوې جوړه کړي، نو يې تر دېواله لاندي حصه دننه په مځکه کي هم وکندل، کله چي مځکه څه کښته سوه، وې ليدل چي په مځکه کي زرغوني ډبري دي او دغه ډبري د اوښانو د بوکو پر اندازه دي، يوه ډبره د بلي څنګ ته اوډل سوي پرتې دي، دوی ډير په تعجب کي سوه نو د دوی څخه يوه نفر دا إراده وکړه چي دغه ډبري هم را وکاږي، کله چي يې کُلنګ تر يوه ډبره لاندي کړی او ډبره يې لږ را پورته کړه د ډبري د کښته يا لاندي څخه يو شديد نُور او روښنايي را ښکاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوه، دومره قوي رڼا وه چي قريبه وه دغه سړئ د دغي رڼا په سبب ړوند سي، کُلګګ يې د لاسه ولوېدی او ډېره بيرته پر هغه خپل ځاي ولوېدل، قريشو چي دا حالت وليدی ويل: په زرغونو ډبرو کار مه لری پر دغو ډبرو دېوال پورته کړی. نو يې شا و خوا تول دېوال تر دغه زرغونو ډبرو پوري ايسته کړی او د دغه زرغونو ډبرو څخه يې نوې بِناء شروع کړه، دېوال پورته سو ترڅو چي د حجر اسود حد او اندازې ته ورسېدی.

دکعبې شريفي په نوې بناء کي د حجر اسود ايښوول

اوس د کعبې شريفي په بِناء کي حجر اسود ايښوول کيږي او بيا نور دېوال پر پورته کيږي دلته د قريشو هر مشر غواړي چي حجراسود دئ پر دغه خپل ځای کښيږدي او حجر اسود خو در معلوم دی چي هغه مشرفه او مبارکه ډبره ده چي د کعبې شريفي په بِناء کي کار سوې ده، بلکه د مځکي پر مخ هغه ډيره مشرفه ډبره ده او د هغې په باره کي زموږ عقيده دا ده چي دا يوه ډبره ده چي نه ضرر رسوي او نه فايده، لکه څرنګه چي په حديث شريف کي راغلي دي وايي کله چي حضرتِ عمرِ فاروق رضي الله عنه راغلی او غوښتل يې چي حجر اسود مچ کړي نو يې په داسي لوړ آواز چي خلک يې واوري و ويل: والله زه پوهېږم چي ته ډبره يې نه فايده رسولای سې نه تاوان خو که ما رسول الله ﷺ نه وای ليدلی چي ته يې مچولې ما به نه وای مچ کړې، نو اوس هم موږ دغه ډبره مچوو، نه په دې سبب چي چا ته نفعه يا ضرر رسوي او نه په دغه ډبره کي د اُلوهيت او خدايي کوم شئ سته بلکه صرف د رسول الله ﷺ متابعت دی که هغه ﷺ نه وای مچ کړې موږ به هم نه مچولای، زموږ دپاره د حجراسود مچول سنت دي او رسول الله ﷺ ولي حجراسود مچ کړی؟ ځکه دا د جنت د ډبرو څخه يوه ډبره ده، دا خو مو مخ کي په تفصيل سره و ويل: چي حجر اسود د ابراهيم عليه السلام او د کعبې شريفي دپاره له جنته را وړل سوا و دغه ډبره د مځکي د ډبرو څخه نه ده.

د حجر اسود قصه اورېده ده موږ يې مخ کي هم څه بيان درته کړی دی چي ابراهيم عليه السلام خپل زوی اسماعيل عليه السلام وليږی چي د دغه کُنج دپاره يوه مناسبه ډبره

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیدا کړي، هغه ولاړی او وګرځېدی خو د خپلي خوښي یا ضرورت ډبره یې نه کړه پیدا بیرته چي راغلی د پلار سره یې دغه ډبره پرته وه، ویل: دا ډبره دي له کومه کړل؟ پلار یې و ویل: دا د الله جل جلاله له طرفه را ته راغله او په یوه روایت کي ویل کیږي چي حجر اسود په اول کي سپینه ډبره وه مګر په وروسته کي د انسانانو د ګنهو په سبب توره سوه.

د حجراسود په تاریخ او قصه کي دا هم راغلي دي: چي په مسلمانانو کي د قرامطه په نامه سره یوه ډله پیدا سوه چي د اسلام څخه منحرف او اوښتي وه او دې ډلي د حجاز پر منطقه قدرت او تسلط پیدا کړی، دا چي دوی د اسلام څخه ډیر منحرف وه نو دوی قصد وکړی چي یوه بله کعبه جوړه کړي او رشتیا یې هم په حِجَر کي یوه بله بناء او خونه جوړه کړه چي اوس دغه حِجَر د أحساء په نامه سره یادیږي او څوک وایي بحرین دی او د دې دپاره چي خلک د حج او زیارت دپاره دغه د دوی کعبې ته ورسي نو یې دغه حجر اسود د کعبې شریفي څخه وکښی او حِجَر ته یې نقل کړی د هغه خپلي کعبې په بناء کي یې کښېښاوه او دغه حجر اسود د قرامطه په کعبه کي شپېته کاله پاته سو (په بل روایت کي وایي شل کاله پاته سو) ترڅو چي بیرته په واقعي مسلمانانو کي طاقت او قوت پیدا سو او حجر اسود یې بیرته د هغه ځای څخه را نقل کړی، مګر د قرامطه ډلي مات کړی او ټوټه ټوټه کړی ؤ، که چا حجر اسود لیدلی وي په هغه کي یوه ټوټه اصلي حجر اسود دی او نور په خپله حجر اسود نه دی بلکه د عقیق د ډبري اوړه دي چي د حجر اسود هغه کوچنۍ ټوټې یې را ټولي کړي دي او دغه د عقیقو په اوړو کي یې د دې دپاره سره جمعه کړي او یو ځای کړي دي چي سره یو ځای سي، خو واقعي حجراسود فقط هغه یو تور داغ دی چي په دغه ځای کي معلومیږي، دغه کار چي حجر اسود یې مات کړی د قرامطه لعنة الله علیهم د ډلي په واسطه وسو. *(بیرته قصې ته راسی)*

کله چي قریش د کعبې شریفي په جوړولو کي د حجر اسود د ایښوولو ځای ته ورسېدل دلته نو د قریشو د مشرانو څخه هر یو غواړي چي دئ دغه ډبره پر هغه خپل ځای کښیږدي او دغه شرف یې په نصیب سي، ځکه د حجر اسود ایښوول داسي شرف او عزت دی چي په ټول ژوند کي د یوه وار دپاره دوی ته حاصلیږي، د حاجیانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سِقایه یا رِفاده داسي شرف دی چي هر کال مکررېږي او په هر کال کي سته مګر د حجر اسود شرف په عمر کي د يوه وار دپاره دی، نو خود د قريشو هر ښاخ غوښتل چي دغه د حجر اسود د ایښوولو شرف د دوی په نصيب سي نه غوا‌ړي چي هغه بل ښاخ يې کښيږدي، د قريشو په ښاخو کي د حجراسود پر ایښوولو مقابله او نزاع شروع سوه، د عبدالدار اولاده چي د کعبې شريفي د حِجابې يا پوښولو مسئول وه هغو ووېل: د کعبې شريفي پوښول زموږ وظيفه ده نو حجراسود هم په والله که بيله موږه بل څوک کښيږدي، د دغه قَسم د تائيد او تاکيد دپاره يې د وينو ډک لوښی را وړی او لاسونه يې په دغه وينو ولړل او بيا يې قسم وکړی چي حجر اسود به بېله موږه بل څوک نه کښېږدي مګر زموږ د وينو په تويولو سره، يعني: زموږ بې مرګه يې بل څوک نه سي ايښوولای، بني مخزوم چي دا حال وليدی هغو هم د وينو ډک لوښی را وړی او لاسونه يې په ولړل او عيناً دغه قَسم يې ياد کړی، بني عدي بن کعب چي د حضرتِ عمر فاروق ﷺ قوم دی هغو هم د وينو لوښی را وړی او عيناً دغه قَسم يې ياد کړی مسئله ډيره خطرناکه سوه قريبه ده چي دا فتنه اور واخلي او په خپله قريش سره ووژني، د قريشو هر ښاخ ځانونه د جنګ دپاره تيار او آماده کړي دي، ټولو قَسم کړی دی چي حجر اسود به بيله موږه بل څوک نه کښيږدي او نه يې ايښوولای سي.

دا د قريشو ژوند او حال ؤ، هره مسئله چي په هغه کي شرف او عزت وي دوی تيار او آماده دي چي د هغه شرف د حاصلولو دپاره خپل ځانونه قتل او قرباني کړي، کله چي نورو خلکو د پيسو دپاره، د ښځو دپاره، د دينار او درهم دپاره جنګونه کول خو د قريشو جنګ پر شرف او عزت ؤ، په دغه خطرناکه حالت کي د دوی په منځ کي يو هوښيار سړئ پيدا سو چي تر ټولو قريشو په عمر زيات ؤ، ويل کيږي چي په دغه وخت کي د ده عمر يو سل او شل کاله ؤ او د دغه سړي نوم ابو اُميه بن مغيره ؤ، ابو اُميه ووېل: اې قومه! خپل ځانونه پر څه بربادوی؟ که تاسي قريش په خپل منځ کي سره وجنګېږی نو د قريشو څخه به څوک پاته سي؟ تاسي د مکې سرداران ياست که تاسي يو د بله سره و وژنی مکه به څوک إداره کوي؟ آيا د مکې د إدارې دپاره به د دباندي څخه نور خلک راځي؟ (*کشکي زموږ وطنوال هم دغسي فکر وکړي*) خلکو هم د ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره قبوله کړه او وعده يې وکړه چې د درېيم په فيصله به قناعت کوو، بيا يې د ابوأميه څخه پوښتنه وکړه چې قاضي او فيصله کوونکی څوک و ټاکو؟ ابوأميه وويل: ستاسي فيصله به هغه څوک درکوي کوم چې دغه د بني شيبه له دروازې څخه اول را داخل سو، يعني: کوم سړئ چې له دغي دروازې څخه اول حرم ته راغلی حُکم او فيصله هغه ته پرېږدی هر څه چې هغه نفر و ويل هغه به قبلوی، ټول قريش په دغه خبره راضي سوه او په انتظار دي چې څوک به له دغي دروازې څخه راسي.

الٰهي حکمت ته وګوری: په دغه وخت کي خير البشر سرورکائنات اشرف المخلوقات محمّد مصطفٰی ﷺ د بني شيبه د دروازې څخه حَرم ته ور داخل سو، ټولو نارې کړې: (الصّادق الأمين) راضي يو، راضي يو، يعني: دا څومره ښه کار وسو چې صادق الأمين راغلی هو مور ټوله د ده په حکم او فيصله خوښ او راضي يو.

اوس نو يو لوی عقل په کار دی چې دغه فتنه پای ته ورسوي، عقل او حکمت، دانايي او هوښياري په کار دي چې د خلکو له منځه خصومت او عداوت پورته کړي، په دغه مسئله کي حکم کول آسانه کار نه دی، د دغه قاضي هره خطا امکان لري چې د قريشو د جنګ او تباهی سبب وګرځي، دلته بايد سړئ له حکمته کار واخلي او تاسي د رسول الله ﷺ لوی حکمت ته وګوری، کله چې رسول الله ﷺ ته حال و ويل سو او د دوی د نزاع سبب خو مخ کي ورته معلوم ؤ نو يې خپل مبارک پټو د اوږو څخه ايسته کړی او د کعبې شريفي څخه يې ليري پر مځکه آوار کړی حجرِ اسود يې په خپلو مبارکو لاسو پر دغه پټو کښېښاوه بيا يې د قريشو رئيسانو ته ور بږغ کړه ويل: اوس نو په ټولو دغه پټو در پورته کړی، په دې پورته کولو کي د قريشو د هر ښاخ مشر حصه واخيستل او حجر اسود چې د کعبې شريفي څخه ليري پروت ؤ هغه خپل ځای ته يې ورساوه، د قريشو د مشرانو څخه هر يوه دا فکر کاوه چې ما يو څه وکړه، بيا نو په خپله رسول الله ﷺ حجر اسود د هغه پټو څخه واخيستی او د کعبې شريفي په بِناء کي يې په خپلو مبارکو لاسو پر هغه خپل ځای کښېښاوه.

اوس نو هغه څوک چې حجراسود يې پردغه ځای کښېښاوه هغه سرورکائنات محمّد مصطفٰی ﷺ ؤ او د ده ﷺ په حِکمت سره هغه د اور لګېدلو پُليته ايسته سوه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

قریش په داسې ډول د قتل او قتال څخه وساتل سوه چې هر یو خوشاله ؤ، دا هغه مهمه واقعه وه چې د محمّد ﷺ په ژوند کې تر واده کولو وروسته او تر بعثت د مخه پېښه سوې ده چې په دغه وختو کې د رسول الله ﷺ عمر پنځه دیرش کاله ؤ، نور نو رسول الله ﷺ په عادي ډول سره ژوند کاوه او کومه خاصه واقعه نه ده پېښه سوې.

اوس به د کعبې شریفې د بناء او جوړېدلو څه تاریخ درته بیان سي:

کعبه شریفه په ټول تاریخ او زمانه کې په یقیني ډول سره فقط څلور واره جوړه سوې ده او تر دغه څلور واره په د مخه جوړېدلو کې یې د علماء کرامو شک او اختلاف سته، خو اول وار جوړېدل یې هغه دي چې ابراهیم علیه السلام د خپل زوی اسماعیل علیه السلام په مرسته او ملګرتیا جوړه کړه چې دغه جوړېدل د الله عزوجل د امر پر ځای کول وه او دغه جوړېدل یې په قرآن مجید او صحي احادیثو سره ثابت دي، الله عزوجل فرمايي:

﴿ وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَٰهِـۧمُ ٱلْقَوَاعِدَ مِنَ ٱلْبَيْتِ وَإِسْمَـٰعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّآ ۖ إِنَّكَ أَنتَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿١٢٧﴾ ﴾. [البقره: ۱۲۷]

ژباړه: اې محمّده ﷺ هغه وخت یاد کړه چې ابراهیم علیه السلام او اسماعیل علیه السلام د کعبې شریفې تاداوونه او بنسټونه پورته کړل او دواړو به ویل: اې زموږ ربه ته دغه کار زموږ څخه قبول کړه، بېشکه چې ته ښه اورېدونکی او ښه پوهېدونکی یې.

یعني: الٰهي! ته دغه د کعبې شریفې جوړول زموږ څخه قبول کړه او ته د ټولو دعاوي اورې او د ټولو په نیتو پوهېږې، په دغه باره کې صحي احادیث هم خورا ډېر دي چې په را نقلولو سره یې بحث اوږدېږي او د دغې اولنۍ بناء په باره کې د تاریخ کتابونه او علماء کرام وايي: د ابراهیم علیه السلام د کعبې شریفې د دېوالو لوړ والی (۹) ذراعه ؤ او اوږد والی یې (۳۰) ذراعه ؤ او د کعبې شریفې بر یا عرض (۲۲) ذراعه ؤ او بله چته وه یعني: چت او بام یې نه درلودی.

او د کعبې شریفې دوهم وار جوړول دغه دي چې قریشو تر بعثت او اسلام د مخه جوړه کړه او د دغه وار په جوړولو کې رسول الله ﷺ هم اشتراک کړی دی او په دې وار کې یې د کعبې شریفې د دېوالو لوړ والی (۱۸) ذراعه کړی خو د اوږد واله څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې (٦) ذراعه او د ذراع څه حصه د مال د کمبودۍ په سبب پرېښوول چې دا هغه ځای دی چې (حِجَر) یا (حَطِیم) ورته ویل کیږي او د کعبې شریفې شمالي طرف ته دی او د کعبې شریفې دروازه یې د مځکې څخه لوړه کړه، دا هم د دې دپاره چې بېله اجازې څخه د قریشو څوک دننه ورنه سي.

په دغه باره کې رسول الله ﷺ د مکې مکرمې تر فتحې وروسته حضرت عائشې رضي الله عنها ته فرمایي: یا عائشه! که ستا قوم یعنې: قریش د جاهلیت وختو ته نژدې نه وای ما به د کعبې شریفې د نړولو امر کړی وای، خو په نوي جوړولو کې به مې هغه حصه پکښې داخله کړې وای کومه چې ځني ایستل سوې ده او د مځکې سره به مې برابره کړې وای، یعني: د کعبې شریفې دننه مځکه به مې دومره کښته کړې وای چې د مځکې سره برابره وای او یوه دروازه به مې د شرق طرف ته ورکړې وای او بله د غرب طرف ته، نو به دغه جوړ والی هغه د ابراهیم علیه السلام پر اساس وای.

او د کعبې شریفې دریم وار جوړېدل هغه دي: کله چې کعبه شریفه د یزید بن معاویه په زمانه کې د ده د لښکرو له طرفه وسوځل سوه،

چې د هغې واقعې خُلاصه داسې ده: د (٣٦) سنې په آخر کې د یزید لښکرو د (حُصین ابن نُمَیر السکوني) په قومنداني عبدالله ابن زُبیر رضي الله عنه چې د مسلمانانو خلیفه او امیرالمؤمنین ؤ د یزید په امر په مکه مکرمه کې محاصره کړی او بیا یې کعبه شریفه په منجنیق و ویشتل، کعبه شریفه د دغه ویشتلو په سبب ونړېده، عبدالله بن زُبیر رضي الله عنه د حج تر موسمه انتظار وکړی څو چې له هره ځایه خلک د حج کولو دپاره راغله او عبدالله بن زُبیر رضي الله عنه مشوره ورسره وکړه ویل: اې خلکو! ما ته د کعبې شریفې په باره کې مشوره راکړی، ټوله و نړوم او بیرته یې له سره جوړه کړم؟ که یې دغه نړېدلي ځایونه ور ترمیم کړم؟ عبدالله ابن عبّاس رضي الله عنه و ویل: زما نظر دا دی چې نړېدلي ځایونه یې په دغه خپلو ډبرو ور جوړ کړې او نوره کعبه شریفه پر خپل حال پرېږدې ځکه دا هغه کعبه ده چې خلک پر دې مسلمانان سوي دي او دا هغه ډبري دي چې خلک پر هغو مسلمانان سوي دي، یعني: هر څه دي پر خپل حال پاته وي فقط نړېدلي ځایونه یې ور جوړ کړه، عبدالله بن زُبیر رضي الله عنه و ویل: که ستاسې څخه د هر چا کور نړېدلی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوځېدلی وای تر هغو نه راضي کېدی چي کور يې بيرته له سره نه وای جوړ سوی، نو د خپل رب عزوجل د کور په باره کي څنګه فکر کوی؟ عبدالله بن زُبير رضي الله عنه و ويل: زه له خپله ربه څخه درې ورځي استخاره کوم بيا پر هغه کار اقدام کوم يا هغه کار کوم چي خير پکښي و وينم، پسله درو ورځو يې د کعبې شريفي په نړولو شروع وکړه ترڅو تر مځکي يې ورسول او بيا يې شا و خوا پَردې پر را وګرځولې او د کعبې شريفي په نوې بِناء يې شروع وکړه او هغه شپږ ذراعه خالي مځکه چي د حِجَر په نامه دغسي پرېښوول سوې وه هغه يې هم پکښي داخله کړه او د کعبې شريفي د دېوالو په لوړ واله يا جګواله کي يې تر پخوا لس ذراعه نور هم زيات کړل او دوې دروازې يې ورکړې چي پر يوه دروازه به خلک ورننوتل او پر هغه بله به وتل، خو دغه زياتوب يا تغيرات يې د هغه حديث شريف په جرئت سره وکړل کوم چي حضرتِ عائشې رضي الله عنها د رسول الله ﷺ څخه روايت کړي دی او د مخه درته بيان سو.

د کعبې شريفي څلورم وار بناء يا جوړول هغه دي چي د عبدالله بن زبير رضي الله عنه تر شهادت وروسته وسوه، چي واقعه يې امام مسلم رحمه الله د عطاء رضي الله عنه څخه روايتوي او وايي:

کله چي عبدالله بن زبير رضي الله عنه د حجاج بن يوسف الثقفي له طرفه شهيد کړل سو او په دغه جنګ کي د حجاج له طرفه کعبه شريفه په منجنيق ونړول سوه، نو حجاج بن يوسف و عبد الملک بن مروان ته چي د وخت خليفه ؤ د عبدالله بن زبير رضي الله عنه د وژلو خبر او دا و ليکل: چي ابن زبير کعبه شريفه د اهلِ مکې له نظره مخالفه جوړه کړې ده، عبدالملک بن مروان ورته وليکل: موږ د ابن زُبير د کارو د مخالفت إراده نه لرو، کوم چي په لوړ واله کي يې زياتوب کړی دی پرهغه اندازه يې جوړه کړه، مګر دا چي حِجَر يې د کعبې شريفي په بناء کي داخل کړی دی بيرته يې څني وباسه پر پخواني شکل يې کړه او دغه دوهمه دروازه چي يې ورکړې ده هغه هم بنده کړه، نو بيا کعبه شريفه ونړول سوه او بيرته د قريشو پر هغه پخواني شکل جوړه سوه.

د تاريخ په کتابو کي ذکرسوي دي: کله چي رشيد هغه چي د عبّاسي خُلفاوو څخه دی خليفه سو نو يې دا إراده وکړه چي کعبه شريفه ونړوي او بيرته يې د عبدالله بن زبير رضي الله عنه د بناء پر قسم جوړه کړي، مګر امام مالک بن انس رحمه الله ورته و ويل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا امیرَالمؤمنین! د الله روی ته وګوره کعبه شریفه د وروستنیو پاچهانو د لاس لوبه مه ګرځوه (یعني: د هر چا چي إراده سوه چي تغیر پکښي را ولي، را ولي به یې) او په دې ډول د کعبې شریفي هیبت د خلکو د زړو څخه پورته کیږي، نو رشید هم د خپلي رأیي څخه واوښت او د کعبې شریفي نړول او جوړول یې پرېښوول.

داهغه خلور واره وه چي په یقیني ډول سره کعبه شریفه جوړه سوې ده.

مګر پنځم وار جوړېدل یې هغه دي چي په هغه کي شک او اختلاف سته او دا هغه جوړول دي چي د ابراهیم علیه السلام تر جوړولو د مخه دي چي آیا د ابراهیم علیه السلام ترجوړولو د مخه هم کعبه شریفه جوړه سوې ده که یا؟ په ځینو آثارو او روایاتو کي راغلي دي چي اوڵ هغه څوک چي کعبه شریفه یې جوړه کړې ده هغه آدم علیه السلام ؤ او د دغه جوړېدلو دپاره دلیل هغه حدیث شریف دی چي امام بیهقي یې د عبدالله بن عَمرو رضي الله عنه څخه روایتوي، عبدالله بن عَمرو رضي الله عنه وایي چي رسول الله ﷺ و فرمایل: الله عزوجل و آدم او حواء علیهما السلام ته و فرمایل: زما دپاره کور جوړ کړی او جبریل علیه السلام دکعبې شریفي خط او نقشه ور واچول، نو آدم علیه السلام مځکه کِندل او حواء علیهما السلام یې خاوري او ډبري نقلولې، ترڅو چي اوبو ته و رسېدل، دکښته څخه رږغ پر وسو: یا آدم! بسته او بیا چي یې کعبه شریفه جوړه کړه د الله عزوجل له طرفه وحي ورته وسوې چي طواف پر وکړی او ورته و ویل سوه: ته اول انسان یې او دا اول بیت دی، بیا نو وختونه تېرېدل ترڅو چي نوح علیه السلام دکعبې شریفي حج وکړی، بیا وختونه او قرنونه تېر سوه څو چي ابراهیم علیه السلام یې دوهم وار دېوالونه پورته کړل.

خو امام بیهقي د حدیث شریف په آخر کي وایي: د دغه حدیث په اِسناد کي یوازي ابن لَهیعه سته او ابن لهیعه ضعیفه دی په ده سره حجت او دلیل نه سيِ ویل کېدلای.

او هلته نور روایات هم سته چي په معنٰی کي دغه د بیهقي و روایت ته نژدې دي خو هغه ټول روایتونه له ضعفه خالي نه دي.

داسي یو روایت هم سته چي وایي: اول هغه څوک چي کعبه شریفه یې جوړه کړې ده شیث بن آدم علیه السلام ؤ، اوس نو که دغه ضعیفه روایتو ته اعتبار ورکړل سي نو کعبه شریفه په ټول تاریخ او زمانه کي پنځه واره جوړه سوې ده، خو ښه او بهتره خبره

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ده: چې پر هغه اعتماد وکړو چې په یقین سره ثابت دي، هغه دا چې کعبه شریفه څلور واره جوړه سوې ده لکه د مخه چې په وضاحت سره بیان سوه او بیله دغه څلور واره جوړېدلو څخه به یې علم الله ﷻ ته پرېږدو. هو په وروستنیو مختلفو وختو کې څو ځلي د کعبې شریفي د تعمیرِ قسم قسم ترمیمات او اصلاحات سوي دي.

د رسول الله ﷺ خلوت او تنهایي خوښېدل

څه موده وروسته او تر بعثت درې کاله د مخه رسول الله ﷺ د خلکو د بداندني ژوند څخه په تنګ ؤ، هلته فسق او فساد، فجور او د بتانو عبادت ؤ نو خود د رسول الله ﷺ او د ده د قوم په منځ کي ډېر فرق او لیري والی موجود ؤ، ځکه نو رسول الله ﷺ ته تنهایي او فکر کول او د الله ﷻ عبادت ډېر خوښ وګرځېدل، دا یې عادت ؤ چي څه موده ترمنځ به د څو ورځو او شپو دپاره غارِ حراء ته تلی (غارِ حراء په جبل نور کي یو کوچنۍ غار دی) د غرو ځیني غارونه ډېر لوی وي مګر غار حراء کوچنۍ غار دی چي فقط یو یا دوه نفره پکښي ځاییږي او د غره په لوړه حصه کي دی چي څوک بېله تکلیفه او ستړیا څخه نه سي ورختلای، رسول الله ﷺ دغه لیري او ګوښه غار د خپل خلوت او تنهایي دپاره انتخاب کړی ؤ ځکه د ده ﷺ نه وه خوښه چي بل څوک ور سره ملګری وي او مقصد یې هم یوازي والی او د الله ﷻ عبادت ؤ چي په دغه تنهایي کي به یې د کون په موجوداتو کي فکر کاوه او په دې کي به یې فکر کاوه چي د دې کون تر شا یو إداره کوونکی قدرت سته او رسول الله ﷺ په هغه څه نه ؤ راضي چي د ده ﷺ قوم د هغه عقیده درلودل چي هغه شرک او باطل افکار وه، خو بیا هم رسول الله ﷺ ته یوه واضحه لار او معین شریعت نه ؤ ور معلوم چي په هغه سره مطمئن او راضي وي.

د رسول الله ﷺ دغه تنهایي اختیارول د الله جل جلاله په إراده سره وه چي د رسالت و لوی امانت ته آماده سي او په هغه رسالت سره د مځکي په مخ کي تغیر را ولي، رسول الله ﷺ ته تر بعثت درې کاله د مخه دغه تنهایي خوښه وګرځېدل او دغه کوچنۍ غار یې د خپل فکر او عبادت دپاره خلوت ګاه وګرځول او دغه کوچنۍ غار!

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوې خولې لري چې په یوه ورننوزي او بله خوله یې د کعبې شریفې طرف ته ده (لکه یو کلکین داسې ده) او د هغې خولې څخه کعبه شریفه معلومیږي.

نو کوم ځوک چې غار حراء ته داخل سي کولای سي چې د دغه غار د داخل څخه کعبه شریفه و ویني، سبحان الله! دغه غار چې د کعبې شریفې څخه درې میله لیري دی او د غره په ډیره لوړه حصه کي دی چې تقریبًا په یوه نیم ساعت کي ځوک ورختلای سي، نو تاسي فکر وکړئ چې رسول الله ﷺ به څومره ګرځېدلی وي چې د ځان او عبادت کولو دپاره دي دغسي لیري او ګوښه ځای پیدا کړي چې د هغه ځای څخه دي کعبه شریفه هم معلومېږي.

رسول الله ﷺ به په دغه غار کي د تَفَکُر عبادت کاوه او کعبې شریفې ته به یې کتل، هر وخت به دغه غار ته د څو ورځو او شپو دپاره ورتلی او دا یې خوښه وه چې د رمضان په میاشت کي هلته ډیر واوسیږي، څو په هغه کال چې تر بعثت د مخه ؤ رسول الله ﷺ په دغه غار کي پوره یوه میاشت تیره کړه، په پخوا کي به پوره یوه میاشت هلته نه پاته کېدی مګر د بعثت په کال پوره یوه میاشت هلته پاته سو ځکه د الله جل جلاله عبادت ډیر خوښ ورته ګرځېدلی ؤ، هو! یو وخت به د خوړو یا اوبو را وړلو دپاره، یا د کور د خبر اخیستلو دپاره را کښته سو څو بیرته به هغه غره او هغه غار ته ولاړ.

په دغه آخري کال چې تر بعثت د مخه کال ؤ رسول الله ﷺ چې به پرلار رهي ؤ یا دغه غار ته به تلی یو آواز به یې اورېدی چې ویل کېدل به: السّلام علیکَ یا رسولَ الله! او ده ﷺ به شا وخوا وکتل هیڅوک به یې نه لیدل، په حیرت او فکر کي به سو چې دا څه آوازونه دي، رسول الله ﷺ فرمایي: چې بیا مي د وحیو تر نزول وروسته د جبریل علیه السلام څخه پوښتنه وکړه چې یا جبریل! تر بعثت د مخه چې به پرلاري تلم اورېدل به مي چې یو څوک راته وایي: السّلام علیکَ یا رسولَ الله! ما به شا وخوا وکتل څوک به نه وه، دغه رږغ چا کاوه؟ او دا څوک وه؟

جبریل علیه السلام وویل: یا رسولَ الله! دغه وُنو او ډبرو سلام دربانديي وایه.

محترمه وروره او خوري! آیا نن ورځ پر رسول الله ﷺ درود ویل د ځان سعادت او خوشبختي نه بولې؟ رسول الله ﷺ چې په الٰهي دربار کي کوم لوړ مقام او عزت

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري زما او ستا درود ویلو ته ضرورت نه لري، الله جل جلاله او په آسمانو کي ملائکې، په هوا کي مرغان، په دښتو کي حیوانات، په اوبو کي ماهیان حتّی ونې او ډبرې درود او سلام پر وایي، خو زما او ستا دپاره درود ویل هغه شئ دي چي ګټه او فایده یې موږ ته را رسیږي، د رسول الله ﷺ سره زموږ محبت په زیاتیږي، د متابعت شوق یې را پکښي پیدا کیږي، درود ویل زموږ د ښه او بختور ژوند سبب ګرځي، حتّی د درود ویلو په برکت به مو إن شاء الله تعالی د رسول الله ﷺ شفاعت هم په نصیب سي.

نو وروره! په خپل ژوند کي درود ویل ډیر کړه او د ځان عادت یې وګرځوه، نتیجه به یې په یقیني ډول سره په دنیا او آخرت کي و وینې.

دوحیو نازلېدل

کله چي د رسول الله ﷺ د عمر څلوېښت کاله پوره سوه د رسول الله ﷺ د ژوند په آفاقو کي د نبوت آثار او علامې ښکاره سوې، چي د هغو علامو څخه یو هم رشتیا خوب ؤ، رسول الله ﷺ به هیڅ خوب نه لیدی مګر هغه کار به عیناً په هغه شکل سره وسو چي په خوب کي به یې لیدلی ؤ، امام المحدثین امام بخاري رحمة الله علیه د أم المؤمنین حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روایت کوي چي فرمایي:

اول هغه شئ چي په هغه سره رسول الله ﷺ ته وحي شروع سوې هغه الرؤیا الصّالحه الصّادقه وه، یعني: صالحه او صادقه خوب ؤ، هیڅ خوب به یې نه لیدی مګر هغه به داسي پیښ او واقع سو لکه روښانه سهار، نو رشتیا خوب د نبوت د علامو او حصو څخه دی، خو پر دغه کیفیت شپږ میاشتي تیري سوې.

تاسي ته معلومه ده چي د نبوت ټوله موده او زمانه درویشت کاله ده، نو دغه صادقه خوب د نبوت شپږ څلوېښتم جز دی او الله جل جلاله یې هغه چا ته ورکوي چي د ده جل جلاله خوښه وي، کله چي په غار حراء کي د رسول الله ﷺ د خلوت او تنهائی دریم کال او د رمضان المبارک میاشت وه د الله جل جلاله دا خوښه او إراده سوه چي د مځکي پر خلکو خپل رحمت نازل کړي او رسول الله ﷺ په نبوت او رسالت سره مکرم کړي، څو هغه معینه ورځ راغله چي یوازي د مسلمانانو تاریخ ته نه بلکه د بشر

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاریخ ته او د ټولي مځکي د مخ تاریخ ته یې تغیر ورکړی، که موږ دغې ورځي ته فکر او حساب وکړو په دلائلو او قرائنو سره دا ممکنه ده چي دغه مبارکه ورځ معلومه او معینه کړو، دغه ورځ د دوشنبې ورځ او د روژې د میاشتي یو ویشتم تاریخ ؤ چي دا د (۶۱۰) میلادي کال د اګست د میاشتي لسمه ورځ وه او د رسول اللهﷺ عمر په دغه وخت کي په قمري حساب سره پوره څلوېښت کاله شپږ میاشتي او دوولس ورځي ؤ او په شمسي حساب سره نه دیرش کاله درې میاشتي او دوه ویشت ورځي ؤ، دغه د دوشنبې ورځ د بعثت او رسالت اوله ورځ ده، رسول اللهﷺ فرمایي: زه په غار حراء کي ناست وم چي ناڅاپه (دفعتاً) یو سړئ را ته راغلی.

دغه سړئ جبریل علیه السلام ؤ او د یوه انسان په شکل او قیافه ورته راغلی نه د ملائکې په شکل، نو رسول اللهﷺ فرمایي: ناڅاپه یو سړئ راغلی چي سپین کالي یې اغوستي وه او د ده سره د دېباج یو لوښی یا ټوکر ور سره ؤ (دېباج وربښمین ټوکر دی) او په هغه کي یو کتاب ؤ، څرنګه چي دغه نفر په یوه وار او ناڅاپه را ښکاره سو وې ېېرولم (بې ږغه، بې خبره په نیمه شپه توره تاریکه او په غره کي ناڅاپه او یو دم سړئ پیدا سو) سړئ را نژدې سو کتاب یې را ته ونیوی او ویل: یا محمّد! إقرأ، اې محمّده! و وایه، رسول اللهﷺ د بیري په حالت کي ورته و ویل: زه ویونکی نه یم (یعني: لیک او لوست مي نه دي زده) نه شئ ویلای سم او نه یې لیکلای سم.

تاسي ته معلومه ده چي رسول اللهﷺ اُمّي ؤ، ویل او لیکل یې نه وه زده، که چیري د دهﷺ ویل او نوشته کول زده وای کفارو به دا تهمت پر ویلای چي دا قرآن تا جوړ کړی او لیکلی دی، خو اوس د دهﷺ قوم او ټولو قریشو ته دا معلومه وه چي محمّدﷺ اُمّي دی.

نو رسول اللهﷺ فرمایي: دغه سړي زه په غېږ کي ونیولم او کښېښې یې کښېم، قریبه وه چي د دغه کښېکښلو سره مي روح وتلی وای، د رسول اللهﷺ بېره نوره هم زیاته سوه او دغه نفر بیا را ته و ویل: یا محمّد! إقرأ، رسول اللهﷺ بیا ورته و ویل: زه ویونکی نه یم، وایي: بیا یې زه په غېږ کي ونیولم او کښېښې یې کښېم او وې ویل: یا محمّد! إقرأ، د دریم وار دپاره محمّدﷺ و ویل: زه ویونکی نه یم، نو وایي: دریم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وار يې بيا دومره په قوت سره کنښکنښم قريبه وه چي نفس مي وخېژي او بيا يې و ويل: يا محمّد! ووايه، رسول الله ﷺ ورته و ويل: څه شي و وايم؟ جبريل علیه السلام و ويل:

﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿١﴾ خَلَقَ الْإِنسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴿٢﴾ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ﴿٣﴾ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴿٤﴾ عَلَّمَ الْإِنسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿٥﴾﴾. [العلق]

فقط د سورة العلق دغه اولني پنځه آياته يې ور ته تلاوت کړه، دغه پنځه آياته هغه اولني آياتونه دي چي د آسمان څخه په ليلة القدر کي نازل سوي دي الله عزوجل فرمايي:

﴿إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴿١﴾﴾.

يعني: موږ دغه قرآن مجيد په ليلة القدر کي نازل کړی دی.

او د روژې په مياشت کي نازل سوی دي، ځکه بيا هم الله جل جلاله فرمايي:

﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ﴾. [بقره: ۱۸۵]

د روژې مياشت هغه مياشت ده چي په هغه کي قرآن مجيد نازل کړل سوی دی.

رسول الله ﷺ فرمايي: کله چي مي دغه آياتونه و ويل، دغه سړی غائب سو او ولاړی، رسول الله ﷺ ډير زيات په بېره کي ؤ چي دا څه کيفيت او حالت دی؟ په دغه وخت کي د رسول الله ﷺ صادقه او مخلصه زوجه حضرت خديجه رضی الله عنها چي هلته په خپل کور کي وه، په زړه کي يې ور وګرځېدل: چي محمّد ﷺ ته يو څه ور پېښه سوې ده، نو يې خپل يو مريئ غار حراء ته ولېږی چي ولاړ سه وګوره چي محمّد ﷺ ته څه پېښه ده؟ ځکه دې ته معلومه وه چي رسول الله ﷺ هلته دی، دلته بيا رسول الله ﷺ د غار حراء څخه را وتلی دی او په ډير تلوار د کور و طرف ته رهي دی، د ډيري بيري په سبب د ځغستا پر قِسم په تلوار او چابکي سره د کور پر طرف رهي دی، مريئ چي غار ته راغلی وې ليدل چي رسول الله ﷺ نسته نو مريئ دې خوا ها خوا ته د رسول الله ﷺ په پلټنه او پيدا کولو مشغول سو او رسول الله ﷺ د مکې مکرمې پر طرف په تلوار رهي دی، رسول الله ﷺ د بيري او خوف په حالت کي خپل کور ته ولاړ، خديجې رضی الله عنها چي دئ ﷺ وليدی پوه سوه چي رسول الله ﷺ ډير

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېرېدلی دی او اوس هم د بیرې په حالت کې دی او له ډېرې بیرې څخه رېږدي او وایي: زَمّلُونِي زَمِّلُونِي، یعني: پټ مې کړئ، پټ مې کړئ، لکه د چا چې یخ کیږي او رېږدي، خدیجې رضي الله عنها هم په یوه کالي پټ کړی تر څو چې بېره ځنې ولاړه او آرام سو.

نو بیې خدیجې رضي الله عنها ته هغه ټېټبه سوې قصه وکړه، ټول هغه واقعات چې ورته پېښ سوي وه ورته بیان یې کړه او ویل: زه پر ځان و بېرېدم، خدیجې رضي الله عنها ورته و ویل: ښایي ته داسي فکر کوې چې دا د جن او پیري اثر وي؟ رسول الله ﷺ ویل: هو، خدیجې رضي الله عنها و ویل: یا والله تا ته هیڅکله د جن او پیري شر او آزار نه در رسیږي او الله تا نه خرابوي، ځکه ته صلهٔ رحمي وصلوې، یعني: د دوستانو او اقرباوو حقوق پر ځای کوې، په خبرو کې رشتیا وایې، د ضعیفانو مرسته کوې، د محتاجو ضرورت او اړتیا رفعه کوې، د مېلمه عزت کوې، د حق مرسته او طرفداري کوې، ټول اخلاق دي ښه او کریم دي، جن تا ته تکلیف نه سي در رسولای، نو بیې هم رسول الله ﷺ پر ښاوه چې ښه آرام سو بیا یې نو وَرَقَه بن نَوفَل ته چې د خدیجې رضي الله عنها د اکا زوی ؤ ور وستی، دغه ورقه چې عرب او قریش ؤ نصراني سوی ؤ او دا قصه به په وروسته کې درته وکړو چې څنګه او ولې نصراني سو، مقصد ورقه بن نوفل د خدیجې رضي الله عنها د اکا زوی نصراني ؤ، څرنګه چې ده د یهودو او نصاراوو کتابونه لوستل او انجیل یې د عبراني څخه په عربي ډېر لیکلی ؤ، نو د ډېرو معلوماتو خاوند ؤ، په عمر ډېر او په سترګو ړوند سوی ؤ، د انبیاء علیهم السلام د ژوند معلومات ورته وه او دا هم ورته معلومه وه چې د را تلونکي نبي وخت او زمانه را نژدې سوې ده.

کله چې دوی وَرَقه ته ورغله خدیجې رضي الله عنها ورته و ویل: یا ابن عم! اې د اکا زو! د وراره څخه دي د ده حال واوره، ورقه و ویل: اې وراره! څه دي لیدلي او اورېدلي دي؟ رسول الله ﷺ هغه خپل حال ورته بیانوي او ورقه په ډېر تعجب غوږ ورته نیولی دی او اوري یې، ورقه ته چې د آسماني کتابو څخه د آخري او راتلونکي نبي په باره کې کومې علامې ور معلومې وې هغه ټولې په محمّد ﷺ کې موجودې وې، نو یې په آخر کې په لوړ آواز و ویل: الله اکبر والله ناموس اکبر درته راغلی دی هغه چې الله جل جلاله و موسی علیه السلام ته را استولی ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ناموس اکبر څخه مقصد جبریل علیه السلام دی او د ناموس معنٰی؟ یعني: د سِر او پټ راز ساتونکی، مګر هو هغه د خیر او مصلحت راز او د جاسوس معنٰی: د شر او بد راز ساتونکی، نو د جبریل علیه السلام یو نوم ناموس اکبر دی او بل نوم یې روح یا روح القُدُس دی، لکه څرنګه چې الله جل جلاله په قرآن کریم کې فرمایي:

﴿ فَأَرْسَلْنَآ إِلَيْهَا رُوحَنَا ﴾. [مریم: ۱۷]

یعني: موږ و مریم علیها السلام ته زموږ روح ور واستاوه، د روحنا څخه مقصد جبریل علیه السلام دی او بیا هم الله جل جلاله فرمایي:

﴿ تَنَزَّلُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ وَٱلرُّوحُ فِيهَا ﴾.

یعني: په لیلة القدر کې ملائکې او جبریل علیه السلام را کښته کیږي.

دلته هم د روح څخه مقصد جبریل علیه السلام دی، خیر ورقه بن نوفل و ویل: والله ناموس اکبر درته راغلی دی، هغه چې موسٰی ته راغلی ؤ او عیسٰی علیه السلام یې نه کړی یاد دا ولې؟ ځکه د ورقه دا عقیده نه وه چې عیسٰی علیه السلام نبي دی.

ورونو! نصارا پر درې قسمه دي، یوه ډله یې وایي: عیسٰی علیه السلام په خپله رب او إله دی (العیاذ بالله) او د نصاراوو بله ډله بیا وایي: چې مرتبې او درجې درې دي، یوه د الله درجه ده او یوه د نبي درجه ده او د دغو دوو درجو په منځ کې یوه بله درجه سته چې تر الله کښته او تر نبي لوړه ده او عیسٰی علیه السلام په دغه درجه کې دی، د ورقه بن نوفل عقیده هم داسې وه، چې دغه عقیده نه پوره شرک دی او نه پوره توحید دی، نو ځکه ورقه بن نوفل عیسٰی علیه السلام نه کړی یاد، بلکه ویل: دا هغه ناموس اکبر دی چې موسٰی علیه السلام ته راتلی او بیا دغه ورقه یوه عجیبه خبره وکړه، ویل: کشکې زه په هغه وخت کې ځوان وای چې ستا قوم تا د مکې څخه باسي او ما ستا مرسته کړې وای، رسول الله ﷺ په تعجب سره و ویل: ما د مکې له ښاره باسي؟ ما شړي؟ ورقه بن نوفل و ویل: هو! هر چا چه دغسې شئ را وړی دی لکه تا ته چې راغلی دی هغه څوک د خپل قوم له طرفه آزار سوی دی او دغه عمل همېشه د نبیانو سره کېدی، څرنګه چې ته هم نبي او رسول یې خامخا آزارېږې او که زه په دغه ورځ ژوندئ وم مرسته او کومک به دي وکړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا نو د وحیو او بعثت شروع وه، اوس نو محمّد ﷺ د ځینو علماوو په قول د سورۃُ العلق د دغو آیاتو په نزول سره نبي سو مګر رسول نه دی، ځکه ځیني علماء د نبي او رسول فرق داسي بیانوي: نبي هغه دی چي وحي ورته نازلیږي خو په تبلیغ نه وي امر کړه سوی او رسول هغه دی چي هم وحي ورته راځي او هم د دین په تبلیغ سره مامور او مکلف وي، نو د دغو علماوو په قول محمّد ﷺ د سورۃُ العلق په نزول سره نبي سو، ځرنګه چي په تبلیغ نه سو امر نو رسول نه سو، خو بیا د سورۃُ المدثر په نزول سره رسول هم سو، ځکه هلته بیا په تبلیغ هم امر کړل سو (دا د علماوو یو قول ؤ)

پسله دغه غار حراء د واقعې څخه رسول الله ﷺ ته نور څه نه سوه پېښ او وحيِ هم نه نازلیږي چي دغي مودې ته علماء کرام (فترۃُ الوحي) وایي، یعني: وحيِ قطعه سوې او دا موده په هغه صحي روایتو کي شپږو میاشتو ته ورسېدل، که څه هم ځینو علماوو دا موده درې کاله بللې ده خو دا مطلقاً خطا ده او هغه راجحه روایت دا دی چي دغه د وحیو د قطعه کېدلو موده شپږ میاشتيٰ وه، پوره نیم کال وحيِ قطعه دي هیڅ شئ نسته، نو له دغه جهته علماء کرام رشتیا او صادقه خوب د نبوت شپږ څلویښتمه حصه بولي، ځکه نبوت یا رسالت ټوله درویشت کاله ؤ، که دغه درویشت کلونه و شپږو میاشتو ته واړوو نو شپږ څلوېښت واره (٦) میاشتي ځني جوړېږي.

او په دغه موده کي چي وحيِ نه وې رؤیا الصادقه موجوده وه، نو ځکه رؤیا الصادقه د نبوت شپږ څلویښتمه حصه سوه، خیر په دغو شپږو میاشتو کي ورقه بن نوفل هم وفات سو او رسول الله ﷺ فرمایي: ورقه بن نوفل مي په جنت کي ولیدی، ځکه د هغه د اسلام إراده وه، په خپل نیت جنت ته داخل سو او د ورقه د ژوند په وخت کي رسول الله ﷺ هم څوک و اسلام ته نه دي دعوت کړي او د هیچا څخه یې د ایمان را وړلو طلب او غوښتنه نه وه کړې، نو ورقه بن نوفل په هغه خپل نیت چي ویل کشکي زه ځوان وای او ستا مرسته مي کړې وای جنت ته داخل سو، دا هم د الله جل جلاله الهي رحمت او احسان دی چي د ورقه پر نیت یې معامله ورسره وکړه که څه هم دئ تر رسالت د مخه وفات سو خو جنت ته داخل سو.

اوس نو په دغو شپږو میاشتو کي چي وحيِ قطعه دي که څه هم رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اولو ورځو کې به بېړېدی او په بېړه کې ؤ، خو څه موده وروسته یې زړه غوښتی چې بیا جبریل علیه السلام ورته راسي او وحي ورته را وړي شوق او علاقه یې پیدا سوه تر داسي اندازې چې دښت او صحرا ته به وَوَتی، غرو ته به ولاړی او هلته به په انتظار ؤ چې ښایي جبریل علیه السلام ورته راسي.

د وحیو د قطعه کېدلو څخه مقصد هم دا ؤ چې د رسول اللهﷺ د جبریل علیه السلام و ملاقات او د وحیو و نزول ته شوق او علاقه پیدا سي چې واقعاً هم داسي سوه، رسول اللهﷺ د هغه د مخنۍ بېړي پر ځای اوس دښت او غرو ته وزي او د دې انتظار کوي چې د جبریل علیه السلام سره ملاقي سي، دا ورځي د رسول اللهﷺ دپاره ډېري درنې او له خواشینیه ډکي ورځي وې چې آیا زما څخه خو به داسي یو کار نه وي پېښ سوی چې زما رب را څخه ناراضه سوی وي، حتّی ځیني وختونه به یې دا إراده وکړه چې د غره څخه ځان را وغورځوي، خو یوه ورځ یې ناڅاپه د آسمان له طرفه ږغ واورېدی چې ویل: یا محمّد! رسول اللهﷺ فرمايي: سر مي را پورته کړی چې یو عجبه منظر دی، انسان ته هیڅکله داسي حالت نه پېښېږي، و مي لیدل چې جبریل علیه السلام په هوا کي پر یو عرش ناست دی او شپږ سوه وزرونه یې دي چې د مشرق او مغرب منځ یې ټول ډک کړی ؤ، ټول آسمان یې نیولی ؤ، وايي د آسمان هر طرف ته چې به مي کتل دغه جبریل مي لیدی او دغه ږغ کوي:

یا محمّد! أنتَ رَسُولُ اللهِ وَ أنَا جبریل.

یعني: یا محمّد!ﷺ ته رسول الله یې او زه جبریل یم او رسول اللهﷺ د ډېري بیري څخه پرخپل ځای ولاړ دی، له بیري او وَهمه حرکت نهِ سي کولای، د دغه منظر او مشهد بیان الله جل جلاله په قرآن مجید کي کړی دی او فرمايي:

﴿وَٱلنَّجۡمِ إِذَا هَوَىٰ ۝١ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمۡ وَمَا غَوَىٰ ۝٢ وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلۡهَوَىٰٓ ۝٣ إِنۡ هُوَ إِلَّا وَحۡيٞ يُوحَىٰ ۝٤ عَلَّمَهُۥ شَدِيدُ ٱلۡقُوَىٰ ۝٥﴾. [النجم]

یعني: قسم دی په ستورو سره چې غروب یا طلوع وکړي چې نه دی ګمراه سوی ملګری ستاسي چې مقصد رسول اللهﷺ دی، یعني: رسول اللهﷺ نه د غلط فهمیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د صحي لاري اوښتی دی او نه په خپل قصد او اختيار سره د لاري اوښتی دی، بلکه لکه د آسمان ستوري چي په ختلو او لوېدلو کي پر يوه معينه او مقرره سوې لار ځي، همدا رنګه رسول الله ﷺ د الله عزوجل له طرفه پر معينه سوې لار برابر ځي او دا امکان نه لري چي مخالفت ځني وکړي او نه محمّد ﷺ د خپلي غوښتني او خواهش مطابق خبري کوي او نه دی دغه قرآن مګر وحيِ دي چي و ده ته لېږل سوي دي، ده ته شديد القوٰی: د ډېرو شديدو قوتو خاوند (چي جبريل عليه السلام دی) ښوولي دي.

ورونو! جبريل عليه السلام د ملائکو رئيس او قائد دی او انبياء عليهم السلام ته د رسالت او وحيو په رسولو تر نورو ملائکو غوره کړه سوی او اختيار سوی دی، د ملائکو ځخه بل داسي څوک نسته چي رسولانو ته دي وحيِ راوړي بيله جبريل عليه السلام ځخه او جبريل عليه السلام شديدُ القوٰی دی، د ده د قوت ځخه يو دا دی چي پوره او کامل ښاريې د وزر په يوه طرف چپه واړاوه، د دغه لوی ښار چي د لوط عليه السلام د قوم ښارؤ لوړه حصه يې کښته کړل او کښته حصه يې لوړه کړه، دا د جبريل عليه السلام قوت دی.

﴿ ذُو مِرَّةٍ فَٱسْتَوَىٰ ۝٦ وَهُوَ بِٱلْأُفُقِ ٱلْأَعْلَىٰ ۝٧ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّىٰ ۝٨ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ ۝٩ فَأَوْحَىٰٓ إِلَىٰ عَبْدِهِۦ مَآ أَوْحَىٰ ۝١٠ مَا كَذَبَ ٱلْفُؤَادُ مَا رَأَىٰٓ ۝١١ ﴾

[النجم]

الله جل جلاله فرمايي: چي دا واقعي ليدل دي، خيال او تصور نه دی، بلکه حقيقتاً يې جبريل عليه السلام وليدی.

ورونو! رسول الله ﷺ د خپل رسالت په ټوله موده کي جبريل عليه السلام پر خپل واقعي شکل فقط دوه واره ليدلی دی، بشر دا نه سي تحمل کولای چي ملائکې و ويني نو ځکه جبريل عليه السلام به د وحيو راوړلو په وخت کي رسول الله ﷺ ته په قِسم قِسم صورتو او شکلو سره راتلی.

د مخه تردې چي د رسول الله ﷺ د رسالت او نبوت د ژوند په تفصيلاتو شروع وسي دا ښه او لازمه ده چي د وحيو اقسام او اشکال در وښوول سي ځکه وحيِ د رسالت اساس او د دعوت ريښه او اصل بلل کيږي، نو وحيِ يا نزول د وحيو پر شپږ قسمه دي، يعني: رسول الله ﷺ ته وحيِ پر شپږ قسمه نازلي سوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اول: د خوب لیدل دي، علماء کرام وایي چې د أنبیاء علیهم السلام خوب وحې دی، ځکه ابراهیم علیه السلام خپل زوی ته و ویل:

﴿يَٰبُنَيَّ إِنِّيٓ أَرَىٰ فِي ٱلۡمَنَامِ أَنِّيٓ أَذۡبَحُكَ﴾. [الصافات: ۱۰۲]

یعني: اې زما زویه زه پرله پسې په خوب کې وینم چې تا حلالوم.

نو دغه خوب وحې وې.

دوهم: دا چه جبریل علیه السلام به د رسول الله ﷺ په زړه کې هغه د مقصد شئ ور واچاوه، بېله دې ځکه چې رسول الله ﷺ ملائکه و ویني په زړه کې به یې یو احساس پیدا سو، لکه څرنګه چې رسول الله ﷺ فرمایي:

« إنَّ الرُّوحَ الأمين نَفَثَ في رَوْعِي أنَّهُ لَيسَ مِنْ نَفْسٍ تَموتُ حتّى تَسْتَوفِيَ رِزْقَها، فاتَّقُوا اللهَ وَأجْمِلُوا في الطَّلَب، وَلا يَحْمِلُكُم إسْتِبْطاءُ الرِّزْقِ على أن تَطلُبُوهُ بِمَعاصِي اللهِ فإنَّهُ لا يَنالُ ما عِندَهُ إلاَّ بطاعَتِه ». [رواه: ابن أبي شيبه]

یعني: روحُ الأمین چې جَبریل علیه السلام دی زما په زړه کې را واچول (چې موږ و دغه ته الهام وایو) رسول الله ﷺ فرمایي: الهام را ته وسو چې هیڅ نفس یا هیڅ ژوندئ مخلوق تر هغو پوري نه مري چې رزق یې پوره نه سي، نو د الله جل جلاله څخه وبیرېږئ او د رزق په طلبولو کې سمه لار اختیار کړئ او د رزق طلبول باید تاسي دې ته مجبوره نه کړي چې د الله جل جلاله په معصیت او ګناه یې طلب کړئ، ځکه هر هغه څه چې د الله جل جلاله سره دي بېله اطاعته د الله په بل شي سره نه حاصلېږي.

خو د دې حدیث په بیانولو سره زموږ مقصد الهام ؤ چې دا هم د وحیو یو قسم دی.

د وحیو درېیم قسم دا دی: چې رسول الله ﷺ ته به جبریل علیه السلام د یوه سړي په شکل سره راغلی او په دغه قسم وحیو کې به اصحاب کرامو هم دغه سړئ لیدی او دا د دوو نفرو د تفاهم او پوهېدلو دپاره د وحیو هغه تر ټولو آسانه طریقه ده، ځکه دلته د دواړو طرفو په منځ کې تجانُس او یو شئ والی موجود وي او ډیر ځله جبریل علیه السلام و رسول الله ﷺ ته د دِحیَةُ الکَلبي رضي الله عنه په شکل راغلی دی.

د وحیو څلورم قسم داسي ؤ: چې د زنګ یا زنګولې د شرنګهاري په شکل سره به یو آواز ؤ، چې د وحیو په اقسامو کې دغه قسم وحې د رسول الله ﷺ دپاره هغه تر ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سخته طریقه او مشکل قسم د وحیو ؤ، تر داسي اندازې چي په ډېر شدید یخ کي به پر رسول اللهﷺ خولې را بهېدلې او که به پر کوم حیوان سپور ؤ د هغه حیوان ځنګنونه به پر مځکه کت سوه، یو وخت و رسول اللهﷺ ته دغه قسم وحيِ نازلېدې او د رسولﷺ مبارک ځنګون د زید بن ثابترضی الله عنه پر ځنګانه پروت ؤ، زیدرضی الله عنه وايي: قریبه وه چي د رسول اللهﷺ د ځنګانه د دروند والي په سبب مي ځنګون په مځکه ننوزي.

د وحیو پنځم قسم دا دی: چي رسول اللهﷺ به د وحیو راوړونکې ملائکه یعني جبریل علیه السلام په هغه خپل واقعي شکل کوم چي اللهجل جلاله پر هغه شکل خلق کړی او پیدا کړی ؤ ولیدی او دغه قسم وحيِ و رسول اللهﷺ ته د ټول رسالت په موده کي دوه واره پیښي سوي دي، لکه اللهجل جلاله چي په سورة النجم کي ذکر کړي دي.

د وحیو شپږم قسم هغه دی: کوم چي اللهجل جلاله د معراج په شپه لوړ تر آسمانو پر رسول اللهﷺ لمنځونه فرض کړل، بیله واسطې بیله ملائکې د پردې تر شا خطاب او خبري کول وه او لکه د موسیٰ علیه السلام سره چي په جبل طور کي څو واره داسي وسوه، چي د اللهجل جلاله خبري به یې اورېدلې او هغهعزوجل به یې نه لیدی او دا د وحیو هغه کاملترین شکل او صورت دی. *بیرته قصې ته راسو:*

نو جبریل علیه السلام و رسول اللهﷺ ته په خپل واقعي شکل او حقیقي صورت فقط دوه واره ښکاره سوی دی چي اول واریې دغه د بعثت په شروع کي ؤ او دوهم وار د إسراء او معراج په شپه ؤ او د دغه اول او دوهم وار په باره کي اللهجل جلاله په سورة النجم کي فرمایي:

﴿ مَا كَذَبَ ٱلْفُؤَادُ مَا رَأَىٰٓ ﴿١١﴾ أَفَتُمَـٰرُونَهُۥ عَلَىٰ مَا يَرَىٰ ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ رَءَاهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ ﴿١٣﴾

یعني: د محمّدﷺ زړه خلاف نه وه ورته ویلي، هغه چي جبریل علیه السلام یې په سترګو لیدلی ؤ، آیا تاسي د محمّدﷺ سره په دغه شي کي چي ده لیدلی دی بحث او جنجال کوی؟ او خامخا محمّدﷺ بل وار بیا جبریل علیه السلام لیدلی دی، چیري یې لیدلی دی؟ ﴿عِندَ سِدْرَةِ ٱلْمُنتَهَىٰ﴾ دا هغه دوهم وار لیدل دي چي د معراج په شپه د سدرةُ المُنتهیٰ د وُني یا درختي سره وسوه، چي د دغه تفصیلي بیان به إن شاء الله تعالی د معراج په قصه کي درته راسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو دغه اوسنئ منظر او مشهد چي رسول الله ﷺ د اول وار دپاره جبریل علیه السلام په خپل واقعي شکل او صورت سره ویني ډیر عجیب او نادره حالت ؤ، رسول الله ﷺ له ډیره خوفه پرخپل ځای حیران ولاړ دی هیڅ حرکت نه کوي هري خوا ته چي ګوري آسمان په جبریل علیه السلام ډک دی او دغه ورته وایي:

یا محمّد! أنتَ رسولُ الله وَأنا جبریل.

څه وخت دغه حالت ؤ چي بیا جبریل علیه السلام د ده ﷺ له نظر او لیدلو څخه غایب ﷺ او رسول الله ﷺ د ډیري بیري او خوف په حالت کي کور ته راغلی او ریږدي او وایي: زَمّلوني زَمِلوني، پټ مي کړی، پټ مي کړی.

رسول الله ﷺ په بستر کي ځان پېچلی ؤ چي جبریل علیه السلام وحيِ ورته را وړې او دا وار یې د الله جل جلاله له طرفه رسالت ورته را وړی چي هغه وحيِ د سورةُ المدثر دغه آیاتونه وه:

﴿یَٰٓأَیُّهَا ٱلۡمُدَّثِّرُ ۝١ قُمۡ فَأَنذِرۡ ۝٢﴾.

یعني: اې هغه څوک چي د وحیو له بیري دي ځان په کالو کي پېچلی دی! د خوب له بستره ولاړ سه او خلک د الهي عذاب څخه یا په الهي عذاب سره وبېروه.

چي دا د خلکو په بېرولو او إنذار سره الهي امر دی او د رسالت درنه وظیفه د رسول الله ﷺ پر غاړه ورولوېدل او نور هم ورته فرمایي:

﴿وَرَبَّكَ فَكَبِّرۡ ۝٣ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرۡ ۝٤ وَٱلرُّجۡزَ فَٱهۡجُرۡ ۝٥ وَلَا تَمۡنُن تَسۡتَكۡثِرُ ۝٦﴾.

یعني: او خپل رب په لویي سره یادوه او خپل کالي دي پاک وساته، ګناه او بتان پرېږده، یعني: ظاهر او باطن دي باید پاک وي او داسي احسان او نیکي مه کوه چي بدل یې ډیر غواړې.

الله جل جلاله مورِ ته لوړ همت را ښیي چي هر شئ که مال وي که دولت، که علم وي که خلکو ته لار ښوونه هر څه چي چا ته ورکوې دا نه ښایي چي د هغه عوض او بدل وغواړې بلکه ته باید د دغه شکر آداء کړې چي الله جل جلاله تا ته دغه نعمتونه درکړي دي.

او فرمایي: ﴿وَلِرَبِّكَ فَٱصۡبِرۡ ۝٧﴾.

او خپل رب ته صبر کوه، یعني: اوس نو ستا آزارېدل شروع سوه، خلک دي بېله

(c) ketabton.com: The Digital Library

آزارولو نه پرېږدي ته بايد صبر وکړې.
دغه ټول الهي امرونه يوازي رسول الله ﷺ ته نه بلکه ټول محمدي امت ته لار ښوونه ده، نو مسلمان وروره! کوم زحمتونه او تکليفونه چي د دعوت په لار کي تا ته پيښېږي د هغه په مقابل کي د صبر او تحمله څخه کار اخله او پوه سه چي دغه د تبليغ او دعوت عظيم الشانه وظيفه بيله زړه ورتيا او حوصلې، صبر او استقامته څخه پای ته نه رسيږي.
تر دغه وروسته د وحيو نزول پرله پسې سو او همېشه وحي نازلېدلې او بيا د سورةُ المزمل دغه آياتونه نازل سوه:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمُزَّمِّلُ ۝١ قُمِ ٱلَّيۡلَ إِلَّا قَلِيلٗا ۝٢﴾.

يعني: اې هغه څوک چي ځان دي په کالو کي پېچلی دی! په شپه کي لمانځه ته ولاړ سه، بيله لږي حصې څخه، يعني: شپه په عبادت تيره وه، څوک د شپې څه حصه آرام کوې کومه مضائقه نسته، پروا نه لري.
دا نو ورسول الله ﷺ ته په عبادت کولو سره امر وُ. او بيا سورةُ الضحی نازل سو:

﴿وَٱلضُّحَىٰ ۝١ وَٱلَّيۡلِ إِذَا سَجَىٰ ۝٢ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ ۝٣﴾.

يعني: قسم په څاښت چي روښانه دی او قسم په شپه چي تاريکه سي او ټول شيان په خپله تاريکه کي پټ کړي چي ستا رب ته نه يې پرې ايښی.
يعني: دا چي وحي نه نازلېدې دا د الله جل جلاله له طرفه ستا پرېښوول او مهجوره کېدل نه دي چي ته يې پرېښوولې بلکه د دې انقطاع څخه مقصد دا وُ چي ته مستعد سې، د وحيو د نزول دپاره شوق او استعداد پيدا کړې او پرله پسې آياتونه نازلېدل او بيا هم الله جل جلاله هغه نعمتونه ذکر کړل چي رسول الله ﷺ ته يې ورکړي وه او فرمايي:

﴿وَلَلۡأٓخِرَةُ خَيۡرٞ لَّكَ مِنَ ٱلۡأُولَىٰ ۝٤ وَلَسَوۡفَ يُعۡطِيكَ رَبُّكَ فَتَرۡضَىٰٓ ۝٥﴾.

او اې محمده! ﷺ خامخا تا لره آخرت تر دنيا ښه او بهتر دی او ژر ده چي ستا رب به تا ته لويه برخه درکړي پس ته به راضي سې، الله عزوجل نور هم هغه نعمتونه ورته بيانوي چي ده ﷺ ته يې پرله پسې ورکړي دي او فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَىٰ ۝ وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ ۝ وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَىٰ ۝﴾

آیا ته یې یتیم نه وې پیدا کړی؟ بې پلاره یې پیدا کړې او بیا یې د پناه ځای درکړی او ته یې داسې پیدا کړی وې چې په شرعه او شرعي احکامو نه پوهېدې او تا ته یې شرعي احکام در وښوول او نبوت یې درکړی (دلته ضلالت د انحراف او دلارې څخه د اوښتلو په معنٰی نه دی بلکه د ضلال معنٰی: د عبادت په طریقه نه پوهېدل او د هغې طریقې نه پېژندل دي، چې څوک باید څنګه د الله جل جلاله عبادت وکړي) او ته یې فقیر یا مسکین پیدا کړې او بیا یې غني کړې، نو الله جل جلاله د دغه سورت په نزول سره و رسول الله ﷺ ته اطمینان ورکړی او هغه خپل نعمتونه او احسانونه یې وریاد کړل چې ستا رب هیڅکله تا نه پرېږدي او نه دي مهجوروي بلکه احسان یې هم درباندې کړی دی او نور یې هم درباندې کوي.

ورونو! په جزیرةُ العرب کې تر رسول الله ﷺ او د هغه تر مبارک بعثت د مخه نور خلک هم موجود وه چې د الله جل جلاله پر وحدانیت او یو والي یې عقیده درلودل، مګر دغه خلک چې الله جل جلاله هدایت ورته کړی ؤ شمېر یې کم او لږ ؤ، د دغو لږو خلکو څخه یو زید بن عَمرو بن نُفَیل ؤ، بل عثمان بن حارث او بل ورقه بن نوفل ؤ، دغه درې نفره د بتانو له عبادته بېزاره وه او بد یې ځنې راتله، د مشرکانو د کارو څخه په تنګ وه، دغه درې نفره سره کښېنستل او مشوره یې سره وکړه، ویل: دغه د بتانو عبادت خوعبث او بیهوده، غلط او باطل کار دی مونږ باید د صحیح او حق دین پوښتنه او پلټنه وکړو، نو په اتفاق سره دې خوا او ها خوا ته ګرځي، د لوی عالم پوښتنه کوي چې هغه و دوی ته حق دین او سمه لار ور وښیي، د دغه حق په تلاښ کې عثمان او ورقه بن نوفل نصارا سوه، مګر زید بن عَمرو بیا هم ګرځي غواړي چې پوره اطمینان حاصل کړي، خلکو یو نفر ور وښاوه چې دغه سړۍ لوی عالم دی او هغه عالم یهودي ؤ، زید بن عَمرو هغه عالم ته ورغلی او ویل: ستا د دین بیان را ته وکړه چې څنګه دین دي دی؟ هغه عالم هم د خپل دین یهودیت په باره کې معلومات ورکړه د یهودیت عقائد او احکام یې ورته بیان کړه، زید ورته وویل: دغه دین حق او الٰهي دین دی؟

هغه وویل: هو دا هغه حق دین دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زید بن عَمرو ورته وویل: زه څنګه یهودي کېدلای سم؟

عالم وویل: تر څو چه د الله عزوجل څه غضب درباندي و نه سي ته نه سې یهودي کېدلای ځکه الله عزوجل پر یهودو په غضب سوی دی، که ته غواړې چي یهودي سې د الله جل جلاله غضب به قبلوې بیانو یهودي کېدلای سې.

زید وویل: زما تیښته د الله جل جلاله له قهره او غضبه ځخه ده زه د هغه رضا غواړم او ته مي د الله جل جلاله په غضب اخته کوې، یا! زه تر دې دین تیریم مګر بل څوک یا بله لار را وښیه.

عالم وویل: بل شئ نه دی را معلوم مګر دا چي حنیف سې.

زید ویل: حنیف څه شي دی؟

عالم وویل: هغه دا چي مُوَحِّد اوسې.

زید ویل: مُوَحِّد څه شي دی؟

عالم وویل: د ابراهیم علیه السلام دین حنیف او د توحید دین دی.

زید ویل: د ابراهیم علیه السلام دین څنګه دین دی؟

یهودي وویل: هغه دین نه دی را معلوم خو یو پخوانئ آسماني دین دی چي اوس بالکل له منځه تللی دی، عالمان یې تول مړه سوي دي اوس د هغه دین احکام چا ته نه دي معلوم فقط دومره خبر یم چي الٰهي او د توحید دین دی، خو احکام او تفصیل یې نه دي را معلوم.

زید ویل: چي دا هم نه دی در معلوم نو یو بل دین را وښیه.

عالم وویل: زه تر دغه زیات نه پوهېږم ته و فلاني نفر ته ورسه هغه لوی عالم دی.

زید رهي سو هغه نفر ته ورغلی او ویل: ما ته حق دین را وښیه، ځرنګه چي هغه عالم نصراني ؤ نو هغه و ویل: دغه د مسیح علیه السلام دین حق دین دی، د دین عقائد او احکام یې ورته بیان کړه، دغه عالم چي نصراني ؤ د نصرانیت دین یې په تفصیل ورو ښوده.

زید ویل: زه څنګه نصراني کېدلای سم؟

عالم ورته و ویل: ته بېله ضلالته نه سې نصراني کېدلای ځکه نصارا ګمراه سوي دي، که ته غواړې چي نصراني سې څه ضلالت به قبلوې او بیا حساب پر الله دی.

زید ویل: زه له ګمراهیه او ضلالته تښتم او ته مي ګمراهۍ ته کشوې، زه مستقیمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ثابته لار غواړم.

عالم وويل: زموږ دين دغه دی نور نو ته اختيار لرې.

ورونړو! الله جل جلاله په سورة الفاتحه کي فرمايي:

﴿غَيْرِ ٱلْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا ٱلضَّآلِّينَ ۝٧﴾.

يعني: الهي ما ته د هغو کسانو لار مه راښيې چي پر دوی غضب سوی دی چي يهود دي او د ګمراهانو لار مه راښيې، چي نصارا دي. *(بيرته به خپلې قصې ته راسو)*

نو زيد هغه نصراني عالم ته و ويل: ښه يوه بله صحي لار او حق دين را وښيه، راهب وويل: بله لار او حق دين نه دي را معلوم، مګر حنيف سې.

زيد ويل: حنيف څه شي دی؟

راهب ويل: هغه د ابراهيم عليه السلام دين دی آسماني او د توحيد دين دی مګر څرنګه چي د هغه دين عالمان مړه سوي دي چا ته يې د احکامو صحي معلومات نسته.

زيد ويل: بيله دغه څخه بل دين را وښيه، عالم و ويل: نور نو د صحي دين معلومات را ته نسته، نور ټول اديان منحرف او خطا دي زيد بن عَمرو په حيرت کي پاته سو چي څه وکړي؟ بيرته مکې مکرمې ته رهي سو او پرلاري د ځان سره وايي: الهي! ته شاهد يې چي زه د ابراهيم عليه السلام پر دين يم، زه حنيف يم، ټول را ته وايي: چي دغه دين حق دی، څرنګه چي زه يې په نور تفصيل او احکامو نه يم خبر نو دومره وايم چي زه موحِّد او د ابراهيم عليه السلام پر دين يم، بيله يوه الله بل د هيڅ شي عبادت نه کوم، مګر په دې هم نه پوهېږم چي څنګه لمونځ او عبادت وکړم خو د ابراهيم عليه السلام پر دين يم، کله چي به زيد بن عَمرو غوښتل چي لمونځ او عبادت وکړي نو به يې بيله حسابه رکوع او سجدې کولې، ځکه د عبادت هيڅ طريقه نه وه ور معلومه، د خپله ځانه څخه يې اجتهاد او عبادت کاوه، کله چي مکې مکرمې ته راغلی نور مشرکان هم توحيد ته ور بولي او د بتانو له عبادته يې منعه کوي، او وايي: يوازي د الله جل جلاله عبادت کوی، د مکې مکرمې نورو خلکو پرده بد ويل، ناپوه او بيعقل يې بلی خو دئ پر دغه خپل توحيد ټينګ ؤ، رسول الله ﷺ فرمايي: زيد بن عَمرو بن

(c) ketabton.com: The Digital Library

نُفیل مي ولیدی چي کعبې شریفي ته یې تکیه کړې وه خلکو چي به طواف کاوه د شرک تلبیه به یې ویل، هغو به ویل:

« لَبَّیک اللّهُمَّ لَبَّیک، لَبَّیکَ لاَ شَرِیْکَ لَکَ لَبَّیک، اِنَّ الحَمْدَ والنِّعمَةَ لَکَ وَالْمُلْک، لاَ شَرِیکَ لَک »

پر دغه ځای به زید پرناري کړه بس بس نور مه وایه، مګر هغو به دغه الفاظ هم پر زیاتول:

{اِلاَّ شَرِیکاً هُوَ لَک، تَمْلِکُهُ وَ ما مَلَک}

چي دغه الفاظ د شرک الفاظ دي، مګر زید دوی د شرک د تلبیې د ویلو څخه منعه کول.

بل دا چي زید نور مشرکان د مړه سوي حیوان د غوښو د خوړلو څخه منعه کول، ویل هغه حیوان چي په خپله مړ سوی وي غوښي یې مه خوری او مشرکان یې د بتانو د تَقَرُب یا نژدې والي دپاره د حیواناتو د حلالولو څخه منعه کول.

یعني: کفارو چي به کوم حیوانات د بتانو پر نامه حلالول او دا یې عقیده وه چي دغه قرباني موږ دغو بتانو ته ور نژدې کوي، زید بن عَمرو له دغه کاره منعه کول او ویل به یې: حیوانات د بتانو پر نامه مه حلالوی، خلکو چي به پوښتنه ځني وکړه چي د تقرب دپاره د حیواناتو حلالول ولي منعه کوې؟ ده به ویل: حیوانات الله جل جلاله پیدا کړي دي او تاسي یې بل چا ته یا د بل چا پر نامه حلالوی عقل دا نه قبلوي.

د دغسي کارو غلطیا په عقل سره هم ثابتیږي، حیوانات الله جل جلاله پیدا کړي دي، خالق او رازق یې الله دی او مشرکانو به د بت پر نامه یا هغو ته د نژدیکت دپاره حلالول.

مقصد دا چي زید بن عَمرو مشرکان د شرک د بدو او ناوړو کارو څخه منعه کول او دغه زید بن عَمرو تر بعثت پنځه کاله د مخه وفات سو رحمة الله علیه د رسول الله ﷺ سره یې لیدلي دي صحبت یې ورسره کړی دی، مګر د رسول الله ﷺ د بعثت او رسالت وخت یې نه دی نیولی، رسول الله ﷺ د دغه زید بن عَمرو په باره کي فرمایي:

«یُبعَثُ یومَ القِیَامَة اُمَّةً وَحدَهُ »

یعني: دغه زید به د قیامت په ورځ یوازي دئ یو امت را پاخول کیږي، نور خلک به په مجموعي شکل سره امتونه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د ابراهیم علیه السلام امت دی، دا د موسٰی علیه السلام امت دی، دا د عیسٰی علیه السلام امت دی، دغه رنګه ټول خلک امت امت دي، مګر زید بن عَمرو به یوازي د خپل ځان دپاره امت وي او رسول اللهﷺ فرمایي:

« رَأَيتُهُ يَجُرُّ أثوَابَهُ فِي الجَنَّة »

ژباړه: زید مي ولیدی چي په جنت کي خپل کالي کشوي، یعني: په جنت کي اوسیږي، دغه زید بېله نبي بېله رسوله په خپل عقل او خپل کوښښ هدایت او سمي لاري ته ورسېدی. *دا د ورقه بن نوفل د نصرانیت او د زید بن عَمرو د توحید قصه وه.*

په جزیرةُ العرب کي د موحدینو څخه یو بل نفر هم ؤ چي قُس بن ساعده نومېدی، دغه قس د ډېر عمر سړئ ؤ ځیني مؤرخین د ده په عمر کي مبالغه کوي او وایي: عمر یې شپږ سوه کلو ته ورسېدی خو زموږ مقصد یې عمر نه دی بلکه دا مو مقصد دی چي قُس د هغو خلکو څخه ؤ چي دئ په خپله پر توحید ؤ او هم یې نور خلک توحید ته ور بلل او پسله مرګه یې پر را ژوندي کېدلو ایمان درلودی، پر بتانو یې بد ویل او خلک یې دغه خپلي د توحید عقیدې ته ور بلل، څرنګه چي قریشو د ده دغه د توحید عقیده نه زغمله او نه قبلولای سوای نو قُس یې د مکې مکرمې څخه وایستی (فراره یې کړی) ده په دښت او صحرا کي ژوند کاوه، څرنګه چي دئ پوه، هوښیار او حکیم سړئ ؤ خلک به هلته د ده د ملاقات او مشورو دپاره ورتله، حتّٰی دئ په وعظو او نصیحتو کي یو نثر هم لري او د ده په حکمتو به عربو مثالونه تېرول، د قُس د حکمتو څخه یو څه داسي دي: دئ وایي:

{مَنْ عَاشَ مَاتَ، وَمَنْ مَاتَ فَاتَ، وَكُلُّ مَاهُوَ آتٍ آتَ}.

او بیا وایي:

« أَيُّهَا النَّاسُ استَمِعُوا وَعُوا، إنَّ فِي السَّمَاءِ لَخَبَراً، وَإنَّ فِي الأَرضِ لَعِبَراً، بَحْرٌ يَغُورُ، وَنُجُومٌ تَغُورُ، وَسَقفٌ مَرفُوعٌ، وَمِهَادٌ مَوضُوعٌ ».

او داسي نور حکمتونه هم لري، څرنګه چي قُس هلته په غرو او دښتو کي یوازي اوسېدی نو وحشي او ځیرونکو حیواناتو الفت ور سره نیولی ؤ، ده ته به راتله او ژوند

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې ور سره کاوه، تر داسي اندازې چي يو نفر وايي: زه يو وخت قُس بن ساعده ته د مشورې دپاره ورغلم، دئ د اوبو د حوض پر غاړه ناست ؤ او دغه حوض ته د اوبو د ښبلو دپاره زمريان هم راتله، خو يوه به د اوبو په څښلو کي تر هغه بل ځان د مخه کاوه، قُس به هغه په لکړه و واهه او ورته ويل به يې: صبر وکړه چي ملګرى دي اوبه وڅښي، او دغه قس هم تر بعثت د مخه وفات سو.

مقصد دا چي په جزيرةُ العرب کي د رسول الله ﷺ تر بعثت د مخه هم څو نفره موحِّدين موجود وه او خلک به يې توحيد ته ور بلل، مګر ويښ زړونه او اورېدونکي غوږونه نه وه چي د دوى آواز واوري، تر څو چي د الله جل جلاله له طرفه محمّد ﷺ په رسالت سره اختيار کړل سو او خلکو ته يې آخري رسالت را وړی او د الله جل جلاله له طرفه وحيِ ورته نازلي سوې، د مخه هغه نور موحِّدين موجود وه مګر اثر او نتيجه يې يا هيڅ نه وه، يا خو لږ او کمه وه، خو د رسول الله ﷺ د رسالت اثر لوی او ابدي اثر ؤ، چي ټوله جزيرةُ العرب او نور ډېر ملکونه يې له شِرکه خلاصه کړل او جهان يې د توحيد او وحدانيت په نور ډک کړی.

د رسول الله ﷺ رسالت او په دعوت سره مکلف کېدل

د الله جل جلاله له طرفه و رسول الله ﷺ ته د سورةُ المدثر د اولو آياتو په نزول سره يو شمېر الٰهي امرونه صادر سوه چي دغه امرونه په ښکاره او ظاهره سره ډېر بسيط او آسانه اوامر دي خو په حقيقت کي يې مقصد ډېر لوړ او اثر يې ډېر قوي دی، په دغه نازل سوي آياتو کي رب عزّوجلّ خپل رسول محمد ﷺ ته فرمايي:

اول: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمُدَّثِّرُ ۝١ قُمۡ فَأَنذِرۡ ۝٢﴾.

اې هغه څوک چي د وحيو د هيبته څخه دي ځان په کالو کي پېچلی دی! د خوب له بستره ولاړ سه او خلک د الله جل جلاله له عذابه وبېروه.

دلته د هر هغه چا انذار او بېرول مقصد دي چي د الله عزّوجلّ د رضاء او اوامرو څخه مخالفت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي، هر هغه څوک چې په عالَم کې موجود وي هغه باید د خپلو مخالفو اعمالو په بده نتیجه او جزاء داسي وبیرول سي چې په زړه کې یې ربړد او وارخطایي پیدا سي.

دوهم: ﴿وَرَبَّكَ فَكَبِّرۡ ۝٣﴾.

او خپل رب په لویي سره یادوه.

د دې مقصد دا دی: چې په مځکه کې باید د هیچا دپاره کبریاء او لویي نه سي پاته، د هر متکبر او مغرور شان او شوکت مات سي، لویي یوازې او یوازي یوه الله جل جلاله لره ده، بېله الله جل جلاله بل لوی او قوي، عظیم او متکبر نسته.

دریم: ﴿وَثِيَابَكَ فَطَهِّرۡ ۝٤ وَٱلرُّجۡزَ فَٱهۡجُرۡ ۝٥﴾.

او خپل کالي یا لباس پاک وساته، بد کارونه، ګناه او بتان پرېږده.

مقصد دا چې هر څوک باید په خپله ظاهري او باطني پاکي کې ډېر کوښښ وکړي، خپل نفس باید د ګنهوله نجاسته تر داسي اندازې پاک کړي چې د ده نفس د الٰهي رحمت، هدایت او نُور قابل وګرځي او په بشري ټولنه کې یو مثال او نمونه سي، سالم زړونه و ده ته میلان پیدا کړي او ور جذب سي او هغه مشکوک زړونه د ده په هیبت او فخامت ثابت او سالم وګرځي.

څلورم: ﴿وَلَا تَمۡنُن تَسۡتَكۡثِرُ ۝٦﴾.

او داسي لېږ احسان مه کوه چې بدل یې ډېر غواړې.

د دې آیات ځخه مقصد او هدف دا دی: چې یو څوک خپل کوښښ او فعالیت ډېر عظیم و نه بولي، بلکه نور هم همېشه په جِد او جُهد کې وي، د یوه کار تر خلاصولو وروسته د بل کار پر شروع کولو اقدام کوي، د حق د ثابتولو دپاره ډېر جُهد، ډېره تضحیه او قرباني ښندي او بیا هم دغه خپل کوښښونه تر داسي اندازې هیروي لکه هیڅ چې یې نه وي کړي.

او په آخرني آیات کې فرمایي:

﴿وَلِرَبِّكَ فَٱصۡبِرۡ ۝٧﴾.

او خپل رب لره دې صبر کوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته و دې ته اشاره ده چې د معاندینو له طرفه څخه به مخالفتونه او آزارونه، پسخندونه او سپکوالی وینې، تر داسې اندازې چې ستا او ستا د اصحابو د وژلو کوښښونه به کیږي او غواړي به چې ټول هغه کسان چې پر تا را ګرځېدلي دي نیست او نا بود کړي، خو الله جل جلاله ورته فرمايي: چې پر دې ټولو به په پوره قوت او اطمينان، په ډاډ او ثبات صبر کوې، د خپل نفس د نفساني خوندو او لذاتو څخه به د يوه لذت په طمعه نه يې، بلکه د خپل رب عزوجل د رضاء په حاصلولو کې به کوښښ کوې.

الله اکبر! دغه امرونه په ظاهره څومره آسانه او بسيط دي، مګر په عمل کې څومره عظيم او فخيم دي، په خپله په دغو آياتو کې دعوت او تبليغ سته، اول دا چه: د انذار خپله معنٰی او مفهوم دا دی: چې په دنيا کې داسې اعمال سته چې نتيجه يې بده او کوونکي ته يې جزاء ورکول کيږي، حال دا چې هر څوک په دې پوهيږي چې په دې دنيا کې د انسان د اعمالو جزاء نسته، نو د انذار څخه مقصد دا سو چې بيله دې دنيا د ورځو څخه يوه بله داسې ورځ هم سته چې په هغه کې د اعمالو جزاء ورکول کيږي، چې هغه د قيامت ورځ ده او د دې څخه دا معلومه سوه چې بيله دغه دنيوي ژونده يو بل ژوند هم سته، چې هغه د آخرت ژوند دی.

دغه ټول تلاوت سوي آياتونه د بندګانو څخه خالص او صريح توحيد غواړي، هر مسلمان بايد د خپل ځان او خپل نفس رضائيت، د نورو بندګانو رضائيت د الله عزوجل تر رضائيت پوري پريږدي، چې د دغو تلاوت سوو آياتو نتيجه داسې ويلای سو:

اول: توحيد.

دوهم: د قيامت پر ورځ ايمان.

دريیم: د نفس پاکوالی، چې د دغه پاکۍ دپاره دوه شيه په کار دي، يو د ګنهو او فواحشو پريښوول او بل د خير او فضائلو د اعمالو ډيرول.

څلورم: ټول کارونه به د الله عزوجل د رضاء دپاره وي.

پنځم: دغه ذکر سوي شيان به ټول پسله هغه څخه وي چې د محمّد ﷺ پر رسالت ايمان ولري، د هغه ﷺ تر قيادت او لارښوونو به لاندي وي.

او بيا نو رسول الله ﷺ د دغو اوامرو د پوره کولو دپاره تر شل کاله زيات جد او

(c) ketabton.com: The Digital Library

جُهد وکړی، نه یې بیا استراحت کړی دی نه آرام، نه یې بیا د خپل ځان دپاره ژوند کړی دی نه د خپلې کورنۍ دپاره، پاته ټول عمر یې په دعوت إلی الله او جهاد في سبیل الله کې تیر کړی.

د رسالت درروند بارېې پر اوږو اخیستی ؤ د ټولې مځکې لوی امانت یې په غاړه کې ؤ د ټولې عقیدې اصلاح یې وظیفه وه او د دغه کار دپاره یې خو قسمه جهاد کړی دی، د رسالت په درویشت کلنۍ موده کې همیشه په معرکه کې ولاړ ؤ، له کمه وخته چې یې دغه الهي امر واوریدی د دغې وظیفې څخه هیڅ شي مشغوله نه کړی، الله دې زموږ او د ټول بشریت له طرفه د خیر بدله او عوض ورکړې.

زموږ را تلونکې بحث ټول د رسول الله ﷺ د اوږده او د مشکلاتو څخه ډک جهاد نمونه ده چې په دغه ټوله موده کې بیا رسول الله ﷺ نه آرام کړی دی نه استراحت او خدیجه رضي الله عنها ته به یې ویل: یا خدیجه! د خوب او آرام، راحت او استراحت وخت تېر سو، د دعوت او جهاد وخت شروع سو.

اوس نو موږ کولای سو چې د رسول الله ﷺ د دعوت موده و دوو زمانو ته و وېشو، چې یوه یې د مکې مکرمې زمانه ده چې تقریباً دیارلس کاله یې په بر کې ونیول.

او بله یې د مدینې منورې زمانه ده چې پوره لس کاله یې دوام وکړی.

او بیا دغه هره زمانه ځان ته خاصې مرحلې لري چې هره مرحله یې د هغې بلې مرحلې څخه په خاصو خصوصیاتو سره فرق او امتیاز لري، نو په دغه اساس موږ کولای سو چې د مکې مکرمې زمانه و درو مرحلو ته و وېشو.

اوله مرحله یې: پټ او سِري دعوت ؤ چې درې کاله یې دوام درلود.

دوهمه مرحله یې: په اهلِ مکه کې ښکاره دعوت ؤ، چې د بعثت د څلورم کال څخه شروع سو او د بعثت د لسم کال تر آخره یې دوام وکړی.

درېیمه مرحله: تر مکې مکرمې دباندې دعوت دی چې د بعثت د لسم کال د آخره څخه شروع سو او بیا یې تر هجرته پورې دوام درلودی.

خو د مدینې منورې د وخت او زمانې مرحلې به بیا پر هغه خپل ځای د تفصیله سره درته بیان سي إن شاء الله تعالیٰ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مکي دورې اوله مرحله
یا د سرِي دعوت درې کلونه

دا معلومه خبره ده چي مکه مکرمه د عربو دیني مرکز ؤ او کعبه شریفه د ټولو عربو دپاره (د دوی د باطل دین) په مقدسه بتانو یا خدایانو ډکه وه، په دغه ځای کي د اصلاح و مقصد ته رسېدل نسبت و هغه لیري ځایو ته سخت او مشکل کار ؤ، دلته او په دغسي ځای کي و داسي فولادي عزم ته احتیاج او ضرورت ؤ چي مشکلات او تکالیف تاثیر نه سي پر کولای او په داسي ځای کي هنر او حکمت دا دی چي په ابتدایي مرحله کي دعوت پټ او سري وي، دا د دې دپاره چي ټول اهل مکې ته ناڅاپه د یوه داسي کار و نه ویل سي چي د دوی هیجان او احساسات را وپاروي.

نو د عقل تقاضاء دا وه چي رسول الله ﷺ په شروع کي اسلام پر داسي چا عرض کړي چي هغه د ده کورنۍ یا په ده پوري مښتي خلک وي یا د ده آشنایان وي او هر هغه څوک اسلام ته را وبولي چي په هغو کي د خیر علامې موجودي وي او داسي څوک دعوت کړي چي دئ ﷺ دوی پیژني او دوی دئ ﷺ پیژني، یعني: ده ته دا معلومه وي چي دغه خلک حق او خیر خوښوي او هغو ته بیا دئ ﷺ د صدق او اصلاح په صفت ور معلوم وي او د هغو څخه بیا هغو کسانو د رسول الله ﷺ دعوت قبول کړی چي هغو ته د رسول الله ﷺ په عظمت، د نفس په پاکي او د خبرو په صداقت کي هیڅ شک نه ؤ موجود، چي هغو کسانو ته په اسلامي تاریخ کي د السّابقینُ الأوّلین په نامه سره ویل کیږي، چي د هغو ټولو په مقدمه کي څلور نفره دي:

اول: ام المؤمنین حضرتِ خدیجه بنت خویلد رضي الله عنها د رسول الله ﷺ صادقه او مخلصه زوجه.

دوهم: د رسول الله ﷺ آزاد کړه سوی مریئ (زید بن الحارثه بن شرحبیل رضي الله عنه) چي زید بن محمّد ورته ویل کېده.

دریم: د رسول الله ﷺ د اکا زوی حضرتِ علي بن أبي طالب رضي الله عنه چي په دغه وخت کي ماشوم او هلک ؤ او د رسول الله ﷺ په کور کي اوسیدی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شلورم: د رسول اللهﷺ خور او صادقه ملګرې ابوبکر الصدیق رضي الله عنه.

دغه څلورو نفرو د دعوت په اولو ورځو کي ایمان را وړی دی، اوس به دغه څلور نفره په تفصیل سره درته معرفي سي:

اول: خدیجه بنت خُوَیلد رضي الله عنها د رسول اللهﷺ زوجه چي د مخه معرفي سوې ده و تکرارولو ته یې حاجت نسته.

دوهم: زید بن الحارثه رضي الله عنه چي زید بن محمّد ورته ویل کېده او دا چي رسول اللهﷺ زید رضي الله عنه په زوی واله نیولی ؤ هغه لره یوه قصه سته، هغه دا چي:

دغه زید کوچنئ ؤ او په خپله قبیله او کورنۍ کي د خپل مور او پلار سره اوسېدی.

د عربو د قبیلو خو دا عادت او تجارت ؤ چي همېشه به یوې قبیلې پر بلي قبیلې تیرئ او تجاوز کاوه حیوانات او انسانان به یې ځني بیول، نو یو وخت د دغه زید پر قبیله یوې بلي قبیلې حمله وکړه چي په دغه وخت کي د زید عُمر اته کاله ؤ او زید یې هم د بندیانو په جمله کي بوتلی او بیا یې د مریي په شکل خرڅ کړی.

او په بل روایت کي وایي: زید د اتو کالو ؤ چي مور یې د خپلو دوستانو د لیدلو دپاره د یوې قبیلې څخه بلي قبیلې ته تله او زید یې هم د ځان سره ملګری کړی ؤ، په لار کي د بني القَین قبیله پر پېښه سوه او زید یې ځني بوتلی، بیا یې د مریي په ډول د حَباشه په بازار کي خرڅ کړی او حکیم بن حزام چي د مکې مکرمې د قریشو څخه ؤ د نورو مریانو سره دغه زید هم را نیوی او بیا یې خدیجې رضي الله عنها ته په هدیه کي ورکړی، او خدیجې رضي الله عنها بیا د رسول اللهﷺ سره تر واده کولو وروسته و رسول اللهﷺ ته په هدیه کي ورکړی، د زید پلار چي حارثه نومېدی په زید پسي ډیر غمجن ؤ او همېشه د هغه په تلاښ کي ؤ چي چیري به یې پیدا کړي، په دې کي کلونه تیر سوه چي پلار په زوی پسي ګرځي شو په آخر کي دا معلومات ورته وسوه چي زوی یې په مکه مکرمه کي دی نو د خپله وروره سره را رهي سو او مکې مکرمې ته راغلی، زوی یې پیدا کړی او د هغه مالک ته چي محمّدﷺ دی ورغلی (*البته دا قصه د مخه تیر بعثت وه*) ویل: یا محمّد! دغه زید زما زوی دی او دئ مریی نه بلکه حُر دی خو دښمنانو خرڅ کړی دی، زه اوس راغلی یم او غواړم چي دغه خپل زوی ستا څخه را نیسم، رسول اللهﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته و ویل: یا! خرخوم یې نه مګر یو کار به وکړم هغه دا چې په خپله زید ته به اختیار ورکړم که ستا سره ځي در سره ولاړ دې سي او زما له طرفه بېله قیمته آزاد دی او که زما سره پاتېږي پاته دې سي د زید خوښه او اختیار دی، د زید پلار حارثه په دې خبره ډېر خوشاله سو چې دا ډیر ښه اختیار دی ځکه حارثه پوهېدی که یو چا ته اختیار ورکړل سي چې مریئ پاته کېږې که د پلار سره ځې؟ هغه حتماً د پلاره سره ځي.

رسول الله ﷺ زید را وغوښتی او پوښتنه یې ځني وکړه چې دغه نفر پېژنې؟

زید ویل: هو دا زما پلار دی او دغه بل مې اکا دی (*خبره داسي نه وه چې زید خپل پلار نه پېژندی*) نو پلار خپل زوی زید ته و ویل: زویه! محمّد ﷺ تا ته اختیار درکړی دی دلته د ده سره مریئ پاته کېږې او که زما سره ځې؟

زید و ویل: والله تر محمّد ﷺ هیڅوک نه خوښوم او نه څوک اختیاروم.

دا تر بعثت د مخه د رسول الله ﷺ اخلاق وه، له دغه ځایه د رسول الله ﷺ اخلاق او ګذاره معلومېږي چې حتّی د مریي سره یې څنګه ښه ژوند، د مهربانی او محبته ځخه ډکه ګذاره کول.

او زید نور هم و ویل: والله زه ګمان نه کوم چې مور او پلار دې داسې ښه او د محبت ژوند را سره وکړي لکه محمّد ﷺ چې یې را سره کوي.

تاسي دې رحمت، مهرباني او حسن معاشرت ته وګورئ چې خیر البشر ﷺ د یوه مریي سره کول، تر داسي اندازې چې هغه مریئ دې دئ ﷺ تر مور او پلار خوښ او اختیار کړي او دغه اخلاق یې د مخه تردې وه چې وحيِ ورته نازلې او د الله ﷻ له طرفه په رسالت سره اختیار کړل سي، نو ځکه به خلکو صادق الأمین ورته ویل او زید پر دې ټینګار کاوه چې د محمّد ﷺ سره پاته کېږم.

د زید پلار حارثه په تعجب کي سو چې دا څنګه کېدلای سي چې یو چا لره دې مالک تر پلار خوښ وي؟ بیا نو رسول الله ﷺ د دې دپاره چې د حارثه زړه مطمئن سي زید یې تر لاس ونیوی او د قریشو په حضور کي یې دا اعلان وکړی چې دغه زید آزاد او حُر دی او بیا یې دا هم ورسره و ویل: چې زید زما زوی دی.

تر اسلام د مخه او د جاهلیت په وختو کي په عربو کي داسي وه چې یو چا به

(c) ketabton.com: The Digital Library

پَرَدیٔ څوک خپل زوی وګرځاوه او هغه به په ټولو احکامو او معاملاتو کي داسي سو لکه د ده نسبي او واقعي زوی، یعني: په میراث، د نکاح په حراموالي او داسي نورو مسائلو کي به واقعي زوی او د فامیل جزء وګرځېدی، نو خود تر دغه ورځي وروسته و زید ته (زید بن محمّد) ویل کېده، ترڅو چي دغه (تَبَنّي) یعني د بل چا زوی د ځان زوی ګرځول په اسلام کي منعه سوه.

څرنګه چي پسله بعثته رسول الله ﷺ په دعوت او تبلیغ امر کړل سو او دغه زید د رسول الله ﷺ په کور کي اوسېدی او رسول الله ﷺ اسلام ته دعوت کړی نو زید هم مسلمان سو.

دریم: او دریم نفر چي په اسلام مشرفه سوی دی هغه هم د رسول الله ﷺ په کور کي اوسېدی او هغه حضرت علي بن أبي طالب رضي الله عنه وُ.

د رسول الله ﷺ په کور کي د حضرت علي رضي الله عنه د اوسېدلو سبب دا وُ چي ابوطالب ډېر غریب سو او دا واقعه هم تر بعثت د مخه وه، ابوطالب دومره غریب او مسکین وُ چي د خپلو اولادو نفقه پر تکلیف وه، خپل اولادونه یې نه سوای مړولای، نو رسول الله ﷺ خپل اکا عبّاس رضي الله عنه ته ورغلی او ویل: اې اکا! ته د ابوطالب په غریبي او مسکنت خبر یې؟ حتّی د خپلو اولادو خواړه او نفقه هم نه لري، که دي خوښه وي ور به سو او موږ به هر یو د ده د اولادو څخه یو یو واخلو چي زموږ سره به اوسېږي، د هغو کفالت به وکړو، یعني: خواړه او مصرف به یې پر خپل ځان کړو، پر ابوطالب به دغه غریبي څه سپکه سي، عبّاس رضي الله عنه و ویل: دا ډېر ښه فکر دی، نو د عبدالمطلب له کورنیه څخه څو نفره سره یو ځای سوه او ابوطالب ته ورغله ویل موږ دا سره جوړه کړې ده چي موږ به هر یو ستا د زامنو څخه یو یو اخلو او زموږ سره به وي، ابوطالب و ویل: که یو عُقَیل را پرېږدی په نورو کي ستاسي خوښه ده، عُقَیل د ابوطالب مشر زوی وُ ویل دیٔ را پرېږدی چي زما سره د ژوند په کارو کي مرسته کوي، دوی هم عقیل ور پرېښاوه او هر یوه د ابوطالب یو یو اولاد د ځانه سره بوتلی، رسول الله ﷺ علي بن أبي طالب رضي الله عنه را وستی، څکه علي رضي الله عنه هغه وخت هم پر رسول الله ﷺ ګران وُ نو ځکه حضرتِ علي رضي الله عنه د رسول الله ﷺ په کور کي تربیه سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت علي رضي الله عنه هیڅ وخت د بت عبادت یا بت ته سجده نه ده کړې ځکه دئ د رسول الله ﷺ په کور کي لوی او تربیه سو او دا چه مور وایو: علي کَرَّمَ اللّٰهُ وَجهَهُ. د هغه مقصد هم دا دی چي الله جل جلاله د ده مخ مکرم کړی دی، په څه سبب یې مکرم کړی دی؟ ځکه د ده مخ یې د بتانو له عبادته څخه ساتلی دی، دا د دغي جملې د ویلو سبب دی چي مور د علي رضي الله عنه د نامه سره (کَرَّمَ اللّٰهُ وَجهَهُ) وایو.

نو علي رضي الله عنه هم مسلمان سو، چي دا د رسول الله ﷺ د کورنۍ څخه دریم نفر دی او بیا د رسول الله ﷺ لونو رُقَیّه، زینب، ام کلثوم او فاطمه رضي الله عنهن اجمعین ایمان را وړی، دا د رسول الله ﷺ په کورنۍ کي دننه د ایمان را وړلو ترتیب ؤ.

خو د رسول الله ﷺ تر کورنۍ دباندي هغه اول نفر چي اسلام ته دعوت سوی دی او هغه هم بیله پوښتني او دلیله څخه اسلام او ایمان قبول کړي دي، هغه ابوبکر الصدِّیق رضي الله عنه دی، رسول الله ﷺ فرمایي: هرڅوک چي مي اسلام ته را بللی دی د اسلام په باره کي یې بحث او نقاش را سره کړی دی، پوښتني او معلومات یې را څخه کړي دي، بیله ابوبکره، فقط رسول الله ﷺ ورته و ویل: زه د الله جل جلاله له طرفه رسول یم، ابوبکر رضي الله عنه و ویل: أشهدُ أنَّکَ رسولُ الله. شاهدي آداء کوم چي ته رسول الله یې، بېله نقاشه، بېله بحثه، بېله پوښتني، چي کله او څنګه؟ او دا یې هم و نه پوښتل چي څنګه دین دی او د کومه راغلی دی، هیڅ پوښتنه یې و نه کړه.

صدیق اکبر د اولي لحظې څخه صِدیق ؤ، دا ولي؟ ځکه ابوبکر الصدِّیق رضي الله عنه ته د رسول الله ﷺ اخلاق او امانت، صِدق او صداقت، پوره ور معلوم وه او رسول الله ﷺ یې پوره پېژندی او دئ پوهېدی چي محمّد ﷺ هیڅکله د حقیقته مخالفه خبره نه کوي او نه یې کړې ده، پسله هغه څخه چي ابوبکرالصدِّیق رضي الله عنه په اسلام مشرفه سو سمدستي یې په تبلیغ او دعوت شروع وکړه، څرنګه چي ابوبکر الصدِّیق رضي الله عنه د الفت او محبت خاوند ؤ، پوست او نرم سړئ ؤ، ښه اخلاق یې درلودل، د ده د قوم خلک به د ده د علم او تجارت، د ده د ښو اخلاقو او پوهي په سبب ورته را تله نو ده هم د هغو کسانو په دعوت شروع وکړه چي د ده ملګري او مجلسیان وه، د ده رضي الله عنه په دعوت سره په اولو ورځو کي دغه کسان مسلمانان سوي دي: عثمان بن عفان الأموي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

زبیر بن العوام الأسدي، چې ځوان او د (۱٦) کلو ؤ، عبدالرّحمٰن بن عوف، سعد بن ابی وقاص، چې د قوم په اساس د رسول الله ﷺ د ماما زوی بلل کیږي، طلحه بن عبیدالله، دغه ټول د حضرتِ ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه د دعوت په واسطه مسلمانان سوي دي، دغه اته نفره د اسلام اوله ډله او د محمّدي دعوت اول ګلان دي.

دغه کار د واقعي او صادقه مسلمان کار دی، کله چې یې ایمان را وړی په هغه لحظه یې په دعوت شروع وکړه، چې دا د ابوبکر رضي الله عنه صدق او تصدیق دی او دیٔ رضي الله عنه تر ټول امت غوره او بهتر دی، رسول الله ﷺ د ده په باره کي فرمایي:

«لَو وُزِنَ إِيْمَانُ الأُمَّة بإيْمَانِ أَبي بَكرٍ لَرَجَحَ إِيْمَانُ أَبي بَكر».

یعني: که د ابوبکر ایمان د ټول امت د ایمان سره وتلل سي د ابوبکر ایمان به پر درووند سي او رسول الله ﷺ فرمایي:

« وَاللهِ مَا وَطِئَ الأَرضَ بَعدَ الأَنبِيَاءِ خَيرٌ مِّن أَبي بَكرٍ»

یعني: والله پسله انبیاوو تر ابوبکر ښه او بهتر پر مځکه نه دی ګرځېدلی.

نو د رسول الله ﷺ په شاهدي سره پسله انبیاوو ښخه ښه او بهترین د خلکو ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه دی، دا د صدیق اکبر مقام او درجه ده او دا یې فدا کاري وه چې د اسلام په شروع او ابتداء کي یې یوازي د دعوت دپاره دغه خدمت کړی دی چې د عشرهٔ مبشره ښخه پنځو نفرو د ده رضي الله عنه پر لاس اسلام را وړی دی.

او د هغو کسانو ښخه چې په اول او شروع کي په اسلام مشرفه سوي دي د ځینو نومونه په داسي ډول سره دي: بلال بن رباح الحبشي، د دې امت امین ابو عبیده عامر بن الجراح، ابو سلمه بن عبدالأسد، أرقم بن ابی الأرقم، عثمان بن مظعون او د ده دوه ورونه (قُدامه) او (عبدالله) عبیده بن الحارث بن المطلب، سعید بن زید او د ده ښځه فاطمه بنت الخطاب، چې د عمر بن الخطاب رضي الله عنه خور ده، خَباب بن الأرت، عبدالله بن مسعود او ځیني نور خلک رضي الله عنهم اجمعین، چې دغو نفرو ته السّابقون الأوّلون ویل کیږي، دغه ذکر سوي خلک په پټه مسلمانان سوي وه او رسول الله ﷺ به د تعلیم او ښوونې دپاره په پټه سره یو ځای کول او دین به یې ور ښاوه، ځکه تر اوسه پوري دعوت سِرِي او فردي ؤ، کله چې به د دغو مسلمانانو ښخه یوه نفر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عبادت کولو إراده وکړه، نو به یې د مکې مکرمې په شېلو کې د قریشو د سترګو او لیدلو څخه ځان پټ او غائب کړی، هلته به یې په پټه سره د خپل رب عبادت کاوه او بیا چې د دغو مسلمانانو شمېر دیرشو نفرو ته ورسېدی چې په دې عدد کې نارینه او ښځې دواړه داخل وه، بیا نو رسول الله ﷺ د دوی د اجتماع او تعلیم دپاره د دوی څخه د یوه نفر کور اختیار کړی چې دغه کور د أرقم بن ابی الأرقم ﷺ کور ؤ، ویل: دلته به د تعلیم او دیني لار ښوونو دپاره سره یو ځای کیږو.

د سورةُ المدثر تر نزول وروسته پرله پسې وحيِ نازلېدې چې د دغه وخت نازل سوي آیاتونه د نفس پر پاکي او د ګنهو پر پرهېښوولو مشتمل وه، د اور او جنت بیان به پکښې موجود ؤ، مومنان یې په داسې فضاء کې تربیه کول چې د مشرکانو د موجوده ټولني سره یې ډېر فرق درلودی.

د دغې مرحلې دعوت که څه هم سِرّي او فردي ؤ خو بیا هم قریشو ته ځیني اخبار رسیدل، خو د قریشو کومه خاصه پروا نه په کېدل، امام غزالي رحمه الله وایي: د اسلام او اسلامي دعوت ځیني معلومات قریشو ته ورسېدل خو سر یې نه په ګرځاوه، ښایي دوی دا فکر کاوه چې محمّد ﷺ به هم یو د هغو کسانو څخه وي چې د مخه پیدا سوي وه، چې په الوهیت او د الله جل جلاله په حقوقو کې یې خبرې کولې، لکه قُس بن ساعده او زید بن عَمرو بن نُفیل او داسې نور، خو بیا هم د رسول الله ﷺ د اخبار د نشریدلو څخه او د هغه د تاثیره څخه د قریشو په زړو کې بېره پیدا سوه او د ده ﷺ د دعوت مراقبت یې شروع کړی، پر دغه حال درې کاله تیر سوه، بیا هم دعوت سِرّي او فردي دی، په دغه موده کې د مسلمانانو یوه کوچنۍ ډله جوړه سوه چې د دوی په منځ کې مطلق د ورور ګلوی او تعاون ژوند ؤ او بیا داسې وحيِ نازلې سوې چې رسول الله ﷺ یې په دې سره مکلف کړی چې خپل قوم ته د اسلام اعلان وکړه او د دوی د باطل دین په مقابل کې ودرېږه او د دوی د بتانو ماهیت او اهمیت بیان کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مكي دورې دوهمه
مرحله يا په ښكاره سره دعوت

كله چي د الله جل جلاله دا قول نازل سو چي فرمايي:

﴿فَٱصۡدَعۡ بِمَا تُؤۡمَرُ وَأَعۡرِضۡ عَنِ ٱلۡمُشۡرِكِينَ ۝٩٤﴾. [الحجر:٩٤]

يعني: اې محمّده! ﷺ جهر او ښكاره كړه هغه شئ چي ته په امر سوى يې او مخ واړوه له مشركانو څخه يعني: د دوى د خبرو او ويناوو هيڅ پروا مه كوه، په ښكاره ډول سره خپل تبليغ كوه، دوى په تا هيڅ نه سي كولاى.

د دغه آيات په نزول سره رسول الله ﷺ امر كړل سو چي اسلام ته دعوت عام كړه، يوازي دا نه چي خپل اقارب، دوستان او هغه څوك چي ستا پر شا وخوا دي هغه اسلام ته دعوت كړه، يا! بلكه عام او ټولو خلكو ته د توحيد او اسلام دعوت شروع كړه، نو د دغې ورځي په سهار رسول الله ﷺ د أبي قُبَيس غره ته وختى.

د أبي قبيس غر هغه كعبې شريفي ته تر ټولو نژدې غر دى كوم چي اوس پر هغه غره قصر جوړ سوى دى او د صفا د غونډۍ سره منتى غر دى، دغه غر كعبې شريفي او د قريشو د ناستي ځايو ته ډېر نژدې ؤ او هر څوك چي د كعبې شريفي طرف ته وي د غره شا، يعنيٰ: د غره هغه بل طرف نه ويني، نو رسول الله ﷺ دغه د أبي قُبَيس غره ته وختى او په لوړ آوازيې ناري كړه: (وَا صَبَاحَا، وَا صَبَاحَا)

دغه ناره د قريشو د خطر ناره وه، كله چي به د دښمن لښكر پر راغلى، يا به بل عمومي شر او خطر پيښ سو قريشو به دغه ناره كول، نو قريش د دغي نارې په اورېدلو سره پوه سوه چي خطر دى، پوښتنه يې وكړه چي ناره كوونكى څوك دى؟ ويل صادق الأمين، خلكو په خپل منځ كي سره نارې كړې: هلى ژر سى صادق الأمين درواغ نه وايي خامخا يو خطر سته، نو ټول قريش د أبي قُبيس د غره سره و رسول الله ﷺ ته را ټول سوه، رسول الله ﷺ ورته وويل: كه زه درته ووايم چي د دغه غره تر شا يو مسلح لښكر ولاړ دى او غواړي چي پر تاسي حمله وكړي تاسي يې منى؟ قريشو ويل: هو! موږ هيڅكله ستا څخه خلاف او درواغ نه دي اورېدلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ و فرمایل: زه تاسي د الله جل جلاله له سخت عذابه بېروم او زه تاسي ته د الله جل جلاله له طرفه رسول یم، دلته نو د رسول الله ﷺ اکا چي نوم يې عبدالعزیٰ او لقب يې ابولهب دی و ويل: (تَبًّا لَکَ) تا لره دي هلاک وي د دغه دپاره دي موږ راوغوښتلو، خپل ټول کارونه مو پرېښوول چي ستا دغه خبري واورو او ابولهب نورو خلکو ته و ويل: ځی ځی خپلو کارو ته مو ولاړ سی او خلک بیرته د رسول الله ﷺ څخه رهي سوه او ولاړل، خلک چا په بیرته تلو سره امر کړه؟ د رسول الله ﷺ اکا ابولهب، نو ځکه د ده په باره کي دغه آیاتونه نازل سوي دي:

﴿ تَبَّتْ يَدَآ أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ۝١ مَآ أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُۥ وَمَا كَسَبَ ۝٢ سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ۝٣ وَٱمْرَأَتُهُۥ حَمَّالَةَ ٱلْحَطَبِ ۝٤ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍۭ ۝٥ ﴾.

دا خو ابولهب ؤ چي د اولي ورځي څخه يې خپل ټول عمر د اسلام په دښمني کي تیر کړی دی چي قصې به يې په وروسته کي درته راسي، همدارنګه د ده ښځه چي ام جمیل ورته ويل کېده او د ابوسفیان بن حرب خور وه د اسلام او رسول الله ﷺ سر سخته دښمنه وه، دې به همیشه زوزان لرونکي لرګي یا ښاخلې را وړلې او د هغو زوزان به يې د رسول الله ﷺ په لار کي اېښوول، کتل به يې چي رسول الله ﷺ پرکومه لار تیرېږي په هغه لار کي به يې دغه زوزان کښېښوول، چي دغه زوزان د رسول الله ﷺ په مبارکو پښو ننوزي او آزار ور کړي، نو ځکه الله جل جلاله و فرمایل:

﴿وَٱمْرَأَتُهُۥ حَمَّالَةَ ٱلْحَطَبِ ۝٤﴾

یعني: د ده ښځه به د دوږخ د اور لمبو ته په داسي حال کي ننوزي چي دوږخ ته به د لرګو د بار وړونکې وي.

﴿فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍۭ ۝٥﴾

ژباړه: د دې په غاړه کي به د اور رسۍ وي.

د دغه آیات شریف په ترجمه کي ډېر مفسرین وايي: چي په دوږخ کي به د دې په غاړه کي د اور امیل یا غاړګۍ وي ځکه دې یوه ډېره قیمت بها غاړګۍ یا امېل درلودی او دې به په لات او عزیٰ سره قسم یاداوه چي زه به دغه خپل امېل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محمّد ﷺ په دښمني کې مصرفوم، نو الله جل جلاله به د دغه عمل په عوض او پر ځای په دوږخ کې د اور امیل یا غاړګۍ ورپه غاړه کړي او د دې بد بختې مرګ په ډېر عجب شکل سره پېښ سو، هغه دا چې دې یو وخت د بوټو یا لرګیو بار را اخیستی ؤ، پړلاري سترې سوه نو یې دغه بار پر یوه لویه ډبره کېښاوه چې ځان هوسا کړي، د الله جل جلاله په امر سره د بار رسۍ د دې په غاړه کې غوټه سوه او بار د ډبرې شا ته ولوېدی.

نو څه پېښه سوه؟ د ډبرې یوه طرف ته بار ځړېږي او بل طرف ته د ابولهب ښځه ځړېږي، دواړه په یوه رسۍ تړلي دي او رسۍ د دې په غاړه کې غوټه ده ترڅو چې هغه خبیث روح او نَفَس یې وخوت.

دا د ابولهب د ښځې مرګ ؤ او د ابولهب د مرګ قصه به په وروسته کې واورئ.

او بیا د سورةُ الشعراء د (۲۱۴) نمبر آیات په نازلېدلو سره چې الله جل جلاله فرمایي:

﴿وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ ٱلْأَقْرَبِينَ ۝٢١٤﴾

یعني: اې محمّده! ﷺ د الله جل جلاله له عذابه څخه ستا نژدې خپلوان وېروه.

نو رسول الله ﷺ بني هاشم، بني عبدالمطلب او خپل قریبان په خپل کور کې سره را ټول کړه چې د مُطّلِب بن عبد مناف د اولادې څخه هم څو نفره پکښې موجود وه او د ټولو نفرو شمېر (۴۵) نفرو ته رسېدی، کله چې رسول الله ﷺ د خبرو کولو إراده وکړه د مخه تردې چې رسول الله ﷺ خبرې شروع کړي ابولهب په خبرو شروع وکړه او ویل: یا محمّد! ﷺ که تا موږ د دې دپاره را ټول کړي یو چې ستا د دین بیان راته وکړې نو خبرې مه کوه موږ یې نه اورو او پوه سه چې ستا قوم د ټولو عربو قوت او طاقت نه لري، رسول الله ﷺ ولیدل چې وخت او موقع د خبرو کولو دپاره نه دې مناسب نو چپ سو او څه یې و نه ویل، څو ورځې وروسته یې بیا خپل اقرباء سره را ټول کړه، مهماني یې ورته جوړه کړه، پسله عزته او احترامه، پسله خوړلو او څښلو رسول الله ﷺ په خبرو شروع وکړه او وې فرمایل:

« الحمد لله أحْمَدُهُ، وأستعِينُهُ، وأُومِنُ بِهِ، وَأَتَوَكَّلُ علَيه، وأشهدُ أن لا إله إلا الله وحده لاشريكَ لهُ »

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بیا یې و فرمایل: هیڅ رائد او قائد خپل قوم ته درواغ نه وایي، زما دي قسم په هغه الله وي چې بېله ده څخه بل الله نسته چې زه تاسي ته خاص رسول الله یم او نورو ټولو خلکو ته عام رسول الله یم، په والله تاسي داسي مرئ لکه چې بیدېږئ او بیا داسي را ژوندي کېږئ لکه چې را ویښېږئ او ستاسي سره ستاسي د عملو حساب کېږي او تر حساب وروسته یا ابدي جنت دی یا ابدي اور.

ابوطالب و ویل: مونږ ستا نصیحت واورېدی او ستا د خبرو پوره تصدیق کوو او ستا سره مرسته او معاونت کول زمونږ ډېر خوښ دي، دغه حاضر نفر ستا د پلرو زامن دي او زه د دوی څخه یو نفر یم، خو زه تر دوی ټولو د مخه و هغه کار ته حاضریم چې ستا خوښ وي، په هرڅه چې امر کړه سوی یې پر هغه اقدام وکړه په والله زه به همیشه ستا څخه دفاع کوم، خو دا بیا بله خبره ده چې زما زړه دا نه خوښوي چې د عبدالمطلب دین پرېږدم.

ابولهب و ویل: والله دا بد کار دی د مخه تر دې چې نور خلک یې منعه کوي تاسي یې منعه کړئ، ابوطالب و ویل: یا! والله ترڅو چې ژوندي یو د ده دفاع به کوو.

او بیا رسول الله ﷺ د اسلام او توحید په باره کي خبري وکړې او هر یوه ته یې د هغه په نامه سره خطاب کاوه او وې فرمایل:

یا بني کعب بن لؤی! خپل ځانونه له اوره خلاص کړئ.

یا بنی مُرّه بن کعب! خپل ځانونه له اوره خلاص کړئ.

یا بني عبد شمس! خپل ځانونه له اوره خلاص کړئ.

یا بني عبد مناف! خپل ځانونه له اوره خلاص کړئ.

یا بني عبدالمطلب! خپل ځانونه له اوره خلاص کړئ.

هر یوه ته یې د هغه په نامه سره جلا جلا خطاب کاوه، حتّی خپلو عمه ګانو ته یې د هغو په نامه سره خطاب کاوه، او ویل: یا صفیه بنت عبدالمطلب! د الله له طرفه هیڅ نه سم در سره کولای زه مو د الله جل جلاله له عذابه نه سم خلاصولای، خپل ځانونه په خپله خلاص کړئ، یا فلان، یا فلان، هر یو په نامه یادوي، تر څو خپلي لور حضرتِ فاطمه رضی الله عنها ته یې و ویل: یا فاطمه! د دنیا د مال څخه چې ستا خوښ وي هغه را څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وغواړه، مګر د الله جل جلاله له عذابه دي نه سم خلاصولای، هر يو يې جلا جلا په خپل دين او اسلام خبر کړی او تو له يې د الله جل جلاله له عذابه و بېرول.

اوس نو د دغو اقرباوو څخه څوک اسلام ته داخل سوه او څوک نه سوه داخل، د هغي جملې څخه چي په اسلام مشرفه سوه يوه هم صفيه بنت عبدالمطلب د رسول الله صلی الله علیه وسلم عمه وه، چي د زبير بن العوام رضي الله عنه مور ده او رسول الله صلی الله علیه وسلم نور هم په ښکاره سره خپل دعوت او تبليغ ته دوام ورکړی، خو د قريشو عکس العمل د دغه دعوت په مقابل کي دا ؤ چي رسول الله صلی الله علیه وسلم ته يې شا ور وګرځول او د ده صلی الله علیه وسلم دعوت يې نه قبلاوه او ويل يې: موږ هغه دين نه سو پرېښوولای چي د پلرو او نيکه ګانو څخه را پاته دی او اوس زموږ د ژوند عادت او رواج ګرځېدلی دی.

دلته نو رسول الله صلی الله علیه وسلم دوی دې ته متوجه کړه چي تاسي بايد خپل فکرونه او عقلونه د ړانده تقليد او بې سنجولو متابعت له قيده آزاد کړی، د عقل او منطق څخه کار واخلی او ويل: دغه بتان چي تاسي د هغو عبادت کوی نه ګټه در رسولای سي نه ضرر او دا چي ستاسي پلرو او نيکه ګانو د هغو عبادت کاوه دا عذر نه دی دا فقط ړوند تقليد دی.

کله چي رسول الله صلی الله علیه وسلم د دوی پر آلهه يا خدايانو عيبونه و ويل، ضعيفه او بې وسه يې وبلل او ويل: دا چي ستاسي پلرو او نيکه ګانو د هغو عبادت کاوه ستاسي پلرو د عقله څخه کار نه دی اخيستی، دغه خبري پر کفارو ډيري درنې سوې، قريش ټول په قهر او غضب سوه ځکه اوس په لوړ آواز سره اوري چي مشرکان او د بتانو عبادت کوونکي ګمراه دي، دغه خبري لکه يوه صاعقه يا تکه چي پر را ولوېدل، د مکې مکرمې په آرامه فضاء کي زلزلې شروع سوې، قريش سره يو ځای سوه چي د دغه طوفاني انقلاب مخه ونيسي، بيربېږي چي زموږ رواجونه او موروثات به له منځه ولاړ سي مګر اوس د داسي چا په مقابل کي چي په صادق الأمين سره مشهوره دی څه وکړي؟ هغه داسي څوک دی چي د بشريت او ښو اخلاقو يو اعلیٰ مثال دی، د ده په مثل سره يې نه په خپل او نه د خپلو پلرو په عصر کي څوک ليدلی ؤ اوس حيران پاته دي چي څه وکړي؟

نو قريشو سره و ويل: دا څوک دی چي محمّد صلی الله علیه وسلم د هغه په قوت او ساتنه دومره

(c) ketabton.com: The Digital Library

قدرت پیدا کړی چې زموږ خدایان بې قدرته او عبث وبولي؟

دا معلومه خبره وه: هغه څوک چې د محمّد ﷺ ساتنه او حفاظت یې کاوه هغه ابوطالب وُ، قریشو پسله ډیرو مشورو بله لار نه کړه پیدا بیله دې څخه چې د رسول الله ﷺ اکا ابو طالب ته ورسي او د هغه څخه دا غوښتنه وکړي چې خپل وراره دي د دعوت له کاره منعه کړه او ورته و وایي چې دغه د ده ﷺ دعوت چې وایي: خپل آلهه یا خدایان پرېږدی او هغه تاسي ته د نفعي یا ضرر رسولو قدرت نه لري، دا زموږ خدایانو ته بد ویل او ښکنځل دي او په عین حال کي په دغو خبرو کي زموږ د پلرو هغه چې پر دغه دین وه ګمراهي او نا پوهي هم بیانیږي.

د قریشو دا فکر خوښ سو او ژر یې د هغه په عملي کولو شروع وکړه، د قریشو د اشرافو څخه یوه ډله ابوطالب ته ورغله او ورته ویې ویل: یا ابا طالب! دغه ستا وراره زموږ آلهه په بده سره یادوي او زموږ دین غلط بولي، زموږ عقیده باطله بولي، زموږ پلرونه چې پر دغه دین وه ګمراهان بولي او موږ پوهیږو چې هغه ستا په ساتنه کي دی، یا دئ زموږ څخه منعه کړه چپ یې کړه چې زموږ خدایانو او دین ته بد نه وایي یا موږ او دئ سره پرېږده څکه ته هم دغه زموږ پر دین او د ده مخالف یې.

ابوطالب د دوی ښه پوست او نرم جواب وکړی او دوی هم څني ولاړل، خو رسول الله ﷺ پر هغه خپل حال وُ د الله جل جلاله د دین اظهار او بیان یې کاوه او خلک یې دعوتول، خو د قریشو څخه یې په ظاهري شکل د ده اکا ابوطالب او د عبدالمطلب اولاده ساتي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دعوت د اورېدلو څخه
د حاجیانو د منعه کولو دپاره د قریشو مشورې

په دغه موده کي قریشو ته یو بل مهم کار پیدا سو، هغه دا چي د دعوت پر ښکاره کېدلو فقط څو میاشتي تیري سوي وې چي د حج موسم را نژدې سو او قریش پوهېدل چي د عربو مختلفي ډلي د مختلفو ځایو څخه مکې مکرمې ته راځي نو دوی و ویل: موږ باید خامخا داسي یوه خبره ولرو چي د محمّدﷺ په باره کي یې نورو عربو ته وایو، دا د دې دپاره چي د محمّدﷺ دعوت د نورو عربو پر زړو تاثیر و نه کړي، نو د قریشو مشران و ولید بن مغیره ته را ټول سوه او په دغه باره کي مشوره ور سره کوي چي موږ باید خلکو ته د محمّدﷺ په باره کي څه و وایو؟
ولید و ویل: هو په اتفاق سره باید یوه خبره جوړه کړی او ټوله به هغه یوه خبره کوی، مختلفي خبري به نه کوی ځکه په مختلفو خبرو کي یوه ډله هغه بله ډله درواغجنه کوي او د یوې ډلي خبري د هغې بلي ډلي په خبرو رَدیږي، قریشو ویل: نو ته و وایه چي خلکو ته به څه وایو؟ ولید ویل: یا! تاسي و وایاست زه به غوږ درته ونیسم، قریشو و ویل: خلکو ته به وایو چي کاهن دی، ولید و ویل: یا والله کاهن نه دی، موږ کاهنان لیدلي دي د ده په خبرو کي نه دکاهنانو سجعه سته نه زَمزَمه، قریشو ویل: داسي به وایو چي لیونئ دی، ولید ویل: لېونئ هم نه دی، موږ لېونتوب لیدلی دی او را معلوم دی، نه د لېونتوب وسوسه پکښي سته نه یې خُرافات، قریشو ویل: نو به وایو چي شاعر دی، ولید ویل: شاعر هم نه دی، موږ د شعر ټول اقسام پیژنو، رِجز او هَجز، قُریض او مَقبوض، مبسوط او د شعر نور ټول اقسام را معلوم دي، د ده خبري شعر نه دی، قریشو ویل: نو به وایو چي ساحر دی، ولید و ویل: ساحر هم نه دی، موږ ساحران او د هغو سحر لیدلی دی، نه د هغو پوکل پکښي سته او نه د هغو غوټه کول.
قریشو ویل: نو څه و وایو؟ ولید و ویل: والله د ده خبري خوږې دي، د خبرو ریښې یې خوشبویه دي او ښاخونه یې مېوه لرونکي دي، د ده په باره کي چي تاسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه هرڅه و ویل، معلومیږي چي ټول ناحقه او باطل وایاست، قریشو و ویل: نو هغه ستا ښه او روښانه نظر را ته و وایه، ولید و ویل وخت راکړی چي فکر پکښي وکړم، ولید فکر واهه، واهه څو په آخر کي یې و ویل: معقوله خبره دا ده: چي و وایاست ساحر دی، داسي خبري کوي چي په هغه سره زوی او پلار جلا کوي، ورور او ورور جلا کوي، ښځه او خاوند جلا کوي، سړئ او خپله قبیله جلا کوي، پسله هغه چي د قریشو پر دغه خبره اتفاق او مصلحت وسو نو یې د هغې پر عملي کولو اقدام وکړی.

د حج د موسم په وخت کي قریشو د مکې مکرمې پرلارو نفر کښېنول، هرڅوک چي به مکې مکرمې ته را تلله هغه به یې ببرول او ورته ویل به یې چي په موږ کي یو داسي ساحر پیدا سوی دی چي په خپلو خبرو پلار او زوی سره جلا کوي، ورور او ورور سره جلا کوي، ښځه او خپل خاوند سره جلا کوي، پام کوی چي خبري یې وانه وری او د دې کار مشرتوب ابولهب پر غاړه واخیستی، کله چي به رسول الله ﷺ د حج د موسم په وخت کي خلک ویوه الله جل جلاله او وحدانیت ته دعوتول ابولهب به په پسې ؤ او دغه به یې ویل: د ده خبري مه منی دا د دینه اوښتی او کذاب دی (العیاذ بالله) او د دې کار نتیجه دا سوه چي د دغه موسم راغلو عربو د ځانه سره دغه خبر خپلو وطنو ته یووړی او د رسول الله ﷺ د دعوت خبر د عربو په ټولو وطنو او قبیلو کي نشر سو.

د دعوت د چپولو دپاره د قریشو قسم قسم طریقې

کله چي قریشو ولیدل چي محمّد ﷺ د خپله دعوته څخه لاس نه اخلي نو بیا سره کښېنستل او په دې باره کي یې فکر وکړی، د دعوت د منعه کولو دپاره یې ډېري خبري وکړې او ډېري لاري چاري یې وسنجولې او د هغو د عملي کولو دپاره یې فیصلې وکړې چي د هغو فیصلو خلاصه به درته بیان سي:

لومړئ: په مسلمانانو پسخند او ملنډي وهل، مسلمانان خوار او ضعیفه بلل، پر هغو مسخرې کول، پر هغو خندل او درواغجنان بلل، چي په دې کارو سره یې د مسلمانانو ښوَیَوَل مقصد وه او د دوی معنوي قواوي یې ور ضعیفه کولې، پر رسول الله ﷺ یې بېځایه تهمتونه ویل، سپکي او نالایقي خبري یې ورته کولې، د مجنون او

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیوني په نامه سره به یې ناري ور وهلې، الله جل جلاله په سورة الحجر کي فرمایي:

﴿ وَقَالُوا يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ ﴾. [الحجر: ٦]

یعني: دغو کفارو به محمّد ﷺ ته ویل: اې هغه څوکه چي پر هغه قرآن نازل سوی دی، بیشکه ته خامخا لیونئ یې.

او ځیني وختونه به یې ورته ویل: ته ساحر او کاذب یې (العیاذ بالله) الله جل جلاله فرمایي:

﴿ وَعَجِبُوا أَن جَاءَهُم مُّنذِرٌ مِّنْهُمْ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هَٰذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴾. [ص: ۴]

یعني: کفار د دې څخه تعجب کوي چي د دوی له جنسه او د دوی له قومه دوی ته بېرووونکی (رسول) راغلی دی او دغه کافران وایي: چي دغه بېرووونکی (رسول) ساحر کوډګر درواغجن دی.

کله چي به رسول الله ﷺ یو ځای کښېنستی او د ده پر شا و خوا به د ده ﷺ هغه ضعیفه اصحاب ناست وه، کفارو به پسخندونه په وهل او ویل به یې: دغه خوار او ضعیفه خلک د ده مجلسیان دي؟

دوهم: د رسول الله ﷺ پر تعالیمو او لار ښوونو شُبهات پیدا کول او د حقیقت څخه لیري درواغ پوري تړل او پر اسلامي تعلیماتو بېځایه ایرادونه نشرول، حتّی د رسول الله ﷺ پر شخصیت د شُبُهاتو او ایراداتو نشرول او دا نشریات دومره ډېر وه چي عامو خلکو د رسول الله ﷺ د دعوت په حقیقت کي د فکر کولو وخت او مجال نه درلودی او قرآن مجید ته یې اساطیر الأولین (پخوانی قصې) ویل او ویل به یې چي دغه قرآن یو انسان ور ښیي او ویل به یې دا څنګه رسول دی چي خواړه خوري او په بازارو کي ګرځي، خو په قرآن مجید کي د کفارو د دغه ټولو ایراداتو رَد موجود دی.

درېیم: د قرآن مجید سره په پخوانیو قصو معارضه کول، چي خلک به یې د قرآن مجید د اورېدلو څخه په هغو قصو مشغوله کول او داکار یې د نضر بن الحارث په واسطه سره کاوه چي تفصیل به یې په وروسته کي درته راسي.

څلورم: مساومات، یعني: د رسول الله ﷺ سره داسي خبري وکړي چي څه راکړه او څه واخله، د دې څخه مقصد دا دی چي شرک او اسلام سره ګډ کړي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني: مشرکان د خپل شرک څه کارونه پرېږدي، او رسول الله ﷺ د خپل دين او دعوت څه کارونه پرېږدي. *دا خود کفارو فيصلې او عمل ؤ.*

خو پر دغه سربېره مشرکانو وليدل چې دعوت نور هم نشرېږي او د خلکو توجه ور اوړي، قريش په ښه کې سوه چې دا قصه نوره هم پسي اوږدېږي او دوی يې مخ نيوی نه سي کولای، قريبه ده چې د اسلام او مسلمانانو د دعوت مسئله پر ټوله مکه غالبه سي، نو د قريشو مشرانو دا مشوره او اتفاق وکړی چې داسي يوه کار ته به محمّد ﷺ را وبولو چې تراوسه مو هغه پيشنهاد نه دی ورته کړی، نَوې خبره ده ښايي دا را سره ومني.

د قريشو ټولو مشرانو دغه خبره خوښه کړه او رسول الله ﷺ يې د قريشو د مشرانو سره د ملاقات دپاره ور وغوښتی، سرور کائنات ﷺ هم ورغلی، قريش ورته کښېنستل او ويل: يا محمّد! هر پيشنهاد چې مو درته وکړی تا نه کړی قبول اوس يوه نَوې طريقه درته وايو او دا دي هم تا ته معلومه وي چې دغه نَوې طريقه موږ ته ډېره سخته او مشکله ده، رسول الله ﷺ وفرمايل: وايه ست دغه نوې خبره مو څه شي ده؟

قريشو و ويل: موږ وينو چې ته پرخپله خبره ټينګ يې، نو به يو بل اتفاق وکړو، هغه دا چې يوه ورځ ته زموږ د آلهه يا خدايانو عبادت کوه او يوه ورځ به موږ ستا د الله عبادت کوو سره برابر به يو، يوه ورځ ته زموږ پر دين سه او يوه ورځ به موږ ستا پر دين يو (چې دغه هغه مساومات دي) رسول الله ﷺ و فرمايل: دا د دين کار دی دا اختياري معامله نه ده، داسي نه سي کېدلای، قريشو ويل: موږ به يوه هفته ستا د الله عبادت کوو او ته يوه ورځ زموږ د خدايانو عبادت کوه، بيا هم رسول الله ﷺ نه کړه قبوله او ويل: دا څه بې معنٰی خبري دي، دا لوبي او مسخرې دي؟ آلهه يا خدايان داسي وي چې يوه ورځ يې تابع او بله ورځ يې منکره ياست؟

ابن اسحاق رحمه الله وايي: رسول الله ﷺ پر کعبه شريفه طواف کاوه چې اسود بن مطلب، وليد بن مغيره، اميه بن خلف، عاص بن وائل، چې دغه ټول د قريشو لوی مشران دي و رسول الله ﷺ ته و درېدل او ويل: يا محمّد! ﷺ راسه موږ به د هغه چا عبادت کوو چې ته يې عبادت کوې او ته د هغه چا عبادت کوه چې موږ يې عبادت کوو، که ستا معبود زموږ تر معبود ښه او بهتر ؤ موږ به هم په هغه کې خپله حصه اخيستې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي او که زموږ معبود ستا تر معبود ښه او بهتر ؤ تا به هم د هغه څخه خپله حصه اخيستې وي، الله جل جلاله د دوی په باره کې سورةُ الکافرون نازل کړی چې رب عزوجل فرمايي:

﴿قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْكَٰفِرُونَ ۝١ لَآ أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ۝٢ وَلَآ أَنتُمْ عَٰبِدُونَ مَآ أَعْبُدُ ۝٣ وَلَآ أَنَا۠ عَابِدٌ مَّا عَبَدتُّمْ ۝٤ وَلَآ أَنتُمْ عَٰبِدُونَ مَآ أَعْبُدُ ۝٥ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِىَ دِينِ ۝٦﴾.

الله عزوجل دغه د مشرکانو مساومات يا مفاوضات په دغه قاطعه او جازمه فيصله سره ور رَد کړل، خو دغه مساومات د يوه يا دوو وارو دپاره نه دي سوي بلکه دغه خبري د مشرکانو له طرفه څو واره او تکراراً سوي دي خو په هر وار کي به بې فايدې وې ځکه دا امکان نه لري چې هلته مشترک عبادت موجود وي چې هم دي الله جل جلاله منم او هم د ډېرو بتان او د الله جل جلاله دا قول هم په دغه باره کې نازل سو چې فرمايي:

﴿وَدُّوا۟ لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ ۝٩﴾. [قلم/ ۹]

يعني: که ته د دوی طرف ته لږ ورواوړې دوی تيار او آماده دي چې ستا طرف ته در واوړي، مګر يا! دا د عقيدې مسئله ده په عقيده کې هيڅ نرمتيا او مراعت امکان نه لري، د عقيدې کار بايد خامخا واضح، صريح او ښکاره وي، د عقيدې په کار کې بېره، نرمي، غوړه مالي، د يو چا لحاظ او مراعت هيڅ او بالکل نه ځايېږي.

د مشرکانو له طرفه د آزارو شروع کېدل

د بعثت د څلورم کال په شروع کې مشرکانو د دعوت د چپولو او منعه کولو دپاره دغه ذکر سوي طريقې يوه پسله بلې عملي کولې، پر دې کار څو مياشتي تيري سوې چې فقط دوی د خولې د خبرو څخه کار اخيستی، د مسلمانانو په آزارولو او عذاب ورکولو يې شروع نه وه کړې، خو دوی وليدل چې دغه طريقې د اسلامي دعوت په منعه کولو او چپولو کې بې فايدې دي او هيڅ نتيجه نه ورکوي، نو د بل وار دپاره بيا د قريشو سرداران او مشران سره را ټول سوه چې د دې مجلس او شوری د اعضاوو شمېر پنځه ويشت نفره ؤ او د دې مجلس رئيس ابولهب د رسول الله ﷺ اکا ؤ، پسله ډيره فکره او پسله ډېرو مشورو دې مجلس د رسول الله ﷺ او د ده د اصحاب کرامو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرضد ډیر جازم او قاطع تصامیم ونیول، ویل: هرڅوک به د اسلام او مسلمانانو سره په مقابله او جنګېدلو کي خپل ټول قدرت او پوره طاقت استعمالوي، د محمّد ﷺ په آزارولو کي به هیڅ دریغ او کوتاهي نه کوي او هغه کسان چي اسلام ته داخل سوي دي یا نوي داخلیږي هغو ته به سخت سخت عذابونه او تکلیفونه ورکول کیږي، دغه مادې تصویب سوې او د هغو د عملي کولو دپاره تصمیمونه ونیول سوه.

اوس خو د نورو مسلمانانو سره خاصتاً د هغه ضعیفي طبقې سره د دغو مقرراتو عملي کول آسانه کار ؤ مګر رسول الله ﷺ چي د ډیر وقار او دبدبې خاوند دی، خوږ شخصیت یې دی، د دوستانو او دښمنانو په سترګو کي لوی او محترم دی، د داسي چا سره څوک بیله عزته او احترامه نه سي مخامخ کېدلای، د داسي چا په مقابل کي بې ادبي او سپکي خبري کول بېله رذیل او بې شرفه خلکو بل څوک نه سي کولای او پر دې ټولو سر بېره محمّد ﷺ د ابوطالب په ساتنه کي دی او ابوطالب د مکې مکرمې د خاصو مشرانو څخه دی، هیڅوک د هغه یوه هګۍ ځان ته حلاله نه سي بللای او محمّد ﷺ د هغه وراره دی، دغه کیفیت قریش په تردُد کي واچول مګر بیا هم ترکومه وخته د دغه دعوت په مقابل کي چي د دوی دیني زعامت او مشرتوب، دنیوي صدارت او آمریت یې په خطر کي اچولي دي صبر وکړي؟.

د رسول الله ﷺ او اصحابِ کرامو آزارول

اوس نو د مشرکانو له طرفه د رسول الله ﷺ آزارونه شروع سوه چي د دغه آزاروونکو مشري د ابولهب پرغاړه وه، ابولهب خو هغه څوک دی چي د رسول الله ﷺ سره یې د اولي ورځي څخه د مخه تردې چي قریش د هغه د عداوت په باره کي فکر وکړي دښمني شروع کړې وه، د صفا د غونډۍ د ناري په ورځ دئ ؤ چي رسول الله ﷺ ته یې ناوړه جواب و وایه او خلکو ته یې د بیرته تللو امر وکړی، په ځینو روایاتو کي راغلي دي: کله چي رسول الله ﷺ د صفا پر غونډۍ د خپل رسالت اعلان وکړی ابولهب یوه ډبره واخیستل غوښتل یې چي په هغه سره رسول الله ﷺ و وُلي.

همدارنګه د بني هاشم په مجلس کي ابولهب ؤ چي رسول الله ﷺ یې د اسلام

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دعوت او بيانولو څخه منعه کړی، دغه ابولهب تر بعثت د مخه د خپلو دوو زامنو دپاره چي عُتبه او عُتيبه نومېدل د رسول الله ﷺ دوې لوڼي رُقيّه او ام کُلثوم په نکاح کړي وې، کله چي رسول الله ﷺ په رسالت سره مبعوث کړل سو ابولهب خپل زامن د رسول الله ﷺ د لوڼو په طلاقولو سره جبراً او قهراً امر کړل، ترڅو چي هغو هم تر واده کولو د مخه طلاقي کړې او کله چي د رسول الله ﷺ دوهم زوی عبدالله وفات سو ابولهب په ځغستا خپلو نورو مشرک ملګرو ته ورغلی او دا زېری يې پر کاوه چي محمّد ﷺ ابتر يعني: (بې زويه) سو، او دا مو مخ کي درته و ويل کله چي به رسول الله ﷺ د حج په موسم کي نوري قبيلې اسلام ته دعوتولې ابولهب به تر شا په پسې ؤ او خلکو ته به يې ويل: د ده خبري مه منی دا د دينه اوښتی او درواغجن دی (العياذ بالله) په يوه روايت کي راغلي دي چي يوازي پر دغو خبرو يې کفايت نه کاوه بلکه رسول الله ﷺ به يې په ډبرو هم ويشتی ترڅو چي د رسول الله ﷺ تر پښو بهويني بهېدې.

د ابولهب ښځه چي ام جميل ورته ويل کېده او نوم يې اروٰی بنت حرب بن اميه ؤ او د ابوسفيان خور وه د رسول الله ﷺ په دښمني کي تر خپل مېړه ابولهب کمه او پاته نه وه، د شپې به يې زوزان را وړل او د رسول الله ﷺ په لار او د کور په دروازه کي به يې د دې دپاره ورته ايښوول چي د ده ﷺ په مبارکو پښو ننوزي.

د ابولهب ښځه يوه بد خولې او د اوږدې ژبي خاونده وه، پر رسول الله ﷺ به يې تهمتونه ويل او بې ځايه خبري به يې پر کولې، د فتنې اور ته به يې پکه وهل، د رسول الله ﷺ پرضد چي هرڅه پرخوله ورتله هغه به يې ويل، نو ځکه قرآن مجيد دا د حمّالةُ الحطب په نامه سره ياده کړې ده.

کله چي دې واورېدل چي د دې او د دې د مېړه په باره کي قرآن نازل سوی دی چي هغه د تبت يدا سورة دی نو رسول الله ﷺ ته ورغله چي هغه د کعبې شريفي سره ناست ؤ او ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه هم ور سره ؤ، د دې په لاس کي يو مټ شګي هم ور سره وې غواړي چي په دغه شګو رسول الله ﷺ و وُلي، کله چي دا ورته و درېدل الله جل جلاله د دې پر سترګو د رسول الله ﷺ ليدل منعه کړه، نو دې و ويل: يا ابا بکر! ملګری دي چيري دی؟ زه خبره سوې يم چي ده پر موږ بد ويلي دي، په والله که

(c) ketabton.com: The Digital Library

مي وليدی په دغو شکو به يې پرخوله ووَلم او والله زه شاعره يم.

او بيا يې وويل:

(مُذَمَّمًا عَصَيْنا * وَاَمرُهُ اَبَيْنا * وَدِينُهُ قَلَيْنا)

يعني: مونږ د مذمّم نافرماني کړې ده او د ده امر نه قبلوو او د ده د دين سره مو مقاطعه کړې ده.

د محمّد پر ځای يې مذمّم و وايه او بيا رهي سوه، ابوبکر الصدّيقؓ د رسول اللهﷺ څخه پوښتنه وکړه ويل: يا رسولَ الله! آيا ته يې نه ليدلې؟

رسول اللهﷺ و فرمايل: هو زه يې نه ليدلم، الله ﷻ دا پر ما ړنده کړل.

هغه د رسول اللهﷺ اکا ابولهب ؤ چي هغه ناوړه کارونه يې کول او دغه يې ښځه وه او په عين وخت کي دوی د رسول اللهﷺ همسايګان هم وه، کور يې د رسول اللهﷺ د کوره سره مښتی ؤ، رسول اللهﷺ پر دوی سربېره نور همسايګان هم درلودل چي دوی ټولو رسول اللهﷺ دننه په خپل کور کي ډېر آزارا وه، د رسول اللهﷺ همسايګان هغه چي دهﷺ ته يې په کور کي آزار او تکليف ورکاوه دغه کسان وه: ابولهب، حکم بن ابی العاص، عُقبه بن أبي مُعيط، عُدَی بن حمراء الثّقفي، ابن الأصداء الهُذلي، دغه څو نفره د رسول اللهﷺ همسايګان وه، وعده او اتفاق يې سره کړی ؤ چي هميشه به محمّدﷺ ته آزار ورکوو، رسول اللهﷺ به په خپل کور کي پر لمانځه ولاړ ؤ د دغو همسايګانو څخه به يوه د پُسه د نس مردار شيان پر ورغورځول، ترڅو چي رسول اللهﷺ د دغه آزارو په سبب دې ته مجبوره سو چي لمونځ د هغي لوېي ډبري شا ته وکړي کومه چي د دهﷺ په کور کي موجوده وه.

او ځينو همسايګانو چي به يې پُسه يا اوښ حلال کړی د هغه د نس چټل او خراب شيان به يې د رسول اللهﷺ د کور غولي يا ميداني ته ور غورځول يا به يې د دهﷺ د کور په دروازه کي ورته کېښوول، رسول اللهﷺ به هغه چټلي او مرداري، لَرَی او کلمې په يوه لرګي را پورته کړه او د خپل کور په دروازه کي به ودرېدی فقط دومره به يې و ويل: يا بني عبد مناف! دا څنګه همسايتوب دی؟ آيا د همسايه حق دغه دی؟ تر دغه جملې زيات به يې نور څه نه ويل او بيا به يې هغه چټلي ليري

(c) ketabton.com: The Digital Library

وغورځول، دغه آزارونه همېشه و رسول الله ﷺ ته ور رسېدل، هره ورځ به دغو همسايګانو خپل انبار او کچره د رسول الله ﷺ د کور مخ ته غورځول او رسول الله ﷺ به ايسته کول.

اوس نو ته فکر وکړه: که د يو چا يو همسايه بد وي، هغه څومره په تکليف وي؟ مګر که ستا ټول همسايګان بد سي او ستا د تکليف او آزارولو نيت يې هم کړی وي نو بيا به دي څه حال وي؟ څو زموږ پيشوا او پيغمبر سرور کائنات ﷺ د خپلو همسايګانو څخه دغسي آزارونه او تکاليف ليدل او د هغو د لاسه څخه يې دغسي تريخ ژوند تېراوه.

عُقبه بن أبي معيط په خپل خباثت او شقاوت کي نور هم زياتوب کاوه، امام بخاري د عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت کوي: چي يوه ورځ رسول الله ﷺ د کعبې شريفي سره لمونځ کاوه، ابوجهل او د قريشو نور مشران هم هلته ناست وه او ورته ګوري، زړونه يې له قهره او غضبه ورته اېشي، په دغه وخت کي نور خلک راغله او کعبې شريفي ته نژدې يې يوه اوښه حلاله کړه، نس يې ورڅيري کړی کُلمې او لړمون يې څني را وايستل، قريش ورته ګوري او په خپل منځ کي يې سره و ويل: څوک دغه کُلمې اخلي او د محمّد ﷺ پر سر يې د ده د سجدې په وخت کي ور ايږدي؟

قريش خاندي او ملنډې وهي غواړي چي يو څوک دغه ناوړه کار وکړي، څو عُقبه بن أبي مُعَيط ملعون و ويل: دا کار زه کوم، قريش خاندي او عقبه ته وايي ونيسه ولاړ سه يو له يوه طرفه او بل له بله طرفه دئ په دغه کار امر کوي، څو عقبه لعنة الله عليه ولاړ سو او هغه د اوښي د نس مردار شيان يې ور سره واخيستل، کله چي رسول الله ﷺ پر سجده سو د هغه پر سر يې ورکښېښوول، ويني، مرداري، غوړزګي، د رسول الله ﷺ پر مبارک سر پراته دي او ده ﷺ خپل رب ته سر پر سجده ايښی دی، عقبه ملعون بيرته د قريشو پر طرف ور رهي سو او خاندي، شين شين د خندا کيږي، هغه نور قريش هم ورته ګوري او پر دغه خپل رذيل او خبيث عمل خاندي، رسول الله ﷺ خپل رب ته سر پر سجده اېښی دی او دغه چټل، غوړ او مردار شيان يې پر سر پراته دي او هلته قريش پر خاندي.

هغه څوک چي د دغي قصې روايت کوي وايي: قريشو دومره وخندل چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډيري خندا څخه پر يوه او بل طرف کړېدل، يوه به پر بل ځان تکيه کاوه، د ډيري خندا څخه يې ځانونه نه سواى تکيه کولاى او دغه خندا يې ټوله د رسول الله ﷺ پر دغه حالت وه او رسول الله ﷺ بې حرکته خپل رب ته سر پر سجده ايښى دى او د سجدې څخه نه را پورته کيږي، څو د رسول الله ﷺ کوچنۍ لور حضرتِ فاطمه رضي الله عنها راغله او په ژړا يې دغه ګلمې د رسول الله ﷺ له سره ايسته کړې.

فکر وکړى: دغه قسم معامله د مکې مکرمې د يوه سردار سره د صادق الأمين سره کېدل، بيله دې څخه چي نبي، پيغمبر او رسول الله ﷺ ورته و وايو، خو د قريشو ژوند او اخلاق د هغه چا سره چي خلک يې د يوه رب عزوجل عبادت ته رابلل او د بتانو د عبادت څخه يې خلاصول دغي اندازې ته رسېدلي وه.

کله چي رسول الله ﷺ د لمانځه څخه فارغه سو او د هغو مردارو ګلمو ويني، خيري، غوړګي پر پراته وه نو يې دوى ته کتل او ښراوي يې ورته کولې او ويل: اللّهم عليکَ بقُريش، درې واره يې دغه جمله تکرار کړل او بيا يې د دوى نومونه يادول :

(اللّهم عليک بأبي جهل، اللّهم عليک بعُتبه بن ربيعه، و شيبه بن ربيعه، و الوليد بن عتبه، و اميه بن خلف، و عُقبه بن أبي مُعيط).

د دغو ناستو خلکو نومونه يې يادول، يو يو يې په نامه سره ياد کړى، راوي د حديث وايي: ټول هغه کسان چي رسول الله ﷺ يې نومونه ياد کړل په والله ټوله مي د بدر د غزا په ورځ مړه او مردار سوي وليدل، ټول هغه کسان چي د رسول الله ﷺ په مقابل کي يې دغه بد عمل او ناوړه کار کړى ؤ ټول د بدر په ورځ مردار کړل سوه او د دوى نا پاکه جسدونه يوه وچ څاه ته ور واچول سوه.

ورونو او خوندو! تاسي وليده چي رسول الله ﷺ څه وخت ښرا وکړه او څه وخت قبوله سوه؟ پسله کلو ټول و وژل سوه، په دې کي و ټولو مسلمانانو ته اشاره او لارښوونه ده، کله چي دعاء کوى او د رب عزوجل څخه يو شئ غواړى تلوار به نه کوى، دعاء مو قبليږي مګر وخت يې په الله جل جلاله پوري تعلق لري، رسول الله ﷺ فرمايي:

« لاَ يَزَالُ يُسْتَجَابُ لِلْعَبْدِ ما لَمْ يَدْعُ | ژباړه: همېشه د بنده دعاء قبليږي تر څو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بِإِثْمٍ أَوْ قَطِيعَةِ رَحِمٍ مَالَمْ يَسْتَعْجِلْ » قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الاسْتِعْجَالُ قَالَ « يَقُولُ قَدْ دَعَوْتُ وَقَدْ دَعَوْتُ فَلَمْ أَرَ يَسْتَجِيبُ لِي فَيَسْتَحْسِرُ عِنْدَ ذَلِكَ وَيَدَعُ الدُّعَاءَ » [رواه: مسلم]

چي په ګناه يا د صلهٔ رحمي په پرېکولو دعاء و نه کړي او تر څو چي تلوار ونه کړي، يو چا پوښتنه وکړه او ويل: يا رسولَ الله! تلوار څنګه او څه شي دی ؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: هغه داسي چي يو څوک وايي دعاء مي وکړه، دعاء مي وکړه او قبوله نه سوه، دلته نو د دعاء څخه لاس واخلي او دعاء کول پرېږدي.

قبلېدل داسي نه دي چي پسله يوې ورځي يا يوې مياشتي يا بايد نن او سبا زما کار وسي، قبلېدل ښايي پسله کلو وسي لکه د رسول الله ﷺ سره چي په دغه حالت کي وسوه، پسله کلو يې دغه دعاء يا ښرا قبوله سوه، نو کله چي د رسول الله ﷺ دعاء کلونه په بېرکي نيسي د نورو خلکو په باره کي څه فکر کوې؟

مقصد دا چي دعاوي کوی، هرڅه چي د الله جل جلاله څخه غواړی و يې غواړی مګر تلوار مه کوی، که چا تلوار کاوه دعاء يې نه قبلېږي، ځکه د حديث شريف لفظ هم داسي دی چي فرمايي:

«يُستَجَابُ لِلْعَبْدِ مَا لَم يَستَعجل»

يعني: ستاسي څخه د هر يوه دعاء قبلېږي تر څو چي تلوار و نه کړي.

مورږ مخ کي د هغو آزاروبيان کاوه چي د مشرکانو له طرفه و رسول الله ﷺ ته ور کول کېدل او س هغه بحث پسي پوره کوم.

اُميه بن خلف چي دئ هم د قريشو د رئيسانو څخه ؤ د رسول الله ﷺ په غياب کي چي به يې پر هغه ﷺ هر بد ويل هغه خو يې ويل، خو کله چي به يې رسول الله ﷺ وليدی په ښکاره سره به يې هم بد او پوچ ورته ويل، د الله جل جلاله دغه قول چي فرمايي:

﴿ وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ۝١ ﴾

د دغه اُميه بن خلف په باره کي نازل سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابن هشام وايي: هُمزه هغه څوک دی چې په ښکاره سره یو چا ته پوچ او فحش وايي او په سترګو هم کږې وږې اشارې ورسره کوي، چشمکان وهي او لُمزه هغه څوک دی چې د یو چا په غیاب کې یعنې: د هغه تر شا پر هغه عیبونه وايي او په خبرو یې آزاروي، نو دغو کسانو لره دي (که اُمیه بن خلف یا بل څوک وي) ویل او هلاک وي.

مګر د اُمیه بن خلف ورور اُبئ بن خلف د کفارو د هغې جملې څخه ؤ چې د مسلمانانو سره یې ډېر زیات عداوت او دښمني درلودل، یوه ورځ رسول اللهﷺ ته ورغلی او یو زوړ پخوانئ هډوکی یې په لاس کې ؤ، داسې زوړ هډوکی ؤ چې بالکل وروست او شوړېدلی ؤ، دغه هډوکی یې مات کړی او په اورغوي کې یې سره و موږی څو داسې سو لکه اوړه، بیا یې دغه اوړه د رسول اللهﷺ پر مخ ور وپاشل او رسول اللهﷺ ته یې و ویل: ته وايې: الله موږ د دغو اوړو یا ایرو څخه بیا را ژوندي کوي؟ څوک پسله مرګه موږ بیرته را ژوندي کولای سي؟

پسله دغه څخه چې موږ دغسې ایرې سو لکه دغه هډوکی بیا را ژوندي کېدلای سو؟ په دغه باره کې د اللهﷻ دا قول نازل سو چې فرمايي:

﴿ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ ۖ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾ ﴾.

[یٰسین، ۷۸]

یعني: موږ ته یې د وراسته شوړېدلي هډوکي مثال را وړی او خپل پیدایښت یې هېر کړی دی دئ وايي: څوک به دغه هډوکي ژوندي کړي؟ حال دا چه دغه هډوکي وراسته او شوړېدلي دي.

﴿ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾ ﴾. [یٰسین/ ۷۹]

یا محمّد!ﷺ ده ته و وایه چې بیا یې هغه قادر مطلق ذات ژوندي کوي چې اول واری یې پیدا کړي دي او ببشکه دغه الله پر هر قسم پیدایښت ښه عالم دی.

(که نوي پیدا کول وي که زاړه) سبحان الله! هغه ذات چې اول واری د هیڅ څخه پیدا کړي دي، دوهم واری هم هغه ذات پیدا کوي.

دغه آیاتونه د دغه اُبئ بن خلف کافر د دغه عمل په باره کې نازل سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عُقبه بن أبي مُعیط چې دئ هم د قریشو او مشرکانو د مشرانو څخه ؤ د دې دپاره چې د مسلمانانو او مشرکانو په منځ کې دغه له دښمنیه ډکه معامله او ګذاره لږ څه آرامه سي یوه ورځ یې رسول اللهﷺ میلمه کړی، کله چې خواړه را وړل سوه، رسول اللهﷺ د خوړو د خوړلو څخه انکار وکړی، دکور خاوند عقبه بن أبي مُعیط ور ته ټینګ دی چې خواړه وخوره، خو رسول اللهﷺ و ویل یا! تر هغو به ستا خواړه ونه خورم چې ته و نه وایې:

«أشهَدُ أن لا إله إلاّ الله وَأنّي رسولُ الله»

عقبه چې هرڅه کوښښ وکړی چې رسول اللهﷺ خواړه وخوري مګر رسول اللهﷺ د ډوډۍ خوړلو دپاره دغه شرط کښېښاوه، دا ځکه چې د رسول اللهﷺ امید ؤ که عقبه دغه د شهادت کلمې مراعتاً هم و وایي په نتیجه کې به یې مسلمان سي، لکه حمزهؓ چې ابوجهل ته و ویل: ته محمّد ته ښکنځل کوې او زه د هغه پر دین یم، دا خبره د حمزه تر خولې بېله ارادې را ووتل، خو بیا د دغه خپلې خبرې په واسطه مسلمان سو. *(د حمزهؓ د اسلام قصه به په وروسته کې درته بیان سي)*

اوس هم د رسول اللهﷺ دا امید ؤ که چیري عُقبه مراعتًا د رسول اللهﷺ د ډوډۍ خوړلو دپاره د شهادت کلمې و وایي، خو ښایي آخر مسلمان سي، عقبه چې هر څه ځان یوې او بلې خوا ته کړی رسول اللهﷺ پرخپله خبره ټینګ ؤ، عقبه فکر وکړی چې میلمه دی دا امکان نه لري چې خواړه و نه خوري او ولاړ سي دا عیب دی نو عقبه د عقیدې په سبب نه بلکه په دې سبب چې رسول اللهﷺ خواړه وخوري د شهادت کلمې و ویلې او ویل:

«أشهدأن لا إله إلاّ الله وأشهد أنّکَ رسولُ الله»

او رسول اللهﷺ هم خواړه وخوړل، مګر وروسته په قریشو کې دا خبر نشر سو چې عُقبه بن أبي معیط د شهادت کلمې و ویلې، قریش په دې خبره ډیر خواشیني او ناراضه سوه او هغه چې ډیر زیات خواشیني سو هغه اُبئ بن خلف ؤ، ځکه اُبئ د دغه عقبه ډیر نژدې آشنای او مجلسي ؤ، نو اُبئ و عُقبه ته ورغلی او ویل: زما مخ پرتا حرام

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی نه خبري در سره کوم او نه دي آشناي یم ترڅو چي د محمّد ﷺ پر مخ ورتوف نه کړې، د هغه دپاره دي د شهادت کلمې و ویلې خو زما شرط بیا دا دی چي پر مخ به یې ورتو کې، که تا دغه کار وکړی هغه وخت بیا خبري در سره کوم.

اوس عقبه په حیرت او تردد کي دی چي څه وکړم؟ هر څه کوښښ یې وکړی چي اُبئ بیله دغه شرطه راضي او خوشاله کړي او له دغه شرطه څخه دئ خلاص سي فایده یې نه کول اُبئ پر خپله خبره ټینګ ولاړ دی، د عقبه په مخ کي دوې لاري دي یا به د محمّد ﷺ په مقابل کي دغه ناوړه عمل کوي یا به د قریشو مشران د لاسه ورکوي، آخر یې دا ښه وبلل چي محمّد ﷺ خپه او نا راضه کړي، نو ورغلی د رسول الله ﷺ پر مبارک مخ یې توف کړل، رسول الله ﷺ چپ او پټه خوله ؤ هیڅ یې و نه ویل.

مسلمانانو! ښه فکر وکړی: دا هم یو د هغو آزارو او إهانتو څخه دی چي سرور کائنات رسول الله ﷺ د دین د نشرولو دپاره او د دعوت په لار کي قبول کړي دي، که نن ورځ د هغه چا په مقابل کي چي خلکو ته اسلامي احکام بیانوي یا د اسلام لاري ته خلک را بولي، یا د ټولني انحرافات او خطاوي بیانوي، د ځینو کسانو له طرفه ناوړه الفاظ ویل کیږي، یا ځیني تهمتونه پر تړل کیږي، یا د اخلاقو څخه لیري حرکتونه ور سره کیږي، هغه باید په دې سره نه زهیر سي او نه ناراضه، دئ باید دغه اعمال ورپه یاد کړي چي د رسول الله ﷺ اشرف المخلوقات په مقابل کي کېدل.

اې د محمّدي دین بیانوونکې! نن ورځ هم دوې ډلې ستا سره حسد او عناد لري، اوله هغه ډله ده چي په ډاګه سره د اسلام دښمنان دي حق ویل او حق اورېدل یې نه دي خوښ، او دوهمه هغه ډله ده چي په ښکاره سره حاجي، ملا او آخندزاده دی خو د دعوت او تبلیغ فضیلت د دوی نه دی په برخه سوی، نو ځکه د حسد په سبب یې یوازي دا نه چي ستا وعظ او دعوت نه وي خوښ بلکه پر تا هم د دې دپاره عیبونه وایي چي خلک در څخه متنفره کړي او هغه د ده شیطان راضي او د حسد اور یې مړ سي.

مګر د یوه واعظ او عالم مقصد باید د الله جلّ جلاله رضاء او د دین نشرول وي که څه هم په دغه لار کي تکلیفونه او آزارونه ورکول سي، یو مسلمان باید د دین د نشرولو په لار کي تهمتونه او آزارونه په پراخه سینه سره قبول کړي، ځکه د هغه معامله د الله جلّ جلاله سره ده،

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک د پیسو د ګټلو دپاره تکلیفونه او آزارونه قبلوي، ته یې د الله جل جلاله د رضاء او جنت دپاره نه قبلوې؟ خو دا دي هم درته معلومه وي چي د دغو حاسدانو په مقابل کي هلته نور ډیر داسي خلک سته چي ستا د وعظ کولو او دین نشرولو څخه ډیر خوښ دي او الله جل جلاله ستا په وعظ او نصیحت سره سمي لاري ته راوستلي دي او د نېه عمل کولو توفیق یې هم ورکړی دی، هغه خلک باید له فکره ونه باسې.

د دغه عقبه بن أبي معَیط او د هغه د ملګري أُبيّ بن خلف په باره کي د سورة الفرقان دغه آیاتونه نازل سوه چي رب ﷻ فرمایي:

﴿وَيَوْمَ يَعَضُّ ٱلظَّالِمُ عَلَىٰ يَدَيْهِ يَقُولُ يَٰلَيْتَنِي ٱتَّخَذْتُ مَعَ ٱلرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿٢٧﴾﴾.

یعني: یا محمّد! ﷺ هغه د قیامت ورځ در په یاد کړه چي دغه ظالم به د پښېمانۍ په سبب له ډیره غمه او افسوسه په خپلو لاسو خولې لګوي او وایي به: کشکي د رسول الله ﷺ سره د هغه پر لار تللی وای.

﴿يَٰوَيْلَتَىٰ لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا ﴿٢٨﴾﴾.

او وایي به: ما لره دي وَیل هلاک او خرابي وي کشکي مي فُلانۍ چي دغه (أُبيّ بن خلف) دی د ځان دوست او خلیل نه وای ګرځولی.

﴿لَّقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ ٱلذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَآءَنِي﴾.

په تحقیق پسله هغه څخه چي د قرآن ذکر او نصیحت ما ته راغلی، ده زه ګمراه کړم، بیا نو الله ﷻ فرمایي:

﴿وَكَانَ ٱلشَّيْطَٰنُ لِلْإِنسَٰنِ خَذُولًا ﴿٢٩﴾﴾.

او شیطان د انسان دپاره بَېوَیوُونکی او خطایستونکی دی.

عُقبه بن ابی مُعَیط به د قیامت په ورځ وایي: ډیر افسوس! قریبه وه چي زه اسلام ته داخل سوی وای، مګر اُبيّ بن خلف کافر را ته راغلی او ګمراه یې کړم، نو به د قیامت په ورځ له پښېمانیه په خپلو لاسو غاښونه لګوي چي ایمان او اسلام مي له لاسه ووتل، سره د دې چي دیٔ ور نژدې سوی ؤ.

ابوجهل ملعون به ځیني وختونه و رسول الله ﷺ ته کنښنستی، قرآن مجید به

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې اوريدی او بيا به ولاړ سو نه يې ايمان را وړی او نه يې د رسول الله ﷺ اطاعت کاوه، خو پردې سربيره به يې رسول الله ﷺ په خبرو هم آزاراوه، د عبادت او لمانځه څخه به يې منعه کاوه او بيا به يې دغه خپل د شر په عمل فخر هم کاوه، لکه يو لوی کارچي يې کړی وي او د ده ملعون په باره کي د سورۀ القيامه دغه آياتونه نازل سوه چي رب عزوجل فرمايي:

﴿فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلَّىٰ ۝٣١ وَلَٰكِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ۝٣٢ ثُمَّ ذَهَبَ إِلَىٰ أَهْلِهِۦ يَتَمَطَّىٰٓ ۝٣٣﴾

يعني: نه يې د دغه قرآن تصديق وکړی او نه يې پر هغه يقين وکړی او نه يې لمونځ وکړی، مګر قرآن يې دروغ وباله او له ايمانه يې مخ وګرځاوه او بيا به له دغه مجلسه خپل اهل يا کورنۍ ته په تکبر سره ولاړی.

ابوجهل ملعون چي د اولي ورځي څخه رسول الله ﷺ وليدی چي په حرم شريف کي لمونځ کوي د دغه لمانځه څخه يې منعه کاوه، يوه ورځ رسول الله ﷺ د مقام ابراهيم سره لمونځ کاوه ابوجهل ورته راغلی او ويل: يا محمّد! ما ته له دغه کاره نه يې منعه کړی؟ که دي بيا دلته لمونځ کړی ؤ زه به در سره جوړ سم، رسول الله ﷺ په مقابل کي ورته و دريدی، ابوجهل ويل: يا محمّد! ته په څه شي سره زما مقابله کولای سې؟ په والله زه په دغه ښارکي تر ټولو خلکو ډير نفر لرم، په يوه روايت کي راغلي دي چي رسول الله ﷺ ابوجهل تر ګريوانه ونيوی وې ښوراوه او دغه آيات شريف يې تلاوت کړی:

﴿أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰ ۝٣٤ ثُمَّ أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰٓ ۝٣٥﴾ [قيامه /۳۴، ۳۵]

د الله دښمن ابوجهل و ويل: آيا ته ما ته په عذاب سره وعده را کوې؟ يا محمّد! په والله نه ته او نه ستا رب په ما څه کولای سی او زه تر هغو ټولو خلکو معززيم کوم چي په مکه کي يې ژوند کړی دی، ابوجهل يوازي په دغو ويناوو سره کفايت نه کاوه، بلکه ورځ په ورځ يې دښمني او عناد زياتيدل.

امام مسلم د ابو هريره رضی الله عنه څخه روايت کوي چي ابوجهل و قريشو ته و ويل: محمّد ستاسي په حضور سر پر سجده ايږدي؟ دوی ويل: هو، ابوجهل و ويل: زما دي په لات

(c) ketabton.com: The Digital Library

او عزٰی سره قسم وي: که ما وليدی پر غاړه به يې پښه ورکښيږدم او مخ به يې په مځکه پوري ورو موږم، په دغه وخت کي رسول الله ﷺ راغلی او په لمانځه يې شروع وکړه، ابوجهل په دغه نيت ور رهي سو چي پر غاړه يې پښه ورکښيږدي او هغه خپل شوم نيت عملي کړي، قريش ورته ګوري چي ناڅاپه ابوجهل د شا پر طرف ځغلي او لاسونه داسي ښوروي لکه څوک چي د ځانه څخه يو شئ منعه کوي، قريش ورته را ولاړ سوه او ويل: څه درته پيښه سوه يا ابا الحکم؟ ابوجهل ويل: زما او د ده په منځ کي د اور خندق ؤ او مخ ته مي د مرغانو وزرونه وه لکه ما چي په چپلاخو يا څپېړو وهي، رسول الله ﷺ فرمايي: که دئ ما ته را نژدې سوی وای ملائکو به اندام اندام کړی وای.

دا د هغو تکاليفو او آزارو څه بيان ؤ چي رسول الله ﷺ ته ورکول کېدل، سره د دې چي رسول الله ﷺ د لوړ او خواږه شخصيت خاوند ؤ، د عامو او خاصو خلکو په زړو کي يې وِقار او دبدبه درلودل، او پر دې سر بيره د هغه ابوطالب چي په مکه مکرمه کي ډېر عظيم او محترم سړئ ؤ په ساتنه کي هم ؤ دغه يې حال ؤ.

مګر هغه نور مسلمانان خاصتاً هغه کسان چي ضعيفه وه، د هغو په مقابل کي دغه آزارونه ډېر شديد او ډېر ترخه وه او په عين حال کي هري قبيلې و هغه چا ته د عذاب ورکولو وظيفه پر غاړه واخيستل کوم چي د دوی د قبيلې څخه مسلمانان سوي وه يا نوي اسلام ته داخلېدل او هر هغه څوک چي قبيله به يې نه درلودل هغو ته به يې لچک او اوباش خلک ور ګمارل، هم به د قبيلو رئيسانو خپل زړه په سړاوه او هم به اوباشانو داسي سخت او قِسم قِسم عذابونه ورکول چي په اوريدلو يې د انسان زړه ټوک ټوک کيږي، راسي چي د دغو عذابو او آزارو څخه لږ څه د دې دپاره واورو چي دا رامعلومه سي چي اسلام په څومره تکاليفو نشر سوی دی او بيا تر ما او تا را رسېدلی دی، خو بد بختانه چي نن ورځ موږ د اسلام او د هغه د احکامو څخه بې پروا يو.

ابوجهل چي به د هر چا د اسلام را وړلو واوريدل که به هغه سړئ د قوم او شرف خاوند ؤ نو به يې خبر کړی (يا په اوسنی اصطلاح اخطار به يې ورکړی) ورته و به يې ويل: سړيه! خبر اوسه چي په مال او عزت کي به دومره تاوانونه در و رسوم چي ته به يې توان او طاقت و نه لرې او که به هغه سړئ ضعيفه ؤ نو به يې وهل او ټکول ورکول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عثمان بن عفان رضي الله عنه چي مسلمان سو د ده اکا به په هغه بوریا کي وپېچی چي د خرما د وُني د پاڼو څخه جوړه سوې وه او بیا به یې د کښته څخه دود ورته جوړ کړی، دئ رضي الله عنه به په بوریا کي پېچلی ؤ او دغه دوده به ورکول کېده.

مصعب بن عمیر رضي الله عنه چي ډیر نازولی او ډیر پیشني ځوان ؤ په ناز او نعمت کي لوی سوی ؤ کله چي د ده مور د ده په اسلام خبره سوه خواړه یې ځني منعه کړه او له کوره یې وایستی، دغه نازولي مصعَب د تکالیفو او زحمتو څخه داسي پوست واچاوه لکه مار چي پوست اچوي.

ورونو! لږڅه په دقت سره دغو آزارو، دغه صبر او تحمل ته متوجه سی!

یو هم د هغو کسانو څخه چي سخت آزارونه او تکلیفونه ورکول سوي دي حضرت بلال رضي الله عنه دی چي د اُمیه بن خلف مریئ ؤ، اُمیه به د ده په غاړه کي رسۍ ور واچول او بیا به یې د هلکانو په لاس ورکړی چي د مکې مکرمې په غرو او شېلو کي یې وګرځوی، تر هغو به یې ګرځاوه چي ټول هلکان به ستړي سوه او د بلال رضي الله عنه په غاړه کي به د دغي رسۍ زخمونه پاته وه، امیه به دغه رسۍ ونیول او بلال رضي الله عنه به یې په ډیر زور او شدت سره د ځان طرف ته ور کش کړی او دلته به یې ښه ټینګ لرګئ و واهه، بلال رضي الله عنه به یې په زور او جبر د دوبي د غرمې ولمر ته کښېناوه، او به او خواړه به یې هم نه ورکول او تر دې ټولو اشد عذاب دا ؤ چي بلال رضي الله عنه به یې تر مکې مکرمې دباندي غرو او شېلو ته وایستی پر هغه مځکه چي د لمر په حرارت به دومره توده سوې وه چي غوښي به پر کبابېدې (*دا خبره هغه چا ته معلومېږي چي د مکې مکرمې ګرمي یې لیدلې وي*) نو به یې پر دغه ګرمه او سوځوونکې مځکه لڅ بیله کالو پرې ایستی او بیا به یې یوه لویه او درنه ډبره چي په څو نفرو به یې پورته کوله د بلال رضي الله عنه پر ځیګر کښېښوول او بیا به یې ورته و ویل: په والله تر هغو به دغسي یې چي یا به مرې یا به د محمّد ﷺ له دینه انکار کوې دلات او عزّی عبادت به کوې.

خو حضرت بلال رضي الله عنه به په دغه حال کي فقط دغه ویل: اَحَدٌ احد، احدٌ احد، په وروسته کي د بلال رضي الله عنه څخه پوښتنه وسوه چي د دغي جملې سِر او سبب څه ؤ؟ تا ولي دغه یوه جمله اختیار کړې وه چي احدٌ احد؟ بلال رضي الله عنه و ویل: ما په اول کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

قِسم قِسم جملې ویلې خو په ټولو کې دغې جملې کفارو ته ډیر تکلیف ورکاوه او دغې جملې ډیر قهر ور وستی او زما زړه غوښتل چې دوی زهیر کړم، نو ځکه مې یوازې دغه جمله و دوی ته د عذاب ورکولو په سبب اختیار کړه، د حضرت بلال رضی الله عنه دغه حال ؤ ترخو چې یوه ورځ ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه تېرېدی او کفارو و بلال رضی الله عنه ته دغه عذابونه ورکول نو ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه دَئ د خپل مالک اُمیه څخه رانیوی، بلکه خپل تکړه مریئ یې د بلال رضی الله عنه په بدل کې ورکړی او څوک وایي د سپینو زرو په پنځه یا اوه اوقیه یې رانیوی او بیا یې آزاد کړی، نو ځکه عمر رضی الله عنه به ویل:

(ابوبکر سیِّدُنا وَ أطلَقَ سیِّدَنا)

یعني: ابوبکر زموږ سردار دی او زموږ سردار بلال یې آزاد کړی.

عمّار بن یاسر رضی الله عنه چې د بني مخزوم د آزاد سوو مریانو څخه ؤ، دئ او د ده کورنۍ د هغو کسانو څخه دي چې ډیر تکلیفونه او زحمتونه یې لیدلي دي، عمّار، د ده پلار چې یاسِر نومېدی او د ده مور چې سُمَیّه نومېدل مسلمانان سوه، مشرکانو به د ابوجهل په مشرۍ د ګرمۍ په شدید موسم کې دښت ته وایستل او هلته به یې سخت سخت عذابونه ورکول، د دوی په مثل عذابونه لږو کسانو لیدلي دي.

رسول الله ﷺ چې به تېرېدی او دغه د دوی عذابونه به یې لیدل نو به یې ورته و فرمایل:

« صَبراً آلَ یَاسِر فَإنَّ مَوعِدَکُمُ الْجَنَّة »

یعني: د یاسر کورنۍ یا اولادې صبر کوی ستاسي دپاره وعده سوی ځای یا د ورتګ ځای جنت دی.

او دوی همېشه په دغه عذاب کې وه، ترڅو چې یوه ورځ ابوجهل نور هم د دوی عذاب ور ډیر کړی او د عذاب ورکولو په وخت کې یې رسول الله ﷺ ته پوچ او فحش ویل، سُمَیّه رضی الله عنها د ده د یوې خبرې جواب ورکړی او په دغه وخت کې یې د شهادت کلمې و ویلې، ابوجهل ملعون له ډیره قهره د پښو په منځ کې (د عفت په ځای کې) په نېزه و وهل او ویې وژل، سُمَیه رضی الله عنها په اسلام کې اوله شهیده ده او بیا ابوجهل پر یاسر رضی الله عنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

را واچول او وهي يې، ياسر رضي الله عنه چي سپين ږيری او ضعيفه سړئ ؤ خو بيا هم پر دين ټينګ ؤ، ويل: هيڅکله دغه دين نه پرېږدم، نو ياسر رضي الله عنه هم په دغه وهلو کي د ابوجهل ملعون له طرفه ووژل سو او شهيد سو، بيا يې پر عمّار چي د دوی زوی ؤ را واچول، پسله هغه څخه چي د ده مور او د ده پلار يې د ده په حضور شهيدان کړه و ده ته يې هم قسم قسم وهل او عذابونه ورکړه، يو وار به يې پر ګرمو ډبرو پرې ايستی، يو وار به يې لويه درنه ډبره د ده پر څيګر ورکښېښوول، يو وار به يې په اوبو کي غوټه کړی، دغه وهل او عذابونه داسي اندازې ته ورسېدل چي د تحَمّل او زغملو امکان يې نه ؤ او ابوجهل به ورته ويل: په والله تر هغو دي نه پرېږدم چي محمّد ته بد و نه وايې، پر لات او عُزٰی ښه و نه وايي، معلومه خبره ده چي عمّار رضي الله عنه دومره ځان ټينګ کړی چي په وسه يې پوره وه، مګر وهل او عذابونه داسي اندازې ته ورسېدل چي ده يې نه طاقت درلودی او نه يې زغملای سوای نو مجبوره سو رسول الله ﷺ يې په بدو سره ياد کړی، ابوجهل په دې سره هم کفايت و نه کړی ويل يا! نور يې هم واهه او ويل تر هغو دي وهم (پرمځکه يوه توره خزدکه رهي وه) چي و نه وايې: دغه خزدکه زما رب دی.

عمّار رضي الله عنه د عذاب له سختيه او شدته د ابوجهل د غوښتني خبري وکړې، بيا يې نو پرېښاوه، اوس نو عمّار رضي الله عنه ډېر غمجن او خواشينی دی چي ولې مي پر وهلو صبر و نه کړی او ولې دا خبري را څخه و ويل سوې، د پښېمانۍ په حالت کي په عذر او ژړا رسول الله ﷺ ته ورغلی او ويل: يا رسولَ الله! والله نه يې پرېښوولم، مور يې را ووژل، پلار يې را ووژی او زه يې هم تر هغو وهلم ترڅو چي تا ته مي بد و ويل او بيا مي و ويل: دغه خزدکه زما رب دی، رسول الله ﷺ و فرمايل: ستا زړه څه ويل؟ يعني: په زړه کي دي څه ويل؟ عمّار رضي الله عنه و ويل: زړه مي پر ايمان مطمئن ؤ، يعني: زړه مي پر ايمان ټينګ او ثابت ؤ، رسول الله ﷺ و فرمايل:

«يا عمّار! إن عَادُوا فَعُد»

يعني: که دوی بيا ستا د وهلو دپاره راغله بيا د دړی د خوښي خبري وکړه.

د ظالم له ظلمه د ځان خلاصولو دپاره دغسي خبري معاف دي او په دغه باره کي د الله ﷻ دا قول نازل سو چي فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿مَن كَفَرَ بِاللَّهِ مِنۢ بَعْدِ إِيمَٰنِهِۦٓ إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُۥ مُطْمَئِنٌّۢ بِٱلْإِيمَٰنِ وَلَٰكِن مَّن شَرَحَ بِٱلْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٦﴾﴾

[النحل: ۱۰۶]

یعني: هر هغه څوک چې پسله ایمان را وړلو پر الله جل جلاله کافر سي پر هغه د الله غضب دی، بېله هغه چا څخه چې زور پر وسي (او د مجبوریه د کفر کلمه و وايي) او په داسي حال کي یې و وایي چې د ده زړه په ایمان سره مطمئن او آرام وي، مګر هغه څوک چې سینه یې کفر ته پراخه وي (اعتقاداً دغه د کفر په کلمه راضي وي) نو پر دوی د الله جل جلاله له طرفه غضب دی او دوی ته په آخرت کي ډېر لوی عذاب سته.

دغسي چا ته مرتد ویل کیږي. نو عمّار رضي الله عنه یا د عمّار په مثل که پر یو چا زور ورسي او زړه یې پر ایمان ثابت وي خو په ظلم او جبر سره د کفر کلمه په و ویل سي هغه معاف دی.

بل هغه څوک چې عذابونه ورکول سوي دي ابو فُکَیهه رضي الله عنه دی چې نوم یې اَفلح ؤ او د بني عبدالدار مریئ ؤ، د ده پښې به یې په رسۍ وروتړلې او پر ډبرینه مځکه به یې کشاوه.

بل هغه څوک چې د اسلام او ایمان په لار کي یې ډېر وهل او ټکول زغملي دي خَباب بن الأرت رضي الله عنه دی، چې د اُم أنمار بنت سِباع الخزاعي مریئ ؤ. مشرکانو په ده د ډېرو سختو عذابو خوند کتلی دی، دئ رضي الله عنه به یې تر وریښتانو نیولی ؤ او کشاوه به یې، غاړه به یې ډېره سخته ورپېچل، څو واره یې پر داسي ډبرو پرې ایستلی دی چې پر هغو به یې اور بل کړی ؤ او بیا به یې پر ده یوه لویه ډبره کښېښوول چې د هغو ګرمو ډبرو څخه بښور و نه خوري، خباب بن الأرت رضي الله عنه به یې پر سره ریګ لڅ پڅ پرې ایستی یا به یې پر ډبرو اور بل کړی چې هغه ډبري به داسي سوې لکه اور، پر دغو ګرمو سوو او سرو سوو ډبرو به یې پرې ایستی او پر کشاوه به یې.

د حضرتِ عمر رضي الله عنه د خلافت په وخت کي حضرت عمر رضي الله عنه او نور اصحابِ کرام ناست وه خباب رضي الله عنه هم حاضر ؤ، حضرت عمر رضي الله عنه پوښتنه څني وکړه ویل: یا خباب! په هغو عذابو کي چې پر تا تېر سوي دي کوم عذاب ډېر سخت ؤ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

خباب و ویل: یا امیرَالمؤمنین! د دغه په مثل مي بل عذاب نه دی لیدلی او شا یا ملا یې لڅه کړه، حاضرین ورته ګوري چي په ملا کي یې یو لوی تورکدئ یا واله ده چي د اوږدو څخه نیولې بیا د ملا تر لاندي حصې پوري رسېدلې ده، د ده رضی الله عنه په ملا کي توره سوځل سوې واله وه، حضرت عمر رضی الله عنه په تعجب کي سو ملا کندل سوې او سوځل سوې؟ ویل: والله داسي عجیب او غریب زخم مي نه دی لیدلی، دا یې څه در وکړه چي دغه زخم دریکښي جوړ سو؟ خباب و ویل: یا امیرَالمؤمنین! کفارو پر ډېرو اور بل کړی او په دغه اور کي یې نوري ډبري هم کښېښوولې څو دغه ډبري تکي سرې سوې، داسي وګرځېدې لکه اور او بیا یې زما څخه کالي وکښل او تر پښو یې ونیولم پر دغو ډبرو یې پرې ایستم او پر کشولم یې، د هغو ډبرو اثر دغه دی چي ته یې وینې.

پسله هغه چي کفارو خباب رضی الله عنه ته دغه عذاب او د اسلام را وړلو سزا ورکړه، خباب رضی الله عنه و رسول الله ﷺ ته ورغلی او له ډېره درده یې ژړل، په دغه وخت کي رسول الله ﷺ د کعبې شریفي تر پوښو لاندي یا د کعبې شریفي د دیواله و سایې ته ناست ؤ، خباب رضی الله عنه ورته کښېنستی او ویل: یا رسولَ الله ! قریشو ډېر عذاب راکړی او ډېر یې آزار کړو، خپله ملا یې و رسول الله ﷺ ته ور ښکاره کړه چي دغه حال مي دی او دغه یې را سره وکړه، تر دغه نو زیات عذاب څومره او څه شي وي؟ آیا ته الله جل جلاله ته دعاء نه کوې؟ آیا ته د الله څخه زموږ نصرت نه طلبوې؟

د خباب مقصد دا دی چي د مسلمانانو ډېر ژر نصرت او برئ په نصیب سي او له دغو عذابو څخه خلاص سي، رسول الله ﷺ و فرمایل: یا خباب! هغه کسان چي تر تاسي د مخه وه، یو مسلمان به یې راوستی او غار به یې وکِندی په دغه غار کي به یې دغه مسلمان و دراوه او غار به یې په خاورو ډک کړی، بیا به یې د اوسپني اّره د مسلمان پر سر ورکښېښوول پر منځ به یې اّره کړی دوې حصې به یې کړی.

بل مسلمان به یې راوستی د اوسپني تېرې ږمونځي به یې ورته ونیولې د دغه نفر غوښي او رګونه به یې ور ږمونځول، بیا هم دغو عذابو هغه خلک له دینه څخه نه اړول، یا خباب! والله! الله جل جلاله به دغه دین پوره او کامیابه کړي، تر داسي اندازې چي یو نفر به د حضرموت څخه ترصنعاء پوري یوازي ځي او بېله یوه الله د بل چا

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه به نه بیرېږي (صنعاء او حضرموت په یمن کې د دوو ښارونو نومونه دي) مګر تاسي تلوار کوی، نصر، مرسته او کامیابي را تلونکي دي، مګر د آزار د قبلولو څخه چاره نسته دا امتحان دی صبر غواړي باید صبر وکړی، دا هغه امتحان دی چي مجاهد د منافق څخه په پیژندل کیږي او خامخا باید صابر د بې صبره څخه جلا سي او خلک بیله الهي امتحانه نه پیژندل کیږي او نه معلومیږي.

ورونو! د الله جل جلاله دغه قول چي فرمايي:

﴿أَحَسِبَ ٱلنَّاسُ أَن يُتۡرَكُوٓاْ أَن يَقُولُوٓاْ ءَامَنَّا وَهُمۡ لَا يُفۡتَنُونَ ۝٢﴾. [عنکبوت/۲]

ژباړه: خلک دا ګمان کوي چي دوی به پر دغه پرېښوول سي چي فقط دومره ووايي: موږ ایمان راوړی دی او دوی به امتحان نه کړل سي؟

د دغه آیات شریف مقصد هم دا دی چي خلک دي دا ګمان نه کوي چي فقط دومره ووايي: موږ مسلمانان یو بس پر دغه به پرېښوول سي او امتحان دي نه کړل سي؟

یا والله! د هر مسلمان د اسلام او مسلمانۍ د معلومولو دپاره امتحان او ازمایښت ضروري دی.

د ایمان دعوه کول آسانه کار نه دی هرڅوک چي د ایمان دعوه کوي ابتلاء او امتحان ته دي هم تیار سي ځکه امتحان دی چي صادق او کاذب سره جلا کوي، که دغسي امتحانونه نه وي او نه وای خلکو صادق او کاذب، واقعي مسلمان او منافق نه سوای سره پېژندلای او جلا کولای.

بل هغه څوک چي ډیر عذاب ورکول سوی دی: زِنیره رضي الله عنها ده، دومره عذاب ورکول سو چي د سترګو دید یې د لاسه ورکړی (یعني ړنده سوه) کفارو به ویل: لات او عُزیٰ ړنده کړه، څرنګه چي دې لات او عزیٰ پرېښوول او دا د هغو څخه منکره سوه عبادت یې نه کوي نو هغو ړنده کړه، مګر الله جل جلاله د دې د سترګو لیدل بیرته ورکړه، سترګې یې بینا سوې، چي دا هم یوه الهي معجزه وه او کفار وشرمول سوه.

د هغو کسانو څخه چي ډېر عذابونه ورکول سوي دي یوه ښځه وه چي نوم یې نَهدِیه ؤ او یوه لور هم ور سره وه، دوی دواړو ایمان راوړی او د دوی مالکه چي یوه ښځه وه دوی ته عذابونه ورکول، ابوبکرالصدِیق رضي الله عنه ورغلی ویل ولي عذاب ورکوې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنځي ويل: والله دوی بل چا دلاري نه دي ايستلي بېله تا، قسم په الله هيڅکله به يې پرې نه ږدم، ابوبکر ﷺ ويل: قسم مه يادوه، ښځي ويل: نو يې را څخه را نيسه. ابوبکر الصِدِّيق ﷺ هم دواړي رانيولې او آزادي يې کړې او په مسلمانانو کې دغه طريقه شروع سوه چې قوي او غني مسلمانانو به مسلمان مريان او مسلماني مينځياني د هغو د مالکانو څخه رانيول او بيا به يې آزادول، خاصتاً د ابوبکر الصِدِّيق ﷺ دغه کار سو هر چيري چې به يې ضعيفه او مظلوم مسلمان مريئ يا مسلمانه مينځه وليدل هغه به يې رانيول او آزاد به يې کړه، څوچه اوه يا اته نفره يې آزاد کړل، د ابوبکر ﷺ پلار ابو قحافه چې نوم يې عثمان ؤ ورته و ويل: زويه! ته پر دغه دين يې او مريان آزادوې که قوي نفر آزاد کړې مرسته به دي وکړي، د ضعيفه د آزادولو څخه به څه فايده واخلې، دئ په خپله ضعيفه دی تا ته فايده نه سي دررسولای، حضرتِ ابوبکر الصِدِّيق ﷺ ورته و ويل: پلاره! زه دوی د دې دپاره نه آزادوم چې زما مرسته وکړي، بلکه زه يې د الله ﷻ د رضاء دپاره آزادوم.

نو د حضرتِ ابوبکر الصِدِّيق ﷺ په باره کې د سورة الليل دغه آياتونه نازل سوه چې رب ﷻ فرمايي:

﴿ٱلَّذِى يُؤۡتِى مَالَهُۥ يَتَزَكَّىٰ ﴿١٨﴾﴾.

يعني: هغه څوک چې خپل مال د دې دپاره ورکوي او مصرفوي چې پاک سي،

﴿وَمَا لِأَحَدٍ عِندَهُۥ مِن نِّعۡمَةٍ تُجۡزَىٰٓ ﴿١٩﴾﴾

او د ده سره يا پر ده باندي د هيچا هيڅ نعمت او هيڅ احسان نه وي چې دئ د هغه بدله او عوض ورکوي،

﴿إِلَّا ٱبۡتِغَآءَ وَجۡهِ رَبِّهِ ٱلۡأَعۡلَىٰ ﴿٢٠﴾﴾

بېله د خپل لوړ او اعلیٰ رب د رضاء غوښتلو څخه بل مقصد نه لري، دغه د ده ورکړه فقط د خپل لوړ او لوی رب د رضاء دپاره وي.

﴿وَلَسَوۡفَ يَرۡضَىٰ ﴿٢١﴾﴾

او ژر ده چې خامخا به دئ د الله ﷻ له طرفه راضي سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه آیاتونه د حضرتِ ابوبکرالصدّیق رضي الله عنه په باره کي نازل سوي دي، دا چي ده دغه ضعیفه مینځي او مریانَ فقط د هغو د ضعف او مظلومیت په سبب د الله جل جلاله د رضاء دپاره آزادول او خپل یې هیڅ مقصد او غرض نه درلودی، نو الله جل جلاله فرمایي: ډېر ژر به دئ د الله جل جلاله له طرفه په جنت او د الله جل جلاله په لقاء راضي سي، خو د آیاتو مضمون عام دی که نن ورځ هم یو څوک بیله خپل شخصي مقصده د الله جل جلاله د رضاء دپاره خپل مال د خیر په کارو کي مصرفوي هغه څوک دي مطمئن اوسي چي الله جل جلاله خامخا هغه په جنت سره راضي کوي.

﴿وَلَسَوۡفَ يَرۡضَىٰ ﴿٢١﴾﴾

د دغه نیک عمل په مقابل کي چي دئ یې خاص د الله جل جلاله د رضاء دپاره کوي او د هغه تر شا یې خپله فایده نه وي سنجولې، الله جل جلاله به یې په آخرت کي راضي کړي.

ورونړو! د زړو مالک الله جل جلاله دی او د انسان د زړه په هر حال خبر دی، موږ باید په خپلو عملو کي د صدق او اخلاص څخه کار واخلو، د دین په کارو کي باید دنیوي ګټي او فایدې، ریاء او ځان ښکاره کول په نظر کي ونه نیسو، دا د دې دپاره چي هغه نېک عمل موضائع او عبث نه سي، د خیر هر کار مو باید د الله جل جلاله دپاره وي، نه د نامه، سیالیو او ځان ښکاره کولو دپاره.

د هغو مسلمانانو د جملې څخه چي د اسلام په سبب وهل سوي او آزار سوي دي یوه هم د بني مُؤمّل یوه مینځه ده او دې ته چا عذاب ورکاوه؟ عمر بن الخطاب، حضرتِ عمر رضي الله عنه چي هغه وخت نه ؤ مسلمان سوی دغه کار یې په خپله خوښه او د ثواب دپاره کاوه، ځکه نه دئ د دې مالک ؤ او نه دا د ده د قومه څخه وه، کله چي به عمر رضي الله عنه د خپلو کارو څخه فارغه سو نو به ورغلی او دې ته به یې وهل او عذابونه ورکول، دا به په صبر وه، تر هغو به یې وهل چي قوي او جبّار عمر به ستړی سو او بیا به یې ورته وویل: زه معذرت غواړم چي ستا وهل را څخه پاته سوه او په دې سبب مي پرېښوولې چي زه ستړی سوم که نه دا مي خوښه وه چي نوره دي هم ووهم.

هغې مسلماني مینځي به ورته وویل: دا هم د الله جل جلاله کار دی چي ته یې ستړی کړې، نو په دغه ورځ به یې پرېښوول او سبا به بیا د دې د وهلو دپاره ورغلی او وهل به

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې ورکول، عمر رضی الله عنه د مسلمانانو هغه ډیر شدید دښمن ؤ، په ټولو قریشو کې د مسلمانانو سخت او شدید دښمنان دغه دوه نفره وه چې یو یې: ابوجهل او بل یې: عمر بن الخطاب ؤ او دغه مینځه هم ابوبکر رضی الله عنه رانیول او آزاده یې کړل.

مشرکانو به ځیني اصحابِ کرام د اوښ یا غوایي په پوست کي و پېچل او بیا به یې د غرمې په شدیده ګرمي کي پر سره ریګ واچول او په ځینو به یې د اوسپني زغره واغوستل بیا به یې د دې دپاره پر تودو ډبرو پرې ایستل چې بدنونه یې داغ سي.

هغه کسان چې د الله جل جلاله په لار کي عذابونه ورکول سوي دي ډیر زیات دي او د دوی قصې زړه دردوونکي دي (که نه یو څوک دي د دغو عذابو تصور پر خپل ځان وکړي) قریش چې به د هر چا په اسلام خبر سوه هغه به یې د مسلمانېدلو څخه منعه کاوه او عذابونه به یې ورکول.

دا خو درته معلومه ده چې حضرتِ ابوبکرالصِّدّیق رضی الله عنه د خپل اسلام روړلو د اولي ورځي څخه و اسلام ته په دعوت شروع وکړه او همیشه به یې د اسلام اظهار او اسلام ته دعوت کاوه، مګر قریشو له دې کاره منعه کاوه، قریشو هیڅوک نه پرېښاوه چې اسلام ته دعوت او بلنه وکړي خو ابوبکر الصِّدّیق رضی الله عنه عزم کړی ؤ چې همیشه به د الله جل جلاله دین او اسلام ته بلنه کوي او په هره واسطه سره چې وي اسلام باید نشر او ښکاره کړي، نو یوه ورځ یې د کعبې شریفي سره په لوړ آواز د قرآن مجید په ویلو شروع وکړه او وایي یې، قریشو بیا د ده په وهلو شروع وکړه؛ ډیر سخت او شدید وهل یې ورکړه، سره د دې چې ابوبکر رضی الله عنه د قریشو د اشرافو څخه هم ؤ، خو قریشو صبر نه ورته وکړی او دومره یې و واهه چې ویني پر بهېدلې، له سره یې پر مخ او شا دومره ویني را وبهېدې چې مخ یې د څټ څخه نه معلومېدی، چا چې به ورته کتل نه پوهېدی چې دا یې مخ دی که څټ؟

بل هغه څوک چې د اسلام او دعوت اظهار یې کاوه عبدالله بن مسعود رضی الله عنه ؤ، عبدالله بن مسعود رضی الله عنه ډیر ضعیفه، ډنګر او کوچنئ سړئ ؤ، دومره ډنګر ؤ چې خلکو به د ده پر ډنګرتیا او نریو پښو خندل (*د ده تر ډنګرتیا پوري یوه قصه ده*) یو وخت (*دا بیا وروسته په مدینه منوره کي*) عبدالله بن مسعود رضی الله عنه د خرما د رختي ته وختی، رسول الله ﷺ او اصحابِ کرام هم ناست وه، د ختلو په وخت کي دِ عبدالله رضی الله عنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښو ښځې ښکاره سوې، اصحابِ کرامو چي دغه د ده وچې او نرۍ پنډۍ ولیدې ویې خندل، رسول الله ﷺ وفرمایل: آیا تاسي د عبدالله پر ډنګرتیا خاندی؟ په والله د ابن مسعود پښې په ترازو کي د اُحُد تر غره درنې دي.

نو دغه کوچني، ډنګر او ضعیفه عبدالله بن مسعود رضی الله عنه هم په ښکاره سره خپل اسلام اعلاناوه، یوه ورځ یې د کعبې شریفي سره سورةُ الرّحمان په لوړ آواز وایه. قریش پر را ټول سوه او د ده په وهلو یې شروع وکړه، دئ قرآن مجید وایي او قریش یې وهي چي چپ سه بسته، مګر ده رضی الله عنه وایه. په دغو وهلو او ټکولو کي یې هم د قرآن مجید تلاوت نه پرېښاوه، ترڅو چي سورةُ الرّحمان یې پوره و وایه او هغو هم ډیر وهل ورکړه، بیا نو رسول الله ﷺ ته ورغلی، رسول الله ﷺ ورته و ویل: دا دي په ځان څه وکړه؟ ده ویل: یا رسولَ الله! که دي خوښه وي سبا یې بیا وایم.

د اصحابِ کرامو زړو ته ایمان ننوتلی ؤ، او دا یې هغه ایماني جوش او جذبه وه چي په هر حالت کي یې خپل اسلام ښکاره کاوه.

ورونو او خوندو! هرڅوک چي د رسول الله ﷺ او د ده د اصحابِ کرامو رِضوان الله علیهم اجمعین، دغه قِسم قسم عذابونه او شدید تکالیف واوري د هغه سره دا سوال او پوښتنه پیداکیږي چي رسول الله ﷺ او د ده ملګرو ته دغه عذابونه او آزارونه ولي ورکول کېده؟ حال دا چي دوی پر حق وه او الله عزّوجلّ ولي دوی د دغو عذابو څخه نه ساتل؟ حال دا چي دوی د الله عزّوجلّ لښکر ؤ او په دوی کي رسول الله ﷺ موجود ؤ او دوی د الله جلّ جلاله د دین تبلیغ کاوه، دین ته یې دعوت کاوه او د خپل رب عزّوجلّ او د هغه جلّ جلاله د دین د لوړلو په لار کي یې جهاد کاوه.

جواب: په دې دنیا کي د انسان اول صفت دا دی چي دئ مکلف دی، یعني: د الله جلّ جلاله له طرفه څخه په ځینو کارو سره امر کړه سوی دی، د ده څخه غوښتل کیږي چي داسي شیان تحمّل کړي یا و زغمي چي په هغو کي مشقت او زحمت وي، نو اسلام ته دعوت او في سبیل الله جهاد د دغه مکلفیت تر ټولو مهم جز دی.

او دا چي موږ وایو: (موږ د الله جلّ جلاله بندګان یو) د دغي بندګۍ سره لازمي او تړلی، حتمي او ضروري شئ دا دی چي موږ به دغه الٰهي مکلفیت منو، ځکه که زموږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر غاړه الٰهي اوامر او مکلفیتونه نه وي پراته، بیا نو بندګي او عبودیت معنٰی نه لري، او د الله عزوجل دپاره د انسان بندګي او عبودیت، د الله جل جلاله د اُلوهیت د ضروریاتو څخه یو ضرورت دی، که موږ په خپلو ځانو کي عُبودیت حِس نه کړو نو پر الله جل جلاله مو ایمان کومه معنٰی نه لري.

د دغو ټولو ذکر سوو خبرو مقصد او معنٰی دا سوه: کله چي یو انسان مومن سو هغه باید خپل ځان عبد او بنده و بولي، کله چي بیا عبد او بنده سو هغه باید خپل ځان په یوهٔ شي سره مکلف و بولي، کله چي مکلف سو نو د مکلفیت سره د مشکلاتو تحمل کول او د نفسي خواهشاتو سره جهاد او مقابله کول تړلي او ضروري دي، نو د دغه مقصد دپاره په دې دنیا کي د الله جل جلاله پر بندګانو د دوو کارو عملي کول واجب او ضروري دي.

اول: د اسلامي دین ټینګول او د واقعي اسلامي ټولني جوړول.

دوهم: د اسلامي ټولني د جوړولو دپاره: د سختیو، مشکلاتو او خطرو قبلول، حتّٰی د دغه مقصد د پوره کولو دپاره د مال او سر ښندل.

ښه متوجه سه! الله جل جلاله موږ په ایمان مکلفه کړي یو او د ایمان تر څنګ یې موږ د هغو مشکلاتو په زغملو هم مکلف کړي یو چي موږ د دغه ایمان و مقصد ته رسوي، که څه هم دغه تکالیف او مشکلات ډیر خطرناکه او درانه وي، که د الله جل جلاله إراده واى پسله ایمانه به یې د اسلامي ټولني د جوړولو دپاره لاري چاري آسانه کړي واى.

مګر یا! په داسي کېدلو کي و الٰهي دربار ته زموږ عبودیت نه معلومېدی او نه ثابتېدی، موږ دا نه سواى ثابتولاى چي موږ د ایمان د اعلان د شروع څخه خپل ژوند او مال پر الله عزوجل خرڅ کړي دي او زموږ ټولي غوښتني او خواهشات د هغه څه تابع او پیرَو دي کوم چي رسول الله ﷺ را وړي دي، که دغه تکالیف او مشکلات نه واى بیا نو مومن او منافق، صادق او کاذب پر دغه لاریو قسم تله او یو له بله نه پیژندل کېده، نو ځکه هر هغه څه چي اسلامي علماوو، د دین مبلغینو او مجاهدینو ته د اسلامي ټولني د قائمولو په لارکي پېښیږي، دا د تاریخ د شروع څخه په کون کي الٰهي قانون او الٰهي طریقه ده، چي دغه دري شیه د هغه غوښتنه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اول: د الله جل جلاله دپاره د انسان د بندګۍ او عبوديت لازم والی، لکه څرنګه چي الله جل جلاله فرمايي:

﴿ وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ ﴾.

دوهم: د عبوديت سره مکلفيت تړلی دی، يعني: کله چي بنده سوې نو په يو شه مکلف هم يې، هيڅ نارينه او ښځه نسته چي دوی دي د بلوغ سن ته ورسيږي او د الله جل جلاله له طرفه دي مکلف نه وي، چي هغه مکلفيت يې دا دی: اول به په خپل ځان کي اسلامي قوانين عملي کوي او بيا به د اسلامي ټولني د جوړولو کوښښ کوي او د دغه هدف د حاصلولو په لار کي به ډير تکاليف او آزارونه قبلوي، ترڅو چي د مکلفيت معنٰی ښکاره او موجوده سي.

دريم: د صادق او کاذب ښکاره کېدل او معلومېدل: که خلک يوازي پر داسي حال پرېښوول سي چي فقط په ژبه سره د اسلام او د الله جل جلاله د محبت دعوه وکړي نو صادق او کاذب سره يو شئ سوه، مګر يا! ابتلاء او امتحان هغه ترازو دی چي صادق د کاذب څخه جلا کوي، لکه څرنګه چي الله جل جلاله د سورةُ العنکبوت په اولو آياتو کي فرمايي:

﴿ الٓمٓ ﴿١﴾ أَحَسِبَ ٱلنَّاسُ أَن يُتْرَكُوٓا۟ أَن يَقُولُوٓا۟ ءَامَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ﴿٢﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۖ فَلَيَعْلَمَنَّ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ صَدَقُوا۟ وَلَيَعْلَمَنَّ ٱلْكَٰذِبِينَ ﴿٣﴾ ﴾.[العنکبوت]

يعني: آيا خلک دا ګمان کوي چي دوی به پر دغه پرېښوول سي چي فقط په خوله سره و وايي: موږ ايمان را وړی دی؟ او دوی به امتحان نه کړل سي؟ او خامخا هغه کسان چي تر دوی د مخه وه موږ امتحان کړي دي او خامخا به الله جل جلاله په علم ظاهري سره هغه کسان معلوم کړي چي صادقه دي او خامخا به هغه کسان معلوم کړي چي درواغجنان دي.

همدارنګه رب عزوجل د سورة آل عمران په (۱۴۲)نمبر آيات کي فرمايي:

﴿ أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تَدْخُلُوا۟ ٱلْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ جَٰهَدُوا۟ مِنكُمْ وَيَعْلَمَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿١٤٢﴾

ژباړه: آيا تاسي دا ګمان کوئ چي جنت ته به ننوزئ؟ حال دا چي: الله جل جلاله به ستاسي څخه هغه کسان نه وي معلوم کړي چي جهاد يې کړی دی او هغه کسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه وي معلوم کړي چي پر سختيو يې صبر کړی دی؟ هيڅکله داسي نه ده بلکه الله جل جلاله په ظاهري علم سره صادق او کاذب معلوموي، مجاهد او تښتېدونکی معلوموي.

لوړو درجو او نعمتو ته هغه کسان رسېدلای سي چي د الله جل جلاله په لار کي هر قسم ستړيا او تکاليف قبول کړي، د ځان او مال د قربانولو دپاره هميشه تيار او آماده وي، دا د بندګانو دپاره الهي قانون دی او په الهي قانون کي حتّی د أنبياء علیهم السلام او صدّيقينو سره تغير او تبديل نسته.

﴿ وَلَن تَجِدَ لِسُنَّةِ ٱللَّهِ تَبۡدِيلٗا ﴿٢٣﴾ ﴾. [الفتح / ۲۳]

نو د همدغه مقصد دپاره رسول الله ﷺ او تر ده ﷺ د مخه ټول انبياء علیهم السلام آزار سوي او زهير سوي دي او د همدغه مقصد دپاره د رسول الله ﷺ اصحاب كرام زهير سوي دي، تر داسي اندازې چي ځيني يې تر عذابو لاندي شهيدان سوي او ځيني يې ړانده سوي دي، سره د دې چي دوی د الله عزوجل په حضور د ډير فضيلت او لوړ مقام خاوندان وه.

نو د دغو معلوماتو په نتيجه کي دا را معلومه سوه چي دغه عذابونه او آزارونه، تکاليف او مشقات هغه طبيعي لار ده چي الله عزوجل د مسلمان او د ده د مقصد په منځ کي ورته ايښې ده، يعني: مسلمانان خپل مقصد ته (هغه چي دوی په مکلف دي) په هغه اندازه ور نژدې کيږي، کوم چي دوی په هغه اندازه په دغه لار کي تکليفونه او زحمتونه ويني او په دغه لار کي شهيدان ورکوي، نو ځکه که مسلمانان د دين او اسلام په لار کي تکليفونه او زحمتونه و ويني، بند او شهادتونه و ويني، دوی ته دا نه ښايي چي نا اميده سي، بلکه بر عکس دا هغه کار دی چي د دغه دين د طبيعته سره برابر او موافق دی، دا هغه لار ده چي دوی هغه د دوی مقصد ته رسوي.

يعني: که مسلمانانو د الله جل جلاله د اوامرو د اطاعت په لار کي د اسلامي ټولني د جوړولو په لار کي هر څومره تکليفونه او ضررونه وليدل، دوی بايد يو او بل ته د نصرت زيري ورکړي، ځکه دوی په دغه قربانيو و بري او نصرت ته ور نژدې کيږي او د دغه خبري دليل د خَباب بن الأرت رضی الله عنه په قصه کي واضحه او روښانه دی، کله چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

خَباب بن الأرت رضي الله عنه د ډير عذاب تر ليدلو وروسته هغه چي د بدن ډيره حصه يې په سرو او تودو ډبرو ور داغ کړې يا اُوتو کړې وه او رسول الله ﷺ ته ورغلی او د دغو عذابو شکايت يې ورته کاوه، د رسول الله ﷺ څخه يې وغوښتل چي د مسلمانانو دپاره د نصرت دعاء وکړي، د رسول الله ﷺ جواب هم په دغه معنٰی سره ؤ (که تا ته د الله جل جلاله په لار کي دغه آزارونه او تکليفونه عجب معلوميږي، نو پوه سه چي مقصد ته د رسېدلو لار. دغه ده) او د ټولو هغو کسانو دپاره چي ايمان يې را وړی دی دغه الٰهي قانون دی، ډير کسان د دين په لار کي د سر څخه تر پښو پوري د اوسپني په ږمونځو ږمونځ سوي دي، د اوسپني په اره اره سوي دي، خو دغو عذابو د الٰهي دينه څخه نه دي منعه کړي، که ته په دغو عذابو کي د بري او نصرت څخه د نا اميدۍ دلائل يا علامې وينې ته خطا وتلی يې. بلکه حق او ثابته خبره دا ده چي ته په دغو عذابو او دردو کي پر هغه لار رهي يې چي بري ته دي ور نژدې کوي او په والله! الله عزوجل به دغه دين ډېر ژر تر داسي اندازې کاميابه کړي چي يو سړئ به د صنعاء څخه تر حضرموت پوري ځي او بيله الله جل جلاله د بل شي يا بل چا څخه به نه بيريږي.

ورونو او خوندو! د دغه مقصد د اثبات دپاره ډير دلائل او مثالونه سته خو زه د مضمون د اوږد والي د بيري تر نور څه ويلو تېرېږم او فقط د الله عزوجل په هغه قول سره کفايت کوم کوم چي د سورةُ التوبه په (۱۱۱) نمبر آيات کي فرمايي:

﴿ إِنَّ ٱللَّهَ ٱشۡتَرَىٰ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ أَنفُسَهُمۡ وَأَمۡوَٰلَهُم بِأَنَّ لَهُمُ ٱلۡجَنَّةَۚ يُقَٰتِلُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَيَقۡتُلُونَ وَيُقۡتَلُونَ ﴾. [التوبه: ۱۱۱]

يعني: بيشکه چي الله جل جلاله د مومنانو څخه د دوی ځانونه او د دوی مالونه رانيولي دي (چي خپل ځان او مال په في سبيلِ الله جهاد کي قرباني کړي) په څه شي يې را نيولي دي؟ چي دوی لره جنت دی، مسلمانان د الله جل جلاله په لار کي جنګونه کوي، تکليفونه او زحمتونه زغمي، نو کله مسلمانان کفار وژني او کله بيا کفار مسلمانان شهيدانوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د أرقم بن ابی الأرقم کور..

د دغو عذابو او آزارو په وخت او مقابل کي د پوهي او حکمت کار دا ؤ چي رسول الله ﷺ مسلمانان د اسلام د اعلانولو او ښکاره کولو څخه منعه کړي، که په خبرو سره وي که په عمل سره مسلمانان باید خپل اسلام ښکاره او اظهار نه کړي او د رسول الله ﷺ سره باید په سِري ډول یا په پټه یو ځای سي، ځکه که رسول الله ﷺ د مسلمانانو سره په ښکاره او د مشرکانو په حضور ټولنه او اجتماع وکړي په دې کي هیڅ شک نسته چي کفار به په هره وسیله سره چي وي د دوی په منځ کي لیري والی را ولي او د دې امکانات سته چي د مسلمانانو او مشرکانو په منځ کي جنګونه وسي او داسي هم یو وار پیښه سوه، هغه دا چي: د رسول الله ﷺ اصحاب د لمانځه او عبادت دپاره د مکې مکرمې په شِلو کي سره یو ځای کېدل، د کفارو څخه څو نفرو دوی دغه د عبادت په حال کي ولیدل نو کفارو بدي او ناوړه خبري ورته وکړې چي په نتیجه کي جنګ ته سره ورسېدل، سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه د کفارو څخه یو سړئ داسي وواهه چي ویني یې ورو بهولې او دا هغه اولي ویني دي چي په اسلام کي بهول سوي دي او دا معلومه خبره ده که دغه جنګونه اوږده سوي او تکرار سوي وای د مسلمانانو د بربادی او هلاکت سبب ګرځېدل، نو د عقل او حکمت کار دا ؤ چي د غسي ټولني په پټه او سِري ډول سره وسي، اکثره اصحابِ کرامو خپل اسلام پټاوه، عبادت، دعوت او ټولني یې په پټه کولې، مګر رسول الله ﷺ په ښکاره سره دعوت کاوه، خپل عبادت یې د مشرکانو په حضور او د هغو په منځ کي کاوه، هیڅا او هیڅ شي د دې کاره څخه نه سوای منعه کولای، فقط د مسلمانانو سره یې یو ځای کېدل او ټولنه، تعلیم او تبلیغ په پټه وه، دا هم د دوی او د اسلام د مصلحت دپاره.

نو د أرقم بن ابی الأرقم کور چي د صفا پر غونډۍ ؤ او د مشرکانو د سترګو او د مجلس له ځایه ګوښه او نهام ؤ، رسول الله ﷺ دغه کور د دعوت مرکز او د مسلمانانو د اجتماع، تعلیم او ټولنو ځای ګرځولی ؤ، أرقم بن ابی الأرقم رضی الله عنه چي نوم یې عبد مناف بن أسد دی او قریش دی لسم نفر دی چي مسلمان سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حبشې ته اول هجرت

مسلمانانو ته د کفارو له طرفه د عذابو او آزارو ور کول د بعثت د څلورم کال په منځ یا په آخر کې شروع سوه، خو په شروع کې دغه عذابونه سپک او خفیف وه، مګر ورځ په ورځ او میاشت په میاشت سختېدل او زیاتېدل، تر څو چې د بعثت د پنځم کال په نیمایي کې دومره ډېر شدید او ډېر سخت سوه چې تر تحمّل او زغملو وتل، مسلمانان دې ته مجبوره سوه چې یوه داسې حیله وسنجوي چې له دغه دردناکه عذابو څخه خلاص سي، په دغه سختو حالاتو کې سورةُ الکهف نازل سو چې په هغه کې د داسې سوالو جوابونه موجود وه چې مشرکانو د رسول الله ﷺ څخه کړي وه، مګر په دغه سورة کې درې قصې هم وې چې په هغو قصو کې د الله جل جلاله له طرفه و خپلو مومنو بندګانو ته واضحه اشارې وې.

اول: د اصحاب کهف قصه وه چې په دغه قصه کې دا لار ښوونه وه: که کوم وخت څوک پر خپل دین و بیرېږي نو دي د کفر او ظلم له ځایه هجرت وکړي، الله جل جلاله په سورةُ الکهف کې فرمایي:

﴿وَإِذِ ٱعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ إِلَّا ٱللَّهَ فَأْوُۥٓا۟ إِلَى ٱلْكَهْفِ يَنشُرْ لَكُمْ رَبُّكُم مِّن رَّحْمَتِهِۦ وَيُهَيِّئْ لَكُم مِّنْ أَمْرِكُم مِّرْفَقًا ﴿١٦﴾﴾. [الکهف:۱٦]

یعني: کله چې تاسې د دغو مشرکانو څخه او د هُغو بتانو څخه چې دوی یې عبادت کوي ګوښه او پر یوه طرف سواست، یعني: تعلق نه ور سره لرئ، دوی مشرکان دي او تاسې مسلمانان یاست، نو تاسې په هغه غار کې ځای ونیسئ، ستاسې رب به تاسې ته خپل رحمت نشر کړي او ستاسې د کار جوړولو او ګذارې کولو او خوشالۍ اسباب به درته مهیا او آماده کړي.

دغه خبره اصحابِ کهف په خپل منځ کې سره وکړه، ویل: څرنګه چې موږ د مشرکانو له دینه بیل او جلا یو نو په ګذاره کولو کې هم باید له دوی څخه جلا سو او څرنګه چې د دوی د باطلو معبودانو څخه جلا یو نو باید له هره طرفه خپل تعلقات او روابط د مشرکانو سره وشکوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم: د موسیٰ او خضر علیهما السلام قصه پکښې موجوده وه، چې د هغې قصې څخه بیا دا معلومېدل چې د حالاتو نتیجه همېشه پر ظاهري قسم نه وي بلکه ډېرځله کار د هغه څه پر عکس وي چې ته يې په ظاهره سره وينې، په دې کې دا نرمه او لطيفه اشاره وه چې کوم جنګونه چې نن ستاسي پر ضد روان دی ډېر ژر به سر چپه او پر عکس واوړي او دغه مشرکان که ايمان را نه وړي ستاسي د لاسه به شپې پر آرامه نه سي تېرولای.

درېيم: د ذي القرنين قصه وه چې د قصې نتيجه دا وه: چې مځکه د الله جل جلاله ده، حاکميت او خلافت يې هغه چا ته ورکوي چې د ده عزوجل خوښه وي او کاميابي د ايمان په لار کې ده نه د کفر، او د مځکې د خلافت هغه څوک حقداره دي چې د الله جل جلاله صالحه بندګان وي.

او بيا سورة الزُمَر نازل سو چې په هغه کې و هجرت ته اشاره وه، الله جل جلاله فرمايي:

﴿لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ۗ وَأَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ ۗ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُم بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿١٠﴾﴾. [الزُمَر/١٠]

يعني: هغو کسانو ته چې په دې دنيا کې يې په طاعت سره نيکي کړې ده په آخرت کې نيکي سته (چې جنت او د الله جل جلاله رضاء ده) او د الله جل جلاله مځکه پراخه ده، او بې شکه چې صابرانو ته به بې حسابه اجر او ثواب ورکول سي.

رسول الله ﷺ ته دا ورمعلومه وه چې هلته په حبشه کي يو عادل سړئ پاچا دی چې نوم يې اَصحَمه النجاشي ؤ او د هغه په ملک کې څوک پر چا ظلم نه سي کولای، اوس چې رسول الله ﷺ دغه تکليفونه او آزارونه کوم چې قريشو مسلمانانو ته ورکول وليدل حتّى کفارو اوس د زبير بن العوام، د سعد بن ابى وقاص، عثمان بن عفان رضي الله عنه په آزارولو شروع وکړه، تر داسي اندازې چې ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه ته هم تکليف او آزار ورکوي چې دا ټوله د قريشو د محترمو کورنيو او سردارانو څخه وه، مسلمانان په ډېر تکليف کې دي او ژوند يې ډېر سخت سو او وې ليدل چې عذاب ورځ په ورځ نور هم زياتيږي، اصحابِ کرام په سختو عذابو او آزارو کې شپې تيروي، نو رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصحاب کرامو ته و فرمایل: که له ستاسي څخه څوک غواړي چې د مکې مکرمې څخه ووزي او حبشې ته هجرت وکړي ولاړ دي سي، ځکه هلته په حبشه کې یو پاچا دی چې د هغه په پاچهي کې پر چا ظلم نه کیږي.

نو د بعثت په پنځم کال او د رجب په میاشت کې د اصحاب کرامو اولي ډلې حبشې ته هجرت وکړی چې دغه ډله دوولس سړي او څلور ښځې وې، د دغې ډلې مشر عثمان بن عفان رضي الله عنه ؤ او د ده سره د ده زوجه د رسول الله ﷺ لور رُقیّه رضي الله عنها ور سره وه، او رسول الله ﷺ د دوی په باره کې فرمایي: پسله ابراهیم او لوط علیهما السلام څخه دوی هغه اوله کورنۍ ده چې في سبیل الله یې هجرت کړی دی او د رسول الله ﷺ د اصحابو څخه ابو حُذَیفه او د هغه ښځه، زبیر بن العوام، مُصعَب بن عُمَیر، عبدالرّحمٰن بن عوف، ابو سلمه او د ده ښځه ام سلمه، عثمان بن مظعون، مقصد ټوله دوولس نفره وه چې هجرت یې وکړی، دغه خلک د قریشو د بیري د شپې په تاریکه کې د مکې مکرمې له ښاره و وتل څو سمندر یا دریاب ته ورسېدل او هلته په کښتۍ کې سپاره سوه او بیا حبشې ته ورسېدل، قریش چې د دوی په هجرت خبر سوه پسي ور و وتل، قریش چې د سمندر غاړې ته ور ورسېدل دوی تللي وه او مسلمانانو هلته په حبشه کې د نجاشي په ښه همسایتوب کې په فارغه زړه د خپل رب عزوجل عبادت کاوه.

ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه هم حبشې ته هجرت وکړی خو دا هجرت یې پای ته و نه رسېدی ځکه په لار کې پسله دوې ورځې تګ او سفره د اَحابیش قبیلې ته ورسېدی، دا قبیله د حبشیانو قبیله وه چې دغه خلک عرب نه وه بلکه دا هغه خلک وه چې اصلاً حبشیان او په جزیرةُ العرب کې مریان وه او بیا د وخت په تیریدلو سره آزاد سوي وه او یوه حصه یې د حبشې څخه راغلي وه، دغه ټول په یوه ځای کې سره راټول سوي وه او ځان ته یې خاص کلی او منطقه جوړه کړې وه او (قبیلةُ الأحابیش) ورته ویل کېده یعني: د حبشیانو قبیله، دغه قبیله لویه او قوي قبیله وه، د دې قبیلې مشر او رئیس یو نفر ؤ چې (ابن دُغُنّه) ورته ویل کېده، ابن دُغنّه چې ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه ولیدی ویل: د خیره چیري ځې؟ یا ابا بکر! ده ویل: حبشې ته ځم، ابن دُغُنّه و ویل: ولې او د څه شي دپاره؟ ابوبکر الصدِّیق رضي الله عنه و ویل: هجرت کوم ځکه زموږ قوم آزار او تکلیف را کوي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابن دُغُنه و ویل: یا! ستا په مثل سړئ باید هجرت ته نه سي مجبوره ته د خپل قوم د سردارانو څخه یې ته پر خپل قوم مهربانه یې، غریبانو ته خواړه ورکوې، د ضعیفه مرسته کوې، د میلمه عزت کوې، دوی څنګه تا ته تکلیف او آزار درکوي؟ ته باید هجرت و نه کړې بیرته راځه چي دواړه مکې ته ولاړ سو او زه تا ته جِوار او امان درکوم.

د جِوار کلمه زموږ په وروسته بیان کي ډیره ذکر کیږي، د دې دپاره چي ویونکو او اورېدونکو ته د دغي کلمې د معنٰی په سبب مشکلات نه سي پیښ، نو به اوس د دغه لفظ مفصله ترجمه وکړو او بیا یې وراګرځولو ته ضرورت نسته، تاسي یې هم په یاد ولرئ.

په عربو کي د ژوند طریقه د ځنګله قانون ؤ هر زورور به کمزوره خوړئ، هر هغه څوک چي بې قومه او بې قبیلې به ؤ هغه نفر هلته په تنهایي کي ژوند نه سوای کولای، هر چا به د خپلي قبیلې په منځ کي ژوند کاوه، که څه هم یوې قبیلې به په خپل منځ کي داخلي اختلافات درلودل خو نورو دباندنیو قبیلو ته په اتفاق وه، که چیرې د نورو ځایو څخه یو څوک راغلی وای هغه چا په عربو کي انفرادي یا تنها ژوند نه سوای کولای ترڅو چي یوې قبیلې هغه ته جِوار او امان نه وای ورکړئ، یعني: د دغه بې قومه سړي ساتنه یو چا پر ذمه نه وای اخیستې او هغه ذمه یې داسي اخیستل کېده:

یوې قبیلې به په ښکاره او واضحه ډول په عام مجلس او د خلکو په حضور کي اعلان وکړئ چي دغه فلانئ نفر زموږ په جِوار او ساتنه کي دی، بیا نو نورو قبیلو تعارض نه پر کاوه، دا یو قسم جوار ؤ.

او بل قسم جوار بیا داسي ؤ چي یو نفر به په خپله قبیله کي بې کسه ؤ، ورونه یا اولادونه به یې نه درلودل نو د خپلي قبیلې څخه په امان نه سوای پاته کېدلای، نو به دغه نفر په خپله قبیله کي د یوه قوي نفر څخه جِوار وغوښتی او که به هغه قوي نفر دغه د ده غوښتنه قبوله کړه نو به یې په قبیله کي اعلان وکړئ چي فلانئ زما په جِوار کي دی، بیا به پر دغه ضعیفه سړي چا تجاوز نه کاوه ځکه داسي به وګرځېدئ لکه د هغه قوي سړي د کورنۍ غړئ، نو خلک به یا د هغه قوي نفره څخه بېرېدل یا به یې د هغه مراعت کاوه، هغه ضعیفه نفر به د هغه قوي نفر په سایه کي په امن او امان ژوند کاوه او دغه ساتني ته جِوار ویل کېده چي موږ په خپله ژبه او اصطلاح کي د دغه جوار

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر ځای پناه استعمالوو او وایو (پناه یې ورکړه)

نو ابن دُغُنّه و حضرتِ ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه ته و ویل: راځه بیرته مکې ته ځو او زه تا ته جوار او امان درکوم، دوی دواړه مکې مکرمې ته راغله او ابن دُغُنه د کعبې شریفې سره و دریدی او د قریشو په منځ کي یې په لوړ آواز ناري کړه: ابوبکر زما په جِوار کي دی که څوک آزار او تکلیف ورکړي هغه د حبشیانو د قبیلې څخه پر آرامه نه سي پاته کېدلای، دا خبر ټولو قریشو ته ورسېدی او حضرتِ ابوبکر الصدِّیق رضی الله عنه د ابن دُغُنه په ساتنه او جوار کي سو څوک آزار نه ورکوي.

ابوبکر الصدِّیق رضی الله عنه د خپل کور سره یو ځای جوړ کړی ؤ چي هلته به یې لمونځ کاوه او قرآن مجید به یې وایه، حتّی د کعبې شریفې سره به یې قرآن کریم وایه، ابوبکر الصدِّیق رضی الله عنه چي د نرم زړه خاوند ؤ او د قرآن مجید د ویلو سره به یې ژړل، هلکان به ورته ولاړ وه د ده ژړا ته به یې کتل، په عین وخت کي به دغو هلکانو قرآن مجید هم ځني زده کاوه او بیا به یې دغه آیاتونه په لارو او کوڅو کي ویل، پر قریشو دا کار ډیر دروند سو او ډېر په عذاب سوه خو منعه کولای یې هم نه سي ځکه دئ د ابن دُغُنه په جِوار کي دی او قریش د قرآن مجید ویل او اورېدل هم نه سي زغملای، نو څو نفره قریش ابن دغنه ته ورغله او ویل: تا ابوبکر ته جوار او اَمان ورکړی موږ څه و نه ویل، مګر دا چي دئ د کعبې سره ناست وي او زموږ خدایانو ته بښکنځل او بد ویل کوي پر دې صبر نه سو کولای، ابن دُغنه چي په خپله هم کافر او مشرک ؤ ابوبکر الصدِّیق رضی الله عنه ته ورغلی او ویل: ما تا ته جوار او پناه د دې دپاره درکړل چي د قریشو له آزاره څخه دي وساتم نه د دې دپاره چي ته دوی او د دوی خدایانو ته بد و وایې، ابوبکر رضی الله عنه و ویل: ما نه بښکنځل او نه بَد ویل کړي دي، زه فقط قرآن وایم، ابن دُغُنه ویل: یا! زما په جوار کي چي یې قرآن به نه وایې، حضرت ابوبکر الصدِّیق رضی الله عنه ورته و ویل: ما ستا جوار بیرته تا ته دررَدّ کړی دی او زما دا خوښه ده چي د نورو مسلمانانو په مثل په تکلیف او آزارو کي و اوسم نه ستا په جوار کي، ابن دغنه بیرته خپلي قبیلې ته ولاړی او ابوبکر رضی الله عنه په مکه مکرمه کي بېله جواره پاته سو، دا د ابوبکر الصدِّیق رضی الله عنه د نه هجرت کولو سبب ؤ که نه دئ رضی الله عنه هم په شروع کي د هجرت دپاره رهي سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه وختو کي چي رسول الله ﷺ او د ده اصحاب کرامو ته تکليفونه او آزارونه ورکول کيږي نور هم د مسلمانانو هجرت و حبشې ته زياتېدی، د مسلمانانو ډېر نفر حبشې ته تله او د نجاشي په پاچهي کي يې ژوند کاوه ترڅو چي يوه کوچنۍ واقعه پېښه سوه او په حبشه کي يې د مهاجر مسلمانانو پر ژوند تاثير وکړی.

هغه واقعه داسي وه: په مکه مکرمه کي پر رسول الله ﷺ د سورةُ النّجم آخري آياتونه نازل سوه، نو دغه د بعثت د پنځم کال د روژې په مياشت کي رسول الله ﷺ حرم شريف ته را و وتی او هلته د قريشو ډېره لويه ډله ناسته وه چي په دوی کي د قريشو مشران او سرداران هم وه، رسول الله ﷺ ورته و درېدی او د سورةُ النجم په ويلو يې شروع وکړه، کفارو چي کلام الله تر دغه د مخه په صحي شکل نه ؤ اورېدلی ځکه د قريشو پرله پسې کوښښ دا ؤ چي څوک قرآن کريم وا نه وري او همېشه به ځينو و ځينو نورو ته ويل: قرآن مه اورئ بلکه د محمّد ﷺ د قرآن ويلو په وخت کي غالمغال ښور ماښور جوړوئ، چي نه يې تاسي واورئ او نه يې بل څوک واوري، لکه څرنګه چي الله جلّ جلاله د سورةُ حٰمٓ السجده يا فصلت په (۲٦) نمبر آيات کي فرمايي:

﴿وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَا تَسۡمَعُواْ لِهَٰذَا ٱلۡقُرۡءَانِ وَٱلۡغَوۡاْ فِيهِ لَعَلَّكُمۡ تَغۡلِبُونَ ۝٢٦﴾

يعني: هغه کسان چي کافران سوي دي وايي: کله چي محمّد ﷺ قرآن وايي غوږ مه ورته نيسئ او غالمغال، شخول ښور ماښور جوړوئ، ښايي چي په دغه طريقه سره تاسي پر محمّد غالبه سئ.

اوس چي کفارو الٰهي کلام د رسول الله ﷺ د مبارکي خولې څخه واورېدی هغه خپله دښمني يې هېره سوه د خپله ځانه بې خبره دي، هر يوه په دقت غوږ ورته نيولی دی او رسول الله ﷺ د سورةُ النّجم آخرني آياتونه ورته تلاوتوي:

أعوذُ بالله من الشّيطٰن الرّجيم ط

﴿بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ۝١ وَأَنَّهُۥ هُوَ أَضۡحَكَ وَأَبۡكَىٰ ۝٤٣ وَأَنَّهُۥ هُوَ أَمَاتَ وَأَحۡيَا ۝٤٤ وَأَنَّهُۥ خَلَقَ ٱلزَّوۡجَيۡنِ ٱلذَّكَرَ وَٱلۡأُنثَىٰ ۝٤٥ مِن نُّطۡفَةٍ إِذَا تُمۡنَىٰ ۝٤٦ وَأَنَّ عَلَيۡهِ ٱلنَّشۡأَةَ ٱلۡأُخۡرَىٰ ۝٤٧ وَأَنَّهُۥ هُوَ أَغۡنَىٰ وَأَقۡنَىٰ ۝٤٨ وَأَنَّهُۥ هُوَ رَبُّ ٱلشِّعۡرَىٰ ۝٤٩

(c) ketabton.com: The Digital Library

وَأَنَّهُۥٓ أَهۡلَكَ عَادًا ٱلۡأُولَىٰ ﴿٥٠﴾ وَثَمُودَاْ فَمَآ أَبۡقَىٰ ﴿٥١﴾ وَقَوۡمَ نُوحٖ مِّن قَبۡلُۖ إِنَّهُمۡ كَانُواْ هُمۡ
أَظۡلَمَ وَأَطۡغَىٰ ﴿٥٢﴾ وَٱلۡمُؤۡتَفِكَةَ أَهۡوَىٰ ﴿٥٣﴾ فَغَشَّىٰهَا مَا غَشَّىٰ ﴿٥٤﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكَ
تَتَمَارَىٰ ﴿٥٥﴾ هَٰذَا نَذِيرٞ مِّنَ ٱلنُّذُرِ ٱلۡأُولَىٰٓ ﴿٥٦﴾ أَزِفَتِ ٱلۡأٓزِفَةُ ﴿٥٧﴾ لَيۡسَ لَهَا مِن دُونِ
ٱللَّهِ كَاشِفَةٌ ﴿٥٨﴾ أَفَمِنۡ هَٰذَا ٱلۡحَدِيثِ تَعۡجَبُونَ ﴿٥٩﴾ وَتَضۡحَكُونَ وَلَا تَبۡكُونَ ﴿٦٠﴾ وَأَنتُمۡ
سَٰمِدُونَ ﴿٦١﴾ فَٱسۡجُدُواْۤ لِلَّهِۤ وَٱعۡبُدُواْ۩ ﴿٦٢﴾﴾.

د دغه آخري آيات تر ويلو وروسته چې د سجدې آيات دی رسول الله ﷺ سجده وکړه، کفار چې د دغو آياتو تر تاثير لاندې راغلي وه د ټولو ښخه بېله اختياره سجده وسوه، کفار د دغو آياتو د عظمت او بلاغت تر تاثير لاندې سوه، حق او بليغ کلام الله يې واورېدی نو د قريشو ټول سرداران او اهلِ مکه چې دلته حاضر وه ټولو سجده وکړه، بېله يوه بد بخته، ضعيفه او سپين ږيري سړي ښخه چې هغه سجده و نه کړه فقط د مځکې ښخه يې خاورې را پورته کړې پر سر يې واچولې يا يې په تندي پورې ومښلې او ويل: ما لره دغه بس او کافي دي، مګر د قريشو سردارانو سجده وکړه، هغه کار ځني پېښ سو چې دوی د هغه د منعه کولو دپاره په کلو کلو ډېر کوښښونه کړي وه، چې هغه کار د قرآن مجيد اورېدل وه.

کله چې قريشو وليدل چې د محمّد ﷺ خبرې دومره تاثير لري چې حتّی دوی هم د هغه تر تاثير لاندې راغله او خبره تر داسې ځايه ورسېدل چې دوی هم سجده وکړه، دا کار پر قريشو ډېر دروند سو تر اوسه دوی خلک منعه کول چې د محمّد ﷺ د خبرو تر تاثير لاندې نه سي او اوس په خپله دوی سجده وکړه! قريش ډېر غمجن وه.

دغه خبر په خلکو کې نشر سو چې قريشو د محمّد ﷺ خبرو ته يا د محمّد ﷺ د خبرو په واسطه سجده وکړه خو د حبشې مهاجر مسلمانانو ته دا خبر داسې ورسېدی چې قريش ټول اسلام ته داخل سوه، سجده په اسلام بدله سوه، هغو کسانو چې دغه خبر و منی چې رشتيا هم قريش اسلام ته داخل سوي دي نو د دغه کال د شوال په مياشت کې بيرته د حبشې ښخه مکې مکرمې ته را رهي سوه، ځکه دوی ويل: قوم مو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایمان را وړی او تر دې وروسته موږ ته آزار نه را کوي نو موږ ولې ژوند په هجرت او د رسول الله ﷺ څخه لیري تېروو.

تاسي پوهېږئ؟ چي هجرت په خپله د عذابو او دردو د اقسامو څخه یو قسم درد او عذاب دی چي د دین په لار کي دغه مهاجرینو قبول کړی ؤ، اسلامي هجرت د آزارو څخه تېښته او د راحت طلبول نه دي، بلکه یو تکلیف په بل تکلیف سره تر هغه وخته بدلیږي ترڅو چي د الله جل جلاله له طرفه نصر او بریٔ راځي او ته پوهېږې؟ چي په هغه وخت کي مکه مکرمه هم دار الإِسلام یا اسلامي ملک نه ؤ چي څوک و وایي: اصحاب کرامو څنګه دار الإسلام پرېښاوه او د خپلو اروحو د ساتني دپاره د کفر ملک ته ولاړل، په هغه وخت کي مکه مکرمه او حبشه او نور ملکونه ټول سره یو شئ او د کفر ملکونه وه او په دغه ملکو کي چي په هر یوه کي د اصحاب کرامو د دین او دعوت دپاره آسانتیا موجوده وه هغه د دوی د استوګني دپاره ډیر وړ او لائق ؤ.

او دا چي څوک د یوه اسلامي ملک څخه بل اسلامي ملک ته هجرت کوي په هغه کي درې حکمه دي:

یا دا چي: دغه هجرت واجب دی.

یا دا چي: دغه هجرت مباح دی.

یا دا چي: دغه هجرت حرام دی.

اول: د خپل ملک او وطن څخه بل اسلامي ملک ته (*نبه متوجه سه اسلامي ملک ته نه د کفر ملک او نبار ته*) هغه وخت هجرت واجب دی چي مسلمان په دغه خپل ملک کي اسلامي شعایر لکه لمونځ، روژه، آذان او حج نه سي آداء کولای.

دوهم: د خپل وطن څخه بیا هغه وخت بل اسلامي ملک ته هجرت مباح او جائز دی چي په دغه خپل ملک کي داسي تکالیف ور رسیږي چي د ده ژوند ور تریخوي، نو ده ته دا جائزه او روا ده چي له دغه خپله ملکه بل اسلامي ملک ته هجرت وکړي. (*نه دا چي د نبه او مستریح ژوند دپاره کفري ملکوته ځي او بیا وایي ما هجرت وکړی*)

دریم: هغه وخت بیا له خپله ملکه هجرت کول حرام دي چي د ده په هجرت کولو سره د ده په ملک کي د اسلامي واجباتو څخه یو واجب پاته کیږي او بیله ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل څوک هغه دیني واجب نه سي پرځای کولای.

(دا د هجرت کولو په باره کي فقهي احکام وه بیرته خپلي قصې ته راګرځم)

نو مهاجر اصحاب کرام د دې خبر په اورېدلو سره چي ټول قریش اسلام ته داخل سوه د حبشې څخه د مکې مکرمې پر طرف رهي سوه، کله چي مکې مکرمې ته دومره نژدې سوه چي د یوه یا دوو ساعتو لار پاته وه دوی ته د هغه اورېدلي خبر واقعیت ور معلوم سو او پوه سوه چي هغه د آیاتو د عظمت تاثیر ؤ چي قریشو سجده وکړه، په حقیقت کي نه قریشو ایمان راوړی دی او نه مسلمانان سوي دي، نو څوک بیرته له هغه ځایه حبشې ته وګرځېدل او ځیني یې په پټه یا د قریشو څخه د یو چا په جِوار کي مکې مکرمې ته داخل سوه او دلته په مکه مکرمه کي پر دغو راغلو کسانو او نورو عامو مسلمانانو عذابونه او آزارونه نور هم زیات سوه، قریشو ته دې خبر ډېر زور ورکړی ؤ چي مسلمانان د نجاشي په همسایتوب کي آرام او هوسا ژوند کوي او رسول اللهﷺ د مسلمانانو دپاره بله چاره نه لیدل بېله دې څخه چي دوهم وار بیا د حبشې د تګ مشوره ورکړي او دغه دوهم وارِ هجرت تر اول وار ډېر سخت او مشکل ؤ، ځکه دا وار قریش ورته وېښ او بیداره وه او دا یې إراده وه چي مسلمانان به هجرت ته نه پرېږدو، خو بخت د مسلمانانو ملګری ؤ او الله جل جلاله دغه سفر ورته آسانه کړی، د مخه تر دې چي قریش پسي ورورسېږي مسلمانان حبشې او نجاشي ته رسېدلي وه، په دغه دوهم هجرت کي د نارینه وو شمېر (۸۳) نفره ؤ او (۱۸) یا (۱۹) ښځي هم ورسره ملګري وې.

د حبشې مهاجر
مسلمانانو ته د قریشو چم او حیله

د مکې مکرمې مشرکان په دې ډېر خواشیني او ناراضه وه چي مهاجر مسلمانانو د خپل دین او خپلو ځانو دپاره د أمان ځای پیدا کړی دی، نو غوښتل یې چي هغه مهاجر مسلمانان هم په یوه طریقه سره مکې مکرمې ته راولي ځکه چي هغه مسلمانان د دوی له آزاره فارغه وه او قریش په دې نه وه خوښ چي څه مسلمانان بېله تکلیفه او بېله آزاره پاته سي نو قریشو د خپلو سردارانو څخه دوه پوه، قوي او هوښیار نفر اختیار

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړه چې دا به حبشې ته ځي او هلته به نجاشي په دې راضي کوي چې دغه مهاجر مسلمانان بېرته مکې مکرمې ته ولېږي، دغه دوه نفره چې یو یې عَمرو بن العاص ؤ او بل یې عبدالله بن أبي ربیعه ؤ، که څه هم دغه دوه نفره په وروسته کې مسلمانان سوي دي.

قریشو په خپل منځ کې مشوره سره وکړه چې موږ باید کومه هدیه او سوغات نجاشي او د هغه درباریانو ته ولېږو چې هغه په خوشاله سي او دغه زموږ غوښتنه قبوله کړي؟

ځینو و ویل: د نجاشي د څرمني څخه جوړ سوي شیان ډېر خوښ دي او قریشو هم دغه د څرمني څخه جوړ سوي شیان د شام څخه را وړي وه، نو ښه ښایسته چرمي شیان یې درلودل، نو یې له دغو چرمي شیانو څخه ډېر سوغاتونه د نجاشي او د هغه د وزیرانو او درباریانو دپاره سره یو ځای کړه.

څرنګه چې نجاشي نصراني ؤ او حبشه هم د نصرانیت پر دین وه، نو یې د نصاراوو علماوو ته هم هدیې او سوغاتونه ورسره واخیستل، دغه دوه نفره د هدیو او سوغاتو سره حبشې ته ورسېدل، د مخه تردې چې نجاشي ته ورسي د هغه په درباریانو، وزیرانو او حاضر باشانو یې شروع وکړه، هغو ته یې هدیې او سوغاتونه ورکړه، معلومه خبره ده چې هغه هم په دغو سوغاتو ډېر خوشاله سوه او بیا یې و دغو درباریانو ته و ویل: دلته په حبشه کې زموږ د قوم خلک اوسیږي چې د مکې څخه یې هجرت را کړی دی او یو نوی دین یې را وړی دی چې نه زموږ په دین دي او نه ستاسي په دین دي (د دې خبرو څخه یې *مقصد دا ؤ چې دغه درباریان د مسلمانانو څخه ناراضه او ورته په قهر سي*) او ویل: موږ غواړو چې د نجاشي سره په دغه باره کې و وینو او خبري ور سره وکړو، درباریانو ویل: هو بالکل کولای سی، څرنګه چې دغه خلک ستاسي قوم دی تاسي حق لری چې د هغو په باره کې د نجاشي سره خبري وکړی، درباریانو وعده ور سره وکړه چې د دغه ملاقات په وخت کې به د دوی مرسته هم کوي، څو دغه دوه نفره د قریشو نمایندګان د نجاشي دربارته ورغله، هغه را وړي سوغاتونه یې نجاشي ته ورکړه، نجاشي هم ډېر په خوشاله سو او بیا دغو دوو نفرو د مهاجرو مسلمانانو په باره کې خبري شروع کړې، ویل: أیّها الملِک! زموږ د مَلک او وطنه ستا وطن ته څو نفره بیعقل ځوانان راغلي دي چې د خپل قوم له دینه اوښتي دي او ستا په دین کې هم نه دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

داخل سوي، یو بل نوی دین یې له ځانه جوړ کړی دی چې نه یې مور پېژنو نه ته، او د دوی د قوم مشرانو چې د دوی پلرونه او اکاګان دي مور و تا ته د دوی په باره کې را لېږلي یو چې ته یې بیرته هغه خپلو مشرانو ته ور ولېږې، ځکه هغه قوم د دوی ښه څارنه کولای سي او د دوی په غلطیاوو ښه خبر دي.

درباریانو هم په خپل نوبت سره وویل: دوی حق او صحي وایي هغه راغلي کسان باید دوی ته ور تسلیم کړل سي چې خپل وطن او قوم ته یې بوزي، نجاشي وویل:

زه ظلم نه کوم ستاسي خبري مي د هغو په باره کې واورېدې خو غواړم چې د هغو خبري هم واورم بیا وروسته حکم کولای سم، درباریانو بیا وویل: مور دوی پیژنو، دوی په خپل قوم کې معتبره او د عزت خاوندان دي، دوی حق او رشتیا وایي، نجاشي وویل: یا! دا ظلم دی چې د یوه طرف په خبرو پر هغه بل طرف حکم وکړم حتماً باید د هغه بل طرف خبري هم واورم.

واقعاً نجاشي عادل ؤ او رسول الله ﷺ مخ کې د هغه په باره کې مسلمانانو ته فرمایلي وه چې حبشې ته هجرت وکړی ځکه هلته یو پاچا دی چې د هغه په مُلک کې ظلم نه کیږي، که څه هم نجاشي مسلمان نه ؤ مګر ظالم هم نه ؤ.

نجاشي پردې ټینګار وکړی چې تر هغو حکم نه سم کولای څو د هغه بل طرف خبري وا نه ورم او په حدیث شریف کې راغلي دي: که یو سړئ په داسي حال کې درته راغلی چې یوه ستر ګه یې د لاسه ورکړې وه او له یوه نفره څخه یې شکایت کاوه چې هغه دغسي را سره وکړه، ته به د ده په فایده حکم نه کوې ترڅو چه هغه بل نفر و نه وینې، ښایي چې د هغه دواړي ستر ګې له منځه تللي وي، بیا نو څوک ظالم دی؟ د دې حدیث شریف مقصد دا دی چې پرحکم کولو تلوار مه کوه بلکه ځان صحي او پوره په موضوع خبروه.

نو نجاشي هم پر خپله خبره ټینګ سو او ویل: زه باید د هغو خبري هم واورم، درباریانو هر څه کوښښ وکړی چې نجاشي د دغو دوو نفرو د غوښتني سره سم حکم وکړي، مګر نجاشي وایي: تر هغو چې زه د مسلمانانو خبري وانه ورم دا امکان نه لري چې حکم وکړم، نجاشي امر وکړی چې مسلمانان راولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو ته و ویل سوه چې نجاشي غوښتي یاست، مسلمانانو په خپل منځ کې سره و ویل: هرڅه چې پیښیږي خو موږ باید پاچا ته رشتیا و وایو او د خبرو کولو دپاره یې د رسول الله ﷺ د اکا زوی جعفر بن أبي طالب رضي الله عنه خپل مشر وټاکی.

اوس چې مسلمانان د نجاشي دربار ته ورغله نجاشي ورته و ویل: دا څنګه دین دی چې تاسي په هغه کې د خپله قومه جلاسوي یاست؟ نه زما په دین کې داخل سوي یاست او نه په بل داسي دین کې چې هغه دي د مځکي پرمخ موجود وي.

جعفر بن أبي طالب رضي الله عنه چې د مسلمانانو له طرفه خبري کوونکی ؤ و ویل:

ایّها الملک! موږ یو جاهل قوم ؤ چې د بتانو عبادت مو کاوه، د مړه سوي حیوان غوښي مو خوړلې، بد او فاحش کارونه مو کول، صلهٔ رحمي مو قطعه کول، یعني: پر دوستانو مو رحم او شفقت نه کاوه د همسایه سره مو بد کول، په موږ کې قوي ضعیفه خوړی، زموږ دغه حال ؤ چې الله جل جلاله موږ ته زموږ له قومه یو رسول را ولیږی چې موږ ته د هغه نسب، صداقت، امانت او پاکي را معلوم وه، دغه رسول موږ و یوه الله او د هغه جل جلاله عبادت ته وبللو او ویل: هغه شیان چې تاسي او ستاسي پلرو یې عبادت کاوه بېله الله عزوجل څخه هغه نور پرېږدی، چې هغه د ډبرو بتان وه.

او دغه رسول موږ په رشتیا ویلو، د امانت په بیرته ورکولو، په صلهٔ رحمي، په ښه همسایتوب، امر کړو، د آزار او وینو بهولو، د فواحش او دروغ ویلو، د یتیم د مال د خوړلو څخه یې منعه کړو او موږ یې امر کړو چې یوازي د یوه الله جل جلاله عبادت وکړو، هیڅ شریک ورته و نه نیسو، موږ یې د لمانځه په آداء کولو، صدقه ورکولو او په روژه نیولو امر کړو، جعفر رضي الله عنه هغه کارونه چې اسلام په امر کړي وه یو یو ورته بیان کړل او ویل: موږ د ده تصدیق وکړی او پر ده ﷺ مو ایمان را وړی، د ده او د هغو شیانو متابعت مو وکړی چې د الله عزوجل له طرفه یې را ته را وړي وه، نو یوازي د یوه الله عبادت کوو او هیڅ شئ د الله شریک نه بولو، هغه شیان حرام بولو چې پرموږ حرام کړل سوي دي او هغه شیان حلال بولو چې راته حلال سوي دي، زموږ قوم پر موږ تېرئ او تجاوز وکړی، عذابونه یې را کړل، په خپل دین کې یې په تکلیف کړو، غواړي چې موږ بیرته د الله جل جلاله له عبادته د ډبرو د بتانو عبادت ته ورکش کړي او هغه خبیث شیان چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ حلال بلل بیا حلال وبولو، نوکله چې یې ظلمونه راباندې وکړه، عذابونه یې راکړه، ځکه یې راباندې تنګه کړه او کوښښ کوي چې زموږ او زموږ د دین په منځ کې جلا والی را ولي نو موږ ستا مملکت ته راغلو، ته مو تر نورو خوښ او اختیار کړې، ستا جوار مو زړه وغوښتی او دا مو امید دی چې ستا په مَلک کې ظلم را باندې و نه سي.

نجاشي پوښتنه وکړه ویل: آیا ستا سره د هغه څه څخه یو شئ سته چې دغه رسول د الله عزوجل له طرفه را وړي دي؟ جعفر رضي الله عنه و ویل: هو، نجاشي ویل: را ته ویې وایه، جعفر رضي الله عنه د سورة مریم هغه آیاتونه تلاوت کړه چې د زکریا او یحیٰی علیهما السلام قصه پکښې بیان سوې ده، نجاشي دومره و ژړل چې ږیره یې په اوښکو لنده سوه او د نصاراوو علماوو چې اساقفه ورته ویل کیږي هم د قرآن مجید په اوریدلو سره وژړل، بیا نو نجاشي دوی ته و ویل: والله دغه کلام او هغه کلام چې عیسیٰ علیه السلام را وړی دی دواړه د یوه طاقه یا کلکینه څخه را وتلي دي.

دغه د زکریا او یحیٰی علیهما السلام قصه د نصاراوو سره موجوده وه مګر د قرآن مجید الفاظ او د بیان طریقه معجزه ده پر نجاشي یې ډیر تاثیر وکړی.

نجاشي د عَمرو بن العاص او عبدالله بن ربیعه طرف ته مخ ورواړاوه او ویل:

یا! والله هیڅکله به دوی تاسي ته در تسلیم نه کړم، نجاشي مسلمانانو ته و ویل: ورځئ بېغمه کښېنئ والله قریشو ته مو هیڅکله نه ور تسلیموم.

وروسته عَمرو بن العاص او عبدالله بن ربیعه د نجاشي له درباره ناکامه و وتل، مګر عَمرو بن العاص چې ذکي او هوښیار سړئ ؤ په دغه یو وار ورتګ نه ؤ قانع او فکر وهي چې یوه حیله او چم جوړ کړي، پسله فکره یې دا فیصله وکړه چې دوهم وار بیا نجاشي ته ورسي، که څه هم عبدالله بن ربیعه ورته و ویل: دا کار مه کوه دغه مسلمانان که څه هم زموږ مخالفه دي خو زموږ قوم او أقرباء دي، مګر عَمرو بن العاص بیا هم پر هغه خپل فکر ټینګ دی.

عَمرو بن العاص سبا سهار بیا د نجاشي دربار ته ورغلی او ویل: ایها الملک! دغه کسان چې تا په خپله ملکه کې د سکونت اجازه ورکړې ده دوی د عیسیٰ علیه السلام په باره کې ډیري لویې خبرې کوي، نجاشي و ویل: د هغه په باره کې څه وایي؟ عَمرو و ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خپله دوی را وغواړه پوښتنه ځني وکړه چي دوی د عیسیٰ علیه السلام په باره کي څه وايي.

نجاشي دوهم وار بیا مسلمانان را وغوښتل، مسلمانان پوه سوه چي قریشو بیا چم او حیله جوړ کړي دي، مسلمانانو په خپل منځ کي مشوره سره وکړه او پر دې یې فیصله وکړه چي د نجاشي د هري پوښتني جواب به په رشتیا او حق ویلو سره ورکوو، ځکه: حق همیشه کامیابه کیږي.

کله چي مسلمانان د نجاشي دربار ته ورغله، نجاشي پوښتنه ځني وکړه چي تاسي د عیسیٰ علیه السلام په باره کي څه وایاست؟ جعفر رضي الله عنه و ویل: موږ د عیسیٰ علیه السلام په باره کي هغه څه وایو چي زموږ نبي ﷺ را ته را وړي دي چي هغه عبدُالله، رسولُ الله، روحُ الله، کلمةُ الله دی هغه چي د مریمُ العذراء البتول په نس کي یې بېله پلاره اچولی دی او بیا یې د سورةُ المریم د (۱٦) نمبر آیات څخه تر (۳۴) نمبر آیاته پوري ورته تلاوت کړل چي په دغو آیاتو سره جعفر رضي الله عنه د عیسیٰ علیه السلام قصه پای ته ورسول.

او په دغو آیاتو کي دا واضحه او ښکاره ده چي د عیسیٰ علیه السلام پیدا کېدل فقط یوه الٰهي معجزه ده چي بېله پلاره د مور څخه پیداسو او عیسیٰ علیه السلام په خپله الله نه دی او کوم اختلاف چي نصارا د ده په باره کي کوي چي خوک یې په خپله الله یا د الله زوی بولي (العیاذ بالله) دا ټول بشري او د انسانانو اختلاف دی خو په حقیقت کي عیسیٰ علیه السلام هغه انسان او بشر دی چي الله عزوجل په خپل کتاب کي ذکر کړی دی چي عبدالله او رسول الله دی او له موره بېله پلاره پیدا سوی دی، کله چي جعفر رضي الله عنه د آیاتو د ویلو څخه فارغه سو نجاشي و ویل: (صدق الله العظیم) او د مځکي څخه یې یوه خاشه را پورته کړه ویل: والله عیسیٰ علیه السلام تر دغه چي تا و ویل، دغه یوه خاشه فرق نه درلودی، یعني: عیسیٰ علیه السلام بنده او د الله رسول دی او پیدا ایښت یې په دغه مُعجِزِ ډول سره ؤ.

هغه درباریان چي د نجاشي په مجلس کي حاضر وه او د هغو عقېده دا وه چي عیسیٰ په خپله الله دی هغو مخالفت ښکاره کړی، نجاشي ورته و ویل: که څه هم تاسي مخالفت کوی بیا هم والله عیسیٰ علیه السلام د دوی له بیانه څخه یوه خاشه فرق نه لري او نه یې درلودی.

نجاشي امر وکړی چي مسلمانان دي ولاړ سي په أمن او ېښمي کي دي ژوند

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي او هیڅوک به آزار نه ور رسوي او خپلو درباریانو ته یې و ویل: د دوی دوو هدیې بیرته ورکړئ زه هغه ته ضرورت نه لرم، الله جل جلاله زما څخه رشوت نه دی اخیستی چې زما پاچهي یې بیرته ما ته را کړل او زه اوس په خپله پاچهي کې رشوت واخلم؟ ام سلمه رضي الله عنها چې د دغې قصې روایت کوي وایي: بیا نو دغه دوه نفره د نجاشي له درباره په بد مخ و وتل او هغه هدیې چې دوی را وړي وې بیرته ورکول سوې او موږ د نجاشي سره په ښه همسایتوب کې وخت تېراوه.

اوس به اول په حبشه کې د نجاشي سره وروستني واقعات درته بیان سي او بیا به د قریشو تر ناکامه سفر وروسته په مکه مکرمه کې د قریشو نوري فیصلې او اقدامات درته بیان سي.

په دغه خبرو سره د نجاشي او د هغه د درباریانو په عقیده کې اختلاف ښکاره او پیدا سو، ځکه نجاشي عیسیٰ علیه السلام د الله بنده او رسول وباله او درباریانو عیسیٰ علیه السلام په خپله رب باله. العیاذ بالله.

(درباریان د قومو او قبیلو هغه مشران دي چې همېشه به د نجاشي په دربار کې حاضر وه)

نو د پاچا او درباریانو د عقیدې د اختلاف په سبب په حبشه کې فتنه شروع سوه، درباریان په دې واقعه ډېرناراضه دي چې نجاشي ولې د دوی د عقیدې څخه مخالفه خبري کوي مګر نجاشي عالم ؤ، یوازې پاچا او امیر نه ؤ بلکه د نصاراوو ډېر لوی عالم هم ؤ، هغه په انجیل کې معلومات درلودل او د هغه سره د عیسیٰ علیه السلام په باره کې صحي معلومات وه، نو خود د پاچا او درباریانو په منځ کې ورځ په ورځ اختلاف زیاتېدی.

په دغه وختو کې به نجاشي د جعفر رضي الله عنه سره ملاقاتونه کول او جعفر رضي الله عنه به اسلام او د هغه احکام ور ښوول، څو نجاشي په پټه مسلمان سو او پر رسول الله ﷺ یې ایمان را وړی او د قرآن مجید لیکني یې د جعفر رضي الله عنه څخه د زده کولو دپاره اخیستې.

په دغه موده کې د پاچا او درباریانو اختلاف نور هم شدید سو، نجاشي ولیدل چې د درباریانو د اختلاف په سبب یې پاچهي ضعیفه کېږي نو یې یوه ورقه چې قرآن مجید پر لیکل سوی ؤ تر خپلو کالو لاندي پر ځیګر کېښوول او بیا یې ټول درباریان را ټول کړه او ورته ویې ویل: تاسي ته څه پیښه ده؟ وینم مو چې په فتنه او بې اتفاقي اخته کېږئ، درباریانو و ویل: ته د عیسیٰ علیه السلام په باره کې داسي خبري کوې چې هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبري زموږ د عقيدې څخه فرق لري، نجاشي و ويل: تاسي د عيسى عليه السلام په باره کي څه واياست؟ درباريانو و ويل: موږ وايو: عيسى عليه السلام د الله زوی دی (العياذ بالله) نجاشي لاس پرځيګر کښېښاوه او ويل: زه پر دغه يم، مقصد يې هغه قرآن ؤ چي ده ترکالو لاندي ايښی ؤ، مګر په ظاهره هغو ته داسي ښکاره سوه چي زه ستاسي سره پر دغه خبره يم او قسم يې ياد کړی چي زه هم پر دغه يم، موضوع لږ څه سړه سوه مګر بيا هم ځيني درباريان په شک او تردد کي دي او وضعه پوره نه آراميږي.

څو د حبشيانو يو قومي مشر د څو نفرو درباريانو سره يو ځای سو او د لښکر د مشرانو څخه يې هم څو نفره د ځان ملګري کړه د نجاشي پر ضد يې جنګ اعلان کړی، د نجاشي لښکر پر دوې حصې و ويشل سو يوه ډله د مخالفينو وه او بله ډله د نجاشي ملګري وه، د نجاشي او مخالفينو په منځ کي جنګ شروع سو، د جنګ ميدان د يوې لويي او برداره ولې پر غاړه ؤ چي (نهر) ورته وايي او مسلمانان د دغه نهر پر هغه بله غاړه اوسېدل، جنګ يې ليدی مګر د جنګ نتيجه يا د يوه طرف کاميابي نه ورته معلومېدل، نو مسلمانانو و ويل: څوک به د جنګ خبر او نتيجه موږ ته راوړي چي څوک کاميابه کيږي او څوک ماته خوري؟ که نجاشي کاميابه سو موضوع په خير ده ځکه هغه زموږ پر طرف دی او که مخالفين کاميابه سي نو زموږ ژوند په خطر کي دی.

زبير بن العوام رضي الله عنه چي په دغه وخت کي قوي ځوان ؤ هغه و ويل: دا خبر به زه درته را وړم، مګر واله ډېره لويه او برداره ده څوک وايي: دغه واله بحر نيل ؤ، زبير بن العوام رضي الله عنه د اوبو يو ژئ خالي کړی او بيا يې په هوا ډک کړی (وې پړساوه) اوبو ته يې ور واچاوه لاسونه يې پوري ونيول په اوبازي يې شروع وکړه څو د ولې هغه بل طرف ته ورسېدی او هلته د جنګ حالاتو ته ګوري، د جنګ په نتيجه کي د نجاشي لښکر کاميابه سو او مخالفينو ماته وخوړل، زبير بن العوام رضي الله عنه د هغه ژي په مرسته بيرته په دغه لوی نهر کي راغلی او مسلمانانو ته يې د نجاشي د کاميابۍ زېری را وړی.

نجاشي د مرګ تر وخته پر اسلام پاته سو، کله چي بيا په وروسته کي نجاشي رضي الله عنه وفات سو جبريل عليه السلام د هغه د وفات خبر و رسول الله ﷺ ته راوړی او رسول الله ﷺ پر هغه د غائب د جنازې لمونځ آداء کړی، صلوٰة الغائب پر هغه چا کيږي چي پر هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جنازې لمونځ نه وي سوی، مګر هغه څوک چي پر هغه د جنازې لمونځ سوی وي پر هغه مړي د غائب د جنازې لمونځ نه کيږي او پر نجاشي رضي الله عنه د جنازې لمونځ نه ؤ سوی ځکه هغه په نصاراوو کي ؤ او خپل اسلام يې پټاوه، نو رسول الله ﷺ او اصحابِ کرامو پر نجاشي د غائب د جنازې لمونځ آداء کړی.

دا د نجاشي د اسلام قصه او هغه واقعې وې چي مهاجر مسلمانانو ته په حبشه کي پېښي سوي وې. *(اوس به بيرته مکې مکرمې ته ولاړ سو)*

کله چي عَمرو بن العاص او عبدالله بن ربيعه د حبشې له ناکامه سفره مکې مکرمې ته راغله او د قريشو هغه چم او حيله کوم چي د مهاجر مسلمانانو دپاره يې جوړ کړي وه بې فايدې او بې معنٰی وګرځېدل، قريش پوه سوه چي دوی تر خپلو حدودو دباندي څه نه سي کولای او دلته په مکه مکرمه کي هم د دوی ژوند تريخ دی دا حال نور نه سي زغملای، نو يې يوه ډېره خطرناکه مشوره وکړه ويل: موږ له دې شره تر هغو نه سو خلاصېدلای ترڅو چي محمّد ﷺ په تمامه معنٰی له دعوته څخه منعه نه کړو يا دا چي ويې وژنو، خو دا کار د دوی په وسه نه ؤ پوره ځکه ابوطالب د قريشو او د رسول الله ﷺ په منځ کي ولاړ دی او د محمّد ﷺ پوره ساتنه کوي، نو قريشو دا خوښه وبلل چي په دغه باره کي د ابوطالب سره جِدّي خبري وکړي.

ابوطالب ته د قريشو دوهم وار ورتګ

د قريشو مشران او سرداران د دوهم وار دپاره ابوطالب ته ورغله او ويل: يا ابا طالب! ته په موږ کي مشر د شرف او مقام خاوند يې موږ د مخه ستا څخه وغوښتل چي وراره دي له دعوته او دغه بېځايه خبرو څخه منعه کړه خو تا نه کړی منعه، نور نو د قريشو په منځ کي فتنه مه جوړوه، په والله موږ پر دغه حال نور صبر نه سو کولای چي زموږ پلرو ته بد ويل کيږي، پر آلِهه يا خدايانو مو عيبونه ويل کيږي، دين مو عبث او بېکاره بلل کيږي، يا دي وراره زموږ څخه منعه کړه يا دا چي ته او دئ دواړه زموږ مقابل طرف ياست، نور نو موږ تر هغو آرام نه کښېنو چي يوه له دغو دوو ډلو څخه هلاکه نه سي (يعني: يا موږ و نه وژل سو يا تاسي و نه وژنو) دغه وعدې او تهديدونه و ابوطالب ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوی او خطرناکه معلوم سوه او پوه سو چې د نورو قریشو او د عبدالمطلب د اولادې په منځ کې فتنه جوړېږي، نو یې رسول الله ﷺ را وغوښتی او ورته ویې ویل:

اې وراره! ستا قوم ستا څخه شکایت لري او ما ته راغله دغسي او دغسي یې را ته وویل، نو زما او د خپل ځان د ساتني فکر وکړه او پر ما دومره بار مه ایږده چې زه یې د وړلو طاقت نه لرم دغه موضوع باید حل سي یا دا چې ته چپ سې یا بله لار وسنجوو، دا نه ده صحي چې خبره دغسي پاته وي او په آخر کې لویه فتنه ځني جوړه سي، د رسول الله ﷺ دا خیال او ګمان سو چې اکا مي زما د مرستي څخه لاس اخلي او اوس زما د کومک کولو څخه عاجزه سو، نو یې وویل:

اې اکا! په والله که کفار زما په راسته لاس کي لمر او په چپه لاس کي سپوږمۍ کښېږدي او را ته و وایي چې دغه کار یعني: د دین تبلیغ او اسلام ته دعوت پرېږده، تر هغو به یې پرې نږدم چې یا دغه دین ښکاره او ظاهره نه سي یا زه هلاک نه سم.

بیا نو رسول الله ﷺ وژړل او د اکا څخه په خواشیني سره ولاړ سو، ابوطالب چې مهربانه اکا ؤ او د رسول الله ﷺ د خواشینه کېدلو طاقت یې نه درلودی پسې ور ږغ کړه، رسول الله ﷺ چې مخ ورته را واړاوه اکا یې ورته و ویل:

اې وراره! ورځه هر څه چې دي خوښه وي هغه وایه په والله هیڅ شي او هیچا ته به دي هیڅکله تسلیم نه کړم او بیا یې دغه شعر و وایه:

والله لن يَصلوا إليکَ بجمعهم — حتّى أُوسدُ فى التراب دفينا
فَاصدع بأمرک ما عليک غضاضه — و أبشر و قَر بذاک منک عيونا

یعني: په والله ټول قریش به په خپل ټول قوت او طاقت سره تا ته در و نه رسیږي او په تا به هیڅ و نه کړي ترڅو چه زه په خاورو کي نه یم ښخ سوی، په عزم او همت سره دي خپل د دعوت کار کوه پر تا هیڅ خطر او ملامتیا نسته او زه په خپله دغه وعده سره تا ته زېری درکوم چې ستا سترګي به یخي سي، یعني: د زړه مراد به دي حاصل او خوشاله به سې.

دا هغه قومي اتحاد او اتفاق ؤ چې د هغه په سبب یې د رسول الله ﷺ ملا تړ او تایید کاوه، چې هم دغه د ابوطالب ملا تړ او مرسته د رسول الله ﷺ د دعوت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دين د اظهار دپاره د قوت او طاقت مصدر او منبع وه، رسول الله ﷺ نور هم د دعوت په نشرولو کي زياتوالی وکړی، و ډلو ته، و حاجيانو ته، و افرادو ته، هر چا ته بېله تردد او بېله بيري د توحيد او اسلامي دين بيان کوي، قريشو وليدل چي محمّد ﷺ نور هم خپل دعوت نشروي نو پوه سوه چي ابوطالب نه غواړي چي محمّد ﷺ منعه کړي يا د ده ﷺ د ساتني څخه لاس واخلي او همدغه ابوطالب دی چي د قريشو د تفرقې او دښمنۍ سبب دی.

ابوطالب ته د قريشو درېيم وار ورتګ

درېيم وار بيا قريش سره را ټول سوه او ابوطالب ته ورغله دا وار يې يو عجيبه وړانديز يا پيشنهاد ور سره را وړی ؤ، هغه دا چي د قريشو د ځوانانو څخه يې يو ښايسته ځوان ور سره را وستلی ؤ چي عمّار بن وليد بن المغيره نومېدی او د خالد بن وليد ﷺ ورور ؤ، دغه ځوان د نامه، شرف او نسب، خاوند ؤ، ښايسته او مالداره ځوان ؤ، نو قريشو و ويل: يا ابا طالب! دغه ځوان عمّار بن الوليد واخله د ځان زوی يې وګرځوه ستا سره دي اوسيږي، د ده عقل او قوت يې ستا او موږ به يې هم نسبت تا ته کوو ستا زوی به يې بولو او په عوض يا بدل کي يې ستا وراره هغه چي ستا او ستا د پلرو له دينه مخالف دی او قوم يې سره پاشلی دی را تسليم کړه چي موږ يې و وژنو نو سړئ په سړي سو، ابوطالب و ويل: والله دا ډېره بده سودا ده، ستاسي زوی راکوی چي در ويې ساتم او زما زوی درکړم چي تاسي يې و وژنی؟ په والله دا سي به هيڅکله پېښه نه سي.

مُطعِم بن عدي و ويل: يا ابا طالب! والله ستا قوم انصاف در سره وکړی خو زه تا وينم چي هيڅ شئ نه قبلوې، ابوطالب و ويل: والله انصاف مو نه دی را سره کړی مګر ته غواړې چي قوم پر ما را پورته کړې ورځه هر څه چي دي په وسه پوره وي هغه وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول اللهﷺ د وژلو
د پاره د ياغي او سرکښه قريشو مشوره

اوس چې د قريشو لاس ته څه نه ورغله او دوه درې واره د ابوطالب څخه نااميده ولاړ سوه نو يې خپل آزارونه او تکاليف تر هغه پخوا ډېر زيات کړه او په دغه ورځو کې د طاغي قريشو سره د محمّدﷺ د وژلو فکر په بله طريقه سره پيدا سو، مګر د قريشو دغه د رسول اللهﷺ د وژلو فکر او دغه د آزارو شدت او ډېر والی د اسلام د تقويې سبب وګرځېدل، هغه دا چې د مکې مکرمې دوه نامتو پهلوانان او قهرمانان د اسلام دين ته داخل سوه چې يو يې حمزه بن عبدالمطلب ؤ او بل يې عمر بن الخطاب ؤ، خو د دوی د اسلام را وړلو تر قصې د مخه به لږ څه هغه سخت آزارونه درته بيان کړم چې رسول اللهﷺ ته ورکول کېده.

عُتيبه بن أبي لهب چې د رسول اللهﷺ د اکا ابولهب زوی دی يوه ورځ و رسول اللهﷺ ته ورغلی او ويل: زه د:

﴿ وَٱلنَّجۡمِ إِذَا هَوَىٰ ۝١ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّىٰ ۝٨ ﴾.

د آياتو او مفهومه څخه منکره يم، يعني: کوم شئ چې د دغو آياتو څخه مقصد دی هغه نه منم او بيا يې د رسول اللهﷺ په آزارولو شروع وکړه کالي يې پر خيري کړه او د رسول اللهﷺ پر مخ يې ور تُوف کړه، مګر د ده نارې پر رسول اللهﷺ نه ومبنتې، دلته نو رسول اللهﷺ ښرا ورته وکړه، ويل: الٰهي ستا د سپو څخه يو سپئ پر مسلطه کړې، د رسول اللهﷺ دغه ښرا قبوله سوه، هغه داسي چې يو وخت دغه عُتيبه د قريشو د څو نفرو سره شام ته په سفر تللی ؤ او هلته يې په يوه ځای کي واړول چي هغه ځای ته (الزرقاء) ويل کيږي، د شپې يو زمرئ پر راغلی، عُتَيبه نارې کړې ويل: ما لره دي ويل او هلاک وي لکه څرنګه چې محمّدﷺ ما ته ښرا کړې ده په والله دغه زمرئ ما وژني او زه محمّدﷺ په داسي حال کي و وژلم چي دئ په مکه کي دی او زه په شام کي يم، زمرئ ور نژدې سو او د ټولو خلکو له منځه يې پر دغه عُتيبه حمله وکړه او سره خيري يې کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قریشو د قاتلانه اعمالو څخه یو هم هغه دی چې رسول الله ﷺ په حرم شریف کې لمونځ کاوه، د سجدې په وخت کې عُقبه بن أبي مُعیط کافر د ده ﷺ پر مبارکه غاړه پښه کښېښوول او تر دومره وخته یې کښېکښل چې قریبه وه د رسول الله ﷺ نفس وخېژي.

د هغو کارو څخه چې پردې دلالت کوي چې قریشو د رسول الله ﷺ د وژلو اراده درلودل یو هم هغه دی چې ابن اسحاق یې په یوه اوږده حدیث کې روایتوي او وایي: ابوجهل د قریشو د مشورو په یوه مجلس کې وویل: یا معشرَ القریش!

یعني: اې د قریشو قومه یا ډلي! تاسي وینی چې محمّد ﷺ ته بل کار نه دی پاته بېله دې څخه چې زموږ پر دین بد و وایي، پلرونه مو بیعقلان او ناپوهان و بولي، زموږ آلهه یا خدایان په بدو نومو سره یاد کړي، زه خو نور صبر نه سم ورته کولای، کومي لاري چې د حَل او صلحې دپاره موجودي وې هغه مو ټولي عملي کړې خو هیڅ فایده یې و نه کړه او اوس ما یوه چاره سنجولې ده چې بېله هغه بله لار نه لرو، قریشو و ویل: هغه چاره څه شي ده؟ ابوجهل علیه لعائن الله و ویل: زه محمّد ﷺ وژنم، زما د الله سره وعده ده چې یوه دومره ډبره اخلم چې تر هغې لویه ډبره نه سم اخیستلای، کله چې محمّد ﷺ په لمانځه کې سر پرسجده کښېناوه، په هغه ډبره یې پر سر وهم او د هغه په وژلو سره به د هغه څخه خلاص سو، بیا نو ستاسي خوښه او اختیار دی چې ما د عبد مناف اولادې ته ورتسلیموی او که مي دفاع کوی، حتّٰی که د عبدالمطلب اولاده ما مړ هم کړي خو زه دغه کار کوم، ابوجهل د دې امت فرعون او دا یې شیطاني اعمال.

قریشو و ویل: یا! والله هیڅکله دي هیچا ته نه تسلیموو، موږ ټول ستا دفاع کوو هر څه چې دي زړه غواړي هغه وکړه.

سبا ورځ هغه ده چې ابوجهل باید خپله شیطاني نقشه عملي کړي، په سبا سهار کې قریش د خپل مجلس په ځای کې ناست دي او په دې انتظار دي چې اوس ابوجهل څه کوي؟ ابوجهل یوه لویه ډبره ور سره کښېښوول او د رسول الله ﷺ د راتګ انتظار کوي، رسول الله ﷺ د خپل عادته سره سم په خپل کور کې اودس تازه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې ؤ او راغلی د کعبې شریفې سره لمونځ کوي، د رسول الله ﷺ دا عادت ؤ چې ډیره اوږده سجده به یې کول، کله چې رسول الله ﷺ خپل رب ته سر پر سجده کېښناوه ابوجهل هغه خپله ډبره واخیستل او د رسول الله ﷺ پر طرف ور رهي سو، کله چې رسول الله ﷺ ته ور نژدې سو ډبره یې وغورځول مخ پر قریشو را ځغلي، د بیري څخه یې د مخ رنګ او بڼه بل قسم اوښتې ده، قریش د ده مخ ته ور ولاړ سوه ویل: څه درته پیښه سوه؟ یا ابا الحکم!

ده وویل: آیا تاسي نه ولیدی؟

قریشو ویل: څه شي مو نه ولیدی؟

ابوجهل وایي: هغه چې ما ولیدی تاسي نه ولیدی؟

قریش وایي: څه شي دي ولیدل؟ حال ووایه.

ابوجهل ویل: و مي لیده چې ځوان او غټ، قوي او مست اوښ زما پرطرف را رهي دی خوله یې خلاصه کړې ده غواړي چې پر ما حمله وکړي.

قریشو ویل: ته پرتې وایې؟ موږ هیڅ شئ نه دی لیدلی.

ده ویل: قریبه وه چې ما ووژني او تاسي و نه لیدی.

دا د ابوجهل د هغه خبیثې نقشې څخه د رسول الله ﷺ د نجات او خلاصون دپاره الهي معجزه وه.

اوس چې د قریشو دا کار هم د ناکامۍ سره مخامخ سو خو بیا هم د رسول الله ﷺ د وژلو نقشې او دسیسې په خپل فکر او دماغ کي سنجوي، مګر په دغه وختو کي یې یو بل چم او حیله هم وسنجول چې داسي یو کار وکړي چې هیڅوک د محمّد ﷺ خبرو ته غوږ و نه نیسي، ویل: نضر بن الحارث را وغواړی، نضر بن الحارث د قریشو څخه یو نفر ؤ چې په طائف کي اوسېدی د دې سړي ژوند په سفرو تېر سوی ؤ، په دغه سفرو کي یې ډیري قصې زده کړي وې، د ډیرو ملکو تاریخ او قسم قسم حوادث یا واقعات ور معلوم وه، د خبرو ډک سړئ ؤ، زړې قصې او نوي واقعات، عجائب او غرائب، درواغ او رشتیا یې زده وه، قریشو دا سړئ را وستی او ویل: ته به دلته اوسېږې، هر وخت چې دي محمّد ﷺ ولیدی چې یو ځای کښیني ته به هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلته ورته کښېني دیٔ ﷺ به خبرو ته نه پرېږدې، هغه ستا مزه داره او خوندوري قصې به شروع کړې (لکه نن ورځ چي کفار په دوش او کبل مسلمانان د ديني معلوماتو د حاصلولو او اذکارو د ويلو څخه منعه کوي او منعه کړي يې هم دي) نضر بن الحارث هم دغه خپله وظيفه شروع کړه او هميشه به يې داسي کول چي چيري به رسول الله ﷺ کښېنستی او قرآن مجيد به يې وايه يا به يې د دعوت خبري کولې نضر به هم هلته ورغلی او خپلي قصې به يې شروع کړې، په اولو وختو کي د قريشو دغه حيله تر يوې اندازې کاميابه سوه خلکو به د دغه نضر عجائبو او غرائبو ته غوږ نيوی، د رسول الله ﷺ مجلس به يې پرېښاوه او نضر ته به ناست وه، کله چي به نضر خپلي خبري خلاصي کړې نو به يې و ويل: ښوک وايي چي محمّد ﷺ تر ما ښه او بهتر دی؟ هغه زړې او پخوانۍ قصې کوي زه هم زړې او پخوانۍ قصې کوم، د هغه دا هم ټول خُرافات دي او زما دا هم ټول خُرافات دي دواړه يو شیٔ يو، څو ورځي پر دغه قسم تيري سوې او خلک د نضر بن الحارث په قصو ماړه سوه، چيري د ده خبري او قصې او چيري قرآن کلامُ الله، خلکو بيرته دیٔ او د ده مجلس پرېښوول او هلته به رسول الله ﷺ ته ناست وه.

د نضر بن الحارث د دغه عمل او وينا په باره کي چي ده او نورو کفارو به ويل: قرآن مجيد پخوانۍ قصې دي د قرآن مجيد په مختلفو سورتو او ځايو کي (۹) آياته نازل سوي دي چي هغه ټول آياتونه د کفارو د دغي خبري رَد کوي چي وايي: قرآن پخوانۍ قصې دي، چي يو د هغو آياتو څخه د سورةُ الأنعام (۲۵) نمبرآيات دی چي رب عَزَّوَجَلَّ فرمايي:

﴿يَقُولُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ إِنۡ هَٰذَآ إِلَّآ أَسَٰطِيرُ ٱلۡأَوَّلِينَ ﴿٢٥﴾﴾. [الأنعام: ۲۵]

يعني: هغه کسان چي کافران سوي دي هغه وايي: نه دی دا قرآن مګر د پخوانيو خلکو باطلي قصې.

نو په هر آيات کي چي د اساطير لفظ ذکر سوی دی په هغه کي پر نضر بن الحارث رَد دی، چي قرآن کريم اساطيرالأولين نه دی بلکه دا کلام الله تَنذِيرٌ مِنَ الرَّحمٰن الرَّحيم دی، په دې کلام کي ببره، وعظ، نصيحت او لارښوونه موجود دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داهم د دعوت د منعه كولو او د هغه د اثر د خُنثی كولو دپاره د قریشو له طرفه یوه طریقه وه، خو په عین وخت كي د قریشو په زړو كي د رسول الله ﷺ د وژلو فكر هم ور سره دی، ابن اسحاق د عبدالله بن عَمرو بن العاص رضی الله عنه څخه روایت كوي چي وایي: یوه ورځ كعبې شریفي ته نژدې قریش ناست وه او زه هم ورغلم هلته كښېنستم، رسول الله ﷺ له كوره را و وتی د كعبې شریفي پرطرف رهي دی څو حجر اسود یې مسحه كړی او بیا یې په طواف شروع وكړه، په طواف كي چي د قریشو پر محاذاة یا برابري ورغلی قریشو ځیني داسي بدي او ناوړه خبري ورته وكړې چي د هغو خبرو اثر د رسول الله ﷺ پر مخ ښكاره سو او څه یې و نه ویل، دوهم وار چي بیا د دوی پر برابري ورغلی قریش بیا پُچ او رَد وایي، رسول الله ﷺ پټه خوله دی هیڅ نه وایي خو د قهر علامې یې پر مخ ښكاره دي، بل وار بیا دغه حال دی، د طواف په هر شوط كي چي پر دوی راسي قریش دغه سپک ویل كوي، رسول الله ﷺ حلیم دی او هیڅ نه ورته وایي، خو د طواف په آخري شوط كي قریشو ډېر شنیع او بد الفاظ د ده ﷺ په مقابل كي استعمالول، رسول الله ﷺ ورته ودرېدی په ډېر قهر او غضب سره یې و ویل:

«اَتَسْمَعُونَ یَا مَعشَرَ القُریش! أمّا وَالّذي نَفْسي بیَده لَقَدْ جِئْتُكُم بالذّبح ».

یعني: اې د قریشو ډلې! تاسي یې اورئ؟ زما دې قَسم په هغه ذات وي چي زما د نفس اختیار د هغه په قدرت كي دی زه به تاسي ته حلالول را وړم، یعني: تاسي به ټول حلال كړم، قریش د دغي لهجې او د دې الفاظو په اورېدلو وارخطا او په بېره كي سوه ټول چپ او پرخپلو ځایو ناست دي، په دوی كي هغه قوي نفر دومره وكولای سوای چي رسول الله ﷺ ته ور ولاړ سو په ډېره نرمه او د عذر په لهجه ورته وایي: یا ابا القاسم! و مو بخښه ته كریم او حلیم یې موږ ستا په حق كي غلطیا وكړه، عذر وایي، دغه ټول عذرونه یې د رسول الله ﷺ د قهرمني لهجې او شدیدي څبري د بیري څخه وه، رسول الله ﷺ رهي سو او دوی یې پرېښوول.

قریش چي بیرته پرخپلو ځایو كښېنستل اوس ځانونه ملامتوي او یو د بل سره وایي: دا مو څه وكړه؟ موږ د ده د آزارولو او تكلیف وركولو نیت كړی دی او اوس موږ ټول د ده په یوه خبره و بېرېدلو دا څه راوسوه؟ ژر مو بیا بخښنه څني وغوښتل او

(c) ketabton.com: The Digital Library

زارۍ مو ورته کولې، هغه هم د ده په یوه خبره؟ قریشو قصد وکړی چي سبا به یې ډېر آزاروو، دوهمه ورځ بیا قریش کعبې شریفي ته نژدې ناست دي رسول الله ﷺ راغلی غواړي چي طواف وکړي، قریش ټول په یوه وار ورته را ولاړ سوه او پر را وګرځېدل، دا یې یوې خوا ته کشوي هغه بل یې بلي خوا ته کشوي، یو سوک ور سره کړي او هغه بل چپلاخه او ورته وایي: ته مورږ په حلالولو بېروې؟ او مورږ حلالوې؟ له هره طرفه پر رسول الله ﷺ د چپلاخو او سکانو باران دی، رسول الله ﷺ د دوی په منځ کي ورک دی د کومي خوا دفاع وکړي، کار یې د قدرته وتلی دی او نور هم پر رسول الله ﷺ وهل زیاتیږي، حضرتِ فاطمه رضي الله عنها راغله او دا حال یې ولیدی غواړي چي په چغارو او بغارو خپل پلار خلاص کړي خو په وسه یې نه سوه پوره، نو یې د ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه د کور و طرف ته ور وځغستل او هغه یې خبر کړی، هغه هم په ځغستا راغلی او د خلکو په منځ ور ننوتی یوه او بل طرف ته خلک پوري وهي څو ځان یې رسول الله ﷺ ته ور ورساوه او رسول الله ﷺ یې د قریشو له منځه را وایستی، ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه ژاړي او وایي: تاسي یو سړئ پر دغه وژنی چي وایي زما رب الله دی؟ بس دغه یې ګناه ده؟ او رسول الله ﷺ یې له دغه وهلو څخه خلاص کړی ، دا هغه درد، هغه تکلیف او هغه عذاب دی چي رسول الله ﷺ ته له خپله قومه ور رسېدی.

امام بخاري د عُروه بن زبیر رضي الله عنه څخه روایت کوي چي وایي: د عبدالله بن عَمرو بن العاص رضي الله عنه څخه مي پوښتنه وکړه چي په هغه ډېر سخت او شدید عذاب مي خبر کړه چي مشرکانو ورسول الله ﷺ ته ورکړی دی، عبدالله بن عَمرو رضي الله عنه و ویل:

رسول الله ﷺ د کعبې شریفي په حِجر یا حطیم کي لمونځ کاوه چي عُقبه بن أبي مُعَیط راغلی او خپل پټو یا کالئ یې د رسول الله ﷺ په غاړه کي ور واچاوه او ډېر شدید یې خپه کړی ترڅو چي ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه راغلی او عُقبه یې تر اوږو ونیوی او څنې کش یې کړی او ویل: تاسي پر دغه یو سړئ وژنی چي وایي رب مي الله دی؟

په هغه حدیث کي چي د ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه لور أسماء رضي الله عنها یې روایتوي وایي: ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه ته ورناري کړل سوه چي هله ملګري ته دي ځان ور و رسوه، وایي: ابوبکر چي زمورږ څخه یا له خپله کوره وتی ده څلور کوڅې درلو دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

(یعني د خپلو وریښتانو څخه یې ځلور کوڅې اودلي وې) او د کوره څخه د وتلو په وخت کې یې دغه ویل: آیا تاسي یو سړئ پر دغه وژنی چي وایي زما رب الله دی؟ هلته چي ور ورسېدی مشرکانو رسول الله ﷺ پرېښاوه پر ابوبکرالصدیق رضي الله عنه یې را واچول، اسماء رضي الله عنها وایي: کله چي ابوبکر الصدیق رضي الله عنه بیرته خپل کور ته راغلی هري کوڅې ته چي به مو لاس ور وړی هغه به زموږ په لاسو کي راغله، یعني: د سر وریښتان یې ټول ور شکولي وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حمزه بن عبدالمطلب رضي الله عنه اسلام

تردې وروسته پر رسول الله ﷺ نور هم آزارونه زیاتېدل او قریش پر دلاوره کېدل، قریشو جُرئت پیدا کړی، څرنګه چي رسول الله ﷺ حلیم ؤ د بد ویلو او ښکنځلو جواب یې چا ته نه ورکاوه او تر پټه خوله زیات یې نور څه هم نه سوای کولای، فقط دعوت کوي او تحمّل ، هغه آیات شریف خو مو د مخه درته بیان کړی چي رب عزوجل ورته و فرمایل:

﴿وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ﴾ او خپل رب ته دي صبر کوه.

رسول الله ﷺ هم په صبر دی او قریش هره ورځ آزارونه ورکوي او په آزار ورکولو کي ورځ په ورځ زیاتوب او شدت کوي، دغه د ظلم او طغیان د تورو اوریځو په فضاء کي د ضعیفه خلکو دپاره یو نور او روښنایي وځلیدل چي هغه د حمزه بن عبدالمطلب اسلام ؤ، حمزه رضي الله عنه د بعثت د شپږم کال په آخر کي مسلمان سو او ډیر داسي ګمان کیږي چي د ده اسلام د ذي الحجه په میاشت کي ؤ.

د حمزه رضي الله عنه د اسلام سبب دا ؤ چي یوه ورځ قریش د کعبې شریفي سره ناست وه او رسول الله ﷺ طواف کاوه، ابوجهل چي هم دلته حاضر ؤ رسول الله ﷺ ته یې په ښکنځلو او بد ویلو شروع وکړه داسي شدید او غلیظ الفاظ یې ورته و ویل چي تر دغه وخته چا دغسي بد الفاظ نه وه ورته ویلي، د رسول الله ﷺ د مخ رنګ له ډیره قهره تغیر کاوه مګر په وسه یې څه نه وه پوره، په یوه روایت کي وایي چي ابوجهل په یوه ډبره هم پر سر و واهه او د رسول الله ﷺ له سره څخه وینې را توی سوې، بیا نو ابوجهل ولاړی هلته د قریشو سره د هغو په مجلس کي په فخر کښېنستی.

یوه ښځه چي د عبدالله بن جدعان مینځه وه هغې دغه حال ولیدی چي ابوجهل پوچ او رَد وایي او رسول الله ﷺ پټه خوله دی، ښځه د دغه ظلم په لیدلو نه وه خوښه خو رهي سوه، په لار کي حمزه رضي الله عنه په مخه ورغلی چي له ښکاره را رهي ؤ او هغه خپل غشی او لیندۍ ور سره وه، د حمزه رضي الله عنه ښکار خوښ ؤ او ښکار یې کاوه، خاصتاً د زمریانو ښکار چي دا د حمزه رضي الله عنه د قوت او شجاعت علامه ده خو تر دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخته پر هغه خپل شرک ؤ، اول چي مکې مکرمې ته داخل سو هغه ښځي ورته و ويل: که چيري تا ليدلي واى؟ چي ابو الحکم (يعني: ابوجهل) ستا وراره ته څه و ويل، حمزه ﷺ ويل: څه يې ورته و ويل؟ ښځي ويل ښکنځل بد ويل هرڅه چي وه هغه يې ټول ورته و ويل، حمزه ﷺ و ويل: چا د دغو خبرو جواب ور نه کړی؟ ښځي ويل يا والله هيچا جواب ورنه کړی، حمزه ﷺ چي په قريشو کي شجاع او قوي ځوان ؤ ډير قهر ورغلی د خپل کور پر ځاى د دارالندوه طرف ته رهي سو، په لار کي هيچا ته نه دريږي فقط ابوجهل يې په کار دی چي وېويني او ورحمله کړي، مستقيم هغه د قريشو ټولني ته ورغلی هلته ابوجهل د قريشو په منځ کي ناست دی او حمزه ﷺ ورته و دريدی هغه لېندۍ چي د ښکار دپاره ورسره وه په هغه يې پر سر و واهه، د ابوجهل له سرهويني را ايله سوې، حمزه ﷺ ورته و ويل: ته محمّد ته ښکنځل کوې او زه د ده پر دين يم (خُذهَا وأنَا إبنُ الأكرَمِين) واخله دغه زما واری او زه د اشرافو زوی يم او په هغه ليندۍ يې بل واری پر وکړی او ږغ يې کړه: څوک زما جواب وايي؟

د ابوجهل قوم چي بني مخزوم وه هغه ولاړ سوه غواړي چي د ابوجهل پر طرف و جنګيږي لوی جنګ او فتنه جوړه سي، ابوجهل ږغ پر وکړی چي پرې يې ږدی خطاء زما وه ځکه ما د ده وراره ته ډير بد و ويل، زه يم چي تجاوز مي کړی دی.

دلته نو حمزه ﷺ د رسول الله ﷺ بدله او انتقام واخيستل، مګر ده يوه جمله و ويل، دئ وايي زه نه پوهېږم چي دغه جمله څنګه زما تر خوله و وتل؟ هغه دا چه ما و ويل: ته محمّد ته ښکنځل کوې او زه د ده پر دين يم، دا جمله مي بې اختياره له خولې و وتل حال دا چه زه د ده پر دين هم نه وم، حمزه ﷺ وايي: کور ته ولاړم او په دغه جمله کي چي بې اختياره زما تر خولې وتلې وه فکر کوم او ډير په حيرت کي پاته سوم چي زه خو د محمّد ﷺ پر دين نه يم او اوس به ټول خلک دا فکر کوي چي زه د هغه پر دين يم ځکه دا جُملة د قريشو د مجلس په منځ کي زما تر خوله و وتل او اوس په حيرت کي يم چي د هغه خپلي خبري په سبب د محمّد ﷺ دين ته ور واوړم او که سبا هغه مجلس او اجتماع ته ورسم او ورته و وايم: زه د محمّد ﷺ پر دين نه يم او دا هم په عربو کي عيب دی چي سړئ د خپلي خبري څخه واوړي، حمزه ﷺ وايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټوله شپه په دغه فکر راباندي تېره سوه او نه پوهېږم چي څه وکړم؟ په آخر کي مي په دعاء شروع وکړه، ما ویل: الٰهي که دغه د محمّد ﷺ دین خیر او بهتر وي د هغه تصدیق زما په زړه کي را واچوې او که د دغه څخه غیر او مخالف وي له دغه تشویشي حالته چي زه پکښي متردد او حیران یم ته مي وباسې، حمزه ﷺ وایي: د محمّد ﷺ تصدیق مي په زړه کي ټینګ سو، سبحان الله! د قهر او غضب په وخت کي یې بېله إرادې یوه خبره تر خوله وتلې وه هغې خبري سمي لاري ته را وستی، نو رسول الله ﷺ ته ورغلی او د شهادت کلمې یې و ویلې، حمزه ﷺ اسلام ته داخل سو او رسول الله ﷺ د ده په اسلام ډېر زیات خوشاله سو.

د عمر بن الخطاب ﷺ اسلام

بیا هم د مسلمانانو په دغه ضعیفه او مظلوم حال کي چي څوک یې په هجرت او څوک یې په عذابو او آزارو کي ژوند تېروي یو بل نور او روښنایي و ځلېدل چي تر هغه اول نور او روښنایي یې ځلا زیاته او ډېره وه چي هغه د عمر بن الخطاب ﷺ اسلام ؤ.

حضرتِ عمر بن الخطاب ﷺ د بعثت د شپږم کال د ذي الحجه په میاشت کي د حضرت حمزه ﷺ تر اسلام را وړلو درې ورځي وروسته په اسلام مشرفه سو او رسول الله ﷺ د ده د اسلام را وړلو دعاء کړې وه.

امام ترمذي د عبدالله بن عمر ﷺ څخه روایت کوي او امام طبراني د عبدالله بن مسعود ﷺ او انس ﷺ څخه روایت کوي چي رسول الله ﷺ وفرمایل:

« اللّٰهُمَّ أَعِزَّ الإِسْلَامَ بِأَحَبِّ هَذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ إِلَيْكَ بِأَبِي جَهْلٍ أَوْ بِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ».

یعني: الٰهي! په دغو دوو نفرو کي چي هر یو تا ته خوښ وي چي یو یې ابوجهل بن هشام دی او بل یې عمر بن الخطاب دی په هغه سره اسلام معزه کړې.

نو د دغو دوو څخه په الٰهي دربار کي عمر بن الخطاب ﷺ خوښ ؤ او د رسول الله ﷺ دعاء د ده په باره کي قبوله سوه.

لکه څرنګه چي د مخه درته و ویل سوه چي په قریشو کي هغه څوک چي د مسلمانانو سره یې ډېر عداوت او دښمني درلودل یا په بل عبارت د مسلمانانو هغه ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شدید دښمن عمر بن الخطاب ؤ، مګر په عین وخت کې پوه، عاقل، هوښیار، خطیب، قوي او قوال سړئ هم ؤ، د همت او عزم خاوند ؤ، د هر کار إراده چې به یې وکړه هغه به یې تر آخره رساوه او همدارنګه عَمرو بن هشام چې ابو الحکم ورته ویل کېده او په مسلمانانو کې یې نوم ابوجهل ؤ هغه هم د مسلمانانو ډېر شدید دښمن او د عزم خاوند، خطیب او د قریشو د مشرانو څخه ؤ، معلومه خبره ده چې په مسلمانانو کې د دغسې چا وجود لکه عمر بن الخطاب یا عَمرو بن هشام اسلام ته ډیره مرسته او کومک رسولای سوای، نو ځکه رسول الله ﷺ به دعاء کول چې الٰهي په یوه د عمرینو اسلام معززه کړې، که یو د دوی څخه مسلمان سي اسلام په قوي کیږي.

ځکه اسلام تر دغه وخته په خپل ابتدایي او د شروع په حالت کې ؤ نو خود ضعیفه ؤ، او یوه داسې شدید او عزم درلودونکي سړي ته یې ضرورت درلودی، مګر د رسول الله ﷺ دعاء د عمر بن الخطاب رضي الله عنه په نصیب سوه او د حضرت عمر رضي الله عنه د اسلام را وړلو په ټولو روایاتو کې چې وګورې دا معلومیږي چې د ده زړه ته د اسلام نوتل په تدریج سره وه، د مخه تر دې چې د ده رضي الله عنه د اسلام را وړلو قصه بیان کړو دا ښه او بهتره ده چې د ده رضي الله عنه هغه د ننه عواطفو او مشاعرو ته څه اشاره وکړو.

حضرت عمر رضي الله عنه د طبیعت په تېزۍ او تُندۍ سره مشهور او معروف ؤ، قهرمن او شدید سړئ ؤ او ډیر ځله مسلمانانو د ده څخه قِسم قسم آزارونه لیدلي دي او دا معلومه ده چې د ده په د ننه زړه کې ضِد او نقیض مشاعر موجود وه، له یوه طرفه یې د هغو عاداتو او تقالیدو احترام کاوه کوم چې د ده پلرو او نیکه ګانو ورپرې ایښي وه او له بله طرفه یې ځان هغه لهو او لعب، خواهشاتو او شهواتو ته ور ایله کړی ؤ کوم چې ده او د ده ماحول عادت ور سره درلودی، خو بالمقابل د مسلمانانو لمونځ او دا چې دوی د خپلې عقیدې په لار کې دغه سخت آزارونه قبلوي ښه ورته ایسېدل او بیا د ده په عاقل زړه کې شک او تردد ؤ چې ممکن دغه شئ چې اسلام هغه ته بلنه کوي تر دغه نورو کارو ښه او بهتر وي، په فکر او دماغ کې به یې دغه ضِد افکار پرله اوښتل او بیا به خاموشه سوه، خو د ده د اسلام په باره کې چې روایتونه سره را ټول کړو خلاصه یې داسې را وزي: یوه شپه ده غوښتل چې تر کور د باندې شپه تېره کړي نو حرم شریف

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته ورغلی او د کعبې شریفې په پوښ ننوتی، هلته رسول الله ﷺ هم ولاړ ؤ او لمونځ یې کاوه، رسول الله ﷺ په لمانځه کې سورة الحاقه شروع کړی، عمرؓ قرآن مجید ته غوږ ونیوی او د هغه ترکیب او تألیف یې ډیر خوښ سو، نو وایي: ما د خپله ځانه سره و ویل: لکه څرنګه چې قریش وایي په والله دئ شاعر دی، خو رسول الله ﷺ په دغه وخت کې دغه آیاتونه تلاوت کړه:

﴿إِنَّهُۥ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ۝ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ ۚ قَلِيلًا مَّا تُؤْمِنُونَ ۝﴾.

یعني: بېشکه خامخا دغه قرآن د مکرم عزتمن رسول قول دی او دا قول د کوم شاعر قول نه دی، تاسې ډیر لږ ایمان راوړی (بلکه نه مومنان کېږی)

عمرؓ وایي ما د ځان سره و ویل: چې شاعر نه دی نو کاهن دی او بیا رسول الله ﷺ دغه آیات شریف تلاوت کړی:

﴿وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ ۚ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ۝﴾.

. او دغه قرآن د کاهن قول نه دی لکه تاسې چې ګمان کوی، تاسې لږ پند اخلی (بلکه هیڅ پند نه اخلی)

﴿تَنزِيلٌ مِّن رَّبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ۝﴾.

دغه قرآن د رب العالمین له طرفه نازل سوی دی او رسول الله ﷺ سورة تر آخره و وایه، عمرؓ وایي: څه نا څه تر تاثیر لاندې سوم اسلام مې زړه ته را نژدې سو.

دا هغه د اسلام تخم ؤ چې د حضرتِ عمرؓ په زړه کې کښېښوول سو مګر هغه د جاهلیت آثار او تقلیدي قومیت، د پلرو او نیکه ګانو د دین لوی والی او د هغه دین سره علاقه، بیا هم پر دغه حقیقت چې د ده پر زړه یې رغ کاوه غالبه وه، بیا هم په خپل عمل کې د اسلام ضد او د مسلمانانو دښمن ؤ، د هغه خپل زړه په پټ شعور لا نه ؤ قانع، خو بیا هم چې د ده په دباندني ژوند کې هغه اول نرم والی په ده کې ولیدل سو، هغه و حبشې ته د مسلمانانو د هجرت په وخت کې ؤ.

مسلمانانو خو یوه په بل پسې هجرت کاوه، نو د مسلمانانو څخه یوه ښځه وه چې اُمِ عبدالله ورته ویل کېده دغې ښځې غوښته چې هجرت وکړي، نو یې د خپل زوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالله سره داسي اتفاق وکړی چي ته جلا رهي سه او زه به جلا رهي سم او د فلاني غره تر شا به سره يو ځای سو او بيا به په ګډه سره ځو، مسلمانانو هجرت په پټه کاوه ځکه کفارو هجرت ته هم نه پرېښوول، نو عبدالله تر مور د مخه د هغه وعده سوي غره شا ته ولاړی او أمِ عبدالله د شپې نا وخته پر خره سپره سوه د لاري د ضرورت شيان ور سره دي پسي را رهي سوه، د مکې مکرمې څخه چي و وتل عمر بن الخطاب په مخه ورغلی، وې ليدل چي ښځه د سفر دپاره تياره او آماده ده، ويل: يا أم عبدالله! چيري ځې ؟ مسلمانان خو د سفر کولو څخه منعه دي.

ښځي ورته و ويل: يا عمر! آزارونه مو را کړل، مځکه مو را باندي تنګه کړه، پړې مو ږدی چي درڅخه ولاړ سو نه تاسي مورږ غواړی نه مورږ تاسي غواړو نو مي پرېږده چي هجرت درڅخه وکړم، تا ته څه تاوان رسيږي که دي پرېښوولم او ولاړم، عمرﷺ د دغو خبرو په اورېدلو سره نرم سو او ښځي ته يې و ويل: دا نو جلا والی دی يا أم عبدالله؟ (أمِ عبدالله او عمرﷺ په نسب سره نژدې او شريک وه) ښځي و ويل: هو! فراق او جدايي ده، عمر ﷺ و ويل: په مخه دي ښه او سلامتيا دي ملګرې سه.

د اول وار دپاره عمر نرميږي او څه نه وايي، ښځه په تعجب کي سوه او ولاړل، پر هغه وعده سوي ځای د خپل زوی سره يو ځای سوه، زوی يې پوښتنه ځني وکړه چي چا خو و نه ليدې؟ ښځي ويل يا! بل چا نه يم ليدلې يوازي عمر وليدم، زوی يې ويل عمـــــر؟ دا لوی مصيبت دی او ته يې څنګه پرېښوولې؟ ښځي قصه ورته وکړه او ويل تر دغه سوال او جواب زيات شئ نه دی پېښ سوی او په آخر کي يې دا هم راته و ويل: په مخه دي ښه سه، زوی يې ورته و ويل: مورا ستا لکه چي د دغي جملې د ويلو په سبب د عمر اسلام راوړلو ته اميد پيدا سوی دی؟ ښځي ويل: هو داسي را ته معلوميږي، عبدالله و ويل: والله د خَطاب خر به د شهادت کلمې و وايي خو عمر به يې و نه وايي.

دا هغه اوله نرمي وه چي د عمرﷺ څخه ښکاره سوه مګر دغه نرمي مَيل و اسلام ته نه ؤ بلکه دا فقط د دغي ښځي سره نرمي وه، عمرﷺ چي کور ته راغلی په چرت او فکر کي دی چي دغه تفرقه او د قوم پاشل ولي پېښيږي؟ دغه ښځه د ده د قوم څخه ده او حبشې ته هجرت کوي، د دې ټولو مصائبو او مشکلاتو سبب څه شی دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پسله فکره دې نتیجې ته ورسېدی چې د دغو ټولو اختلافاتو سبب محمّد ﷺ دی. نو یې نیت او عزم وکړی چې رسول الله ﷺ و وژني که څه هم دئ د هغه په بدله کې و وژل سي مهمه نه ده مکه خو به د دغو مشکلاتو څخه خلاصه کړم.

نو یې د رسول الله ﷺ د وژلو إراده د ځان سره پخه کړه، سهار یې توره واخیستل او له کوره څخه د رسول الله ﷺ د وژلو په نیت و وتی، په لار کې یوه صحابي ولیدی چې نوم یې نعیم بن عبدالله ؤ او په پټه مسلمان سوی ؤ، د ده په اسلام څوک نه وه خبر، کله چې دغه نعیم ولیدل چې د عمر له مخه د شر علامې پورته کیږي توره ور سره ده او د جنګ دپاره تیار دی ویل: د خیره یا عمر! چیرې ځې؟

عمر رضي الله عنه ویل: غواړم چې هغه څوک و وژنم کوم چې زموږ قوم یې سره متفرق کړی او پاشلی دی، زموږ پلرونه بیعقلان بولي او زموږ آلهه یا خدایان په بده سره یادوي، نعیم د دې خبرو په اوریدلو سره و بېرېدی ځکه عمر جبّار، شدید او قهرمن سړئ دی، د یوه شي إراده چې وکړي هغه تر سره کوي.

نعیم غواړي چې عمر د دغه کاره څخه را وګرځوي، نو یې ورته و ویل: که ته محمّد و وژنې آیا ته به د عبدالمطلب د اولادې څخه خلاص سې؟ عمر ویل: داسې را معلومیږي چې ته هم له خپله دینه اوښتی یې او ویل: که څه هم د عبدالمطلب اولاده ما و وژني زه دغه کار کوم، نعیم ولیدل چې عمر د رسول الله ﷺ د وژلو ټینګ عزم او إراده کړې ده حتّی خپل مرګ یې هم فرض کړی او منلی دی.

هو! هلته داسې نور خلک هم وه چې د رسول الله ﷺ د وژلو تقاضاء او آرزو یې درلودل، مګر دا کار یې نه سوای کولای ځکه هغه د عبدالمطلب د اولادې څخه پرخپل مرګ بېرېدل.

هر چا ته دا معلومه وه که څوک رسول الله ﷺ و وژني د عبدالمطلب کورنۍ هیڅکله هغه سړئ بېله مرګه نه پرېږدي مګر عمر چې دا کار کوي د خپل ځان مرګ یې فرض کړی دی، نعیم فکر وکړی چې یوه داسې حیله جوړه کړي چې لږ تر لږه دومره وخت پیدا کړي چې رسول الله ﷺ یا اصحاب کرامو ته خبر ورکړي، نو یې عمر رضي الله عنه ته و ویل: چې داسې ده نو ته یې باید اول د خپلې کورنۍ څخه را شروع

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي (اصلاً د نعیم مقصد دا دی چي عمر په یوه بل کار مشغوله کړي او دئ رسول الله ﷺ ته خبر ورسوي) عمر ویل: مقصد دي څوک دی؟ نعیم ویل: خور دي: فاطمه بنت الخطاب او د دې مېړه د دینه اوښتي دي او هغه دین یې پرې ایښی دی چي ته پر هغه دین یې، عمر نه ؤ خبر چي خور او اخښی یې مسلمانان سوي دي، ځکه اسلام ته دعوت پټ او سِرّي ؤ، اسلام نه ؤ پټ، رسول الله ﷺ په ښکاره سره اسلام بیاناوه او په ښکاره سره یې عبادت کاوه، مګر ځیني کسان چي اسلام ته داخلېدل یا داخل سوي وه هغو خپل اسلام نه ښکاره کاوه، هر چا د خپل اجتماعي حال او مقام سره عمل کاوه، چا په پټه ایمان راوړی چا په ښکاره، فاطمه بنت الخطاب رضي الله عنها د عمر خور د هغي جملې څخه وه چي خپل اسلام یې پټ ساتلی ؤ، نو ځکه عمر رضي الله عنه له نعیمه څخه پوښتنه وکړه چي آیا زما خور خپل دین پرې ایښی دی؟ نعیم ویل هو، عمر رضي الله عنه د رسول الله ﷺ له طرفه را وګرځېدی د اخښي او خور د کور پر طرف رهي سو.

د فاطمې رضي الله عنها مېړه د عمر بن الخطاب اخښی سعید بن زید بن عَمرو بن نُفَیل دی دغه سعید د هغه زید زوی دی چي د مخه یې بیان درته وسو چي مُوَحِّد، حنیف او د ابراهیم علیه السلام پر دین ؤ او سعید بن زید رضي الله عنه د اولو مسلمانانو څخه دی او د هغه عشرهٔ مبشره څخه دی چي رسول الله ﷺ د جنت زېری ورکړی دی.

په دغه وخت کي چي عمر رضي الله عنه د خپلي خور فاطمې کور ته ورځي سعید رضي الله عنه د فاطمې خاوند هم په کور کي دی، خَباب بن الأرت رضي الله عنه هم د دوی سره دی او قرآن مجید ورته وایي ځکه رسول الله ﷺ هغو کسانو ته چي نوي په اسلام مشرفه کېدل هغه کسان ور استول چي مخ کي یې ایمان را وړی ؤ چي قرآن او اسلام ور وښیي.

نو دوی درې نفره سره ناست دي قرآن کریم وایي چي عمر کور ته ور داخل سو او دننه په خونه کي یې د قرآن مجید د ویلو آواز واورېدی، پوره یې نه اوري فقط یوه همهمه او ړوړ اوري، غوږ یې ورته ونیوی بیا هم نه پر بېلېږي نو یې دروازه ور پوري وهل.

عمر جبّار! تاسي فکر کوی چي د عمر به څومره قوت او طاقت ؤ؟ عمر په بدن ډېر لوی سړئ ؤ، د هغو ډېرو غټو خلکو څخه ؤ ډېر لوی او قوي بدن یې ؤ، کله چي به پر آس سپور سو پښې یې مځکي ته رسېدې، د ده په مثل غټ سړئ په ټولو مسلمانانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي نه ؤ بېله خالد بن وليد رضی الله عنه څخه، د دوی دوو د غبرګ واله په باره کي وايي: کله چي به ډېر مسلمانان سره يو ځای سوه د ټولو له منځه به خالد او عمر رضی الله عنهما معلومېدل، د عمر رضی الله عنه ډېر لوی او برداره ځيګر ؤ د ده په ليدلو څوک بېرېدی، هيبت او دبدبه يې درلودل.

دغه جبّار عمر دروازه ور پوري وهل خور يې وبېرېدل ژر يې خَباب رضی الله عنه په پَستو کي پټ کړی (پَستو په پښتو کي هغي کوچني خوني ته وايي چي د استوګني د خوني په آخر کي د ګدام يا مخزن په شکل سره وي او په عربي کي مَخدَع ورته ويل کيږي) خباب رضی الله عنه يې هلته پټ کړی فاطمي رضی الله عنها هغه د قرآن مجيد ورقه پټه کړه او بيا يې دروازه خلاصه کړه، عمر ورننوتی او ويل: تاسي څه شي وايه؟ هغو ويل: هيڅ شئ نه ؤ موږ په خپل منځ کي خبري سره کولې، عمر ويل: يا! ما يو څه واورېدل آيا دا هغه د محمّد خبري وې؟ سعيد رضی الله عنه و ويل: يا عمر! که حق بېله ستا له دينه په بل دين کي ؤ؟ عمر پر سعيد رضی الله عنه ناري کړه: اَصبأتَ؟ آيا له دينه اوښتی يې؟ سعيد و ويل: بَلی اَسلمتُ، يا! له دينه نه يم اوښتی بلکه مسلمان سوی يم، عمر هغه خپل اخښی سعيد را چپه کړی او وهي يې، د عمر خور فاطمي رضی الله عنها عمر ځني را پورته کړی او خپل خاوند خلاصوي، عمر خپله خور فاطمه هم پرمخ په چپلاخه يا څپېړه و وهل، د هغې شونډه پرې سوه او ويني ځني را ايله سوې، عمر جبّار او شديد دی رحم او شفقت يې هېر دي خور يې په ژړا سوه او ويل: هو موږ مسلمانان سوي يو پر الله او د هغه پر رسول مو ايمان راوړی دی: ﴿أشهَدُ أن لاَ إلهَ إلا اللهُ وَأشهَدُ أنّ محمّداً رسولُ الله﴾.

عمر نا اميده سو او وې ليدل چي خور يې ژاړي او د خولې څخه يېويني بهيږي وشرمېدی او پر خپل عمل پښېمانه سو، په زړه کي يې رحم او شفقت پيدا سو چي څنګه خپله خور وهي او دا هم اول وار ؤ چي خور يې و وهل نو يې په نرمه لهجه ورته و ويل: هغه ورقه چي تاسي ويل هغه را ښکاره کړی چي زه يې و وايم، خور يې ويل: يا! نه يې درښکاره کوم، عمر ويل: قسم په لات او عزیٰ په بد نيت لاس نه ورو‌ړم فقط رايې کړه چي وېې ګورم او تاوان هم نه ور رسوم، خور يې پوه سوه چي عمر نرم سو نو يې ورته و ويل: يا عمر! دا کلام الله دی او ته مشرک او نجس يې که دي د هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ویلو اراده وي یو وار غسل وکړه بیا به ورقه درکړم چي ویې وایې.

د عمر فکر او چرت په هغه ورقه کي بند سو چي دا به څه شي وي او څه به پکښي لیکلي وي نو له ډېره شوقه موافق سو غسل خانې یا تشناب ته ننوتی او غسل یې وکړی کله چي را و وتی خور یې هغه ورقه ورکړه چي قرآن مجید پرلیکل سوی ؤ، د حضرتِ عمر ﷺ لیک او لوست زده وه او د ورقي په ویلو یې شروع وکړه په ورقه کي لیکل سوي وه:

﴿بسم الله الرّحمٰن الرحیم﴾.

عمر ﷺ و ویل: الرّحمٰن او الرّحیم څومره ښه پاک او طیب، نېک او مبارک نومونه دي، بیا لیکل سوي وه:

﴿طه ۞ مَآ أَنزَلْنَا عَلَيْكَ ٱلْقُرْءَانَ لِتَشْقَىٰٓ ۞﴾.

یعني: اې محمّده! موږ د دې دپاره دا قرآن پر تا نه دی نازل کړی چي ته ځان په محنت او مشقت کي واچوې.

﴿إِلَّا تَذْكِرَةً لِّمَن يَخْشَىٰ ۞﴾.

بلکه موږ د هغه چا دپاره پند او نصیحت نازل کړی دی چي د الله جل جلاله څخه بیرېږي.

﴿تَنزِيلًا مِّمَّنْ خَلَقَ ٱلْأَرْضَ وَٱلسَّمَٰوَٰتِ ٱلْعُلَى ۞﴾.

نازل سوی دی د هغه چا له طرفه چي پیدا کړي یې دي ځمکه او لوړ لوړ آسمانونه.

﴿ٱلرَّحْمَٰنُ عَلَى ٱلْعَرْشِ ٱسْتَوَىٰ ۞﴾.

دغه د ځمکو او آسمانو خالق ډېر مهربان (رحمان) پر عرش مستولي او غالبه دی.

﴿لَهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ ٱلثَّرَىٰ ۞﴾.

خاص ده لره دي (یوازي دئ یې مالک دی) د هغو شیانو چي په آسمانو کي دي او د هغو شیانو چي په ځمکه کي دي او د هغو شیانو چي د ځمکي او آسمانو په منځ کي دي او د هغو شیانو چي تر ځمکه لاندي دي دغه ټول موجودات په پیداکولو، په ملکیت په فرمان برداري کي یوازي د ده جل جلاله دي بل هیڅوک نه دی ورسره شریک.

﴿وَإِن تَجْهَرْ بِٱلْقَوْلِ فَإِنَّهُۥ يَعْلَمُ ٱلسِّرَّ وَأَخْفَى ۞﴾.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او که په خبرو یا ذکر کولو سره جَهَر په زورَوالی کوي، دې ته ضرورت نسته ځکه چې بېشکه دغه الله خبر او عالم دی په پټه خبره او تر هغې هم په پټه چې د زړه حال دی (الله عزوجل ته په زوره خبري، کراري خبري بلکه پټ د زړه حال ټول یو شئ دي، په ټولو حالاتو عالم او خبر دی)

﴿ٱللَّهُ لَآ إِلَـٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ لَهُ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ ﴿٨﴾﴾.

الله نسته بل معبود بر حق مګر یوازې هم دئ جل جلاله دی، خاص ده لره دي ښه نومونه او صفتونه.

دغه د سورة طٰه آیاتونه وايي تر خودې آیات شریف ته ورسېدی چې الله عزوجل فرمايي:

﴿إِنَّنِىٓ أَنَا ٱللَّهُ لَآ إِلَـٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعْبُدْنِى وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ لِذِكْرِىٓ ﴿١٤﴾﴾.

بېشکه چې زه الله یم، بېله ما بل هیڅوک د عبادت وړ او لائق نسته، نو زما عبادت کوه او زما د یادولو دپاره لمونځ آداء کوه.

﴿إِنَّ ٱلسَّاعَةَ ءَاتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا﴾.

بېشکه چې قیامت را تلونکی دی زه إراده لرم چې د هغه د راتللو وخت پټ او مخفي وساتم.

﴿لِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍۭ بِمَا تَسْعَىٰ ﴿١٥﴾﴾.

دپاره د دې چې هر چا ته د هغو عملو جزا ورکړل سي چې دوی يې کوي.

داسې آیاتونه دي چې ټول د الله جل جلاله او د قیامت په باره کې خبري کوي، حضرتِ عمر رضي الله عنه د دغو آیاتو په تلاوت سره نرم سو د کلام الله تر تاثیر لاندې راغلی د مسلمانېدلو إراده يې سوه نو يې و ویل: دا څومره ښه او مکرم کلام دی محمّد ﷺ را وښوی چې ور سم.

خباب بن الأرت رضي الله عنه خو پټ ؤ او دا خبري اوري، دلته چې عمر رضي الله عنه دا خبره وکړه خباب بن الأرت رضي الله عنه را وغورځېدی ویل: زیری درکوم یا عمر! زه دا آرزو لرم چې د رسول الله ﷺ د جمعې د شپې دعاء ستا دپاره سې هغه چې ویې فرمایل: الهي په عمر بن الخطاب یا ابوجهل بن هشام سره اسلام معززه کړې او درځه رسول الله ﷺ به زه در وښیم، نو يې حضرت عمر رضي الله عنه د أرقم بن ابی الأرقم کور ته ور رهي کړی، هغه کور

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي د مسلمانانو د اجتماع او تعليم ځاى ؤ، كله چي دوى د أرقم كور ته ورسېدل، د عمر رضي الله عنه سره تر اوسه هغه توره ور سره وه او د جنګ دپاره آماده معلومېږي او هلته بيا هغه نعيم رسول الله ﷺ ته خبر ور وړى ؤ چي عمر ستا د وژلو په نيت را رهي دى.

اصحابِ كرامو ته ټول اخبار داسي رسېدلي دي چي عمر را رهي دى او غواړي چي رسول الله ﷺ و وژني، په هغه نوره قصه چي د فاطمې بنت الخطاب او سعيد بن زيد رضي الله عنهما په كور كي پېښه سوه نه دي خبر، نو خود اصحاب كرام دلته د دغه راتلونكي خطر د مقابلې دپاره تيار او آماده دي، كله چي عمر رضي الله عنه د أرقم بن ابى الأرقم كور ته ور ورسېدى او د كور دروازه يې وټكول يو د اصحاب كرامو څخه ور ولاړ سو د دروازې تر چاك يې ورته وكتل، وې ليدل چي عمر توره په لاس ولاړ دى رسول الله ﷺ چي دننه په خونه كي ؤ هغه ته يې حال و وايه او دلته اصحاب كرام د سراى په ميداني كي سره را ټول دي، حمزه رضي الله عنه پوښتنه وكړه چي څه پېښه ده؟ دوى ويل: عمر دى، حمزه رضي الله عنه ويل: عمر؟ دروازه ور خلاصه كړى كه د ده راتګ د خير په نيت ؤ خير به وويني او كه د شر په نيت راغلى ؤ د ده په توره به يې و وژنو.

هو! دا صحي ده چي عمر غټ او ډير قوي دى مګر سيّدنا حمزه رضي الله عنه جنګي پهلوان او فارِس دى داسي پهلوان دى چي په قريشو كي يې مثل نسته، په دغه وخت كي رسول الله ﷺ د خوني يا كوټې څخه را ووتى، حمزه رضي الله عنه و ويل: پرې يې ږدى چي كور ته راسي زه يې د ده په توره وژنم، رسول الله ﷺ و فرمايل: يا حمزه! ته نوزه، حمزه هم د رسول الله ﷺ په امر خوني ته ننوتى او رسول الله ﷺ و فرمايل: عمر ته دروازه ور خلاصه كړى، اوس خلګ په حيرت كي دي! چي عمر د ده ﷺ د وژلو دپاره راغلى دى او رسول الله ﷺ وايي: دروازه ور خلاصه كړى حال دا چي د رسول الله ﷺ سره كوم ساتونكى هم نسته او حمزه رضي الله عنه چي په مسلمانانو كي قوي او پهلوان دى هغه ته يې هم و ويل: ته خوني ته ننوزه، مګر چاره نسته د رسول الله ﷺ اطاعت حتمي دى، عمر ته يې دروازه ور خلاصه كړه او عمر كور ته ور ننوتى، غټ، قوي، جابر، شديد سړئ توره هم ور څخه ده، رسول الله ﷺ ور نژدې سو عمر رضي الله عنه يې تر ګرېوانه ونيوى او شديد تكان يې وركړه په دومره قوت سره يې وښوراوه چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمر پر ځنګنو کښېنستی او رسول الله ﷺ و فرمایل: « أَمَا اٰنَ لَکَ یَابنَ الخطاب أن تُسلِمِ». یعني: اې د خطاب زويه! د دې وخت نه دی راغلی چي مسلمان سې؟ او نور يې هم پسي و فرمايل: او ته تر هغو نه مسلمانېږې چي الٰهي غضب درباندي نازل نه سي؟ لکه پر وليد بن المغيره چي نازل سو او وې فرمايل:

«اللّهم هذا عمر بن الخطاب اللّهم أعِزَّ الإسلامَ بِعمر بن الخطاب»

عمر ﷺ و ویل:

« أشهد أن لا إله إلا الله، و أشهد أنّکَ رسولُ الله »

رسول الله ﷺ تکبير و وايه او کوم اصحاب کرام چي دلته موجود وه هغو هم په لوړ آواز ناري کړه: الله اکبر، دا تکبير په دومره لوړ آواز ؤ چي ټولي مکې واورېدی.

قريشو و ويل: والله يوه حادثه پېښه ده او لويه حادثه ده، رسول الله ﷺ پوه سو چي خبره ښکاره او واضحه سوه او خلک خبر سوه، نو يې اصحاب کرام امر کړه چي خپلو کورو ته ولاړ سی، ټول مسلمانان د أرقم ﷺ له کوره په تلوار و وتل او هر يو پر خپله لار ولاړی.

عمر ﷺ وايي: کله چي ما اسلام را وړی د ځانه سره مي فکر وکړی چي د اهلِ مکې څخه څوک د رسول الله ﷺ سره ډېر عداوت لري؟ خپل زړه راته و ويل: ابوجهل، نو ورغلم او د ابوجهل دروازه مي ور وټکول، ابوجهل را و وتی ويل:

أهلاً و سهلاً مرحباً بِابنِ أخي!

او ويل: څنګه راغلی يې؟ ما ويل: غواړم چي خبر دي کړم چي ما پر الله او د هغه پر رسول محمّد ﷺ ايمان را وړی او ټول هغه شيان منم چي محمّد ﷺ را وړي دي، ابوجهل د کور دروازه په زوره بنده کړه او ويل: (تَبًّا لکَ) تا لره دي مرګ يا هلاکت وي، زما دي ټوله ورځ را خرابه کړه په شنه سهار دي دا زېری را باندي وکړی دا څه خبر ؤ چي تا ما ته راوړی.

تاسي پوهېږی چي عمر د همت او مړاني، د قصد او عزم خاوند ؤ، د ده اسلام ټولو مشرکانو ته ذِلّت او سپکاوی ؤ او مسلمانانو ته عزت، شرف او خوشالي وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت عمرؓ وايي: کله چي به يو څوک مسلمان سو کفار به پر را وګرځېدل وهل او ټکول به يې ورکول، خو کله چي زه مسلمان سوم زما ماما ته ورغلم چي عاصي بن هاشم ؤ او په خپل اسلام مي خبر کړی، هغه په کور ننوتی او دروازه يې را ته وتړل او بيا د قريشو يوه بل لوی سړي ته ورغلم (چي ښايي دغه ابوجهل وي) هغه مي هم په خپل اسلام خبر کړی، هغه هم دروازه را ته بنده کړه او په کور ننوتی، بيا عمرؓ پوښتنه وکړه چي څوک سړ او پټ راز نه ساتي؟ خبر ژر نشروي او هر ځای يې بيانوي، عمرؓ غواړي چي د ده د مسلمانېدلو خبر ژر نشر سي او ټول قريش په خبر سي، خلکو ورته وويل: د خبر د نشرولو دپاره تر جَميل بن مُعَمّر بل مناسب څوک نسته، نن خبر ورته و وايه په دغه ورځ د مکې ټول ښار در خبروي د هغه وخت د بي بي سي راډيو ؤ، عمرؓ د جميل پر طرف ور رهي سو، د دغي قصې روايت عبدالله بن عمرؓ کوي، او وايي: زه په خپل پلار پسې وم چي پلار مي جميل بن مُعَمّر ته ورغلی جميل د کعبې شريفي سره ناست ؤ، عمرؓ ور سره کښېنستی او ور ته ويې ويل: يا جميل! آيا ته نه يې خبر؟ هغه ويل: په څه شي؟ ويل: ته نه سوې خبر چي زه وايم:

﴿أشهد أن لا إله إلا الله، و أن محمّداً رسولُ الله﴾

عبدالله بن عمرؓ وايي: والله زما پلار ته يې هيڅ جواب ورنه کړی او نه يې پوښتنه ځني وکړه چي کله يا څنګه بس ولاړ سو او ناري يې کړه: يا معشرَ القريش! عمر له دينه واوښتی، عمرؓ تر شا په پسې دی او وايي: دئ دروغ وايي بلکه زه مسلمان سوم او وايم:

﴿أشهد أن لا إله إلا الله، وأشهد أن محمّداً رسولُ الله﴾

عمرؓ خپل اسلام د ټولو قريشو په حضور ښکاره کړی، قريشو د حضرت عمرؓ په وهلو شروع وکړه دوی دئ وهي او دئ دوی وهي، دې وهلو له ماپښينه تر ماښامه دوام درلودی، خو په آخر کي عمرؓ ستړی سو، قريش ډير ډېر ځيني يې ځان هوسا کوي او ځيني يې وهل کوي، خو عمرؓ يوازي دی او پر له پسې وهل کوي.

قريش يو نفر نه دی پر عمرؓ له هره طرفه وارونه کيږي او وهل کيږي، عمرؓ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوه سو چي نور نه سم جنګېدلای، نو یې په دوی کي وکتل هغه د دوی شریف او معتبره چي عُتبه بن ربیعه ؤ هغه یې ونیوی او پر مځکه یې غځار کړي او د هغه پر ځیګر کښېنستی، نور قریش دئ وهي خو دئ د عتبه پر ځیګر ناست دی او دوې ګوتي د هغه پر سترګو ورموړي او ورته وایي: دغه خلک را څخه لیري کوې او که دي سترګي در وچاودم؟ عتبه نارې کړې چي ځني لیري سی پرې یې ږدی والله ړندوي مي، قریش هم لیري سوه عمرؓ یې پرېښاوه، ده هم عتبه ایله کړی، قریشو بیا حمله پر وکړه عمرؓ بیا عتبه ونیوی عتبه بیا نارې کړې، دوی دغه د ونیسه ایله که په حال کي وه څو عاص بن وائل د عَمرو بن العاصؓ پلار چي د قریشو د لویو مشرانو څخه ؤ راغلی، ویل: څه قصه ده؟ حال ورته وویل سو، هغه پوهېدی چي عمر شدید او د عزم خاوند دی او که دا مسئله نوره هم اوږده سي په خپله د قریشو په منځ کي فتنه جوړېږي نو ویل: یوه سړي د خپل ځان دپاره یو دین اختیار کړی پرې یې ږدی هغو هم پرېښاوه او عمرؓ خپل کورته ولاړی.

امام بخاري د عبدالله بن عمرؓ څخه روایت کوي او وایي: کله چي عمرؓ په کور کي ؤ دا بېره ورسره وه چي قریش به کورته پسي راسي، په دغه وخت کي عاص بن وائل السهمي ورته راغلی او دغه عاص په جاهلیت کي زموږ د حلفاوو څخه ؤ او عمرؓ ته یې وویل: څه درته پیښه ده؟ عمرؓ ویل: ستا قوم دا إراده کړې ده که زه مسلمان سوم ما و وژني، عاص بن وائل و ویل: څوک نه سي در نژدې کېدلای، عمرؓ وایي: پسله دغه چي عاص دا را ته و ویل نو زه په امان سوم، عاص چي له کوره ورووتی وې لیدل چي شېله په خلکو ډکه ده ویل چیري ځی؟ خلکو ویل: دغه عمر ته ورځو چي له دینه اوښتی دی ، عاص ویل: هغه ته څوک نه سي ورتلای، یعني: زما په جوار او ساتنه کي دی، بیا نو خلک سره وپاشل سوه، اوس نو عمرؓ هره ورځ د کعبې شریفي سره قرآن مجید وایي خو څوک د بیري نه سي ور نژدې کېدلای، دا خو نسبت ومشرکانو ته د عمرؓ ایمان را وړل وه مګر د مسلمانانو دپاره د عمر ؓ اسلام څه فایده ورسول؟ د هغه په باره کي عبدالله بن مسعودؓ وایي: موږ مسلمانانو د کعبې شریفي سره لمونځ نه سوای کولای ترڅو چي عمر اسلام را وړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صُهيب بن سنان الرومي رضي الله عنه وايي: کله چې عمر رضي الله عنه اسلام را وړی اسلام ښکاره سو او اسلام ته دعوت هم په ښکاره سره کېدی او موږ مسلمانان د کعبې شريفي پر شا وخوا ډله ډله کښېنستلای سوای پر کعبه شريفه مو طواف کولای سوای او که چا بد او نا لائق ـ را ته ويلي وای تر يوې اندازې مو د هغه جواب هم ورکولای سوای.

عبدالله بن مسعود رضي الله عنه وايي له کومه وخته چې عمر اسلام را وړی موږ په عزت سوو.

د مسلمانانو په حال کې دغه ټول تغير د هغې ورځې څخه راغلی چې عمر رضي الله عنه د أرقم بن ابی الأرقم کورته ورغلی او ويل: يا رسولَ الله! آيا موږ مسلمانان که مړه سو او که ژوندي پاته سو پرحق نه يو؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: هو قسم مي دي په هغه ذات وي چې زما د نفس اختيار د هغه په قدرت کې دی که مړه سی او که ژوندي پاته سی تاسي پرحق ياست، عمر رضي الله عنه و ويل: نو موږ ولي خپل دين او اسلام پټوو؟ قسم مي دي په هغه ذات وي چې ته يې په حق سره را لېږلی يې چې موږ دباندي ور وزو، رسول الله ﷺ هم هغه اصحاب کرام چې په دار الأرقم کې موجود وه د وتلو دپاره تيار او آماده کړل، مګر هو! هغه حُر او آزاد اصحاب چې د قريشو د ساداتو او اشرافو څخه وه، مريان او هغه ضعيفه خلک يې پرېښوول چې دغه نفر ټول ځلوېښت نفره سوه، نو رسول الله ﷺ دوه لينه يا دوه قطاره ځني جوړ کړه او ټول نفر په خپله اسلحه مسلح دي د يوه قطار په مخ کې حمزه بن عبدالمطلب رضي الله عنه دی او د بل قطار په مخ کې عمر بن الخطاب رضي الله عنه دی او د دوو قطارو په منځ کې سرورکائنات حضرتِ رسول الله ﷺ رهي دی، ټول مسلمانان د دار الأرقم څخه مسلح او منظم را و وتل او د کعبې شريفي طرف ته رهي دي پرلاري تهليل او تکبير وايي: لا إلٰه إلاّ اللهُ محمّدٌ رسولُ الله او الله اکبر وايي، قريش ورته ګوري او هيڅ يې په وسه و نه سوه نه يې آزار ورکړی او نه يې جنګ ور سره وکړی، د قريشو د ساداتو او اشرافو څخه ځلوېښت نفره مسلمانان دي، په دغه طريقه سره د الله عزّوجلّ دين ښکاره او روښانه سو، و اسلام ته دعوت او اسلامي عبادت د هغه پټ حاله څخه و اظهار او اعلان ته را و وتی او د دغي ورځي څخه د رسول الله ﷺ له طرفه و عمر رضي الله عنه ته د فاروق لقب ورکړل سو.

اوس چې عمر رضي الله عنه اسلام ته داخل سو او دعوت ښکاره سو د قريشو ژوند ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

تريخ سو او حيران دي چي څه وکړي؟ نو يې د مسلمانانو و اشد عذاب ته ملا وتړل، حتّى په خپله د رسول الله ﷺ او د هغه د اصحابو آزار يې شديد کړی، ابوجهل و رسول الله ﷺ ته ورغلی او ويل يا محمّد! ﷺ که دي تر دې وروسته زموږ خدايان په سپکه سره ياد کړل، بېکاره او بې قدرته دي وبلل موږ بيا ستا رب ته بښکنځل او بد ويل کوو، که څه هم قريشو الله جل جلاله په ربوبيت سره مانه او د هغه جل جلاله عبادت يې هم د بتانو د عبادت سره کاوه او ويل به يې: دغه بتان موږ و الله ته نژدې کوي، مګر نن ورځ يې د حسد او عناد په سبب دا جرئت وکړی او ويل: که تا بتانو ته بد و ويل، موږ و الله ﷻ ته بد وايو، نو په دغه باره کي د الله جل جلاله دا قول نازل سو چي فرمايي:

﴿وَلَا تَسُبُّواْ ٱلَّذِينَ يَدۡعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ فَيَسُبُّواْ ٱللَّهَ عَدۡوَۢا بِغَيۡرِ عِلۡمٍ﴾.[الانعام/۱۰۸]

يعني: اې مومنانو! هغو معبودانو ته بښکنځل او بد ويل مه کوی چي دغه کفار د هغو عبادت کوي، نو دوی به د خپله جهالته څخه الله جل جلاله ته په ناحقه سره بښکنځل وکړي.

په دغه آيات شريف سره مسلمانان د بتانو د بد ويلو څخه منعه سوه، که څه هم د بتانو په بد ويلو کي د اسلام مصلحت او فايده سته مګر لوی ضرر هم ور سره ملګری دی چي هغه پر الله جل جلاله بد ويل دي، نو مسلمانان هم د بتانو د بد ويلو څخه چپ او پټه خوله سوه، دا د دې دپاره چي هغه لويه او بده ګناه منعه کړل سي کومه چي پر الله جل جلاله بد ويل دي.

رسول الله ﷺ ته د دعوت د پرېښوولو دپاره د قريشو ړانديزونه

د دغو دوو مشهوره او معروفه پهلوانانو او قهرمانانو: حمزه بن عبدالمطلب او عمر بن الخطاب رضي الله عنهما ترايمان او اسلام را وړلو وروسته هغه د ظلم توري پردې څيري سوې او قريش د هغه عذاب ورکولو د نښې څخه پُر سد سوه، اوسويني چي مسلمانان ورځ په ورځ ډېرېږي، نو غواړي چي د رسول الله ﷺ سره د خبرو د لاري د دعوت په پرې ښوولو کي کومي فيصلې ته ورسيږي او د دې کار په مقابل کي چي رسول الله ﷺ هرڅه وغواړي دوی يې ورکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو دوی بېچارګان په دې نه پوهېدل چې تول هغه شیان چې لمر پر راخیژي و رسول الله ﷺ ته د دعوت په مقابل کې د ګُماشي د وزر قدر او قیمت نه لري او دوی په دغه خیلو وړاندیزونو کې ناکامه او نا امیده سوه.

هغه داسي: قریشو مشوره سره وکړه ویل اوس نو موږ ته دوې لاري پاته دي چې د هغو څخه به یوه عملي کوو، یو دا چې په خپله د محمّد ﷺ سره بحث او خبري وکړو قانع به یې کړو چې دغه د دعوت له کاره څخه لاس واخلي، که یې دا نه کړه قبوله نو دوهمه لار پاته ده چې هغه مخامخ مواجهه او مقابله ده، نو ویل څوک باید د خبرو دپاره ورسي چې خبري ور سره وکړي؟ د قریشو یو خاص مشر یې د دغه کار دپاره انتخاب کړی چې څوک وایي: ولید بن مغیره ؤ او څوک وایي عُتبه بن ربیعه ؤ، په هر صورت یوه ورځ قریش د خپل مجلس په ځای کې سره ناست دي، وې لیدل چې رسول الله ﷺ په مسجد کې یوازې ناست دی، ولید یا عتبه و ویل: یا معشرَ القریش! آیا محمّد ته ور نه سم؟ او خبري ور سره و نه کړم؟ ښایي زموږ د وړاندیزونو څخه یو شئ قبول کړي او موږ پرېږدي، قریشو ویل: هو ورسه او خبري ور سره وکړه، ولید هم ور ولاړ سو و رسول الله ﷺ ته کښېنستی او ویل: اې وراره! تا ته معلومه ده چې ته په قوم کې د لوړې مرتبې او ښه نسب خاوند یې او تا دغه خپل قوم ته داسي لوی شئ را وړی چې په هغه سره دې دوی وپاشل، د دوی پر دین او خدایانو دې عیبونه و ویل او د دوی تېر سوي پلرونه دې کافران وبلل، اوس زما څخه څه خبري واوره او په هغو کې ښه فکر وکړه ښایي د هغو څخه ځیني خبري قبولي کړې، رسول الله ﷺ و فرمایل: وایه یا ولید! زه یې اورم، هغه ویل: اې وراره که ته په دغه کار سره پیسې غواړې؟ دومره مال او پیسې به درته را تولي کړو چې تر موږ تولو مالداره او غني سې.

رسول الله ﷺ د کعبې شریفي سره ناست دی او غوږ یې ورته نیولی دی، دا د خبرو کولو او خبرو اورېدلو ادب دی (*موږ یې هم باید زده کړو*) که څه هم د ولید تولي خبري پوچې او بې معنٰی دي مګر ادب دا نه ایجابوي چې هر ګړئ د هغه خبري ورپرې کړي او خپلي خبري شروع کړي نو یې غوږ ورته نیولی دی.

ولید نور هم خپلو خبري پسي پوره کړې او ویل: که دي د دې کاره څخه شرف،

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشري او سرداري مقصد وي، د مکې عمومي سردار او رئیس به دي کړو، هیڅ فیصله به ستا د رأیې څخه مخالفه نه کوو او که پاچهي غواړې زموږ پاچا به دي کړو او که دي د دې کاره څخه مقصد ښځه وي هره پېغله چې ته لاس پر ایږدې در په نکاح به یې کړو او که دغه شئ تا ته یو خیال او تصور راځي یعني: سودا او وسوسه وي او ته یې د ځان څخه نه سې لیري کولای طبیب به درته را وغواړو او په دې لار کې به تر هغه وخته پیسې خرڅې کړو ترڅو چې ته جوړ یې.

که چیري رسول الله ﷺ د دین او دعوت خبري پرېږدي قریش تیار او آماده دي چې د هغه په بدله کې هر څه ورکړي او هر څه وکړي، قریش وایي: هرڅه چې ته وایې زموږ قبول دي پرتا ویل او پر موږ یې کول دي، خو د دین او دعوت خبري پرېږده، قریش تر دغې اندازې له اسلامي دعوته په تکلیف وه او د دعوت د نشرېدلو څخه په بېره کې وه، رسول الله ﷺ غوږ ورته نیولی دی.

کله چې ولید د خپلو خبرو څخه فارغه سو، رسول الله ﷺ ورته و ویل: ستا خبري خلاصې سوې؟ ولید ویل: هو، رسول الله ﷺ و ویل: اوس نو ما ته غوږ ونیسه.

اخلاق دغه دي: تر کومه وخته چې هغه خبري کولې دیٔ ﷺ چپ او خاموشه ؤ فقط غوږ یې نیولی ؤ، کله چې ولید د خبرو کولو څخه فارغه سو رسول الله ﷺ و ویل: اوس نو غوږ ونیسه، هغه ویل: ښه وایه، رسول الله د دغو ټولو خبرو په جواب کې د سورة حٰمٓ السجده څو آیاته ورته تلاوت کړل، په نورو خبرو سره یې هیڅ جواب ورنه کړی، د هغه دپاره فقط قرآن مجید کافي ؤ، رسول الله ﷺ و ویل:

﴿ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ ۞ حم ﴿١﴾ تَنزِيلٌ مِّنَ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ ﴿٢﴾ كِتَابٌ فُصِّلَتْ آيَاتُهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٤﴾ وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِي أَكِنَّةٍ مِّمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ وَفِي آذَانِنَا وَقْرٌ وَمِن بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ إِنَّنَا عَامِلُونَ ﴿٥﴾ ﴾.

ژباړه: دغه قرآن د هغه الله له طرفه را لېږل سوی دی چې ډېر مهربانه او ډېر رحم کوونکی دی، قرآن داسې کتاب دی چې آیاتونه یې په تفصیل سره بیان سوي دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرآن دی چې په عربي ژبه لوستل سوی دی، د هغه قوم دپاره چې پوهیږي، مومنانو ته په جنت سره زېرى وركوونكى دى او كفارو ته له دوږخه بېرووونكى دى، نو د دغو كفارو څخه ډېرو مخ وګرځاوه، دوی حق نه اوري او دغه كفار محمّد ﷺ ته وايي زموږ زړونه په پردو كي دي، په هغه څه نه پوهيږو چي ته موږ هغه ته دعوتوې (چي توحيد او قرآن دی) او زموږ په غوږو كي دروند والی دی (ستا خبري نه اورو) زموږ او ستا په منځ كي د مخالفت پرده ده، نو ته په خپل دين عمل كوه او موږ په خپل دين عمل كوونكي يو.

رسول الله ﷺ دغه آياتونه ور ته تلاوتول ترڅو د الله ﷻ دې قول ته ورسېدی:

﴿فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِّثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ ۝١٣﴾.

ژباړه: كه چيري دغو كفارو د حقه څخه مخ واړاوه، نو ته دوی ته و وايه: زه تاسي د سخت عذابه څخه بېروم په مثل د سخت عذاب د عاديانو او ثموديانو، چي پر عاديانو باد صُر صُر مقرره سو او پر ثموديانو جبريل عليه السلام چغه او ناره وكړه.

وليد د صاعقې د نامه په اورېدلو سره ډېر زيات وبېرېدی له خپله ځايه ور ولاړ سو د رسول الله ﷺ پر مبارکه خوله يې لاس ور کښېښاوه چي چپ سي او نوري د عذاب خبري و نه كړي او ويل: د الله روی مي در وړی دی رَحم، د الله روی مي در وړی دی رَحم، وليد له ډيري بيري وارخطا سو چي پر دوی به هم داسي صاعقه نازله سي لكه د عاد او ثمود صاعقه او بيرته راغلی پر خپل ځای كښېنستی، رسول الله ﷺ نور آياتونه هم پسي تلاوت كړه تر څو د سجدې و آيات ته ورسېدی د سجدې آيات چي يې تلاوت كړی رسول الله ﷺ سجده وكړه او بيا يې ورته و ويل: يا وليد! وادي ورېدل؟ اوس نو ته او دغه آياتونه، زما له طرفه ستا جواب دغه دی.

نه بحث ؤ نه مناقشه او نه نور دلائل وه، فقط او فقط د ده د خبرو جواب د قرآن مجيد آياتونه وه، وليد له خپله ځايه لكه بېهوښه ولاړ سو، دا د قرآن مجيد سحر او اعجاز دی، دا د قرآن كريم تأثير دی، وليد د اول وار دپاره قرآن مجيد مفصل او بې رغه روغه واورېدی، داسي يې واورېدی چي غوږ يې ورته نيولی ؤ، فكر او پام يې پركاوه، د قرآن مجيد تر تاثير لاندي راغلی دی ولاړ سو او بيرته قريشو ته ورغلی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول قریش په دارالندوه کې د ده په انتظار ناست وه، دئ یې د بحث او پېشنهاد دپاره لېږلی ؤ او اوس ټول د جواب په انتظار دي، خو ولید لکه مسحور او بېهوښه دارالندوه ته ورننوتی، د دغه عجیب کلام تر تاثیر لاندې ؤ، رسول الله ﷺ فرمایي:

« انَّ منَ البَیَان لَسحراً»

یعني: بیشکه ځینې بیانونه د سحر تاثیر لري، کله چې د بشر ځیني کلام یا بیان سحري تاثیر ولري، نو د قرآن مجید او الٰهي کلام په باره کې څه فکر کوې؟

رشتیا هم ولید بن المغیره د قرآن مجید په اورېدلو مسحور سوی ؤ، کله چې دارالندوه ته ورننوتی او قریشو ولیدی، ویل: سړئ بیرته راغلی مګر په والله نه په هغه مخ چې تللی ؤ په سړي کې ډېر فرق راغلی دی، ولید کښېنستی قریشو ورته وویل څه خبر دې راوړی؟ ولید وویل: والله د محمّد څخه مې داسې خبرې واورېدې چې د هغه په مثل خبري مې په خپل عمر نه دي اورېدلې او دا خبره یې هم پر اضافه کړه:

« إنّ لقَوله لَحَلاوةٌ، وَإنّ عَلَیه لَطَلَاوةٌ، وَ إنّ أعلاهُ لَمُثمرٌ، وَإنّ أسفَلَهُ لَمُغدقٌ، وَ إنّهُ لَیَعلُوا وَلا یُعلٰی عَلَیه ».

یعني: د ده خبرې خوږ والی لري، په خبرو کې یې اعجاب او بنایست پروت دی، لفظ د خبرو یې مېوه لري، معنٰی د خبرو یې تنده پورته کوي، د ده خبرې تر هر چا لوړېږي او د ده پر خبرو څوک نه سي لوړېدلای.

د عربو لوړ والی، مهارت او پوهی په ژبه کې وه، سبحان الله! هر وخت چې الله ﷻ یوه قوم ته خپل رسول ورلېږلی دی د هغه شي معجزه یې ور سره ورکړې ده، چې دغه قوم به په هغه شي کې مشهوره او رسېدلی ؤ، مثلاً د عیسٰی علیه السلام قوم په طب کې شهرت درلودی او رسېدلی ؤ، نو د عیسٰی علیه السلام معجزې هم له دغه قسمه څخه وې چې پیس یې جوړاوه، مور زاده ړوند یې بینا کاوه، حتّٰی مړي یې ژوندي کول، ځکه چې دغه قوم ته دا ور معلومه سي چې دا د الله ﷻ له طرفه معجزه ده او د انسان کار نه دی.

همدارنګه د فرعون قوم چې په سحر او جادو کې رسېدلی او مشهوره ؤ، نو الله ﷻ موسٰی علیه السلام ته هم له دغه قسمه معجزې ورکړې، هغه دا چه د لاس لکړه یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومره لوی مار سو چي د ساحرانو ټول جوړ سوي شيان يې تېر کړل او لاس چي به يې له بغله را وايستی داسي به ځلېدی لکه لمر، نو ځکه د فرعون ساحرانو چي سحر يې پېژندی او د سحر ماهيت ور معلوم ؤ کله چي يې دغه معجزې وليدلې پوه سوه چي دا سحر نه دی بلکه الهي معجزه ده او ايمان يې راوړی.

عربو د دې شيانو څخه کوم شئ نه درلودی هغه دوی چي درلودی او رقابت به يې په کاوه او د هغه شي استادان وه هغه د ژبي فصاحت او بلاغت ؤ او واقعاً هم د تاريخ د شروع څخه بيا تر اوسه په ټول بشرکي د فصاحت او پراختيا په اساس بله داسي ژبه نه ده پيدا سوې لکه عربي، نو ځکه عربو ته له هغه جنسه معجزه راغله چي دوی په هغه کي مهارت درلودی، داسي شئ په معجزه کي نه ورته راغلی چي دوی د هغه په باره کي معلومات نه لري، بلکه عربو ته داسي شئ په معجزه کي راغلی چي دوی د هغه کار استادان وه او قرآن مجيد دومره بليغ او فصيح ؤ چي دوی ورته عاجزه سوه او تر اوسه هم ورته عاجزه دي، نو ځکه د وليد پر ژبه دغه جملې و ويل سوې.

قريشو ورته و ويل: يا وليد! تا خپل دين پرېښاوه؟ (أ صبأت يا وليد!) له دينه واوښتې؟ وليد ويل: يا! له دينه نه يم اوښتی مګر والله ما داسي کلام په عمر نه دی اورېدلی، قريشو ويل: دا شعر دی، وليد ويل: والله تر تاسي ټولو په شعر پوهېږم، د شعر په بحرو، په نثر، په شعر، په ټولو پوهېږم، شعر پېژنم د عربو ژبه را معلومه ده مګر د محمّد ﷺ کلام شعر نه دی، قريشو ويل: چي شاعر نه دی نو کاهن او کوډګر دی، وليد ويل: کاهن پېژنم او کارونه يې، د هغو د اور بلولو او شيانو سوځولو ټولي طريقې را معلومي دي، حتّی مېرګيان او د مېرګيانو مرض را معلوم دي، د لېوني او مېرګياني هيڅ حرکت پکښي نسته، قريشو ويل: نو ساحر او جادوګر دی، وليد ويل: سحر او ساحران پېژنم د هغو د شيانو تړل او غوټه کول را معلوم دي د هغو په پوکلو پوهېږم، د هغو د کارو څخه هيڅ کار پکښي نسته، قريشو و ويل: موږ نه پوهېږو چي څه درته و وايو، وليد ويل: يا قوم! زما خبره قبلوی؟ هغو ويل: وايه مقصد دي څه دی؟ وليد و ويل: دوه کاره دي چي د هغو څخه به يو کوی، قريشو ويل: هغه کارونه څه شي دي؟ وليد ويل: اول دا چه متابعت به يې وکړو ځکه د ده خبري حق دي، دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویل: په تا یې هم سحر کړی دی مونږ ځنګه خپل او د خپلو پلرو دین پرېږدو؟ دا هیڅ امکان نه لري، ده ویل: چې دا مو نه سوه خوښه او نه یې قبلوی نو دا دوهم کار وکړی، قریشو ویل: هغه څه شي دی؟ ده ویل: دئ او خلک سره پرېږدی، پرې یې ږدی چې خلک دعوت کړي په والله د ده دغه خبري چې دغه اوس ما واورېدې یو عظیم کیفیت لري که دئ پرخلکو غالبه سو د ده عزت او شرف ستاسي عزت او شرف دی، دئ هم د قریشو څخه دی د ده فخر ستاسي فخر دی، تاسي به په ده سره هغه بختور خلک سی او که خلکو دئ و وژی دا هم هغه شئ دی چې تاسي یې غواړی، د ولید خبره پخه او معقوله وه خو قریشو وویل: یا! والله! دئ او خلک به هیڅکله نه سره پرېږدو، ولید متردد سو چې قریش نه په اوله خبره راضي دي نه په دوهمه، ولید و ویل: اوس به نو آخري خبره درته وکړم، قریشو ویل: ښه! وایه، ولید ویل هغه مناسب او معقول شئ دا دی چې خلکو ته وایاست چې ساحر دی او زمونږ ټولو خبره باید یوه وي، کوم څوک چې د مکې له دباندي څخه راځي و هغو ته به مونږ ټول دغه یوه خبره کوو چې ساحر دی، نژدې او مناسبه خبره هم دغه ده چې د ده په خبرو کي سحر دی، د سحر په واسطه قوم سره جلا کوي، ښځه او خاوند سره جلا کوي پلار او زوی سره جلا کوي، سبحان الله! شیطان د دغه ولید لار و وهل، اوس لږ وخت د مخه ده کوښښ کاوه چې قوم ته سمه لار وروښيي مګر اوس دئ په خپله واوښتی او رسول الله ﷺ ته یې په بد ویلو شروع وکړه، نو د دغه ولید په باره کي د سورةُ المدثر دغه آیاتونه نازل سوه چې رب ﷻ فرمایي:

﴿ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا ﴿١١﴾ وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَّمْدُودًا ﴿١٢﴾ وَبَنِينَ شُهُودًا ﴿١٣﴾ وَمَهَّدتُّ لَهُ تَمْهِيدًا ﴿١٤﴾ ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ ﴿١٥﴾ كَلَّا ۖ إِنَّهُ كَانَ لِآيَاتِنَا عَنِيدًا ﴿١٦﴾ سَأُرْهِقُهُ صَعُودًا ﴿١٧﴾ إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ﴿١٨﴾ فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿١٩﴾ ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ نَظَرَ ﴿٢١﴾ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ ﴿٢٤﴾ إِنْ هَٰذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ ﴿٢٥﴾ سَأُصْلِيهِ سَقَرَ ﴿٢٦﴾﴾.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس به د دغه تلاوت سوو آیاتو مختصره ترجمه درته وړاندي سي:

﴿ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا ⑪﴾

الله جل جلاله فرمايي: ما او هغه څوک چي يوازې مي پيدا کړی دی سره پرېږده، د يوازي څخه مقصد دا دی چي هر سړئ د مور له نسه بې ماله او بې اولاده يوازي را وزي، فوج او لښکر، مال او دولت، اولادونه او اقرباء او نور شيان د ځانه سره نه را وړي او يا د يوازي څخه مقصد خاص دغه وليد بن مغيره دی ځکه دئ د پلار يو زوی ؤ.

﴿وَجَعَلْتُ لَهُۥ مَالًا مَّمْدُودًا ⑫﴾

او بيا مي ده ته ډېر زيات مال ورکړی.

﴿وَبَنِينَ شُهُودًا ⑬﴾

او زامن مي ورکړه چي د ده سره به په هر مجلس کي حاضر وه، وليد د ډېر مال خاوند او د لسو زامنو پلار ؤ چي دغه زامن به همېشه د ده په مجلس کي حاضروه.

﴿وَمَهَّدتُّ لَهُۥ تَمْهِيدًا ⑭﴾

تيار او آماده مي کړل ده لره په تيارولو سره، يعني: ده لره مي په دنيا کي د عزت او مشرتوب ټول اسباب آماده کړي وه.

﴿ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ ⑮﴾

او بيا طمعه او اميد کوي چي نور به يې هم ورزيات کړم.

﴿كَلَّآ ۖ إِنَّهُۥ كَانَ لِءَايَٰتِنَا عَنِيدًا ⑯﴾

هيڅکله داسي نه کوم چي مال، نفر او نعمتونه دې نور هم ور ډېر کړم، بېشکه چي هغه (دغه وليد) زموږ آياتو لره مخالف او عناد کوونکی ؤ.

﴿سَأُرْهِقُهُۥ صَعُودًا ⑰﴾

ژر ده چي د اور پر لوړ غره به يې وخېژوم (صَعُود) په دوږخ کي د يوه غره نوم دی چي همېشه کافران ورخېژول کيږي بيا د هغه غره له سره کښته را لغړول کيږي، چي دا هم د کفارو دپاره يو قسم عذاب دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿إِنَّهُۥ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ۝١٨﴾

بېشکه هغه فکر وکړی چي پر قرآن څنګه طعن یا عیب و وایم او په خپل زړه کي یې خبره جوړه کړه، چي و وایي: قرآن کریم سحر دی.

﴿فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ۝١٩﴾

پس هلاک سو، ملعون کړل سو، څنګه یې دا خبره جوړه کړه.

﴿ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ۝٢٠﴾

بیا دي هلاک او ملعون سي، خراب او برباد دي سي، څنګه یې دا خبره جوړه کړل چي قرآن سحر دی.

﴿ثُمَّ نَظَرَ ۝٢١﴾

بیا یې محمّد یا قرآن ته وکتل.

﴿ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ۝٢٢﴾

بیا یې مخ تریو او تندئ یې غوته کړی.

﴿ثُمَّ أَدْبَرَ وَٱسْتَكْبَرَ ۝٢٣﴾

بیا یې محمّد ته شا کړه او د اسلام څخه یې سر غړونه وکړه.

﴿فَقَالَ إِنْ هَـٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ ۝٢٤﴾

نو ویل: نه دی دا قرآن مګر سحر دی چي د نورو ساحرانو څخه را نقل سوی دی.

﴿إِنْ هَـٰذَآ إِلَّا قَوْلُ ٱلْبَشَرِ ۝٢٥﴾

نه دی دغه قرآن مګر قول د بشر.

﴿سَأُصْلِيهِ سَقَرَ ۝٢٦﴾

ژر به دئ د دوږخ اور ته داخل کړم، دغه سړئ چي حق یې وپېژندی او ده ته دغه حق واضح او روښانه سو، تر داسي اندازې چي خپل قوم یې هم ورته رابلی او بیا په یوه وار واوښتی، داسي اوښتل چي د حق دښمن وګرځېدی، نو خود دغه سړئ د اور مستحق دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿سَأُصْلِيهِ سَقَرَ﴾

ژر به دئ د دوږخ اور ته داخل کړم.

دغه آیاتونه د دغې حادثې یا سوال او جواب په سبب نازل سوه.

دوهم وار بیا
د رسول الله ﷺ سره د قریشو خبري

امام طبري او ابن کثیر او نور سیرت پوهان روایت کوي چي دوهم وار بیا د قریشو مشران چي په هغو کي ولید بن المغیره، عاص بن وائل هم وه، و رسول الله ﷺ ته ورغله او دا واریې بیا پر عرض کړه چي دومره مال به درکړو چي په موږ ټولو قریشو کي ته غني سې او زموږ د پېغلانو ښځه به هغه تر ټولو ښایسته پېغله در په نکاح کړو او که دغه شئ مرض وي یا د پیري ښځه درته پیښ وي موږ به دي په هر څومره پیسو سره چي وي علاج وکړو او داسي نور دنیوي شیان یې پر عرض کړه او ویل ته فقط دغه زموږ د آلهه او خدایانو بد ویل پرېږده او زموږ عادتونه او رواجونه د ناپوهی او جاهلیت عادتونه مه بوله، رسول الله ﷺ و فرمایل: زه د دغو شیانو دپاره چي دغه تاسي یې را باندي عرضوی یا راکوی نه یم رالېږل سوی چي په خپل رسالت سره دي زه ستاسي مالونه وغواړم، یا دي په تاسي کي شرف وغواړم، یا دي پر تاسي پاچهي وغواړم، مګر الله ﷻ زه و تا سي ته رسول را لېږلی یم او پر ما یې کتاب نازل کړی دی او زه یې امر کړی یم چي تا سي ته بشیر او نذیر سم، ما د خپل رب رسالت در و رساوه او تاسي ته مي نصیحت وکړی، که تاسي دغه شیان چي ما د خپل رب له طرفه درته را وړي دي قبول کړی دا مو په دنیا او آخرت کي ګټه ده او که یې نه و منی تر هغو صبر درته کوم چي الله ﷻ زموږ او ستاسي په منځ کي فیصله کوي.

قریشو ورته و ویل: که ته د دغو شیانو ښځه چي دغه موږ درباندي عرض کړل هیڅ شئ نه قبلوې او ته دعوه کوې چي زه رسول الله یم، نو تر تا د مخه ټولو انبیاوو خپلو قومو ته معجزې را وړي دي او تا موږ ته معجزه نه ده را وړې، رسول الله ﷺ و فرمایل: ما تاسي ته د رب ﷻ کلام را وړی دی، کفارو ویل: یا! که ته غواړې چي موږ ستا دین ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

داخل سو نو تا ته دا معلومه ده چې زموږ مځکه د هر چا تر وطن تنګه ده، شا وخوا غرونه راباندي را ګرځېدلي دي او اوبه هم هیڅ نه لرو، اقتصادي حالت مو ډېر تنګ دی، نو دي د خپل هغه ربه څخه چې ته یې په دغه رسالت را لېږلی یې وغواړه چې دغه غرونه را څخه لیري کړي او موږ ته داسي ولې او چینې و بهوي لکه د شام او عراق ولې چې د هغه ولو په واسطه موږ ته باغونه، زراعت او وابښه را شنه سي او الله مو غنیان کړي، نو موږ به هم ستا څخه یوه فایده ووینو، رسول الله ﷺ وفرمایل: دا د الله جل جلاله کار دی که یې خوښه وه دغه شیان به در کړي او که یې نه وه خوښه نه یې درکوي.

کفارو وویل: یا محمّد! داسي نه کیږي که دا نه سې کولای موږ ته زموږ مړه سوي پلرونه او نیکه ګان را ژوندي کړه ښه دی چې موږ خپل پلرونه او نیکه ګان و وینو او د هغو په جمله کي به قُصَی بن کلاب هم وي، هغه یو صادقه شیخ ؤ چې موږ د هغه څخه ستا په باره کي پوښتنه وکړو چې دا ستا خبري حق دي که باطلي، رسول الله ﷺ و فرمایل: مړي الله ژوندي کوي زه مړي نه سم ژوندي کولای، قریشو ویل: ګوره هیڅ نه سې کولای خو بیا هم ته وایې چې تا ته ملائکې راځي موږ غواړو چې دغه ملائکې و وینو ځانونه دي را ښکاره کړي د هغو په لیدلو سره به موږ ستا تصدیق وکړو، رسول الله ﷺ و فرمایل: تاسي د ملائکو د لیدلو توان او طاقت نه لری او دا هم د الله جل جلاله کار دی که یې إراده وه در ښکاره به یې کړي او که یې إراده نه وه نه یې سی لیدلای، کفارو وویل: یو کار دي هم ونه کړی او ته غواړې چې موږ ستا متابعت وکړو حال دا چې ته غریب یې، خلک د غریبانو متابعت نه کوي، نو که ته غواړې چې موږ ستا متابعت وکړو له خپل ربه و غواړه چې باغونه او قصرونه، مریان او مالونه درکړي، کله چې ته غني سوې بیا حق لرې چې خلک ستا متابعت وکړي، رسول الله ﷺ وفرمایل: د الله جل جلاله رسالت او نبوت بلکه الٰهي ټول فضیلتونه په مال او غنا پوري تعلق نه لري، مال خپل خاوند الله ته نه نژدې کوي بلکه علم، تقویٰ او وحيِ دي چې انسان او رب سره نژدې کوي، نه زه دا کار کوم او نه زه هغه خوک یم چې له خپله ربه دغه شیان غواړي، کفارو وویل: ښه اوس خو دي زموږ د غوښتنو سره برابر یو کار هم ونه کړی او ته همېشه موږ د الله په عذاب سره بېروې، نو اوس موږ دغه الٰهي عذاب ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

تیار او آماده یو، آسمان را باندې ونړوه ټوټه ټوټه یې کړه، را باندې را وایې چوه چې موږ دا ستا عذاب و وینو چې دا دې په وسه پوره دی که یا؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: دا هم د الله جل جلاله په إراده پورې تعلق لري، دلته نو قریشو ورته و ویل: والله ته کاذب یې هیڅ شئ دې په وسه نه دی پوره، بلکه ستا استاد یو نفر دی چې نوم یې رحمان دی او په یمامه کې اوسیږي (یمامه په جزیرةُ العرب کې بلکه په نجد کې د یو ځای نوم دی) او ته موږ د هغه سړي په عبادت سره امر کوې.

قریشو به داسې ویل: چې رحمان د الله جل جلاله د نومو څخه نه دی، لکه څرنګه چې د دغه موضوع په باره کې الله جل جلاله فرمایي:

﴿ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ٱسْجُدُواْ لِلرَّحْمَٰنِ قَالُواْ وَمَا ٱلرَّحْمَٰنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ۩ ﴿٦٠﴾ ﴾. [الفرقان/٦٠]

یعني: کله چې به دغو کفارو ته و ویل سوه چې رحمان ته سجده وکړی او د رحمان عبادت کوی، دوی وایي: رحمان څه شي دی؟ آیا موږ به هر هغه شي ته سجده کوو چې ته مو په امر کوې؟ او دغه د رحمان د نامه یادول! له ایمانه د دوی نفرت ور زیاتوي.

نو قریشو ویل: دغه د یمامې سړی چې نوم یې رحمان دی او تا ته تعلیم کوي ته موږ د هغه په عبادت سره امر کوې، په والله موږ به هیڅکله پر رحمان ایمان را نه وړو، دغه د معجزو د خبرو په آخر کې عبدالله بن ابی اُمیه بن مغیره چې د قریشو د مشرانو څخه ؤ او د رسول الله ﷺ د عمه زوی ؤ ولاړ سو او ویل: یا محمّد! هغه ټول شیان چې موږ درته و ویل هغو ټولو ته عاجزه سوې هیڅ شئ دې و نه کړی، زه خو ایمان نه در باندې را وړم که څه هم و دې وینم چې په هوا الوتی یې او په دغه هوا کې آسمان ته ورسیږې او له آسمانه یو کتاب در سره را وړې او زه دغه کتاب په خپل لاس کې هم ونیسم، بیا هم ایمان نه درباندې را وړم او وایم: ته ساحر یې، رسول الله ﷺ هیڅ نه وایي، آیا دغسې د عقل له چوکاټه وتلې خبرې جواب لري؟

بیا نورو کفارو و ویل: والله موږ پر تا ایمان نه را وړو ترڅو چې الله و نه وینو او ټوله ملائکې و نه وینو چې دغه الله ته راځي، که مو دا ولیدل بیا نو ایمان را وړو، بېله دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه زموږ ایمان را وړل هیڅ امکان نه لري، رسول اللهﷺ دغه ټولي خبري اوري او چپه خوله دی هیڅ نه وايي.

خو بیا د کافر قریشو د دغو غوښتنو او دغه سوال او جواب په باره کي د سورة بني اسرائیل یا سورةُ الإسراء دغه آیاتونه نازل سوه چي الله جل جلاله فرمايي:

﴿وَقَالُوا لَن نُّؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنبُوعًا ﴿٩٠﴾﴾.

او قریش وايي: یا محمّد! تر هغه وخته به پر تا ایمان را نه وړو ترڅو چي جاري کړې ته موږ لره د مځکي څخه بهېدونکې چینه.

﴿أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِّن نَّخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْأَنْهَارَ خِلَالَهَا تَفْجِيرًا ﴿٩١﴾﴾

یا وي تا لره یو باغ د خرما او انګورو او وبهوې ته په دا باغ کي ولې په بهولو سره.

﴿أَوْ تُسْقِطَ السَّمَاءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا﴾

یا را واچوې پر موږ باندي آسمان ټوټه ټوټه لکه څرنګه چي ته ګمان کوې.

﴿أَوْ تَأْتِيَ بِاللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ قَبِيلًا ﴿٩٢﴾﴾

یا را ولې الله او ملائکې مخامخ ښکاره چي موږ یې و وینو،

﴿أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِّن زُخْرُفٍ﴾

یا وي تا لره یو کور چي په سرو زرو ښایسته سوی وي.

﴿أَوْ تَرْقَىٰ فِي السَّمَاءِ﴾

یا په آسمان کي لوړ وخېژې.

﴿وَلَن نُّؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتَّىٰ تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَّقْرَؤُهُ﴾

او هیڅکله به ستا په تش او یوازي ختلو ایمان را نه وړو ترڅو چي پر موږ داسي یو کتاب را کښته کړې چي موږ یې لولو او ستا تصدیق پکښي موجود وي.

﴿قُلْ سُبْحَانَ رَبِّي هَلْ كُنتُ إِلَّا بَشَرًا رَّسُولًا ﴿٩٣﴾﴾.

یا محمّد! ﷺ دوی ته و وایه: پاکي ده زما رب لره (آیا یم زه) یعني: زه نه یم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر يو را لېږل سوى انسان.

او بيا هم په دغه باره کې د سورة الأنعام دغه آياتونه نازل سوه کوم چې الله جل جلاله فرمايي:

﴿ وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَٰبًا فِى قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ لَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٧﴾ ﴾.

او که موږ پر تا په کاغذ کې ليکل سوى کتاب نازل کړى واى او بيا دوى دغه کتاب په خپلو لاسو مسحه کړى واى نو خامخا به هغو کسانو چې کافران سوي دي ويلاى: چې نه دى دغه کتاب مګر ښکاره او معلومداره سحر.

﴿ وَقَالُوا۟ لَوْلَآ أُنزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ ﴾

او کفارو به ويل: ولي پر ده مَلَک (ملائکه) نه نازليږي؟ يعني: له آسمانه ولي ملائکه نه ورته راځي چې موږ يې و وينو، الله جل جلاله فرمايي:

﴿ وَلَوْ أَنزَلْنَا مَلَكًا لَّقُضِىَ ٱلْأَمْرُ ثُمَّ لَا يُنظَرُونَ ﴿٨﴾ ﴾.

او که موږ ملکه نازله کړې واى نو خامخا به د دوى د هلاک خبره فيصله سوې واى، بيا به دوى ته مهلت نه واى ورکول سوى.

ورونو! د تلاوت سوو آياتو په ترجمه کې ډيري خبري او تفصيل سته خو زه نه غواړم چې زموږ د سيرت النبي ﷺ مضمون و تفسير ته واوړي، نو ځکه په مختصره او کوتاه ترجمه سره کفايت کوم.

﴿ وَلَوْ جَعَلْنَٰهُ مَلَكًا لَّجَعَلْنَٰهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِم مَّا يَلْبِسُونَ ﴿٩﴾ ﴾.

او که چيري موږ دغه رسول ملکه ګرځولې واى، يعني: انسانانو ته مو ملائکه په رسالت را لېږلې واى، نو خامخا به موږ دغه ملکه د يوه سړي په شکل ګرځولې واى (ځکه انسان د ملکي د واقعي شکل د ليدلو طاقت نه لري) نوکه ملکه د سړي په شکل سوې واى نو خامخا به موږ دوى په شک او شبهه کې اچولي واى لکه دغه اوس چې دوى پکښي پراته دي، يعني: اول خو مو ملائکه په دې سبب په رسالت نه را ولېږل چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسان د ملائکې د ليدلو توان او طاقت نه لري او که يې فرضاً د ملکي د ليدلو طاقت هم را وړی وای او بيا يې هغه ملکي ته د ذرواغو خطاب کړی وای، نو سمدستي عذاب پر نازلېدی، نو ملکه خو په دغو سببو نه را ولېږل سوه او که مو بيا چيري ملکه د انسان په شکل او صورت کي را لېږلې وای نو دغه شک او اشتباه چي اوس يې پر تا کوي پر هغه ملائکې يې هم کاوه او دا به يې ورته ويلای چي ته ساحر، شاعر، کاهن يا کاذب يې.

ورونو! اوس خو درته معلومه سوه چي د رسول الله ﷺ په ژوند خبرېدل د قرآن مجيد د معنی د پوهېدلو دپاره څومره فايده لري، که د رسول الله ﷺ د ژوند په دغه واقعاتو او سيرت نه سو خبر، آيا د دغو آياتو په ترجمه پوهېدلای سو؟ هيڅکله نه.

ښه دلته يوه پوښتنه پيدا کېږي: چي رسول الله ﷺ د کفارو دغه غوښتني ولي نه کړې ور د سره؟ يعني: هغه شيان چي دوی غوښتل رسول الله ﷺ ولي نه کړه ورته موجود او هغه د دوی د غوښتني معجزې يې ولې ور ښکاره نه کړې؟

جواب: د دې څو سببه وه،

اول: هغه انبياء عليهم السلام چي تر رسول الله ﷺ د مخه وه آيا هغو خپلو قومو ته معجزې نه وې ور ښکاره کړي؟ موسی عليه السلام و فرعون او د هغه قوم ته (۹) معجزې ور ښکاره کړې او هره يوه يې تر هغه د مخنی معجزې لويه او مشکله وه، آيا د فرعون قوم د دغو معجزو په ليدلو سره ايمان را وړی؟ يا! نه يې را وړی.

د قريشو د معجزو غوښتنه هم د ايمان را وړلو دپاره نه وه بلکه جدل، سبسطه او بېځايه بحث ؤ، آيا عيسی عليه السلام خپل قوم ته معجزې نه وې را وړي؟ بلکه را وړي يې وې، مګر قوم يې د هغو معجزو په ليدلو سره بيا هم ايمان نه راوړی.

نو الله جل جلاله په قرآن مجيد کي دا هم ذکر کړي دي چي دغه د دوی غوښتني يې ولي نه کړې ورپوره، الله عزوجل د سورة بنی اسرائيل يا الإسراء په (۵۹) نمبر آيات کي فرمايي:

﴿وَمَا مَنَعَنَآ أَن نُّرۡسِلَ بِٱلۡأٓيَٰتِ إِلَّآ أَن كَذَّبَ بِهَا ٱلۡأَوَّلُونَۚ﴾. الاسراء:۵۹)

او موږ هيڅ شي له دې څخه نه يو منعه کړي چي د دوی د غوښتني معجزې ور ولېږو ببله دې چي پخوانيو کفارو د معجزو تکذيب کړی ؤ، بيانو موږ هلاک کړل، يعني: که اوس موږ د دوی د غوښتني معجزې ورکړو او دوی ايمان را نه وړي دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم هلاکیږي.

﴿ وَءَاتَيْنَا ثَمُودَ ٱلنَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُواْ بِهَا ﴾

او ورکړې مو وه د ثمودیانو قوم لره (اوښه) ښکاره معجزه، نو ثمودیانو پرخپلو ځانو د هغې اوښې په زخمي کولو او وژلو سره ظلم وکړی.

﴿ وَمَا نُرْسِلُ بِٱلْءَايَٰتِ إِلَّا تَخْوِيفًا ﴿٥٩﴾ ﴾

او نه لېږو موږ دغه فرمایشي معجزې مګر د بېرولو دپاره یې لېږو، الله جل جلاله د صالح علیه السلام قوم ته د دوی د غوښتنې سره برابره د معجزې په شکل اوښه ورکړل چې ټولو په سترګو ولیدل چې لویه، غټه او قوي اوښه د مځکې یا ډېرې ګټه را وزي، بیا یې هم ایمان را نه وړی، حتّیٰ هغه د معجزې اوښه یې زخمي او مړه کړه.

د کفارو د غوښتنو د نه پوره کولو دوهم سبب دا وُچې د دوی د غوښتنو پوره کول د اُمت آخره او انتهاء وه، هغه داسې: کله چې د رسول الله ﷺ او قریشو په منځ کې دغه بحث وسو جبریل علیه السلام د رسول الله ﷺ ته راغلی او ویل: یا رسولَ الله! الله جل جلاله را استولی یم او فرمایي: دوې خبرې دي هره یوه چې ستا خوښه وي هغه سې به وسې، اول دا چې د دوی پر بې معنیٰ او غلطو خبرو صبر وکړه او انتظار ورته وکړه، یا دا چې: هغه شیان چې دوی یې غواړي ټول به ورکړم مګر د دغو معجزو تر حاصلېدلو وروسته که یې بیا هم ستا د رسالت تصدیق و نه کړی او ایمان یې را نه وړی ټول به هلاک کړم.

اوس نو خوښه او اختیار ستا دی، یا به پر ټولو مشکلاتو، بې معنیٰ خبرو او ټولو هغو آزارو چې تا ته در کول کیږي صبر کوې، یا به د دوی غوښتنې ورکړم، که یې بیا هم تر هغه فرمایشي معجزو وروسته انکار وکړی نو ټوله مکه هلاکیږي، لکه پر پخوانیو امتو چې قِسم قسم عذابونه او خرابۍ نازلې سوې دي، نو یا رسولَ الله! کومه خوا اختیاروې؟

رسول الله ﷺ و فرمایل: صبر او انتظار کوم، الله عزّوجل ته امید لرم چې د دوی په وروستنیو نسلو کې داسې خوک پیداسې چې پر الله عزّوجل ایمان را وړي، رؤف او رحیم رسولُ الله ﷺ د الله جل جلاله په قدرت او إراده دا کولای سوای چې د دوی ټولې غوښتنې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورپوره کړي مګر دا نو د امت انتهاء او آخره وه ځکه دا د نبي او امت په منځ کي آخرنی فيصله ده، واقعاً هم پسله هغه چي د امت د غوښتنو سره سم تولي معجزې ښکاره او موجودي سي، بيا نو امت نه دوې لاري پاته کيږي، يا به ايمان را وړي، يا به انکار کوي، که يې انکار وکړی الهي عذاب پر نازليږي، چي په دغه عذاب سره هغه قوم و انتهاء او آخر ته رسيږي، نو رسول الله ﷺ دا نه غوښتل چي د دوی سره آخري فيصلې ته ورسيږي، ويل: که په دوی کي فايده نسته اولادو ته يې اميد سته، بنايي په هغو کي مسلمانان پيدا سي او واقعًا هم داسي سوه، حتّی د ابوجهل زوی عکرمه رضي الله عنه مسلمان سو، په همدې سبب رسول الله ﷺ د صبر کولو او انتظار اړخ يا طرف اختيار کړی.

ابوطالب د بنی هاشم ټولنه جوړوي

که څه هم د حمزه او عمر رضي الله عنهما اسلام د رسول الله ﷺ او مسلمانانو په وضعه او حال کي تغير را وستلی ؤ او د مسلمانانو حالاتو څه نا څه فرق کړی ؤ مګر د ابوطالب په زړه کي بيا هم د مشرکانو څخه پرخپل وراره ېره موجوده وه، د ده هغه تيري سوي واقعې په ياد وې چي يو وار مشرکانو ورته وويل: د وراره څخه دي لاس واخله او بيا يې ويل: وراره دي په عمّاره بن الوليد را سره بدل کړه چي مووږ يې و وژنو او بيا ابوجهل د ده د وراره د وژلو په نيت هغه لويه ډبره واخيستل او عقبه بن أبي معيط د ده وراره د سجدې په وخت کي په پڅو يا په يوه ټوکره سره تر داسي اندازې خپه کړی چي قريبه وه و وژل سي او بيا عمر بن الخطاب د ده د وراره د وژلو دپاره توره را اخيستې وه، ابوطالب په دغو واقعاتو کي فکر کاوه او د هغو څخه د داسي شَر بوی را پورته کېدی چي د ده زړه به يې ور و رېږداوه او دا د ابوطالب سره ثابته وه چي مشرکان د ده د وراره په باره کي د ده سره غدر او خيانت کوي او د ده د وراره د وژلو قصد او إراده لري او که د مشرکانو څخه يو نفر د ده پر وراره يوه ناګهاني حمله وکړي او ويې وژني، هلته نو حمزه او عمر يا بل څوک کومه فايده نه سي رسولای، دغه فکرونه د ابوطالب په زړه او دماغ کي په يقيني ډول سره ور ګرځېدل او دا ټول هم حق وه، ځکه واقعاً مشرکانو پر دې اتفاق کړی ؤ چي رسول الله ﷺ په ښکاره سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووژني او دغه د مشرکانو و اتفاق ته د الله ﷻ په هغه قول کي اشاره ده چي فرمايي:

﴿أَمۡ أَبۡرَمُوٓاْ أَمۡرٗا فَإِنَّا مُبۡرِمُونَ ٧٩﴾.[الزخرف/۷۹]

يعني: کفارو د رسول الله ﷺ په خلاف يو کار جوړ کړی او محکم کړی دی او موږ هم د خپل تدبير محکم کوونکي، ټينګوونکي يو.

نو ابوطالب د دغو افکارو په مقابل کي څه وکړه؟ خپله کورنۍ چي د هاشم او مُطلِب اولاده وه سره راټوله کړه (*هاشم او مطلب دوه ورونه دي چي د عبد مناف زامن وه*) او ويل: موږ او تاسي په ټولو بايد د محمّد ﷺ ساتنه وکړو او مشرکانو ته دا موقع ور نه کړو چي ده ته کوم آزار او تکليف ور ورسوي، دغه راټول سوو خلکو ټولو که مسلمانان وه که کفار د هغه عربي جِوار يا قوم پرستۍ په سبب دا غوښتنه و منل بېله ابولهبه چي هغه د نورو قريشو پرطرف سو او نورو ټولو په اتفاق سره د محمّد ﷺ د ساتني او حفاظت مسئوليت او ذمه واري پرځان قبوله کړه.

اوس نو تر څلورو هفتو په لړ يا کمه موده کي مشرکانو ته څلور لويي حادثې پيښي سوې.

لومړئ: د قريشو شريف او قوي پهلوان حمزه ﷺ مسلمان سو.

دوهم: عمر بن الخطاب ﷺ چي معرفي کولو ته يې ضرورت نسته مسلمان سو.

دريم: رسول الله ﷺ د مشرکانو پېشنهاد يا وړانديز د قرآن مجيد په آياتو وررد کړی.

څلورم: بني مطلب او بني هاشم ټولو په اتفاق سره که مسلمانان وه که مشرکان د رسول الله ﷺ طرفداري او د هغه ساتنه اعلان کړه.

مشرکان په حيرت کي سوه او دا يې هم حق ؤ چي په حيرت کي سي، دوی پوه سوه که موږ د محمّد ﷺ پر وژلو اقدام وکړو د مکې شېلې به زموږ په وينو وبهيږي او ممکن زموږ نسل ختم سي، کله چي مشرکانو ته دغه حقيقت ور معلوم سو نو يې د رسول الله ﷺ وژل پرېښوول او يو بل ظلم ته يې لاس واچاوه چي تر پخوانيو ظلمو ډير سخت او اشد ؤ، هغه داسي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ظلم او عداوت عهد نامه
مقاطعه او بندیز - یا اقتصادي انحصار

د قریشو یوه ډیره لویه ډله سره را ټوله سوه او پردې یې قسمونه یاد کړه چي هیڅوک به د بني هاشم او بني مطلب سره که مسلما ن وي که کافر او د هغو کسانو سره چي د بني هاشم او بني مطلب څخه نه دي خو مسلمانان سوي دي هیڅ قسم معامله نه کوي، نه به ښځه ځني غواړي نه به یې ورکوي، نه به شئ ځني رانیسي نه به یې پرخرڅوي، نه به څوک ور سره کښېني نه به خبري ورسره کوي، حتّی سلام به نه وراچوي، نه به د دوی کورو ته ورځي او نه به یې خپلو کورو ته پرېږدي، ترڅو چي محمّد ﷺ دوی ته د وژلو دپاره ورتسلیم نه کړي او د دغي فیصلې دپاره یې یوه ورقه ولیکل چي په هغه ورقه کي دغه ذکر سوي عهدونه او وعدې لیکل سوي وې.

بل دا چي د بني هاشم سره به هیڅ وخت د صلحي خبري نه کیږي او نه به صلحه ځني قبلیږي ترڅو چي محمّد ﷺ د وژلو دپاره را تسلیم نه کړي.

دغه ورقه یا تعهد نامه د قریشو ټولو کافرو مشرانو امضاء کړل.

ابن قیم رحمه الله وایي: دغه تعهد نامه منصور بن عکرمه بن عامر بن هاشم ولیکل او څوک بیا وایي چي نضر بن الحارث ولیکل، خوصحي خبره دا ده چي بُغَیض بن عامر بن هاشم ولیکل او رسول الله ﷺ ښرا ورته وکړه چي د هغې ښرا په سبب یې لاس شل سو.

د تعهد نامې یا مقاطعه نامې په شروع کي داسي ولیکل سوه:

(بِسمکَ اللّهم) او بیا د تعهد نامې نوري مادي ولیکل سوې چي پکښي لیکل سوي وه: هیڅوک به د بني هاشم او بني مطلب او نورو هغه کسانو سره چي مسلمانان سوي دي د رانیولو او خرڅولو معامله نه کوي، نه به شئ ځني را نیسي او نه به یې پرخرڅوي، نه به ښځه ځني غواړي نه به یې ورکوي او دوی ته به اجازه هم نه ورکول کیږي چي خوراکي مواد د مکې د دباندي څخه را نیسي، نه به څوک خبري ور سره کوي او نه به یې کورو ته پرېږدي، کامل انحصار او پوره مقاطعه ولیکل سوه او تعهد نامه یې دننه په کعبه شریفه کي وځړول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درې کاله د ابوطالب په شِعَب کي

ابوطالب وېرېدی چي د قريشو کافر مشرانو د بني هاشم او بني مطلب او هغو کسانو چي د دوی پرطرف دي پرضد ډېر ټينګ اتفاق او اتحاد وکړی، نو ابوطالب هغه کسان چي د ده او د رسول الله ﷺ پرطرف وه سره را ټول کړه او د مکې مکرمې تر ښار دباندي و وتل، دا د دې دپاره چي دوی سره يو ځای وي او په خپل منځ کي مرسته او تعاون سره وکړي، نو يې د مکې مکرمې په بل ځای کي واړول چي هغه ځای ته شِعَبِ أبي طالب ويل کيږي، دوی هلته يو له بله سره مرسته کوي او په دې اميد دي چي له دغي مقاطعې او انحصاره څخه خلاص سي.

سبحان الله! آيا د نن ورځي کفار هم د مسلمانانو په مقابل کي دغه کارونه نه کوي؟

د قريشو له طرفه د مسلمانانو سره مقاطعه او انحصار په ډېر شديد ډول شروع سوه او دې انحصار يا مقاطِعې درې کاله دوام وکړی، درې کاله او د دوی دا حال دی چي نه شئ رانيولای سي او نه يې خرڅولای سي هيڅوک شئ نه پر خرڅوي حتّٰی که د مکې مکرمې د دباندي څخه نور تجار راسي قريش يې نه پرېږدي چي پر مسلمانانو خواړه خرڅ کړي او که به بيا چيري د بني مطلب يا بني هاشم څخه يو څوک ورغله چي يو شئ را نيسي، قريشو به هغه شئ په دوه چنده قيمت د هغه تاجر څخه د دې دپاره رانيوی چي د مسلمانانو لاس ته د خوړلو شئ ورنه سي، مسلمانان مال لري مګر شئ نه سي په رانيولای او بل د أمن له طرفه هم نه وه په امان، د خپل ضرورت د شيانو د رانيولو دپاره هم د شِعَبِ أبي طالب څخه نه سي را وتلای بېله هغو حرامو مياشتو څخه کومي چي په هغو کي جنګ او تجاوز حرام ؤ.

ابوطالب پر رسول الله ﷺ بېرېدی چي څوک يې د شپې و نه وژني نو کله چي به شپه سوه او خلک به د خوب بستر ته تله ابوطالب به هم رسول الله ﷺ ته و ويل: ورسه پر خپل ځای دي پرېوزه، دا د دې دپاره که چا د ده ﷺ د وژلو إراده کړې وي هغه به يې و ويني چي رسول الله ﷺ هلته پر خپل ځای پرېوتی، مګر کله چي به بيا خلک بيده سوه ابوطالب به د خپلو زامنو يا ورونو څخه يو څوک امر کړی چي ورسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته د محمّد ﷺ په ځای کي پرېوزه او رسول الله ته به یې و ویل: ته ولاړ سه د ده په بستر کي پرېوزه، یا خو به په خپله ابوطالب د رسول الله ﷺ پر بستر پرېوتی.

کله چي د مسلمانانو او د دوی د کومکیانو خپل خوراکي مواد خلاص سوه او نور نه سي رانیولای نو په مسلمانانو او هغو کسانو کي چي د دوی مرسته یې کول لوږه شروع سوه، داسي کاختي او نیستي جوړه سوه چي د لوږي په سبب یې د درختو او وُنو پاڼي خوړل، نورو قریشو به د مسلمانانو او د هغو د کومکیانو د کوچنیو ماشومانو پرله پسې ژړا او نارې، چغاري او بغاري اورېدلې چي د لوږي په سبب به یې همېشه ژړل، خو زړه سوئ نه وُ بلکه خوند یې پر اخیستی. لکه نن ورځ چي د دنیا ټول کفار د فلسطین د کوچنیو معصومو شهیدانو ننداري کوي او خوند پر اخلي.

هو! هلته په قریشو کي څو نفره وه چي زړه یې غوښتی چي د بني هاشم او نورو سره د هغو دوستیو په سبب چي د دوی سره یې درلودلې مرسته وکړي، ځکه ځینو قریشو د بني هاشم یا نورو سره پخواني قرابتونه او د ښځو له طرفه دوستۍ درلودلې، نو د هغو دوستیو په سبب په دغه مقاطعه او انحصار نه وه راضي مګر په وسه یې هم څه نه وه پوره، نو به یې د موقع په وخت کي د نورو قریشو په پټه څه خوراکي مواد وُرووړل چي د هغې جملې څخه یو هم حکیم بن حزام وُ.

حکیم بن حزام د قریشو د مشرانو څخه یو مشر وُ او تر دغه وخته نه وُ مسلمان سوی، د ده زړه غوښتل چي د بني هاشم سره د دغه تنګسې په وخت کي مرسته وکړي ځکه یو خو یې د مور له طرفه د بني مطلب سره دوستي درلودل او بل خدیجه ﵂ د ده عمه وه.

دغه حکیم، یوه ورځ څه خوراکي مواد پر یوه اوښ بار کړه چي شِعبِ أبي طالب ته یې ور وړي خو په لار کي ابوجهل ولیدی، ابوجهل ویل: د خیره؟ یا حکیم!

حکیم ویل: دا زما کار دی هر چیري چي ځم، ابوجهل ویل: ته محمّد او د هغه ملګرو ته خواړه ور وړې؟ حکیم ویل: دا زما کار دی هر چیري چي یې وړم، د دې امت فرعون ابوجهل و ویل: یا! دا ستا کار نه دی! والله نه دي پرېږدم چي ته مسلمانانو ته خواړه ور وړې او د ده په منعه کولو یې شروع وکړه.

دوی په دغه کشمکش کي دي چي د قریشو د مشرانو او ساداتو څخه یو بل نفر

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی چې نوم یې ابوالبختري بن هشام دی او ده هم د مسلمانانو سره همدردي درلودل، که څه هم د ده همدردي د اسلام او ایمان په سبب نه وه بلکه د دې همدردۍ سبب هم قومیت او نسب ؤ، خو دغه ابوالبختري راغلی ویل: پر څه مو شخړه او غالمغال دی؟ حکیم و ویل: زما سره دغه بار را سره دی او غواړم چې هري خوا ته زما زړه وي ولاړ سم، مګر ابوجهل مي نه پرېږدي د ده یې په څه؟

ابوجهل ویل: یا! دئ غواړي چې دغه خواړه محمّد ﷺ او د هغه ملګروته یوسي، ابوالبختري و ویل: حکیم د قریشو د مشرانو څخه یو مشر دی او ته هم یو مشر یې! نو دئ آزاد دی هر چیري چې ځي ولاړ دي سي، ته حق نه لرې چې منعه یې کړې.

اصلاً مکې مکرمې یو عمومي مشر نه درلودی، هر مشر د خپل قوم او خپلي کورنۍ مشر ؤ، مګر ابوجهل که څه هم د خپل قوم بني مخزوم مشر ؤ خو د زړه غوښتنه او آرزو یې دا وه چې د ټولي مکې مکرمې مشر سي، مګرځرنګه چې قریش ښاخ ښاخ یا پښه پښه وه او هر ښاخ ځان ته مشران درلودل، هغه نورو مشرانو د ابوجهل اطاعت نه کاوه او نه یې دئ د ځان مشر باله، نو ځکه ابوالبختري ورته و ویل: حکیم هم یو مشر دی هر څه چې یې زړه غواړي و دي یې کړي، ابوجهل ویل: یا! نه یې پرېږدم، ابوالبختري ته قهر ورغلی او ویل: ته څوک یې چې نه یې پرېږدې؟ ابوجهل ویل: نه یې پرېږدم او ابوالبختري یې پوري وهی د ابوالبختري هم ور سره حملې سوې، وهل پوري وهل سوه خو په آخر کي ابوالبختري پر زور سو او حکیم هغه خپل بار کړی اوښ مسلمانانو ته ورساوه.

همدارنګه د قریشو ځینو نورو مشرانو کوم چې د ابوطالب یا بني عبدالمطلب سره یې دوستي درلودل څه خوراکي مواد به یې مسلمانانو ته په پټه ور وړل مګر دغه خوراکي مواد چې مسلمانانو ته په پټه ور وړل کېده د دوی نه بسېده، ځکه دا لږ خواړه وه او هغه کسان چې په شِعَبِ أبي طالب کي اوسېدل ډیر او په لسهاوو نفر وه، نو خود پر مسلمانانو او د دوی پر طرفدارانو لوږه غالبه سوه، تر داسي اندازې چې یو د دوی څخه وایي: یوه شپه د حاجت د آداء کولو دپاره د خپله ځایه څخه څه ګوښه او لیري ولاړم، هلته مي یو آواز واورېدی چې باد یو شئ ښو راوه پسي وګرځېدم د مړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوي اوبن د پوست یوه ټوټه یا یوه حصه مي پیدا کړه، دغه پوست مي واخیستی پسله پرېللو مي و ایشاوه او و مي خوړی، تاسي فکر وکړی چي یو انسان د لوږي له لاسه دغه حال ته رسیږي چي د مړه اوبن پوست او د درختو یا وُنو پاڼي خوري، هغه هم یوه ورځ نه بلکه په کلو یې دا حال وي، دا څومره سخت ژوند دی مګر یوازي مسلمانانو نه بلکه هغو کسانو چي د مسلمانانو سره یې قرابت او همدردي درلودل دري کاله پرله پسې دغه لوږه وګالل، دري کاله یې پر لوږه سر بېره د خپلو کوچنیو اولادو او معصومو ماشومانو ژړاوي چي د لوږي د لاسه به یې ژړل تحمل کولې او زغملې دا هم د مسلمانانو دپاره د صبر او مقاومت امتحان ؤ، خو مسلمانانو پر دغو تکالیفو او مشکلاتو، زحمتو او آزارو صبر وکړی او په دغه سخت امتحان کي په همت او مړانه سره کامیابه سوه.

د تعهد نامې یا مقاطعې ماتول

پوره دري کاله پر دغه حال تېرسوه څو د بعثت د لسم کال د محرمي په میاشت کي دغه تعهدنامه او انحصار مات سوه د هغه د ماتېدلو سبب دا ؤ چي په قریشو کي ځیني کسان په دغه تعهد او انحصار راضي وه او ځیني یې ناراضه وه، نو هغه کسان چي په دغه انحصار نه وه راضي هغو د دغه تعهدنامې د ماتېدلو دپاره کوښښ وکړی، هشام بن عَمرو چي د قریشو د مشرانو څخه ؤ او د شپې به یې په پټه څه خواړه و بني هاشم ته وروړل او د هغو د دغه بد حال په سبب خواشینی او پرېشانه هم ؤ نو همېشه به په دې فکر کي ؤ چي دغه د ظلم ورقه او تعهد نامه چي د قریشو له طرفه لیکل سوې ده څنګه له منځه یوسي او دغه مقاطعه پای ته ورسیږي؟ د دې کار دپاره یې عزم وکړی چي دا مقاطعه باید لیري او پای ته ورسیږي، نو زُهیر بن أبي امیه المخزومي ته ورغلی چي د هغه مور عاتکه بنت عبدالمطلب د ابوطالب خور او د رسول الله ﷺ عمه وه.

زُهیر ته یې وویل: یا زُهَیرْ! آیا ته راضي یې چي ته خواړه خوري او اوبه څښې او ستا د ماما ګانو دي دغه حال وي چي ته په خبر یې؟ زهیر ویل: یا! نه یم راضي.

هشام ویل: هو باید په راضي هم نه سو دري کاله کیږي چي دغه خلک په لوږه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخته دي موږ يې د شپې او ورځې د کوچنيو ماشومانو ژړاوې اورو چې د لوږې ژاړي او بيا هم چپ يو دغه خلک زموږ قوم زموږ وينه او زموږ ځان دي.

زُهير ويل: نو څنګه وکړم؟ قريشو دا اتفاق کړی دی.

هشام ويل: زه غواړم چې دغه ورقه له منځه يوسم.

زُهير ويل: زه او ته دوه نفره يو دا کار موږ په وسه نه دی پوره، بيله ما او تا څخه بل څوک هم سته چې د دغې مقاطعې مخالف وي؟

هشام ويل: يا! فقط زه او ته يو.

زُهير ويل: دريم نفر هم را ته په کار دی.

نو هشام و مطعم بن عدي ته ورغلی و هغه ته يې د بني هاشم او بني مطلب دوستي او قرابتونه وريادکړه او ويل: دا ښه کار نه دی چې ته په دغه ظلم کې د قريشو پر طرف يې، مطعم ويل زه يو نفريم څه نه سم کولای.

هشام ويل: دوهم نفر مي هم درپيدا کړی دی، ويل: هغه څوک دی؟

ويل: زه يم، مطعم ويل: دريم نفر هم په کار دی، ويل: هغه مي هم پيدا کړی دی، مطعم ويل: هغه څوک دی؟ ويل: زُهير بن أبي اميه، مطعم ويل: په دې کار کې څلورم نفر هم په کار دی.

نو هشام بن عَمرو و ابوالبختري ته ورغلی، هغه ابوالبختري چې د ابوجهل سره يې د حکيم د اوښ په بار کې وهل او ټکول کړي وه، هشام پوهېدی چې ابوالبختري پر بني هاشم مهربانه دی، هغه ته يې هم هغه خبري وکړې چې مطعم ته يې کړي وې، ابوالبختري و ويل: آيا بل څوک هم سته چې په دغه کار کې زموږ مرسته وکړي؟

هشام ويل: هو! زُهير بن أبي اميه، مطعم بن عدي او زه ستاسي سره يم، ابوالبختري و ويل: پنځم نفر ته هم ضرورت سته چې پنځه سو قوت مو زياتيږي.

هشام و زُمعه بن الاسود بن مطلب ته ورغلی د هغه سره يې خبري وکړې د بني هاشم قرابتونه يې وريادکړه، د هغو حقوق يې ورته بيان کړه او ويل: ته په دغه حالت راضي يې چې قوم دي د لوږې مري؟

زُمعه ويل: آيا دغه کار ته چې ته ما وربولې بل څوک هم را سره سته؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

هشام ویل: هو! د هغه نورو ملګرو نومونه یې وریاد کړه.

زمعه وویل: هو اوس صحي ده، دغه پنځه نفره د شپې په (حجون) کې چې په مکه مکرمه کې د یوه ځای نوم دی سره یو ځای سوه او د دغې صحیفې یا تعهد نامې د ماتولو دپاره یې عهد او وعده سره وکړه.

زهیر وویل: اول هغه څوک چې د قریشو په حضور په دغه باره کې خبري کوي هغه زه یم، شپه تېره سوه په سهار کې د قریشو مشران او سردارن او نور قریش د کعبې شریفې پر شا وخوا د خپلو مجلسو په ځایو کې ناست دي چې زُهیر له کوره را ووتی بنایسته او ګران قیمته لباس یې اغوستی دی پر کعبه شریفه یې طواف وکړی او بیا یې خلکو ته مخ ور واړاوه ویل: یا اهل مکه! آیا موږ خواړه خورو، کالي اغوندو او بني هاشم هلاکیږي؟ نه شئ پر خرڅیږي او نه ځني رانیول کیږي، والله زه تر هغو نه کښېنم تر څو دغه ظالمه ورقه، دغه د دوستۍ قطعه کوونکې ورقه څیري نه سي، درې کاله کیږي چې دوی خواړه نه لري او وږي ګرځي، والله دا پیغور به موږ ته تر ابده پاته وي.

ابوجهل چې د حرم په یوه طرف کې ناست ؤ ولاړ سو او ویل: درواغ دي و ویل والله دغه عهدنامه نه څیرل کیږي، دا هغه عهد او اتفاق دی چې ټولو قریشو کړی دی او وعده یې کړې ده چې دا مقاطعه به تر هغو جاري وي څو مسلمانان زموږ دین ته را اوړي.

زُمعه بن الاسود ولاړ سو او ویل: والله یا ابوجهل ته ډیر درواغجن یې موږ په دې عهد نامه د هغې د لیکلو په وخت کې هم نه ؤ راضي او دا باید څیري سي.

ابوجهل وایي: والله نه څیرل کیږي. ابوالبختري ولاړ سو ویل: زُمعه رشتیا وایي موږ په دغه عهد نامه نه راضي یو او نه یې منو.

ابوجهل غواړي چې د ابوالبختري جواب و وایي چې مطعم بن عدي ولاړ سو او ویل: تاسي رشتیا وایاست او هرڅوک چې له دغه مخالفه خبري کوي هغه درواغ وایي، موږ د الله په حضور کې د دغې عهد نامې څخه او کوم څه چې پکښې لیکل سوي دي بري او بېزاره یو.

ابوجهل د ده جواب ته ځان جوړاوه چې هشام بن عَمرو ولاړ سو او د دغه قسمه څخه خبري یې وکړې، اوس نو کوم څوک چې دا حالت ویني یو د پنځو په مقابل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي دلائل وايي، ابوجهل وايي: دا عهد بايد نه سي مات او مقاطعه بايد نوره هم دوام ولري، مګر دوی پنځه دي که څه هم بل څوک د دوی پر طرف نسته خو دا پنځه منظم او د مخه يې پلان جوړ کړی دی (*پنځه منظم نفر کولای سي چې پر پنځوسو غير منظمو نفرو غالبه سي*) ابوجهل عاجزه پاته سو ويل: دا پلان په شپه کي جوړ سوی دی بيله دغه ځايه په بل ځای کي مشورې او اتفاق سوی دی.

د دغو خبرو په وخت کي ابوطالب د حرم شريف په يوه طرف کي ناست ؤ او دغه خبري اوري. ابوطالب ولي او د څه شي دپاره دلته راغلی ؤ؟ هغه خو په دې موضوعاتو نه ؤ خبر؟

د هغه د را تللو سبب بل شئ ؤ، هغه دا چه الله جل جلاله خپل رسول ﷺ ته د دغه صحيفې يا ورقې په باره کي داسي معلومات ورکړل چې په هغه عهد نامه کي ټول هغه ځايونه چې په هغه کي ظلم او د صلهٔ رحمي قطعه کېدل ليکل سوي دي، هغه ټول وَينو خوړلي دي، بېله هغو ځايو څخه چې په هغه کي د الله جل جلاله نوم ليکل سوی دی، رسول الله ﷺ دغه خبر خپل اکا ابوطالب ته و وايه، ابوطالب ورته و ويل: آيا ستا رب ته په دغه خبر کړی يې؟ رسول الله ﷺ ويل: هو.

نو اوس ابوطالب د خو نفرو سره راغلی دی چې دغه خبر قريشو ته و وايي، د مخه تر دغه مناظرې او مناقشې ابوطالب ځينو قريشو ته دغه خبر و وايه: چې زما وراره دغسي او دغسي راته ويلي دي او هغه هيڅکله درواغ نه وايي، اوس تاسي وګوری که خبره داسي وه لکه هغه چې وايي نو وينئ سی او دغه خپل بد او ظالمانه عمل پرېږدی په والله تر هغو به يې در تسليم نه کړو چې يو نفر مو پاته وي او که هغه خلاف ويلي وه زه به تاسي او دئ سره پرېږدم، بيا نو څه چې مو خوښه وي هغه ور سره وکړی.

قريشو و ويل: ښه او د انصاف خبره دي وکړه، خو د مخه تر دې چې پر دغه موضوع خبري وسي هغه بله خبره شروع سوه، پسله هغه چې د هغو پنځو نفرو او ابوجهل په منځ کي هغه سوال او جواب وسو، مطعم بن عدي کعبې شريفي ته ننوتی چې هغه عهد نامه را واخلي او څيري يې کړي، وې ليدل چې عهد نامه ټوله وَينو خوړلې ده بېله هغه ځايه چې (بِسمکَ اللّهم) يا بل هغه ځای چې د الله جل جلاله نوم ليکل

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوی ؤ، هغه پرخپل حال پاته وه نوره تېوله عهد نامه نه وه! وَيُنو خوړلې وه.

له دغه وخته دغه عهد او اتفاق، انحصار او بنديز مات سوه، رسول الله ﷺ او د ده ټول ملګري د شعب أبي طالب څخه را ووتل او خپلو کورو ته ولاړل.

دلته کفارو بیا د رسول الله ﷺ د نبوت د علامو څخه یوه ډېره لویه علامه ولیدل، چي هغه د عهد نامې په حال خبرېدل وه، مګر لکه څرنګه چي الله جلّ جلاله فرمايي:

﴿وَإِن يَرَوۡاْ ءَايَةٗ يُعۡرِضُواْ وَيَقُولُواْ سِحۡرٞ مُّسۡتَمِرّٞ ۝٢﴾.[قمر:۲]

ژباړه: که کفار د الهي قدرت یو دلیل و ويني مخ څني اړوي نه يې مني او وايي دا سحر دی.

کفارو دلته هم دغه د نبوت لوی دلیل نه و مني او نوریې هم کفر پر کفر زیات سو.

دغه مقاطعه او بندیز پسله درې کاله په دغه شکل سره پای ته ورسېدل، مګر دغه موده ډېر سخت او مشکل ژوند ؤ، درې کاله پرله پسې ټولو مسلمانانو او د دوی دوستانو یا طرفدارانو دغه لوږه او د وږو ماشومانو ژړاوي و زغملې.

مسلمانانو ولي او د څه شي دپاره دغه عذابونه او تکلیفونه قبلول؟؟؟

ډېره مهمه پوښتنه ده په معقول او منصف جواب پسي يې ته وګرځه.

د رسول الله ﷺ ژوند په دغه ډول تېرېدی، قسم قسم آزارونه، پرله پسې لوږې، سپکي او نا لايقي خبري، د ده ﷺ د اهل او متابعينو پرله پسې زهېرول او عذابونه ورکول، او بیا د دنيوي امورو لکه پیسې، آمریت او داسي نورو بشري خواهشاتو پېشنهادونه ورته وسوه، خو رسول الله ﷺ د دغو ټولو شیانو څخه هیڅ شي ته نه تسلیم سوا و نه يې خپل دعوت پرېښاوه، دعوت کوي او پر هر قسم آزارو صبر کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابوطالب ته د قریشو آخرنۍ ډله

اوس چې رسول الله ﷺ د خپلو ټولو ملګرو سره د شِعَبِ أبي طالب څخه را ووتی پر هغه خپل پخواني قِسم دعوت کوي، مګر قریش که څه هم بندیز او انحصار یې پای ته ورساوه خو بیا هم پر مسلمانانو هغه آزارونه او هغه دوی دي، خلک د الله جَلّ جَلَالُهُ دلاري څخه منعه کوي او ابوطالب پر هغه ډول د خپل وراره دفاع او ساتنه کوي مګر په دغه وخت کې د ابوطالب عمر تر اتیا کلو اوښتی ؤ، دغه لوی واقعات او غمونه چې د کلو راهیسې پرله پسې پر ده تېرېدل خاصتًا دغه بندیز او انحصار ډېر ضعیفه کړی ؤ، هغه پخوانۍ قوت او شدت یې نه ؤ پاته، د شِعب څخه د ده د را وتلو څومیاشتې لا نه وې تیرې سوې چې ډېر سخت ناروغه سو.

دلته نو مشرکانو مشوره سره وکړه، ویل: حمزه او عمر مسلمانان سوه او د محمّد ﷺ د دین خبرې په ټولو عربو او قریشو کې نشر سوې که موږ د ابوطالب تر وفات وروسته د هغه وراره ته کوم ضرر او تاوان ور ورسوو ټول عرب به موږ ته پیغور را کوي چې اکا یې ژوندئ ؤ دوی څه نه سوای په کولای او اوس چې اکا یې وفات سو او هغه یې تنها ولیدی نو یې پر را واچول، اوس قریش غواړي چې د ابوطالب په حضور د رسول الله ﷺ سره خبرې وکړي او څه هغه شیان ور سره و مني چې تر دې د مخه یې نه ورسره منل، نو د قریشو یوه ډله ابوطالب ته ورغله چې دا د قریشو آخرنۍ ډله ده چې ابوطالب ته ورځي او د ده د وراره په باره کې خبرې ورسره کوي.

د قریشو ټول اشراف او مشران چې عُتبه بن ربیعه، شیبه بن ربیعه، ابوجهل بن هشام، اَمیه بن خلف، ابوسفیان بن حرب او نور پکښې وه، ټوله سره پنځه ویشت نفره ابوطالب ته ورغله او ویل: یا ابا طالب! ته په هغه خپل مقام او درجه پوهېږې چې په موږ کې یې لرې او تا ته اوس دغه ناروغي پېښه ده، موږ پر دې بېرېږو چې ته به زموږ له منځه ولاړ سې او په دې هم خبر یې چې زموږ او ستا د وراره په منځ کې اختلاف سته، نو اوس دې وراره را وغواړه زموږ له طرفه څه ده ته ورکړه او د ده له طرفه څه موږ ته راکړه، موږ به د ده څخه منعه سو او دئ به زموږ څخه منعه سي، موږ او زموږ دین دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره پرېږدي او موږ به دئ او د ده دين سره پرېږدو، ابوطالب و رسول الله ﷺ ته نفر ور ولېږی او هغه هم راغلی، ابوطالب ورته و ویل: اې وراره! دغه نفر ستا د قوم اشراف دي سره یو ځای سوي دي غواړي چي څه درکړي او څه در څخه واخلي او بیا یې هغه نوري خبري ورته وکړې کومي چي قریشو ابوطالب ته کړي وې چي موږ به په ده کار نه لرو او دئ دي په موږ کار نه لري.

رسول الله ﷺ قریشو ته مخ ور واړاوه او ورته ویې ویل: څه فکر کوی؟ که زه یوه خبره دروښیم او تاسي هغه خبره وکړی په هغه سره به د عربو پاچهان وګرځی او عجم به سر درته کښته کړي.

په بل روایت کښ راغلي دي چي خپل اکا ابوطالب ته یې و ویل: اې اکا! دوی ویوه داسي کار ته نه را بولې چي هغه د دوی دپاره خیر او بهتر وي؟ ابوطالب و ویل: څه شي ته یې را بولې؟ویل: زه یې یوې خبري ته را بولم چي د هغې په ویلو سره به عرب سر ور ته کښته کړي او د عجمو به مالکان وګرځي، قریشو چي دا خبره واورېدل چپ سوه او په حیرت کي سوه، نه پوهېږي چي څنګه د دغي یوې جملې د ویلو څخه چي هغه هم دومره فایده ولري انکار وکړي، وروسته ابوجهل و ویل: دا یوه خبره څه شي ده؟ موږ به دي لس خبري ومنو، رسول الله ﷺ و فرمایل: فقط دغه یوه کلمه و وایاست (لا إلٰه إلاّ الله) او هغه چي تاسي یې عبادت کوی هغه پرېږدی، قریشو لاسونه سره وټکول او وې ویل: یا محمّد! ته غواړې چي دغه آلهه یو إله وګرځوې؟ ستا کارونه عجب دي، بیا نو ځینو و ځینو نورو ته و ویل: والله دا سړئ د هغو شیانو څخه چي تاسي یې غواړی هیڅ نه درکوي در ولاړسی او د خپلو پلرو دین مو ټینګ کړی، تر څو چي الله ستاسي او د ده په منځ کي فیصله کوي او بیا نو قریش ولاړل.

د دغو کسانو په باره کي د سورة ص دغه آیاتونه نازل سوه چي رب ﷻ فرمایې:

﴿وَعَجِبُوٓاْ أَن جَآءَهُم مُّنذِرٌ مِّنۡهُمۡۖ وَقَالَ ٱلۡكَٰفِرُونَ هَٰذَا سَٰحِرٌ كَذَّابٌ ۝٤﴾.

ژباړه: او کفار د دې څخه تعجب کوي چي دوی ته بېروونکی نبي د دوی له قومه راغلی دی او دغه کافران وایي چي دغه بېرووونکی نبي ساحر، درواغجن دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿أَجَعَلَ ٱلْـَٔالِهَةَ إِلَـٰهًا وَٰحِدًا ۖ إِنَّ هَـٰذَا لَشَىْءٌ عُجَابٌ ۝٥﴾.

آيا ده دغه (۳٦۰) معبودان يو إله ګرځولی دی؟ دغه چي دی واېي: دغه ډېر معبودان پرېږدی او د يوه الله عبادت کوی يو ډېر عجب شئ يا کار دی چي مثل نه لري.

﴿وَٱنطَلَقَ ٱلْمَلَأُ مِنْهُمْ أَنِ ٱمْشُوا۟ وَٱصْبِرُوا۟ عَلَىٰٓ ءَالِهَتِكُمْ ۖ إِنَّ هَـٰذَا لَشَىْءٌ يُرَادُ ۝٦﴾

او د دوی مشران په تلوار سره له دغه مجلسه څخه ولاړل چي يوه او بل ته يې سره ويل: درځی درځی، د دې ځايه ولاړېږی او د خپلو معبودانو پر عبادت صبر وکړی (ټينګ اوسی) بېشکه چي دغه شئ يعني: توحيد خامخا يو شئ دی چي زموږ څخه يې إراده سوې ده، يعني: دئ غواړي چي د توحيد په نامه سره موږ ټول د ځان تابع کړي.

﴿مَا سَمِعْنَا بِهَـٰذَا فِى ٱلْمِلَّةِ ٱلْـَٔاخِرَةِ إِنْ هَـٰذَآ إِلَّا ٱخْتِلَـٰقٌ ۝٧﴾.

دغه توحيد او وحدانيت په وروستني (عيسوي) دين کي موږ نه دی اورېدلی، دغه توحيد له خپله ځانه جوړ سوي درواغ دي او وروستني نور آياتونه هم په دغه باره کي نازل سوي دي.

عَامُ الحُزنِ - يا د غم کال

رسول الله ﷺ بيا هم د هغو آزارو اوتکاليفو سره سره توحيد او الٰهي دين ته دعوت کوي ترخو چي دوې لويې او ډېري مهمې واقعې پيښې سوې، داسي واقعې چي پر دعوت او د رسول الله ﷺ پر ژوند يې ډېر تاثير وکړی.

لومړۍ: د رسول الله ﷺ د مهربانه، خواخوږي اوحمايه کوونکي اکا ابوطالب وفات.

دوهم: د رسول الله ﷺ د مهربانه او غم شريکي زوجې حضرت خديجې رضي الله عنها وفات، چي اوس به دغه دوې واقعې په تفصيل سره درته بيان سي.

د ابوطالب ناروغي نوره هم شديده سوه ترخو چي د وفات ورځ يې را ورسېدل، د ابوطالب وفات د بعثت د لسم کال د رجب په مياشت کي ؤ او شپږ مياشتي وروسته ترهغه وفات سو چي د قريشو له طرفه بنديز او انحصار پای ته ورسېدی او څوک واېي: د دغه کال د رمضان په مياشت کي وفات سو، هغه ابوطالب وفات سو چي د قريشو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د آزارو او تکالیفو څخه د رسول الله ﷺ ساتونکی او حمایه کوونکی ؤ، رسول الله ﷺ د ده په وفات ډیر غمجن او ترانداز‌ې زیات خواشینی سو، ځکه ابوطالب هغه اکا ؤ چي رسول الله ﷺ یې کوچنۍ لوی کړی ؤ او رسول الله ﷺ ته د عبدالمطلب تر وفات وروسته د پلار په درجه کي ؤ، د رسول الله ﷺ عمر اته کاله ؤ چي تربیه یې د ابوطالب پرغاړه سوه، سره د دې چي ابوطالب ایمان نه راوړی خو بیا هم د رسول الله ﷺ لوی مرسته کوونکی او حمایه کوونکی ؤ، موږ ولیدل چي د مقاطعې په وخت کي یې څومره مرسته او فدا کاري وکړه، که نه یوازي مسلمانانو ته د دې مشکل سره مقابله کول ډیره سخته تمامېده، که څه هم ابوطالب د رسول الله ﷺ پر دین نه ؤ مګر بیا هم د خپل وراره د مرستي او قوت عُمده مرکز دئ ؤ، کله چي ابوطالب ته مرګ حاضر سو او د زکندن په حالت کي ؤ رسول الله ﷺ ورته ناست ؤ، ابوجهل ته خبر ورغلی چي ابوطالب د مرګ په حالت کي دی نو دئ او عبدالله بن أبي امیه په تلوار ورغله د ورتګ اجازه یې وغوښتل، اجازه ورکول سوه، په ابوطالب کي روح پاته دی رسول الله ﷺ ورته ناست دی او ورته وایي اې اکا د (لا إله إلا الله) کلمه و وایه، فقط یوه کلمه! کولای سم چي د دغي کلمې په سبب د قیامت په ورځ ستا شفاعت وکړم.

ابوجهل ویل: یا ابا طالب! د عبدالمطلب له دینه اوړې؟ که دي دغه کلمه و ویل ستا اولادې ته به تر ابده پېغور ورکول کیږي، ابوجهل شیطان همېشه د اسلام مخ نیوی کوي او نه غواړي چي څوک مسلمان سي، رسول الله ﷺ کوښښ کاوه چي ابوطالب ایمان را وړي او ابوجهل پرله پسې منعه کاوه، ابوطالب متردِد او په شک کي دی چي د توحید کلمه و وایي که یا؟ خو ابوجهل او عبدالله بن أبي امیه ورته جوړېدلي دي ترڅو د ابوطالب آخري خبره دا سوه چي ویل: علی ملة عبدالمطلب، یعني: د عبدالمطلب پر دین یم او وفات سو، ایمان یې نه را وړی او په دغه بیا د رسول الله ﷺ غم نور هم ډېر سو ځکه اکا یې ایمان ته نژدې سوی ؤ مګر مسلمان نه سو، حال دا چي دئ تر ټولو خلکو و رسول الله ﷺ ته نژدې دوست ؤ او تر هر چا یې د رسول الله ﷺ دفاع زیاته کړې وه، بیا نو رسول الله ﷺ و فرمایل: ترڅو چي منعه سوی نه یم د مغفرت طلب به درته کوم، یعني: که مي الله عزوجل منعه نه کړي زه به ستا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره عفوه او بخښنه غواړم، د دغه موضوع په باره کې الله جل جلاله فرمايي:

﴿ مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَن يَسْتَغْفِرُواْ لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوٓاْ أُوْلِى قُرْبَىٰ مِنۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَٰبُ ٱلْجَحِيمِ ﴿١١٣﴾ ﴾. [التوبه: ١١٣]

يعني: نبي او هغو کسانو ته چې ايمان يې راوړی دی نه ښايي او نه لائق دي چې د مشرکانو دپاره مغفرت و غواړي که څه هم دغه مشرکان د دوی سره خپلوي ولري (دا کار څه وخت نه دی ورته روا؟) وروسته تر هغه چې دوی ته ښکاره سي چې بې شکه دوی د دوږخ اهل دي (يعني پر کفر مړه سي).

ورونو! کله چې مومنانو خپل ځانونه او مالونه پر الله جل جلاله خرڅ کړي دي، نو دا کار هم ورسره حتمي او ضروري دی چې خپل ځانونه بل د هر چا څخه را تول کړي او يوازې يې خپل رب عزوجل ته وسپاري د (أعداءُ الله) سره يعني: د هغه چا سره چې د الله جل جلاله سره د هغو دښمني او دوږخي توب معلوم سوی وي خپله د دوستيو او مهربانيو سلسله وشکوي، که څه هم دغه د الله دښمنان د ده مور او خور، پلار او بادار، نيکه او انا، اکا او ټرُبر او نور خاص خپلوان وي، ځکه هر هغه څوک چې د الله دښمن او له خپله ربه سرکښه وي هيڅکله د مومن دوست او خپل کېدلای نه سي، نو د هر هغه چا په باره کې چې داسې معلومات حاصل سي چې په يقيني ډول سره دوږخي دی د دوی دپاره د بخښنې او مغفرت غوښتنه منعه ده.

اوس نو دغه د کفر او دوږخي توب معلومات که په وحيو سره وي، يا هغه څوک په ښکاره سره پر کفر او شرک مړ سي د دوی دپاره د بخښنې او مغفرت غوښتنه منعه ده.

او بيا هم د دغه موضوع په باره کې د الله عزوجل دا قول نازل سو چې فرمايي:

﴿ إِنَّكَ لَا تَهْدِى مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَهْدِى مَن يَشَآءُ ۚ وَهُوَ أَعْلَمُ بِٱلْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾ ﴾ [القصص: ٥٦]

يعني: يا محمّد! ﷺ بېشکه ته هغه څوک پرسمه لار نه سې برابرولای چې ستا خوښ وي، بلکه الله عزوجل وهغه چا ته سمه لار ښيي چې د هغه د هدايت إراده وفرمايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاصه خبرتیا، یا تنبیه

د رسول الله ﷺ د والدينو په باره کې د اسلامي علماوو اقوال ډېر فرق سره لري، ځينو د دې دپاره چې د دوی ايمان او نجات ثابت کړي خاصي رسالې ليکلي دي او ځينو د حديثو شرحه کوونکو محدثانه او متکلّمانه بحثونه کړي دي، خو د احتياط او سلامتۍ ښه او غوره لار دا ده: چې په دغه مسئله کې څوک چپ پاته سي او په داسي دقيقو بحثو کې د ځېړنو څخه ځان وساتي، د داسي مسائلو حقيقت يوازي الله جل جلاله ته معلوم دی او هغه عادل رب په ښه ډول سره د ټولو موضوعاتو فيصله کوونکی دی.

د ابوطالب د ايمان په متعلق دغه لاندني معلومات په صحي احاديثو کې راغلي دي، امام بخاري د أبي سعيد الخدري رضي الله عنه څخه روايت کوي چې وايي:

يو وخت د رسول الله ﷺ اکا ابوطالب د ده ﷺ په حضور کې ياد کړل سو، رسول الله ﷺ و فرمايل: ښايي ده ته د قيامت په ورځ زما شفاعت دا نفعه ورسوي چې د اور په ځنډه کې به وي، چې اور به يې تر بجلکو پوري رسيږي.

بيا هم په صحي حديث کې راغلي دي چې حضرت عبّاس بن عبدالمطلب رضي الله عنه و رسول الله ﷺ ته و ويل: اکا ته به دي څه فايده ورسيږي؟ هغه ستا ساتنه کول او ستا په سبب په قهر کېدی (مقصد يې ابوطالب ؤ) رسول الله ﷺ و فرمايل: هغه د اور په ځنډه کي دی، که زه نه وای د اور په هغه کښته طبقه کې به وای.

خو بيا هم په تکرار سره وايم: زيات تر دغه د ابوطالب پر کفر او ايمان بحث کول غيرِ ضروري موضوع ده، ښه به دا وي چې د داسي غير ضروري او خطراتو ډکو موضوعاتو په باره کې څوک چپ پاته سي چې د کتي پر ځای تاوان ورته پېښ نه سي، ابوطالب هغه څوک ؤ چې د اسلامي دعوت او رسول الله ﷺ دپاره مظبوطه قلا وه، اسلام او مسلمانان يې د قريشو د مشرانو او ببباکانو د تعارض څخه ساتلي وه.

ابوطالب خپل ټول قوت او شرف د دې دپاره استعمالول چې رسول الله ﷺ او د ده ملګري د مشرک قريشو د شر او آزارو څخه وساتي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حضرتِ خديجه رضي الله عنها وفات

د ابوطالب تر وفات دوې مياشتې يا په بل روايت درې ورځې وروسته اُم المؤمنين حضرت خديجةُ الکُبرى رضي الله عنها وفات سوه.

د دې د وفات په تاريخ کې دوه قوله دي، څوک وايي د ابوطالب تر وفات دوې مياشتې وروسته وفات سوه او څوک وايي درې ورځې وروسته وفات سوه، د دې رضي الله عنها وفات د بعثت د لسم کال د روژې په مياشت کې ؤ او په دغه وخت کې د دې رضي الله عنها عمر (٦٥) کاله ؤ او د رسول الله ﷺ عمر(٥٠) کاله ؤ، خديجه رضي الله عنها د رسول الله ﷺ مهربانه او غم شريکه زوجه، د الله عزوجل د لويو نعمتو څخه يو نعمت ؤ چې رسول الله ﷺ ته يې ورکړې وه.

دا هغه زوجه وه چې تر هر چا و رسول الله ﷺ ته ډېره نژدې او قريبه وه، دا وه چې د رسول الله ﷺ د اولادو مور او روزونکې وه او پنځه ويشت کاله يې د رسول الله ﷺ سره ګډ ژوند وکړی، د ده ﷺ د پرېشانيو او خوابديو په وخت کې به پر ده ﷺ مهربانه وه، د ده د رسالت په دعوت او تبليغ کې يې د ده مرسته او کومک کاوه، د ده د تکاليفو په وخت کې د ده خواخوږې وه، دا اول هغه څوک وه چې ايمان او اسلام يې قبول کړي وه، دا وه چې د نبوت د اولي لحظې څخه يې د رسول الله ﷺ مرسته کول او د جهاد په ترخو ورځو کې يې اشتراک ور سره کاوه، کله چې رسول الله ﷺ ته وحيِ نازلې سوې د دنيا ټول کارونه يې پرېښوول او ځان يې يوازې او يوازې د دعوت دپاره فارغه کړی او دا کار هم د اُم المؤمنين خديجةُ الکبرى رضي الله عنها په مرسته سره وسو، دا وه چې ورته ويل به يې: د ژوند مصاريف دې زما له مال او پيسو څخه پوره کوه، ته خپل ځان يوازې او يوازې دعوت ته فارغه کړه، دا وه چې خپل مال يې په دغه لار کې مصرفاوه، رسول الله ﷺ ته به يې ويل: د مال په باره کې هيڅ فکر مه کوه او د ده ﷺ مصرف هم د خديجې رضي الله عنها د ماله څخه ؤ.

مسلمانه او صالحه ښځه يا زوجه دغسې وي چې خپل خاوند د الله عزوجل لاري ته فارغه کوي حتّٰى مصرف يې هم پرخپله ذمه اخلي، داسې نه لکه د نن ورځې ځينې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښځي چي خاوند يې د خير په کار يا په مسجد کي لړ وځنډيږي د دې سترګي ورته کږې او له قهره ورته ډکه وي، حضرت خديجه رضي الله عنها خپل ګران او محبوب خاوند د الله عزوجل عبادت او دعوت ته فارغه کاوه، خپل مال او پيسې يې هم په دغه لار کي مصرفولې، د دعوت د وخت ترخه تکاليف او آزارونه يې هم په ورين تندي ور سره وړل، رسول الله ﷺ فرمايي:

« آمَنَتْ بِيْ حِيْنَ كَفَرَ بِيَ النَّاسُ»

کله چي خلکو زما څخه، يا زما پر نبوت انکار کاوه دې ايمان راباندي را وړی.

« وَصَدَّقَتْنِيْ حِيْنَ كَذَّبَنِيَ النَّاسُ »

او هغه وخت يې زما تصديق وکړی چي خلکو دروا غجن بللم.

« وأشْرَكَتْنِيْ فِيْ مَالِهَا حِيْنَ حَرَمَنِيَ النَّاسُ »

او د دې په مال کي يې هغه وخت ګډ او شريک کړم چي خلکو محرومه کړم، يعني: خلکو څه نه را کول.

« وَ رَزَقَنِيَ اللهُ وَلَدَهَا وَ حَرَمَ وَلَد غَيرِهَا »

او الله عزوجل د دې څخه اولادونه را کړل، نه د نورو ازواجو څخه.

په هغه حديث شريف کي چي امام بخاري يې د ابو هريره رضي الله عنه څخه روايتوي وايي چي جبريل عليه السلام و رسول الله ﷺ ته راغلی او ورته ويې ويل: يا رسولَ الله! دغه اوس خديجه تا ته را رهي ده او يو لوښی ور سره دی چي په هغه کي خواړه يا د څښلو شئ دی، کله چي درته راغله د دې د رب له طرفه سلام پر و وايه او په جنت کي په يوه قصر سره زيری ورکړه، داسي قصر چي د لؤلؤ د ملغلري څخه جوړ سوی وي او هلته به نه غالمغال، شخول او نه ښور ماښور وي او نه به ستړيا وي، د دغه حديث شريف په سبب دا رضي الله عنها يقينًا د اهلِ جنت څخه ده او د هغو کسانو څخه ده چي په جنت سره زيری ورکول سوی دی.

دغه دوې غمجني حادثې د څو ورځو په جريان کي پر له پسې پيښي سوې چي د رسول الله ﷺ په زړه کي يې د غم او درد مشاعر وښورول او تر دغه وروسته پر ده ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ده د قوم له طرفه تکاليف او آزارونه پرله پسې سوه، د ابوطالب تر وفات وروسته قريشو پر ده ﷺ جرئت پيدا کړی او دئ ﷺ به يې په ښکاره سره آزاراوه او بد به يې ورته ويل، د دغو پيښو په سبب د رسول الله ﷺ پر غمو نور غمونه هم زيات سوه تر څو چي د قريشو د ايمان را وړلو څخه نا اميده سو.

ابن اسحاق په خپل سيرت کي وايي: کله چي د رسول الله ﷺ اکا ابوطالب وفات سو قريشو و رسول الله ﷺ ته هغه آزارونه ور رسول چي د ابوطالب په ژوند کي هيچا د هغه آزار فکر هم نه سوای کولای، حتّی د قريشو لچکانو او بې باکانو تعارضونه پر کول، رسول الله ﷺ چي به پر لار رهي ؤ دغو لچکانو به يې پر سر خاوري ور پاشلې، يوه ورځ يې يو چا پر سر خاوري ور وپاشلې رسول الله ﷺ خپل کور ته ننوتی او هغه خاوري يې پر سر پرتې وې، د لونو څخه يې يوه ور ولاړه سوه د رسول الله ﷺ سر يې ور پرېولی او ژړل يې چي دا څه حال دی، رسول الله ﷺ ورته وويل: لوري! مه ژاړه الله جل جلاله ستا پلار د خلکو څخه ساتي.

او رسول الله ﷺ به ويل: د قريشو څخه ما ته داسي تکليف نه دی را رسېدلی چي زه دي په ناراضه يم تر څو چي ابوطالب وفاتېدی، يعني: د ابوطالب تر وفات د مخه ټول آزارونه او تکاليف عادي وه، خو واقعي آزارونه د ابوطالب تر وفات وروسته شروع سوه، څرنګه چي په دغه کال کي پر رسول الله ﷺ دغه غمونه او دردونه، آزارونه او تکاليف پرله پسې ورتله نو رسول الله ﷺ دغه کال د (عامُ الحُزن) په نامه سره وباله، يعني: د غم کال.

او دغه کال د سيرت او تاريخ په کتابو کي په دغه نامه سره مشهوره سو.

دلته يوې تنبېه او خبرتيا ته ضرورت سته هغه دا چي: ځيني خلک به داسي فکر کوي: چي رسول الله ﷺ دغه کال د عام الحزن په نامه سره وباله د هغه علت فقط دا دی چي په دغه کال کي د رسول الله ﷺ اکا ابوطالب او زوجه حضرت خديجه رضي الله عنها وفات سوه او ډير خلک ښايي د دې دپاره چي پر خپلو مړه سوو اقرباوو د اوردې مو دې دپاره غم وکړي دغه خبره دليل وګرځوي، خو په حقيقت کي دا لويه خطاء ده، رسول الله ﷺ يوازي د خپل اکا او خپلي زوجې فراق او نيستي والي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومره شدید نه ؤ غمجن کړی چي دغه کال دي د (عامُ الحُزن) په نامه سره وبولي.
بلکه د دې نامه سبب هغه حالات وه چي د دوی د وفات په سبب پېښ سوه، هغه دا
چه د اسلامي دعوت ډیري دروازې د ده ﷺ پر مخ وتړل سوې، د ابوطالب ساتني
او حمایې د اسلامي دعوت دپاره ډیري دروازې خلاصي کړي وي او همدارنګه د
اسلامي لار ښوونو او تعلیم دپاره ډیري لاري موجودې وې رسول الله ﷺ د خپل
اکا په وجود کي د هغه کار دپاره چي خپل رب په امر کړی ؤ ځیني کامیابۍ لیدلې،
مګر د ابوطالب تر وفات وروسته دغه لاري او دروازې وتړل سوې، رسول الله ﷺ
چي به د تبلیغ دپاره هرڅه کوښښ وکړی او هر چیري چي به ولاړی د ده پر مخ
لاري بندي وې، نه چا د ده ﷺ دعوت ته غوږ نیوی او نه چا اسلام قبلاوه. بلکه
ټولو خلکو یا ملنډي په وهلې یا یې آزار ورکاوه، رسول الله ﷺ دغه کار ډیر غمجن
کړی ؤ چي هَغه وظیفه یې نه کړه آداء کومه چي الله عزوجل په مکلف کړی دی، نو له
دغه سببه دغه کال ته (عامُ الحُزن) وویل سو.

دا صحابِ کرامو
د دومره صبر او ثباتَ سبب څه ئي ؤ؟

د دغو آزارو او تکالیفو تر اورېدلو وروسته عاقل او هوښیارو خلکو ته دا سوال او
پوښتنه پیدا کیږي چي د دغو آزارو په مقابل کي د مسلمانانو د دغه صبر او ثُبات، د
دغه تحمّل او مقاومت چي عقلونه ورته حیرانیږي سبب او باعث څه شي ؤ؟
مسلمانان څه شي د مقاومت دغي لوړي درجې ته و رسول؟ څنګه یې پر دغو
آزارو او تکالیفو چي په اورېدلو سره یې وربښتان شخیږي او زړونه رېږدي صبر کاوه؟
د دغسي پوښتنو او سوالو په جواب کي غواړم چي لږ څه هغو عواملو او اسبابو ته
اشاره وکړم چي انسان ته د دغه صبر او ثبات، زغم او مقاومت قدرت ورکوي.
۱ – د دغه ثُبات او صبر دپاره اول او تر هر څه د مخه عُمده او اساسي سبب: پر یوه
الله جل جلاله ایمان دی او په حقه سره د دغه الله پیژندل دي، ټینګ ایمان چي په زره
نوزي د غرو پر ډول ثُبات او دروندوالی لري، د ټینګ ایمان او محکمه یقین پر خاوند

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د دنیا تکالیف هر څومره ډیر لوی او سخت سي، هغه څوک دغه ټول مشاکل د خپل ایمان په مقابل کي داسي ویني لکه د نړوونکي سېل پر سر خاشې، هغه سېل چي لوی بندونه او لوړي قلاوي نړوي، د دغسي ایمان خاوند د خپل ایمان په خوږ واله کي، د خپل یقین په روښنایي کي، دغه دنیوي زحمتونه او تکلیفونه نه حسوي او نه یې پروا په کیږي، د دغه ذکر سوي اصلي او یواځني سببه څخه چي صادقه ایمان دی څو نور فرعي سببونه هم پیدا کیږي چي دغه ثبات او صبر نور هم تقویه کوي.

۲ - داسي قائد او قیادت چي زړونه وهغه ته میلان لري.

رسول الله ﷺ چي د اسلامي امت نه بلکه د ټول بشریت قائد اعلیٰ ؤ داسي ښایسته خویونه، د ځان پوره والی او ښه اخلاق یې درلودل چي زړونه ور جذبېدل او ځانونه تر قربانېدل، د کمال او پوره والي هغه خویونه پکښي موجود وه چي هیڅ بشر ته نه دي ورکول سوي، د شرف، خیر، فضیلت، عفت، امانت، صدق او ټول د خیر اوصاف داسي او دومره پکښي موجود وه چي دښمنانو یې په هغو کي شک نه درلودی، دوستان او ملګري خو یې څه کوې،د ده ﷺ د خولې څخه هیڅ داسي جمله او کلمه نه را وتل چي د ټولو به د هغې پر رشتیا والي یقین نه ؤ، تاسي راسی چي د نمونې پر قسم د دښمنانو حالت و وینو او د هغو څه خبري واورو، چي څومره یې د رسول الله ﷺ پر رشتیا ویلو اعتماد او باور درلودی.

د قریشو د کفارو د مشرانو څخه درې نفره د شپې په پټه ورتله او د رسول الله ﷺ دکور د دېواله ترشا به یې د ده ﷺ قرآن ویلو ته غوږ نیوی او یو په بل نه وه خبر، د دغو درو نفرو څخه یو هم ابوجهل ؤ.

ترڅو چي دغه درې نفره په خپل منځ کي سره رسوا سوه، نو یوه نفر د ابوجهله څخه پوښتنه وکړه او ویل: د دغه په باره کي چي د محمّد ﷺ څخه دي واورېدل څه وایې؟ ده و ویل: څه مي واورېدل؟ موږ بني مخزوم (*چي د ابوجهل قوم او د قریشو یو ښاخ دی*) او د عبد مناف اولادې د شرف په حاصلولو کي سیالي سره کول، که دوی خلکو ته خواړه ورکول موږ هم خلکو ته خواړه ورکول، که دوی د خلکو سره کومکونه کول موږ هم کول، که دوی خلکو ته مالونه ورکول موږ هم ورکول،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترخو چې لکه هغه د مسابقې دوه آسان سره برابر او مساوي ؤ، خو دوی و ویل: په موږ کې نبي سته چې له آسمانه وحې ورته راځي او موږ دغه ځای ته نه سو رسېدلای. نو په والله هیڅکله به نه ایمان پر را وړم او نه به یې تصدیق وکړم.

تاسي پوه سواست چې قریشو د قومیت او تربرګلوی له ضده ایمان نه را وړی، که نه د رسول الله ﷺ په صداقت او رشتیا ویلو کي یې شک نه درلودی. ابوجهل به و رسول الله ﷺ ته ویل: یا محمّد! موږ تا دروغجن نه بولو مګر هغه شیان دروغ بولو چي تا را وړي دي، په دغه باره کي د الله ﷻ دغه قول نازل سو چي فرمایي:

﴿فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَٰكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴿٣٣﴾﴾. [الأنعام/۳۳]

یعني: دوی ستا تکذیب نه کوي، مګر دغه ظالمان د الله ﷻ د آیاتو څخه انکار کوي.

یوه ورځ کفارو و رسول الله ﷺ ته د طواف کولو په وخت کي څو ځله بد و ویل خو په آخري ځل یا شوط کي رسول الله ﷺ ورته و ویل: «یا معشرَ القریش! جئتکم بالذّبح» اې د قریشو ډلي ستاسي د حلالولو دپاره راغلی یم، د دغه خبري د بیري څخه هغه څوک چي ډیر یې دښمن ؤ په زاریو یې شروع وکړه، دا ولي؟ ځکه رسول الله ﷺ صادق الأمین ؤ، د کفارو او دښمنانو یې د ده پر هره خبره یقین ؤ.

کله چي رسول الله ﷺ پر سجده ؤ او کفارو د ده ﷺ پر سر هغه د اوښ د نس شیان ورکښېښوول او بیا یې دومره او داسي خندل چي ځانونه یې نه سوای ټینګولای، خو رسول الله ﷺ چي یوه ښرا ورته وکړه، یوازي دا نه چي د کفارو خندا ورکه سوه، بلکه پر تولو غم او پرېشاني ښکاره سوه او دا یې یقین سو چي دوی هلاکېږي او بیا هلاک هم سوه.

رسول الله ﷺ و عُتَیبه بن أبي لهب ته ښرا وکړه، د هغه همېشه دا یقین ؤ چي د رسول الله ﷺ د ښرا مطابق شئ به راته پېښیږي او کله چي یې په شام کي زمرئ ولیدی نو یې و ویل: والله محمّد مړکړم او دئ په مکه کي دی.

اُبئ بن خلف چي رسول الله ﷺ ته به یې په وژلو سره وعده ورکول او ورته ویل به یې چي زه دي وژنم، یوه ورځ رسول الله ﷺ ورته و ویل: بلکه زه تا وژنم

(c) ketabton.com: The Digital Library

إن شاء الله، کله چي اُبئ د اُحُد په ورځ ډير لږ زخمي سو، زموږ په اصطلاح (وګړل سو) اُبئ و ويل: محمّد ما ته په مکه کي ويلي وه: زه دي وژنم، والله که پر ما ناړي هم توف کړي مړ به مي کړي.

(دغه قصه به د اُحُد په غزاء کي په تفصيل سره واورى إن شاء الله تعالى)

سعد بن معاذ ﷺ مکې مکرمې ته راغلى ؤ او اميه بن خلف چي د سعد ﷺ پخوانئ آشناى وو هغه ته يې و ويل: ما د رسول الله ﷺ څخه واورېدل چي ويل يې: مسلمانان ستا وژونکي دي، اميه بن خلف ډير وبېرېدى او د ځان سره يې دا عهد وکړى چي هيڅکله به د مکې څخه نه وزم، خوکله چي ابوجهل د بدر په ورځ ورته راغلى او ويل: ځان تيار کړه چي جنګ ته ځو نو ده په مکه مکرمه کي هغه تر ټولو ښه اوښ رانيوى، دا د دې دپاره چي پر هغه وتښتي، ښځي يې ورته و ويل: يا ابا صفوان هغه خبره دي هېره سوه چي يثرِبي آشناى دي يعني (سعد بن معاذ) درته وکړه؟ اميه بن خلف و ويل يا والله نه مي ده هېره، زه نه غواړم چي د دوى سره ووزم.

دا د رسول الله ﷺ د دښمنانو او منکرانو حال ؤ، مګر ملګري او اصحاب يې؟ و هغو ته داسي ؤ لکه روح په بدن کي، د هغو په زړو او سترګو کي يې ځاى نيولى ؤ. هغه صادقه محبت و ده ﷺ ته داسي ور پوري وهل لکه اوبه چي د لوړي څخه کښتي ته پوري وهل کيږي او زړونه يې ده ﷺ ته داسي ورکښېدل لکه اوسپنه چي مغناطيس، يا آهن رُبا ته ورکشيږي، د دغه حُب او محبت ښکاره اثر دا ؤ چي اصحابِ کرام په دې راضي وه چي د دوى غاړي و وهل سي او د رسول الله ﷺ دي يو نوک نه ګړل کيږي او نه دي يو زوز په جګيږي، د مثال پرقسم دغه يوه قصه واورى:

يوه ورځ مشرکان پر رسول الله ﷺ را ټول سوه يوه د يوې خوا او بل د بلي خوا په سکانو او چپلا خو واهه، په دغه وخت کي يوه نفر ابوبکر الصدِّيق ﷺ ته ورناري کړه چي هله ملګري ته دي ځان ورسوه!

ابوبکر الصدِّيق ﷺ هم په تلوار سره هلته ورغلى يو يوه طرف ته پوري وهي او بل بل طرف ته خو ځان يې رسول الله ﷺ ته ورساوه، مشرکانو رسول الله ﷺ پرېښاوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پر ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه يې را واچول، ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه د کفارو له طرفه ډېر سخت و وهل سو، خلک پکښي غوره ئېدل، عتبه بن ربیعه ور نږدې سو د ابوبکر پر ځیګر کښېنستی او خپله چوته يې ورته ونیول پر مخ مخ يې په وهي، مخ يې تر داسي اندازې و پړسېدی چي پزه يې په مخ کي نه معلومېدل (د هغه وخت چوتې وې د مېخو ډکي او هره یوه يې دوه کیلووه) ترڅو چي ابوبکر رضی الله عنه بېهوښه او بې سده پروت ؤ، بیا نو بنو تیم چي د ابوبکر رضی الله عنه قبیله وه، ابوبکر رضی الله عنه يې په یوه پټو کي واخیستی او د ده رضی الله عنه کور ته يې یو وړی او د ده په مرګ کي چا شک نه درلودی، خو ده رضی الله عنه د ورځي په آخر کي خبري وکړې او اوله خبره يې دا وه: رسول الله ﷺ ښنګه دی؟ حاضرو کسانو خبره واړول او بیا د ده رضی الله عنه مور ته چي أم الخير ورته ویل کېده ور ولاړ سوه ویل: د خوړلو یا چښلو یو شئ ورکړه، مور چي يې ور ته راغله او ور سره یوازي سوه ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه دغه وایې: رسول الله ﷺ ښنګه دی او څه يې وکړه؟

موريې و ویل: والله ستا په صاحب او ملګري نه یم خبره، ابوبکر رضی الله عنه و ویل: و أم جمیل بنت الخطاب ته ورسه او د رسول الله ﷺ د حال پوښتنه څني وکړه، د ابوبکر رضی الله عنه مور أم جمیل ته ورغله او ویل: ابوبکر د محمّد بن عبدالله د حال پوښتنه در څخه کوي، أم جمیل و ویل: نه ابوبکر پیژنم نه محمّد بن عبدالله او که دي خوښه وي چي ستا زوی ته در سره ولاړه سم ولاړه به سم، ویل: هو راځه، أم جمیل (چي فاطمه بنت الخطاب ؛و د عمر رضی الله عنه خور ده او د اسلام قصه يې د مخه تېره سوه) د ابوبکر رضی الله عنه د مور سره ابوبکر رضی الله عنه ته ورغله، وې لیدل چي ابوبکر رضی الله عنه ټپي او زخمي پروت دی، دا ور نږدې سوه او په چغو سره يې ناري کړه: والله هغه قوم چي ستا سره يې دا کار کړی دی هغه د فسق او کفر اهل دي او زه امید لرم چي الله عزوجل به ستا بدله او انتقام د هغو څخه واخلي.

ابوبکر رضی الله عنه و ویل: د رسول الله ﷺ څه حال دی او ښنګه دی؟

ام جمیل و ویل: دغه ستا موريې اوري.

ابوبکر رضی الله عنه و ویل: پروا نه لري دا زما مور ده.

ام جمیل ویل: هغه جوړ او روغ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويل: هغه چيري دى؟

ويل: د ابن الأرقم په كوركي دى.

ابوبكر رضی الله عنه و ويل: والله نه به خواړه وخورم او نه به شئ وڅښم ترڅو چي رسول الله ﷺ ته نه يم ور رغلى.

هغو ويل: ته لږ وخت انتظار وکړه چي ته څه آرام سې او خلک کورو ته ولاړ سي، ام جميل وايي: پسله څه وخته څخه چي خلک کورو ته ولاړل ابوبكر رضی الله عنه مو په داسي حال کي له کوره را وايستی چي زموږ په منځ کي ؤ او پر موږ يې تکيه کول او رسول الله ﷺ ته مو ور وستی، دغسي د حُب اوفداء کارئ قصې به په دغه کتاب کي ډيري ويني، خاصتاً هغه چي د اُحُد په ورځ او نوري پيښي سوي دي.

نو د دغسي محبوب رهبر او قائد دپاره به هم څوک قرباني نه قبلوي؟

۳ – د مسئوليت احساس، اصحابِ کرام پوره پوهېدل چي د بشر پر غاړه ډير لوى او عظيم مسئوليت پروت دى او دا ممكنه نه ده چي څوک دي له دغه مسئوليته په هيڅ حال کي ځان ګوښه او خلاص کړي، ځکه هغه خطرناکه عواقب چي د دغه مسئوليت څخه د تيښتي او بې پروايي په حالت کي پېښيږي تر دغه اوسنيو تکاليفو ډير لوى او ډير زيات ضررمن دي او هغه تاوان چي د مسئوليت د نه حسولو په حالت کي دوى او ټوله بشريت ته پېښيږي په هيڅ ډول د دغه اوسنيو تکاليفو او مشکلاتو سره نه سي قياسېدلاى، نو ځکه يې دغه تکاليف او آزارونه قبلول! نه د مسئوليت څخه تېښته.

۴ – ايمان پر آخرت، ايمان پر آخرت هغه شئ دى چي د مسئوليت احساس قوي کوي، د اصحاب کرامو دا پوره يقين ؤ چي دوى د الله جل جلاله په حضور کي دريږي او د دوى د اعمالو که لږ وي كه ډېر، كه لوى وي كه کوچني، حساب ور سره کيږي او تر حساب وروسته يا به د جنت و همېشني نعمتو ته ځي، يا به د دوږخ په اورکي و همېشني عذاب ته، نو ځکه دوى خپل عمر د بيري او اميد په منځ کي تېراوه، د الله عزوجل د رحمت په اميد وه او د الله جل جلاله له عذابه بېرېدل. الله جل جلاله فرمايي:

﴿وَٱلَّذِينَ يُؤۡتُونَ مَآ ءَاتَواْ وَّقُلُوبُهُمۡ وَجِلَةٌ أَنَّهُمۡ إِلَىٰ رَبِّهِمۡ رَٰجِعُونَ ۝٦٠﴾. [المؤمنون: ٦٠]

يعني: هغه کسان چي ورکوي هر هغه شئ چي دوى ورکړى دى (كه زكوة وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

که خیرات) په داسي حال کي يې ورکوي چي د دوی زړونه د نه قبلېدلو څخه بېرېدونکي وي، چي بېشکه دوی خپل رب ته ورتلونکي دي.

او اصحاب کرام په دې پوهېدل چي دا دنیا د خپلو ټولو عذابو او نعمتو سره د آخرت په مقابل کي د غماشي د وزر قېمت او اهمیت نه لري، دغه پوهي او یقین پر دوی د دنیا مشقتونه او تکلیفونه دومره سپکول چي په دغو عذابو او آزارو یې هیڅ پروا نه کېدل.

۵ - قرآن مجید، په دغه سختو، قهرمنو او ترخو حالاتو کي د قرآن مجید داسي سورتونه او آیاتونه نازلېدل چي د اسلام پر مبادیو، اساس او بنسټ باندي حجت او دلائل وه او مسلمانانو ته یې هغه لار ښوونې کولې چي د هغو په عملي کولو سره په ټول عالم کي ډېره ښه بشري ټولنه جوړېدل، چي هغه اسلامي ټولنه وه او د مسلمانانو احساسات یې پر صبر او استقامت ټینګول او د دغه مقصد دپاره یې مثالونه او حکمتونه بیانول.

د مثال پر ډول الله عزوجل د سورةُ البقره په (۲۱۴) نمبر آیات کي فرمایي:

﴿أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تَدْخُلُوا۟ ٱلْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُم مَّثَلُ ٱلَّذِينَ خَلَوْا۟ مِن قَبْلِكُم ۖ مَّسَّتْهُمُ ٱلْبَأْسَآءُ وَٱلضَّرَّآءُ وَزُلْزِلُوا۟ حَتَّىٰ يَقُولَ ٱلرَّسُولُ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ مَتَىٰ نَصْرُ ٱللَّهِ ۗ أَلَآ إِنَّ نَصْرَ ٱللَّهِ قَرِيبٌ ﴿٢١٤﴾﴾. [البقره:۲۱۴]

ژباړه: اې مومنانو! آیا تاسي ګمان کوی چي تاسي به جنت ته داخل سی او پر تاسي به د هغو کسانو په مثل سختۍ نه وي راغلي چي پخوا تېر سوي دي؟ پر هغو تکالیف او سختۍ راغلي وه، لوږه او مسکنت، آزارونه او تکلیفونه ورته پېښ وه، تر داسي اندازې چي هم به هغه د دوی رسول او هم به هغو کسانو چي د ده سره یې ایمان را وړی ؤ ویل: د الله نصرت به کله وي؟ الله جل جلاله د دوی په جواب کي فرمایي: خبر اوسی چي مومنانو ته د الله نصرت قریب او نژدې دی.

دا و مسلمانانو ته ارشاد ؤ چي آیا تاسي امید لری چي جنت ته داخل سی؟ حال دا چه هغه تکلیفونه او آزارونه چي پخوانیو امتو ته پېښ سوي دي تاسي ته به نه پېښېږي؟ او بیا هم الله جل جلاله فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿الٓمٓ ۝ أَحَسِبَ ٱلنَّاسُ أَن يُتۡرَكُوٓاْ أَن يَقُولُوٓاْ ءَامَنَّا وَهُمۡ لَا يُفۡتَنُونَ ۝﴾
[العنکبوت: ۲،۱]

آیا خلک داسې ګمان کوي چې دوی به پر دغه پرېښوول سي چې و وایي: (موږ ایمان را وړی دی) او دوی دي امتحان نه کړل سي؟.

﴿وَلَقَدۡ فَتَنَّا ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡۖ فَلَيَعۡلَمَنَّ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ صَدَقُواْ وَلَيَعۡلَمَنَّ ٱلۡكَٰذِبِينَ ۝﴾
[العنکبوت/۳]

په تحقیق موږ امتحان کړي دي هغه کسان چې تر دوی د مخه وه، پس خامخا به الله جل جلاله په علم ظاهري سره هغه کسان معلوم کړي چې په خپل ایمان کې صادقه دي او خامخا به هغه کسان په علم ظاهري سره معلوم کړي چې درواغجنان دي.

دغه قرآني آیاتو او مفاهیمو مسلمانان بل عالَم ته نقلول، دکون او کائناتو مشاهد يې په لیدل، د الله جل جلاله د ربوبیت جمال او د اُلوهیت کمال يې په لیدی، د الٰهي رحمت او مهربانیو آثاريې په لیدل، د جنت هغه نعمتونه يې ورته بیانول چې د هغو د حاصلولو دپاره هیڅ تکلیف! تکلیف نه معلومېدی، د دغو آیاتو په جریان کې مسلمانانو ته په الٰهي رحمت او نعمتو، په جنت او په الٰهي رضاء سره زیري ورکول کېدل او په عین وخت کې د دوی د ظالمو دښمنانو او سرکښه کفارو د محاکمې حالات بیانېدل، چې بیا پسله محاکمې څخه پرمخې د دوږخ اورته کشول کیږي او ورته ویل کیږي (ذُوقوا مَسَّ سقر) یعني: د دوږخ د عذابو خوند وګوری.

٦ – دکامیابۍ زیري، د دغو ټولو تکالیفو سره سره مسلمانان د اولي ورځې څخه بلکه د مخه تر دې چې اسلام ته داخل سي په دې پوهېدل چې اسلام ته داخلېدل دا معنٰی نه لري چې باید مشکلات او تکالیف یوسو، بلکه د اولي ورځې څخه د اسلامي دعوت هدف دا وُ چې رِوند جاهلیت او د هغه جاهلیت ظالم نظام له منځه یوسي.

مسلمانان پوهېدل چې د اسلام اساسي هدف دا دی: چې پر ځمکه خپل نفوذ جاري کړي او په عالَم کې سیاسي نفوذ لاس ته را وړي، چې انساني اُمت او بشري ټولنه د الله جل جلاله د رضاء پر طرف رهي کړي او بندګان د بندګانو له بندګیه د الله جل جلاله بندګۍ ته ور وباسي او د قرآن مجید دغه دکامیابۍ زیري ځیني وختونه په پوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

صراحت او ځيني وختونه په کنايه سره مسلمانانو ته نازلېدل.

دغه د سختيو په ژوند او د آزارو په وختو کي چي مځکه پر مسلمانانو تنګه سوې وه او قريبه وه چي د دوی د ژوند ورځي پای او آخر ته ورسيږي، هغه آياتونه نازلېدل چي د پخوانيو انبياوو او د دوی د قومو حالات پکښي بيانېدل، داسي واقعات پکښي ذکر کېدل چي د مکې مکرمې د مسلمانانو او کفارو د حاله سره مطلق مطابق او يو شئ وه.

او بيا به په دغو آياتو کي د کفارو او ظالمانو د هلاک حالات بيانېدل او دا بيانېدل چي مځکه به بيرته د الله جل جلاله صالحه بندګانو ته په ميراث ورپاته سوه، نو په دغو قصو کي دې ته واضحه اشارې وې چي د مکې مکرمې کفار، په را تلونکي وخت کي ناکامه کيږي، مسلمانان او اسلامي دعوت کامیابه کيږي، بيا هم په دغو وختو کي داسي صريح آياتونه نازل سوه چي مسلمانانو ته يې د بري او غلبې زيري ورکول، لکه څرنګه چي الله جل جلاله په سورة الصّافات کي فرمايي:

﴿ وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿١٧١﴾ ﴾.[الصافات: ۱۷۱]

يعني: پخوا لا زموږ د بندګانو رسولانو دپاره زموږ حکم صادر سوی دی.

﴿ إِنَّهُمْ لَهُمُ ٱلْمَنصُورُونَ ﴿١٧٢﴾ ﴾ [الصافات: ۱۷۲]

بېشکه چي د دوی سره مرسته او مدد سوی دی.

﴿ وَإِنَّ جُندَنَا لَهُمُ ٱلْغَٰلِبُونَ ﴿١٧٣﴾ ﴾ [الصافات: ۱۷۳]

او بېشکه زموږ لښکري کامیابه او پر کفارو بريالی دي.

﴿ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿١٧٤﴾ ﴾ [الصافات: ۱۷۴]

تر يوه وخته پوري ته له دويه مخ وګرځوه، يعني: څو ورځي لا دوی ته صبر وکړه څه مه ورته وايه.

﴿ وَأَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٥﴾ ﴾ [الصافات: ۱۷۵]

ته څه موده دوی ته وګوره ژر ده چي دوی به خپل عاقبت او آخر کار وويني.

﴿ أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٧٦﴾ ﴾ [الصافات: ۱۷۶]

(c) ketabton.com: The Digital Library

آیا دوی زموږ د عذاب د را تللو تلوار کوي؟

﴿فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَآءَ صَبَاحُ ٱلْمُنذَرِينَ ﴿١٧٧﴾﴾ [الصافات، ۱۷۷]

پس کله چې د دوی پر غولي او میدان عذاب نازل سي! بد به وي سهار یا ورځ د دغه بېرول سوو خلکو.

او بیا رب عزوجل په سورةُ القمر کي فرمایي:

﴿سَيُهْزَمُ ٱلْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ ٱلدُّبُرَ ﴿٤٥﴾﴾. [القمر: ۴۵]

یعني: ژر ده چي د دغو کفارو ډله او ټولي به ماته سي او دوی به په جنګ کي مسلمانانو ته خپلي شا وي وروګرځوي، یعني ځغلي به او تښتي به.

همدارنګه رب عزوجل د هغه مهاجر مسلمانانو په باره کي چي حبشې ته یې هجرت کړی ؤ فرمایي:

﴿وَٱلَّذِينَ هَاجَرُوا۟ فِى ٱللَّهِ مِنۢ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا۟ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِى ٱلدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَأَجْرُ ٱلْءَاخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾﴾. [النحل: ۴۱]

یعني: هغه کسان چي د الله جل جلاله په لارکي یې وروسته تر هغه چي ظلم پر وسو هجرت کړی دی، نو خامخا به موږ په دنیا کي دوی ته ښه ځای ورکړو او خامخا د آخرت اجر او ثواب ډیر لوی دی، که دغه مهاجرین په هغه خپل لوی اجر پوهېدلای.

د الله جل جلاله له طرفه دغه قسم زیري او بشارتونه و مسلمانانو ته خورا ډیر دي چي د هغو په را نقلولو سره د مضمون د اوږد والي ځخه بېرېږم.

همدارنګه د رسول الله ﷺ له طرفه دغسي زیري یو او بل وخت و مسلمانانو ته ور کول کېده، کله چي به د حج موسم راغلی رسول الله ﷺ به د رسالت د تبلیغ او دعوت دپاره د خلکو په منځ کي و دربدی او یوازي په جنت سره یې زېری نه ورکاوه بلکه په پوره صراحت سره به یې ورته ویل: اې خلکو! (لا إله إلا الله) و وایاست چي له الهي عذابه خلاص سی او په دغه کلمه سره به د عربو پاچهان سی او عجم به مو اطاعت کوي او که مړه سواست په جنت کي به پاچهان یاست.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه رنګه رسول الله ﷺ د قریشو و هغه آخرنۍ ډلې ته چې ابوطالب ته ورغله په صراحت سره و ویل: زه له دویه یوه جمله غواړم، دوی دي هغه قبوله کړي عرب به ورته تابع سي او د عجمو به پاچهان سي.

د رسول الله ﷺ دغه زیري او بشارتونه په پټه او پرده کي نه وه، بلکه لڅ او په ښکاره سره ویل کېده، لکه څرنګه چې مسلمانان په خبر وه دغه رنګه کفارو ته هم تر داسي اندازې ور معلوم وه چې د رسول الله ﷺ اصحابِ کرام به یې ولیدل د پسخند او ملنډو پر قسم به یې و ویل: هغه دي د مځکې پاچهان راغله، ژر ده چې د کسرٰی او قیصر پر پاچهیو به کامیابه سي، بیا به یې شپېلکیان او چکچکي کړې.

نو د دغه په مقابل کي چې اصحاب کرامو ته په دنیا کي د روښانه مستقبل زیري ورکول کېدل او د هغو امیدو سره چې په آخرت کي به پر جنت کامیابه کیږي، اصحاب کرامو دغه پرله پسې عذابونه چې پر دوی اُورېدل او هغه مصائب چې له هره طرفه پر را ګرځېدلي وه، داسي بلل لکه د پسرلي اوریځ چې ډېر ژر به سره وپاشل سي.

پر دې ټولو سر بېره رسول الله ﷺ به همېشه د دوی اروحونه په ایمان ور تغذیه کول، د دوی ضمیر او وجدان یې د قرآن او حکمت په تعلیم سره ور پاکاوه او په سالمه تربیه سره یې تربیه کول، د دوی اروحونه یې لوړو منزلو او د زړو پاکۍ ته رهنمایي کول، د اخلاقو صفایي، د مادیاتو څخه آزادي یې ور ته بیانول، د شهواتو سره یې د مقاومت لاري چاري ور ښوولې، د مځکي او آسمانو رب ته یې نژدې کول، د جهل د تاریکیو څخه یې د معرفت نور ته ور وستل، د آزارو په مقابل کي یې صبر او د نفس مغلوبه کېدل ور ښوول، نو ځکه د دوی په علم کي رسوخ، د الله جل جلاله په لار کي فاني کېدل، و جنت ته شوق، حرص پر علم، فقهه په دین کي، محاسبة النفس، غلبه پر عواطفو، تقیّد په صبر، هدوء او وقار زیات سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مکې مکرمې درېیمه مرحله
یا تر مکې مکرمې دباندې دعوت

اوس نو د رسول اللهﷺ د بعثت او دعوت لس کاله کېږي او په دغو لسو کلو کې بېله اویا نفرو بل څوک اسلام ته نه دي داخل سوي، لس کاله قریشو ته دعوت او بلنه فقط اویا نفره مسلمانان سوي دي، هو! دغه اویا نفره بېله هغو مسلمانانو څخه وه چې په حبشه کې دي، دغه اویا نفره مسلمانان د رسول اللهﷺ ملګري او کومکیان په مکه مکرمه کې موجود دي، خو دغه اویا نفره د قریشو په مقابل کې بې وسه او کمزوري دي.

رسول اللهﷺ فکر وکړی چې خپل دعوت تر مکې مکرمې دباندې وباسي ځکه په مکه مکرمه کې په لسو کلو کې فقط دغه اویا نفرو او هغو نفرو چې په حبشه کې اوسیږي ایمان را وړی دی، خاصتاً د ابوطالب تر وفات وروسته پر رسول اللهﷺ د قریشو له طرفه آزارونه او عذابونه هم ډیر شدید او سخت سوه، تاسي خو هغه ټول آزارونه او عذابونه واورېدل چې پر رسول اللهﷺ تېرېدل، مګر پر دغه سر بېره رسول اللهﷺ فرمایي: قریشو آزار او تکلیف نه دی را رسولی په مثل د هغه آزار چې پسله وفاته د ابو طالب یې را رسولی دی، فکر وکړی: هغه د مخني ټول آزارونه او تکالیف د دغه آزار په مقابل کې چې پسله وفاته د ابوطالب و رسول اللهﷺ ته رسیږي هیڅ وه، دغو آزارو پسله وفاته د ابوطالب ولي او څنګه فرق وکړی؟ هغه داسي کله چې ابوطالب ژوندئ ؤ رسول اللهﷺ ته یوازي د قریشو مشرانو او سردارانو لکه: ابوجهل، مطعم بن عدي، عاص بن وائل، ابولهب، عتبه او داسي نورو آزار ور رسولای سوای بېله مشرانو بل چا د رسول اللهﷺ پر آزارولو جرئت او دلاوري نه سوای کولای، مګر د ابوطالب تر وفات وروسته د مکې مکرمې لچکانو، بیعقلانو او بېباکانو، د رسول اللهﷺ پر آزارولو جرئت او دلاوري پیدا کړه، کله چې به رسول اللهﷺ پرلار تېرېدی هغه کسان چې هیڅ قدر او شرف به یې نه درلودی، هغه لچک او اوباش خلکو هم و رسول اللهﷺ ته آزار ورکاوه، پر سر به یې خاوري ورپاشلې، په رنګ او خاورو به یې ویشتی، دغه وخت نه د چا څخه بېره وه او نه د چا مراعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

او احترام ؤ، ځکه هغه څوک وفات سو چي د رسول اللهﷺ ساتنه او د هغه دفاع یې کول، نو رنګارنګ نوي آزارونه شروع سوه. داسي نه پېښېدل چي رسول اللهﷺ دي پرلار رهي وي او څوک دي بد ورته و نه وایي، سپکي خبري دي ورته و نه کړي، په پښوا کي یوازي د قریشو مشران وه چي آزاریې ور کاوه، مګر اوس هلکان او بې باکان هم سپک او بد ویل ورته کوي، څوک نسته چي د قوم له آزاره یې وساتي.

کله چي دغه آزارونه او تکالیف ډېر زیات او شدید سوه، رسول اللهﷺ له ځانه سره دا فیصله وکړه چي تر مکې مکرمې دباندي ووزي او په داسي چا پسي وګرځي چي هغه یې مرسته وکړي، پسله فکره دې نتیجې ته ورسېدی چي دهﷺ او مکې مکرمې ته هغه نژدې ښار طائف دی، نو یې د طائف د سفر فیصله او اراده وکړه چي هلته به د الله جل جلاله دین ته خلک را دعوت کړم.

و طائف ته سفر

د بعثت د لسم کال او د شوال په میاشت کي چي د (۶۱۹) میلادي کال د مئ آخري او د جون اولي ورځي وې رسول اللهﷺ طائف ته پیاده او پرېښو رهي سو (*طائف د مکې مکرمې څخه شپېته میله لیري دی*) په دې سفر کي د رسول اللهﷺ آزاد سوی مریئ زید بن حارثه رضی الله عنه چي په عربي کي (مولی) ورته وایي ور سره ملګری ؤ، په لار کي چي به پر هره قبیله ورغله هغه به یې اسلام ته دعوتول خو یوې قبیلې هم دغه د دهﷺ دعوت نه کړی قبول، کله چي رسول اللهﷺ طائف ته ورسېدی هلته د طائف په شروع کي د طائف د مشرانو څخه درې نفره ناست وه چي نومونه یې: عبدیا لیل، مسعود او حبیب دي، درې سره ورونه او د عَمرو بن عُمَیر الثقفي زامن وه، رسول اللهﷺ اجازه وغوښتل چي خبري ورسره وکړي، هغو ویلدل چي د مکې مکرمې د اشرافو څخه او د عبدالمطلب د اولادې څخه یو نفر دی ښه راغلی یې ور ته و وایه، رسول اللهﷺ ورسره کښېنستی د دین او اسلام خبري یې ورته شروع کړې، قرآن مجید یې ورته تلاوت کړی، خو په آخر کي د هغو درو نفرو څخه یو نفر ولاړ سو او ویل: الله جل جلاله بیله تا بل څوک نه کړی پیدا چي په رسالت یې را ولیږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه بل و ویل: والله د کعبې پوښونه به شیري کړم خو پر تا به ایمان را نه وړم، (د کفارو په عقیده د کعبې شریفې د پوښو څیرل او غورځول ډېره لویه ګناه وه) نو ویل: دغه لویه ګناه به وکړم خو پر تا به ایمان را نه وړم.

او درېیم نفر و ویل: زه هیڅکله خبري نه درسره کوم، ځکه که ته د رشتیا رسول یې لکه څرنګه چي ته وایې نو ته ډېر خطرناکه یې، باید ستا جواب درنه کړم او که ته پر الله دروغ وایې نو ته د دې لائق نه یې چي خبري درسره وکړم.

رسول اللهﷺ و فرمایل: دا چي تاسي اسلام نه کړی قبول نو دغه حال در سره وساتی پرېږدی چي زه د بل چا سره خبري وکړم، هغو ویل: یا والله نه دي پرېږدو چي د بل چا سره هم خبري وکړې، نه راضي دي چي دوی خبري واوري او نه غواړي چي رسول اللهﷺ د بل چا سره خبري وکړي، نو دغه درې نفره تر رسول اللهﷺ د مخه د طائف و داخل ته ولاړل، هلته یې هلکان، مریان او لچکان سره را ټول کړه، دوه لیکه یا قطاره یې ځني جوړ کړه، کله چي رسول اللهﷺ دننه و طائف ته ورغلی غواړي چي خلک د اللهﷻ دین ته دعوت کړي د هلکانو او بېباکانو هغه دوې ډلې په پسې سوې او په ډبرو یې ولي او د ډبرو ویشتل یا وارونه د رسول اللهﷺ پر پښو کوي، چي پښه پورته کړي هم یې ولي چي پښه کښېږدي هم یې ولي، تر داسي اندازې چي د رسول اللهﷺ تر مبارکو پښو ویني بهېدلې او زید بن حارثهؓ به په خپل جسم او بدن سره رسول اللهﷺ د دغو ډبرو د ویشتلو څخه ساتی، خو د زیدؓ سر هم څو ځایه مات او زخمي سو او هغه هم په وینو لړلی ؤ.

ښه متوجه سی: دا چه زید بن حارثهؓ په خپل جسم او ځان رسول اللهﷺ د کفارو د ډبرو ویشتلو څخه ساتي، خپل ځان یې د هغهﷺ دپاره سَپَر ګرځولی ؤ، تر داسي اندازې چي د ده سر هم څو ځایه زخمي کېږي او ویني تر را بهېږي، دا د هر مسلمان د حال نمونه ده، باید هر مسلمان په هره طریقه سره چي وي د اسلامي دعوت د قائد ساتنه وکړي، که څه هم دغه ساتنه د ده د حیات په قربانولو سره وي، اصحاب کرامو د رسول اللهﷺ سره چي د اسلامي دعوت قائد ؤ دغسي کول، که نن ورځ رسول اللهﷺ زموږ په منځ کي نه دی موجود او موږ یې داسي دفاع نه سو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولای لکه اصحاب کرامو چې کول خو دغه دفاع پر یوه بل قسم کېدلای سي، هغه دا چه موږ د اسلامي دعوت په لار کي عذابونه او تکالیف پرځان درانه و نه بولو. موږ هم باید پر خپلو ځانو د دعوت په لار کي څه ناخه آزارونه او تکلیفونه قبول کړو، نو به مو په دې ډول د رسول الله ﷺ سره د آزارو په قبلولو کي حصه اخیستې وي.

نو دا لازمه او ضروري ده چې هر چیري او په هر وخت کي باید د اسلامي دعوت دپاره قیادتونه او مشران موجود وي چې په دعوت کي د رسول الله ﷺ خلافت وکړي او پر مسلمانانو دا لازمه ده چې د دغه قائد پرشا وخوا مخلصه عسکر او لښکر وګرځي، خپل مالونه او قوت تر خپل قائد قربان کړي، لکه څرنګه چې مسلمانانو د رسول الله ﷺ سره کول.

په طائف کي د رسول الله ﷺ دغه حال ؤ او دغه د ډېرو وارونه وه، دومره یې نه پرېښاوه چې د خلکو سره خبري وکړي، چا دغه پوښتنه هم نه ځني وکړه چې د څه شي دپاره راغلی یې؟ د مخه تر دې چې خلک پوه سي چې رسول الله ﷺ د څه شي دپاره راغلی دی، څه غواړي او څه وایي د ده په ویشتلو یې شروع وکړه، دا د طائف د خلکو له طرفه د رسول الله ﷺ استقبال ؤ، رسول الله ﷺ چې دا حال ولیدی چې چا د خبرو کولو اجازه هم ورنه کړه نو پوه سو چې دلته فایده نسته، بیرته په هغه زخمي پښو او هغه د ستړیا په حالت کي د مکې مکرمې و طرف ته رهي سو.

خو بیا هم هغه سُفَهاء او بېباکان، لچکان او مریان په پسې دي او په ډېرو یې ولي ترخو رسول الله ﷺ او ملګری یې له طائفه و وتل، هلته په لار کي تر طائف درې میله دباندي د انګورو یو باغ یا باغچه وه، رسول الله ﷺ دغي باغچې ته ور وګرځېدی، دلته نو هغه هلکان او بېباکان ځني را وګرځېدل، رسول الله ﷺ په زخمي پښو او غمجن زړه د انګورو د یوه تاک و سایې ته کښېنستی او دېواله ته یې تکیه وکړه، او دلته یې هغه مشهوره دعاء وکړه کومه چې پردې دلالت کوي چې زړه یې د درد او غمه څخه ډک ؤ او پر دې یې حسرت ؤ چې یوه نفر هم ایمان رانه وړی او وې فرمایل:

«اَللّٰهُمَّ إِلَيکَ أَشْکُو ضُعْفَ قُوَّتِي، وَ قِلَّةَ حِيْلَتِي، وَهَوَانِي عَلَى النَّاسِ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِين، أنتَ رَبُّ الْمُسْتَضْعَفِين، وَأنتَ رَبِّي، إلى مَن تَكِلُني؟ إلى بَعِيد يَتجَهَّمُني؟ أم إلى

(c) ketabton.com: The Digital Library

عَدُوٌ مَلَكْتَهُ أمري؟ إنْ لَمْ يَكُن بكَ عَلَيَّ غَضَبٌ فَلاَ اُبالي، ولكنْ عَافِيَتُكَ هِيَ أوسَعُ لي، أعُوذُ بنُورِ وَجْهكَ الَّذي أشْرَقَتْ لَهُ الظُّلُمَات، وَصَلُحَ به أمرُ الدُّنيا والآخرة، منْ أنْ يتنزَّلَ بي غَضَبُكَ، أوْ يَحِلَّ عَلَيَّ سَخَطُكَ، لَكَ العُتْبَى حتّى تَرْضَى، وَلاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إلاّ بكَ».

ژباړه: الٰهي! د خپل ضعف، د حیلې د لږوالي او پر خلکو زما د سپکوالي شکایت درته کوم، یا ارحمَ الرّاحمین! ته د ضعیفانو رب یې او زما رب یې، و چا ته مي پرېږدې؟ هغه لیري ته چي په تریو تندي را ته ګوري؟ او که دي دښمن ته زما اختیار ورکړی دی؟ که ته پرما په قهر نه یې زما پروا نسته، مګر ستا عافیت زما دپاره پراخه دی، ستا د مخ په هغه نور سره پناه غواړم چي تاریکۍ په روښانه کیږي، د دنیا او آخرت کارونه په اصلاح کیږي، پر ما ستا غضب مه نازلوې، ستا قهر ما ته مه راولې، الٰهي تر هغو زاری درته کوم چي راضي کېږې او بیله تا ما لره نه حول سته نه قوت.

رسول الله ﷺ دعاء کوي او دعاء، داسي دعاء چي د زړه سوز او سوځل پکښې وه، رسول الله ﷺ خواشیني او زهیر ؤ چي اسلام ولي دغه د ضعف په حالت کي پاته دی لس کاله د دعوت تېر سوي دي بیا هم اسلام ضعیفه دی، په طائف کي هم نه چا د ده ﷺ خبره واورېدل او نه چا د ده ﷺ دعوت قبول کړی.

دغه باغ د ربیعه د زامنو ؤ چي عُتبه او شَیبه نومېدل، دوی هم د قریشو د سردارانو څخه وه او په مکه مکرمه کي اوسېدل، په دغه وخت کي دوي هم دلته په دغه باغ کي موجود وه، عتبه او شیبه ولیدل چي د رسول الله ﷺ تر پښو ویني بهیږي ستړی او ستومانه دی زړه یې پر وسوځل سو ویل: وړی به هم وي، دوی یو مریئ درلودی چي په دین نصراني او نوم یې عَدّاس ؤ، هغه خپل نصراني مریئ یې را وغوښتی ویل: یا عدّاس! دغه انګور و محمّد ﷺ ته وروړه، عدّاس انګور واخیستل او رسول الله ﷺ ته یې ور وړل، عُتبه او شیبه د لیري ورته ګوري، رسول الله ﷺ اول د عدّاس شکریه آداء کړه او بیا چي یې د انګورو په خوړلو شروع کول نو یې و ویل: بسم الله، د خوړلو د شروع په وخت کي بسم الله ویل د عربو عادت نه ؤ، عدّاس په تعجب کي سو او رسول الله ﷺ ته یې و ویل: دغه خبره چي ستا څخه مي واورېدل د دې ملک خلک دغه جمله نه وايي، رسول الله ﷺ پوه سو چي دا سړئ په زړه کي څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري نو يې پوښتنه ځني وکړه چې نوم دي څه دی؟ مريي و ويل: عدّاس.
ويل: د کوم ځای يې او دين دي څه شي دی؟
مريي ويل: زه نصراني او د نينوا د اهله څخه يم (*نينوا د عراق د موصل په ښار کې د يوه کلي نوم دی*)
رسول اللهﷺ و فرمايل: د هغه صالح سړي يونس بن متي د وطن يې؟
عدّاس نور هم په تعجب کې سو، ځکه عرب نينوا نه پيژني او دا سړی نينوا خو پيژني بلکه تاريخ يې هم ور معلوم دی حتّی يونس عليه السلام هم پيژني.
نو يې رسول اللهﷺ ته و ويل: ته څوک يې چې يونس بن متي هم پيژنې؟
رسول اللهﷺ و ويل: هغه زما ورور دی هغه نبي ؤ او زه هم نبي يم، عدّاس پوه سو چې د يوه عادي او معمولي سړي سره خبري نه کوي، عدّاس ور ولاړ سو د رسول اللهﷺ سر، لاسونه او پښې ور مچوي.
دلته و يوه شي ته متوجه سی: دا الهي تسلّی ده چې الله جل جلاله يې خپل رسولﷺ ته ورکوي، دا هغه پښې نه دي چې د طائف خلکو په ډبرو ويشتلې؟
او اوس هغه پښې يو بل انسان مچوي.
عُتبه او شيبه د ليري ورته ګوري يوه هغه بل ته و ويل: مورِ خواره ور ولېږل او ده مريئ را خراب کړی، عدّاس چې بيرته دوی ته ورغلی دوی ورته و ويل: وَيحک څه درته پېښه سوه چې لاس او پښې دي ور مچول؟ عدّاس و ويل: يا سيّدي! په مځکه کې تر دغه سړي بهتر څوک نسته، په داسې شي يې خبر کړم چې بېله نبي بل څوک نه دی په خبر، عتبه او شيبه و عدّاس ته و ويل: محمّد او د هغه خبري پرېږده والله ستا دين د محمّد تر دين ښه او بهتر دی، دوی غوښتل چې عدّاس هم له اسلامه ليري کړي.
خير رسول اللهﷺ په مات او غمجن زړه له دغه باغه د مکې مکرمې پر طرف رهي سو کله چې قرن المنازل ته ورسېدی (قرن المنازل د يو ځای نوم دی) الله جل جلاله جبريل عليه السلام ورته را ولېږی چې هغه پر غرو مقرره ملائکه هم ور سره ملګرې وه او د رسول اللهﷺ څخه يې امر او اجازه غوښتل چې پر اهل مکه دوه غرونه سره را جفت کړي او د مکې مکرمې خلک يې په منځ کې چختان کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام بخاري د حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روایت کوي چې دې د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه ویل: یا رسولَ الله! آیا د اُحُد تر ورځې بله سخته ورځ درباندې راغلې ده؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: ستا د قوم یعني: عربو څخه هغه آزارونه را رسېدلي دي چې را رسېدلي دي او هغه سخت آزار چې له دویه ما ته را رسېدلی دی هغه په هغه ورځ ؤ چې ما خپل دین او رسالت پر عبدیالیل عرض کړی او هغه زما د خوښې جواب را نه کړی او زه غمجن رهي سوم په ځان نه پوهېدم چې چېرې ځم، هغه وخت په ځان پوه سوم چې زه په قرن ثعالب کي وم (دغه قرن ثعالب ته اوس قرن منازل ویل کیږي) رسول الله ﷺ فرمایي: چې سر مي را پورته کړی یوه اوریځ وه چې سایه یې را باندې کړې وه، ما چې اوریځې ته وکتل په هغه کي جبریل علیه السلام ؤ او را رغ یې کړه ویل: یا محمّد! الله عزوجل ستا د قوم هغه جواب واورېدی چې تا ته یې درکړی او هغه څه یې ولیدل چې ستاسره یې وکړه اوس الله جل جلاله هغه پر غرو مقرره ملائکه تا ته را لېږلې ده د دوی په باره کي چې څرنګه ستا خوښه وي هغسې امر پر وکړه، بیا نو هغه پر غرو مقرره ملائکې را رغ کړه اول یې سلام را ته و وایه او بیا یې را ته وویل: یا محمّد! ﷺ زه دغه یم څرنګه چې ستا خوښه وي امر کوه که دې خوښه وي چې پر اهلِ مکه دوه غرونه جفت کړم جفت به یې کړم (د دوو غرو څخه مقصد یَو د أبي قُبیس غر ؤ او بل د هغه پر برابري غر دی چې قُعیقُعان ورته ویل کیږي او مکه مکرمه د دغو دوو غرو په منځ کي پرته ده) نو ملکي و ویل: که ستا خوښه وي د مکې ټول خلک به د دغو دوو غرو په منځ کي کښېکاږم (چختاڼ به یې کړم) رسول الله ﷺ وفرمایل: بلکه امید لرم چې الله عزوجل د دوی له نسله داسې څوک را وباسي چې د یوه الله عزوجل عبادت کوي او هیڅ شریک نه ورته نیسي.

د رسول الله ﷺ په دغه جواب کي د ده ﷺ لوړ شخصیت ځلېږي چې پر خپل امت یې څومره رحمت او شفقت درلودی، محمّد رسول الله ﷺ رؤف او رحیم پر خپل امت څومره مهربانه ؤ، نه یې غوښتل چې امت یې په الهي عذاب سره هلاک سي.

د رسول الله ﷺ زړه په دغه الهي نصرت سره چې لوړ له آسمانه ورته راغلی مطمئن سو او بیا د مکې مکرمې پر طرف رهي سو تر څو چې وادي نخله ته ورسېدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او هلته يې څو ورځې تيرې کړې، په وادي نخله کې دوه ځايه دي چې د استوګنې وړ او لائق وه چې يوه ته (سَيل کبير) ويل کيږي او بل ته (الزَيمه) ويل کيږي خو موږ ته دا معلومات نسته چې رسول الله ﷺ په کوم ځای کې اوسېدی، په دغه وخت کې چې رسول الله ﷺ دنته اوسېدی الله عزوجل د پېرانانو يوه ډله ورته را ولېږل چې د رسول الله ﷺ څخه قرآن مجيد واوري او دغه د پېرانانو واقعه الله جل جلاله په قرآن کريم کې دوه ځايه ذکر کړې ده، الله جل جلاله په سورة الاحقاف په کې فرمايي:

﴿ وَإِذْ صَرَفْنَآ إِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ ٱلْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ ٱلْقُرْءَانَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوٓا۟ أَنصِتُوا۟ ۖ فَلَمَّا قُضِىَ وَلَّوْا۟ إِلَىٰ قَوْمِهِم مُّنذِرِينَ ﴿٢٩﴾ ﴾. [الأحقاف: ٢٩]

يعني: يا محمّد! ﷺ هغه وخت په ياد کړه! کوم چې موږ تا ته د پېرانانو يوه ټولی در وګرځول، يعني: درته را مو وستل چې قرآن مجيد ته يې غوږ نيوی، کله چې دوی دغه د قرآن اورېدلو ته حاضر سوه دوی په خپل منځ کې سره و ويل: چپ سی.

کله چې د قرآن مجيد تلاوت پای ته ورسېدی دوی بيرته خپل قوم ته په داسي حال کې وګرځېدل او ولاړل چې خپل قوم يې له الهي عذابه بېراوه.

﴿ قَالُوا۟ يَـٰقَوْمَنَآ إِنَّا سَمِعْنَا كِتَـٰبًا أُنزِلَ مِنۢ بَعْدِ مُوسَىٰ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِىٓ إِلَى ٱلْحَقِّ وَإِلَىٰ طَرِيقٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٣٠﴾ ﴾.[الأحقاف: ٣٠]

دوی و ويل: اې زموږ قومه! بيشکه موږ داسي يو کتاب واورېدی چې تر موسی علیه السلام وروسته نازل سوی دی او د پخوانيو کتابو تصديق کوونکی دی، دغه کتاب حق دين او سمي لاري ته لارښوونه کوي.

﴿يَـٰقَوْمَنَآ أَجِيبُوا۟ دَاعِىَ ٱللَّهِ وَءَامِنُوا۟ بِهِۦ يَغْفِرْ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣١﴾ ﴾. [الأحقاف: ٣١]

اې زموږ قومه! د هغه چا خبره قبوله کړی چې د الله طرف ته مو بولي او پر هغه ايمان را وړی، چې الله به تاسي ته ستاسي ګنهونه در وبخښي او تاسي به له دردناکه عذابه څخه خلاص کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه د سورة الجن پنځلس اولني آیاتونه په دغه باره کي نازل سوي دي چي پېرانانو د رسول الله ﷺ څخه قرآن مجید واورېدی، الله جل جلاله فرمایي:

﴿قُلۡ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ ٱسۡتَمَعَ نَفَرٞ مِّنَ ٱلۡجِنِّ فَقَالُوٓاْ إِنَّا سَمِعۡنَا قُرۡءَانًا عَجَبٗا ١﴾.

یعني: اې محمّده! ﷺ دوی ته و وایه: ما ته وحيِ راغلې: چي بیشکه زما د قرآن مجید ویل د پېرانانو یوې ډلې واورېدل، کله چي دوی هغه خپل نور قوم ته ورغله ورته ویې ویل: بېشکه موږ په فصاحت او بلاغت کي یو عجیب قرآن واورېدی.

﴿يَهۡدِيٓ إِلَى ٱلرُّشۡدِ فَـَٔامَنَّا بِهِۦۖ وَلَن نُّشۡرِكَ بِرَبِّنَآ أَحَدٗا ٢﴾.

داسي قرآن چي حق او ایمان ته لار ښوونه کوي نو موږ پر هغه قرآن ایمان راوړی او پسله ننه به بل هیڅوک د خپل رب سره شریک نه کړو.

﴿وَأَنَّهُۥ تَعَٰلَىٰ جَدُّ رَبِّنَا مَا ٱتَّخَذَ صَٰحِبَةٗ وَلَا وَلَدٗا ٣﴾.

او بېشکه چي زموږ د رب شان ډېر لوی او لوړ دی، الله عزوجل نه ښځه لري نه اولاد، لکه څرنګه چي د انسانانو او پېرانانو کفار او مشرکان داسي وایي.

قصه داسي وه: کله چي رسول الله ﷺ له طائفه په هغه شکل سره را و وتی چي نه څوک مسلمان سو او نه چا د ده ﷺ دعوت او خبري واورېدې، نو رسول الله ﷺ د شکه وتلی ډېر خواشینی، غمجن او نا امیده ؤ، چي ولي داسي پیښه ده؟ د اسلام او دعوت کار ولي مخ ته نه ځي؟ الله عزوجل دا إراده وکړه چي دغه غم او پرېشاني پر خپل حبیب محمّد مصطفٰی ﷺ سپک کړي چي ته مه خواشینی کېږه که انسانان ایمان نه را وړي هغه دي پېرانان ایمان راوړي او د آیاتو له تلاوته څخه دا معلومه او روښانه ده چي رسول الله ﷺ د دغو پېرانانو په راتګ او د قرآن مجید په اورېدلو او د هغو په ایمان راوړلو نه ؤ خبر بلکه الله عزوجل د وحیو په واسطه په دغه حال خبر کړی او د پېرانانو د را تللو سبب چي ولي پېرانان دلته و رسول الله ﷺ ته راغله داسي ؤ:

د رسول الله ﷺ تر بعثت د مخه پېرانان و آسمان ته ورنږدې کېدل او د ملائکو خبرو ته یې غوږ نیوی او د ملائکو ځیني خبري به یې اورېدلې، ملائکو به په خپل منځ کي ځیني الٰهي امرونه سره بیانول مثلاً ویل به یې: الله جل جلاله امر کړی دی چي فلاني

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته دي زوی ورکول سي یا د فلاني رزق دي لږ یا زیات سي، پیرانانو به دغه خبرې اوریدلې او بیا به یې دغه خبرې د جادوګرانو او کوډګرانو په واسطه په خلکو کې نشرولې، همدغه سبب ؤ چې همېشه به کوډګران او جادوګران پر خلکو او د هغو پر عقیدو مسلط وه، لکه څرنګه چې دغه موضوع په حدیث شریف کې هم ذکر سوې ده، چې جن به یو د بل پر اوږو سپرېدل او د آسمان خبرو ته به یې غوږ نیوی.

خو د وحیو او قرآن مجید په نزول سره دغه لار پر پېرانانو بنده سوه، د آسمان له طرفه به پېرانان د غوږ نیولو په وخت کې په اور سره ویشتل کېدل، الله جل جلاله د سورة الجن په (۸،۹) نمبر آیاتو کې فرمایي:

﴿ وَأَنَّا لَمَسْنَا ٱلسَّمَآءَ فَوَجَدْنَٰهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهُبًا ۝٨ ﴾. [الجن، ۸]

پېرانان وایي: بیشکه موږ د ملائکو د خبرو د اورېدلو دپاره آسمان ته نژدې سوو، ومو لیدل چې آسمان په سختو پیره دارانو (ملائکو) ډک سوی ؤ او په سوځوونکو ستورو ډک ؤ.

﴿ وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَٰعِدَ لِلسَّمْعِ ۖ فَمَن يَسْتَمِعِ ٱلْءَانَ يَجِدْ لَهُۥ شِهَابًا رَّصَدًا ۝٩ ﴾

او بېشکه د مخه تر لېږلو د دغه پیغمبر موږ د خبرو د اورېدلو دپاره د کېښېنستلو په ځایو کې کېښېنستلو او هر هغه څوک چې اوس اورېدل غواړي د خپل ځان دپاره به سوځوونکې لمبه په انتظار کې وویني، یعني: اوس چې موږ آسمان ته ور نژدې سوو، نو هلته مو ولیدل چې ډېرې سختې جنګې پیرې درېدلې دي چې هیڅ یو شیطان هم نه پرېږدي چې غیبي او آسماني خبرې واوري او هر هغه شیطان چې د اورېدلو إراده ولري پر هغه اور اورېږي او تر دې دمخه دومره سختې او ساتنه نه وه.

کله چې دغه د غوږ نیولو لار پر پېرانانو بنده سوه د پېرانانو مشرانو نور پېرانان امر کړه چې ولاړسی په مځکه کې وګرځې وګورې چې څه پیښه ده؟ خامخا یو شئ پېښ دی چې زموږ د اورېدلو لار بنده سوه، نو د پېرانانو یوه ډله دلته تېرېدل او وې لیدل چې رسول الله ﷺ قرآن مجید وایي، پېرانان پر را ټول سوه او غوږ یې ورته ونیوی او بیا خپل قوم ته ولاړل دغه حال او خپل اسلام یې ورته و وایه، لکه د دمخه تلاوت سوو آیاتو په ترجمه کې چې درته و ویل سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ ته د پېرانانو راتګ او د ده ﷺ څخه د قرآن مجید اورېدل یو وار نه دي پېښ سوي بلکه په وروسته کې هم څو واره پېښ سوي دي.

یو وخت رسول الله ﷺ تر مکې مکرمې دباندې د عبادت کولو دپاره و وتی او عبدالله بن مسعود رضی الله عنه هم ور سره ملګری ؤ، رسول الله ﷺ و عبدالله بن مسعود رضی الله عنه ته و ویل: ته دلته کښېنه او ترڅو زه درته و نه وایم له دغه ځایه مه ښوره، رسول الله ﷺ لږ ګوښه ولاړی او عبدالله بن مسعود رضی الله عنه یې له دغه ځایه څارنه او مراقبت کوي. رسول الله ﷺ هلته لیرې پر لمانځه و درېدی او قرآن مجید په لوړ آواز وایي، په دغه وخت کي د پېرانانو یوه ډله ورته راغله، عبدالله بن مسعود رضی الله عنه هلته ناست دی او ورته ګوري، دئ وایي: داسي خلک مي ولیدل چي تېره او اوږده سرونه یې وه، زه پر رسول الله ﷺ وبېرېدم او ور ولاړ سوم، خو رسول الله ﷺ اشاره را ته وکړه چي کښېنه، زه هم کښېنستم او دوی پر را تول دي، پېرانان نور هم پسي ډېرېدل، دومره ډېر سوه چي رسول الله ﷺ نه پکښي معلومېدی. الله جل جلاله فرمایي:

﴿وَأَنَّهُۥ لَمَّا قَامَ عَبۡدُ ٱللَّهِ يَدۡعُوهُ كَادُواْ يَكُونُونَ عَلَيۡهِ لِبَدٗا ﴿١٩﴾﴾. [جن:۱۹]

یعني: کله چي د الله بنده محمّد ﷺ لمانځه ته ودرېدی چي دغه الله یې باله، نژدې وه چي دغه پېرانان له ډېره ازدحامه پرده ﷺ سر پر سر سره لوېدل.

﴿قُلۡ إِنَّمَآ أَدۡعُواْ رَبِّي وَلَآ أُشۡرِكُ بِهِۦٓ أَحَدٗا ﴿٢٠﴾﴾.

اې محمّده! ﷺ دوی ته و وایه: په تحقیق زه د خپل رب عبادت کوم او د الله سره بل هیڅوک نه شریکوم. *پېرانانو ایمان را وړی او مسلمانان سوه.*

پېرانان ولي کفار وه؟ جن یا پېرانان ډېر بیعقلان دي عقل یې دومره نه دی لکه د انسان، ویل کیږي چي د پېرانانو هغه ډېر ذکي او هوښیار دومره عقل لري لکه د انسانانو کوچنۍ هلک، عقلونه یې د ماشومانو دي ذکاوت او هوښیاري نه لري، صرف ابلیس علیه لعنه په دوی کي هوښیار او ذکي دی او هغه ملعون دوی د لاري واړول، هغه به ورته ویل: د الله جل جلاله سره د نورو آلهه وو عبادت هم کوی، مشرکان یې ځني جوړ کړل، خو کله چي په حق خبر سوه ایمان یې را وړی، الله عزوجل د دوی قول را ته بیانوي او فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿وَأَنَّهُۥ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى ٱللَّهِ شَطَطًا ۝٤﴾.

او پېرانانو خپل قوم ته و ویل: بیشکه زموږ ناپوه (ابلیس) پر الله جل جلاله لويي او د حقه لیري خبري کوني.

کله چي بیا پېرانانو ته و ویل سوه چي تاسي ولي د هغه خبري منلې؟ دوی وايي:

﴿وَأَنَّا ظَنَنَّآ أَن لَّن تَقُولَ ٱلْإِنسُ وَٱلْجِنُّ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا ۝٥﴾.

او بیشکه موږ دا ګمان کاوه چي هیڅکله به انسانان او پېرانان پر الله جل جلاله درواغ نه وايي، ځرنګه چي پېرانان کم عقله دي دا خیال یې نه کاوه چي پر الله عزوجل دي څوک درواغ و وايي او د ابلیس علیه لعنه خبره یې ومنل، کله چي دوی ته و ویل سوه چي د الله جل جلاله سره نور آلهه هم سته، دوی د هغه خپلي کم عقلۍ په سبب دغه خبره و منل او دغو پېرانانو د کفارو او کوډ ګرانو سره د هغو په ځینو کاروکي مرسته او کومک کاوه او کوډ ګرانو هم د دوی څخه مرسته غوښتل، الله جل جلاله فرمايي:

﴿وَأَنَّهُۥ كَانَ رِجَالٌ مِّنَ ٱلْإِنسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِّنَ ٱلْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا ۝٦﴾.

او بېشکه چي د انسانانو څخه ډیر سړي وه چي مرسته او پناه به یې د پېرانانو په سړو سره غوښتل، نو دغو انسانانو د دغو پېرانانو سرکښي نوره هم ور زیاته کړل.

د جن او د هغو د کارو په متعلق ډیر آیاتونه سته، مقصد دا چه په دغه وخت کي د قرآن مجید د اورېدلو په سبب ډیرو پېرانانو ایمان راوړی او مسلمانان سوه، پېرانان وايي:

﴿وَأَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا ٱلْهُدَىٰٓ ءَامَنَّا بِهِۦ﴾.

او بېشکه کله چي موږ د قرآن مجید هدایت او لار ښووني واورېدې موږ پر هغه ایمان راوړی او بیا وايي:

﴿وَأَنَّا مِنَّا ٱلْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا ٱلْقَٰسِطُونَ﴾

او بېشکه زموږ څخه ځیني مسلمانان دي او زموږ څخه ځیني د حقي لاري څخه په کفر سره اوښتي دي، کله چي دغو پېرانانو ایمان را وړی نو یې په خپل قوم کي په دعوت کولو شروع وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس نو که څه هم په انسانانو کې اسلام لږ ؤ مګر په جن کې نشرېدې او پېرانان و اسلام ته داخلېدې، دا هم د الله جل جلاله اراده وه چې پر خپل محبوب رسول الله ﷺ دغه غم او پرېشاني کمه او لږ کړي، ځکه رسول الله ﷺ د طائف تر سفر وروسته د انسانانو د اسلام را وړلو څخه تقریباً نا امیده سوی ؤ مګر په جن کې اسلام نشر سو چې دا و رسول الله ﷺ ته اشاره وه چې ته مه غمجن کېږه، که انسانان نه وي دغه دي پېرانان ایمان را وړي، او حقیقتاً هم اسلام په جن کې نشرېدی، دا د الله جل جلاله پر خپل رسول ﷺ رحمت ؤ چې هغه غم پر سپک کړي، رسول الله ﷺ چې به د یو چا د مسلمانېدلو دپاره هر څه کوښښ وکړی هغو به رَداوه، لکه د مکې مکرمې قریش او بیا تر هغو وروسته اهلِ طائف، طبعاً په دغسې حال کې پسله څه وخته انسان ته نا امیدي پیدا کېږي، لس کاله د دعوت کېږي مګر په مکه مکرمه کې تر اویا نفره زیات مسلمانان نسته، رسول الله ﷺ غمجن ؤ او د دې څخه یې بېره وه چې د دعوت په کار کې زما له طرفه کومه کوتاهي نه وي سوې، نو ځکه الله جل جلاله دغه غم پر خپل حبیب سپک کړی او په حقه سره دغه واقعه او حادثه د رسول الله ﷺ دپاره نصرت ؤ چې له غیبه ورته راغلی.

اوس نو په دغه نصرت او دغه زیري سره د رسول الله ﷺ څخه هغه د غم او نا امیدی توري اوریځې کومې چې د طائف له سفره څخه د ده ﷺ سره ملګري وې ایسته سوې او بیرته یې د مکې مکرمې د تګ عزم او قصد وکړی چې هلته به په نوي شوق او کوښښ پر خلکو اسلام عرضوم او الٰهي رسالت به خلکو ته رسوم.

په دغه وخت کې زید بن حارثه رضي الله عنه ورته و ویل: یا رسولَ الله! څنګه بیرته قریشو ته ورځې او هغو ته د مکې کرمې څخه وایستلې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: یا زید! الله جل جلاله د دغه مشکلاتو او تکالیفو څخه د خلاصېدلو لار پیدا کوي او الله عزوجل د خپل دین ناصر او د خپل نبي کامیابه کوونکی دی.

اوس رسول الله ﷺ مکې مکرمې ته نژدې سو خو دا تشویش ور سره دی که چیري مکې مکرمې ته ولاړ سي هلته که هر ځوک و غواړي چې ده ﷺ ته آزار ورکړي ورکولای یې سي او د ده ﷺ د دفاع دپاره ځوک نسته، د څه وخت دپاره په غار حراء کې کښېنستی او بیا یې د خُزاعه د قبیلې یو نفر و أخنَس بن شُریق ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ور ولېږی چې د هغه شخصه د رسول الله ﷺ دپاره جِوار و غواړي، د جوار تفصيل خو مو مخ کي درته کړی دی (جِوار) يعني: پناه او ساتنه او دا جوار به هغه چا غوښتی چي قوم به يې نه درلودی ضعيفه او بېکسه به ؤ، نو به يې د يوه قوي نفره شخصه جوار غوښتی او بيا به يې د هغه په ساتنه کي ژوند کاوه، که دغه جوار نه وای قانون د ځنګله ؤ، هر زوروړ به کمزوری خوړی، رسول الله ﷺ قوم لري خو هغه خپل قوم تکليف او آزار ورکوي او هغه د ده ﷺ شخصه چي يې دفاع کول د ده اکا ابوطالب هم وفات سوی دی، نو ځکه اوس د بل چا شخصه جِوار غواړي، ځکه که د يوه قوي سړي جوار نه وي هر رذيل، اوباش او لُچک و ده ﷺ ته اهانت او سپکتيا ور رسولای سي، نو يې د اخنس بن شُريق شخصه جوار وغوښتی، مګر اخنس و ويل: زه د قريشو په مقابل کي چا ته جوار نه سم ور کولای چي دا په حقيقت کي د رسول الله ﷺ د غوښتني ردول او نه منل وه.

رسول الله ﷺ بيا فکر وهي چي د قريشو د سردارانو شخصه به څوک ده ته جوار ورکړي؟ نو يې سُهيل بن عَمرو ته نفر ولېږی (سهيل هغه څوک دی چي په وروسته کي يې د حديبيې صلحه و ليکل) او د مکې مکرمې د سردارانو شخصه دی، رسول الله ﷺ د دغه سهيل شخصه جِوار وغوښتې، سهيل و ويل: زه د بني عامر شخصه يم او بني عامر پر بني کعب جوار نه ورکوي، د سهيل له طرفه هم د رَد او منفي جواب راغلی.

رسول الله ﷺ فکر کوي چي څوک به ما ته جِوار راکړي بيا يې مُطعم بن عدي ته نفر ولېږی، که څه هم دغه مطعم د اسلام ډېر شديد دښمن ؤ مګر بيا هم د شرف او عزتْ موضوع ده ته ډېر اهميت درلودی، کله چي ده ته و ويل سوه چي رسول الله ﷺ ستا شخصه جوار غواړي، دئ هم موافق سو ويل: قبوله مي ده، رسول الله ﷺ ته يې حال ولېږی چي هو ته زما په جوار کي يې ساتم دي او بيا يې خپل قوم او زامن را وغوښتل ويل: اسلحه مو در واخلی او د کعبې شريفي پر کنجانو ودرېږی ما محمّد ﷺ ته جوار ورکړی دی، بيا يې رسول الله ﷺ ته نفر ولېږی چي مکې مکرمې ته داخل سه، رسول الله ﷺ هم د زيد بن حارثه رضي الله عنه سره مکې مکرمې ته داخل سو ترڅو چي مسجد الحرام ته ورسېدی، مطعم بن عدي پرخپل بوده

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپور ؤ او په لوړ آوازیې رږغ کړه: یا معشرَ القریش! ما محمّد ته جوار ورکړی دی، نه غواړم چي څوک تېرئ او تجاوز پر وکړي.

رسول اللهﷺ حجرِاسود ته ورغلی هغه یې مسحه کړی طواف یې وکړی او دوه رکعاته لمونځ یې آداء کړی بیا خپل کورته رهي سو، مطعم بن عدي او د ده زامن په اسلحه مسلح په پسې دي ترڅو چي رسول اللهﷺ کور ته ننوتی، په دغه وخت کي ابوجهل د مطعم بن عدي څخه پوښتنه وکړه ویل: ته د محمّدﷺ تابع یې که مجیر؟ غواړي چي ځان ته معلومات وکړي چي تابع یې یعني: مسلمان سوی یې او که دي جوار ورکړی دی؟ مطعم بن عدي و ویل: جوار مي ورکړی دی، ابوجهل ملعون و ویل: که دي ویلي وای چي تابع یې یم په والله دغه اوس په جنګ در سره درېدلو، مګر دا چه جِوار دي ورکړی دی دا ستا کار دی.

تر دې وروسته رسول اللهﷺ په مکه مکرمه کي د مطعم بن عدي په جِوار کي ژوند کاوه او د رسول اللهﷺ د مطعم دغه نیکي همېشه په یاد وه، د بدر په ورځ دکفارو د بندیانو په باره کي رسول اللهﷺ و فرمایل: که مطعم بن عدي ژوندئ وای او د دغو بندیانو د ایله کولو غوښتنه یې راڅخه کړې وای ما به ده ته ورپرې ایښي وای.

مګر د اسلام او دعوت کار ډېر ضعیفه دی په مکه مکرمه کي هیڅوک دعوت نه قبلوي، رسول اللهﷺ فکر کوي چي تر مکې مکرمې دباندي یو څوک پیدا کړي چي د اسلام د قوت دپاره د ده مرسته او ملګرتیا وکړي او دغه مرسته کوونکی که هر قوم، هره قبیله او هر چیري وي مهمه نه ده، رسول اللهﷺ حاضر دی چي مکه مکرمه پرېږدي او هغو ته ورسي.

پر قبائلو او افرادو د اسلام عرضول

د هجرت د لسم کال د ذوالقعدې په میاشت کي چي د (٦١٩) میلادي کال د جون آخري او د جولای اولي ورځي وې، رسول اللهﷺ له طائفه مکې مکرمې ته راغلی غواړي چي بیا په نوي شوق او ټینګ عزم قبائل او أفراد و اسلام ته دعوت کړي، په دغه وخت کي د حج موسم هم ډېر نژدې ؤ چي خلک له هره ځایه د حج

(c) ketabton.com: The Digital Library

د آداء کولو دپاره مکې مکرمې ته په ډلو ډلو راتله، رسول الله ﷺ دغه موقع او فرصت د ځان دپاره غنیمت وباله او هرې قبیلې ته جلا جلا ورتلی او اسلام یې د هغې قبیلې پر افرادو عرضاوه او خلک یې اسلام او وحدانیت ته رابلل، دا اول کال نه دی چې رسول الله ﷺ پر قبائلو اسلام عرضوي بلکه دغه د حج په موسم کې و اسلام ته د قبائلو دعوت د بعثت او نبوت د څلورم کال څخه شروع ؤ.

هغه قبائل چې
رسول الله ﷺ اسلام پر عرض کړی دی

زُهري رحمه الله وایي: هغه قبیلې چې رسول الله ﷺ اسلام پر عرض کړی دی او موږ ته یې نومونه راياد سوي دي داسي دي: بنو عامر بن صعصعه، محارب بن خصفه، فزاره، غسان، مُرّه، حنيفه، سُلَیم، عَبس، بنو نصر، بنو البكاء، كِنده، كلب، حارث بن كعب، عَذَره، حضارمه، خو په دوی ټولو کې يوې قبیلې هم اسلام نه دی قبول کړی.

او دغه قبیلې چې زُهري رحمه الله یې نومونه یاد کړي دي پر دوی د اسلام عرضول نه په یوه کال کې وه او نه د حج په یوه موسم کې وه بلکه دغه د اسلام عرضول د بعثت د څلورم کال څخه بیا د هغه حج تر آخري موسمه پوري وه چې تر هجرت د مخه ؤ او دا هم نه سو تعینولای چې په کوم موسم کې یې پر کومو قبیلو اسلام عرض کړی دی، کله چې به د حج موسم شروع سو او د شا و خوا څخه به د عربو قبیلې د حج د آداء کولو دپاره مکې مکرمې ته ورتلې رسول الله ﷺ به پر دغو قبیلو ګرځېدی د یوې قبیلې څخه به بلې ته ورتلی او اسلام ته به یې دعوتول، یو صحابي چې د انصارو څخه دی هغه روایت کوي، که څه هم په هغه وخت کې پر هغه خپل کفر او شرک ؤ هغه وایي: د حج په موسم کې مي رسول الله ﷺ ولیدی چې د یوې قبیلې څخه به بلې قبیلې ته ورتلی او اسلام به یې پر عرضاوه خو تر شا یو نفر په پسې ؤ (د هغه نفر علامې بیانوې او وایي) هغه نفر سپین پوستی سړئ ؤ، دوې کوڅې یې درلودې، په سترګو چپک ؤ، کله چې به رسول الله ﷺ د دعوت د خبرو څخه فارغه سو نو به

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه سړۍ ولاړ سو او وبه يې ويل: پام کوئ چې د ده خبري و نه منئ دئ درواغجن او له دينه اوښتی دی موږ د ده قوم يو او تر هر چا د ده په حال خبر يو، نور به يې هم له دغه قسمه خبري وکړې، رسول الله ﷺ به هيڅ نه ورته ويل، نه به يې منعه کاوه نه به يې شړی، نه به يې نور بحث ورسره کاوه چې ته ولي را پسې يې؟

د قصې راوي وايي: ما پوښتنه وکړه چې دغه نفرخوک دی چې په رسول الله ﷺ پسې دی؟ ويل: دا يې اکا ابولهب دی، هغه چې د اسلامه څخه يې د خلکو په منعه کولو کي تخصص درلودی، د موسم په وخت کي يې ځان نه په تجارت او نه د دنيا په نورو کارو مشغوله کاوه بلکه خپل ځان او خپل وخت يې د دغه دپاره وقف کړي وه چې خلک له اسلامه منعه کړي او پر دې سربېره به رسول الله ﷺ نه څه ورته ويل او نه يې منعه کاوه.

اوس به په مختصر ډول سره د رسول الله ﷺ له طرفه پر ځينو قبيلو د اسلام عرضول او د قبيلو له طرفه د هغو رَد يا جواب درته بيان سي:

۱- رسول الله ﷺ د بني کلب د قبيلې ويوه ښاخ ته ورغلی چې بنو عبدالله ورته ويل کېده او ورته وې فرمايل: يا بني عبدِ الله! الله جل جلاله ستاسي د نيکه نوم ښه نوم ايښی دی اسلام او د الله وحدانيت قبول کړی، خو هغو بد بختانو دغه دعوت او بلنه نه کړه قبول.

۲- رسول الله ﷺ د بنو حنيفه د قبيلې و خېمو ته ورغلی او اسلام يې پر عرض کړی، خود عربو په ټولو قبيلو کي د يوې جواب دومره بد او ناوړه جواب نه ؤلکه د دوی.

۳- رسول الله ﷺ د بني عامر بن صعصعه قبيلې ته چې يوه ډله يې د حج دپاره راغلې وه ورغلی، پوښتنه يې وکړه چې د دې قبيلې مشر او سردار څوک دی؟ خلکو وويل: ضَيحه ذوفراس بن صعصع يې مشر دی، رسول الله ﷺ و ويل: زه غواړم چې ورسره و وينم.

رسول الله ﷺ د هغه سره کښېنستی اسلام او د هغه احکام يې ورته بيان کړه، کلام الله يې ورته تلاوت کړی، سړي چې د کلام الله معجز بيان واورېدی ډېر تر تاثير لاندي سو نو ويل: ته لږ انتظار وکړه، ضيحه ولاړ سو خپل قوم يې سره راټول کړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ویل: یا قوم! ما ته یو سړئ راغلی او داسي کلام یې راته و وایه چي ما په ټول عمر نه دی اورېدلی (دا د کلام الله اعجاز دی، الهي کلام معجز او بې مثله دی) ضَیحه و ویل: قسم په الله دغه سړئ به د دغه کلام په واسطه پر ټولو عربو غالبه او حاکم سي، قوم ویل: نو څه إراده لرې؟ ضیحه ویل: زما په فکر باید متابعت یې وکړو، قوم ویل: ته زموږ مشر او سرداریې څنګه چي ستا خوښه وي هغسي وکړه.

ضیحه و رسول الله ﷺ ته و ویل: ایمان درباندي را وړو، عزت دي کوو، زموږ توري ستا تر امر لاندي دي خو په یوه شرط، رسول الله ﷺ و ویل: شرط دي څه شي دی؟ ضیحه و ویل: شرط دا دی چي تر تا وروسته به امر زما وي، یعني: تر تا وروسته به زه خلیفه یم، رسول الله ﷺ و فرمایل: امر د الله دی هر چا ته چي د الله جل جلاله خوښه وي و هغو بندګانو ته یې ورکوي او عاقبت د پرهیزګارانو دی، ضیحه و ویل: یا محمّد! ﷺ موږ د عربو و تورو ته غاړي ایږدو، جنګ یې قبلوو او بیا به آمریت د بل چا وي؟ خلافت زما کړه متابعت او دفاع به دي وکړو، بیا هم رسول الله ﷺ و فرمایل:

« إنَّ الأمْرَ للّه يَضَعَهُ حَيثُ يَشَاءُ من عبَاده وَالعَاقبَةُ للْمُتَّقين » .

ژباړه: امر د الله جل جلاله دی هر چا ته چي د ده عزوجل خوښه وي هغه ته یې ورکوي او آخرت هم د متقیانو دی.

څرنګه چي د ضیحه طمعه د دنیا او آمریت وه او په دې پوهېدی چي اسلام غالبه کیږي، اسلام به پر عربو حاکم وي نو یې د آمریت طمعه او امید په سرکي پیدا سوه، نو ځکه رسول الله ﷺ ته یې و ویل: اسلام قبلوم په دې شرط چي تر تا وروسته به زه خلیفه یم، رسول الله ﷺ د خلافت وعده نه ور سره وکړه او ده هم اسلام نه کړی قبول، ځکه اصلاً دئ په ایمان او اسلام را وړلو کي صادق نه ؤ بلکه طمعه یې د آمریت او دنیا وه.

کله چي دغه د بني صعصع دله خپلې قبیلې ته ولاړل هلته د دوی په قبیله کي یو ډېر سپین ږیری سړئ ؤ چي د خپل ضعف په سبب حج ته نه سوای تلای مګر هوښیار او پوه سړئ ؤ او هر وخت چي به د ده د قبیلې خلک د حج له سفره راغله ده به د حالاتو پوښتنه ځني کول، په دې وار کي یې هم پوښتنه ځني وکړه چي په حج کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مو څه حال ؤ؟ قوم یې د خپل سفر حال ورته و وایه، خو دغه د رسول الله ﷺ د دعوت قصه یې نه کړه ورته بیان.

سپین ږیري و ویل: بیله دغه نوره نوې خبره نه وه پېښه سوې؟ دوی ویل: هو داسي د قریشو یو ځوان چي د بني عبدالمطلب څخه ؤ موږ ته راغلی او دا یې ویل: چي زه نبي یم، موږ یې و دې ته بللو چي د ده سره و دریږو، د خلکو له آزارو څخه یې و ساتو او زموږ سره یې زموږ وطن ته راولو، موږ د ده غوښتنه نه کړه قبوله، سپین ږیري دواړه لاسونه پر سر کېښوول او ویل: تاسي لره دي افسوس وي آیا د دغه شي عوض پیدا کولای سی؟ څنګه مو پرېښاوه؟ دا تر لمر روښانه ده چي دغه سړئ نبي دی آیا تاسي نه یاست خبر چي دا وخت د آخري نبي د راتللو دی؟ او دغه آخري نبي به هم د اسماعیل علیه السلام د اولادې څخه وي او د اسماعیل علیه السلام اولادې تر اوسه د نبوت دعوه نه ده کړې، دا د اسماعیل علیه السلام د اولادې څخه اول نفر دی چي د نبوت اظهار او اعلان کوي په والله خامخا دئ نبي دی، عقلونه مو چیري وه؟ څنګه مو پرېښاوه، خو د سپین ږیري خبره چا نه کړه قبوله او د دوی له لاسه هغه ابدي عزت ووتی، ځکه که دوی ایمان راوړی وای دوی به انصار وای مګر بد قسمته وه دغه شرف یې نه ؤ په نصیب سوی.

هغه کسان چي د اهلِ مکې څخه نه وه او مسلمانان سوي دي

لکه څرنګه چي د مخه مو درته و ویل: چي رسول الله ﷺ پر قبیلو او پر ډلو اسلام عرضاوه، دغه رنګه یې افراد او اشخاص هم اسلام ته دعوتول او د ځینو اشخاصو څخه یې ښه او معقول رَد یا مثبت جواب حاصل کړی دی چي ایمان یې راوړی او اسلام یې قبول کړی دی.

اوس به د هغو نفرو د جملې څخه چي په انفرادي ډول سره یې ایمان را وړی دی د څو نفرو قصې او د اسلام را وړلو حالات درته بیان سي.

۱ – سُوَید بن صامت چي شاعر، پوه او هوښیار سړئ ؤ د عربو د مشرانو، د یثرِب اوسېدونکی او د أوس د قبیلې څخه ؤ، د ده قوم ده ته د کامل په نامه سره ویل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه دئ عاقل، په بدن قوي، شاعر، د شرف او نسب خاوند ؤ، دغه سوید مکې مکرمې ته د حج یا عمرې دپاره راغلی ؤ، رسول الله ﷺ ور سره کښېنستی او ویل: یا سُوَید! زما سره څو ښې او ښایسته خبري سته وایې وره، سوید و ویل: نه غواړم چي وایې ورم ځکه زما سره تر هغو خبرو چي ستا سره دي ښې خبري سته، قانون خو دا ؤ چي رسول الله ﷺ ورته ویلي وای: چي یو واریې واوره بیا حکم وکړه، مګر یا! رسول الله ﷺ د ښو اخلاقو خاوند ؤ ویل: ښه هغه ستا خبري را باندي واوروه، څرنګه چي ستا سره زما ترخبرو ښې خبري سته را باندي وایې وره، سوید هم شروع سو د لقمانِ حکیم حکمتونه او نصیحتونه ورته وایي.

اوس نو لقمانِ حکیم څوک وایي: نبي دی څوک وایي: نه دی، خو په دې کې شک نسته چي لقمان حکیم د مسلمانانو د ادیبانو، حکیمانو او علماوو څخه دی او الله ﷻ په قرآن مجید کې ذکر کړی دی حتّٰی یو پوره سورة یې د لقمان په نامه سره مسمّٰی کړی او بللی دی، کوم نصیحتونه چي لقمان حکیم خپل زوی ته کړي دي، الله ﷻ هغه د ده نصیحتونه داسي طریقه ګرځولې ده چي خلک باید د هغو متابعت وکړي.

دغه سُوید بن صامت د لقمان حکیم یو کتاب پیدا کړی ؤ، چي په هغه کې د لقمان له طرفه خپل زوی ته نصیحتونه وه او هغه کتاب یې په یاد کړی ؤ.

د لقمان حکیم نصیحتونه و خپل زوی ته پر دوه قسمه دي چي یو قسم یې یوازي په توحید او د الله ﷻ په وحدانیت کې دي چي مثال یې دغه آیات شریف دی کوم چي الله ﷻ فرمایي:

﴿ وَإِذۡ قَالَ لُقۡمَـٰنُ لِٱبۡنِهِۦ وَهُوَ يَعِظُهُۥ يَـٰبُنَيَّ لَا تُشۡرِكۡ بِٱللَّهِۖ إِنَّ ٱلشِّرۡكَ لَظُلۡمٌ عَظِيمٌ ﴿١٣﴾ ﴾.[لقمان: ۱۳]

یعني: یا محمّد! ﷺ هغه وخت یاد کړه چي لقمان خپل زوی ته په داسي حال کې و ویل چي نصیحت یې ورته کاوه: اې زما زویه! الله لره هیڅوک مه شریکوه، بېشکه چي شرک ډېر لوی ظلم دی. او داسي نور هم د توحید په باره کې ډېر نصیحتونه اري چي موږ یې دغه یو نصیحت د مثال پر قسم ذکر کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بل قسم نصیحتونه یې په ادب او اخلاقو کې دي چې مثال یې دغه آیات شریف دی کوم چې الله جل جلاله فرمایي چې لقمان خپل زوی ته و ویل:

﴿وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي ٱلْأَرْضِ مَرَحًا ۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿١٨﴾﴾. [لقمان: ۱۸]

دا هم د لقمان حکیم نصیحت دی چې خپل زوی ته وایي:

او خلکو ته په کبر او غرور سره مه ګوره او په مځکه کې په ناز او نخرو سره تګ مه کوه، بېشکه چې الله جل جلاله هر کبرجن او فخر کوونکی نه خوښوي.

داسي نور هم ډېر مثالونه سته، مقصد دا چې د لقمان نصیحتونه هم په توحید کې وه او هم په اخلاقو کې، مګر خلکو هغه نصیحتونه په یادول او استعمالول کوم چې په ادب او اخلاقو کې وه، د توحید او عقیدې نصیحتونه یې پرې ایښي وه.

د سُوید سره هم د لقمان حکیم هغه نصیحتونه موجود وه چې یوازې د اخلاقو او ادب په باره کې وه، اوس نو بیا دغه نصیحتونه بشري او انساني خبرې وې د انسانانو په لهجه او اصطلاح سره وې د الهي کلام اعجاز نه وُ پکښې موجود، مګر الله جل جلاله که په قرآن مجید کې د یوه انسان خبرې را نقلوي او بیانوي بیا یې هم لفظ او لهجه د الهي کلام وي اعجاز پکښې موجود وي، مثلاً الله عزوجل په قرآن مجید کې هغه خبرې را ته بیانوي چې مېږي کړې دي، خو لفظ او لهجه یې هغه د مېږي د خبرو نه ده بلکه الهي لهجه ده، معجز کلام او اعجاز پکښې موجود دی.

د سوید سره هم د لقمان حکیم کلام او نصیحتونه موجود وه مګر د بشر په لهجه او اصطلاح سره وه، هغه اعجاز چې په کلام الله کې موجود دی د هغه څخه خالي وه.

کله چې سُوید د خپلو خبرو څخه فارغه سو رسول اللهﷺ ورته و ویل: دا ښې خبرې وې مګر زما سره تر دغه ښې او بهتره خبرې سته، عیناً هغه خبره یې ورته وکړه چې په اول کې سوید و دهﷺ ته کړې وه، سُوید په تعجب کې سو د اول وار دپاره یو څوک ورته وایي چې زما سره تر دغه ښې او بهترې خبرې سته، په پخوا کې عادت داسې وُ چې چا به د لقمان خبرې واورېدې دا یې نه سوای ویلای چې زما سره تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه ښې خبري سته، بيا نو رسول الله ﷺ کلام الله ورته و وايه، د قرآن مجيد آياتونه يې ورته تلاوت کړه، کله چي رسول الله ﷺ د آياتو د ويلو څخه فارغه سو سُويد و ويل: هو دا ښې خبري وې او دا جمله يې نه کړه پر زياته چي زما سره تر دغه ښې خبري سته، مګر پر دغه سر ببره يې هم په دغه وخت کي ايمان را نه وړی، خو بيا په وروسته کي چي اسلام مديني منورې ته داخل سو سويد هم مسلمان سو او د رسول الله ﷺ تر هجرت د مخه وفات سو، څوک وايي چي د بُعاث په جنګ کي د خزرج د قبيلې له طرفه ووژل سو او قوم به يې ويل: سُويد مسلمان و وژل سو.

۲- إياس بن معاذ چي نوی ځوان او د يثرِب د اوسېدونکو او د أوس د قبيلې څخه ؤ، د ده د ايمان را وړلو قصه داسي وه: په يثرِب يا مدينه منوره کي پر يهودو سربېره د عربو دوې قبيلې هم اوسېدلې چي يوه د أوس قبيله وه او بله د خزرج قبيله وه او د دې دوو قبيلو په منځ کي به همېشه جنګونه کېدل، د أوس قبيله نسبت د خزرج قبيلې ته د نفرو په شمېر څه کمه او لږ وه، په دغه وخت کي چي د بعثت يا نبوت د يوولسم کال شروع وه هلته په يثرِب کي د دغو دوو قبيلو په منځ کي د دښمنۍ اورونه بل وه چي دا د هغه مشهوره جنګ، يعني: د جنګِ (بُعاث) د شروع مقدمه وه.

په دغه وخت کي د أوس قبيلې چي د شمير په حساب د خزرج تر قبيلې لږ وه يوه ډله د مکې مکرمې قريشو ته ولېږل چي د خزرج په مقابل کي زموږ سره اتحاد او اتفاق وکړی، زموږ معاهدين او کومکيان سی.

کله چي رسول الله ﷺ په دغه ډله خبر سو چي مکې مکرمې ته راغلې ده نو ورغلی او ورته ويې ويل: آيا تر دغه شي چي تاسي د هغه دپاره راغلي ياست ښه او بهتر شئ نه در وښيم؟ هغو ويل: هغه څه شي دی؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: زه رسول الله يم، الله جل جلاله زه و خپلو بندګانو ته را لېږلی يم چي يوازي د الله عزوجل عبادت ته يې را و بولم او د هغه الله سره بل هيڅ شئ شريک و نه بولي، الله جل جلاله پر ما کتاب نازل کړی دی، بيا يې د اسلام احکام ورته بيان کړه او قرآن مجيد يې ورته تلاوت کړی، إياس بن معاذ و ويل: يا قوم! دغه شئ والله تر هغه بهتر دی کوم چي د هغه دپاره موږ راغلي يو، د دغه ډلې څخه يو نفر چي ابو الحَيسَر ورته ويل کېده او نوم يې أنس بن رافع ؤ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو څخه مُټ ډک کړی او إياس يې پر مخ په و ويشتی او ويل: دا ستا خبري پرېږده موږ د بل شي دپاره راغلي يو، إياس چپ سو او رسول الله ﷺ له دويه څخه ولاړ سو، دا ډله بېله دې څخه چې د قريشو اتحاد او ملګرتيا لاس ته راوړي بيرته په خالي لاس مدينې منورې ته ولاړل، د دوی تر تګ لږ موده وروسته إياس وفات سو او د مرګ په وخت کي يې حَمد، تکبيرونه او تسبيحات ويل، بيا نو خلکو په دې کي شک نه درلودی چې إياس مسلمان مړ سو.

۳- ابو ذر الغِفاري، ابو ذر رضي الله عنه اول نفر دی چې د مکې مکرمې د دباندي څخه مسلمانيږي، حتّیٰ داسي هم ويل کيږي چې پنځم نفر ؤ چې مسلمان سو خو په دې کي شک نسته چې ابو ذر رضي الله عنه د هغه اولو مسلمانانو څخه دی چې د اسلام په شروع کي په اسلام مشرفه سوي دي، ابو ذر غِفاري د غِفار د قبيلې څخه ؤ او دغه قبيله مدينې منورې ته نژدې پرته وه، دغه قبيله په غلا او لار نيولو مشهوره وه، دې قبيلې حرامي مياشتي حلالولې يعني: په حرامو مياشتو کي يې هم جنګ او تجاوزونه کول، خو په خپله ابو ذر رضي الله عنه د هغو خلکو څخه ؤ چې د شرک د اعمالو څخه بېزاره او موحّد ؤ، پردې سربېره په حق دين پسي ګرځېدی، د مخه تر اسلام راوړلو يې الله جل جلاله ته لمونځ کاوه، خو د ابو ذر رضي الله عنه د اسلام را وړلو د قصې روايتونه يو د بل سره لږ څه فرق لري خو زه دلته هغه روايت را نقلوم چې امام احمد رحمه الله يې په خپل مسند کي د ابوذر رضي الله عنه څخه په سند سره را نقلوي.

امام احمد پسله ذکرِ کولو د راويانو وايي: چې ابو ذر رضي الله عنه و ويل: زه، زما ورور اَنيس او زموږ مور د خپلي قبيلې څخه چې د غِفار قبيله وه را و وتلو او زموږ د قبيلې دا عادت ؤ چې حرامي مياشتي يې حلالولې، تر څو چې زموږ يوه ماما ته ورغلو چې هغه د مال او عزت خاوند ؤ، زموږ ماما زموږ عزت وکړی او ښه معامله يې را سره وکړه خو د هغه د قوم زموږ سره حسد پيدا سو چې دا بيا څوک دي چې دلته راغله او ما ته يې و ويل: کله چې ته له خپله اهله او کورنيه را وتلې، اُنيس به دې خپلي کورنۍ ته پرې اينبی وای، په دغه وخت کي زموږ ماما راغلی موږ هغه د ده د قوم حال ورته و وايه، داسي معلومېدل چې د ده هم دغه فکر ؤ، نو موږ ورته و ويل: هغه نېکي چې دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مخه را سره کړي وې هغه دي عبث او ضائع کړې او بيا به هيڅکله ستا مخ و نه وينو، موږ هغه خپلو اوښانو ته ورولاړ سوو او خپل سامان يا شيان مو پر بار کړل، ماما مو سر په پټو کې پټ کړی او ژړل يې، موږ رهي سوو څو مکې مکرمې ته نژدې سوو.

ابو ذر رضي الله عنه دغه سړي ته چي قصه ورته کوي ورته وايي:

اې وراره! د مخه تر دې چي زه د رسول الله ﷺ سره و وينم ما درې کاله لمونځ کاوه، هغه ورته و ويل: چا ته دي کاوه؟ ويل الله ته، سړي و ويل: د لمانځه په وخت کي دي مخ کومي خوا ته کاوه؟ ابو ذر رضي الله عنه و ويل: هري خوا ته چي به مي الله جل جلاله مخ برابر کړی او د ماخستن لمونځ مي د شپې ترآخره کاوه.

ابو ذر رضي الله عنه وايي: کله چي موږ مکې مکرمې ته نژدې سوو زما ورور اُنيس و ويل: زه په مکه مکرمه کي کار لرم ته تر هغو زما انتظار کوه چي زه بيرته راځم او دئ ولاړی، خو ډير وځنډېدی، کله چي را غلی ما ويل: ولي وځنډېدې؟ ده ويل: يو سړئ مي وليدی داسي دعوه يې کول چي الله جل جلاله دغه ستا په دين را لېږلی دی، وايي: ما ورته و ويل: چي خلکو د ده په باره کي څه ويل؟ ورور مي و ويل: خلکو ويل: چي شاعر، ساحر او کاهن دی، ابو ذر رضي الله عنه وايي زما ورور اُنيس شاعر ؤ او نور يې هم را ته و ويل: ما د کاهنانو خبري اورېدلي دي، د هغو پر قسم خبري يې نه کولې او د ده قول مي د شعر په ترازو کي واچاوه په والله هيڅوک به دا و نه وايي چي دا شعر دی په والله دئ صادق دی او خلک درواغ وايي، ابو ذر وايي: ما خپل ورور ته و ويل: آيا ته تر هغو زما انتظار کوې چي زه ورسم او په خپله يې و وينم؟ ورور مي ويل: هو! مګر د اهلِ مکې سره ډير احتياط کوه چي دوی د ده سره دښمني کوي او څوک نه ورپرېږدي چي خبري يې واوري، ابو ذر رضي الله عنه وايي: زه رهي سوم ترڅو مکې مکرمې ته ورسېدم، هلته مي کتل يو ضعيفه سړئ (يعني: خوار او اسکېرلی سړئ) مي پيدا کړی او د هغه څخه مي پوښتنه وکړه، ما ويل: هغه څوک چي تاسي وايياست له دينه اوښتی دی چيري دی؟ سړي ما ته اشاره کړه او ناري يې کړل: دغه دی له دينه اوښتی، د مکې ټول خلک را باندي را ټول سوه په ډبرو په هډوکو هر څه چي په لاس ورځي په هغه مي وهي ترڅو چي بېهوښه ولوېدم، نه پوهېږم چي څه وخت را پورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوم خو داسي وم لکه سور مُنار، يعني: تټوله په وينو لړلی وم، د زَمزَم څاه ته ورغلم اوبه مي وڅښلې او هغه ويني مي له ځانه څخه پرېولې او بيا د کعبې شريفي تر پوښو لاندي سوم. ابو ذر رضي الله عنه قصه اورېدونکي ته وايي:

اې وراره! تقريباً يوه مياشت مي په مکه مکرمه کي تېره کړه او د خوړلو دپاره مي هيڅ شئ نه درلودی فقط د زَمزَم اوبه څښم، تر داسي اندازې چاغ سوم چي نس مي ګونجي وکړې (يعني: خېټه مي پيدا کړه) او په خپله سينه کي مي هيڅ لوږه نه حسول، ترڅو چي د سپوږمۍ په رڼا يوه روښانه شپه پر اهل مکه راغله او په دغه شپه الله جل جلاله پر اهل مکه خوب غالبه کړی، پر کعبه شريفه هيڅا طواف نه کاوه بېله دوو ښځو، دغه دوې ښځي چي پر ما راغلې په دغه وخت کي يې په خپلو دعاوو کي إساف او نائله يادول او بلل، ما ورته و ويل: دغه دوه څه صفت لري دا خو هغه دوه زنا کاره دي.

(*د إساف او نائلې قصه د مخه بيان سوې ده*) ابو ذر رضي الله عنه وايي دغو دوو ښځو په نارو او غالمغال شروع وکړه او ويل کشکي زموږ له نفرو څخه يو څوک دلته موجود وای.

ښځي په دغه نارو کي د حرم شريف څخه وتلې چي د ها خوا رسول الله ﷺ او ابوبکرالصدّيق رضي الله عنه د غره له طرفه را کښته کېدل، دغه ښځي په مخه ورغلې د ښځو څخه يې پوښتنه وکړه: څه درته پېښه ده؟ ښځو ويل: د کعبې شريفي تر پوښو لاندي يو دينه اوښتی سړئ دی، دوی ويل چي هغه سړي څه و ويل؟ ښځي وايي: داسي خبره يې وکړه چي خوله په ډکيږي، يعني: ډېره لويه خبره يې وکړه، ابوذر رضي الله عنه وايي: بيا رسول الله ﷺ او د ده ملګری راغله حجراسود يې مسحه کړی پر کعبه شريفه يې طواف وکړی او لمونځ يې وکړی (معلومه خبره ده چي ابوذر رضي الله عنه د دغه لمانځه په ليدلو سره پوه سو چي دا هغه د ده د مطلب سړئ دی) ابو ذر رضي الله عنه وايي: زه ورغلم او اول هغه څوک وم چي د اسلام په تحيه سره مي تحيه ورته و ويل، يعني: ورته و مي ويل: السّلامُ عليکم، رسول الله ﷺ را ته و ويل: عليک و رحمة الله او ويل: د کوم ځای يې؟ ما ورته و ويل: د غِفار د قبيلې، رسول الله ﷺ لاس پر تندي کېښاوه، ابوذر رضي الله عنه وايي ما د ځانه سره و ويل: لکه دا چي يې نه سوه خوښه چي ما د ځان نسبت د غِفار قبيلې ته وکړی دا إراده مي وکړه چي لاس يې ونيسم، خو د ده ملګری

(c) ketabton.com: The Digital Library

(چې د رسول الله ﷺ په عادت ترما ډير خبر ؤ او پوهېدی) زه منعه کړم، بيا رسول الله ﷺ را ته و ويل: د څومره مو دې راهيسي دلته اوسېږې؟ ما ويل: تقريباً د ديرشو شپو او ورځو په منځ کي، نو ويل: خواړه چا درکول؟ ما ويل: خواړه مي نه درلودل فقط د زَمزَم اوبه مي چښلې او زه په چاغ سوم حتّٰی خېټه مي وکړه او په سينه کي مي هم هيڅ لوږه نه ده حس کړې، رسول الله ﷺ و فرمايل: هو دا مبارکي اوبه دي او دغه اوبه د وږي انسان غذاء ده، ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه وويل: يا رسولَ الله! اجازه راکړه چي نن شپه زه ده ته خواړه ورکړم.

رسول الله ﷺ و فرمايل: هو وريې کړه، بيا نو رسول الله ﷺ او ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه رهي سوه او زه هم ور سره ملګری سوم ترڅو چي ابوبکر رضي الله عنه يوه دروازه خلاصه کړه او موږ ته يې د طائف د اُوځکو څخه په متانو را کړې، ابو ذر رضي الله عنه وايي: دا نو هغه اول خواړه وه چي ما په مکه کي وخوړل او څومره چي الله جل جلاله را ته مقرره کړي وه هغومره په مکه کي پاته سوم او بيا رسول الله ﷺ را ته و ويل: زه يوې داسي مځکي ته بېول کېږم چي ډيري خرماوي لري او زه ګمان نه کوم چي بل ځای دي وي بېله يثرِبه، آيا ته ستا قوم ته زما له طرفه تبليغ او دعوت کوې؟ ښايي چي الله جل جلاله په تا سره دوی ته نفعه و رسوي او تا ته د دوی په سبب اجر او ثواب درکړي، ابوذر رضي الله عنه وايي بيا نو د مکې مکرمې څخه رهي سوم تر څو زما ورور اُنيس ته ورغلم، هغه را ته و ويل: څه دي وکړه؟ ما ويل: زه مسلمان سوم او د هغه سړي تصديق مي وکړی، اُنيس ويل: زه هم نه غواړم چي بېله ستا له دينه بل دين اختيار کړم، زه هم مسلمان يم او د رسول الله ﷺ تصديق کوم، بيا موږ دواړه زموږ مور ته ورغلو هغې ته مو خپل دين او حال و وايه، هغې ويل: زه هم ستاسي له دينه مخالفت نه کوم زه هم مسلمانه يم او هغه څه منم چي رسول الله ﷺ يې وايي، نو موږ له دغه ځايه څخه رهي سوو، خپل قوم او د غفار قبيلې ته ورسېدلو او هلته مو په دعوت شروع وکړه.

د مخه تر دې چي رسول الله ﷺ مديني منورې ته راسي زموږ د قوم ځيني خلک مسلمانان سوه او ځينو ويل: کله چي رسول الله ﷺ مديني منورې ته راسي موږ اسلام راوړو، کله چي بيا رسول الله ﷺ مديني منورې ته راغلی هغه نورو پاته

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلکو هم ایمان را وړی.

بیا د أسلم قبیله چې د غفار قبیلې ته نژدې وه مدینې منورې ته راغله او ویل: یا رسول الله! موږ هم پر هغه څه ایمان را وړی دی کوم چې زموږ ورونو د غفار قبیلې پر را وړی دی، د أسلم قبیله هم مسلمانان سوه او رسول الله ﷺ و فرمایل:

«غفار غفر الله لها، و أسلم سالمها الله».

۴- طفیل بن عمرو الدوسي چې پوه، هوښیار، شریف، شاعر او معتبره سړئ ؤ، د دوس د قبیلې مشر او رئیس ؤ د ده قبیله ډېره لویه قبیله وه او د یمن پر ځینو منطقو آمره وه، دغه طفیل بن عمرو د بعثت په یوولسم کال کي د حج یا عمرې دپاره مکې مکرمې ته راغلی، د مکې مکرمې قریش د ده تر را رسېدلو د مخه د ده استقبال او ښه راغلي ته ور ووتل، د ده یې ډېر احترام او اکرام وکړی ځکه د لویي قبیلې مشر او سردار دی او په اول ملاقات کي یې ورته و ویل: یا طفیل! ته زموږ وطن ته راغلې خو پام کوه په موږ کي یو لوی ساحر پیدا سوی دی چې موږ یې سره پاشلي او جلا کړي یو د ده په خبرو کي سحر پروت دی، زوی او پلار سره جلا کوي، ورور او ورور سره جلا کوي، ښځه او خاوند سره جلا کوي، موږ پر تا او ستا پر قوم د هغه څه څخه بېرېږو چې موږ ته یې را پېښ کړي دي، نو مه د دغه ساحر سره خبري کوه او مه ته د هغه خبري اوره، هر چا چې د ده خبري اورېدلي دي د جادو تر تاثیر یې لاندي سوی دی.

دا د قریشو عادت ؤ هر څوک چې به مکې مکرمې ته راغلی دوی به بېراوه خاصتًا که به هغه څوک د عربو د قبیلو مشر او سردار ؤ، ځکه قریشو نه غوښتل چې څوک د رسول الله ﷺ څخه د اسلام خبري واوري.

نو طفیل ته یې هم و ویل: چې ډېر احتیاط به کوې چې د محمّد ﷺ خبري وانه ورې، طفیل هم ډېر وبېرېدی، طفیل وایي: دومره یې دا خبري را ته وکړې چې د ځان سره مي دا فیصله وکړه چې د ده څخه به هیڅ شئ نه اورم او نه به خبري ور سره کوم، په سهار کي چې مسجد الحرام ته تلم په غوږو کي مي پنبه کښېښوول دا د دې دپاره چې د محمّد ﷺ خبري په خطاء کي را څخه وانه ورېدل سي، کله چې مسجد الحرام ته را ووتم ومي لیدل چې رسول الله ﷺ د کعبې شریفي سره ولاړ دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او لمونځ کوي او په لمانځه کي په لوړ آواز قرائت وايي، زه طواف کوم او ده ته ګورم خو شئ نه اورم ځکه غوږونه مي په پنبه پټ دي، خو د الله جل جلاله خوښه وه چي د محمّدﷺ څخه ځيني شئ واورم او هغه مي ښې خبري واورېدې، نو مي له ځانه سره و ويل: يا طفيل! ته هوښيار سړئ يې، پوه، فصيح او شاعر يې، د ښه او بد فرق درباندي کيږي، صحي او غلط سره پيژنې، تر دغه زيات د انسان دپاره څه شي په کار دي او اوس ببرېږې چي خبري وانه ورم؟ او بيا د قوم مشر هم يې ستا سره ببره نه ده په کار، غوږ ورته ونيسه که يې خبري ښې وې قبولي يې کړه او که يې خبري عبث او چټي وې پرې يې ږده، نو مي تر هغه وخته انتظار وکړی چي رسول اللهﷺ کور ته رهي سو، زه هم په پسې سوم ترڅو چي کور ته ننوتی زه هم پسي ورغلم او هلته مي د خپل راتګ سبب ورته بيان کړی دا مي هم ورته و ويل: چي خلکو ستا د خبرو د اورېدلو څخه دومره ببرولی وم چي غوږونه مي په پنبه بند کړي وه او بيا مي ستا څه خبري واورېدې خو اوس دغه ستا خبري او کار و ما ته په تفصيل سره بيان کړه، دغه ستا د دين خبري را ته وکړه قرآن راته و وايه.

طُفيل وايي: په والله هيڅکله مي تر دغه ښې خبري نه وې اورېدلي او نه مي تر دغه د عدل کار ليدلی ؤ، اسلام مي په زړه کي ځای ونيوی او زه مسلمان سوم، د شهادت کلمې مي و ويلې.

سبحان الله! د دَوس د قبيلې رئيس ايمان را وړی دا څومره لويه کاميابي ده، رسول اللهﷺ هم ډير زيات په خوشاله سو، دا خبر په مکه مکرمه کي نشر سو چي طفيل مسلمان سو، قريش وارخطا سوه چي د دوس د قبيلې رئيس هغه چي په عربو کي ډيره لويه قبيله ده ايمان راوړی او ژر و طفيل ته ورغله ويل: يا طفيل أصبأت، يعني: له دينه واوښتې؟ طفيل ويل: يا بلکه مسلمان سوم او ويل: أشهد أن لا إله إلا الله، وأشهد أنّ محمّداً رسولُ الله، قريشو غوښته چي وې ببروي ويل موږ دي وژنو، طفيل ويل: والله که تاسي ما ته آزار راکړی د دوس قبيله به هيڅکله تاسي پرې نږدي، څوک ما وهلای يا وژلای سي؟ د دوس قبيله توله پر ما ولاړه ده.

بيا نو طفيل و رسول اللهﷺ ته ورغلی ويل: يا رسولَ الله! هر قسم چي ستا

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوښه وي امر مي کړه که غواړې چي ستا سره پاته سم حاضر يم، که غواړې چي خپل قوم ته ولاړ سم او هغه و اسلام ته دعوت کړم هم ستا خوښه ده، سبحان الله! *د اولي لحظې څخه چي يې ايمان زړه ته ننوتی مطلق اطاعت يې قبول کړی تر هر څه تېر دی،* رسول الله ﷺ و فرمايل: يا! خپل قوم ته ولاړ سه او قوم دي اسلام ته دعوت کړه، طفيل و ويل: هو زما قوم زما اطاعت کوي زه به ولاړ سم او هغه به اسلام ته دعوت کړم، خو ته الله جل جلاله ته دعاء وکړه چي ما ته يوه علامه راکړي چي قوم مي تصديق وکړي، رسول الله ﷺ دعاء ورته وکړه او دئ رهي سو.

د شپې پر لار رهي دی چي يو نور او روښنايي يې د دوو سترګو له منځه را وزي او لار ورته روښانه کوي، دا هغه علامه وه چي د رسول الله ﷺ د دعاء په سبب الله عزوجل ورکړه، ده و ويل: الهي نه غواړم چي په مخ کي مي داسي شئ جوړ سي چي د خلکو د خبرو دپاره لار جوړه کړي بيا به خلک وايي چي ده د بتانو عبادت پرېښاوه هغو دغه په وکړه، ځکه دا هم عجبه ده چي يو څوک رهي وي او له مخه يې روښنايي را وزي د خلکو د خبرو دپاره لار پيدا کيږي، د الله عزوجل په إراده دغه روښنايي د ده د مخ څخه د ده و قمچِني يا چلاخي ته نقل سوه، هغه قمچِنه چي ده به د اوښ د ټګ دپاره ښورول، د هغې څخه نور او روښنايي را وتل او ده لار په ليدل، کله چي طفيل خپل قوم او قبيلې ته ورسېدی او خپل کور ته ننوتی، هلته خپل اهل او کورنۍ پر را ټول سوه، ښځه، مور، پلار، خوندي او وروڼه ټول ورته راغله، مګر طفيل ورته و ويل: زما مخ او زما خبري پر تاسي حرام دي ترڅو تاسي د محمّد ﷺ دين ته داخل سوي نه ياست، هغو و ويل: د محمّد ﷺ دين څنګه او څه شي دی؟ طفيل! اسلام او د توحيد عقيده ورته بيان کړه، د طفيل هغه نژدې دوستان او اقرباء ټول اسلام ته داخل سوه مګر قوم يې په ايمان را وړلو کي ځنډ وکړی.

طفيل په خپل قوم او قبيله کي خلک اسلام ته دعوتوي او دې دعوت کلونه په بر کي ونيول څو په آخر کي يې ټول قوم مسلمان سو او طُفيل رضي الله عنه د رسول الله ﷺ تر هجرت وروسته ټول قوم د بيعت دپاره مدينې منورې ته را وستی، د طفيل د اسلام را وړلو په سبب د دوس ټوله قبيله مسلمانان سوه چي په هغو کي ابو هريره رضي الله عنه هم ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا کار په اسلام کي لوړه درجه، عالي مقام او ډېر ثوابونه لري چي د يوه سړي د کوښښ او دعوت په نتيجه کي پوره قبيله مسلمانېږي، مګر د ده د دعوت پوره کاميابي د رسول الله ﷺ تر هجرت وروسته وه، د حديبيي تر صلحي وروسته يې په داسي حال کي مديني منورې ته هجرت وکړی چي د ده د قوم او قبيلې څخه اويا يا اتيا کوره مسلمانان ور سره ملګري ود او طفيل رضي الله عنه په اسلام کي ډېر ښه امتحان ورکړی هغه دا چي طفيل رضي الله عنه د يمامې په ورځ د مسيلمه په جنګ کي شهيد و وژل سو

۵- ضماد الأزدي، دئ د يمن د أزد د قبيلې څخه ؤ او ده پر ځينو عصبي مريضانو او لېونيانو دَم او چو کاوه، يو وخت مکې مکرمې ته د حج يا عمرې د آداء کولو دپاره ولاړی هلته يې د مکې مکرمې د بېباکانو او نا اهلانو څخه واورېدل چي ويل يې محمّد ﷺ لېونئ دی، ده د ځان سره وويل: که زه دغه سړي ته ورسم او دَم پر وکړم ښايي الله جل جلاله يې زما د دم په واسطه جوړ کړي، نو رسول الله ﷺ ته ورغلی او ويل: يا محمّد! ﷺ زه پر دغسي مرضو دم کوم آيا غواړې چي دَم درباندي وکړم؟ رسول الله ﷺ و فرمايل:

« إنَّ الحمدَ لله نَحمدُهُ وَ نَستعينُهُ، مَن يهده الله فلا مُضلَّ لَهُ، و من يُضللهُ فلا هاديَ له، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لاشريکَ له، وأشهد أن محمّداً عبدُه ورسولُه ». أمَّابعد:

ضماد الأزدي و ويل: دغه جملې يو وار بيا را ته و وايه، رسول الله ﷺ دغه جملې درې واره نور ورته تکرار کړې، ضماد و ويل: د کاهنانو خبري مي اورېدلي دي، د ساحرانو خبري مي اورېدلي دي، د شاعرانو خبري مي اورېدلي دي، خو دغه ستا پر قسم خبري مي نه دي اورېدلي، د بحر تر قاموس لوړي دي، لاس دي راکړه چي پر اسلام بيعت درسره وکړم، بيا يې بيعت وکړی او مسلمان سو.

دغه قسم رسول الله ﷺ په دغه موده کي پر ډېرو افرادو او اشخاصو په انفرادي ډول اسلام عرض کړی دی، لکه څرنګه چي د قبيلو جواب منفي ؤ دغه رنګه د افرادو جوابونه هم منفي وه، خو د ځينو جواب به ډېر شديد او زړه دردوونکی ؤ چي د هغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

و بیانولو او ذکر کولو ته ضرورت نه وینم، فقط دغه یوه قصه د مثال او نمونې پر قسم درته بیانوم:

یو نفر چي د عربو د پهلوانانو څخه ؤ او نوم يې رُکانه ؤ لوی او مشهوره غېږ باز ؤ، چا نه ؤ غځار کړی، دغه رُکانه رسول الله ﷺ ته راغلی، ویل: یا محمّد! ﷺ ته وايې چي زه نبي یم، که دي زه غځار کړم ته صادقه يې.

سبحان الله! د نبوت او غېږبازۍ يې سره څه؟

خو دا د دغو خلکو جهالت ؤ، رُکانه لوی پهلوان دی چا نه دی غځار کړی، وايي: که دې زه غځار کړم ته صادقه يې، رسول الله ﷺ ویل: ښه دی او ور ولاړ سو په لږ وخت کي يې رُکانه غځار کړی، رکانه په تعجب کي سو، د اول وار دپاره غځاریږي، تر اوسه چا نه دی غځار کړی، ویل: یوار بیا راسه، بیا ورغلی بیا يې غځار کړی، ویل: یو وار لا بیا راسه، بیا ورغلی، دریم وار يې بیا غځار کړی، ویل: والله دا عجبه خبره ده مګر تر هغو ایمان نه درباندي را وړم چي دغه ونه خبري و نه کړي، رسول الله ﷺ د وُني یا درختي څخه پوښتنه وکړه چي زه څوک یم؟

وُني وویل: أشهد أن لا إله إلاّ الله، و أشهدُ أنّکَ رسولُ الله،

د رُکانه په حضور هغه وُني هم خبري وکړې، رکانه وویل: والله ته ساحر او جادوګر يې، دا د دغه یوه نفرحال ؤ، کفارو ته یوازي دانه چي قرآن مجید معجزه وه، بلکه معجزات، داسي معجزې چي په سترګو لیدل کېدلې، خو بیا يې هم ایمان نه را وړی.

(خو رکانه ﷺ په وروسته کي مسلمان سوی دی)

د شقّ القمر معجزه

د کفارو سره د مسلمانانو ژوند تریخ ؤ او کفارو به د رسول الله ﷺ څخه معجزې غوښتې، همېشه به يې ورته ویل: تا خو موږ ته هیڅ شئ نه دی را ښکاره کړی، لږ تر لږه ته موږ ته یوه معجزه را ښکاره کړه چي د هغې په واسطه موږ ستا پر رسالت اقرار وکړو، رسول الله ﷺ وفرمایل: که ستاسي په حضور د الله ﷻ په إراده او زما په اشاره سپوږمۍ دوه ځایه سوه تاسي د الله ﷻ پر وحدانیت او زما پر رسالت ایمان راوړی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

کفارو ویل: هو، نو یې د میاشتي په پنځلسمه شپه چي سپوږمۍ پوره او کامله وي د دغي معجزې وعده سره وکړه، د پنځلسم په شپه رسول الله ﷺ په منٰی کي تشریف درلود او قریش هم د معجزې د لیدلو دپاره سره راټول سوي دي، رسول الله ﷺ سپوږمۍ ته اشاره وکړه چي دوه ځایه سي او سپوږمۍ هم د رسول الله ﷺ په اشاره سره دوه ځایه سوه چي په عربي کي (شقّ القمر) ورته وایي، سپوږمۍ دوې ټوټې سوه یوه حصه یې د غره یوه طرف ته ولاړه او بله حصه یې د غره بل طرف ته، د سپوږمۍ د دوو حصو په منځ کي غر راغلی.

کفار ورته ګوري دا معجزه یې ولیدل بیا یې هم ایمان را نه وړی او ویل ته ساحر یې، منکره کفار تر دغه زیات څه شي غواړي؟ خو بیا هم حق ته سحر وایي، الله جل جلاله د سورةُ القمر په اولنیو آیاتو کي فرمایي:

﴿ اَقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ۝١ ﴾

قیامت را نژدې سو او سپوږمۍ دوه ځایه سوه،

﴿ وَإِن يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ۝٢ ﴾

که دغه کفار د الٰهي قدرت یو دلیل او علامه وویني مخ ځني واړوي او وایي: دا پخوانئ قوي سحر دی،

﴿ وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ۚ وَكُلُّ أَمْرٍ مُّسْتَقِرٌّ ۝٣ ﴾

او دوی حق درواغ بولي او د خپلو خواهشاتو متابعت کوي او هر کار پرخپل وخت کېدونکی دی، یعني: د دوی عذاب هم پرخپل وخت ورته را تلونکی دی.

د دوی هلاک چي الله جل جلاله په خپل علم کي ورته ټاکلی دی مخ او شا ته نه کېږي پرخپل وخت به ورته راسي.

دغه (شق القمر) لویه حادثه او نادره معجزه ده، رسول الله ﷺ خپل رسالت ورته ثابت کړی مګر کفارو بیا هم ایمان را نه وړی، د تاریخ ډېر علماء لکه ابن کثیر او داسي نور وایي: چي عربو به په دغه واقعه سره تاریخ ښووی، موږ د مخه هم درته ویلي وه چي عربو جنتري نه درلودل او کله چي به یوه لویه واقعه پیښه سوه په هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره به یې تاریخ ښووی، چې تر فلانی واقعې دومره کاله د مخه یا دومره کاله وروسته فلانۍ کار وسو او د دغو لویو واقعو څخه کومې چې عربو تاریخ په ښووی د فجار جنګونه وه، د فیل کال ؤ او دغه شق القمر ؤ.

حتّی په هندوستان کې هم دغه شق القمر ولیدل سو، ډیرو خلکو په ډیرو ځایو کې دغه شق القمر ولیدی، که دا سحر وای یوازې به هغو خلکو لیدلای چې دالته د رسول الله ﷺ سره موجود وه، مګر دا لیدل عام او لویه معجزه وه، ډیرو خلکو ولیدل.

(دلته یوې مختصرې تبصرې ته ضرورت سته)

هغه دا چې غربیان دغه خبره نه مني او وایي: زموږ په تاریخ کې د دغه شق القمر ذکر نسته نو نه دی پیښ سوی، د دغه انکار دپاره د دوی یوائځنۍ دلیل دغه دی چې وایي موږ شق القمر نه دی لیدلی، مګر د شق القمر د نه پیښېدلو دپاره یوازې دغه دلیل نه دی کافي چې وایي: موږ نه دی لیدلی، بلکه د شق القمر د اثبات دپاره ډیر دلیلونه سته.

لومړۍ: شق القمر د شپې ؤ او په ډیرو غربي ملکو کې د مطالعو د اختلاف په سبب ورځ وه او په ځینو ملکو کې نیمه شپه او خلک بیده وه او په ځینو ملکو کې اوریځ وه، که چیرې بیا په ځینو ملکو او ځایو کې آسمان شین هم وې او خلک هم دباندې ناست وې دا ضروري نه ده چې هغو ټولو د آسمان طرف ته کتل او سترګې یې د سپوږمۍ څخه بل طرف ته نه اړولې.

دوهم: که آسمان شین هم وې او پر ځمکه د سپوږمۍ رڼا هم وې، د سپوږمۍ په دوه ځایه کېدلو د هغې په رڼا کې کوم خاص فرق نه پیښیږي چې خلک دې ورته متوجه سي او دغه دوه ځایه کېدل فقط د څو ثانیو دپاره وه، ساعت او ډیر وخت یې په بر کې نه دی نیولی، موږ وینو چې ډیر ځله د سپوږمۍ تندره یا خسوف پیښیږي او تر ډیره وخته پورې دوام هم وکړي، خو بیا هم په ملیونو انسانان نه په خبریږي، په تېره بیا په هغه زمانه کې چې د نن غوندې رصد خانې او نور آلات هم نه وه موجود، د خبر د نشرولو دپاره اخبار او رادیوګانې هم نه وې، چې دا خبر نشر او شائع کړي، په هر حال په غربي تاریخ کې د دغه معجزې نه وجود د هغې د تکذیب او نه منلو دلیل نه سي کېدلای، خو په شرقي تواریخو کې د دغې معجزې ذکر سته، په هندوستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي د (ماليبار) د مهاراجې د اسلام را وړلو سبب هم دغه د شق القمر واقعه سوه، لکه څرنګه چې مخ کي مو وويل دا معجزه په قرآن کريم کي هم ذکر سوې ده.

د اهلِ يثرِب څخه شپږ پاک روحه

د بعثت د يوولسم کال د حج په موسم کي چې د (٦٢٠) ميلادي کال د جولای مياشت وه اسلامي دعوت ډير ښه تخم لاس ته را وړی چې دغه تخم ډير ژر په لويو لويو وُنو يا درختو بدل سو، چې دغو وُنو بيا مسلمانان په خپله سايه کي د هغه ډيرو او اوږدو کلو د ظلم او طغيان د ګرمو لمبو څخه وساتل، کله چې اهل مکې د رسول الله ﷺ تکذيب کاوه او دیٔ ﷺ يې د الله ﷻ د لاري د دعوت څخه منعه کاوه، رسول الله ﷺ داسي حکمت عملي کاوه چې د شپې په تاريکيو کي به د حاجيانو پر ډلو او خېمو ګرځېدی، دا د دې دپاره چې د ده ﷺ او د دغو ډلو په منځ کي د مکې مکرمې د مشرکانو څخه څوک نه وي موجود.

نو رسول الله ﷺ يوه شپه د ابوبکرالصدّيق ﷺ په ملګرتيا را و وتی، د ذُهل او شَيبان بن ثعلبه د قبيلې خېمو ته ورغلی، د اِسلام او توحيد په باره کي يې خبري ورته وکړې، خو دغو خلکو د اسلام راوړلو څخه انکار وکړی.

او بيا رسول الله ﷺ په منٰی کي د عَقَبې سره تېرېدی، هلته يې د څو نفرو آواز واورېدی چې په خپل منځ کي يې خبري سره کولې، رسول الله ﷺ هغو نفرو ته ورغلی، دغه خلک شپږ نفره وه او د يثرِب د ځوانانو څخه وه، ټول د خزرج د قبيلې څخه وه (څوک وايي چې دغه خلک دوولس نفره وه) خو شپږ يې يقيني دي.

دغه شپږ نفره ډير مهم دي، دغه نفر د اسلام هغه صالح تخم دی او د دغو نفرو نومونه داسي دي:

۱ - اسعد بن زُراره.	چې د بني نجار څخه ؤ.
۲ - عون بن الحارث بن رفاعه، ابن عفراء.	چې د بني نجار څخه ؤ.
۳ - رافع بن مالک بن العجلان.	چې د بني زُرَيق څخه ؤ.
۴ - قُطبه بن عامر بن حُديده.	چې د بني سلمه څخه ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ - عُقبه بن عامر بن نابي. چي د بني حرام بن کعب څخه ؤ.

٦ - جابر بن عبدالله بن رئاب. چي د بني عبيد بن غنم څخه ؤ.

د اهل يثرِب يا د مدينې منورې د خلکو لويه خوشبختي دا وه چي دوی به د مدينې منورې د يهودو څخه اورېدل چي په دغه اوس وختو کي يو نبي مبعوث کيږي، هغه به را ووزي او موږ به يې متابعت وکړو او بيا به د هغه نبي په ملګرتيا موږ تاسي داسي ووژنو لکه د عاديانو او ثموديانو وژنه.

رسول اللهﷺ دغو نفرو ته ورغلی او ويل: تاسي څوک ياست؟ هغو ويل: د خزرج د قبيلې څخه يو، رسول اللهﷺ و فرمايل: نه کښېنی چي څه خبري درته وکړم؟ هغو ويل: هو کښېنو، رسول اللهﷺ ور سره کښېنستی خپل دين او د اسلام حقيقت يې ورته بيان کړی، وحدانيت ته يې را وبلل، قرآن مجيد يې ورته تلاوت کړی، دغو نفرو په خپل منځ کي سره و ويل: والله دا هغه نبي دی چي يهود تاسي په هغه سره بېروي، کوښښ وکړی چي يهود په اسلام کي تر تاسي د مخه نه سي او بيا هغه را سره وکړي چي دوی وايي، نو د دهﷺ دعوت قبول کړي او مسلمانان سي، تاسي تر يهودو د مخه ايمان را وړی د رسول اللهﷺ متابعت وکړی او اسلام قبول کړی.

(دا څنګه قصه وه چي يهودو به اهلِ يثرِب بېرول؟) ډېره مهمه خبره ده.

هغه داسي: د مدينې منورې ټول اوسېدونکي پر درو حصو وېشل سوي وه، يوه حصه د أوس قبيله وه، بله حصه د خزرج قبيله وه چي دغه دوې قبيلې مشرکان او بت پرستان وه درېيمه حصه يهود وه، يهود بيا په خپله پر درو قبيلو وېشل سوي وه: بني قُريظه، بني قينقاع او بني نُضَير، که څه هم هلته نور انفرادي يهود موجود وه چي د دغو قبيلو څخه نه وه خو هغه لږ وه، عمده او اساسي يهود دغه درې قبيلې وه او ټول يهود د وګړو په شمېر د مدينې منورې د وګړو يا انسانانو درېيمه حصه کېدل، د أوس قبيله هم د مدينې منورې د وګړو او نفوسو درېيمه حصه کېدل، همدارنګه د خزرج قبيله د مدينې منورې د وګړو درېيمه حصه وه، نو مدينه منوره په برابر او مساوي شکل درو حصو ته وېشل سوې وه، چي يهود، د أوس قبيله او د خزرج قبيله وه.

د دغو درو قومو څخه يو هم پر مدينه منوره نه سوای آمر کېدلای ځکه ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقلیات او سره برابر وه، نو مدینې منورې عمومي مشر او د ټولو دپاره یو آمر هم نه درلودی او دغو درو قبیلو به همېشه د حاکمیت دپاره جنګونه سره کول، خو په دغه وختو کي به یهودو دغه نورو قومو ته چي أوس او خزرج وه ویل: د آخري نبي د بعثت وخت را نژدې دی که هغه مبعوث کړل سو موږ به د هغه متابعت وکړو او تاسي به داسي حلال کړو لکه د عادیانو او ثمودیانو حلالېدل چي ټول هلاک سوه، نو یهودو به دغه نوري قبیلې د آخري نبي په را تګ سره بېرولې او ورته ویل به یې: کله چي هغه نبي راسي موږ به د هغه د متابعت په سبب پر یثرِب حاکمان سو او تاسي ته به بیا هغه وخت په وژلو او حلالولو سره جزا درکړو.

بنه متوجه سی: د یهودو په تورات او په نورو آسماني کتابو کی د رسول الله ﷺ راتګ او د هغه ﷺ ټولي علامې لیکلي وې، د مدینې منورې یهود هم تر داسي اندازې د دغه نبي د راتلو په انتظار وه چي د مدینې منورې مشرکان به یې د هغه په را تګ سره بېرول، نو دغه د دوی د معلوماتو او پېشګویي په سبب د مدینې منورې مشرکانو د مکې مکرمې تر مشرکانو د مخه او په ډېره آساني سره ایمان راوړی.

کله چي د رسول الله ﷺ د نبوت او رسالت اظهار وسو ټولو یهودو او نصاراوو ته دا معلومه سوه: چي هو دئ ﷺ هغه وعده سوی نبي دی مګر ځرنګه چي یهودو او نصاراوو ولیدل چي دغه نبي د بني اسرائلو څخه نه دی او پخواني ټول انبیاء د بني اسرائلو څخه وه، نو یې د قومي تعصب په لحاظ د رسول الله ﷺ د منلو څخه انکار وکړی او له دغه وخته څخه یې ټول هغه معلومات چي د راتلونکي نبي په باره کي د دوی په کتابو کي موجود وه واړول او تغیر یې پکښي راوستی.

خو بیا هم دوی غبي او ناپوه وه ځکه اوس هم د دوی په کتابو کي د رسول الله ﷺ د نبوت ډېر معلومات او علامې پاته دي، ځرنګه چي اوس د نوي آلاتو او وسائلو د پیدا کېدلو په سبب هغه بیانات او معلومات عام نشر سوي دي نو دوی یې نه اړولای سي او نه یې پټولای سي، نو یې د هغو بیاناتو په ترجمه کي تغیر راوستی، د حق او حقیقت څخه مخالف او د خپل مزاج او غوښتني سره موافق یې ترجمه کوي.

(بیرته قصې ته راسه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس چې د خزرج د قبیلې حاجیانو د رسول الله ﷺ خبرې واورېدې، ویل: والله هغه نبي چې یهود موږ په ېروي هغه دغه نبي او دغه دین دی، پام کوی چې یهود تر تاسي د مخه دغه دین ته داخل نه سي، دغه خلک عاقلان او هوښیاران وه، کورني اختلافاتو او جنګو د پښو اچولي او ضعیفه کړي وه خاصتًا هغه د (بُعاث) جنګ چې په دغه نزدو وختو کې تېر سوی ؤ او تر اوسه د هغه تیرو سوو جنګو لمبې پورته کېدې، نو دا یې امید ؤ چې د رسول الله ﷺ د دین او دعوت خبري به د دوی دپاره د صلحې او آرام ژوند سبب وګرځي، نو دغه د خزرج د قبیلې خلکو رسول الله ﷺ ته و ویل: موږ ترشا داسي قوم پرې اېښی دی چې د هیڅ قوم په منځ کې به دومره شر او عداوت نه وي موجود لکه زموږ د قوم په منځ کي چې دی او دا مو امید دی چې الله جل جلاله به یې په تا سره را ټول او یو ځای کړي، موږ چې ولاړسو خپل قوم به هم ستا دین ته را و بولو او ستا د دین دغه احکام چې موږ قبول کړه پر دوی به یې هم عرض کړو، که الله جل جلاله دوی پر تا را ټول کړه نو به په موږ کې هیڅوک تر تا عزتمن نه وي، بیا نو رسول الله ﷺ د اسلام احکام او قرآن مجید وروښوول.

کله چې دغه خلک مدینې منورې ته تله د ځانه سره یې د اسلام رسالت ور سره یو وړی او هلته یې د اسلام په نشرولو شروع وکړه، په مدینه منوره کې د انصارو د کورو څخه داسي کور نه سو پاته چې هلته دي د رسول الله ﷺ خبري نه کېږي، اوس نو مدینه منوره پر دغه خپل حال پرېږده چې د اسلام معطر شمال او خوشبویه نسیم پکښې چلیږي، ته بیرته دلته مکې مکرمې ته راسه.

د إسراء او معراج واقعه

د مخه تردې چې د ؤاقعې په تفصیل شروع وسي اول به د إسراء او معراج ترجمه درته بیان سي:

د علماوو په اصطلاح له مکې مکرمې څخه تر بیت المقدسه پوري دغه سفر او تللو ته إسراء ویل کیږي او بیا له هغه ځایه تر سِدرةُ المُنتهٰى پوري تګ او سیاحت ته معراج ویل کیږي او ځیني وختونه که یو هم یاد سي، مثلاً یوازي إسراء یا یوازي معراج

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویل سي دغه دواړه سفرونه ځني مراد او مقصد دي. *اوس قصې ته متوجه سی:*

رسول الله ﷺ په داسي مرحله کي ژوند تیروي چي دعوت یې د کامیابۍ او تکالیفو په منځ کي رهي دی او په ډیرو لیرو آفاقو کي د امید ضعیفه ستوري ورته ځلېدل چي د إسراء او معراج واقعه پیښه سوه، الله جل جلاله په دغه واقعه سره خپل رسول معزز او مکرم کړی او زړه یې نور هم ورآرام کړی.

د معراج د وخت او تاریخ په تعینولو او معلوماتو کي څو مختلف قولونه سته:

۱ - څوک وايي: چي إسراء او معراج د نبوت په اول کال کي وه چي دغه قول امام طبري اختیار کړی دی.

۲ - څوک وايي: چي دغه واقعه تر بعثت پنځه کاله وروسته وه چي امام نووي او امام قُرطبي دغه قول ته ترجیح ورکوي.

۳ - څوک وايي: چي إسراء او معراج د بعثت د لسم کال د رجب د میاشتي د اوه ویشتم په شپه وه چي دا قول علامه منصورپوري اختیار کړی دی.

۴ - څوک وايي: چي د معراج واقعه شپاړس میاشتي تر هجرت د مخه وه، یعني: د بعثت د دوولسم کال د روژې په میاشت کي وه.

۵ - څوک وايي: چي یو کال او دوې میاشتي تر هجرت د مخه وه، یعني د بعثت د دیارلسم کال د محرم په میاشت کي وه.

٦ - څوک وايي: چي تر هجرت یو کال د مخه وه، یعني: د بعثت د دیارلسم کال د ربیع الأول په میاشت کي وه.

اول درې قوله خو په دې سبب نه دي صحي چي خدیجه رضي الله عنها د بعثت د لسم کال د روژې په میاشت کي وفات سوه او د دې رضي الله عنها وفات د مخه تر هغه وُ چي پنځه لمنځونه فرض سي او په دې کي د علماوو هیڅ اختلاف نسته چي پنځه لمنځونه د معراج په شپه فرض سوه، نو معلومه خبره ده چي معراج د دې تر وفات او د بعثت تر لسم کال وروسته دی، پاته سوه درې آخرني قولونه د هغو په باره کي داسي دلیل نسته چي یو قول دي تر هغه نورو راجح او افضله کړي، خو فقط د آیات شریف سیاق پر دې دلالت کوي چي إسراء او معراج ډیر وروسته پیښ سوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

معراج د رسول الله ﷺ په ژوند کي ډېره لويه او مهمه واقعه ده.

معراج زموږ په دين او اسلام کي لويه او عجيبه واقعه ده او دغه معراج د دې سبب دی چي موږ بيت المقدس مُقدس بولو او د بيت المقدس په باره کي د الله عزوجل دا قول نازل سوی دی چي د سورة بني اسرائيل يا الإسراء په شروع کي فرمايي:

﴿ سُبۡحَٰنَ ٱلَّذِيٓ أَسۡرَىٰ بِعَبۡدِهِۦ لَيۡلٗا مِّنَ ٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡحَرَامِ إِلَى ٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡأَقۡصَا ٱلَّذِي بَٰرَكۡنَا حَوۡلَهُۥ لِنُرِيَهُۥ مِنۡ ءَايَٰتِنَآۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡبَصِيرُ ۝١ ﴾.

يعني: پاکي ده هغه ذات لره چي خپل بنده محمّد ﷺ يې د شپې په يوه حصه کي له مسجد الحرامه تر مسجد الاقصا پوري بېولی ؤ، هغه مسجد الاقصا چي موږ د هغه شا وخوا برکتناکه کړې ده (د څه شي دپاره يې بېولی ؤ؟) چي موږ دغه محمّد ﷺ ته د خپل قدرت ځيني دلائل او علامې وښيو، يا ور ښکاره کړو، بېشکه چي دغه الله ښه اورېدونکی او ښه ليدونکی دی، هر څه اوري او پټ اسرار هم ورته ښکاره دي.

ورونو! بيت المقدس مبارکه ځکه ده، ځکه څنګه مبارکه او مشرفه کيږي؟ شرف او برکت د الله عزوجل له طرفه وي، الله جل جلاله يې مبارک کوي او په دغه آيات شريف کي الله جل جلاله بيت المقدس مبارک بللی دی ځکه فرمايي:

﴿ ٱلَّذِي بٰرَكنا حَوۡلَهُۥ ﴾ يعني: هغه چي موږ د هغه شا وخوا مبارکه کړې ده.

همدا رنګه الله جل جلاله مکه مکرمه او مدينه منوره مبارک کړي دي.

نو دغه د معراج په شپه جبريل عليه السلام و رسول الله ﷺ ته راغلی، رسول الله ﷺ د کعبې شريفي د حطيم سره بيده ؤ، که څه هم ځيني علماء وايي: إسراء او معراج د اُم هاني رضي الله عنها له کور څخه وه مګر دا حديث په بخاري شريف کي صحي حديث دی چي رسول الله ﷺ د کعبې شريفي د حطيم سره بيده ؤ او جبريل عليه السلام ورته راغلی را ويښ يې کړی چي هغه لوی سفر، د إسراء او معراج سفر شروع کړي او د جبريل عليه السلام سره يو حيوان ور سره ؤ، رسول الله ﷺ فرمايي: دغه حيوان تر خره لوی او تر غاطري يا قچري کوچنئ ؤ، دا خو د دغه حيوان د جسم يا بدن اندازه وه، مګر تعجب يې په تېزوالي کي ؤ، يو غور ځېدل يې د سترګو د ليدني پر اندازه وه، سرعت او چابکي يې تر تصور زيات وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چي رسول اللهﷺ له خوبه را ویښ سو جبریلعلیه السلام ورته و ویل: پر دغه بُراق سپور سه، رسول اللهﷺ سپور سو او بُراق د بیت المقدس پر طرف ته حرکت وکړی، په لږ وخت کي بیت المقدس ته ورسېدی، رسول اللهﷺ مسجد اقصا ته ور داخل سو هلته یې یوه عجیبه اجتماع ولیدل، الله جل جلاله د رسول اللهﷺ دپاره ټول انبیاء او رسُولانعلیهم السلام را جمعه کړي او یو ځای کړي وه.

علماء کرام د انبیاء او رسُولانو په عدد او شمېر کي مختلف قولونه لري ځوک د ټولو انبیاء او رسُولانوعلیهم السلام شمېر یو لک څلیر ویشت زره زیات او کم پکښې بولي، ځوک وايي: د رسُولانو عدد درې سوه دی او د انبیاوو عدد څلیرویشت زره دی، نور قولونه هم سته، مقصد دا چه په دغه مبارکه شپه الله جل جلاله ټول انبیاء او رسولانعلیهم السلام په دغه لویه او مبارکه ټولنه او اجتماع کي را جمعه کړي وه، ابراهیم، نوح، موسیٰ، عیسیٰعلیهم السلام، ټول انبیاء اورسولان په مسجد الاقصا کي سره یو ځای سوي وه.

د مځکي پر مخ کوم ځای دی چي د ټولو انبیاءعلیهم السلام په اجتماع سره دي مشرفه سوی وي؟ بېله بیت المَقدِس او بېله مکې مکرمې څخه بل ځای نسته، کعبې شریفي ته ټول انبیاءعلیهم السلام د حج دپاره راغلي دي، لکه د امام بیهقي په روایت کي چي عروه بن زبیررضی الله عنه وايي: ټولو انبیاءعلیهم السلام د بیتُ الله الحرام حج کړی دی، او بیت المَقدِس هم هغه ځای دی چي ټول انبیاءعلیهم السلام په دغه شپه دلته سره جمعه سوي دي چي دغه اجتماع بیا هیڅ وخت او په ټول تاریخ کي نه ده تکرار سوې او د بل وار دپاره په هیڅ ځای کي ټول انبیاءعلیهم السلام نه دي سره جمعه سوي، بېله مسجد اقصا څخه او دغه ټول انبیاء او رسُولانعلیهم السلام د سید البشر، سرور کائنات، فخر موجودات، جنابِ رسولُ الله، محمّد مصطفیٰﷺ استقبال او ښه راغلي ته راغلي وه.

انسان د دغه مبارک منظر او مشهد خیال او تصور هم نه سي کولای، ټول انبیاءعلیهم السلام او رسُولان سرور کائنات، سردار کونینﷺ ته راغلي دي، صف صف، قطار قطار، ولاړ دي او ښه راغلئ ورته وايي، دا څومره مبارکه او له نوره ډکه اجتماع ده.

بَلَغَ العُلٰی بِکَمَالِهٖ   کَشَفَ الدُّجٰی بِجَمَالِهٖ
حَسُنَت جَمِیعُ خِصَالِهٖ   صَلُّوا عَلَیهِ وَآلِهٖ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې غم دیوار امت را که دارد چون تو پشتیبان
چه باک از موج بحر آن را که باشد نوح کشتیبان

بیا نو رسول الله ﷺ د دغه ټولو انبیاوو امامت کوي، دغو ټولو انبیاء علیهم السلام ته سیّد د اولین او آخرین، سید البشر محمّد مصطفٰی ﷺ لمونځ ورکوي، دا هغه لوی، عظیم او لوړ شرف دی، تر دې به بل شرف چیري وي چي د اُمتو د امامانو امام دي سي.

امام رُسل پیشوائی سبیل أمین خدا مهبط جبریل

همدارنګه د قیامت په ورځ چي د هر امت څخه شاهد را وستل سي یعني: د هر امت نبي به پرخپل امت شاهد وي او محمّد ﷺ به بیا پر هغه انبیاء علیهم السلام شاهد وي، دا هم د خیرالبشر محمّد مصطفٰی ﷺ عزت او کرامت دی، دا اجتماع او ټولنه هغه لویه او معظمه اجتماع او ټولنه وه.

په دې اجتماع کي و انبیاء علیهم السلام ته د رسول الله ﷺ لمونځ او امامت ؤ چي دا کار بیا د اسلام په تاریخ کي نه دی مکرر سوی، کله چي رسول الله ﷺ د لمانځه څخه فارغه سو جبریل علیه السلام دوه لوښي یا دوه ګیلاسه ورته را وړل چي په یوه لوښي کي شیدې او په بل کي شراب وه، رسول الله ﷺ هغه د شیدو لوښی واخیستی، جبریل علیه السلام ورته وویل: سمي لاري ته لار ښوونه او هدایت درته سوی دی.

یعني: دا چه شراب دي نه واخیستل، الله جل جلاله سمه لار درښوولې ده او امت دي هم سمي لاري ته را بللی دی، په دغه خبره کي د جبریل علیه السلام له طرفه دې ته اوله اشاره ده چي شراب بد او خبیث شئ دي، که څه هم تر دغه وخته په اسلام کي شراب نه وه منعه سوي خو رسول الله ﷺ هیڅکله نه تر دغه دمخه شراب څښلي وه او نه یې تر دغه وروسته څښلي دي، نه د مخه تر بعثت او نه وروسته تر بعثت.

تر لمانځه او د انبیاء علیهم السلام تر ملاقات وروسته معراج را وړل سو، د معراج وصف او تعریف موږ ته نه دی بیان سوی، هلته په کتابو کي هم صحي تعریف او صحي دلیل نسته چي معراج څه شي دی؟ ښه دې څخه چي عرب د معراج لفظ د ځنې دپاره استعمالوي یعني: عرب و ځنې ته معراج وایي، نو معراج یو قسم ځنه ده، خو که دلته معراج د ځنې په معنٰی سره سي نو داسي ځنه ده چي بشر یې نه پیژني، یوه خاصه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څنه ده چې د هغه په حقیقت بشر نه پوهیږي او نه پوهېدلای سي، نو دغه معراج چې د هغه حقیقت موږ ته نه را معلومیږي و رسول الله ﷺ ته کښېښوول سو.

رسول الله ﷺ په دغه عجیبه او غریبه څنه کي وَختَی چې په څو لحظو کي رسول الله ﷺ اول آسمان ته ورسېدی، دغه مسافې چې تر قیاس لوړي او تر حساب تیري دي په څو لحظو کي طئ سوې یا پای ته ورسېدې.

ورونو! موږ د دغه کون نه په لوی والي خبر یو او نه د دغو لیرو مسافو اندازه را ته معلومیږي، موږ ته د کون او د هغه د پراخوالي په باره کي هیڅ معلومات نسته، موږ انسانان که غربیان دي که شرقیان چې هرڅه پرله اوړي او را اوړي دا ټول د کون یو کوچنئ جز دی، د نن ورځي د کون علماء موږ ته د کون مسافه په ضوئي کال سره را ښیي.

موږ د مځکي مسافه په میل یا کیلو مترو سره بیانوو، خو بالمقابل کون دومره پراخه دی چې په کیلو متر یا نورو اندازو سره نه سي ښوول کېدلای نو د کون علماوو د کون د مسافې د اندازه کولو دپاره ضوئي کال ایښی دی، ضوئي کال څه شي دی؟

(ضوء) یعني: رڼا او روښنایي لکه: د لمر رڼا یا شعاع، نو ضوئي کال و هغې مسافې ته ویل کیږي: چې ضوء یا روښنایي په یوه کال کي هغه مسافه طئ کولای سي.

که زه وغواړم چې د ضوء یا روښنایي سرعت یا چابکي در وښیم نو به داسي درته و وایم: چې د لمر روښنایي د لمر څخه بیا تر مځکي پوري په اتو دقیقو کي را رسیږي موږ داسي نه سو ویلای چې لمر د مځکي څخه دومره کیلو متره لیري دی، بلکه موږ وایو چې لمر د ضوئي کال په حساب د مځکي څخه اته دقیقې لیري دی، نو د هغې مسافې د لیري والي دپاره څه فکر کولای سې چې هغه په یوه ضوئي کال کي طئ کیږي؟

د نن ورځي د علم فلک معلومات دې اندازې ته رسېدلي دي او وایي چې په کون کي داسي نجوم او ستوري سته چې زموږ څخه په زرو زرو ملیونه ضوئي کلو لیري دي او دا ټوله بیا هم د کون یو جُزء دی، ټول کون نه دی، بلکه کون نور هم تر دې ډیر لوی او پراخه دی، دغه سفینه یا اُپولو چې فضاء ته لېږل کیږي د دې تګ او سرعت په یوه ساعت کي تر درې زره کیلو متره زیات دی، که دغه اُپولو یا فضائي سفینه په دغه خپل سرعت رهي وي درې کاله وروسته و هغه نژدې ترین کوکب ته هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې موږ ته تر ټولو کواکبو او نجوموړا نژدې دی ور رسیږي، هغه تر ټولو تېزه او تر ټولو چابکه سفینه یا اپولو چې بشر جوړه کړې ده هغه پسله دروکلو څخه و هغه نژدې ترین ستوري ته رسیږي.

اوس نو ته هغه بېحسابه مسافې ته فکر وکړه چې رسول الله ﷺ تر آسمانه یا لوړ تر هغه په دغه څو لحظو کې قطعه کړه، دا کومه معجزه ده؟ دا د الله جل جلاله کوم قدرت دی چې موږ ته یې په دغه معراج کې را ښکاره کړی؟ دا لوی اعجاز او لویه معجزه ده چې دغه لیري مسافه په دغه لږ وخت کې قطعه کیږي او رسول الله ﷺ د دنیا و آسمان ته ورسېدی، چې موږ اول آسمان ورته وایو، د آسمان دروازه بنده او تړلې وه، جبریل علیه السلام دروازه وټکول، د دروازې محافظ یا ساتونکي و ویل: څوک یې؟ ویل: جبریل، محافظ ویل: بل څوک در سره سته؟ ویل: هو محمّد را سره دی، د دروازې محافظ و ویل: امر نه دی را ته سوی چې بېله ده ﷺ څخه بل چا ته دروازه ورخلاصه کړم، د آسمان دروازه بنده وه بل چا ته نه خلاصېدل بېله هغه چا څخه چې الله جل جلاله یې اجازه فرمایلې وه او اجازه هم بېله محمّد ﷺ څخه د بل چا دپاره نه وه سوې، دروازه خلاصه سوه، زموږ امام او پیشوا جناب رسول الله ﷺ اول آسمان یعني: د دنیا آسمان ته داخل سو هلته یې عجیب او نادره شیان ولیدل، ملائکې یې ولیدلې، انبیاء علیهم السلام او نور شیان یې ولیدل.

تاسي پوهیږئ چې آسمان په خپله د دود پر قسم دی او دا چه پر دغه آسمان څنګه ملائکې ګرځي او هلته دروازې سته موږ نه په پوهیږو دا د خالقِ قدیر کارونه دي.

﴿إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ ۝﴾

او رسول الله ﷺ هلته یو سړئ ولیدی ډیر جګ سړئ چې شپېته ذراعه یې جګوالی ؤ (ذراع) د پخوانیو وختو د اندازه کولو آله وه لکه د نن ورځي متر او ذراع تر متر کمه یا لږ ده چې د نیم متر په شا وخوا کې ده، نو د متر په حساب د دغه سړي جګوالی دېرش متره ؤ او د دغه جګ سړي پر شا وخوا نور ډېر زیات خلک وه، دغه جګ سړئ چې د راسته طرف خلکو ته وګوري وخاندي او کله چې بیا د چپه طرف خلکو ته وګوري و ژاړي، رسول الله ﷺ په تعجب کې سو ویل: یا جبریل! دا څوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی؟ جبریل علیه السلام و ویل: دا ستا پلار آدم علیه السلام دی.

د آدم علیه السلام قد او جګوالی ډیرش متره دی او د هغه وخت ټول انسانان په دغه اندازه جګ وه، رسول اللهﷺ فرمایي: چې د هغه وخت څخه تر اوسه پوري انسانان د قد او قامت په کمېدلو کي دي او نور به هم پسي کمیږي، مګر هغه وخت یې جګوالی په دغه اندازه سره ؤ او بیا رسول اللهﷺ پوښتنه وکړه چې دغه د ده پر شا وخوا دغه نور کسان څوک دي؟ او د ده د ژړا او خندا سبب څه دی؟ جبریل علیه السلام و ویل: دا یې اولاده ده، د راسته طرف خلک یې اهل جنت یا (جنتیان) دي او د چپه طرف خلک یې دوږخیان دي، آدم علیه السلام چې هغي اولادې ته وګوري چې جنت ته ځي خوشاله سي او وخاندي او بیا چې هغي اولادې ته وګوري چې دوږخ ته ځي خواشیني او غمجن سي و ژاړي.

رسول اللهﷺ د آدم علیه السلام قیافه بیانوي او فرمایي: آدم علیه السلام ډیر جګ سړئ ؤ، توربخن او غنم رنګه سړئ ؤ، سپین پوستی نه ؤ، ډنګر ؤ او جګه پزه یې وه، نو د آدم علیه السلام د شکل او قیافې تعریف داسي سو: جګ، ډنګر، سیهن یا غنم رنګه سړئ دی.

دلته په دغه اول آسمان کي رسول اللهﷺ نور هم ډیر عجیب شیان ولیدل چې د هغې جملې څخه یې داسي خلک ولیدل چې په یوه لویه واله کي اوبازي کوي، ځیني علماء وایي: دغه واله د وینو وه، د اوبو پر ځای وینې پکښې بهېدلې، دغو نفرو به په دغه وینو کي اوبازي کول څو په ډیره ستړیا سره به د ولې غاړي ته ورسېدل او د ستړیا په سبب به یې خولې وازي نیولي وې، خو دلته د ولې پر غاړه به ملائکو پرمخ په ډبرو ویشتل، حتّی مخان به یې زخمي سوه او وینې به ځني بهېدې او بیرته به په اوبازي هغه بل طرف ته رهي سوه خو هلته بیا دغه د ډبرو وارونه پر کېدل، رسول اللهﷺ په تعجب کي سو ویل: یا جبریل! دا څوک دي؟ جبریل علیه السلام و ویل: دا هغه خلک دي چې د یتیمانو مال یې خوړلی دی.

نو هر هغه څوک چې د یتیمانو مال خوري پسله مرګه به په عالم برزخ کي د قیامت تر ورځي دغه عذاب ورکول کیږي او بیا یې په قیامت کي جزاء د دوږخ اور دی، دغه یې هغه اولنئ او کوچنئ عذاب دی چې د مخه تر قیامت ورکول کیږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په قیامت کې بیا اشد عذابونه ورته ګوري.

رسول الله ﷺ هلته نور خلک هم ولیدل چې ډیر لوی نسونه او خیټې یې وې، ستوني ستخ پر مخکه پراته وه او د فرعون قوم به د هغو پر خیټو او نسو تېرېدی، تاسي ته معلومه ده چې الله ﷻ د مخه تر قیامت په عالم برزخ کې د فرعون قوم ته جزاء ورکوي او جزاء یې په دې ډول سره ده: چې په یوه شپه او ورځ کې دوه واره و اور ته بېول کیږي، یعني: اوس یې عذاب پرله پسې نه دی فقط یو وار په ورځ او یو وار په شپه کې پر اور عرضیږي او بیا بیرته را وستل کیږي، دغه جزاء یې تر قیامت د مخه ده، او بیا په قیامت کې اشد عذاب ورکول کیږي.

نو دغه د فرعون د قوم خلک چې به اور ته بېول کېده او بیرته به را وستل کېده، د دغو لوی نسو خلکو پر خیټو به تېرېدل، رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه ویل: یاجبریل! دغه څوک دي؟ جبریل علیه السلام و ویل: یا رسولَ الله! دغه لوی نسي خلک سود خوړونکي دي هغه چې په دنیا کې یې سود کاوه او رِبا یې خوړل او هغه کسان چې د دوی پر نسو تیریږي هغه د فرعون قوم دی چې دوه واره و عذاب ته بېول کیږي، خو د تګ او را تګ لاري یې دغه د سود خوړونکو نسونه دي، هغه چې په دنیا کې به یې معاملې په سود او ربا سره کولې.

ورونو! هغه کسان چې سود او رِبا کوي هغه بد او حرام کار کوي او الله ﷻ دغو خلکو ته د جزاء او تهدید په ډول سره په سورةُ البقره کې فرمایي:

﴿فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾. [البقره: ۲۷۹]

یعني: تاسي د الله ﷻ او رسول الله ﷺ د جنګ دپاره ځانونه تیار کړی.

هغه څوک چې سود او رِبا کوي هغه ته به د قیامت په ورځ و ویل سي: اسلحه دي در واخله، سود خوړونکی به وایي: د څه شي دپاره؟ وایي: د الله ﷻ سره د جنګ کولو دپاره، او هر هغه څوک چې د رِبا مال خوري هغه به د قیامت په ورځ د پېریاني او مېرګیاني سړي په شکل را پورته کیږي او دا هم تاسي ته معلومه ده چې پېریاني او مېرګیاني پر لاري نه سي تلای، چپه کیږي او را پورته کیږي.

مسلمان وروره! سود خوړونکی انسان دغه ټول تکالیف او د قیامت عذابونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې دپاره قبلوي چې په دغه نابوده او بې بقاء دنیا کې یو پنځه پیسې وګټي، د جُزئي او فاني ګټې دپاره لویه او ابدي ګټه د لاسه ورکوي.

او بیا رسول الله ﷺ داسې خلک ولیدل چې د هغو سره وراسته او بد بویه خواږه ور سره وه، ډېر بد بوی یې تلی، خو په عین وخت کې نور پاک، تازه او خوندور خواږه هم ور سره وه مګر دغو خلکو به هغه پاک او تازه خواږه پرېښوول او هغه بد بویه وراسته خواږه به یې خوړل، رسول الله ﷺ په ډېر تعجب کې سو، څوک دی چې ښه او تازه خواږه پرېږدي؟ او بد بویه وراسته نجس خواږه خوري؟

نو ویل: یا جبریل! دا څوک دي؟ جبریل علیه السلام وویل: دا زنا کاره دي، هغه زنا کاره چې حلاله او پاکه زوجه به یې پرېښوول خو خبیث او نجس ناروا ته به یې رجوع کول.

رسول الله ﷺ دلته په اول آسمان کې ډېر شیان ولیدل او بیا یې د اول آسمان څخه دوهم آسمان ته د جبریل علیه السلام په ملګرتیا تشریف یو وړی، هلته یې هم نور ډېر عجیب شیانٰ ولیدل چې پر هغو سر بېره یې دوه مشرف او معزز انبیاء علیهم السلام هم ولیدل چې یو عیسیٰ علیه السلام او بل یحییٰ علیه السلام ؤ، دواړه ځوانان او الله عزوجل ته مقربه انبیاء وه، رسول الله ﷺ د عیسیٰ علیه السلام د شکل او قیافې وصف داسې بیانوي: عیسیٰ علیه السلام په رنګ سور ؤ، یعني: د مخ رنګ یې د سپین والي څخه و سور والي ته مائل ؤ نه جګ او نه ګردئ ؤ، یعني: میانه قده ؤ، پرمخ یې ډېر خالونه درلودل، کله چې به یې سر ونبوراوه ستا به داسې خیال سو چې اوبه ځني څڅېږي، یعني: وربښتان یې لکه لانده داسې معلومېدل که څه هم هغه به لانده نه وه، دا د عیسیٰ علیه السلام وصف او ښایست دی چې رسول الله ﷺ یې مور ته بیانوي.

او بیا رسول الله ﷺ دریم آسمان ته تشریف یووړی هلته یې یوسُف علیه السلام ولیدی، رسول الله ﷺ فرمایي:

« وَاللهِ ما رَأيتُ أجمَلَ مِنهُ »

یعني: قسم په الله تر هغه ښایسته مې نه دی لیدلی.

او فرمایي: هغه ته نیم ښایست ورکول سوی ؤ.

څنګه نیم ښایست؟ خلک د دغې جملې و مقصد ته نه متوجه کیږي، مقصد دا:

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله جل جلاله چې څومره ښایست خَلق کړی یا پیدا کړی دی هغه پر دوی حصې وېشل سوی دی، یوه حصه یې یوازې یوسُف علیه السلام ته ورکول سوې ده او هغه بله حصه یې ټول بشرته ورکول سوې ده، نوته دغه جمال او ښایست ته فکروکړه!

د مصر ښځو پر زُلیخا ملامتي ویل چې زلیخا د خپل مریي څخه نفساني غوښتنه کړې ده، نو زلیخا و هغو ښځو ته میلمستیا جوړه کړه، ښځو ته یې مېوې او چړې کېښوولې او بیا یې یوسُف علیه السلام ته و ویل: ورسه، کله چې دئ علیه السلام ورغلی هغه ښځې دغه د ده و بې مثاله ښایست ته په حیرت کې ډوبې سوې په خپلو ځانو نه پوهېدې، مبهوته او بېحاله سوې تر داسي اندازې چې د مېوې په عوض او بدل کې یې خپل لاسونه په چړو پرې کول او په ځانو نه پوهېدې، الله جل جلاله دغه د دوی حال په قرآن مجید کې بیانوي او فرمايي:

﴿فَلَمَّا رَأَيْنَهُۥٓ أَكْبَرْنَهُۥ﴾

کله چې دغو ښځو یوسُف علیه السلام ولیدی ډېر زیات ښایسته یې وبلی.

﴿وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ﴾

او پرله پسې یې خپل لاسونه پرېکول، الله جل جلاله داسي و نه فرمايل: (وَ قَطَعنَ اَیدِیَهُن) یعني: د (طاء) په زور سره یې و نه ویل، ځکه په دغه صورت کې یې مقصد یو وار پرې کېدل دي، بلکه الله عزوجل د (طاء) په شد سره و فرمايل چې ترجمه یې څو واره پرې کېدل دي، نو هغو ښځو یو وار نه بلکه په تکرار سره خپل لاسونه په چړو پرې کول او په ځان نه پوهېدې.

﴿وَقُلْنَ حَٰشَ لِلَّهِ مَا هَٰذَا بَشَرًا﴾

او دغو ښځو وویل: الله د عجز او نقصانه څخه پاک دی، دغه ځوان انسان نه دی.

﴿إِنْ هَٰذَآ إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ ﴿٣١﴾﴾

نه دی دغه ځوان مګر مکرمه ملائکه دی، دا شکل د بشر شکل نه دی، بلکه لکه ښایسته مَلَکه، د یوسُف علیه السلام ښایست په دغه اندازه سره وُ، مګر د ده علیه السلام درجه د ده د ښایست په سبب نه ده بلکه درجه یې په نبوت، په هغه علم او حکمت کې ده چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله ﷻ ده ته ورکړي وه.

او بیا رسول الله ﷺ څلورم آسمان ته تشریف یو وړی، هلته یې ادریس علیه السلام ولیدی، هغه یې ښه راغلی و وایه او بیا له هغه ځایه پنځم آسمان ته ولاړی، رسول الله ﷺ فرمایي: چې هلته مې هارون علیه السلام ولیدی یو عزتمن شیخ او معتبره سړئ ؤ.

او بیا رسول الله ﷺ شپږم آسمان ته تشریف یو وړی او هلته یې مکرم رسول کلیم الرّحمٰن موسیٰ کلیم الله علیه السلام ولیدی.

بیا نو رسول الله ﷺ اوم آسمان ته تشریف یو وړی او هلته یې بیت المعمور ولیدی (بیتُ المعمور) د اهل سماء دپاره کعبه ده، لکه څرنګه چې دلته په مځکه کې د انسانانو او پیرانانو دپاره کعبه سته لمونځ ورته کوي، طواف پر کوي، همدارنګه د اهل سماء دپاره کعبه سته چې بیت المعمور ورته ویل کیږي او الله ﷻ دغه بیت المعمور د سورةُ الطور په څلورم آیات کې ذکر کړی دی، رسول الله ﷺ د دغه بیت المعمور په باره کې فرمایي: د ورځې اویا زره ملکې طواف پر کوي او هغو ملائکو ته بیا د قیامت تر ورځې بل نوبت نه ور رسیږي، هره ورځ نوري نوي اویا زره ملکې د طواف دپاره ورته راځي.

﴿وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ﴾ [المدثر:۳۱]

د الله ﷻ مخلوق او لښکري په خپله الله ﷻ ته معلوم دي.

دغه اوم آسمان په ملائکو ډک ؤ او ټوله ملائکې د الله ﷻ په عبادت مشغوله وې، څوک پر سجده، څوک پر رکوع او چا تسبیحات ویل، رسول الله ﷺ فرمایي: چې په دغه اوم آسمان کې یوه لوېشت ځای نه ؤ مګر هلته ملکه وه او الله ﷻ ته یې سجده یا عبادت کاوه او رسول الله ﷺ فرمایي: دلته مې یو سړئ ولیدی چې بیت المعمور ته یې تکیه کړې وه او هغه سړئ تر هر چا دغه ستاسې د ملګري سره مشابه ؤ.

(ستاسي ملګري) له لفظه د رسول الله ﷺ خپل ځان مقصد دی، یعني: هغه سړئ په رنګ او شکل، قیافه او کړه وړه کې زما مشابه ؤ، رسول الله ﷺ فرمایي: پوښتنه مې وکړه چې یا جبریل! دا څوک دی؟ هغه را ته وویل: دا ستا پلار ابراهیم علیه السلام دی.

کله چې رسول الله ﷺ له یوه آسمانه بل آسمان ته تشریف وړی، او دغه انبیاء او

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسولان یې هلته لیدل دا یوازې لیدل نه وه، بلکه هغه انبیاء علیهم السلام ورته را تله سلام یې ورسره کاوه، د ده ﷺ استقبال او ښه راغلی یې کاوه، خبرې یې ورسره کولې او د ده ﷺ د نبوت او رسالت تصدیق یې کاوه.

رسول الله ﷺ په دغه اوم آسمان کې د آسمان و هغه آخري حدودو ته تشریف یووړی او دلته یې جبریل علیه السلام د دوهم وار دپاره په هغه خپل واقعي شکل او صورت ولیدی، چې بیا یې تردغه وروسته په هغه خپله چهره او شکل نه دی لیدلی، ځکه جبریل علیه السلام د دغه ټولو کلو په جریان کې چې به یې وحي را وړلې په هغه خپل حقیقي او د مَلَکي په شکل نه را تلی، د رسالت په ټوله موده کې یې فقط دوه واره په خپل شکل او صورت و رسول الله ﷺ ته ځان ښکاره کړی دی، اول وار د بعثت په شروع کې چې د هغه بیان مومخ کې درته کړی دی او دوهم وار دغه د معراج په شپه، دلته د اوم آسمان په اطرافو کې د سدرة المُنتهٰی و وُني ته نژدې، په دغه باره کې الله جل جلاله د سورة النجم په (۱۳، ۱۴) نمبر آیاتو کې فرمایي:

﴿وَلَقَدْ رَءَاهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ ۝ عِندَ سِدْرَةِ ٱلْمُنتَهَىٰ ۝﴾

او خامخا محمد ﷺ جبریل علیه السلام په هغه خپل شکل دوهم وار په اوم آسمان کې د سدرة المُنتهٰی د درختي یا وُني سره ولیدی.

د سدرة المُنتهٰی درخته یا ونه د لوړو او کښتو مخلوقاتو په منځ کې وېش او سرحد دی، پورتني مخلوقات لاندې او کښتني مخلوقات لوړ نه سي تلای، د کښته طرفه اعمال او احوال تر سدرة المُنتهٰی پوري ورځي او له لوړه طرفه الٰهي اوامر او احکام تر سدرة المُنتهٰی پوري را کښته کېږي او جنت هم هلته د سدرة المُنتهٰی د وُني سره دی، ځکه الله جل جلاله فرمایي:

﴿عِندَهَا جَنَّةُ ٱلْمَأْوَىٰٓ ۝﴾

نو رسول الله ﷺ د جبریل علیه السلام په ملګرتیا هغه ځای ته ولاړی چې هلته هیڅ بشر نه دی تللی، هیڅ انسان دغه مقام ته نه دی رسېدلی، بلکه داسې ځای ته ولاړی چې هلته نه بشر او نه ملکه تللي دي، بېله جبریل علیه السلام څخه، فقط جبریل علیه السلام دغه ځای او مقام ته ورغلی دی، رسول الله ﷺ فرمایي: دلته مې جبریل علیه السلام ته وکتل

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه په داسي شکل سو لکه هغه څیري، زړه، شوړېدلې بوریا، دا تول د الله جل جلاله د بیري څخه، دا د جبریل علیه السلام حال ؤ، هغه جبریل چي ذِي قُوَّةٍ، ذِي جَبَرُوت او شَدِيدُ القُوٰی دی الله عزوجل هم شدیدُ القوٰی بللی دی، خو دغه شدیدُ القوٰی جبریل چي دغه مقام او قُرب ته ورسېدی د الله جل جلاله له بیري یې دغه حال ؤ، دلته نو جبریل علیه السلام و درېدی ویل: یا محمّد! مخ ته ولاړ سه! ور دمخه سه! مکر زه: قسم په الله که یو قدم نور ور د مخه سم د الله جل جلاله په الهي نُور به وسوځل سم. سعدي رحمه الله په دغه باره کي وایي:

شبی برنشست از فلک درگذشت	بتمکین وجاه ازمَلَک درگذشت
چنان گرم درتِیه قُربت براند	که در سِدرَه جبریل ازو بازماند
بدوگفت سالار بیت الحرام	که ای حاملِ وحی برتر خِرام
چو در دوستي مخلصم یافتي	عِنانم زصحبت چرا تافتی؟
بگفتا فراتر مجالم نماند	بِماندم که نیروي بالم نماند
اگریک سرِموی برتر پرم	فروغ تجلّی بسوزد پرم

جبریل علیه السلام و ویل: قسم په الله که یو قدم ور د مخه سم د الله جل جلاله په نور به وسوځل سم، نو رسول الله، حبیب الله، محمّد مصطفی ﷺ یوازي مخ ته ولاړی، داسي ځای ته ولاړی چي هلته نه بشر تللی دی نه ملکه، دا د الله جل جلاله له طرفه د دې امت و رسول: محمّد ﷺ ته عزت او إکرام دی، رسول الله ﷺ فرمایي: ور د مخه سوم او مخ ته ولاړم څو د سدرةُ المُنتهٰی درختي یا وُني ته ورسېدم، رسول الله ﷺ د سدرة المُنتهٰی د وُني تعریف او بیان را ته کوي او فرمایي: دغه ونه یوه عادي ونه وه، د دغي وُني پاني لکه د فیل غوږونه لوی لوی پاني وې، په ښکاره او ظاهره ډ ښایست کوم خاص شئ نه پر معلومېدی، رسول الله ﷺ فرمایي: زه پر دغه حال وم چي د الله جل جلاله د نور تجلي دغه د سدرة المُنتهٰی پر ونه ښکاره سوې او ونه په دغه الٰهي نور کي پټه سوه، الله جل جلاله فرمایي:

﴿إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَىٰ ﴿١٦﴾﴾

یعني: کله چي دغه د سدره ونه هغه شي پټه کړه چي پټه کړې یې وه.

یعني: د رب عزوجل تجلّی او انوار پر دغه ونه پلوشې او وړانګې واچولې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿مَا زَاغَ ٱلۡبَصَرُ وَمَا طَغَىٰ ﴿١٧﴾﴾

د محمّد ﷺ سترګې نه وې ګرځېدلې بلې خوا ته، يعني: د ډېر ادب په سبب يې بل طرف ته هيڅ نه کتل.

﴿لَقَدۡ رَأَىٰ مِنۡ ءَايَٰتِ رَبِّهِ ٱلۡكُبۡرَىٰٓ ﴿١٨﴾﴾

د الله عزوجل د الوهيت او قدرت لويې علامې يې وليدلې.

رسول الله ﷺ د سدرة المنتهٰى ونه يا درخته وليدل، هغه هم په داسې حال کې چې بېله کوم حائله او پردې او د الله جل جلاله په انوارو پټه وې، دا کومه لويې او کوم مقام دی، رسول الله ﷺ فرمايي: کله چې دغه ونه په الٰهي نور کې پټه سوه، د هغه خپل عادي حاله واوښتل شکل او رنګ يې تغير وکړی، په دغه وخت کې د دې ونې د بهار او سينګار داسې حالت ؤ چې د هغې د حسن او جمال حال هيڅ بشر نه سي بيانولای، ښاخونه يې ياقوت او زبرجُد وه، د وُنې پر شا وخوا داسې ښايسته شيان ګرځېدل لکه د سرو زرو پتنان، يا طلايي پتنګان ، رسول الله ﷺ فرمايي د سدرة المُنتهٰى د وُنې شکل دومره فرق وکړی او د ښايست هغې درجې ته ورسېدل چې د هيڅ انسان په وس او طاقت نه ده پوره چې د هغې د حسن او جمال تعريف او توصيف وکړي، ژبه او الفاظ له دې څخه عاجزه دي چې د سدرة المُنتهٰى د وُنې د وصف او ښايست بيان دې وکړي، دا په هغه حالت کې چې د الله جل جلاله په نور او تجلو پټېږي.

د چا ژبه له دغه توصيفه او تعريفه عاجزه سوه؟ د هغه چا ژبه چې تر ټولو انسانانو فصيح او بليغ دی د رسول الله محمّد مصطفٰى ﷺ ژبه د سدرة المُنتهٰى د وُنې د ښايست د تعريف او توصيف څخه عاجزه سوه، د هغه په قدرت نه وه پوره چې دغه حالت بيان کړي، حال دا چې رسول الله ﷺ تر ټولو انسانانو ډېر فصيح دی.

دغه د سدرة المُنتهٰى ونه د الله جل جلاله له مخلوقاتو څخه يو مخلوق دی، خو کله چې د الله جل جلاله په نور پټه سوه سيدُ البشرَ، اَکملُ البشر ﷺ يې د توصيف او بيانه څخه عاجزه سو، نو په خپله د حق تعالٰى د ذات په باره کې څه خيال او فکر کوېږ؟ دا خبرې تر خيال او فکر لوړې دي، کمالُ الجمال، الله جل جلاله لره دی او جمالُ الکمال، رب العالمين تعالٰى لره دی، په دغه مبارک او عجيب ځای کې رسول الله ﷺ د خپل رب عزوجل سره بېله

(c) ketabton.com: The Digital Library

حائله او بېله واسطې خبرې وکړې، د دوی په منځ کې هیڅوک نه وه وحې نه وې او هلته کوم ترجمان نه ؤ، حق تعالیٰ بېله واسطې خبرې ور سره وکړې، موسیٰ علیه السلام کلیم الله دی، ابراهیم علیه السلام خلیل الله دی او زموږ معزز پیغمبر محمّد مصطفی ﷺ رسول الله، کلیم الله، خلیل الله او حبیب الله دی، ټول شرف او عزت د الله عزوجل له طرفه په ده ﷺ کې جمعه سوی دی، په دغه نادره او نه پېښېدونکي ملاقات کې الله جل جلاله خپل رسول ﷺ امر کړی چې پر خپل امت لمونځ فرض وګرځوي.

الله جل جلاله چې کوم عبادتونه پر موږ فرض کړي دي هغه ټول د جبریل علیه السلام په واسطه سره را ته راغلي دي، ټول حلال او حرام، ټول فرائض لکه روژه، زکوة، حج او نور ټول احکام موږ ته د وحیو په واسطه را رسول سوي او راباندي فرض سوي دي، بېله لمانځه، لمونځ د الله جل جلاله په مستقیم امر سره او د الله عزوجل په مستقیمو خبرو سره بېله واسطې را باندي فرض سوی دی، د الله جل جلاله په قدرت کې وه او کولای یې سوای چې لمونځ هم د وحیو په واسطه را باندي فرض کړي، مګر یا! د دې دپاره چې په اسلام کې د لمانځه درجه او مقام معلوم سي نو په لمانځه سره یې بېله واسطې امر کړو.

دا هم د الله جل جلاله په قدرت کې وه چې رسول الله ﷺ پر ځمکه وي او بېله واسطې یې په لمانځه سره امر کړي چې پر ځمکه یې بېله واسطې خبرې ور سره کړي وای، مګر یا! رسول الله ﷺ یې لوړ بوتلی او هلته یې په دغه مشرف مقام کې لمونځ پر فرض کړی، دا دپاره د دې چې موږ مسلمانان د لمانځه سره بې پروایي و نه کړو، د لمانځه درجه او مقام وپېژنو.

الله جل جلاله په دغه مشرف او معزز ځای کې په لمانځه مکلف کړو، نو خود رسول الله ﷺ فرمایي: زموږ او د کفارو په منځ کې فرق لمونځ دی، که چا پرېښاوه هغه کافر سو او لمونځ د اسلام عمود دی، رسول الله ﷺ فرمایي:

« الْعَهْدُ الَّذِي بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمُ الصَّلَاةُ فَمَنْ تَرَكَهَا فَقَدْ كَفَرَ » [رواه الترمذي]

چې دا د لمانځه په باره کې لوی امر دی، د لمانځه دپاره دغومره شرف او عظمت کافي دی چې د الله جل جلاله په مستقیم امر سره فرض سو او په داسې مبارک ځای کې فرض سو چې هلته نه بشر رسېدلی دی نه ملکه، بېله سردار کونین محمّد

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصطفی ﷺ څخه.

دلته باید د لمانځه لوړه درجه او لوی مقام د یوه مثال په راوړلو سره هم باید و پیژنو، او مثال د ممنوعاتو څخه نه دی، هغه دا چي په دنیا کي دا معمول او قانون دی چي یو څوک د یوه پاچا حضور ته د میلمه پر قسم ورسي د هغه پاچا له طرفه یوه هدیه او سوغات ورکول کیږي، نو رب العالمین چي د پاچهانو پاچا دی خپل رسول ﷺ او د هغه و امت ته یې په دغه شانداره ملاقات کي څه شي په هدیه کي ورکړی؟ لمـــــــــونـــــــــځ.

تاسي د لمانځه دغه لوړ مقام او لوی قدر ته وګوری! د اختر په ورځ لمونځ، د جمعې په ورځ لمونځ، د لمر یا سپوږمۍ د تندري نیولو په وخت کي لمونځ، د بیري په وخت کي لمونځ، د خوشالۍ په وخت کي لمونځ، د باران د غوښتني په وخت کي لمونځ، لمونځ هغه شئ دی چي مخلوق و خالق ﷻ ته نژدې کوي، لمونځ د رب ﷻ او د هغه د بندګانو په منځ کي رابطه ده.

پسله دغه عظیم او مشرف ملاقاته رسول الله ﷺ بیرته رجعت وکړی او را وګرځېدی، په لار کي یې د موسیٰ علیه السلام سره ولیدل، موسیٰ علیه السلام پوښتنه ځني وکړه چي الله جل جلاله په څه شي امر کړې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: زما رب امر کړم چي په یوه شپه او ورځ کي پنځوس لمنځونه زما پر امت فرض کړم، موسیٰ علیه السلام و ویل: ما د بني اسرائیلو څخه تر دغه کم یا لږ غوښتل خو د هغو په وسه نه سوه پوره او نه یې کول، بیرته دي خپل رب ته رجوع وکړه او ستا د اُمت دپاره تخفیف ځني و غواړه، رسول الله ﷺ و جبریل علیه السلام ته وکتل لکه په دغه باره کي چي مشوره ځني غواړي، جبریل علیه السلام اشاره ورته وکړه که دي خوښه وي هـو، رسول الله ﷺ هم خپل رب العالمین جل جلاله ته رجوع وکړه.

اوس نو د دغه رجوع څخه مقصد دا دی چي بیرته یې و سدرة المُنتهیٰ ته رجوع وکړه او که څنګه؟ (والله اعلم) مګر په ظاهره داسي ښکاري چي دغه رجوع په دعاء سره وه، یعني: دعاء یې وکړه.

په هرصورت رب ﷻ ته یې رجوع وکړه او وې غوښتل چي دغه لمنځونه زما

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرامت څه لږ سي، الله جل جلاله لس لمنځونه پرکم کړه، بیا هم موسیٰ علیه السلام ورته وایي: چي ډیر دي او رسول الله ﷺ هم رجوع کوي، څو دېرش سوه او بیا شل سوه او بیا لس سوه او بیا پنځه سوه، بیا هم موسیٰ علیه السلام و ویل: ما د بني اسرائیلو څخه تر دغه لږ غوښته او نه یې سوای آداء کولای، نور هم د الله عزوجل څخه تخفیف وغواړه مګر رسول الله ﷺ و فرمایل: د دغه ډیري مراجعې په سبب حیاء را ته ودرېدل نوره رجوع نه سم کولای زه په دغه راضي یم او قبلوم یې او بیا د الله جل جلاله له طرفه و فرمایل سوه: دغه لمنځونه په آداء کولو کي پنځه دي مګر ثواب یې د هغه پنځوسو سره برابر دی.

ورونو او خوندو! موږ او تاسي په یوه شپه او ورځ کي د الله جل جلاله دپاره پنځه لمنځونه آداء کوو خو هغه هم ځیني ناوخته ځیني قضاء سوي خو الله جل جلاله دغه پنځه لمنځونه موږ ته په پنځوسو لمنځو را حسابوي، دا هم د رحیم او کریم رب عزوجل فضل او کرم دی، که چیري موږ په هغه پنځوسو لمنځو مکلف وای څه حال به مو وای؟

نو دا د الله جل جلاله کرم او احسان دی چي لمنځونه یې پنځه را باندي فرض کړه او ثواب د هغه پنځوسو لمنځو را کوي، بیا نو رسول الله ﷺ د هغه معراج په واسطه بیرته بیت المقدس ته را وګرځېدی او د بیت المَقدس څخه یې بیرته مکې مکرمې ته تشریف را وړی.

دا نو د إسراء څخه عَوده او بېرته را ګرځېدل دي، رسول الله ﷺ پر لاري څه شیان ولیدل، یا څه شیان ورته پېښ سوه، هغه دا چي رسول الله ﷺ پر براق سپور ؤ او د یوې قافلې پر محاذاة یا برابري تېرېدی چي دغه قافله هم د قریشو وه چي له شامه مکې مکرمې ته رهي وه، د دغي قافلې څخه یوه اوښ دغه د براق تګ او تېزوالی ولیدی او و تورېدی، د قافلې څخه یې وځغستل دومره لیري ولاړی چي د قافلې د خلکو څخه ورک سو، دوی پسي ګرځي او نه یېویني ځکه شپه او تاریکه ده، رسول الله ﷺ ورږغ کړه چي اوښ مو په فلاني ځای کي دی، خلک په تعجب کي سوه لوړ د هوا څخه ږغ اوري او څوک نه ویني، خو هغه ځای ته ورغله او اوښ یې پیدا کړی، خیر رسول الله ﷺ په دغه شپه بیرته مکې مکرمې ته راغلی، دغه ټول سفر او دغه ټولي واقعې په دغه یوه شپه کي بلکه تر یوې شپې لا هم په لږ وخت کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېښي سوې، ځکه په دغه شپه کي ولاړی او په هغه شپه کي بیرته تر سهار د مخه راغلی.

کله چي سهار سو رسول الله ﷺ د کعبې شریفي سره ناست دی او په فکر کي ډوب دی، د دې عجیب سفر تر تاثیر لاندي دی، د الله جل جلاله سره ملاقات، د انبیاء علیهم السلام سره ملاقات او بل په دې فکر کي دی چي قریش به د دغه خبر په اورېدلو سره څه عکس العمل ښکاره کړي؟ په خپل فکر کي غرق دی او دغه حالات چي ور ته پېښ سوي دي هغه په خیال او فکر کي ور ګرځوي، ابوجهل ولیدی چي محمّد ﷺ په فکر کي ډوب دی او چرت وهي، ابوجهل ملعون راغلی ورته کښېنستی او د پسخند پر قسم یې ورته و ویل: یا محمّد! آیا یو شئ پېښ سوی دی؟ رسول الله ﷺ ویل: هو! برايي شپه بیت المقدس ته ولاړم او بیرته راغلم، ابوجهل خبیث ته خندا ورغله خو ځان یې ټینګ کړی او ویل: هلته دي څه وکړه؟ رسول الله ﷺ ویل ولاړم هلته مي لمونځ وکړی او بیرته راغلم، ابوجهل خندل او ناري یې کړه: یا معشر بني کعب بن لؤی! راسی محمّد څه وايي، قریش سره را ټول سوه ویل: څه قصه ده؟ ابوجهل لعنة الله علیه و ویل: اوس د محمّد درواغ ښکاره سوه غوږ ونیسی څه وايي؟

ابوجهل ویل: موږ پر اوښانو او په ډېرو مشکلاتو یوه میاشت وروسته بیت المقدس ته رسیږو او په ډېره ستړیا یوه میاشت پر لاري بیا بیرته دلته را رسیږو خو دئ تېر ماښام ولاړی او بیرته راغلی او دلې بیده هم سو، خلکو د ابوجهل خبره نه منل چي رسول الله ﷺ دي داسي ویلي وي نو یې د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه ویل: یا محمّد! آیا رشتیا ولاړې او راغلې؟ ویل: هو، خلک متحیّر او په حیرت کي سوه چي دا څه وايي؟ حتّی مسلمانان په فکر کي سوه ځکه دا خبره ترخیال لوړه او د منلو نه ده، د مسلمانانو څخه یو نفر ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه ته په ځغستا ورغلی، دا سړئ د بیري ورغلی چي خبره اوس چپه اوړي د مسلمانانو کار بل ډول کیږي، ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه ویل: خیر څه پېښه ده؟ سړي ویل: رسول الله ﷺ وايي: برايي د شپې بیت المقدس ته ولاړم او تر سهار د مخه راغلم، ټول خلک پر را ګرځېدلي دي او ورته وايي خلاف وايې، په دې خبره سره د اسلام او مسلمانانو کار پای ته رسیږي، ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه و ویل: که ده ﷺ داسي ویلي وي رشتیا وايي (إن قَالَ ذَالک فَقَد صَدَقَ) دا بل خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمان دی مګر بیا هم متردد او په شک کې دی، ځکه دا کار او دغه سفر عجیب او غیر طبیعي دی، نو دوی دواړه و رسول الله ﷺ ته ورغله، دلته پر رسول الله ﷺ خلک راګرځېدلي دي، هغه قریش چې همېشه به یې خلک د رسول الله ﷺ د خبرو له اورېدلو منعه کول اوس نارې وهي، هرڅوک چې و ویني ورته وايي: راسه واوره محمّد ﷺ څه وايي، ابوبکر الصّدیق رضی الله عنه راغلی و رسول الله ﷺ ته کښېنستی او پوښتنه یې ځني وکړه، ویل: یا رسولَ الله! آیا ته برايي شپه بیت المَقدس ته ولاړې او بیرته راغلې؟ رسول الله ﷺ ویل: هو، ابوبکر رضی الله عنه و ویل: صَدَقتَ، یعني: ته په دغه خپله خبره کې صادقه یې او زه یې منم، رسول الله ﷺ و فرمایل: أنتَ الصِّدِّیق، دلته د اول وار دپاره رسول الله ﷺ دغه د صدیق لقب و ده رضی الله عنه ته ورکړی او د صدیق لقب سبب هم دغه د إسراء او معراج واقعه وه، دغه لقب د ابوبکر الصِّدِّیق رضی الله عنه دپاره په ایمان کې لوړه درجه او لوی مقام دی.

کله چې رسول الله ﷺ و ویل هو، ده هیڅ شک او تردد و نه کړی، فوراً یې و ویل: صادقه یې، بېله نقاشه بېله پوښتني چې و وايي څنګه ولاړې او پرڅه شي ولاړې؟ بېله هرڅه! صادقه مسلمان ؤ، د خبري د اورېدلو سره یې سمدستي و ویل: صَدَقتَ او رسول الله ﷺ ورته و ویل: اَنتَ یَا اَبَا بَکر! الصِّدِّیق.

قریشو و ابوبکر الصِّدِّیق رضی الله عنه ته و ویل: ته څنګه دا خبره منې او څنګه ورته وایې صَدَقتَ؟ موږ یوه میاشت پرلار تېروو، تکلیفونه او خواري را باندي تېرېږي بیا نو هلته رسېږو او دئ په یوه شپه ولاړی او بیرته راغلی؟ ابوبکر الصِّدِّیق رضی الله عنه و ویل: زه د ده ﷺ خبري چې تر دغه لا هم عجب کار وي منم، زه د ده هغه خبري منم چې له آسمانه په یوه لحظه کې ورته راځي، زه یې په هغه وحیو کې صادق بولم چې د آسمان د خالق له طرفه ورته راځي او اوس یې بیت المَقدس ته تګ عجب وبولم او نه یې ومنم؟ بیا نو ابوبکر الصِّدِّیق رضی الله عنه إراده وکړه چې خلکو ته د رسول الله ﷺ صداقت او رشتیا ویل ورښکاره کړي او دا ثابته کړي چې رسول الله ﷺ صادقه دی، نو و ویل: یا رسولَ الله! موږ خبر یو چې تا په پخوا کې بیت المقدس نه دی لیدلی او ته هلته نه یې تللی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورونړو! تاسي ته هم معلومه ده چي رسول الله ﷺ په هغه خپلو سفرو کي شام ته تللی ؤ، خو بیت المقدس ته نه تللی ؤ او نه یې لیدلی ؤ.

نو ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه و ویل: تا بیت المقدس په خپل ژوند نه دی لیدلی خو موږ تللي یو او لیدلی مو دی او په حاضرو خلکو کي هم داسي ډېر خلک سته چي بیت المقدس یې لیدلی دی، دا چي ته تېره شپه ولاړې او و دي لیدی نو موږ ته د هغه بیان وکړه، رسول الله ﷺ هم د بیت المقدس د علامو په بیانولو شروع وکړه، ویل داسي مسجد دی او داسي جوړ سوی دی، داسي یې عمودونه دي، د مسجد لوېي لوېي علامې بیانوي، دلته ځیني قریش حاضر وه چي بیت المقدس ته به ډېر تله او راتله، هغو پوښتني شروع کړې د هر شي پوښتنه کوي او د هغه مفصل جواب او بیان غواړي.

ورونړو! تاسي ته معلومه ده که یو څوک مسجد ته د لمانځه د آداء کولو دپاره ولاړ سي هغه نفر لمونځ کوي او بیرته را وزي، د مسجد پر دروازو او کِلکِنانو فکر نه کوي چي څو دروازې څو کِلکنان څو ستني یا عمودونه لري او داسي نور ډېر شیان د دغه لمونځ کوونکي په فکر کي نه وي، رسول الله ﷺ هم هلته د لمانځه او د انبیاء علیهم السلام د ملاقات دپاره تللی ؤ، د مسجد و تعمیر یا نقشې او داسي نورو شیانو ته یې نه فکر ؤ او نه یې په یاد وه او نه ورته معلوم وه، خو قریش قصداً دغسي پوښتني کوي چي دئ ﷺ غلط سي یا معلومات ورته نه وي او د دوی خبره پر جوړه سي، مګر د قادر مطلق الله جل جلاله په إراده بیت المقدس د ده ﷺ مخ ته راوړل سو او دئ ﷺ ورته ګوري، هر یو چي د هر شي پوښتنه وکړي رسول الله ﷺ د هغه جواب ورته وایي، رسول الله ﷺ یېویني او دوی یې نه ویني، رسول الله ﷺ د بیت المقدس ټولي علامې په مکمل ډول ورته بیان کړې، چي څوک پوښتنه وکړي رسول الله ﷺ هغه ته ګوري او جواب ورته وایي، ټول قریش په تعجب کي دي خو بیا هم د قریشو کفار دا خبر نه مني.

رسول الله ﷺ و فرمایل: زما سره نوري علامې هم سته، قریشو ویل: هغه څه شي دي؟ ویل قافله: ستاسي قافله پر لاري ده، د قافلې په مخ کي یو سور اوښ دی او دوې غرارې پر بار دي حتّٰی هغه شیان یې ورته و ویل چي په دغه اوښ د ښایست او زینت دپاره ځړول سوي وه او د دغي قافلې څخه په فلاني منطقه کي یو اوښ ورک

(c) ketabton.com: The Digital Library

سو، ما ورېغ کړه او اوښ مي وروښاوه.

همدارنګه د دغي قافلې سره په يوه لوښي کي اوبه وې چي سرېې بند او تړلی ؤ ما هغه اوبه وڅښلې، څرنګه چي د قافلې خلک د اوښ د را وستلو دپاره تللي وه زه يې نه وليدم، قريشو ويل: ښه دغه قافله چي تا پرلاري وليدل له دغه ځايه څومره او په کومه اندازه ليري ده؟ او ستا په حساب څو ورځي وروسته به دلته را ورسيږي؟ رسول الله ﷺ وويل: پسله درو ورځو دلته را رسيږي.

اوس نو په دغه خبرو کي هيڅ درواغ نه ځايېږي ځکه چي رسول الله ﷺ پرون هم د دوی سره په مکه مکرمه کي ؤ او نن هم د دوی سره دی او قافله پرلاري ده او دلته درې ورځي وروسته را رسيږي او رسول الله ﷺ هغه قافله ليدلې ده او خبري يې ور سره کړي دي، اوبه يې څني څښلي دي، دلته د درواغ ويلو هيڅ امکان نسته، خلکو وعده سره وکړه چي د دغي قافلې د را رسېدلو انتظار به کوي، څو هغه ورځ را ورسېدل چي په دغه ورځ بايد قافله را ورسيږي، سهار وختي د مکې مکرمې ډېر خلک دباندي ور ووتل او د قافلې انتظار کوي، واقعاً هم په دغه ورځ قافله را ورسېدل او د قافلې په مخ کي هغه سور اوښ دی او هغه علامې هم توله پر سته کومي چي رسول الله ﷺ بيان کړي وې، کله چي قافله را ورسېدل قريشو پوښتنه څني وکړه چي ستاسي اوښ ورک سوی ؤ؟ ويل: هو اوښ مو ورک ؤ او د يو چا ږغ مو واورېدی چي اوښ يې را وښوی او اوښ هم هلته ؤ، اوس د قافلې خلک پوښتنه کوي چي تاسي چا خبر کړاست چي موږ ته دغه واقعې پيښي سوي دي؟ قريشو ويل: دا محمّد ﷺ ؤ او هغه دغه خبر راوړی، خو سره د دغو لويو معجزاتو بيا هم قريشو نه ايمان را وړی او نه مسلمانان سوه.

دغه د إسراء او معراج واقعه د هغو معجزو څخه نه ده چي الله جل جلاله خپل حجت او دليل پر کفارو قائم او ثابت کړي بلکه دغه حادثه او واقعه د دې دپاره وه چي الله جل جلاله پر خپل محبوب ﷺ هغه غم او تشويش کم کړي، کوم چي دیٔ ﷺ يې زهيراوه او د رسول الله ﷺ زړه ثابت او قائم کړي، د دغي واقعې څخه په خپله رسول الله ﷺ مقصد ؤ نه د خلکو دپاره د معجزو اثبات، د دغه مقصد د اثبات دپاره د الله عزوجل هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

قول دلیل دی چې فرمايي:

﴿لِنُرِيَهُۥ مِنْ ءَايَٰتِنَآ ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ﴾

يعني: دغه إسراء او معراج ته د رسول الله ﷺ بېول د دې دپاره وه چې موږ وده ﷺ ته د خپل قدرت ځيني دلائل او علامې ورښکاره کړو.

ورونو! دلته د يو څو تنبيهاتو يا يوې تبصرې ضرورت وينم. هغه دا چې: کفار خو کفار دي نه قرآن مني نه د رسول الله ﷺ نبوت، نو هغه به په دغسي معجزو کله اقرار او اعتراف وکړي، خو د ډېر افسوس ځای دا دی چې په مسلمانانو کې هم داسي څوک پيدا سي چې د دغسي خارق العاده پېښو څخه په عقلي دلائلو سره انکار کوي، د دغسي خلکو د جواب او قناعت دپاره که څه هم ډېر عقلي دلائل سته خو بيانول يې ډېر وخت غواړي او د هغو په بيانولو سره موږ د خپلي موضوع څخه دباندي وزو، نو د هغو د جواب او قناعت دپاره په دغه راتلونکو مختصرو جملو او څو جوابو سره کفايت کوم.

لومړی: هر هغه څوک چې پر خالقُ المعجزات الله جل جلاله ايمان ولري هغه ته ډېر آسانه دي چې پر هر څه ايمان را وړي، ځکه که په زړه کې پر الله عزوجل او د هغه پر کامل قدرت ايمان ثابت او قائم سي بيا نو په دنيا کې داسي شئ نه پاته کيږي چې هغه ته دي موږ غير ممکن ووايو.

دوهم: زموږ مسلمانانو عقيده دا ده چې د رسول الله ﷺ په ژوند کې د ده ﷺ عمده او ښکاره صفت دا دی چې دئ ﷺ رسولُ الله او نبيُ الله دی، نو په دې کې هيڅ شک نسته چې نبوت او رسالت د هغه غيبي معانيو څخه دی چې زموږ د عقل او احساس تر معانيو او مقياسو نه لاندي کيږي، نو داسي معجزې او د بشري عادته څخه مخالف کارونه د ده ﷺ د رسالت په کيان او ذات کې موجود دي، دغه معجزې او خارق العاده کارونه د ده ﷺ د ذات څخه تر هغو نه سو ليري کولای او نه سو جلا کولای ترڅو د ده ﷺ د ژوند څخه د نبوت صفت ايسته نه کړو، يعني: نبي يې و نه بولو او دا کار هغه وخت کولای سو چې په ښکاره سره د دين څخه انکار وکړو (العياذ بالله) او تاسي پوهيږی کله چې دين د شک او انکار ځای وګرځي بيا نو د معجزو د انکار يا اثبات دپاره بحث کول بېځايه او بېمعنی دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درېیم: مونږ ولې فکر نه کوو چې زمونږ او ستاسې پر شا وخوا ټول شیان د خالقِ قدیر ﷻ معجزې دي، کواکب او نجوم معجزه ده، د آسمانو حرکت معجزه ده، د جاذبې قانون معجزه ده، په انسان کې عصبي مجموعه معجزه ده، ستا په بدن کې د وینې جوړېدل او بېدل معجزه ده، ستا په بدن کې ستا روح معجزه ده، دغه انسان په خپله معجزه دی. تاسې نه ګورئ چې یوه فرانسوي عالم (شاتو بریان) پر انسان کوم او څه نوم ایښی دی؟ دئ وایي: انسان یو غیبي او مجهول حیوان دی (لمیتا فیزیقي حیوان) یې بولي.

خو انسان د اوږده اُلفت او همېشني عادت په واسطه په دغو ټولو شیانو کې د هغو معجزه توب هېر کړی دی او د خپل جهل او غرور په سبب وایي: دغه شئ چې دا ته یې را ته وایې دا زما عقل نه قبلوي او نه یې مني.

او هغه شیان چې د انسان ناقص عقل په قانع کېږي د خپل کفر او ایمان دپاره مقیاس او ترازو ګرځوي، چې دا د انسان هغه عجیب جهل او ناپوهي ده، سبحان الله! انسان چې هر څومره په علم او مدنیت کې لوړ سي، په ساینس او تکنالوجي پوه سي بیا هم د هغه خپل جهله څخه کار اخلي، خو که انسان لږ څه فکر وکړي ده ته به په ښکاره ډول سره واضحه او روښانه سي چې هغه الله چې دا ټول کون یې په مُعجِز ډول سره پیدا کړی دی، و هغه ته دا هیڅ نه ده ګرانه چې یوه بله معجزه هم پر زیاته کړي یا په ځینو هغو قوانینو کې چې عالَم یې پر هغه قوانینو جوړ کړی دی تغیر او تبدیل را ولي، حتّٰی یوه بریطانوي عالِم (ویلیم جونز) هم دغه فکر کړی دی کله چې یې و ویل: هغه قدرت چې دغه عالَم یې خَلق کړی او پیدا کړی دی! هغه د دې څخه نه دی عاجزه چې یو شئ پر دغه عالَم زیات کړي یا یې ځني کم کړي.

فرضًا که دغه کون یا عالَم موجود نه وای او دغسې چا ته چې د دغسې معجزو او خوارق العاده کارو څخه منکره وي ویل سوي وای: چې دغسې کون او عالَم به جوړ سي، هغه به سمدستي ویلي وای چې دا غیر ممکنه ده، د دغه کون پیدا کېدل به د ده په فکر تر دغه معجزې ډېر ناممکنه وای.

نو د دغو څولږو دلائلو په وړاندې کولو سره پر هر مسلمان دا لازمه ده چې باید خامخا پوه سي چې رسول الله ﷺ رسول الله دی او الله جل جلاله په دغو معجزو سره مکرم کړی دی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

له څرنګه چي د کون او د ژوند نوري ټولي معجزې له سره کېږي او زموږ عقلونه يې په آساني سره قبلوي، دغه رنګه بايد دغه معجزه هم په سهولت او آساني سره قبوله کړو.

د عقبې سره اول بيعت

موږ مخ کي درته و ويل چي د بعثت د يوولسم کال د حج په موسم کي د اهل يثرِب څخه شپږ نفره اسلام ته داخل سوه او د رسول الله ﷺ سره يې وعده وکړه چي موږ به ستا رسالت او اسلام خپل قوم ته رسوو، نو د دوی د کار نتيجه دا سوه چي په را تلونکي موسم کي يعني: د بعثت د دوولسم کال د حج په موسم کي چي د ميلادي سنې د (٦٢١) کال د جولای مياشت وه د يثرِب څخه دوولس نفره مسلمانان د حج دپاره راغله چي په دوی کي پنځه نفره هغه کسان وه چي په تېر کال کي يې د رسول الله ﷺ سره ليدلي وه او هغه شپږم نفر چي د دوی سره په سږ کال کي نه ؤ راغلی هغه جابر بن عبدالله بن رِئاب ؤ او د دغو نوو راغلو اوو نفرو نومونه په داسي ډول سره وه:

١ – ذکوان بن عبد القيس (الخزرجي) چي د بني زُريق څخه ؤ.
٢ – معاذ بن الحارث (الخزرجي) چي د بني نجار څخه ؤ.
٣ – عُباده بن الصامت (الخزرجي) چي د بني غنم څخه ؤ.
۴ – يزيد بن ثعلبه (الخزرجي) چي د بني غنم د حُلفاوو څخه ؤ.
۵ – العبّاس بن عُباده (الخزرجي) چي د بني سالم څخه ؤ.
٦ – ابوالهيثم بن التيهان (الأوسي) چي د بني عبدالأشهل څخه ؤ.
٧ – عُويم بن ساعده (الأوسي) چي د بني عَمرو بن عوف څخه ؤ.

دغه دوه آخرني نفر د أوس د قبيلې څخه وه او نور ټول د خزرج د قبيلې څخه وه، دغو دوولسو نفرو د رسول الله ﷺ سره په منٰی کي د عقبې سره وليدل او دالته يې بيعت هم ور سره وکړی، دا هغه بيعت دی چي بيعت النساء ورته ويل کيږي، يعني: د ښځو بيعت، که څه هم په دغه بيعت کي ښځي نه وې موجودي خو نوم د بيعت النساء په دې سبب پر کېښېښوول سو چي په دې بيعت کي پر ايمان، اطاعت او ښو اخلاقو وعده وه، په دې بيعت کي جهاد نه ؤ او د ښځو بيعت هم داسي ؤ چي د الله جل جلاله پر وحدانيت او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ پر رسالت به ایمان لري.

الله جل جلاله لره به شریک نه نیسي.

لمونځ او د الله جل جلاله اطاعت به کوي.

غلا او زنا به نه کوي.

څرنګه چې په دغه اوسني بیعت کې که څه هم د نارینه وو سره ؤ خو د جنګ او جهاد ذکر پکښې نه ؤ نو له همدې جهته بیعت النساء ورته وویل سوه.

امام بخاري د عُباده بن الصامت رضي الله عنه څخه روایت کوي چې رسول الله ﷺ را ته وویل: راسی پر دې بیعت را سره وکړی چې الله ته به هیڅ شریک نه نیسي، غلا به نه کوی، زنا به نه کوی، خپل اولادونه به نه وژنی، یو له بله به تهمت او بُهتان نه سره وایاست، په ښو کارو کې به زما نا فرماني نه کوی.

که چا پر دغو کارو وفاء وکړه د هغه اجر پر الله دی او که د چا څخه د دغو کارو مخالف کار پیښ سو او په دنیا کې جزاء ورکول سوه هغه یې کَفاره ده او که د چا څخه مخالف کار پیښ سو او الله جل جلاله یې حال پټ کړی، یعني: څوک نه سوه په خبر د هغه حساب پر الله دی که یې خوښه وه جزاء به ورکړي او که یې خوښه وه وبه یې بخښي.

عباده رضي الله عنه وایي موږ پر دغو کارو بیعت ور سره وکړی، دغو نفرو د خپل اسلام اظهار وکړی او په اسلام سره یې اقرار وکړی او د ډیرو نفرو د ایمان را وړلو خبر یې هم و رسول الله ﷺ ته و وایه چې هلته په مدینه منوره کې نورو ډیرو نفرو هم ایمان را وړی دی، کله چې د حج موسم پای ته ورسېدی نو دغو نفرو د رسول الله ﷺ څخه وغوښتل چې د دوی سره یو نفر مدینې منورې ته ولیږي چې هلته مسلمانانو ته د اسلام احکام او قرآن وروښیي او هغه کسان چې تر اوسه پر شرک پاته دي په هغو کې اسلام نشر کړي، ځکه هلته په مدینه منوره کې اسلام نشرېږي، رسول الله ﷺ هم د دغه سفارت دپاره د هغو ځوانانو څخه یو ځوان انتخاب کړی چې د سابقینُ الأولین یعني: اولو مسلمانانو څخه ؤ چې هغه مُصعَب بن عُمَیر رضي الله عنه ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مدينه منوره کي د اسلام اول سفير

مُصعَب بن عُمَير رضي الله عنه د مدينې منورې د مسلمانانو په ملګرتيا مدينې منورې ته ولاړی او هلته د اسعد بن زُراره رضي الله عنه په کور کي اوسېدی او دوی دواړو په شوق او حماس، په جِد او جهد سره په اهل يثرِب کي اسلام نشراوه او مُصعب رضي الله عنه په مدينه منوره کي د مُقرِئ په نامه سره مشهوره سو (مُقرِئ) يعني: د قرآن مجيد ويونکی. د مُصعب بن عميررضي الله عنه د دعوت د کاميابۍ د مشهورو قصو څخه يوه قصه دا ده:

چي اسعد بن زُراره رضي الله عنه يوه ورځ مُصعب بن عُميررضي الله عنه له کوره را وايستی او غوښتل يې چي د بني عبدالأشهل او د بني ظفر کورو ته د دعوت دپاره ولاړسي. هلته ورغله د هغې قبيلې په باغو کي يوه باغ ته ورننوتل او د يوه څاه پرغاړه کښېنستل چي هغه څاه ته (بئرمَرق) ويل کېده، د مسلمانانو څو نفره ورته را ټول سوه د اسلام خبري سره کوي، سعد بن معاذ او اُسيد بن حُضَير چي د بني عبدالأشهل د قبيلې مشران او سرداران وه او په دغه وخت کي پر هغه خپل شرک وه هغو ته چي د مُصعب بن عمير او اسعد بن زُراره رضي الله عنهما د را ټګ خبر ور ورسېدی نو سعد بن معاذ و اُسيد بن حُضير ته و ويل: ورسه دغو دوو راغلو کسانو ته جزاء ورکړه، دوی راغلي دي او غواړي چي زموږ ناپوه خلک له دينه واړوي؟ او د دې څخه يې منعه کړه چي زموږ کورو ته راسي، دا چي اسعد بن زُراره زما د خاله زوی دی نو ته ورسه، که هغه زما د خاله زوی نه وای ما به په خپله دغه کار کړی وای.

اُسيد هم خپله نېزه ور سره واخيستل او د دوی پر طرف ور رهي سو، اسعدرضي الله عنه چي د ليري اُسيد وليدی و مصعبرضي الله عنه ته يې و ويل: دغه چه را رهي دی د قوم مشر دی، د الله او دين خبري ورته وکړه، مصعب رضي الله عنه و ويل: که کښېنستی خبري به ور سره وکړم، اُسيد چي را ورسېدی په قهر ورته و درېدی او ويل: د څه شي دپاره دلته راغلي ياست؟ غواړی چي زموږ ناپوهان له دينه واړوی؟ که تاسي و ژوند ته ضرورت لری له دې ځايه څخه ولاړ سی (يعني: که غواړی چي ژوندي پاته سی دلته مه راځی)

مُصعب رضي الله عنه ورته و ويل: ته کښېنه او زما خبري واوره که دي خوښي سوې قبولي

(c) Ketabton.com: The Digital Library

يې کړه او که دي ناخوښه وې هغه شئ مه قبلوه چي ته په ناراضه کېږې او موږ به هم درڅخه ولاړ سو، اُسيد و ويل: د عدل او انصاف خبره دي وکړه، نو يې خپله نېزه پر مځکه جګه کړه او کښېنستی، مُصعب ﷺ د اسلام خبري ورته وکړې قرآن مجيد يې ورته تلاوت کړی، راوي د قصې وايي: په والله د مخه تر دې چي اُسيد خبري وکړي موږ د ده په مخ کي د اسلام نور وليدی، بيا نو اُسيد و ويل: مَا أَحسَنَ هٰذا وَ أَجمَلَهُ، دا څومره ښه او ښايسته خبري دي، نو ويل: که څوک وغواړي چي دغه ستاسي دين ته داخل سي څنګه او څه کار کوي؟ دوی ورته و ويل: اول غسل وکړه، کالي دي پاک کړه، د حق شاهدي آداء کړه او بيا دوه رکعاته لمونځ و الله جَلَّ جَلَالُهُ ته وکړه.

اُسيد ولاړ سو غسل يې وکړی کالي يې پاک کړه، شهادتين يې و ويل او دوه رکعاته لمونځ يې وکړی او بيا يې و ويل: زما تر شا يو سړئ دی که هغه ستاسي متابعت وکړي د ده له قومه هيڅوک د ده مخالفت نه کوي چي هغه سعد بن معاذ دی او زه به يې اوس تاسي ته را ولېږم، بيا يې خپله نېزه ور سره واخيستل او د سعد پر طرف ور رهي سو، سعد بن معاذ چي د خپله قومه سره د مجلس په ځای کي ناست ؤ او د ليري يې اُسيد وليدی قوم ته يې و ويل: په الله سره مي دي قسم وي چي په هغه مخ نه دی راغلی کوم چي ستاسي او له دې ځايه څخه تلی.

کله چي اُسيد خپل قوم ته ودرېدی سعد ورته و ويل: څه دي وکړه؟ اُسيد و ويل: د خلکو سره مي خبري وکړې خو ما داسي شئ نه پکښې وليدی چي هغه دي د تشويش وړ وي او بيا ما منعه کړل چي دلته به نه راځي، دوی ويل: ښه دی څرنګه چي ستا خوښه وي هغسي کوو، خو يوه بله بده پېښه ده (*اُسيد ﷺ غواړي چي سعد بن معاذ په يوه بله طريقه دوی ته ورولېږي*) نو ويل: يوه بله بده پېښه ده، هغه دا چي بنو حارثه را وتلي دي غواړي چي اسعد بن زُراره و وژني، سره له دې چي دوی خبر دي چي هغه ستا د خاله زوی دی، سعد د دې خبري په اورېدلو په قهر سره ولاړ سو خپله نېزه يې ور سره واخيستل د مُصعب او اسعد ﷺ پر طرف ور رهي سو، کله چي يې وليدل چي هغه آرام ناست دي او هيڅ نه ده پېښه نو پوه سو چي د اُسيد مقصد دا ؤ چي زه دوی ته راسم او د دوی خبري واورم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه وخت کي اسعد بن زُراره ﷺ و مُصعب ﷺ ته و ویل: یو سردار او رئیس درته را رهي دی او د ده تر شا لوی قوم ولاړ دی، که دئ ستا د دین متابعت وکړي د ده له قومه هیڅوک ستا مخالفت نه کوي او ټول اسلام ته داخلیږي.

سعد بن معاذ را ورسېدی او په قهر ورته و درېدی، و اسعد ﷺ ته یې و ویل: یا ابا اُمامه! که زما او ستا په منځ کي قُرابت نه وای دغه سړئ به زما څخه ژوندئ نه وای تللی، دننه زموږ کورو ته هغه شیان را وړي چي زموږ نه دي خوښ؟ مُصعب ﷺ و سعد بن معاذ ته و ویل: آیا نه کښېنې چي زما خبري واورې؟ که دي خوښي سوې قبولي یې کړه او که دي ناخوښه وې موږ به درڅخه ولاړ سو، سعد بن معاذ و ویل: دا حق او د انصاف خبره ده، نېزه یې پر مځکه جګه کړه او دئ کښېنستی، مُصعب ﷺ د اسلام خبري ورته وکړې، قرآن مجید یې تلاوت کړی، بیا هم راوي د قصې وایي: په والله د مخه تردې چي سعد خبري وکړي موږ د ده په مخ کي د اسلام په نور پوه سوو، بیانو سعد بن معاذ و ویل: څوک چي مسلمانیږي او غواړي چي ستاسي دین ته داخل سي هغه څنګه کوي؟ مصعب ﷺ و ویل غُسل وکړه، کالي دي پاک کړه، د شهادت کلمې و وایه او دوه رکعاته لمونځ آداء کړه، سعد هم دا کارونه وکړه، بیا یې خپله نېزه ور سره واخیستل او د قوم پر طرف رهي سو، قوم چي د لیري ولیدی نو یې و ویل: په الله مو دي قسم وي په کوم مخ چي تللی وُ په هغه مخ نه راغلی، اوس چي سعد بن معاذ خپل قوم ته ودرېدی ویل: یا بني عبد الأشهل زه په تاسي کي څه مقام لرم؟

هغو ویل: ته زموږ سرداریې، په موږ کي پوه او هوښیار یې.

ده و ویل: ستاسي د نارینه او ښځو سره تر هغو پر ما خبري کول حرام دي چي پر الله او د هغه پر رسول مو ایمان نه وي را وړی، د ده د قوم پر نارینه او ښځو د دغې ورځي د ماځیګر لمر و نه لوېدی چي ټول قوم یې اسلام ته داخل سو، بېله یوه سړي څخه چي د هغه اسلام د اُحُد د جنګ تر ورځي پوري وځنډېدی او د اُحُد په ورځ مسلمان سو، په هغه ورځ یې جنګ هم وکړی او په هغه جنګ کي په داسي حال کي شهید سو چي الله جل جلاله ته یې یوه سجده هم نه وه کړې، رسول الله ﷺ د ده په باره کي وفرمایل: (عَمَلَ قَلِیلاً وَ أَجَرَ کَثِیراً) یعني: عمل یې لږ وکړی او اجر یې ډیر واخیستی.

(c) kitabton.com: The Digital Library

مُصعب بن عُمیر رضی الله عنه د رسول الله ﷺ سفیر حتّی په اسلام کې اول سفیر په مدینه منوره کې د اسعد بن زُراره رضی الله عنه په کور کې اوسېدی او خلک یې اسلام ته دعوتول د ورځې او د شپې دعوت کوي، د دعوت په لار کې یې ډیر زحمت ایستی ترڅو چې د انصارو په کورو کې داسې کور نه ؤ چې هلته دي نارینه او ښځې مسلمانان نه وي موجود، په مدینه منوره کې اسلام نشر سو او ډیر زیات خلک اسلام ته داخل سوه،

دغه واقعې د غم تر کال وروسته او تر هجرت د مخه پیښېږي، د بعثت لسم کال د غم کال ؤ او هجرت د بعثت تر دیارلسم کال وروسته وسو، په درو کلو کې دغه تحولات پیښ سوه.

د مدینې منورې د خلکو څخه چې یو نفر مسلمان سي، هغه نفر بیا ډیر کوښښ کوي چې نوره کورنۍ یې هم اسلام ته داخله سي د مثال پر قسم به دغه یوه قصه درته بیان سي:

د عَمرو بن جموح زامنو ایمان را وړی مسلمانان سوه مګر په خپله عَمرو اسلام ته نه سو داخل، زامنو یې دئ اسلام ته دعوتاوه خو ده نه قبلاوه، عَمرو یو بت درلودی د هغه عبادت یې کاوه، زامنو یې غوښته چې ده ته دغه د ده د دین او بت پرستی غلطیا او د ده د معبود عُجز او ضُعف ور ښکاره کړي، نو یوه شپه چې عَمرو بیده ؤ زامنو یې ګنګې او مرداري را وړل دغه د ده بت یې تول په ولړی، پلار چه یې سهار را ویښ سو او غواړي چې د بت عبادت وکړي وې لیدل چې بت یې په مرداري لړلی دی، ویل: دا کار چا در سره کړی دی؟ د لرګي بت ته خبري کوي وایي: چا بې عزته کړی یې؟ ولې داسې سوی یې؟ په اخته دی پاکوي یې او خبري ور سره کوي، ښه یې پاک کړی خوشبویي یې پوري ومښل او بیا یې د هغه عبادت شروع کړی، دا د بت پرستانو او مشرکانو بیعقلي او نا پوهي ده.

دوهمه شپه یې بیا پلار بیده دی زامن یې راغله خوني ته ورننوتل بیا یې بت په مرداري ولړی او ځنې را و وتل، دوهمه ورځ یې بیا پلار ګوري چې معبود او إله یې په مرداري لړلی دی او ورته وایي: چې ته څنګه رب او معبود یې چې د ځان دفاع نه سې کولای؟ بیا یې پاک او خوشبویه کړی، دا وار یې په غاړه توره هم ور وځړول او ورته وایي: که بیا څوک درته راغلی او ستا بې احترامي یې کول یا یې په مرداري

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلې په دغه توره یې وهه او وې وژنه، ولړګي ته خبري کوي.

خیر درېیمه شپه سوه دئ چي بیده سو بیا یې زامن راغله یو سپئ یې وژلی ؤ او د بت په غاړه یې وروځړاوه، بت یې تول د سپي په وینو ولړی وروسته یې سپئ او بت دواړه دباندي پر کچره یا انبار وغورځول، سهار چي یې پلار را ویښ سو په بت پسي ګرځي هغه نسته، د همسایګانو په یوه او بل کور کي پوښتني پسي کوي څو آخر یې بت پر انبار او کچره پیدا کړی او مړ سپئ یې هم په غاړه ځړېږي، بت چي یې پر دغه حال ولیدی نو ویل: والله ته د دې لائق نه یې چي څوک دي عبادت وکړي، عَمرو بن جموحﷺ ولاړی ایمان یې را وړی مسلمان سو او د اُحد په ورځ شهید و وژل سو.

د مدینې منورې خلکو د خپل قوم سره دغسي معامله کول چي اسلام ته یې داخل کړي نو ځکه اسلام په مدینه منوره کي نشر او ډېر سو.

د بعثت د دیارلسم کال د حج تر موسم د مخه مُصعب بن عُمیرﷺ مکې مکرمې ته راغلی او رسول اللهﷺ ته یې له ځانه سره د کامیابۍ زیري را وړي وه، د یثرِب د قبیلو هغه قصې یې ورته بیانولې چي په هغو کي د دوی د خیر، د اسلحو او قوت حالات په واضحه ډول سره ښکاره وه.

د عقبې سره د اهل یثرِب دوهم بیعت

د بعثت د دیارلسم کال د حج په موسم کي چي د (۶۲۲) میلادي کال د جون میاشت وه د مدینې منورې د مسلمانانو څخه (۷۳) نفره نارینه مسلمانان او دوې مسلماني ښځي د خپل قوم د مشرک حاجیانو سره یو ځای د حج د آداء کولو دپاره را و وتل (تاسي ته معلومه ده چي مشرکانو هم حج کاوه) او دغه مسلمانانو هلته په مدینه منوره کي یا پر لاري سره و ویل: څو ترڅو به رسول اللهﷺ د مکې مکرمې په غرو کي تریخ ژوند او په تکلیفي حالت کي شپې او ورځي تېروي؟

کله چي دغه مسلمانان مکې مکرمې ته راغله د رسول اللهﷺ سره یې د پټ او سِري ملاقات غوښتنه وکړه، هغه داسي:

دغه مسلمانانو دوه نفره و رسول اللهﷺ ته ور ولېږل چي یو یې براء بن معروف ؤ

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بل یې سعد بن مالک ؤ چې دغه سعد بن مالک د عربو د مشهوره شاعرانو څخه ؤ او براء بن معروف د انصارو د مشرانو څخه ؤ، دوی رسول الله ﷺ په رنګ نه پېژندی خو بیا هم قوم ور ولېږل ویل ورسی په پوښتنه به یې پیدا کړی (ځکه رسول الله ﷺ مشهوره ؤ هر چا پیژندی) او د ملاقات وعده ځني واخلی چي کله او چیرې به دغه د حج په موسم کې سره و وینو؟ چې بیعت در سره وکړو.

دغه دوه نفره رهي سوه او پرلاري یې پوښتنه وکړه چې محمّد ﷺ چیرې دی؟ خلکو ورته و ویل: هلته د کعبې شریفې سره ناست دی او که د ده اکا عبّاس پیژنی هغه ور سره ناست دی، براء بن معروف د رسول الله ﷺ اکا حضرت عبّاس رضی الله عنه پیژندی، کعبې شریفې ته چې ورغله وې لیدل چې رسول الله ﷺ د خپل اکا عبّاس رضی الله عنه سره ناست دی، دوی هلته ورغله سلام یې ورته و وایه او ورته کښېنستل، رسول الله ﷺ هم وعلیک ورته و وایه او پوښتنه یې ځني وکړه چې څوک یاست؟ براء و ویل: زه براء بن معروف یم او سعد و ویل: زه سعد بن مالک یم.

سعد وایي: کله چې ما و رسول الله ﷺ ته خپل نوم وریاد کړی رسول الله ﷺ یوه جمله و ویل چې هیڅکله مې نه هیرېږي او نه به یې هېره کړم، هغه دا چې کله ما د ځان د معرفي کولو دپاره خپل نوم وریاد کړی او ومې ویل: سعد بن مالک، رسول الله ﷺ په ډیر تعجب او اوږده آواز سره و ویل: هغه شـــــاعر! دغسې په اوږده آواز، ما ویل: هو شاعر، څرنګه چې سعد بن مالک رضی الله عنه د مدینې منورې د لوړو او مشهورو شاعرانو څخه ؤ نو رسول الله ﷺ په دې ډیر زیات خوشاله سو چې یو شاعر مسلمانیږي دا ولي؟ ځکه په هغه وختو کې د یوه خبر د نشرولو دپاره دغسې وسائل نه وه موجود لکه د نن ورځي رادیو، تلویزیون، اخبار، مجله او نور، د دغو شیانو څخه هیڅ شئ نه ؤ، په هغه وختو کې د خبر د نشرولو دپاره فقط دوه شیه موجود وه، یو خطیب او بل شاعر.

نو کله چې یو شاعر مسلمان سي دا داسې مثال لري لکه مسلمانانو چې د رادیو یا تلویزیون یو استېشن پیدا کړی، یا یې د اخبار او مجلې د چاپولو مطبعه پیدا کړه، په هغه زمانه کې د هري موضوع او هري واقعې د نشرولو دپاره د شعر اعتبار ډیر زیات ؤ، رسول الله ﷺ به په خلکو پسې ګرځېدی په اسلام به یې خبرول او اسلام ته به یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعوتول مګر په شعر پسې په خپله عرب ګرځېدل. شعر په خپله عربو یو له بله سره نقلاوه، حتّی که شعر ښکنځل هم وای خلکو په یاداوه او نقلاوه یې، ځکه د عربو په طبیعت کې شعر خوښ ؤ او د عربو په هر فرد کې که نارینه ؤ که ښځه د شعر ویلو او شاعرۍ طبیعت پروت ؤ، حتّی د هغه ډیرې علاقې په سبب چې عربو د شعر سره درلودل خبرې چې به دې هرڅه ورته وکړې هېرېدې یې، مګر شعر چې به دې یو یا دوه واره ورته وو ایه په یاد به یې سو.

دغه یوه قصه د مثال پر ډول درته بیانوم:

یو وخت! دا بیا وروسته په مدینه منوره کې یو صحرایي عرب و رسول اللهﷺ ته راغلی او مسلمان سو، مسلمانانو لمونځ ور وښاوه، لمونځ یې هم زده سو مګر دا یې هیڅ نه زده کېدل چې د هر وخت لمونځ څو رکعاته دی، خلک ورته وایي: سهار دوه رکعاته، ماپښین څلور رکعاته، خو چه هرڅه یې ور وښیي نه یې په یادېږي بیا غلط سي، نو رسول اللهﷺ ته کښېنستی ویل: یا رسولَ الله! هیڅ مي نه زده کیږي چې د هر وخت لمونځ څو رکعاته دی، اوس یې رسول اللهﷺ ور ښیي: سهار دوه رکعاته، ماپښین څلور رکعاته، ماځیګر، ماښام، ماخستن، خو صحرایي چې یې وایي غلطیږي، بیا یې ور وښوول بیا غلطیږي، هرڅه چې په وکړې بیا هم غلطیږي نه یې سي زده کولای، خو دلته یَو صحابي موجود ؤ چې شاعر ؤ، هغه و ویل: یا رسولَ الله! که ستا اجازه وي زه به یې ور وښیم، ویل: وروې ښیه، شاعر و ویل: إسمَع یاَ رَجُل! سړیه! واوره:

اِنّ الصّلوةَ أربَعٌ فَأربَعٌ ★ ثُمّ ثَلاثٌ بَعدَهُنّ أربَعٌ ★ ثُمّ صَلوةَ الفَجرِ لاَ تُضَیّع

دغه رکعتونه یې په شعر ور وښوول، بس په یاد اوزده یې سوه، مقصد دا چه په عربو کې شعر خاص مقام درلودی، شعر یې په دماغ کې کښېنستی، شعر یې پر ژبو آسانه ؤ، شعر یې په یاداوه او یو له بله یې سره نقلاوه.

نو کله چې سعد بن مالک شاعر مسلمان سو، دا د اسلام دپاره ډیره لویه کامیابي وه، ځکه د ده د شعر په واسطه و اسلام ته دعوت نشرېدی، بل چا داسې نه سوای نشرولای لکه یوه شاعر چې د شعر په واسطه سره نشراوه، نو خود رسول اللهﷺ د سعد بن مالک په اسلام ډیر خوشاله سو او بیا رسول اللهﷺ د دغو دوو نفرو سره وعده وکړه چې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

فلانۍ شپه به د (عقبې) سره په پټه سره یو ځای کیږو او هلته به ملاقات سره کوو.

(عقبه په منٰی کې د جمرة الأولی سره د یوه غرګي نوم دی)

اوس به قصه د انصارو یوه مشر ته پرېږدو چې د دغه تاریخي تولني او اجتماع هغه چې د شرک او اسلام د مقابلې ورځو ته یې تغیر ورکړی حالات را ته بیان کړي:

کعب بن مالک الأنصاري رضي الله عنه وايي: موږ د مدینې منورې څخه د حج دپاره مکې مکرمې ته راغلو او د رسول الله ﷺ سره مو د ایام تشریق د منځ په شپوکې د عَقَبې سره د ملاقات وعده وکړه، څو هغه شپه را ورسېدل چې موږ د رسول الله ﷺ سره په هغه شپه د ملاقات وعده درلودل، په دې سفرکې پر نورو مشرکانو علاوه زموږ د قوم د مشرانو څخه یو مشر او زموږ د اشرافو څخه یو شریف: عبدالله بن عَمرو بن حَرام چې دئ هم مشرک ؤ را سره ؤ، که څه هم موږ خپل حال زموږ د قوم له مشرکانو څخه پټ ساتی خو د عبدالله بن عَمرو سره مو په دې باره کې خبري وکړې او موږ ورته وویل: یا ابا جابر ته زموږ د اشرافو او مشرانو څخه یو شریف او یو مشر یې او موږ دغه ستا په حال نه یو خوښ، نه غواړو چې سبا د دوږخ اور په تا بلیږي، بیا مو اسلام ته دعوت کړی او د رسول الله ﷺ د ملاقات په وعده مو هم خبر کړی، عبدالله بن عَمرو اسلام قبول کړی او عَقَبې ته هم را سره حاضر سو او د دوولسو نقیبانو د جملې څخه هغه چې په وروسته کې وټاکل سوه دئ هم یو نقیب ؤ.

کعب بن مالک رضي الله عنه وايي: موږ هغه د وعدې په شپه د خپله قومه سره چې مشرکان وه په خپل ځای کې بیده سوو، کله چې د شپې درییمه حصه تېره سوه موږ مسلمانان د رسول الله ﷺ سره د وعدې و ځای ته یو یو او په پټه ور رهي سوو، څو چه د عقبې سره په هغه شېله کې ټول سره یو ځای سوو، موږ ټوله (۷۳) نفره نارینه وو او دوې ښځې را سره وې، چې یوه یې نُسَیبَه بنت کعب وه، چې په اُمِّ عمّاره شره مشهوره ده او بله یې اسماء بنت عَمرو وه چې اُمِ منیع ورته ویل کېده.

موږ په دغه شېله کې سره یو ځای سوو او د رسول الله ﷺ د راتګ انتظار مو کاوه، څو چې رسول الله ﷺ راغلی او د ده سره د ده اکا عبّاس بن عبدالمطلب هم ور سره ملګری ؤ او عبّاس په دغه وخت کې د خپل قوم پر دین ؤ خو بیا یې هم دا خوښه وبلل

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د خپل وراره په معامله کې حاضر وي او ځان ته پوره اطمینان حاصل کړي.

ورونو! موږ مخ کې و ویل: کله چې براء بن معروف او سعد بن مالک د رسول الله ﷺ سره د ملاقات وخت او ځای ټاکی عبّاس رضی الله عنه هم هلته حاضر ؤ، دغو دوو نفرو نه غوښتل چې د عبّاس رضی الله عنه په حضور کې دغه د ملاقات خبري وسي ځکه عبّاس رضی الله عنه هغه وخت اسلام ته نه ؤ داخل سوی، خو رسول الله ﷺ ورته و ویل: خبري په ښکاره سره کوی دا زما اکا دی مطمئنه اوسی، نو د ملاقات وعده د عبّاس رضی الله عنه په حضور کې وسوه، کله چې بیا د وعدې شپه را ورسېدل عبّاس رضی الله عنه و رسول الله ﷺ ته ټینګ سو چې زه هم در سره ځم او رسول الله ﷺ هم د ځان ملګری کړی.

کعب بن مالک رضی الله عنه وایي: اول هغه څوک چې په دغه اجتماع کې یې خبري وکړې هغه عبّاس بن عبدالمطلب د رسول الله ﷺ اکا ؤ او په پوره صراحت سره یې د دغه مسئولیت چې موږ انصارو پرغاړه اخیستی ؤ خطرونه راته بیان کړه او ویې ویل:

یا معشرَ الخزرج! محمّد ﷺ په موږ کې هغه مقام لري چې تاسي ته در معلوم دی، موږ د هغو کسانو څخه ساتلی دی چې د ده ﷺ مخالف دي، دیٔ ﷺ په خپل قوم کې په عزت دی او د دښمنانو څخه ساتلی دی خو دیٔ ﷺ ستاسي په غوښتنه اوس غواړي چې تا سي ته درسي، که تاسي په هغه څه سره وفاء کولای سی چې د ده سره مو وعده کړې ده او د ده د مخالفینو څخه یې ساتلای سی نو تاسي پوه سی او دغه مسئولیت او که تاسي د ده ﷺ تر در تګ یا تر هجرت کولو وروسته دیٔ ﷺ یوازي پرېږدی او د ده و دښمنانو ته یې ورتسلیموی نو د اوسه څخه یې لا پرېږدی ځکه دیٔ ﷺ اوس په خپل قوم او په خپل ښار کې په عزت او ساتنه کې دی.

کعب رضی الله عنه وایي موږ و عبّاس رضی الله عنه ته و ویل: موږ ستا خبري واورېدې او اوس ته خبري وکه یا رسولَ الله! ستا د خپل ځان او ستا د رب دپاره هغه شیان پر موږ کښېږده چې ستا خوښ وي.

تاسي پوهېږی چې د انصارو په دغه جواب کې ډېره لویه معنیٰ پرته ده، یعني: موږ په ټینګ عزم او ثابته تصمیم، په پوره شجاعت او کامل ایمان، په صدق او اخلاص سره دغه لوی مسئولیتونه قبلوو او هغه خطرناکه عواقب یې تحملوو خو یا رسولَ الله!

(c) kitabton.com: The Digital Library

ته دي خپل شرطونه ووايه.

بيا نو رسول الله ﷺ خپلي خبري وکړې او بيعت پای ته ورسېدی، اوس نو په بيعت کي څه شي وه؟ او تر بيعت د مخه کومي خبري وسوې، د دواړو طرفو له خوا څه وويل سوه؟ ښه متوجه سی! د مسلمانانو دپاره واقعي اسلام دغسي وي.

امام احمد رحمه الله په خپل مسند کي د دغه بيعت مادې، يا بندونه په تفصيل سره بيانوي او وايي: چي جابر رضی الله عنه وايي: موږ و رسول الله ﷺ ته وويل: يا رسولَ الله! پر څه شي بيعت درسره وکړو؟ رسول الله ﷺ وفرمايل:

۱ – د ضعف او قوت په وخت کي به زما اوامر اوری او قبلوی.

۲– د پراخی او مفلسی په وخت کي به ما او زما ملګرو ته نفقه را کوی.

۳ – امر بالمعروف او نهي عن المنکر به کوی، يعني: خلک به په ښو کارو امر کوی او له بدو کارو څخه به يې منعه کوی.

سبحان الله! نن ورځ خلک د دغه امر بالمعروف او نهي عن المنکر څخه څومره ليري دي او که بيا يو څوک دغه کار کوي اوريدونکي په قسم قسم خبرو او لغازو د هغه د خبرو مخ نيوی کوي، د خپل غرور او کبريا په سبب نه غواړي چي داسي څوک پيدا سي چي دوی ته دي د دوی عيب ووايي او سمي لاري ته دي يې را وبولي.

۴ – د الله جل جلاله په لار کي به ثابت درېږی، په الهي اوامرو کي به د ملامتی ويونکو خبري تاثير نه دربانديي کوي.

يعني د خلکو د ناخوښی يا نه رضائيت په سبب به الهي اوامر نه پرېږدی.

۵ – که زه تا سي ته درغلم زما نصرت به کوی او ما به د هغو شيانو څخه ساتی چي د هغو څخه خپل ځانونه خپلي ښځي او خپل اولادونه ساتی او د دغه کارو او شرطو د عملي کولو په بدله او مقابل کي تاسي لره جنت دی.

کعب بن مالک رضی الله عنه وايي: براء بن معرور رضی الله عنه رسول الله ﷺ تر لاس ونيوی او ويل: هو په هغه ذات سره دي زموږ قسم وي چي ته يې په حقه سره رسول را لېږلی يې موږ به ستا داسي ساتنه کوو لکه د خپلو اولادو او کورنيو ساتنه چي کوو، بيعت را سره وکړه يا رسولَ الله! په والله موږ په جنګ پوه، په جنګ کي پاخه او د همت

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاوندان یو، موږ ته همت او مړانه له نیکه ګانو په میراث را پاته دي.

کعب رضي الله عنه وايي: براء خبري کولې چي ابو الهیثم بن التیهان یې په خبرو کي ور ولوېدی او ویل: یا رسولَ الله! زموږ او د خلکو په منځ کي علائق سته او موږ هغه علاقات پرېکوو (د خلکو څخه یې د مدینې منورې یهود مقصد وه) نو ویل: داسي خو به بیا نه پیښېږي چي موږ هغه علاقات پرې کړو او الله جل جلاله تا او ستا دین لوړ او ښکاره کړي او بیا ته موږ پرېږدې او خپل قوم ته راسې؟ رسول الله ﷺ تبسم وکړی او وې فرمایل: «بَلِ الدّم الدّم، والهدم الهدم» زه ستاسي څخه یم او تاسي زما څخه یاست د هغه چا سره جنګېږم چي تاسي ور سره جنګېږی او د هغه چا سره صلحه کوم چي تاسي صلحه ور سره کوی.

پسله هغه څخه چي د بیعت پر شرطو خبري وسوې او اوس مسلمانان غواړي چي په بیعت کولو شروع وکړي بیا هم دوه نفره د هغه اولو مسلمانانو څخه چي د بعثت په یوولسم او دوولسم کال کي مسلمانان سوي وه یو په بل پسي د خبرو کولو دپاره ولاړ سوه غواړي چي خپل قوم ته د دغه بیعت پوره مسئولیت او خطرونه ور ښکاره کړي، دا دپاره د دې چي دغه بیعت په پوره وضاحت او ښکاره ډول سره وي او دوی پوه سي چي د دوی قوم د تضحیې او قربانۍ دپاره څومره آماده ګي لري.

ابن اسحاق وايي: کله چي قوم د بیعت دپاره آماده سو عبّاس بن عُباده رضي الله عنه وویل: تاسي پوهېږی چي تاسي د دغه سړي سره پر څه شي بیعت کوی؟

قوم وویل: هو.

ده وویل: تاسي د خلکو د تور او سره سره پر جنګ کولو بیعت کوی، که تاسي په دې فکر یاست، که مو مالونه په یوه مصیبت سره تباه سوه، یا ستاسي اشراف او مشران ووژل سوه بیا نو تاسي دئ و دښمنانو ته ور تسلیموی نو له اوسه څخه یې لا پرېږدی، ځکه که بیا داسي وکړی دا کار په والله د دنیا او آخرت ښویېدل دي او که تاسي په ځانو کي دا قدرت وینی چي د مال پر تاوان او د مشرانو پر وژل کېدلو سر بېره پر دغه شرطو وفاء کوی نو بیې درسره بوزی او په والله دا ستاسي د دنیا او آخرت خیر دی.

قوم وویل: موږ یې د مال په تاوان، د اشرافو او مشرانو په وژنه. قبلوو او را سره بیایو.

(c) kitabton.com: The Digital Library

بیا قوم و ویل: یا رسولَ الله! که موږ دغه کار وکړی د هغه په بدله کي موږ ته څه شي سته؟ یعني: که موږ دغه شرطونه پر ځای کړه ته موږ ته څه شي را کوې؟ رسول الله ﷺ وفرمایل: ستاسي دپاره جنت دی.

د دنیا د شیانو څخه یې هیڅ شئ نه ورته و وایه چي یا به خلافت ستاسي وي یا نور دنیوي شیان، فقط ویل: تاسي لره جنت درکول کیږي.

قوم وویل: لاَ نُقِیل وَلاَ نَستَقِیل، یعني: بس پر دغه موفیصله ده، نه به موږ عذر کوو او نه ته.

قوم ویل: لاس دي د بیعت دپاره راکړه، جابر ﷺ وایي: موږ د بیعت دپاره ور ولاړ سوو، په دغه وخت کي اسعد بن زُراره ﷺ د رسول الله ﷺ لاس ونیوی او دئ په دغه درو اویا نفرو کي په عمر تر ټولو کشر ؤ او ویل: یا اهلَ یثرِب! په کراره سره، موږ ده ته اوښان نه حلالوو چي فقط یوه مهماني ده، بلکه موږ پوهیږو چي دا رسولُ الله دی د ده بېول د ټولو عربو سره د روابطو او علاقاتو شکول دي (*ځکه په هغه وخت کي ټول عرب مشرکان وه*) او ستاسي د اشرافو وژل دي او تاسي به د عربو توري ژویي، یا به تاسي پر دغو ټولو خطرو او مشکلاتو صبر کوی نو یې بوزی او ستاسي اجر پر الله دی، یا به تاسي پر خپلو ځانو بیرېږی نو یې پرېږدی او د الله په حضور مو دغه عذر دی.

پسله دغه ټولو تاکیداتو، صریحه او ښکاره خبرو د عَقَبې دوهم بیعت د لاس په ورکولو سره شروع سو.

راوي د قصې جابر ﷺ پسله هغه څخه چي د اسعد بن زُراره ﷺ دغه قول یې بیان کړی وایي: قوم ورته و ویل: یا اسعد! لاس دي ایسته کړه په والله موږ دغه بیعت نه پرېږدو او نه پر پښېمانه کیږو، دلته نو اسعد ﷺ ته په دغه لار کي د قوم د قربانۍ او استقامت اندازه ورمعلومه سوه او پر هغه یې یقین سو.

اسعد ﷺ چي د مصعب بن عمیر ﷺ په ملګرتیا په مدینه منوره کي اسلام ته هغه لوی داعي او بلونکی ؤ او اوس هم د دغه بیعت کوونکو دیني رئیس دی نو خود دئ هغه اول نفر ؤ چي د رسول الله ﷺ سره یې بیعت وکړی او بیا نو عام بیعت شروع سو.

جابر ﷺ وایي: موږ یو یو ور ولاړېدلو او د رسول الله ﷺ سره مو بیعت کاوه او موږ ته یې د دغه بیعت په مقابل کي په جنت سره وعده را کول، مګر د هغو دوو ښځو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیعت چې زموږ سره دغه اجتماع ته حاضري سوي وې د خولې په خبرو سره ؤ.

رسول الله ﷺ هیڅکله نامحرمې ښځې ته نه د بیعت دپاره نه د سترې مسې دپاره لاس ورکړی دی ، زه نه پوهیږم چې نن ورځ زموږ په اسلامي ټولنه کې دغه رواج له کومه او ولې پیدا سوی دی چې نا محرمه ښځې د نامحرمه نارینه سره فقط د یوې خپلوۍ په نامه په لاس روغبړ یا سترې مسې کوي دغه کار حرام او ناروا دی.

دغه بیعت په اسلام کې پر جنګ او جهاد اول بیعت ؤ او دغه بیعت ته په سیرت او اسلامي تاریخ کې (بَیعَهُ العَقَبَةِ الثَّانیه) ویل کیږي.

دوولس نفره نقیبان

پسله هغه څخه چې بیعت پای ته ورسېدی رسول الله ﷺ د دوی څخه وغوښتل چې د خپل منځ څخه دوولس نفره مشران وټاکي چې هغه به پر خپل قوم نقیبان وي، یعني: د خپل قوم له طرفه د دغه بیعت د بندو، یا مادو د عملي کولو مسئوله او ضامنان دوی دي، ډېر ژر او په دغه وخت کې دغه دوولس نفره وټاکل سوه چې (۹) نفره یې د خزرج د قبیلې څخه وه او (۳) نفره یې د أوس د قبیلې څخه وه او د دغو نقیبانو نومونه په دې ډول سره دي: هغه کسان چې د خزرج د قبیلې څخه وه:

۱ - اسعد بن زُراره بن عدس. ۲ - سعد بن ربیع بن عَمرو.
۳- عبدالله بن رواحه بن ثعلبه. ۴- رافع بن مالک بن العجلان.
۵- البراء بن معرور بن صخر. ٦ - عبدالله بن عَمرو بن حرام.
۷ - عُباده بن الصامت بن قیس. ۸ - سعد بن عباده بن دُلَیم.
۹ - المُنذر بن عَمرو بن خُنیس.

او هغه کسان چې د أوس د قبیلې څخه وه:

۱ - اُسید بن حُضیر بن سماک. ۲ - سعد بن خَیثَمه بن الحارث.
۳- رفاعه بن عبدالمنذر بن زبیر.

کله چې دغه مشران یا نقیبان وټاکل سوه رسول الله ﷺ د هغو څخه د مشرانو او رئیسانو په صفت بل عهد واخیستی او ورته وې فرمایل: تاسي د خپل قوم داسي کفیلان او ضامنان یاست لکه حواریّین چې د عیسیٰ بن مریم دپاره وه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوو ویل: هو.
او بیا رسول الله ﷺ وفرمایل: زه د خپل قوم کفیل او ضامن یم.

شیطان په دغه بیعت او معاهده خبر یږي

اوس چې عهد او بیعت پای ته ورسېدل او قوم غوارې چې سره جلا سي په دغه آخرنیو وختو کي د شیطانانو څخه یوه نفر دغه مجلس او د هغه نتیجه کشف کړل او شیطان د وخت د لږ والي په سبب نه سوای کولای چې د قریشو مشرانو ته دغه خبر ورسوي او هغه ناڅاپه دلته دغي شېلي ته د دوی د اجتماع په حالت کي ورته راولي، نو دغه شیطان پر یوه لوړه ودرېدی او په لوړ آواز سره یې ناري کړه:

(یَا أَهلَ الجَبَاجِب! یَا أَهلَ الجَبَاجِب!
هَل لَّکُم فِی مُذَمَّمٍ وَالصُّبَاتِ مَعَهُ؟ قَد إِجتَمَعُوا عَلی حَرِبِکُم)

یعني: اې د خېمو خلکو! اې بیدو خلکو! آیا تاسي خبر یاست چې مُذمّم او هغو خلکو چې له دینه اوښتي دي ستاسي سره پر جنګ کولو اتفاق وکړی؟

شیطان علیه لعنه دلته د محمّد پر ځای مُذمّم و وایه، ځکه کفارو د خپل عناد او عداوت په سبب د محمّد ﷺ نوم و مذمّم ته اړولی ؤ، محمّد چې د حمد څخه دی او ترجمه یې یعني: ښه پر ویل سوي، دوی و مُذمّم ته چې د ذم او بد ویلو څخه دی (یعني: بد پر ویل سوي) اړولی ؤ.

خو رسول الله ﷺ فرمایي: الله جل جلاله زه د کفارو د بد ویلو څخه خلاص کړی وم، ځکه دوی به مذمّم ته بد ویل او زه محمّد وم.

شیطان په لوړ آواز دغه ناره وکړه، رسول الله ﷺ و فرمایل: دا د عقبې شیطان دی او ویل: والله یا عَدوَالله! تا ته به در فارغه سو، رسول الله ﷺ مسلمانان امر کړل چې خپلو ځایو ته ولاړ سی، دغه د شیطان ناره د مِنٰی ټولو خلکو که مسلمانان وه که کفار واورېدل، سعد بن عباده رضی الله عنه چې دغه ناره واورېدل ولاړ سو او توره یې پورته کړه ویل: یا رسولَ الله! قسم په هغه ذات چې ته یې په حق سره رالېږلی یې که ستا خوښه او اجازه وي د ټولي مِنٰی پر خلکو به سبا په تورو حمله وکړو، سبحان الله! د لومړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

لحظې څخه د رشتيا ميدان راغلى او دغه درو اويا نفره آماده دي چي يوازي دوی د ټولو حاجيانو سره نه بلکه د ټولو مشرکانو سره وجنګيږي، د دوی اخلاص او صداقت، همت او مړانه د اولي لحظې څخه ثابت سوه.

خو رسول الله ﷺ وفرمايل: په دغه نه يو امر کړل سوي، مګر خپلو ځايو ته ولاړ سی، خلک ولاړل او تر سهاره بيده سوه.

قريشو چي دا خبر واوريدی په دوی کي بيره او تشويش پيدا سو ځکه دوی د دغسي بيعت په خطرناکو عواقبو پوره پوهېدل چي د دوی مالو او ځانو ته څومره ضرر پېښيږي، نو يې تحقيقات شروع کړه چي زموږ پر جنګ چا؟ او څنګه اتفاق؟ وکړی.

د تحقيقاتو نتيجه په يقيني ډول سره نه بلکه په خيالي او اشتباهي ډول سره دا را و وتل چي ښايي اهلِ يثرِب د رسول الله ﷺ سره اتفاق کړی وي، په سهار کي د قريشو مشران سره را ټول سوه د اهلِ يثرِب خېمو ته ورغله چي پر دغه معاهده خپل شديد احتجاج وړاندي کړي، نو يې ورته و ويل: يا معشرالخزرج! موږ ته خبر راغلی دی چي تاسي دغه زموږ نفر ته راغلي ياست زموږ څخه يې بياياست او د ده سره مو زموږ پر جنګ بيعت کړی دی او په والله په ټولو عربو کي داسي قوم او کلی نسته چي موږ ته دي د هغو سره جنګ ناخوښه وي ښېله تاسي، يعني: د هر چا سره مو په جنګ او دښمني کولو پروا نه کيږي ښېله تاسي څخه او هغه هم ستاسي د عزت په سبب، نو تاسي هم بايد داسي کار و نه کړی چي هغه زموږ او ستاسي د جنګ سبب وګرځي.

د خزرج د قبيلې مشرک او کافر حاجيان چي په دغه واقعه او بيعت هيڅ نه وه خبر، ځکه دا کار په ډېر سرِي ډول سره د شپې په تاريکيو کي پای ته رسيدلی ؤ، هغو په قسمو شروع وکړه او واېي: په والله هيڅ نه ده پېښه سوې او موږ په هيڅ نه يو خبر، خو قريش و عبدالله بن سلول ته ورغله، هغه ويل: دا ناحقه خبره ده داسي هيڅ نه ده پېښه سوې او زما قوم زما څخه داسي کار نه پټوي، که دوی داسي مهم کار کولای خامخا يې زه د دغه کار آمر ګرځولم، مګر هغه مسلمان حاجيان چي دغه اجتماع ته حاضر سوي وه او دغه اتفاق يې کړی ؤ يو بل ته سره ګوري او پټه خوله دي هيڅ نه وايي، نه د هو خبره کوي نه د يا.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قریشو د یثرِب د کفارو خبره و منل او نا امیده و مکې مکرمې ته ولاړل او دوی دا ومنل چې دغه را رسېدلی خبر درواغ دی، خو بیا هم په دغه باره کې معلومات کوي، بحث او څېړني کوي ترڅو دې نتیجې ته ورسېدل چې هو دا خبر صحي دی او بیعت هم سوی دی، خو دا معلومات هغه وخت ورته یقیني سوه چې حاجیان د خپلو وطنو طرف ته رهي سوي وه، نو قریشو ډېر ژر خپل فارِس پهلوانان ولېږل چې د یثرِب حاجیان را وګرځوی مګر دا کار پسله وخته څخه ؤ حاجیان ټول ځني تللي وه، فقط دوه نفره یې وروسته پاته وه چې یو یې سعد بن عباده رضی الله عنه ؤ او بل یې منذر بن عَمرو رضی الله عنه ؤ، قریشو د هغو د نیولو کوښښ وکړی مګر منذر بیا هم ځني ولاړی او سعد رضی الله عنه یې ونیوی لاسونه یې په غاړه کي وروتړل په وهلو او کشولو یې مکې مکرمې ته راوستی، دلته یې وهي او دغه پوښتني ځني کوي چې تاسي د محمّد سره اتفاق وکړی؟ سعد رضی الله عنه انکار کوي، سعد رضی الله عنه وايي: د دغه وهلو په وخت کي یو جګ سپین پوستی سړئ راغلی چې ښه روښانه مخ یې ؤ، دا سړئ د قریشو یو مشر معلومېدی.

سعد رضی الله عنه وايي: زما امید ورته پیدا سو ما ویل: ښایي دغه سړئ مي له وهلو څخه خلاص کړي نومي ورته و ویل: چې د دغو خلکو څخه مي خلاص کړه. خو هغه سړي په خپله یو ټینګ سوک را سره کړی او بیا وروسته پوه سوم چې دغه سړئ ابوجهل ؤ. سعد وايي: سبحان الله! شکل یې یو شئ ؤ او عمل یې بل شئ ؤ.

نن ورځ هم داسي پېښه ده چې یو انسان به په شکل او قیافه، لباس او خبرو ډېر ښه سړئ معلومیږي خو دننه به شرمښ وي، نو ترکومه وخته چې د یو چا اخلاق او ژوند پوره نه وي درمعلوم په دباندني شکل او خبرو یې مه خطاوزی، ځکه ډېر شرمښان د میږي په پوست کي ژوند کوي او خلک په خندا او پستو خبرو خطا باسي.

یا دا چې ماردی ترظاهري نقش او نګار لاندي یې وژونکي زهر پراته دي.

د قریشو دغه وهل دوام لري، قریش غواړي چې سعد بن عُباده رضی الله عنه اقرار وکړي او وهي یې، خو دئ بالکل منکر دی، په حاضرو خلکو کي یو نفر ناست دی او دغه وهل ویني زړه یې پر و سوځل سو، ویل یا سعد! د قریشو د مشرانو څخه یو څوک نه پیژنې چې خلاص دي کړي؟ سعد ویل: هو پیژنم یې، ویل څوک پیژنې؟ ویل مطعم بن

(c) ketabton.com: The Digital Library

عدی او حارث بن حرب پیژنم، اصلاً د دغو دوو نفرو تجارتي قافلې د سعد بن عبادهؓ په جِوار د مدینې منورې په منطقه کي تېرېدلې. دغه سړئ دباندي و وتی ناري يې کړه ويل: یا مطعم بن عدی! یا حارث بن حرب! یو سړئ چي د دباندي څخه د مکې دی وهل کیږي او تر وهلو لاندي ستاسي په نامه سره نارې وهي.

دغه دوه نفره راغله وې لیدل چي دغه نفر د مدینې منورې د مشرانو څخه یو مشر، سعد بن عباده دی او وهل کیږي. نو یې جِوار ورکړی، سعدؓ د وهلو څخه خلاص سو او بیرته مدینې منورې ته رهي سو، هلته په لارکي انصار متوجه سوه چي سعد نسته، نو يې دا إراده وکړه چي بیرته مکې مکرمې ته را وګرځي، په دغه وخت کي سعدؓ پسي ورورسېدی، نو ټول قوم صحي او سالم مدینې منورې ته ورسېدی.

دا د عقبې سره دوهم بیعت ؤ چي په (بيعةُ العَقَبةِ الكُبرٰى) سره هم یادیږي او په داسي فضاء کي پای ته ورسېدی چي هلته د پاشلو مسلمانانو په منځ کي حُب او عواطف، دوستي او نصرت موجود وه، هلته د اسلام په لار کي اعتماد او شُجاعت موجود ؤ، مړانه او همت موجود ؤ، د اهلِ یثرِب مسلمان په مکه مکرمه کي پر خپل ضعیفه او مظلوم مسلمان ورور رحم او شفقت لري او د هغه دپاره جنګیږي، او پر هغه ظالم په قهر کیږي چي د ده پر مسلمان ورور ظلم کوي او د ده په زړه کي د هغه مسلمان ورور دپاره چي تر اوسه یې لیدلی هم نه دی د دوستۍ او محبت احساسات پرجوش راځي، دا ټوله حُب في الله دی او د دغي دوستۍ احساس او عواطف داسي هم نه وه چي د څو ورځو په تېرېدلو سره بیرته د ده له زړه څخه وتل، بلکه د دې دوستۍ منبع او مصدر ایمان پر الله، ایمان پر رسول الله، او ایمان پر کتاب الله ؤ، دا داسي ایماني تعلقات او جذبات وه چي د هیڅ ظالمانه او خصمانه قوت په مقابل کي نه زائلېدل، ایماني شمال او نسیم چي والوزي په عقیده او عمل کي عجائبات را وړي، په دغه ایماني جذباتو سره مسلمانانو وکولای سوای چي د زمانې پر پاڼو خپل طلایي عملونه ولیکي او د تاریخ پر پاڼو داسي آثار پرېږدي چي مثل یې نه په تیرو سوو وختو کي ؤ او نه په اوس کي سته او نه به په مستقبل کي پیښ سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هجرت شروع

پسله هغه چي د عقبې سره دوهم بیعت پای ته ورسېدی او اسلام په دې سره کامیابه سو چي د ځان دپاره د یوې داسي منطقې او صحرا په منځ کي وطن جوړ کړي چي په هغه ټوله منطقه کي د کفر او جهالت موجو ځپې وهلې او دا هغه تر ټولو لویه ګټه ده چي اسلام د دعوت له شروع څخه بیا تر اوسه لاس ته راوړل، نو رسول الله ﷺ ټول مسلمانان دغه وطن ته په هجرت کولو سره امر کړل، دا د هجرت اجازه نه وه بلکه په هجرت کولو سره امر ؤ، پر هر مسلمان دا واجب او لازمه وه چي مدینې منورې ته هجرت وکړي.

تاسي پوهېږی چي دا څنګه هجرت ؤ؟ تاسي به فکر کوی چي مسلمانان د زحمتو څخه نعمتو ته تله، یا! والله، دا هجرت د دنیوي کاروبار نړول او عبثول وه، د مسلمانانو د مالو قرباني کول وه، یوازي او په خالي لاس یې خپل ځانونه مدینې منورې ته رسول، او په دغه سفر کي په دغه هم پوهېدل چي د کفارو له طرفه د دوی سر او مال مباح ګرځول سوي دي، ممکن د لاري په اول کي هلاک سي یا په آخر کي او دوی د یوه نا معلوم او مبهم مستقبل و طرف ته حرکت کاوه، نه پوهېدل چي نور به څه غمونه او تکلیفونه ورته پیښ سي، مسلمانان خپل کورونه او مالونه پرېږدي په پټه او خالي لاس زموږ په اصطلاح (په یوه پټوکي) د خپل ښار او وطن څخه ځي، مسلمانان سره له دې چي په دغو ټولو مشکلاتو پوهېدل خو په هجرت یې شروع وکړه، مسلمانانو د دغه هجرت په لار کي رنګارنګ تکالیف زغملي او تحمل کړي دي.

خو د مکې مکرمې مشرکانو بیا دوی له دغه هجرته منعه کول ځکه مشرکانو له دغه هجرته څخه د خپلو ځانو دپاره خطرونه حسول، اوس راسی چي د دغه هجرت په لار کي د ځینو مسلمانانو ځیني تکلیفونه او زحمتونه د نمونې پر قسم تر نظر وباسو:

د هجرت کوونکو اول سړئ ابو سلمه رضی الله عنه ؤ، ابو سلمه رضی الله عنه چي نوم یې عبدالله بن عبدالأسد بن هلال دی، قریش او د بني مخزوم څخه دی، ابو سلمه رضی الله عنه هغه څوک دی چي حبشې ته یې هم هجرت کړی ؤ، کله چي د حبشې څخه مکې مکرمې ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی قریشو ډیر آزار ورکاوه، اوس چې مدینې منورې ته په هجرت سره امر وسو نو یې خپله ښځه اُم سلمهؓ او خپل کوچنئ زوی پر یوه بوده سپاره کړل د هجرت په نیت مخ پر مدینه منوره رهي سو، مګر د بني مخزوم د قبیلې نور خلک چې د ده د ښځې ورونه او اقرباء وه پسې را و وتل، ویل: ته خویې ته، ستا اختیار که نه لرو مګر دغه ښځه او کوچنئ مور نه پرېږدو چې ته یې پر وطنو ګرځوې، نو یې د هغه بوده کیزه یا مهار چې د ده ښځه او کوچنئ زوی پرسپاره وه د ده څخه واخیستل او هغه بوده یې را وګرځاوه، دئ یې یوازي پرېښاوه او دئ په زخمي زړه د مدینې منورې پرطرف یوازي رهي سو.

تاسي فکر وکړی چې د یو چا ښځه او کوچنئ زوی وګرځول سي او دئ بیا هم د دین او عقیدې د ساتلو دپاره تر هرڅه تېر وي او په خپله خوښه هغه هجرت ته چې د رسول الله ﷺ له طرفه په امر کړه سوی دی دوام ورکوي.

اوس نو دغه د بني مخزوم خلک پر دوه قسمه یا دوې ډلې وه، یا د ابو سلمه ورونه یا ډېر نژدې اقرباء دي یا د اُم سلمه ورونه او ډېر نژدې اقرباء دي، د دوی بیا پر هلک چې (سَلَمَه) نومېدی دعوه سوه، د هلک اکاګان وایي چې مور خپل وراره د ماماګانو سره نه پرېږدو تاسي چې د هغه ښځه را وګرځول مور بیا هلک د دې سره نه پرېږدو.

هلک د دوو ډلو په منځ کي سو چې یو یې یوه طرف ته کشوي او بل یې بل طرف ته کشوي په دغه کشمکش کي یې د هلک لاس د اوږې څخه ور وکښی، په نتیجه کي هلک اکاګانو بوتلی او ښځه خپلو اقرباوو بوتله او ابو سلمهؓ یوازي مدینې منورې ته ولاړی.

اوس به ام سلمهؓ ته غوږ ونیسو چې دا د خپل هجرت قصه راته بیان کړي، ام سلمهؓ وایي: اول خویې زه او زما خاوند سره جلا کړو هغه یوازي مدینې منورې ته ولاړی او بیا یې زه او زما کوچنئ زوی سره جلا کړو څکه هلک د ابو سلمه اقرباوو بوتلی او زه خپلو اقرباوو بوتلم، نو هره ورځ به سهار و أبطَح ته را وتلم او تر ماښامه به مي ژړل (أبطح! په مکه مکرمه کي د یو ځای نوم دی) او تقریبًا یو کال مي دغه حال ؤ، څو یوه ورځ زما د اکا د زامنو څخه یو نفر دلته تېرېدی او زه یې پر دغه غمجن حال ولیدم زړه یې را باندي وسو، نو یې هغه نور قوم ته و ویل: دغه مسکینه پرېږدی چې ولاړه سي دا او خاوند مو سره جلا کړل، دا او د دې زوی مو سره جلا کړل څه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوی؟ اجازه ورکړی چي ولاړه سي، نو قوم را ته و ویل: که غواړې چي خپل خاوند ته ولاړه سې ولاړه سه، د تګ اجازه یې را کړه.

پسله دغي اجازې د ابو سلمه قوم هم هغه زما کوچنۍ زوی را کړی، ما هم د سفر دپاره بوده تیار کړی زوی مي را سره واخیستی او رهي سوم غواړم چي مدینې منورې ته ولاړه سم، *تاسي فکر وکړی یوازي یوه ښځه چي یو کوچنۍ ور سره دی په وچ دښت او صحراء کي یې د پنځه سوه کیلو متره لار اراده ده*، نو دا وایې د لاري هیڅ ملګری هم نه لرم، خو دا مي د ځان سره و ویل: که مي پر لار یو څوک ولیدی هغه ته به و وایم چي ما تر خپله خاونده ورسوه، څو تنعیم ته (*چي اوس مسجد عمره یا مسجد عائشه هم ورته وایي*) ورسېدم او هلته مي عثمان بن طلحه چي د بني عبدالدار څخه دی ولیدی، دا هغه عثمان دی چي د کعبې شریفي کلی ور څخه وې او په دغه وخت کي پر شرک ؤ (د مسلمانېدلو قصه به یې وروسته راسي) عثمان را ته و ویل: د خیره یا بنت أبي امیه؟ ما ویل: نیت مي دی چي مدینې او خپل خاوند ته ولاړه سم، ویل: بل څوک در سره سته؟ ما ویل: یا والله بېله الله او دغه کوچني زویه بل ملګری نه لرم، ویل: والله دغسي یوازي دي باید پرې نږدم، نو یې د اوښ مهار یا تناو ونیوی او د مدینې منورې پر لار رهي سو.

ام سلمه رضي الله عنها وایي، په والله د عربو د هیڅ داسي سړي سره نه یم ملګرې سوې چي ما دي هغه سړۍ تر عثمان کریم او شریف لیدلی وي یعني: د هر څو مره خلکو سره چي ما په سفرو کي ملګرتیا کړې ده تر هغو ټولو دئ کریم او شریف ؤ او اوس هغه د ده د شرافت بیان کوي او وایي: هر وخت چي به منزل یا د اړولو ځای ته ورسېدلو اوښ به یې چوک کړی او دئ به ګوښه ولاړی، زه چي به له اوښه کښته سوم اوښ به یې را څخه لیري کړی سامان به یې څني کښته کړی اوښ به یې په یوه ونه پوري وتړی او دئ به ولاړی تر بلي وُني لاندي به یې څنګ واچاوه او بیا چي به د بارېدلو وخت راغلی اوښ ته به ور ولاړ سو سامان به یې پر بار کړی او بیا به دئ ګوښه سو ما ته به یې و ویل: سپره سه، کله چي به زه سپره سوم او ځان به مي سم کړی نو به دئ راغلی د اوښ مهار یا تناو به یې ونیوی او رهي به سو تر څو چي بیا به مو اړول، تر هغه وخته

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې مدينې منورې ته رسېدلو د ده دغه کار ؤ، کله چې د بني عَمرو بن عوف کلی يې وليدی هغه چې په قُباء کې ؤ نو ويل: ستا خاوند په دغه کلي کې دی ور داخله سه علىٰ برکة الله، او عثمان بن طلحه بيرته مکې مکرمې ته رهي سو، عثمان بن طلحه رضي الله عنه دغه وخت پر شرک ؤ او د حديبيې تر صلحې وروسته مسلمان سو.

ام سلمه رضي الله عنها وايي: والله په مسلمانانو کې داسي کورنۍ نه ده را معلومه چې دومره تکليف دي ور رسېدلی وي لکه د ابو سلمه رضي الله عنه کورنۍ ته او هيڅکله مي تر عثمان بن طلحه کريم او شريف ملګری نه دی ليدلی.

بيا عامر بن ربيعه د خپلي ښځي سره يو ځای هجرت وکړی، بيا عبدالله بن جحش هجرت وکړی خو د ټولو مسلمانانو هجرت په پټه ؤ، د مکې مکرمې څخه په پټه وتل، د مهاجرينو په جمله کې يو هم صُهيب 'لرومي رضي الله عنه ؤ، کله چې ده د هجرت إراده وکړه د قريشو کفارو ورته و ويل: ته دلته فقير او دربدره راغلې بيا دي دلته پيسې وګټلې او د غنىٰ و دغې درجې ته ورسېدې چې دا رسېدلی يې اوس غواړې چې ته ولاړ سې او مال هم درسره يوسې؟ هجرت ته يې نه پرېښاوه، صُهيب رضي الله عنه ورته و ويل: که مال تاسي ته درکړم ما پرېږدی؟ قريشو ويل هو، صهيب رضي الله عنه و ويل: زما کور او مال يې ټوله ستاسي او مال مي په فلاني ځای کې پروت دی او بيا يې هجرت وکړی، کله چې رسول الله ﷺ وليدی اوله خبره يې دغه ورته وکړه: رَبِحَ صُهَيب، رَبِحَ صُهَيب، صهيب ګټه وکړه، صهيب ګټه وکړه، يعني: دا چه مال يې د دې دپاره ورکړی چې دئ هجرت ته پرېږدي په دغه سودا او معامله کې يې ګټه وکړه، د صهيب رضي الله عنه د دغه معاملې او سودا په باره کې قرآن مجيد هم نازل سو چې د قيامت تر ورځې به ويل کيږي، الله جل جلاله فرمايي:

﴿وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَشۡرِي نَفۡسَهُ ٱبۡتِغَآءَ مَرۡضَاتِ ٱللَّهِۚ وَٱللَّهُ رَءُوفُۢ بِٱلۡعِبَادِ ﴿٢٠٧﴾﴾ [البقرة: ٢٠٧]

يعني: د خلکو څخه ځيني هغه څوک دي چې خپل نفس د الله جل جلاله د رضاء غوښتلو دپاره خرڅوي، يعني: د الله دپاره ترځان او مال تيرېږي او الله جل جلاله پر خپلو بندګانو ډېر مهربان دی.

بيا نو عمر فاروق بن الخطاب رضي الله عنه هجرت وکړی او د ده هجرت په ښکاره سره ؤ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ښکاره سره بل هيڅا هجرت نه دی کړی بېله عمر بن الخطاب رضی الله عنه څخه، هر چا چي به هجرت کاوه قريشو به منعه کاوه او را ګرځاوه مګر حضرت عمر فاروق رضی الله عنه چي د هجرت إراده وکړه خپل ځان يې د هجرت او سفر دپاره تيار کړی، هغه بوده چي د ده د هجرت دپاره ؤ پر هغه يې اوبه او خواړه بار کړل خپله اسلحه يې ور سره واخيستل نو کعبې شريفي ته ورغلی غواړي چي طواف وکړي، قريش هم شا وخوا د خپلو مجلسو په ځايو کي ناست دي حضرت عمر رضی الله عنه چي د طواف په وخت کي د قريشو پر مجلس ورسي نو ورته وايي: مخان مو پرته سه زه په هجرت رهي يم، هر څوک چي غواړي چي ښځه يې کُنډه او اولاد يې يتيم سي د دغي شېلې شا ته دي پسي راسي، هغه چي په تاسي کي قوت او طاقت لري هغه دي پسي را سي، هيڅوک نه سو پسي رهي، دا هغه عمر ؤ چي الله جل جلاله د رسول الله ﷺ د دعاء په سبب په ده سره اسلام قوي او معزه کړی، حضرت عمر رضی الله عنه هغه يواځنۍ شخص دی چي په ښکاره سره يې هجرت کړی دی.

وروسته اصحاب کرامو يو په بل پسي هجرت کاوه، رسول الله ﷺ هم د هجرت دپاره ځان آماده کړی ؤ خو د الهي امر انتظار يې کاوه چي کله به په هجرت سره امر ورته وسي، ابوبکر الصدّيق رضی الله عنه و رسول الله ﷺ ته ورغلی او د هجرت اجازه يې غوښتل خو رسول الله ﷺ ورته و ويل: انتظار وکړه ښايي الله جل جلاله تا لره ملګری پيدا کړي، ابوبکر رضی الله عنه هم انتظار کوي مګر نه پوهېږي چي ملګری به يې څوک وي خو د زړه غوښتنه يې دا ده چي رسول الله ﷺ يې ملګری وي مګر متأکّد او يقيني نه دی، د رسول الله ﷺ تر دغه خبري د مخه ابوبکر رضی الله عنه يوازي د خپل ځان دپاره بوده، خواړه او د سفر لوازم برابر کړي وه مګر اوس ولاړی يو بل بوده او د دوهم نفر د سفر سامان يې هم برابر او تيار کړل، د خپل ځان او د ملګري د سفر آمادګي يې ونيول او د زړه غوښتنه يې دا ده چي په دغه سفر کي يې رسول الله ﷺ ملګری وي، پسله څه مو دې چي رسول الله ﷺ پر اصحاب کرامو تلوار کاوه چي ژر هجرت وکړی ابوبکر الصدّيق رضی الله عنه بيا و رسول الله ﷺ ته ورغلی او د هجرت اجازه يې وغوښتل، بيا هم رسول الله ﷺ ورته و ويل: انتظار وکړه ښايي الله عزوجل تا لره ملګری پيدا کړي، پسله څه وخته د دريېم وار

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره بيا و رسول الله ﷺ ته ورغلی او د هجرت اجازه غواړي مګر رسول الله ﷺ بيا هم ورته و ويل: انتظار وکړه ښايي الله جل جلاله تا لره ملګری پيدا کړي.

اوس نو د هر چا چې په وسه پوره وه چې هجرت وکړي هغو تولو هجرت وکړی بېله هغو کسانو چې د خپل قوم او اقرباوو له طرفه منعه کړه سوي وه، تر بَيعَةُ العَقَبَةِ الکُبریٰ دوې مياشتې او څو ورځې وروسته په مکه مکرمه کې د مسلمانانو څخه هيڅوک نه سوه پاته چې هجرت دې يې نه وي کړی بېله رسول الله ﷺ او ابوبکر الصدِّيق رضي الله عنه څخه چې دئ هم د رسول الله ﷺ په امر سره پاته وه او ځيني نور هم هغه کسان پاته وه چې مشرکانو په زور را ګرځولي وه، همدارنګه د رسول الله ﷺ کورنۍ او د ابوبکر الصديق رضي الله عنه کورنۍ پاته وه او حضرت علي رضي الله عنه چې د رسول الله ﷺ له کورنيه او اهل بيت څخه ؤ هغه هم پاته ؤ.

په دارالندوه کې د قريشو پارلماني شوری

کله چې د مکې مکرمې مشرکانو وليدل چې د رسول الله ﷺ ټول اصحاب د مکې مکرمې څخه و وتل خپلې ښځې او ماشومان يې د أوس او خزرج قبيلو ته ورسول، په دوی کې غم او تشويش زيات سو داسې تشويشونه ورته پيدا سوه چې په پخوا کې يې هيڅ په زړوکې نه ورګرځېدل، دوی په خپل مخ کې لوی او حقيقي خطر حس کړی، داسې خطر چې د دوی د بت پرستۍ او تجارت تعمير يې نړاوه، دوی په دې پوهېدل چې د رسول الله ﷺ په شخصيت کې د تاثير کولو عظيم قوت پروت دی، د ده په شخصيت کې پوره قيادت او ارشاد پروت دی، دا هم ور معلومه وه چې د ده ﷺ په اصحابو کې څومره ثبات او استقامت موجود دی او د ده ﷺ دپاره څنګه خپل ځانونه قربانوي او بيا يې د أوس او خزرج قبيلې تر نظر وايستلې، چې هغه هم د قوت او اسلحې خاوندان دي او د هغو مشران ډېر پوه او هوښياران دي، په هغو کې د صلحې عواطف پراته دي او هغه غواړي چې د خپلو منځو څخه هغه حِقد او عداوت وغورځوي کوم چې دغه ډېر اوږده پسې کلونه يې دوی په جنګو مشغوله کړي وه، پردې سربېره قريشو ته د مدينې منورې استراتيجې موقعيت هم ور

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلوم ؤ چي شام ته د قريشو د قافلو د تېرېدلو لار مدينه منوره ده او اهل مکې د شام سره په يوه کال کي د دوه نيم لکو د سرو زرو دينارو تجارت درلودی، دا يوازي د مکې مکرمې تجارت ؤ بېله هغه تجارته چي د طائف او نورو منطقو خلکو پر دغه لار کاوه او دا معلومه خبره ده چي د قريشو تجارت د دغي لاري پر أمن او امان موقوف ؤ.

اوس نو که مسلمانان او اسلامي دعوت يثرِب د ځان مرکز وګرځوي او د هغه ځای خلک د قريشو پرضد و درېږي قريش د دغه ټولو خطرو سره مخامخ دي، قريش په بېره او خطر کي سوه نو په يوه داسي کاميابه لارپسي ګرځي چي دغه لوی خطر له ځانه څخه دفعه کړي، هغه خطر چي منبع او مصدر يې د دعوت بيرغ پورته کوونکی محمّد ﷺ دی، دلته نو د کفر مشر او د دې امت فرعون ابوجهل حرکت وکړی چي د ده د هلوځلو په نتيجه کي د بعثت د (۱۴) کال د صفري پر (۲٦) تاريخ د پنجشنبې په ورځ چي د (٦۲۲) ميلادي کال د سپتمبر د مياشتي (۱۲) تاريخ ؤ او د عقبهٔ الکبرٰی د بيعت څخه تقريبًا دوه نيمي مياشتي تيري سوي وې، د دغي ورځي په سهار کي او په دار الندوه کي د قريشو هغه تاريخي او خطرناکه ټولنه يا اجتماع جوړه سوه، دې ټولني ته د قريشو د قبائلو ټول رئيسان حاضرسوه! چي يوه داسي نقشه جوړه کړي چي ډير ژر د دعوت بيرغ اخيستونکی محمّد ﷺ له منځه يوسي او د دغه ربّاني نور مرکز د همېش دپاره له دنيا څخه فلج او نيستي کړي، د دغه خطرناکه پارلماني مجلس او ټولني هغه بارِز او برجُسته شخصيات د قريشو دغه مشران وه:

۱ ـ ابوجهل بن هشام، چي د بني مخزوم د قبيلې رئيس ؤ.

۲ ـ جُبَير بن مطعم، طُعَيمه بن عدي، حارث بن عامر،
چي د بني نوفل د قبيلې رئيسان وه.

۳ ـ شيبه او عُتبه د ربيعه زامن، ابوسفيان بن حرب،
چي د بني عبد الشمس د قبيلې رئيسان وه.

۴ ـ نضر بن الحارث، چي د بني عبدالدار د قبيلې رئيس ؤ.

۵ ـ ابوالبختري بن هشام، زُمعه بن الاسود، حکيم بن حزام،
چي د بني أسد د قبلې رئيسان وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦ـ نبیه او منبه د حجاج زامن، چې د بني سهم د قبیلې رئیسان وه.
٧ـ اُمیه بن خلف، چې د بني جُمح د قبیلې رئیس ؤ.

قریشو سره و ویل چې په دې اجتماع او مشوره کې به د بني هاشم، بني مطلب او بني عبد مناف څخه هیڅوک نه وي موجود، حتّی هغه کسان چې د دوی سره دوستي او قرابت لري هغه به هم نه وي موجود او هغه کسان چې د اهل یثرِب سره قرابت او دوستي لري هغه به هم دغې ټولنې ته نه راځي، داسې تدبیر او نقشه یې جوړه کړه چې هغه کسان یې هم دغه مجلس ته د را تګ څخه منعه کړل کوم چې د مسلمانانو سره یې لږ اړیکې او قرابتونه درلودل یا یې پر هغو زړه سوی درلودی، ابوجهل غوښته چې دا سِر او راز تر هغو پټ وساتې تر څو چې د اسلام او مسلمانانو په باره کې هغه آخرنی فیصله راوزي او عملي کېږي، دا اجتماع په دارالندوه کې جوړه سوه، هغه دارُالندوه چې قُصی بن کلاب د قریشو لوی نیکه جوړه کړې وه او د قریشو پارلمان بلل کېدی چې موږ یې د مخه بیان درته کړی دی.

نو د مشرک قریشو ټول هغه مشران چې د اسلام او رسول اللهﷺ سرسخته دښمنان وه په دغه اجتماع کې سره یو ځای سوه.

په دغه وخت کې چې دوی سره یو ځای دي یوه نفر دروازه وټکول، قریشو چې وکتل ښه معتبره شیخ دی چې د اهل نجد یا نجدیانو لباس یې اغوستی دی، رسول اللهﷺ د هغه په باره کې فرمایي: هغه شیطان ؤ او د کفارو دغه مجلس او مشورې ته د بشر په شکل او لباس حاضر سو غوارې چې د دوی سره په دغه خطرناکه موضوع کې مرسته وکړي، قریشو ورته ویل: څوک یې؟ ده ویل: د اهلِ نجد څخه یو شیخ یم ستاسې د دغې مشورې په مقصد خبر سوم راغلم چې ستاسې خبرې واورم او ممکن په دغه باره کې نظر درکړم او نصیحت درته وکړم، دوی ویل: ډېر ښه راسه، شیطان هم ورغلی د قریشو په مجلس کې ور سره کښېنستی، اوس نو مشورې شروع سوې چې څه باید وکړو؟ هر یو ژور او عمیق فکر وهې چې داسې نقشه جوړه کړي چې په هغه کې باید د اسلام او مسلمانانو کارپای ته ورسیږي، ډېرې خبرې وسوې او هر یو خپله رأیه وراندې کوي چې په دې جمله کې ابو الأسود و ویل: محمّدﷺ به له وطنه فراره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړو، داسي نه چي په جزيرةُ العرب کي په يوه ځای کي و اوسيږي يا! بلکل د جزيرةَ العرب څخه به يې وباسو ډير ليري ځای ته به يې فراره کړو بيا نو هرځای ته چي ولاړی او هرڅه چي ورته پيښه سوه، موږ به دلته خپل کارونه د پخوا پر قسم جوړ او برابر کړو، په خپل منځ کي به د پخوا پر شکل بيرته سره يو مُتی سو، نجدي شيخ و ويل يا والله! دا صحي فکر نه دی آيا تاسي د هغه ښې او خوږې خبري نه اوری کومي چي د خلکو پر عقلو غالبه کيږي؟ هر ځای د ځان دپاره ملګري او تابع خلک پيدا کولای سي، بيا به هغه خپل ملګري سره را ټول کړي او پر تاسي به راسي هرڅه چي يې زړه غوښته هغه به درسره وکړي دا فکر نه دی صحي بله معقوله رأيه و واياست.

ابوالبختري بن هشام و ويل: زما په فکر محمّد ﷺ د اوسپني په قفس کي بندي کړی د قفس دروازه پسي بنده کړی او بيا نو د هغه څه انتظار باسی چي د ده و امثالو ته په پخوا کي وريښښ سوي دي، يعني: آخر په دغه قفس کي مري، نجدي شيخ او ابوجهل و ويل: دا فکر نه دی صحي که يې بندي هم کړی د ده خبري به له هغي بندي دروازې څخه د ده ملګرو ته و رسيږي او ملګري به يې په يوه وار درباندي راتوی سي دئ به هم درڅخه خلاص کړي او تاسي به هم مغلوبه کړي، دا صحي نظر نه دی په بله رأيه پسي وګوری، پسله هغه څخه چي پارلمان دغه دوې مشورې رَد کړې يوه بله توره او منحوسه رأيه ور وړاندي سوه چي پر هغه رأيه د پارلمان ټولو اعضاوو موافِقه رأيه ورکړه، چي دغه رأيه د مکې مکرمې د لوی مجرم او د اسلام دښمن ابوجهل بن هشام له طرفه وړاندي سوه، ابوجهل ملعون و ويل:

ښه طريقه او نقشه زما سره ده، داسي نقشه چي تاسي يو هم هغه ته نه سی رسېدلای، خلکو ويل: هغه څه شي او څنګه نقشه ده؟ يا ابا الحکم! ابوجهل و ويل: د قريشو د هر ښاخ څخه به يو يو قوي او غښتلی ځوان را وباسو او بل هر قوم چي په مکه کي اوسيږي د هغو څخه به هم يو يو قوي ځوان را وباسو، دغو ځوانانو ته به تېرې توري په لاس ورکړو ټوله دي په يوه وار د تورو واري پر وکړي او و دی يې وژني، دئ به و وژل سي او موږ به ځني فارغه سو او دا به هم نه سي معلومه چي د چا په واري و وژل سو، بيا نو که بني هاشم يا بني عبد مناف د ده بدله اخيستل د ټولو قريشو او ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

قومو سره نه سي جنګېدلای ځکه د ده وینه پر ټولو قومو و وېشل سوه نو دوی به په دیت راضي سي او موږ به دیت ورکړو، نجدي شیخ و ویل: دا صحي فکر دی، ابوجهل ملعون داسي طریقه او نقشه جوړه کړه چي د شیطان سره هم دا فکر نه ؤ ورسره، نو ابوجهل د اسلام او مسلمانانو په دښمني کي تر شیطان هم خبیث ؤ، د قریشو ټولو مشرانو پر دغه ظالمانه فکر او نقشه اتفاق وکړی او د دغه اتفاق د عملي کولو دپاره یې فوري تصمیم ونیوی چي دا کار به ډېر ژر سر ته رسوو، بیانو د قریشو مشران خپلو کورو ته ولاړل.

د رسول الله ﷺ هجرت

کله چي د رسول الله ﷺ د وژلو نقشه د رأیو په اتفاق تصویب سوه د الله جل جلاله له طرفه و رسول الله ﷺ ته جبریل علیه السلام راغلی او رسول الله ﷺ یې د قریشو دغه د غدر په عمل خبر کړی او ورته ویې ویل چي: الله جل جلاله د هجرت اجازه درته وکړه او د هجرت وخت یې هم در معلوم کړی او ویل: الله جل جلاله فرمایي: نن شپه پر هغه خپل بستر مه بیدېږه کوم چي ته پر بیدېدې، اوس نو رسول الله ﷺ د هجرت دپاره تیاري او آمادګي نیسي نو د دغې ورځي په غرمه کي رسول الله ﷺ د ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه کور ته د هجرت د نقشې جوړولو دپاره ورغلی، حضرتِ عائشه رضی الله عنها وایي: موږ په غرمه کي د ابوبکر رضی الله عنه په کور کي ناست ؤ چي یو چا و ابوبکر رضی الله عنه ته و ویل: هغه دی رسول الله ﷺ چي مول یې وهلی یا مخ یې پټ کړی دی راغلی، دا داسي وخت ؤ چي رسول الله ﷺ هیڅکله په دغه وخت کي زموږ کور ته نه راتلی (هو رسول الله ﷺ کله ناکله د ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه کور ته ورتلی مګر په داسي وخت کي چي غرمه او شدیده ګرمي دي وي نه ورتلی) حضرتِ عائشه رضی الله عنها وایي: عادتًا رسول الله ﷺ په دغسي وخت کي زموږ کور ته نه راتلی نو ابوبکر رضی الله عنه و ویل: زما مور او پلار دي تر ده قربان وي په دې وخت کي نه دی راغلی مګر د یوه مهم کار دپاره.

حضرتِ عائشه رضی الله عنها وایي: رسول الله ﷺ راغلی او کور ته یې د داخلېدلو اجازه وغوښتل اجازه ورکول سوه او کور ته را داخل سو، د ابوبکر رضی الله عنه سره په کور کي اسماء

(c) ketabton.com: The Digital Library

او عائشه رضي الله عنها چې د ابوبکر رضي الله عنه لوڼې دي ور سره وې، رسول الله ﷺ ورته و ویل: دغه خوک چې ستا سره دي دباندې یې وباسه (د هجرت کار دومره په پټه سره کېدی چې ابوبکر رضي الله عنه ته وایي لوڼې دي دباندې وباسه، سره له دې چې اسماء او عائشه دواړې مسلمانانې دي بیا هم رسول الله ﷺ وايي: دباندې دي ووزي) ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه و ویل: یا رسولَ الله! زما مور او پلار دې تر تا قربان وي دا ستا کورنۍ ده څه نه پېښېږي، رسول الله ﷺ و فرمایل: یا ابا بکر! ما ته د هجرت اجازه راکړل سوه، ابوبکر رضي الله عنه و ویل: یا رسولَ الله ملګرتیا؟ یعني: زه دې په دې سفرکې ملګری یم؟ رسول الله ﷺ ویل: هو یا ابا بکر! ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه په ژړا سو او ډېر شدید یې وژړل، دا د خوشالۍ ژړا وه، حضرت عائشه رضي الله عنها وايي: ما تر دغه ورځې د مخه څوک نه ؤ لیدلی چې له خوشالیه دې ژاړي عادتاً انسان له غمه ژاړي، مګر ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه په دغه ورځ له خوشالیه ژړل او د خوشالۍ سبب یې دا ؤ چې په هجرت کې د رسول الله ﷺ ملګری دی، دلته د ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه په کورکې د هجرت دپاره پوره نقشه جوړه او وخت وټاکل سو، رسول الله ﷺ خپل کور ته ولاړی او د شپې د را تګ په انتظار دی، خو هلته یو کار ؤ چې رسول الله ﷺ باید تر هجرت د مخه عملي کړی وای چې هغه د امانتو کار ؤ، څنګه د امانتو کار؟ هغه داسې:

څرنګه چې په هغه وخت کې بانکونه نه وه نوکه به چا قیمتي شیان درلودل او دئ به په سفر تلی یا به یې د هغه شي د ساتلو دپاره ځای نه درلودی نو به یې دغه قیمتي شیان د یوه داسې چا سره د امانت پر ډول اېښوول چې په هغه چا به یې اعتبار او باور درلودی او دغه امانتونه تر هر چا د رسول الله ﷺ سره ډېر پراته وه ځکه چې دئ ﷺ صادق الأمین ؤ.

او دغه امانتونه کفارو ورته ایښوول حال دا چې دغو کفارو آزارونه هم ورکول، د ده ﷺ سره یې عقیدوي مخالفتونه هم درلودل خو د امانتو په باره کې یې تر هر چا پر ده ﷺ ډېر باور او اعتماد درلودی، نو ځکه د رسول الله سره ډېر قیمتي شیان د امانت پر قسم پراته وه، اوس چې رسول الله ﷺ ته د هجرت اجازه وسوه او دئ ﷺ نه غواړي چې دغه امانتونه ضائع سي هر شئ باید خپل مالک ته ورسېږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو يې دغه امانتونه حضرت علي ﷺ ته ور وښوول، چې دغه شئ د فلاني او دا شئ د فلاني دی، د ټولو امانتو مالکان يې ور وښوول او ويل: زما تر تګ وروسته به دغه امانتونه خپلو خاوندانو ته ورسوې او بيا يې علي ﷺ ته و ويل: چې ته به نن شپه زما په بسترکي بيده سې.

مګر د مجرم قريشو مشرانو ټوله ورځ په دې کي تېره کړه چي هغه خپله مجرمانه او خاينانه فيصله کومه چي د دارُالندوه په پارلماني غونډه کي سهار تصويب سوې وه په عمل کي اجراء کړي، کله چي شپه سوه رسول الله ﷺ په خپل کورکي دی او هغه ځوانان چي قريشو د رسول الله ﷺ د وژلو دپاره را ټول کړي وه هغه هم د شپې راغله او د رسول الله ﷺ پر کور را وګرځېدل کوريې محاصره کړی خاصتاً د کور دروازې ته ډېر متوجه دي، دا يې قصد او اراده ده چي رسول الله ﷺ له کوره را ووزي دوی ټول په يوه وار حمله پر وکړي، د دغو ځوانانو د ډلي د إداره کولو دپاره د قريشو د مشرانو څخه يوولس نفره رئيسان وټاکل سوه، چي د دغه مجرم حرکت څارنه وکړي او د دغو رئيسانو نومونه په داسي ډول سره دي:

١ – ابوجهل بن هشام. ٢ – حکم بن أبي العاص. ٣ – عُقبه بن أبي معيط،
۴ – نضر بن الحارث. ۵ – أميه بن خلف. ٦ – زُمعه بن الأسود،
٧ – طُعيمه بن عدي. ٨ – ابولهب. ٩ – أبئ بن خلف.
١٠ – نبيه بن الحجاج. ١١ – د ده ورور منبه بن الحجاج.

د مشرک قريشو دا ټينګ يقين وُ چي دغه مجرمانه عمل مو خامخا کاميابه کيږي تر داسي اندازې چي ابوجهل خبيث په فخر او غرور سره و دريدی او خپلو محاصره کوونکو ملګرو ته يې د پسخند پر قسم و ويل: محمّد داسي فکر او خيال کوي: که تاسي د ده متابعت وکړی د عربو او عجمو پاچهان به سی او پسله مرګه به بيا را ژوندي سی او هلته به تاسي لره داسي باغونه وي لکه د شام او اُردن او که تاسي د ده متابعت ونه کړی په دې دنيا کي به مو حلال کړي او بيا به پسله مرګه را ژوندي سی او هلته به بيا تاسي لره اور وي چي په هغه کي به سوځل کېږی.

ابن اسحاق رحمه الله وايي: د دغه جُرم د عملي کولو وخت يې تر نيمي شپې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته تاکلی ؤ نو تول ویښ وه او هغه د صفر د لحظې په انتظار وه، مګر الله جل جلاله پرخپله إراده غالب او قادر دی د مځکي او آسمانو امر د ده عزوجل په قدرت کي دی هرڅه چي د رب العزت سبحانه وتعالی إراده وي هغه کیږي، دئ جل جلاله خلک ساتلای سي خو د ده عزوجل له عذابه هیڅوک نه خپل ځان او نه بل څوک ساتلای سي، الله جل جلاله په دغه شپه هغه کار وکړی چي بیا په وروسته کي خپل رسول ﷺ ته فرمایي:

﴿وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ ۚ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ ۖ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ ﴿٣٠﴾﴾. [الأنفال:۳۰]

یعني: اې محمّده! ﷺ هغه وخت یاد کړه چي ستا سره هغو کسانو چي کافران سوي دي چم او فرېب کاوه، یعني: تا ته یې د دې دپاره چم جوړاوه چي تا بندي کړي، یا دي ووژني، یا تا له مکې څخه فراره کړي او دوی دغه مکر او فریب ستا سره په پټه کاوه، خو دغه د دوی د فرېب جزاء الله جل جلاله ورکوي او الله جل جلاله د فرېب ښه جزاء ورکوونکی دی.

په دغه آیات شریف کي الله جل جلاله خپل رسول ﷺ ته دغه د دارُ الندوه د مشورې بیان کړی دی او بیا یې د رسول الله ﷺ د خلاصون اطمینان ورکړی دی.

خیر کفار د نیمي شپې په انتظار دي خو د مخه تر وخت یوه له دغو ځوانانو غوښتل چي تر دېواله ورواوړي او دننه کور ته ورسي، په دغه وخت کي د کور له طرفه یوې ښځي رغ پر وکړی، نفر بیرته را وګرځېدی او بیا دغو ځوانانو په خپل منځ کي سره وویل: که عرب په دې خبر سي چي موږ پرخپلو ښځو دننه په کورو کي حمله کوو دا به زموږ دپاره ابدي شرم او پیغور وي، دا عیب دی چي په یوه کور کي ښځه وي او موږ ورننوزو، نو موږ به دلې انتظارکوو تر څو چي محمّد ﷺ را وزي خو کور ته به نه ورځو، پر دغه خبره یې اتفاق سو نو څکه دننه کور ته نه ورغله.

سبحان الله! دا هغه جاهل عرب وه چي ژوندي انسانان یې ښخول او دغه یې د کورو د حرم مراعت او احترام ؤ، غواړي چي د الله رسول ﷺ و وژني مګر کور ته دننه نه ورځي، خو بالمقابل د نن ورځي د هغو کسانو په عمل بشریت شرمیږي! چي دوی خپل ځانونه په نړۍ او جهان کي د علم او پوهي استادان بولي او ځانونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بشر د حقوقو بیرغ پورته کوونکي بولي، د ښځو د حقوقو په نارو خو یې د غاړي رګونه وشکېدل او په عین حال کې د دوی په دې هیڅ پروا نه کیږي چي په یوه داسي کور ورننوزي چي هلته ېېله ښځو بل هیڅوک هم نه وي او چي زړه یې غواړي هغسي وکړي، کورونه محاصره کړي د کورو خاوندان وتړي او بیا د خپلو شیطاني خواهشاتو د پوره کولو دپاره ښځي بې عفته کړي، دا د نن ورځي د علم او پوهي د پروفیسرانو عمل دی او هغه د بُت پرستو جاهلانو عمل ؤ اوس یې تاسي سره مقایسه کړی.

خیر دغه ځوانان د کور د دروازې سره د رسول الله ﷺ د راوتلو انتظار کوي، په دغه خطرناکه وخت کي رسول الله ﷺ و علي بن أبي طالب رضی الله عنه ته و ویل: ته زما په بستر کي پرېوزه او دغه زما زرغون حضرمي پټو دربانديي واچوه او بېغمه بیده سه (دا هغه پټو ؤ چي رسول الله ﷺ به همېشه په دغه پټو کي بیدېدی) او ویل: تا ته له دویه داسي شئ نه پیښیږي چي ستا دي نا خوښه وي، بیا نو رسول الله ﷺ دروازه خلاصه کړه او له کوره و وتی، کفار دکور د دروازې سره ولاړ دي رسول الله ﷺ د دوی مخ ته او د دوی په منځ کي تېرسو دوی نه لیدی، دا د الله جل جلاله ساتنه او الهي معجزه وه چي دوی نه سواې لیدلای او رسول الله ﷺ د راوتلو په وخت کي د سورة یٰسٓ دغه آیاتونه ویل:

﴿یسٓ ﴿۱﴾ وَٱلۡقُرۡءَانِ ٱلۡحَكِيمِ ﴿۲﴾ إِنَّكَ لَمِنَ ٱلۡمُرۡسَلِينَ ﴿۳﴾ عَلَىٰ صِرَٰطٖ مُّسۡتَقِيمٖ ﴿۴﴾﴾

ترخو د الله جل جلاله دې قول ته ورسېدی چي فرمايي:

﴿وَجَعَلۡنَا مِنۢ بَيۡنِ أَيۡدِيهِمۡ سَدّٗا وَمِنۡ خَلۡفِهِمۡ سَدّٗا فَأَغۡشَيۡنَٰهُمۡ فَهُمۡ لَا يُبۡصِرُونَ ﴿۹﴾﴾

رسول الله ﷺ د دوی په منځ کي تیرېږي او دوی یې نه ویني، رسول الله ﷺ په دغه هم کفایت و نه کړی بلکه د مځکي خخه به یې خاوري را اخیستې او د هر یوه پر سر یې جلا جلا وراچولې او یوه هم و نه لیدی.

الله جل جلاله خپل رسول ﷺ په دغه طریقه سره د کفارو د لیدلو څخه پټ کړی.

رسول الله ﷺ له خپله کوره را و وتی او د ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه کور ته ورغلی او ځوانان هلته د رسول الله ﷺ د کور مخ ته د صِفر د لحظې په انتظار ولاړ دي.

بیا نو رسول الله ﷺ او ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه د کور د شا له دروازې یا دربچې څخه.

(c) Kitabtoon.com: The Digital Library

و وتل او د يمن پر طرف رهي سوه، که څه هم مدينه منوره د مکې مکرمې د شمال و طرف ته واقع ده خو دوی د جنوب پر طرف حرکت وکړی، دا په دې سبب چي د هجرت کاروانه په ډير پټ او سرّي ډول سره وسي او پر قريشو لار ورکه سي نو خود د جنوب او يمن پر طرف رهي سوه.

هلته هغه محاصره کوونکي ځوانان د ناکامۍ د وخت انتظار کوي، شپه ډېره تېره سوه د ځوانانو پر چهرو کرار کرار د نا اميدۍ او ناکامۍ علامې ښکاره کېږي، په دغه وخت کي يو سړئ راغلی چي د دوی د ملګرو څخه نه ؤ او وې ليدل چي ځوانان د رسول الله ﷺ د کور د دروازې سره ولاړ دي.

سړي پوښتنه وکړه چي د څه شي انتظار کوی؟

ځوانانو ويل: د محمّد ﷺ د راوتلو.

سړي ويل: خراب او برباد سواست په والله هغه ستاسي مخ ته تېر سو او ستاسي پر سرو يې خاوري هم درواچولې او په خپل کار پسي ولاړی.

دوی ويل: په والله موږ نه دی ليدلی او د خپلو سرو څخه د خاورو په ايسته کولو مشغوله سوه، خو بيا هم ځوانانو د دروازې تر چاکو ورته وکتل وې ليدل چي هغه دی په بستر کي يو څوک پروت دی ويل: والله دا محمّد دی چي بيده دی او نور هم انتظار ورته کوو، د دې امکان ؤ چي دغه ځوانان د دغه بستر پر نفر حمله وکړي ځکه د دوی دا يقين ؤ چي دا محمّد ﷺ دی.

حال دا چه په دغه بستر کي حضرت علي رضي الله عنه پروت ؤ او هغه خپل ځان د رسول الله ﷺ دپاره فدايي کړی ؤ، ځکه په دغه بستر کي بيدېدل لوی خطر دی او دا کار لويه قرباني او فدا کاري ده، نو خود و علي رضي الله عنه ته په اسلام کي اول فدايي ويل کيږي ځکه چي د رسول الله ﷺ په عوض او بدل کي يې خپل ځان مرګ ته سپارلی ؤ، دئ د هغه چا په بستر کي پروت دی چي د هغه د وژلو حکم د قريشو ظالمو مشرانو او مشرکِ پارلمان صادر کړی دی، په دغسي بستر کي پرېوتل لويه فداکاري او قرباني ده.

څه وخت چي تېر سو ځوانانو نور صبر نه سوای کولای دروازه يې و ټکول او آخر يې په زور خلاصه کړه، دننه چي ورغله علي رضي الله عنه مخ لڅ کړی ځوانان په حيرت کي پاته

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوه چي دا خو رسول الله ﷺ نه دی نویې د علی رضی الله عنه څخه د رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه، هغه ویل: زه نه یم په خبر دلته نسته، ځوانانو کور ویلتی او رسولُ الله ﷺ یې نه کړی پیدا، په مکه مکرمه کي ډیر ژر خبر نشر سو چي محمّد ﷺ هجرت کړی دی.

له کوره تر غارِ ثوره پوري

د بعثت په څوارلسم کال د صفري د میاشتي په (۲۷) تاریخ چي د (۶۲۲) عیسوي کال د سپتمبر د میاشتي د (۱۲ - ۱۳) تاریخ سره برابریږي رسول الله ﷺ د شپې له خپله کوره ووتی او د خپل وفاء داره ملګري ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه کور ته ورغلی او د مخه تر دې چي سهار سي دوی دواړه د ابوبکر الصدیق رضی الله عنه د کور د شا له دروازې څخه په تلوار و وتل، څرنګه چي رسول الله ﷺ پوهېدی چي قریش به د دوی په طلب او پیدا کولو کي ډیر کوښښونه وکړي او هغه لار چي تر هر څه د مخه به و هغې ته ډیر متوجه وي هغه د مدینې منورې عمومي لار ده چي د مکې مکرمې د شمال و طرف ته وه، نو رسول الله ﷺ هغه لار پرېښوول او د هغې پر عکس د مکې مکرمې د جنوب پر طرف پر هغه لار رهي سو چي د یمن و طرف ته تله، ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه یو مولی درلودی (مولی هغه مریي ته ویل کیږي چي د خپل مالک له طرَفه آزاد سوی وي یعني: پخوایې مریئ ؤ او اوس یې آزاد کړی دی) نو ابوبکر رضی الله عنه دغه خپل مولی ته چي عامر بن فُهَیره نومېدی، وویل: په مورِ پسي پسونه را رهي کړه، رسولُ الله ﷺ او ابوبکر رضی الله عنه رهي دي او تر شا پسونه په پسې دي، دا ولي؟ دا د دې دپاره چي د دوی د قدمو آثار او علامې ورکي سي، داسي پل او نښانه نه سي پاته چي څوک و وایي: دلته نفر تللي دي، د هجرت کار ډیر پټ او په سرّي ډول سر ته رسیږي، رسولُ الله ﷺ او ابوبکر رضی الله عنه پردې لار تقریبًا پنځه میله مخ ته ولاړل ترڅو چي یوه غره ته و رسېدل چي دغه غره ته جَبَلِ ثور ویل کیږي دغه غر ډیر لوی او لوړ غر دی ډیري ډبري او لاښونه لري، دغه غره ته ختل ډیر سخت او مشکل دي خو دوی په شپه کي په ډیر تکلیف او زحمت سره دغه غره ته وختل ترڅو هغه غار ته ورسېدل چي تقریبًا د غره په سر کي ؤ او غارِ ثور ورته ویل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غارِ ثور واقعې

کله چې دوی غار ته ورسېدل ابو بکرالصدّیق رضی الله عنه خپل مولی عامر بن فُهیره ته و ویل: ته ولاړ سه او زما کورنۍ ته خبر ورکړه چې مورږ چیري او په کوم ځای کې یو او بیا یې رسولُ الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! والله ته به غار ته نه ننوزې ترڅو چې زه تر تا د مخه نه یم ننوتلی، ځکه که په دغه غار کې یو ځیرونکی حیوان یا مار او لړم وه تر تا د مخه به ما ته تکلیف راکړي، نو اول ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه غار ته ننوتی، غارِ ثور د غره غار دی په غار کې یې وکتل هلته د غار په یوه طرف کې څو نور کوچني غارونه هم وه ابوبکرالصدیق رضی الله عنه خپل لُنګ ځیري کړی څو غاره یې د هغه لُنګ په ټوکرانو پټ کړه، خو دوه سوري یا غاره خلاص پاته سوه د هغو پر خوله یې خپله پښه کښېښوول او بیا یې رسول الله ﷺ ته و ویل: اوس نو غار ته را داخل سه، رسولُ الله ﷺ غار ته ور ننوتی پسله څه وخته یې سر د ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه پر ځنګانه کښېښاوه او بیده سو، پسله څه وخته له یوه غاره څخه یوه شي ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه پر پښه و واهه، خو ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه له دې بیري چې رسولُ الله ﷺ به را ویښ سي هیڅ حرکت و نه کړی خو له درده یې تر سترګو اوښکي را توی سوې چې هغه اوښکي یې د رسول الله ﷺ پر مبارک مخ ولوېدې، دا د صدیق اکبر صِدق او اخلاص ؤ او دا یې د رسولُ الله ﷺ پر ساتنه حرص ؤ، رسولُ الله ﷺ په دغه اوښکو را ویښ سو او ویل: څه درته پېښه ده؟ یا ابابکر! ده رضی الله عنه و ویل: زما مور او پلار دې تر تا قربان وي یو شي و وهلم، رسولُ الله ﷺ هغه د درد پر ځای خپلې مبارکي ناړې ومښلې، د ابوبکر رضی الله عنه له بدنه هغه درد ایسته سو او دوی دواړه په دغه غار کې درې شپې پټ پاته سوه، د جمعې شپه، د شنبې شپه او د یکشنبې شپه. (بیرته مکې مکرمې ته راسه)

کله چې د قریشو دا یقین سو چې رسول الله ﷺ د دوی د خبیثې نقشې په شپه د دوی له لاسه و وتی تر ټولو د مخه یې د حضرتِ علي رضی الله عنه په وهلو شروع وکړه او کعبې شریفې ته یې راوستی د څه وخت دپاره یې په دې سبب بندي کړی چې ګوندې د رسولُ الله ﷺ معلومات ځني حاصل کړي خو کله چې کفار د علي رضی الله عنه څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نا امیده سوه نو د ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه کور ته ورغله دروازه یې ور وټکول د ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه لور اسماء رضی الله عنها ورته را و وتل، ابوجهل ورته ویل: پلار دي چیرې دی؟ هغې ویل: نه یم خبره چې چیرې دی، ابوجهل خبیث پوه سو چې هغه هم د محمّد ﷺ سره تللی دی، نو یې یوه سخته چپلاخه ور سره کړه چې اسماء رضی الله عنها د دغې چپلاخې له زوره پر مځکه و لوېدل او د غوږ والئ یې و لوېدی، اسماء رضی الله عنها ورته و ویل: و شرمېږه د خلکو د وهلو نه یې ښځې وهې، ابوجهل هم په خپل ځان کې وشرمېدی چې ښځه وهې نو خود له دې ځایه بیرته نا امیده ولاړی.

ابوجهل د ښځې په وهلو شرمیږي خو د نن ورځې بشردوستان او د ښځو د حقوقو بیرغ پورته کوونکې د ښځو وهل او بې عزته کول د ځان همت او مړانه بولي!

څه وخت وروسته ابو قحافه د ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه پلار چې په سترګو ړوند ؤ د ابوبکر الصدیق رضی الله عنه کور ته ورغلی او د اسماء رضی الله عنها څخه یې پوښتنه وکړه چې پلار دې چیرې دی؟ اسماء رضی الله عنها و ویل: نه یم خبره، څرنګه چې ټول قریش پوهېدل چې دوی په هجرت تللي دي نو ابو قحافه و ویل: تاسې ته یې د خرڅ او مصرف دپاره یو شئ در پرې اېښی دی؟ اسماء رضی الله عنها د دې دپاره چې خپل نیکه ته اطمینان ورکړي ولاړه سوه او په هغه کڅوړه کې یې ډبرې را وړې کومه چې ابوبکر رضی الله عنه په هغه کې پیسې اېښوولې، هغه کڅوړه یې ابو قحافه ته ونیول او ویل: دغه یې را پرې ایښې دي، ابو قحافه چې په سترګو ړوند ؤ او شئ یې نه لیدی پر کڅوړه یې لاس تېر کړی د ده په خیال زر ورغله ځکه د هغه وخت پیسې زر وې، ویل: که یې دا در پرې ایښي وي دا خو ډېر شئ دی حال دا چې ابوبکر رضی الله عنه په کور کې څه نه وه پرې ایښي، خپل مال او دارایي چې پنځه شپږ زره درهمه کېدل هغه یې ټول د دې دپاره ور سره اخیستي وه چې د هجرت په لار کې یې د رسولُ الله ﷺ د ضرورت په وخت کې مصرف کړي.

ابوبکر رضی الله عنه ته رسول الله ﷺ تر خپل اولاد د مخه او نژدې ؤ ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه هغه خوک دی چې بیا په وروسته کې په مدینه منوره کې رسولُ الله ﷺ د مجاهدینو د مرستې دپاره د صحابهٔ کرامو څخه د مرستې یا کومک پر قسم مال وغوښتی هر چا یو څه را وړل خو ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه خپله ټوله دارایي خپل ټول مال هر څه چې یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

درلودل ټول يې را وړه و رسول الله ﷺ ته يې کېښوول، ځرنګه چي رسول الله ﷺ ته د ده ژوند او دارايي ور معلوم وه پوه سو چي ده خپل ټول مال را وړی دی نو يې پوښتنه ځني وکړه چي د خپل اهل او کورنۍ دپاره دي څه پرېښوول؟

ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه وويل: هغوته مي الله او رسول الله پرېښوول.

خير د قريشو دا يقين سو چي محمّد ﷺ او ابوبکر رضي الله عنه په هجرت تللي دي جنون او ليونتوب ورته پېښ سو سمدستي يې يوه اضطراري غونډه يا جلسه جوړه کړه او په هغه کي يې دا فيصله وکړه چي ټول هغه کارونه به عملي کوو چي د دغو دوو نفرو د نيولو دپاره زموږ مرسته او کومک کوي، اول خويې ټولي هغه لاري چي د مکې مکرمې څخه دباندي وتلې تر مسلح مراقبت يا څارني لاندي ونيولې، نوري ډلي يې هم جوړي کړې چي تر مکې مکرمې دباندي ووزي او شا و خوا په دوی پسي وګرځي، د قريشو مشرانو دا اعلان هم وکړی: که چا محمّد ﷺ مړ يا ژوندئ راوستی هغه ته (۱۰۰) اوښان په انعام او جائزه کي ورکوو، سل اوښه انعام په هغه وخت کي لويه سرمايه وه نو ټولو خلکو د رسول الله ﷺ په پلټنه او پيدا کولو شروع وکړه، پياده او سپاره خلک پسي ګرځي او هر يو ډېر زيات کوښښ کوي چي محمّد ﷺ پيدا کړي، په غرو او شېلو کي ګرځي خو د رسول الله ﷺ او د هغه د ملګري هيڅ اثر نسته، د مکې مکرمې ځينو خلکو د جبلِ ثور پر طرف پلټنه شروع کړه او هلته پسي ګرځي هر ځای چي يې وکتل دوی يې نه کړه پيدا خو د مشرکانو څخه يوه نفر وويل: دلته په دغه غره کي يو غار هم سته.

کفار د غار و طرف ته رهي سوه مګر د غار پر شا وخوا هيڅ داسي علامه نسته چي دلته دي څوک راغلي وي خو بيا هم کفار تر غاره پوري ورغله او د غار په خوله کي و درېدل، اوس نو دلته روايتونه مختلف دي څوک وايي: الله جل جلاله د غنو په واسطه د غنو ځالګۍ د غار پر خوله واچولې او ځيني روايتونه وايي چي د غار په خوله کي کوتره وه چي هګۍ يې اچولي وې او پرخپلو هګيو پرته وه، چي دغه دواړه پردې دلالت کوي چي نه دلته څوک سته او نه څوک راغلي دي خو دغه روايتونه ضعيفه دي صحي روايت هغه دی چي په صحيح البخاري کي يې امام بخاري رحمه الله روايتوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبحان الله! دغه کفار د غار تر خولې پورې راغله او د غار په خوله کې ولاړ دي غار هم لوی او اوږد غار نه دی که یوه له دغو کفارو دننه غار ته صحې کتلې وای دوی به یې لیدلې وای، که څه هم د غنو ځالې موجودې وای بیا یې هم دوی لیدلای سوای، خو هغه واقعې شئ چې پېښ دی هغه دا چه کفار د غار تر خولې پورې راغلي دي په محمّد ﷺ پسې ګرځي، سل اوښه جائزه او انعام غواړي، اوس د غار په خوله کې ولاړ دي او خبرې کوي مګر یو هم ځان ته دا تکلیف نه ورکوي چې یو وار دننه غار ته ورننوزي، په بخاري شریف کې حدیث دی چې ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه وايي: زه د رسول الله ﷺ سره په غار کې وم چې سر مې را پورته کړی د کفارو پښې مې ولیدې، ما ویل: یا رسولَ الله! که یوه له دغه قومه څخه کښته وکتل مونږ وینې یعني: مونږ ته دومره ډېر نژدې ولاړ وه که یوه و دغه غار ته سر را کښته کړی وای مونږ یې لیدلای سوای مګر رسول الله ﷺ په هغه اعتماد او باور چې پرخپل رب ﷿ یې درلودی را ته و ویل: یا ابا بکر! څه ګمان دې دی پر هغو دوو چې دریېم یې الله دی؟ دا پر الله ﷻ د اعتماد او توکل هغه لوړ مقام دی چې رسول الله ﷺ درلودی.

او دا هم د ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه فضیلت دی چې الله ﷻ په قرآن مجید کې د صاحب په نامه سره ذکر کړی دی، د هیچا په وسه نه ده پوره چې د ابوبکر رضي الله عنه د فضیلت څخه انکار وکړي ځکه په قرآن مجید کې د ده رضي الله عنه فضیلت ذکر سوی دی الله ﷻ فرمايي:

﴿إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا﴾ [التوبه: ۴۰]

یعني: کله چې دوی دواړه په غار کې وه کله چې محمّد ﷺ خپل ملګري او صاحب ته وايي: ته مه غمجن کېږه بېشکه چې الله زمونږ سره دی.

او دا هم د امت په اجماع سره ثابته ده چې په دغه سفر کې د رسول الله ﷺ ملګری ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه ؤ، دا د ابوبکر رضي الله عنه د فضیلت ثبوت او اثبات دی چې الله ﷻ دئ د رسول الله ﷺ صاحب او ملګری و بللی او الله ﷻ وفرمایل: زه د دوی دواړو سره یم.

اوس نو کفار د غار تر خولې پورې ورغله او هلته ولاړ دي خبرې کوي خو دوی یې و نه لیدل او بیرته را وګرځېدل دا الهي معجزه ده چې په دغه ځای کې بنکاره کېږي ځکه کفار د غار ترخولې ورغله او په هغو خلکو پسې ګرځي چې په دغه غار کې

(c) kitabtoon.com: The Digital Library

موجود دي خو په غار کي یې و نه کتل، الله جل جلاله له دغه کاره څخه منعه کړل، د دوی زړونه یې له دغه را وګرځول چي په هغه غار کي چي دوی یې په خوله کي ولاړ دي خپل د مقصد په خلکو پسي وګوري، دا د قادر الله جل جلاله قدرت دی.

کفار درې ورځي پرله پسې په رسول الله ﷺ پسي وګرځېدل هر ځای یې طلب او پلټنه وکړه خو هیڅ شئ یې لاس ته نه ورغله،نه معلومات، نه علامه، نه دوی، قریش نو پرېږده چي په خپل طلب او پلټنه کي سرګردانه دي.

په دغو ورځو کي چي رسول الله ﷺ او ملګری یې هلته په غار کي دي د ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه زوی عبدالله د ورځي په مکه مکرمه کي ګرځي د قریشو معلومات ټولوي او د شپې پټ غارِ ثور ته ورځي او هغه د قریشو حالات و رسول الله ﷺ ته بیانوي چي نن داسي او داسي پېښه وه، د ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه لور اسماء رضی الله عنها به هم په شپه کي د سبا ورځي دپاره خواړه ورته راوړل، سبحان الله! دغه لور غر، دغه لیري او ډېرینه لار سره له دې چي نن ورځ تر یوې اندازې اصلاح سوې هم ده خو بیا هم یو قوي ځوان د ورځي په روښنایي کي بېله تکلیفه او ستړیا نه سي ور ختلای خو اسماء رضی الله عنها ښځه ده او په عین وخت کي حامله هم ده (په نس کي کوچنئ لري) د شپې په تاریکه کي د کفارو په پټه دغه لوړ غره ته خېژي او دوی ته خواړه ور رسوي او بیا بیرته خپل کورته راځي، دا کوم همت، جُرئت او فدا کاري ده.

خوندو! مسلماني ښځي دغسي وي چي د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ په لار کي حتّی د دین او مسلمانی په لار کي هیڅ تکلیف، تکلیف نه بولي، دا اسماء رضی الله عنها وه او دغه یې مرسته ده چي د هجرت په وخت کي یې د رسول الله ﷺ سره کول.

همدارنګه عامر بن فُهَیره رضی الله عنه هغه د ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه مولی به بیا پر دغه لار پسونه بېول او را وستل چي د عبدالله او اسماء پلونه او د پښو علامې ورکي سي، څوک په دې نه سي پوه چي پر دغه لار څوک تللي او راغلي دي او د دغو پسو یا میږو څخه به یې رسول الله ﷺ او ابو بکرالصدّیق رضی الله عنه ته شیدې هم ورکولې، حضرت ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه پوره ترتیبات نیولي وه، د خوړو راوړلو مؤظف، د اخبار رسولو مؤظف، د آثارو او علامو ورکولو او خرابولو مؤظف، ټولي وظیفې وېشل سوي وې، که څه هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغه هجرت دپاره سامان او وسائل ساده او بسیط وه، خو بیا هم د هغه وخت او زمانې له حاله سره برابر او مطابق وه، ټول کارونه په یوه صحي نقشه سره جوړ سوي وه، اوس نو په غار کي درې ورځي پوره او تیري سوې د قریشو دا امید قطعه سو چي رسول الله ﷺ دي د مکې مکرمې په داخل یا اطرافو کي پیدا کړي نو یې خپل طلب او پلټنه پرېښوول ځکه درې ورځي پرله پسې بېله نتیجې پوره سرګردانه سول.

د هجرت د لاري واقعات

هلته په مکه مکرمه کي یو سړئ ؤ چي عبدالله بن اُرَیقَط نومېدی دغه سړئ په لارو کي ډېر ماهر ؤیعني: لیري او نژدې، پټي او ښکاره لاري ټولي ورمعلومي وې که څه هم دغه سړئ د مشرک قریشو پردین ؤ خو امانت کاره هم ؤ، نو رسول الله ﷺ او ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه تر هجرت د مخه دغه عبدالله بن اُریقط د مال او پیسو په مقابل نوکر کړی چي ته به د هجرت په وخت کي زموږ سره ځې او پر داسي لارو به مو مدینې منورې ته بیایې چي چا ته نه وي معلومي، هغه هم دا قبوله کړه.

نو ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه هغه د هجرت دپاره دوه ساتل سوي اوښان دغه عبدالله ته ور تسلیم کړي وه او بیا یې خبر ورکړی چي دغه اوښان په فلاني وخت کي غارِ ثور ته راوله، کله چي رسول الله ﷺ په غار کي درې شپې تیري کړې او د دوشنبې شپه سوه چي دا نو د هجرت د اول کال د ربیع الأول د میاشتي اوله شپه ده او د عیسوي یا میلادي (۶۲۲)کال د سپتمبر د میاشتي (۱۶) تاریخ دی عبدالله بن اُرَیقط د شپې هغه دوه اوښان ور وستل، دلته نو ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه و رسول الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! د دغو دوو اوښانو څخه یو واخله او هغه ښه اوښ یې و ده ﷺ ته ور نژدې کړی، رسول الله ﷺ وفرمایل: یا ابا بکر! اخلم یې مګر په قېمت سره.

په دغه وخت کي د ابوبکر رضی الله عنه لور اسماء رضی الله عنها هم راغله چي د دوی د سفر دپاره یې خواړه ور سره را اخیستي وه او دا یې هېر سوي وه چي د دوی د خوړو د تړلو دپاره یو تږکر یا یو تناو (رسۍ) ور سره را واخلي اوس چي دا غواړي چي د دغه خوړو د کچوري خوله وتړي یا یې د دوی په اوښ پوري وتړي تږکر یا رسۍ نسته نو یې خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نطاق دوه ځایه کړی په یوه حصه یې هغه ذ دوی خواړه وتړل او د نطاق هغه بله حصه یې پر خپله ملا وتړل او له دغې ورځې څخه دې ﷺ ته (ذاتُ النِّطاقَین) ویل کیږي.

اوس نو نطاق څه شي دی؟ نطاق داسي یو ټوکر دی چي په هغه وختو کي ښځو تر ملا، یا تر سر تړی (لکه یو بَرداره کمر بند) چي دغه نِطاق د هغه وخت د لباس یو جُز وُ، اسماء ﷺ د دغه خوړو د تړلو دپاره و یوه ټوکر ته ضرورت درلودی مګر ټوکر نسته نو یې خپل نِطاق څیري او دوه ځایه کړی یوه حصه یې پرخپله ملا یا سر وتړل او په هغه بله حصه یې دغه خواړه وتړل او د دغې ورځې څخه و دې ﷺ ته (ذاتُ النِطاقَین) ویل کیږي، یعني: (د دوو نطاقو خاونده) او په دغه نامه سره مشهوره سوه.

بیا نو رسول الله ﷺ او ابوبکرالصِّدِیق ﷺ د مدینې منورې پر طرف رهي سوه، د دوی سره په دغه سفر کي عامر بن فُهَیره هم ملګری وُ او هغه لار ښوونکی عبدالله بن اُرَیقَط هم ور سره دی، اوس نو لار ښوونه د عبدالله بن اُریقط کار دی او په هغه اړه لري، لومړئ چي له غاره رهي سوه د جنوب او یمن پر طرف ولاړل، پسله څه وخته د غرب او د سمندر د غاړي و طرف ته رهي سوه چي ساحِل ورته ویل کیږي ترڅو داسي لاري ته ورسېدل چي پر هغه لار نه څوک تله او نه چا ته ور معلومه وه بیا نو د سمندر یعني: بحر الأحمر د غاړي سره نژدې د شمال پر طرف رهي سوه چي دغه لار مدینې منورې ته تله خو دا داسي لار ده چي نادرًا به څوک پر دغه لار تلی.

دغه د هجرت د لاري تفصیل په کتابو کي راغلی دی خو څرنګه چي له دغو ځایو څخه د ډیرو ځایو نوم نه اوس اوښتي دي او د عمومي لارو څخه هم ډېر لیري او چپ دي نو د هغو ځایو د نومو تر یادولو تېرېږم او د لاري لوی واقعات به سره بیان کړو.

لومړئ: امام بخاري د ابوبکرالصِّدِیق ﷺ څخه روایت کوي چي وایي: په دغه شپه چي موږ رهي سوو دغه ټوله شپه او سبا تر غرمې پوري مو تګ او مزل وکړی کله چي غرمه سوه او لار فارغه سوه هیڅوک پر دغه لار نه تېرېدل په لار کي مو یوه ډېره لویه او اوږده ډبره ولیدل چي سایه یې درلودل او پر دغه ځای لمر نه راتلی نو مو د دغې ډبري سره واړول، ما په خپلو لاسو د رسول الله ﷺ د بیدېدلو دپاره ځای جوړ کړی او پر هغه مي یو فرش آوار کړی او ورته و مي ویل: یا رسولَ الله! ته بیده سه او زه

(c) ketabton.com: The Digital Library

به شا وخوا ځار کوم، رسول اللهﷺ پرېوتی او زه څه کوښه سوم شا وخوا ځار کوم که ګورم یو شپانه دی چي پسونه یې د دغې ډبري طرف ته را رهي کړي دي غواړي چي دئ هم دغه سايې ته استراحت وکړي، زه ورغلم او ورته و مي ویل: ته څوک یې؟ ده د مکې یا مدینې د خلکو څخه یو څوک را یاد کړی ویل: د هغه مړیئ یم، ما ویل: آیا په پسو کي دي شيدې سته؟ ده ویل هو، ما ویل: ما ته یې را لوشې؟ ویل هو، نو یې د لوشلو دپاره یوه مېږ ونیول، ما ویل: اول یې غُلانځه د خاورو، وربښتانو او خیرو څخه پاکه کړه بیا یې ولَوشه، ده هم د غُلانځي تر پاکولو وروسته یو کټوړئ شیدې را ولوشلې، نو رسول اللهﷺ ته ورغلم ځرنګه چي هغه بیده ؤ دا مي بنه و نه بلل چي له خوبه یې را ویښ کړم تر هغو مي انتظار ورته وکړی چي دئﷺ را ویښ سو، زما سره د رسول اللهﷺ د اوداسه او څښلو دپاره د اوبو یوه مشکوله را سره وه نو مي د دغه مشکولې څخه دغه د شیدو پر لوښي اوبه توی کړې چي څه یخي سوې بیا مي رسول اللهﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! وې څښه، دهﷺ هم تر هغو وڅښلې چي زه راضي او اوبه سوم، بیا رسول اللهﷺ را ته و ویل: آیا د تلو وخت نه دی؟ ما ویل: هو یا رسولَ الله!. بیا نو له هغه ځایه رهي سوو.

دوهم: ځرنګه چي ابوبکر الصدیق رضي الله عنه تاجر، ګښته او مشهوره سړئ ؤ هر چا پېژندی او رسول اللهﷺ کورنئ سړئ ؤ هر چا په رنګ نه پېژندی اوس چي دوی سره ملګري دي نوکه به په مخه څوک ورغلی د ابوبکر الصدیق رضي الله عنه څخه به یې پوښتنه وکړه چي دا څوک دی؟ ده رضي الله عنه به ورته ویل: دا سړئ لارښیي، د هغه به دا خیال سو چي دغه د تګ لار ورښیي او د ده مقصد به د دین او خیر لاره وه چي ما ته زما د دین او عقیدې لار رانبیي.

دریم: سُراقه بن مالک په عربو کي مشهوره جنګي فارِس یا پهلوان ؤ کله چي رسول اللهﷺ او ابوبکررضي الله عنه له غارِ ثوره را ووتل او د مدینې منورې پر طرف رهي سوه هر چا دا کوښښ کاوه چي دوی پیدا کړي او د قریشو هغه سل اوښه جائزه واخلي.

د دغو خلکو د جملې څخه یو هم سراقه بن مالک ؤ، خو دا قصه به په خپله سُراقه ته پرېږدو چي دئ په خپله قصه کوي او په دغه وخت کي مشرک ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سراقه بن مالک وايي: زه د خپل قوم سره په مجلس کې ناست وم چې يو سړۍ د دباندي څخه د مکې راغلی موږ ناست وُ دئ را ته و درېدی او ويل: يا سراقه! دغه اوس مي د درياب د غاړي سره يوه سياهي وليدل چې فلاني طرف ته رهي وه ګمان کوم چې محمّد او د هغه ملګري دي وي، سراقه وايي: زه پوه سوم چې دغه نفر دوی دي خو د دې دپاره چې هغه د قريشو جائزه يوازي زه واخلم نو مي خبره واړول او سړي ته مي و ويل: دا دوی نه دي بلکه تا فلانۍ او فلانۍ ليدلي دي چې زموږ په مخ کې رهي سوه.

سراقه وايي: زه په دغه مجلس کې کښېنستم داسي کار او حرکت نه کوم چې څوک را پوه سي، د قوم د مجلس تر آخره ور سره ناست وم نه ولاړېږم، ځکه که ولاړ سم هغه نور پوښتنه کوي چې چيري ځې؟ نو خود خبري او مجلس ور سره کوم، کله چې دوی ولاړ سوه زه هم ډېر ژر کور ته ولاړم خپلي مينځي ته مي و ويل: زما آس وباسه د فلانۍ غونډۍ تر شا و درېږه او زما انتظار کوه، ما خپله نېزه، غشي او لېندۍ را واخيستل د کور د شا تر دروازې و وتم پټ پټ ورغلم څو آس ته ور ورسېدم، پر آس سپور سوم او پر هغه لار رهي سوم چې هغه سړي ويلي وه، دئ نو پر دغه لار پرېږده.

هلته رسول الله ﷺ او ابوبکر ﷺ د ملګرو سره رهي دي خو ابوبکر ﷺ څه وخت د رسول الله ﷺ تر شا رهي وي څه موده وروسته بيا تر مخ رهي سي څه وخت وروسته يې بيا راسته طرف ته ځي، څه وخت وروسته يې بيا چپه طرف ته ځي يعني: دې طرف او هغه طرف ته کېږي مګر رسول الله ﷺ رهي دی حتّی شا وخوا هم نه ګوري فقط قرآن مجيد وايي او رهي دی، څه وخت وروسته د رسول الله ﷺ ورته پام سو چې ابوبکر ﷺ هره لحظه يا هرګړۍ دې خوا ها خوا ته کېږي، نو يې پوښتنه ځني وکړه چې يا ابا بکر! څه درته پېښه ده چې مخ او وروسته کېږې؟ ابوبکر ﷺ و ويل: يا رسولَ الله! يو وار مي په فکر کې را وګرځي چې کمين به يې درته نيولی وي يعني: يو څوک به په مخ کې پټ درته ولاړ وي نو د مخه سم، بيا مي په زړه کې را وګرځي چې د شا له طرفه څوک حمله و نه کړي بيا تر شا سم، بيا وايم څوک د بغل له طرفه حمله و نه کړي نو دي يوه او بل اړخ ته ځم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نبه متوجه سی دا د رسول الله ﷺ پر ساتنه د صدیق اکبر رضی الله عنه حرص ؤ. د ده ﷺ د ساتني په سبب یې پر یوه ځای قرار نه درلودی، لکه پتنګ شا وخوا پر را ګرځېدی. په فارسي کي شاعر وایي:

یک جان چه متاعیست که سازم به فدایت   اما چه توان کرد که موجود همین است

یعني: یو روح دومره متاع دومره قیمتي شئ نه دی چي تر تا یې قربان کړم، مګر څه وکړم؟ زه دغه یو روح لرم نور شئ را سره نسته.

خو رسول الله ﷺ اطمینان او د زړه ډاډ ورکړی ویل: اِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا، الله جل جلاله زموږ سره دی مه بېرېږه، د ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه زړه هم پر آرامه سو خو پسله څه وخته ابوبکرالصدیق رضی الله عنه ولیدل چي ډېر لیري یو سړئ پر آس سپور دی په ډېره چټکي او تیزي سره په دوی پسي را رهي دی، ویل: یا رسولَ الله! هغه سپور سړئ په موږ پسي را رهي دی، رسول الله ﷺ نه ور ته کتل پر خپله لار رهي دی او قرآن مجید وایي مګر د ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه فکر په دغه سړي ډېر بند دی، هغه سپور ډېر تېز را رهي دی او وار په وار دوی ته ور نژدې کېږي، ابوبکر رضی الله عنه په تشویش او پرېشاني کي دی ځکه هغه سپور سړئ ډېر ور نژدې سو، دومره ور نژدې سو چي له هغه ځایه دوی په نېزه ویشتلای سي نو یې رسول الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! سړئ ډېر را نژدې سو د هغه ځای څخه مو ویشتلای سي، دلته نو رسول الله ﷺ دعاء وکړه او ویل:

«أللّهُمَّ اكفنَاهُ بمَا شئتَ»

الهي په هر شي او هره طریقه سره چي ستا خوښه وي موږ له ده څخه وساتې.

رسول الله ﷺ د دعاء څخه نه ؤ فارغه سوی چي د سُراقه د آس پښې په مځکه ننوتې، مځکه هم سخته او ډبرینه مځکه ده خو د آس پښې په مځکه ننوتلې او سُراقه له آسه ولوېدی، سُراقه وایي: قسم په الله تر دغه ورځي د مخه هیڅ وخت له آسه نه وم لوېدلی دا اول وار ؤ چي له آسه لوېږم او بیا مځکه سخته او ډبرینه هم ده د آس پښې ځنګه په مځکه ننوزي؟ کله چي له آسه ولوېدم د هغه غشو جعبه مي را وایستل چي موږ به فال په اچاوه (*دغه فال اچول د مشرکانو دین او عقیده وه*) وایي د هغو غشو څخه مي یو غشی د فال پر قسم را وایستی چي آیا په دوی پسي ورسم که یا؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضرر ور و رسوم که یا؟ داسي غشی را و وتی چي زما له مقصده مخالفه لیکنه پرسوې وه، یعني: د دوی د تعقیبولو څخه یې منعه کولم، د فال یا غشي په خوله مي و نه کړه بیا پر آس سپور سوم دومره ور نژدې سوم چي د رسول الله ﷺ قرائت مي اورېدی، رسول الله ﷺ هیڅ نه را ته کتل خو ابوبکر رضي الله عنه زما خوا ته ډېر کوري، دا وار مي بیا د آس د مخ پښې تر ځنګنو په مځکه ننوتې او زه له آسه ولوېدم، بیا مي په زوره آس را پورته کړی او د آس پښې په ډېر تکلیف له مځکي را و وتې، کله چي د آس پښې له مځکي راو وتې د آس د پښو له ځایه یو ځلېدونکي ګرز لکه دود را و وتی او د آسمان خوا ته پورته سو، بیا مي هغه خپل د فال غشي را وایستل د غشو څخه بیا داسي غشی را و وتی چي زما نه ؤ خوښ، اوس نو سُراقه پوه سو چي دوی ساتل سوي دي څوک نه سي ور نژدې کېدلای، سُراقه وایي: نو مي ورناري کړه: أَلأَمَان أَلأَمان.

اوس سُراقه امان غواړي حال دا چي دئ د هغه سلو اوښانو انعام اخیستلو دپاره د دوی په وژلو پسي را رهي سوی ؤ، بیا نو رسول الله ﷺ او ملګري یې و درېدل.

سُراقه وایي: دغه حالات چي ما ولیدل ما ته دا را معلومه سوه چي د رسول الله ﷺ دین به ښکاره او غالبه سي، نو پرآس سپور سوم او ورغلم، رسول الله ﷺ ته مي و ویل: ستا قوم پر تا سل اوښه جائزه ایښې ده او په هغو حالاتو مي خبر کړی چي خلکو د ده په باره کي څه فکرونه درلودل او بیا مي ورته و ویل: که خوړو او کالیو ته ضرورت لری درته را به یې وړم، دوی شئ نه وغوښتی فقط ویل: زموږ حال در سره وساته یعني: چا ته مه وایه چي موږ چیري یو، ما ویل: دا چه زه ستاسي حال و نه وایم د دغه په مقابل کي څه شي را کوې؟

ښه متوجه سی: رسول الله ﷺ نه ورته و ویل چي د مدینې څخه به او ځکي یا خرما درته را ولېږم او نه یې د کوموپیسو وعده ورسره وکړه بلکه رسول الله ﷺ ورته وویل: څنګه به یې یا سُراقه! چي د کسرٰی ونبي ستا په لاس وي؟

تاسي ته معلومه ده چي د فارس پاچا ته کسرٰی ویل کېده چي په هغه وخت کي د فارس پاچهي د مځکي پر مخ تر ټولو لویه پاچهي وه او د دغه کسرٰی به د سرو زرو ونبي په لاس وه، اوس رسول الله ﷺ د سُراقه څخه پوښتنه کوي چي د کسرٰی ونبي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا په لاس وي ستا د زړه احساس به څه وي؟ څه حال او څه کیفیت به دي وي؟

سُراقه ته دا خبره عجبه او بې مفهومه معلومه سوه چي دا څه وايي او څنګه خبره ده؟ نو ویل: کسرٰی نوشېروان؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هو نوشېروان چي د فارس پاچا دی او د هغه وښي ستا په لاس وي ستا به څه احساس وي؟

اوس نو دغه خبري او موضوع ته څه توجه په کار ده: یو نفر چي له خپله قومه په پټه او په هجرت را وزي او د ده پر سر د ده د قوم له طرفه سل اوښه جائزه اېښوول سوې وي او د ده سر یې په کار وي او دغه اوس د ده سره هیڅوک او هیڅ قوت هم نسته، دغه نفر وايي: چي دئ او د ده دین به د مځکي د پاچهانو پر هغه لوی پاچا کامیابه سي او وښي به یې سُراقه ته ورکوي، دا نه سره لګېږي، عقل یې نه قبلوي، دا عجبه ده! دغه اوس په خپله د ده سر د خلکو په کار دی او د ده سره هیڅ قوت او طاقت هم نسته او دئ بیا وعده ورکوي چي مسلمانان به د فارس پاچهي اشغال کړي او د کسرٰی، هغه کسرٰی چي په مځکه کي تر ټولو لوی پاچا دی د هغه وښي به په غنیمت واخلي او دا هم پسله سلو او دوو سوو کلو څخه نه پېښېږي بلکه ستا په وخت کي به پېښ سي یا سُراقه! اوس نو سُراقه ورته وايي:

یا محمّد! ﷺ ما ته د امان یوه ورقه را ولیکه زه به اوس په تا څوک نه خبروم او ته به د امان ورقه را ولیکې که کوم وخت زما و تا ته ضرورت پیدا سو ته به امان را کوې، رسول الله ﷺ و ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه ته و ویل: سُراقه ته د امان عهد ور ولیکه، ابوبکر رضی الله عنه هم داسي لیک ورکړی چي لیکلي یې وه:

دغه سُراقه د مسلمانانو څخه په امان دی، یعني: هیڅ وخت ضرر نه ور رسوي په دې شرط چي دئ به د رسول الله ﷺ د هجرت خبر چا ته نه وايي.

څوک وايي دغه نوشته عامر بن فُهیره رضی الله عنه وکړه څوک وايي ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه ولیکل، سُراقه هم هغه نوشته ور سره واخیستل او رهي سو، واقعاً یې دغه حال هیچا ته و نه وایه، حتّی نور داسي خلک هم په مخه ورغله چي په رسول الله ﷺ پسي ګرځیدل خو سُراقه به ورته ویل: د دې منطقې معلومات ما وکړه دلته څوک نسته، سبحان الله! د ورځي په شروع کي دئ پسي ګرځېدی او د ورځي په آخر کي یې دئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چوکیدار او ساتونکی سو، نور خلک هم د هغې لاري د تعقیبولو څخه منعه کوي.

تقریباً اته کاله وروسته د حنین په غزاء کي سُراقه بن مالک د مسلمانانو له طرفه بندي ونیول سو، ده دغه لیک او نوشته په هغه ورځ ښکاره کړه، کله چي مسلمانانو په جنګ کي بندي ونیوی ده و ویل: زما سره ستاسي د نبي له طرفه د امان لیک را سره دی، هغو ویل: عجبه ده کومه ده هغه نوشته کومه ده؟ ده هم هغه نوشته ورته را وایستل، صحابهٔ کرامو و رسول الله ﷺ ته راوستی، رسول الله ﷺ و فرمایل: «یومُ بِرٍّ وَ وَفَاء» یعني: هو د وفا او نېکۍ ورځ ده ایله یې کړی هغو هم پرېښاوه، رښتیا هم دا پر هغه وعده وفاء وه چي ډېره موده مخ کي یې ور سره کړې وه، ځکه د حنین غزاء تر هجرت اته کاله وروسته او د مکې مکرمې تر فتحه کولو څو ورځي وروسته پېښه سوه او سُراقه په هغه ورځ د دغه لیک په واسطه خلاص سو.

کله چي بیا د حضرتِ عمرِ فاروق رضي الله عنه د خلافت په وختو کي د فارس ښارونه یو په بل پسي نیول کېدل فارسیانو شکست وخوړی او کسرٰی وتښتېدی، مسلمانانو د کسرٰی خزانې، زر او جواهرات په غنیمت واخیستل، ټول جواهرات و امیر المؤمنین عمر فاروق رضي الله عنه ته را وړل سوه، د دغو جواهراتو په جمله کي د کسرٰی وښي هم راوړل سوي وه، دلته نو عمر رضي الله عنه امر وکړی چي خلک دي را ټول سي، خلک را ټول سوه بیا یې سُراقه بن مالک ته چي مسلمان سوی ؤ ور بږغ کړه او دغه د کسرٰی وښي یې د سُراقه په لاسو ور واغوستل او ویل: لاسونه دي لوړ ونیسه چي خلک یې و وېني او د خلکو په منځ کي تېر سه، د کسرٰی وښي د سُراقه په لاس دي او لاسونه یې لوړ نیولي دي د خلکو په منځ کي تېرېږي، حضرت عمر فاروق رضي الله عنه ورته و ویل: خلکو ته و وایه چي د هجرت په ورځ رسول الله ﷺ څه درته و ویل؟ اوس نو سُراقه لاسونه لوړ نیولي دي د کسرٰی وښي شرنګوي او وایي: زمونږ نبي ﷺ د هجرت په ورځ په داسي حال کي چي د قوم له طرفه په ده پسي خلک ګرځېدل او دیٔ د بیري او خوف په حالت کي ؤ ما ته دغه زېری راکړی:

(کَیفَ أنتَ یَا سُرَاقَه وَفِی یَدَیْکَ سِوَارَیْ کِسرٰی)

یعني: څه حال به دي وي یا سُراقه! چي د کسرٰی وښي دي په لاس وي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو هغه د رسول الله ﷺ وینا او پیش ګویي پسله لږو کلو څخه ښکاره او پېښه سوه. صَادِقُ المَصدُوق ﷺ مُخبرِ صادق دی.

څلورم: رسول الله ﷺ او ملګري یې په آرام زړه د مدینې منورې پر طرف رهي دي د قریشو له شره خلاص او فارغه دي مګر پر هغه معروفه او مشهوره لار نه بلکه بله نوې او نا معلومه لار ده او مدینې منورې ته نژدې سوه خو په لار کې پر یوه خېمه ورغله چي دا خېمه د اُمِ مَعبَد خېمه وه، ام معبد چي یوه سخي، زړه وره او فصیحه ښځه وه د خپلي خېمې سره به ناسته وه هر مسافر چي به پر دغه لار تېرېدی دې به اوبه او خواړه ورکول، اوس رسول الله ﷺ او ابوبکر ﷺ پر دغه خېمه ورغله.

کله چي رسول الله ﷺ او ملګري یې دغي خېمې ته ور ورسېدل د ښځي مېړه هم نه ؤ موجود یوازي یوه ښځه په دښت کي د خیمې سره ناسته ده، ځکه دغه امِ معبد د کوچي عربو څخه وه، نو ابوبکر ﷺ د ښځي څخه پوښتنه وکړه چي د خوړلو دپاره یو شئ در سره سته؟ ځکه د دوی خواړه هم خلاص سوي وه او دوی پر داسي لار تله چي هلته نه کلي وه او نه کورونه او نه بل څوک پر دغه لار تله.

نو ځکه یې دغي ښځي ته و ویل: ستا سره د خوړلو یو شئ سته چي په قیمت یې درڅخه واخلو؟

ښځي و ویل: که زما سره د خوړلو دپاره شئ وای تاسي به د هغه غوښتني ته نه وای اړ سوي، یعني: بېله غوښتني او طلبه ما درکاوه موږ سخیان یو دې ته ضرورت نسته چي مېلمه یې په خوله وغواړي مګر والله د خورک هیڅ شئ را سره نسته.

خو هلته د خېمې سره یوه وچه او ډنګره، ضعیفه او زړه مېږ ولاړه وه رسول الله ﷺ ورته و ویل: یا ام معبد! دغه مېږ څه شي ده؟

ښځي ویل: دا یوه مېږ ده چي ضعف او ډنګرتیا د رمې څخه پاته کړې ده.

رسول الله ﷺ و فرمایل: شیدې نه لري؟

ښځي ویل: دا تر دې ډېره ضعیفه ده چي شیدې دي وکړي.

رسول الله ﷺ و فرمایل: اجازه را کوې چي دغه مېږ وَلوَشَم؟

ښځه په حیرت کي سوه چي دا څه وایي؟ وچه او ډنګره مېږ ده دئ وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه یې ولوشم؟ ښځي ویل: که شیدې پکښې سته وې لوشه.

رسول اللهﷺ په خپل مبارک لاس د میږي غلانځه مسحه کړه او بسم الله یې و ویل د میږي له غلانځي څخه شیدې را توی سوې، ښځي ته یې و ویل: یو لوښی راکړه، هغې هم دومره لوښی ورته را وړی چي د یوې لویي ډلي بسېدی، رسول اللهﷺ هم دغه میږ تر هغو پوري لوشل چي دغه لوښی په شیدو ډک سو، اول یې اُم معبد ته شیدې ورکړې هغې تر مړېدلو او اوبه کېدلو پوري وچښلې بیا د رسول اللهﷺ ملګرو وچښلې او بیا رسول اللهﷺ وچښلې، دوهم واریې بیا میږ ولوشل او د اُم معبد ټول هغه لوښي یې د شیدو ور ډک کړه چي دې درلودل ، دا ورته ګوري او په تعجب کي ده ځکه هغه میږ چي د دې سره وه دا په خبره ده چي هغه وچه، ضعیفه او ډنګره ده او اوس یې دومره شیدې وکړې چي دا په خپله په حیرت کي پاته ده.

خیر رسول اللهﷺ او ملګری یې ابوبکر الصدّیقؓ ځني رهي سوه، لږ وخت وروسته ابو معبد یعني: د ښځي میړه په داسي حال کي چي وچي او ډنګري میږي یې را رهي کړي وې خېمې ته راغلی، وې لیده چي د کور ټول لوښي په شیدو ډک دي په تعجب کي سو، ویل: دا شیدې چیري وې؟ میږي وچي دي او په کور کي هم د لوشلو حیوان نسته، ښځي و ویل: دلته یو مبارک سړئ تېرېدی دغه ټولي شیدې یې د دغي وچي او ډنګري میږي څخه ولوشلې دا د هغه مبارک سړي برکت دی، ابومعبد و ویل: دغه سړئ والله هغه د قریشو صاحب او ملګری بولم چي مقصد یې رسول اللهﷺ ؤ او ویل: ته یې د څهرې او قیافې بیان را ته وکړه یا اُمِ معبد!

دغه د اُم معبد قصه ټولو مؤرخینو، د تاریخ علماوو او پوهانو بیان کړې ده او د دې سبب چي ټول مؤرخین دغه قصه بیانوي دا دی: چي ام معبد یوه هوښیاره، پوهه، ذکي او ډېره فصیحه ښځه وه، په ژبه کي یې ډېر فصاحت او بلاغت ؤ، د سیرت په ټولو کتابو کي او په ټولو هغو احادیثو کي چي د رسول اللهﷺ د قیافې وصف پکښې بیانیږي هیڅا د رسول اللهﷺ د قیافې داسي دقیق او فصیح وصف نه دی بیان کړی لکه څرنګه چي دغه ام معبد بیان کړی دی، سره د دې چي ام معبد بېله دغه یوه واره بیا رسول اللهﷺ نه دی لیدلی، هغه صحابهٔ کرام چي د رسول

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله ﷺ سره یې کلونه تېر کړي دي هغو د رسول الله ﷺ د قیافې دغسې صفت نه کړی دی او نه یې کولای سوای لکه ام معبد چې کړی دی، نو له دې جهته علماء کرام د رسول الله ﷺ د قیافې په وصف کې هغه اساسي مرجع د ام معبد حدیث بولي، که څوک د رسول الله ﷺ د قیافې وصف او بیان غواړي د ام معبد تر حدیث بل دقیق او واضح حدیث نه سي پیدا کولای، دایې په داسي فصیحه او بلیغه طریقه سره صفت کوي لکه اورېدونکی چي رسول الله ﷺ ته ګوري او هغه ﷺ یې مخ ته وي نو له دې جهته ښخه ټولو مؤرخینو د رسول الله ﷺ د قیافې په باره کي د ام معبد دغه قول ساتلی دی ځکه چي ډېر فصیح دی او ډېر اهمیت لري.

اوس به د اُم معبد هغه بیان چي د رسول الله ﷺ په باره کي یې کړی دی درته را نقل کړم او بیا به یې پښتو ترجمه درته بیان سي، کله چي د ام معبد خاوند د دې ښځه پوښتنه وکړه چي د دغه مبارک سړي شکل او قیافه څنګه وه؟ دې ورته وویل:

« رَایتُ رَجُلاً ظَاهِرَ الوَضَاءَة، اَبْلَجَ الوَجْه، حَسَنُ الخلقِ لَمْ تَعبْهُ ثُجْلَةٌ، وَلَم تُزْرِ بِه صُعْلَةٌ، وَسِيمٌ قَسِيمٌ، فِى عَينَيه دَعَجٌ، وَفِى اَشفَارِه وَطَفٌ، وَ فِى صَوتِه صَهَلٌ، وَ فِى عُنُقِه سَطَعٌ، وَ فِى لحيَتِه كَثَاثَةٌ، اَزَجٌّ أقرَنٌ، إنْ صَمَتَ فَعَلَيه الوقَارُ، وَان تَكَلَّمَ سَمَا وَعَلَاهُ البَهَاءُ، اَجمَلُ النَاسِ وَاَبْهَاهُ مِن بَعِيد، وَاَحلَاهُ وَ اَحسَنُهُ مِن قَرِيب، حُلوُ الْمُنطق، فَصْلٌ لَانَزرٌ وَلَاهَذرٌ، كَاَنّ مُنطقَهُ خَرَزَاتُ نَظمٍ يَتَحَدَّرنَ، رَبعَةٌ لَا يَأسَ مِن طُول، وَلَا تَقتَحِمُهُ عَينٌ مِن قَصرٍ، غُصنٌ بَينَ غُصنَين، فَهُوَ أنظَرُ الثَلاثَة مَنظَراً، وَ أحسَنُهُم قَدراً، لَهُ رُفَقَاءُ يَحفُونَ بِه، اِن قَالَ أنصتُوا لِقَولِه، وَ اِن اَمَرَ تَبَادَرُوا لِاَمرِه، مَحشُودٌ مَحفُودٌ، لَا عَابِسٌ وَ لَا مُفَنَّدٌ».

هغه د عربي خوند او فصاحت زه د پښتو په الفاظو کي نه سم پیدا کولای چي په هغه خوږ والي سره یې درته ترجمه کړم، خو بیا به هم دغه د اُم معبد فصیح او بلیغ بیان په خپله ناقصه ژبه د پښتو ورونو د پوهېدلو دپاره په پښتو سره ترجمه او بیان کړم.

اُم معبد وایي: داسي یو سړئ مي ولیدی چي نُور پر ښکاره ؤ، روښانه مخ یې ؤ، ښه اخلاق، یا ښه خلقت یې ؤ، د چاغښت عیب نه پر ویل کېدی (یعني خېټور نه ؤ) او سر یې کوچنئ نه ؤ، ښایسته او نوراني ؤ، سترګي یې توري وې او بانوګان یې اوږده وه، په آواز کي یې ښایست ؤ او په غاړه کي یې اوږد والی ؤ، ږېره یې ګڼه وه، اوږدې،

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې او سره منښتي ورځې يې وې، چې چپ به ؤ هيبت او دبدبه يې درلودل. که به يې خبري کولې هوښياري او له محبته ډکي وې، د ليرې تر ټولو خلکو ښه ايسېدی او له نژدې تر ټولو ښايسته او عزتمن ؤ، خبري يې خوږې وې، سره جلا جلا وې، نه ډيرې وې نه لږ (*يعني نه يې ډيرې خبرې کولې چې پرچا وغميږي او نه دومره لږ وې چې څوک په پوه نه سي، هره خبره يې جلا او د فهم وړ وه*) خبرې يې لکه پښول سوي ملغلري يوه په بله پسې را توېېدې، چار شانه ؤ په جګوالي کې يې کمي نه وه او نه په سترګو کې ګردئ معلومېدی (*يعني: نه جګ ؤ نه ګردئ*) د دوو ښاخو يا ګلدستو په منځ کې يو ښاخ يا ګل دسته وه او په درو سرو کې ده ته ډېر کتل کېده (*د دې خبرې څخه يې مقصد دئ ﷺ او د ده ملګري ابوبکر او عامر بن فُهَيره دي، يعني: دوی درې لکه د وني درې ښاخه يا د ګلانو درې ګېډې داسي وه، خو سترګې له ده څخه نه اړول کېدې*) په قدر او عزت تر نورو بهتر ؤ، ملګري يې درلودل چې پر ده مهربانه وه، چې ده به خبرې کولې د ده خبرو ته به چپ وه (يعني: غوږ به يې ورته نيولی ؤ) او که به يې يو کار ور و فرمايه د هغه په عملي کولو کې يې چابکي کول، ملګرو يې اطاعت او فرمانبر داري کول، ورين تندئ يې ؤ او په خبرو کې يې عبث او بېهوده خبرې نه وې.

دا د رسول الله ﷺ د قيافې هغه بيان ؤ چې ام معبد خپل مېړه يا خاوند ته د رسول الله ﷺ علامې ويلې، نو ابو معبد د ښځې مېړه و ويل: والله دا د قريشو هغه صاحب او ملګری دی چې موږ يې په مکه کې خبرې اورېدلي دي او ما دا قصد کړی دی که مې په وسه پوره سوه چې د ده ملګری سم، يعني: که موقع برابره سوه ملګرتيا به يې وکړم. دا د رسول الله ﷺ د هجرت دلارې هغه واقعه وه چې د ام معبد سره يې وليدل.

په دغه وخت کې چې رسول الله ﷺ د اُم معبد خېمې ته ورغلی ؤ هلته په مکه مکرمه کې په لوړ آواز سره ځيني بيتونه ويل کېده چې خلکو اورېدل او د بيتو ويونکی نه ليدل کېدی چې هغه بيتونه داسي وه:

جزى اللهُ ربُّ النّاسِ خيرَ جزائه — رفيقينِ حلا خيمتى ام معبد
هما نزلا بالهدىٰ واهتدت به — وأفلح من أمسىٰ رفيق محمّد

(c) ketabton.com: The Digital Library

فيـا لِقُـصى مـا زوى الله عنكـم | بـه مـن فعـال لا تجـازي وسـؤدد
ليـهن بني كعـب مكـان فتاتهـم؟ | و مقعـدها للـمؤمنين بمرصـد
سلو اختكم عـن شاتـها وإنائـها | فإنكم لو تسـألوا الـشاة تـشهد
دعاهـا بـشاةٍ حائـلٍ فتحلبـت | عليـه صـريحاً ضـرة الـشاة مزيـد
فغادرهـا رهنـاً لـديها لحالـب | يرددهـا فـي مـصدر ثم مـورد

اسماء رضي الله عنها وايي: کله چي رسول الله ﷺ د غارِ ثور څخه ولاړی مونږ ته دا نه وه معلومه چي دئ ﷺ چيري او کومي خوا ته ولاړی تر څو چي د پېرانانو څخه يو نفر د مکې مکرمې د کښتي خوا څخه راغلی او دغه ذکر سوي بيتونه يې ويل خلکو دغه آواز اورېدی او په پسې وه خو څوک يې نه ليدل، ترڅو چي دغه د آواز خاوند د مکې مکرمې تر لوړي خوا ووتی، نو اسماء رضي الله عنها وايي: کله چي مونږ دغه بيتونه واورېدل مونږ پوه سوو چي رسول الله ﷺ د مدينې منورې پر طرف رهي دی.

پنځم: کله چي رسول الله ﷺ د مدينې منورې طرف ته رهي ؤ اُبوبُريده چي د خپل قوم مشر او رئيس ؤ په مخه ورغلی چي هغه هم د دې دپاره را وتلی ؤ چي رسول الله ﷺ او ابوبکر رضي الله عنه ونيسي او د قريشو هغه اعلان سوې لويه جائزه واخلي، خو کله چي د رسول الله ﷺ سره مخامخ سو او خبري يې ورسره وکړې پر هغه ځای د خپل قوم د اويا نفرو سره مسلمان سو او بيا يې خپله لنګوټه د نېزې پر سر د بيرغ پر قِسم وتړل او دا اعلان يې کاوه چي د أمن او سلامتيا هغه پاچا راغلی چي دنيا به په عدل او انصاف ډکه کړي.

شپږم: د مدينې منورې په لارکي رسول الله ﷺ ته زبير رضي الله عنه په مخه ورغلی چي د مسلمان تجارو په قافله کي له شامه څخه را تلی او زبير رضي الله عنه و رسول الله ﷺ او ابوبکر الصدِّيق رضي الله عنه ته يوه يوه جوړه سپين کالي ورکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مدينې منورې ته
د رسول الله ﷺ رسېدل

کله چي رسول الله ﷺ په مکه مکرمه کي د خلکو د سترګو څخه پټ او غائب سو مدينې منورې ته خبر ورغلی چي رسول الله ﷺ هجرت را کړی دی مګر څرنګه چي دئ ﷺ درې ورځي په غارِ ثور کي کښېنستی نو و ځنډېدی، بل دا چي رسول الله ﷺ پر هغه معلومه لار نه دی راوتلی بلکه پر بله نوې نا معلومه او اوږده لار رهي سوی دی، دلته نو د مدينې منورې مسلمانانو ته هيڅ حال نه معلومېدی چي دئ ﷺ به کله او څه وخت را ورسېږي، نو د مدينې منورې مسلمانانو څه کول؟

مصعَب بن عمير رضي الله عنه چي په مدينه منوره کي ؤ نو به هره ورځ د ټولو مسلمانانو سره د رسول الله ﷺ مخي ته د استقبال او ښه راغلي دپاره راوتی، دا د دې دپاره چي د رسول الله ﷺ مقام او درجه، عزت او احترام د مدينې منورې نورو خلکو ته هم ور ښکاره کړي چي رسول الله ﷺ د مسلمانانو په زړو کي څومره ځای لري، همدارنګه په دغه را وتلو کي سياسي لويه معنٰی هم پرته وه، هغه دا چي رسول الله ﷺ دلته راځي يوازي دا نه چي نبي او رسول الله دی بلکه علاوه پر دغه د مدينې منورې حاکم او آمر هم دی او دغه ټول مسلمانان د ده ﷺ ملګري، تابع او انصار دي، نو دا چي مسلمانان هره ورځ را وتل، دغو را وتلو د مدينې منورې پر کفارو هم روحي تاثير و کړی، هغه به هم راوتل حتّٰی يهود به ور سره را وتل ځکه د رسول الله ﷺ را تګ د ټولي مدينې منورې دپاره يوه لويه واقعه وه، نو هره ورځ به د سهار تر لمانځه وروسته د مدينې منورې خلک راوتل او په هغه لار کي به د رسول الله ﷺ د را تګ او استقبال په انتظار ناست وه چي له مکې مکرمې څخه مدينې منورې ته ور تله، ټولو خلکو به تر ماپښينه د مکې مکرمې لاري ته کتل، کله چي به ماپښين سو لمر او ګرمي به ډېر شديد سوه خلک به بيرته خپلو کورو ته ولاړل، خو د دوشنبې په ورځ چي د بعثت د (۱۴) کال د ربيعُ الأول د مياشتي اتمه ورځ وه او دغه کال د هجرت اول کال بلل کيږي او د (۶۲۲) عيسوي يا ميلادي کال د سپتمبر د مياشتي (۲۳) تاريخ ؤ، رسول الله ﷺ مدينې منورې ته ورسېدی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا دې درته معلومه وي چې د رسول الله ﷺ هجرت د محرم د مياشتي په اوله نه ؤ، خو دا چه د محرم اوله ورځ د هجري کال شروع بلل کيږي دا د کال د شروع په سبب او د مياشتو د منزلو په حساب د کال اوله ورځ ده، مګر هجرت او قباء ته رسېدل د ربيع الأول يا لومړۍ خور پر اتمه وه او بيا له هغه ځايه مديني منورې ته او د مسجد نبوي منطقې ته رسېدل د ربيع الأول پر (۱۲) تاريخ وه.

اوس نو رسول الله ﷺ او ابوبكر الصِّدِّيق رضي الله عنه په داسي وخت كي مديني منورې ته ورسېدل چي د مديني منورې خلک د سهار څخه را وتلي وه او د رسول الله ﷺ انتظار يې کړی ؤ څرنګه چي پر دوی ماپښين سو او ګرمي شديده سوه او رسول الله ﷺ هم نه راغلی نو دوی بيرته د خپلو کورو طرف ته رهي سوه، کله چي دوی کورو ته ورسېدل د انتظار په ځای کي بل څوک نه وه پاته بېله يوه يهودي چي د يوې ونې په سر کي لوړ ناست ؤ، دا ځکه چي د رسول الله ﷺ د را تګ په انتظار کي ځيني خلک لوړ په ونو کي کښېنستل ځکه د لوړي څخه به يې ډېره ليري مسافه ليدلای سوای، نو دغه يهودي چي يوازي پاته ؤ او لوړ ناست ؤ د ليري يې رسول الله ﷺ او د هغه اصحاب وليدل چي را رهي دي، د يهودي تر اختيار ووتل او په لوړ آوازيې ناري کړه: يَا بَنِى قِيله! يعني: اې د قِيله اولادې!

قِيل د أوس او خزرج د قبيلو يو پخوانۍ نيکه ؤ او يهودو دغو قبيلو ته أوس او خزرج نه ويل، بلکه بني قيله يې ورته ويل، نو يهودي نارې کړه: يَا بَنِى قِيله! هذَا جِدُكم قَد جَاءَ، جِد بخت او نصيب ته ويل کيږي، يعني: اې بني قيله! دغه دی ستاسي بخت او نصيب راغلی.

د رسول الله ﷺ د را رسېدلو خبر ډېر ژر په مدينه منوره کي نشر او وپاشل سو، هغه مسلمانان چي کورو ته رسېدلي وه په تلوارېې اسلحې را واخيستې او په لوړ آواز د الله اکبر نارې شروع سوې، د تکبير نارې په بني عَمرو بني عوف کي واورېدل سوې هلته هم مسلمانانو د رسول الله ﷺ په را تګ د خوشالۍ تکبيرونه شروع کړل او په تلوار د رسول الله ﷺ د ليدلو او استقبال دپاره را ووتل، انصار او مسلمانان پر رسول الله ﷺ را ګرځېدلي دي په شوق او محبت سره ورته ګوري، سترې مسې او بنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلئ ورته وايي. په دغه وخت کي رسول الله ﷺ د وحيو په نورکي پټ سو او د الله جل جلاله دا قول نازل سو چي فرمايي:

﴿فَإِنَّ ٱللَّهَ هُوَ مَوۡلَىٰهُ وَجِبۡرِيلُ وَصَٰلِحُ ٱلۡمُؤۡمِنِينَۖ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ بَعۡدَ ذَٰلِكَ ظَهِيرٌ﴾ [التحريم: ۴]

يعني: بېشکه هم هغه الله د دغه نبي مرسته کوونکی دی او همدارنګه يې جبريل او صالحه مومنان مرسته کوونکي دي او تر دغه وروسته يې ملائکې مرسته کوونکي دي.

عُروه بن زبير رضي الله عنه وايي: کله چي مسلمانان د رسول الله ﷺ سره يو ځای سوه نو رسول الله ﷺ دوی رهي کړه ترڅو چي په بني عَمرو بن عوف کي يې واړول او دا د ربيع الأول په مياشت کي د دوشنبې ورځ وه، د مدينې منورې ډېرو مسلمانانو رسول الله ﷺ تر دغه د مخه نه ؤ ليدلی او په رنګ يې نه پېژندی او اوس دوی دوه نفره دي نه ور معلومېږي چي کوم يو رسول الله ﷺ دی او کوم يو ابوبکر رضي الله عنه دی او دوی دوه په عمر هم سره نژدې وه ځکه ابوبکرالصدّيق رضي الله عنه تر رسول الله ﷺ په عمر دوه کاله کشر ؤ نو فرق يې نه کېدی او هر يوه به پوښتنه کول چي کوم يو رسول الله دی؟

ترڅو چي د لمر د ګرمۍ شدت زيات سو ابوبکر رضي الله عنه ولاړ سو او پر رسول الله ﷺ يې سايه جوړه کړه، دلته نو ټول خلک پوه سوه چي دا رسول الله ﷺ دی او هغه بل ملګری يې ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه دی.

د مدينې منورې ټول خلک د رسول الله ﷺ د استقبال او ښه راغلي دپاره راغلي دي، دا داسي د خوشالۍ ورځ وه چي د مدينې منورې په ټول تاريخ کي داسي خوشاله ورځ پر مدينه منوره نه وه راغلې.

اوس نو مسلمانان پر رسول الله ﷺ را ټول دي او هر يو وايي: زما سره دي ولاړ سي مګر رسول الله ﷺ په قباء کي د کُلثوم بن الهَدم په کور کي استوګنه اختيار کړه او رسول الله ﷺ په قباء کي څلور ورځي تيري کړې، دوشنبې، سه شنبې، چارشنبې او پنجشنبې او په دغو ورځو کي يې د قباء مسجد جوړ کړی، د قباء مسجد هغه لومړنۍ مسجد دی چي په اسلام کي جوړ سوی دی.

رسول الله ﷺ چي اول کار په مدينه منوره کي کړی دی هغه د مسجد جوړول

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي او په دغه کار سره موږ ته په اسلام کي د مسجد اهميت را معلوميږي، مسجد يوازي د لمانځه ځاى نه دى بلکه مسجد په اسلام کي د هر شي او هرکار مرکز دى، مسجد د تعليم او تبليغ ځاى دى، مسجد د جرګو او مشورو مرکز دى، مسجد د جنګ او جهاد دپاره د لښکر د مسلح کولو او جوړولو مرکز دى، مسجد د مهمو او لويو غونډو مرکز دى، مسجد د غريبانو او بې کوره مسلمانانو د استوګني ځاى دى، مسجد د مسلمانانو د ټولونو او جرګو دپاره عام او رئيسي مرکز دى، نو ځکه د هغه د جوړولو څخه چاره نه وه او د دغه مقصد او هدف دپاره رسول الله ﷺ تر هرڅه د مخه مسجد جوړ کړى (مسجدِ قُباء) او په هغه کي يې لمونځ آداء کړى، الله جل جلاله د دغه مسجد په باره کي فرمايي:

﴿ لَّمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى ٱلتَّقْوَىٰ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَن تَقُومَ فِيهِ ۚ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَن يَتَطَهَّرُوا۟ ۚ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلْمُطَّهِّرِينَ ﴿١٠٨﴾ ﴾. [التوبه: ١٠٨]

ژباړه: خامخا هغه د قباء مسجد چي تاداو او اساس يې د اولي ورځي څخه پر تقوٰى او پرهيزګاري ايښوول سوى دى، د دې ډېر وړ او لائق دى چي په هغه کي د لمانځه دپاره ودرېږې، په دغه مسجد کي داسي خلک دي چي دوى دا خوښ لري چي خپل ځانونه د ګنهو او نجاستو څخه پاک وساتي او الله جل جلاله بنه ځان پاکوونکي خوښ لري.

دغه مسجد ساده او د ختو مسجد ؤ د دغه مسجد د جوړولو په کار کي رسول الله ﷺ او ټولو اصحابِ کرامو ګډون او اشتراک وکړى، دغه مسجد په لږ وخت کي جوړ سو، رسول الله ﷺ په قباء کي څه لږ ورځي پاته سو، دوشنبه، سه شنبه، چارشنبه او پنجشنبه دالته ؤ خلک به ورته راتله او د رسول الله ﷺ سره به يې پيژندل، رسول الله ﷺ د خلکو د ژوند او استوګني کارونه ترتيبول او برابرول، خاصتًا د هغو مهاجرو مسلمانانو ژوند يې سمبالاوه چي نه يې کور درلودى نه ځاى، کله چي په قباء کي د رسول الله ﷺ پنځمه ورځ سوه چي دا د جمعې ورځ وه نو يې د بني نجار قبيلې ته چي د رسول الله ﷺ ماما ګان وه (*ځکه د عبدالمطلب مور د بني نجار د قبيلې څخه وه*) حال ولېږى، هغه هم د اسلحې او تورو سره راغله، رسول الله ﷺ د الله جل جلاله په امر پرخپله اوښه په داسي حال کي سپور سو چي ابوبکر الصديق رضي الله عنه يې تر شا ور سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کنجوغه ؤ او د مدينې منورې پر طرف رهي سو، په لار کي د جمعې د لمانځه وخت سو.
د مدينې منورې خلکو تر دغه د مخه د جمعې لمونځ آداء کاوه او اول هغه خوک چي د جمعې لمونځ يې کړی دی هغه اسعد بن زُراره الأنصاري ﷺ دی او دغه د جمعې لمونځ اسعد بن زراره ﷺ په خپل کور کي آداء کړی او دغه د جمعې اول لمانځه ته څلويښت نفره حاضر سوي وه، نو له دي جهته ځيني علماء وايي چي د جمعې د لمانځه د شرطو څخه يو دا دی چي نفر به تر څلويښتو کم يا لږ نه وي مګر دا صحي دليل نه دی ځکه که فرضًا په دغه اوله جمعه کي د خلکو تعداد يو څلويښت نفره وای نو بيا به يو څلويښت نفره شرط وای، خو دا داسي دليل نه دی چي خلک دي دغه عدد ته مجبوره کړي او هلته يو بل صحي حديث هم نسته چي هغه دي د دغه عدد تاکيد وکړي، مقصد د جمعې په هغه اول لمانځه کي چي په مدينه منوره کي د رسول الله ﷺ تر هجرت د مخه د اسعد بن زُراره ﷺ په کور کي سوی ؤ څلويښت نفره سره يو ځای سوي وه او اوس چي رسول الله ﷺ د قباء څخه د مدينې منورې پر طرف رهي دی او د سالم بن عوف د کورو منطقې ته ورسېدی د جمعې د لمانځه وخت سو، رسول الله ﷺ د جمعې د لمانځه د آداء کولو امر وکړی او د جمعې لمونځ يې د سالم بن عوف په کلي يا کورو کي آداء کړی، د جمعې په دغه لمانځه کي سلو نفرو ګډون وکړی او د لمانځه خطبه په خپله رسول الله ﷺ و ويل نو دغه خطبه هغه لومړنۍ خطبه ده چي رسول الله ﷺ يې د اسلام د شروع څخه وايي يعني: په اسلام کي د رسول الله ﷺ اوله خطبه دغه خطبه ده چي د بني سالم بن عوف په کلي کي يې و ويل چي دغه ځای د قباء او مدينې منورې په منځ کي دی او دغه مسجد ته مسجد جمعه ويل کيږي، د جمعې تر لمانځه وروسته رسول الله ﷺ مدينې منورې ته داخل سو او له دغې ورځې څخه د يثرِب د ښار نوم په مدينةُ الرسول ﷺ سره بدل سو خو نن ورځ د اختصار پر ډول مدينه منوره ورته ويل کيږي او دغه ورځ د مدينې منورې په تاريخ کي يوه روښانه او ځلانده ورځ وه، په دغه ورځ چي رسول الله ﷺ مدينې منورې ته داخلېدی د مدينې منورې کورونه او کوڅې د خوشالۍ په خندا او ړوړ ډکي وې، د انصارو نجونو او هلکانو د رسول

(c) ketabton.com: The Digital Library

اللهﷺ په استقبال کې دغه ترانه په ګډه او لوړ آواز سره ویل:

طَلَعَ البَدرُ عَلَینَا مِن ثَنِیَاتِ الوَدَاع وَجَبَ الشُّکرُ عَلَینَا مَا دَعَا لِلّهِ دَاع

اَیُّهَا المَبعُوثُ فِینَا جِئتَ بِالاَمرِ المُطَاع جِئتَ شَرَّفتَ المَدِینَه مَرحَبًا یَا خَیرَ دَاع

دا هغه مشهوره بیتونه دي چې د مدینې منورې مسلمانانو د رسول اللهﷺ په استقبال کې ویل او ټول مسلمانان ډیر خوشاله وه، اوس چې رسول اللهﷺ مدینې منورې ته داخل سو پر هر کلي چې راسي د کلي مشرانو به د رسول اللهﷺ اوښه ونیول او غوښتل به یې چې رسول اللهﷺ د دوی سره پاته سي او ویل به یې: یا رسولَ الله! زموږ سره پاته سه زموږ سره عَدد، عُده، او مناعه سته او موږ دې ساتو، عدد سته یعني: نفر لرو، عُده سته یعني: اسلحه لرو او مناعه سته یعني: ستا د ساتني دپاره قوت او طاقت لرو.

انصار که څه هم د ډېر مال او شتمنۍ خاوندان نه وه خو هر یوه دا تمنّا او آرزو درلو دل چې رسول اللهﷺ د هغه په کورکي و اوسیږي، نو رسول اللهﷺ چې به د انصارو پر هر کلي او کور ورغلی هغو به د اوښې قیضه یا مهار ونیوی او ویل به یې: یا رسولَ الله! عدد، عُدې او مناعې ته راځه، مګر رسول اللهﷺ به ورته ویل: اوښه ایله کړی دا په خپله د مقصد ځای ته ځي، دا د اللهﷻ له طرفه امر کړل سوې ده چې هغه ځای ته ولاړه سي کوم چې زما د استوګنې دپاره هلته د اللهﷻ إراده سوې ده، خلکو به هم اوښه پرېښوول، بیا چې به پر بل کلي راغلی بیا به خلکو اوښه ونیول او رسول اللهﷺ به ورته ویل: پرې یې ږدی دا امر کړه سوې ده، خلکو به هم پرېښوول، واقعًا یې هم اوښه خپل اختیار ته پرې ایښې وه نه یې تګ ته مجبوره کول او نه یې را ګرځول هري خوا ته چې اوښه تله د دې خوښه وه، پر هر کلي چې به راغله خلکو به غوښته چې اوښه ونیسي مګر رسول اللهﷺ به ورته ویل: پرې یې ږدی.

اوښه رهي وه تر څو چې د دغه اوسني مسجد نبوي ځای ته ورسېدل چې هغه وخت یوه خرابه مځکه وه او دغه مځکه د دوو یتیمانو وه، اوښه دلته پر دغه مځکه په خپله إراده چوکه سوه، رسول اللهﷺ پر سپور دی نه ځني کښته کیږي، اوښه بیا ولاړه سوه څه مخ ته ولاړه بیرته یې شا ته وکتل او را وګرځېدل بیرته راغله پر هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اولني ځای بیا چوکه سوه، پر دغه مبارک او مشرف ځای چي الله جل جلاله دغه ځای مبارک کړی او مشرف کړی ؤ اوښه چوکه سوه، دلته نو رسول الله ﷺ د اوښي څخه کښته سو دغه منطقه د رسول الله ﷺ د ماما ګانو د بني نجار د کورو سره وه او دا د الله جل جلاله توفیق ؤ چي اوښي ته یې ورکړی، ځکه د رسول الله ﷺ هم دا خوښه وه چي د خپلو ماما ګانو سره واړوي او د ده ﷺ په نزول او همسایتوب دوی مکرم کړي.

خلک پر رسول الله ﷺ را ټول دي او خبري ور سره کوي هر یو وایي چي زموږ کور ته را سره راځه، خو ابو ایوب انصاري رضي الله عنه په تلوار راغلی او د رسول الله ﷺ سامان یې له اوښي څخه واخیستی او خپل کور ته یې ننه ایستی، رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه چي زما سامان چیري دی؟ ابو ایوب رضي الله عنه و ویل: هغه ما خپل کور ته یو وړی، رسول الله ﷺ و فرمایل «المرءُ معَ رَحلِه» یعني: سړئ د خپل سامان سره وي.

نو د رسول الله ﷺ د استوګني شرف د ابو ایوب انصاري رضي الله عنه په نصیب سو او اسعد بن زُراره رضي الله عنه راغلی د رسول الله ﷺ او ښه یې خپل کور ته بوتله چي بیا نو د اوښي روزنه او پالنه د هغه سره وه.

رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه چي دغه مځکه کومه چي اوښه پر چوکه سوه د چا ده؟ ورته و ویل سوه: د دوو یتیمانو ده، ویل: د یتیمانو وصی او متصرف څوک دی؟ د یتیمانو وصي راغلی، رسول الله ﷺ و فرمایل: دغه مځکه درڅخه را نیسم، هغه و ویل: یا رسولَ الله! دا مځکه یې بې قېمته ستا، رسول الله ﷺ و فرمایل: یا په قېمت یې غواړم مقصد مځکه یې ځني رانیول او د مځکي قېمت حضرت ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه ورکړی، بیا نو رسول الله ﷺ امر وکړی چي پر دغه مځکه مسجد جوړ کړی.

ورونو او خوندو! دغه اوسنئ مسجد چي تاسي یې په مدینه منوره کي وینی او لمنځونه پکښي آداء کوی، د رسول الله ﷺ هغه اولنئ مسجد پر دغه مځکه جوړ سو، دغه مسجد پسله بیتُ اللهِ الحرام څخه د مځکي پر مخ هغه تر ټولو مبارک او هغه تر ټولو مشرف مسجد دی چي پر دغه مځکه جوړ سوی دی او دغه مځکه د دغه مسجد دپاره د الله جل جلاله خوښه او اختیار ؤ، ځکه اوښه یې خپل اختیار ته پرېښوول او اوښه په خپل اختیار او د الله جل جلاله په ارادہ پر دغه ځای چوکه سوه، یا (پرېوتل)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو پر دغه ځای د مسجد نبوي د جوړېدلو سر او سبب هم دغه دی چې دغه ځای الله جل جلاله د دغه مسجد دپاره اختیار کړی دی نه بل چا، اوس نو په دغه پاک او مبارک ځای کې د مسجد نبوي د جوړولو کار شروع سو، لکه څرنګه چې مخ کې مو درته وویل: رسول الله ﷺ د ابو ایوب انصاري په کور کې سکونت او استوګنه اختیار کړه، د ابو ایوب رضي الله عنه کور دوه منزله ؤ او رسول الله ﷺ ته یې هغه لوړه کوټه ورکړه، ځکه ابوایوب رضي الله عنه ویل: یا رسولَ الله! دا نه ده مناسبه چې زه تر تا لوړ واوسېږم، مګر رسول الله ﷺ ورته وویل: یا ابا ایوب! ما ته خلک راځي نو ما او خلکو ته په ختلو او کښته کېدلو کې تکلیف دی، زه به کښته واوسېږم او ته لوړ، ابو ایوب هم قبوله کړه.

هلته د مسجد په جوړولو شروع وسوه، ټول اصحاب کرام کار کوي بېله څنډه او د اولي ورځې څخه د مسجد په کار شروع وسوه، ځکه الله جل جلاله موږ د دې دپاره پیدا کړي او را استولي یو چې مځکه آباده او ودانه کړو، الله جل جلاله فرمایي:

﴿هُوَ أَنشَأَكُم مِّنَ ٱلۡأَرۡضِ وَٱسۡتَعۡمَرَكُمۡ فِيهَا﴾ [هود:٦١]

یعني: همدغه الله تاسي د مځکي څخه پیدا کړي یاست او په دغه مځکه کې د إعمار او آبادېدلو طلب درڅخه کوي.

الله جل جلاله زموږ څخه د خیر او برکت په کارو د مځکي تعمیر او آبادول غواړي، نو ځکه د مسجد په جوړولو ژر او فوري شروع وسوه او د مسجد د جوړولو په وخت کې به صحابهٔ کرامو د ستړیا د لیري کولو او فکر مشغولولو دپاره دغه بیتونه ویل:

اَللّٰهم لا عیشَ الا عیشَ الآخره ۞ فَاغفِر لِلأنصارِ والمهاجـره

رسول الله ﷺ هم د اصحاب کرامو سره کارکاوه، نو ده ﷺ به هم دغه بیت د دوی سره وایه مګر خوله به یې خطا وتل، داسي به یې وایه:

اَللّٰهم لا عیشَ الا عیشَ الآخره ۞ فاغفر للمهاجرین والأ نصار

دا ولي؟ ځکه رسول الله ﷺ شعر نه وایه او الله جل جلاله فرمایي:

﴿وَمَا عَلَّمۡنَٰهُ ٱلشِّعۡرَ وَمَا يَنۢبَغِي لَهُۥٓۚ إِنۡ هُوَ إِلَّا ذِكۡرٞ وَقُرۡءَانٞ مُّبِينٞ ۝٦٩﴾. [یس، ٦٩]

یعني: محمّد ﷺ ته موږ نه شعر ور ښوولی دی او نه ده لره شعر ویل ښایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو کله چي به رسول الله ﷺ غوښته چي شعر و وايي خطاوتی به، خپل شعر نه بلکه د بل چا په شعرکي به هم خطاوتی، سره د دې چي رسول الله ﷺ تر هر چا فصيح ؤ مګر شعر يې پرخوله نه ورتلی حتّی هغه شعرونه چي د ده ﷺ په وخت کي په خلکو کي مشهوره وه او خلکو به ويل ده ﷺ نه ويل او که به يې وغوښتل چي شعر و وايي پکښي خطا به سو، د شعر له وزنه به واوښت نثر يا خبره به ځني جوړه سوه، نو دغه د مسجد په کار کي چي به مسلمانانو شعر وايه ده ﷺ به هم ور سره وايه، مګر ژبه به يې د شعر له طرفه د دعاء طرف ته ولاړه.

رسول الله ﷺ د مسجد په جوړولو کي په خپله هم کار کاوه، خښتي او ختي يې ور سره پورته کولې، نو خود صحابهٔ کرامو په کار کولو کي ډېر کوښښ کاوه، ځکه دا عيب ؤ چي رسول الله ﷺ کار کوي او دوی ناست وي، نو خود په کار کولو کي به يې ډېر شدت هم کاوه، خلکو به يوه يوه خښته وړل او پورته کول مګر عمّار بن ياسر ﷺ به دوې دوې خښتي وړلې، څومره کار چي خلکو کاوه عمّار ﷺ هغومره دوه واره کاوه او رسول الله ﷺ په دغه ورځ ده ته د خير دعاء وکړه او په عين حال کي يې يوه عجبه پېش ګويي هم ورته وکړه، رسول الله ﷺ و فرمايل: افسوس پر عمّار چي ياغي ډله به يې وژني، په دغه ورځ چي د هجرت اول کال ؤ رسول الله ﷺ هغه خبر او واقعه بيان کړه چي پسله پنځه ديرش کاله څخه پېښه سوه، د صفين په جنګ کي عمّار ﷺ د معاويه ﷺ د لښکرو له طرفه شهيد و وژل سو.

اوس نو د ورځي کار وسو او د شپې رسول الله ﷺ د استراحت دپاره د ابو ايوب الأنصاري ﷺ کور ته ورغلی ځکه د ده ﷺ د استوګني ځای هغه ؤ، ابو ايوب او د ده ښځه چي لوړ او سېدل وايي: زموږ سره دا ډېره را سره وه: که زموږ څخه يو کړپ او درب وسي رسول الله ﷺ په تکليف کيږي، نو د دغه لوړي خوني په دېواله پوري مښتي په ډېر احتياط بيدېدلو، ځکه نه غواړو چي موږ دي پر رسول الله ﷺ لوړ يو او نه غواړو چي رسول الله ﷺ ته د ده ﷺ د احترام، عزت او محبت په سبب په کړپي او دربي سره تکليف ورکړو او نه غواړو چي د وحيو او د ده ﷺ په منځ کي فاصل يا جلا کوونکي سو. خو په يوه شپه کي موږ ته يو تکليف پېښ سو هغه دا چي: موږ د اوبو چښلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره یو منګئ درلودی او هغه منګئ مات سو، د منګي اوبه توله پر مځکه توی سوې.

تاسي ته معلومه ده چي پخواني کورونه داسي نه وه لکه د نن ورځي پاخه کورونه، بلکه د لرګو او خاشو کورونه وه، د دې امکان ؤ چي دغه اوبه کښته وڅڅیږي او رسول اللهﷺ ته تکلیف ورکړي، نو ابوایوبؓ وایي: مور بېله یوه تلتکه یا برستنه بل شئ نه درلودی ژر مو دغه اوبه په دغه تلتک وچي کړې او توله شپه ویښ پاته سوو، کله چي سهار سو رسول اللهﷺ ته مو و ویل: یا رسولَ الله! دا چه ته کښته یې او موږ لوړ یو دا نه ده صحي او د تیري شپې قصه مو هم ورته بیان کړه او ورته ومو ویل: چي زموږ غوښتنه دا ده چي ته لوړ ولاړ سې او موږ کښته واوسیږو، رسول اللهﷺ هم دغه د دوی غوښتنه قبوله کړه او هغه لوړ منزل ته وختی.

ابو ایوبؓ وایي: موږ به د شپې خواړه تیارکړه او رسول اللهﷺ ته به مو ور وړل بیا چي به مو هغه پاته خواړه ځني راوړل نو ما او اُمِ ایوب به د برکتِ دپاره هغه د دهﷺ د لاس وهلو له ځایه څخه خواړه خوړل، یوه شپه موږ و رسول اللهﷺ ته داسي خواړه ور ولېږل چي په هغه کي مو پیاز او اوږه ګډ کړي وه، بیا چي مو د خوړو لوښئ ځني راوړی د دهﷺ د لاس وهلو اثر مو نه پکښي ولیدی نو ورغلم او ورته ومي ویل: یا رسولَ الله! زما مور او پلار دي تر تا قربان وي خواړه دي بیرته را ولېږل او موږ په هغه کي ستا د لاس وهلو یعني: خوړلو اثر و نه لیدی او زموږ دا عادت ؤ چي ستا څخه به پاته خواړه راغله ما او اُم ایوب به د برکت دپاره ستا د لاس وهلو له ځایه خواړه خوړل، رسول اللهﷺ و فرمایل: ما په دغو خوړو کي د اوږي او پیاز بوی حِس کړی او زه داسي یو سړئ یم چي د خپل رب سره مناجات کوم مګر تاسي یې وخورئ، ابوایوبؓ وایي: موږ هغه خواړه وخوړل او تر دغه ورځي وروسته مو بیا هیڅکله د رسول اللهﷺ په خوړو کي د پیاز او اوږي څخه کوم شئ نه ګډاوه، یا نه وراچاوه.

دا مي هیر سوه چي درته و وایم: کله چي علي بن أبي طالب ؓ د رسول اللهﷺ د امانتو د رسولو دپاره په مکه مکرمه کي پاته سو بیا نو څه وخت مدینې منورې ته راغلی؟ علي بن أبي طالب ؓ د رسول اللهﷺ تر هجرت وروسته نوري درې ورځي په مکه مکرمه کي پاته سو تر څو چي هغه د رسول اللهﷺ سره پراته

(c) ketabton.com: The Digital Library

امانتونه يې تول د هغو و مالکانو ته و رسول، د مکې مکرمې په ښار کې به ګرځېدی او ويل به يې: د هر چا امانت چې د رسول الله ﷺ سره پروت دی را دې سي و دې يې خلي، پسله هغه چې د ټولو خلکو امانتونه يې ور تسليم کړه بيا به يې ويل: د چا امانت خو به نه وي پاته؟ قريشو ورته ويل: يا والله وَفَيتَ و کَفَيتَ.

علي بن أبي طالب رضي الله عنه پسله درو ورځو پر پښو او پياده د مدينې منورې طرف ته رهي سو او په قُباء کې د رسول الله ﷺ سره يو ځاى او ملګرى سو.

څه موده وروسته رسول الله ﷺ هغه زيد بن الحارثه رضي الله عنه چې په پخوا کې زيد بن محمّد ورته ويل کېده او د رسول الله ﷺ د اهل بيت څخه بلل کېدی (ځکه د ده ﷺ په کور کې لوى سوى ؤ) مکې مکرمې ته ولېږى چې د رسول الله ﷺ اهل او کورنۍ را ولي، زيد بن الحارثه رضي الله عنه هم مکې مکرمې ته ولاړى او د رسول الله ﷺ اهل بيت کرام يې را وستل چې په هغو کې د رسول الله ﷺ زوجه سوده رضي الله عنها او دوې لوڼې: فاطمه او ام کُلثوم رضي الله عنهما، اسامه بن زيد او ام ايمن وه، د رسول الله ﷺ يوه لور زينب رضي الله عنها چې د أبي العاص ښځه وه په مکه مکرمه کې پاته سوه، هغې ته د راوتلو موقع نه سوه برابره ترڅو چې بيا يې د بدر تر غزاء وروسته هجرت وکړی، همدارنګه د دوى سره عبدالله بن أبي بکر د حضرت ابوبکر رضي الله عنه کورنۍ هم را رهي کړل چې په هغو کې اسماء او عائشه رضي الله عنهما د ابوبکر الصديق رضي الله عنه لوڼې هم وې او وروسته به د اسماء رضي الله عنها قصه درته بيان سي چې د هغې د را تګ سره څه پېښه سوه.

په هغه وختو کې مدينې منورې يوه تبه درلودل چې هر څوک به د اول وار دپاره هلته ورغلى هغه تبې به پر را تلې او حتّى ډېر کسان يې وژل، نو حضرت عائشه رضي الله عنها وايي: کله چې ابوبکر او بلال رضي الله عنهما مدينې منورې ته ولاړل دغه تبې ورته پېښې سوې او زه چې به د دوى پوښتني ته ورغلم دوى به د سختې تبې په وخت کې د پردېسۍ او نا اميدۍ شعرونه ويل، نو وايي: زه رسول الله ﷺ ته ورغلم او په دغه حال مې خبر کړى، بيا نو رسول الله ﷺ دعاء وکړه او ويل: الٰهي مدينه مونږ ته داسې محبوبه وګرځوې لکه د مکې سره چې زمونږ محبت ؤ، يا يې تر هغه هم زيات د محبت او صحت ځاى وګرځوې، په کاسه او پيمانه کې يې برکت واچوې او دغه تبه ځنې نقل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې په جُحفه کې يې وکړځوې (جحفه) جدې ته نژدې د يوه ځای نوم دی.

تردغه ځايه پورې د رسول الله ﷺ د ژوند د يوې مرحلې بيان پای ته ورسېدی، چې دغه ژوند او دغې مرحلې ته مکې دوروېل کيږي او دغه د مکې مکرمې د دعوت مودې (۱۳) کاله دوام وکړی.

دلته د رسول الله ﷺ د هجرت د واقعاتو د ښه پوهېدلو دپاره څه تبصرې ته ضرورت وينم، خو تر تبصرې د مخه به د هجرت په مقصد او مفهوم ځان پوه او خبر کړو.

د هجرت په باره کې موږ هغه وخت هم څه خبرې وکړې چې مسلمانانو د اول وار دپاره حبشې ته هجرت وکړی او اوس به نور هم د هجرت په باره کې په مختصر ډول سره دومره و وايم: چې الله ﷻ دين او عقيده تر هر شي مقدس کړي دي، کله چې د دين احکام او عقيده د زوال او خرابۍ سره مخامخ وي، يا دين او عقيده د يوه چا له طرفه تهديديږي بيا نو مځکه او وطن، مال او جاه کوم ارزښت او قيمت نه لري، نو ځکه الله ﷻ پر مسلمانانو دا فرض کړې ده چې د دين او عقيدې د ساتلو په لار کې دغه ټول شيان قرباني کړي، لکه صحابهٔ کرامو چې مال او دارايي، صُنعت او تجارت، کسب او کار، ملک او کورونه پرېښوول په تش او خالي لاس په يوه پټو کې مدينې منورې ته ولاړل.

په کون کې د الله ﷻ د قانون تقاضاء دا ده چې معنوي قوت، هغه قوت چې په سالمه عقيده او په حق دين کې پروت دی، دغه قوت، د وطن ګټې او نور مادي قوتونه ټول ساتلای سي، په هره اندازه سره چې يو امت په اسلامي اخلاقو پورې لاس ونيسي او د صحي الٰهي دين متابعت وکړي په هغه اندازه سره يې مادي قوت چې عبارت د وطن، مال او عزت څخه دی زياتيږي، بقاء او دوام پيدا کوي او په کومه اندازه سره چې يو ملت د اخلاقو له طرفه فاسد وي، په عقيده کې مضطرب او بې پروا وي، هغه مادي قوت چې دئ نن ورځ د هغه په غرور وطنونه تسخيروي، دغه قوت يې مخ پر زوال او ړنګېدلو نژدې کيږي چې د دغې خبرې د تصديق دپاره لوی شاهد د تېر تاريخ واقعات دي.

هو ته به نن ورځ په نړۍ کې داسې يو ملت وينې چې د اخلاقو له اړخه بد اخلاقه وي، د عقيدې له طرفه به هم له حقه څخه ليرې وي، خو بيا به هم دغه بد اخلاقه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې دينه ملت د قوت او ماديا تو له طرفه پر خپلو پښو ولاړ وي، نور ملتونه او وطنونه به د ځان تابع ګرځوي، خو په حقيقت او واقعيت کي دغه ملت په ډېره تيزي سره د خرابۍ او بربادۍ پرطرف رهي دی خو دا چي زه او ته د هغه ملت خرابي او بربادي نه وينو يا يې نه سو ليدلای د هغه سبب د تاريخ د اوږد والي په مقابل کي د انسان د عمر لږ والی او کوتاهي ده، د دغه ملت د خرابۍ پر طرف تګ او رفتار د تاريخ وينبي سترګي ليدلای سي، نه د غافل او کم عُمره انسان بيدې سترګي، که تاسي غواړی چي د منحرفو او مغروره دولتو نږېدل و وينی! په تاريخ ځان خبر کړی.

نو ځکه الله جل جلاله د دين او عقيدې د ساتلو په لار کي که ضرورت پيښ سي د مال او وطن، آرام ژوند او جايداد قرباني کول، شريعت او قانون ګرځولی دی، دغه قرباني د مسلمانانو دپاره بيرته د مال او وطن، آرام ژوند او عزت د راګرځولو ضامنه ده، که څه هم په ښکاره او اوله مرحله کي دوی دغه ټول شيان له لاسه ورکړي.

د دغه حقيقت د اثبات دپاره د مکې مکرمې څخه و مدينې منورې ته د رسول الله ﷺ هجرت لوی او کافي دليل دی چي دغه هجرت په ظاهره او ښکاره سره د وطن پرېښوول او ضايع کول وه، مالونه او کورونه يې پرېښوول، زموږ په اصطلاح په يوه پټو کي له مکې مکرمې څخه و وتل خو په حقيقت کي دغه هجرت د وطن ساتل وه ځکه تر هجرت لږ کلونه وروسته! مسلمانان د هغه دين او عقيدې په برکت چي دوی د هغه د ساتلو دپاره وطن پرې ايښی ؤ، بيرته هغه وطن ته فاتح او کامیابه ورغله.

هغه کسان چي مسلمانانو ته يې آزارونه ورکول او د رسول الله ﷺ د وژلو إراده يې کړې وه اوس په هيڅ بد نيت هم نه سي ورته کتلای او نه سي ور نژدې کېدلای.

د رسول الله ﷺ
د هجرت مهمي او ښکاره نقطې

لومړۍ نقطه: هغه ښکاره شئ چي موږ ته د رسول الله ﷺ له هجرته را معلومېږي هغه دا چي رسول الله ﷺ د ټولو اصحابِ کرامو د جملې څخه حضرت ابوبکر الصِدِّيق رضی الله عنه اختيار کړی چي په دغه سفر کي د رسول الله ﷺ ملګری وي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو علماء کرام د دې څخه د حضرت ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه سره د رسول الله ﷺ د محبت اندازه را باسي چې دئ رضی الله عنه تر ټولو اصحابو و رسول الله ﷺ ته ور نژدې ؤ او پسله رسول الله ﷺ څخه هم دئ رضی الله عنه د خلافت وړ او لائق ؤ، چې د دغه مفهوم تائید او تاکید بیا په وروسته کې نور ډیر شیان کوي.

مثلاً رسول الله ﷺ په خپله ناروغي کې د لمنځو د امامت دپاره ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه خلیفه وګرځاوه او پر دې یې ډیر تاکید کاوه چې د خلکو د لمانځه امامت به بېله ده رضی الله عنه څخه بل څوک نه کوي.

همدارنګه په صحي حدیث شریف کې رسول الله ﷺ فرمایي: که ما د ځان دپاره خلیل پیدا کولای نو ابوبکر به مي د ځان خلیل ګرځولی وای [رواه: مسلم]

نو واقعاً هم الله جل جلاله په خپل احسان سره ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه د دغه امتیاز وړ او لائق ګرځولی ؤ، ابوبکر رضی الله عنه د رسول الله ﷺ په ملګرتیا کې د صدق او اخلاص یوه نمونه او مثال ؤ، بلکه خپل روح او مال یې د رسول الله ﷺ په ملګرتیا او د هغه دپاره قربانول، مور ولیدل چې رسول الله ﷺ ته یې و ویل: تر هغو به ته غار ته نه ننوزې ترڅو چې زه ورنه سم، دا د دې دپاره: که په دغه غار کې کوم ځیرونکی حیوان، یا مار او لړم، یا یو بل داسي د خطر شئ چې انسان ته ضرر رسوي موجود وي، دئ رضی الله عنه به خپل ځان د رسول الله ﷺ قرباني کړي او مور و لیدل چې څنګه یې خپل مال، خپل زوی، خپله لور، خپل مولٰی او شپانه د رسول الله ﷺ د خدمت دپاره دغه د هجرت په تکلیفي او خطرناکه سفر کې منظم کړي او ګمارلي وه.

قسم په الله دغه محبت او قرباني پر هر هغه مسلمان چې پر الله او رسول الله ایمان لري واجب او لازم دي، رسول الله ﷺ په هغه حدیث شریف کې چې امام بخاري او امام مسلم یې روایتوي فرمایي:

« لايؤمنُ أحدُكم حتّى أكونَ أحَبَّ إليه من وَلَدِه وَ والده وَالنَّاسِ أجْمَعِين »

یعني: ستاسي څخه یوه هم تر هغو کامل ایمان نه دی را وړی، یا کامل مومن نه دی ترڅو چې زه و هغه ته ترخپل اولاد، خپل مور او پلار او ټولو خلکو خوښ او محبوب نه سم. مسلمانانو! ښه متوجه سی او خپل ایمانونه مو د عدل په ترازو وتلی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ سره څومره محبت لري؟

دوهمه نقطه: یو مسلمان به د رسول الله ﷺ د هجرت او د حضرت عمرِ فاروق رضی الله عنه د هجرت په منځ کې مقارنه او موازنه سره کوي او په زړه کې به يې دا پوښتنه ور ګرځي چې حضرت عمر رضی الله عنه ولې په ښکاره سره بیله بیرې او وارخطایي هجرت وکړی؟ او کفارو ته يې لا دا تحدّي یا ګواښ هم ورکاوه چې زه په هجرت رهي یم د هر چا په زړه کې که یو شئ ستره هغه دې را پسې راسي او رسول الله ﷺ په پټه او په ډېر احتیاط سره هجرت وکړی آیا د عمر رضی الله عنه جُرئت تر رسول الله ﷺ زیات او ډېر و؟

د هغو په جواب کې وایم: حضرت عمر رضی الله عنه او بل هر مسلمان د رسول الله ﷺ سره فرق لري ځکه د هر چا تصرف د هغه یو شخصي تصرف بلل کیږي، د هغه تصرف د امت مسلمه دپاره نه قانون ګرځول کیږي او نه شریعت، د هغه خوښه ده کومه طریقه او وسائل چې د هغه د قوت، جُرئت، ایمان او حاله سره ور او مناسب وي کولای سي چې هغه طریقه د خپل ځان دپاره اختیار او عملي کړي.

مګر رسول الله ﷺ مشرِّع یا د اسلامي قانون جوړوونکی دی یعني: د ده ﷺ ټول تصرفات زموږ دپاره دین او شریعت بلل کیږي نو ځکه د ده ﷺ ټول اقوال، افعال، صفات او تقریر د شریعت دوهم مصدر بلل کیږي، زموږ د دین او شریعت اول مصدر: قرآن دی، دوهم مصدر: د رسول الله ﷺ افعال او اقوال دي، نو که رسول الله ﷺ داسي هجرت کړی وای لکه حضرت عمر رضی الله عنه چې وکړی خلکو به داسي ګمان کولای چې د هجرت دپاره دغه هغه واجبه طریقه ده احتیاط او حذر نه دي روا، د بیرې په وخت کې باید څوک پټ نه سي، حال دا چه الله جل جلاله په دې دنیا کې خپل شریعت پر اسبابو قائم کړی دی، که څه هم په حقیقت کې هغه چې زموږ عقیده ده او ایمان پر لرو هغه دا ده: چې اسباب هم د الله جل جلاله په إراده سره برابرېږي او کار کوي، مسبب الاسباب رب عزوجل دی، نو ځکه رسول الله ﷺ ټول هغه احتیاطي طریقې او مادي وسائل استعمال کړل چې بشري عقل په دغسي حالاتو کې د هغه تقاضاء کوي، هیڅ یوه داسي وسیله يې نه پرېښوول چې هغه يې نه کړه استعمال.

علي رضی الله عنه يې امر کړی چې د ده ﷺ په بستر کې پرېوزي او هغه د رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاص ښتو پر ځان واچوي او بيا يې يو مشرک پسله هغه چي امين يې و بلی د دې دپاره نوکر کړی چي پر يوه داسي نا معلومه لاريې بوزي چي د دښمنانو په زړه کي نه ورګرځي او بيا يې درې ورځي په غار ثور کي په پټه سره تيري کړې او داسي نور احتياطات يې عملي کړل چي عقل د هغو تقاضاء کول، دا ټوله د دې دپاره چي دا واضحه او ښکاره سي چي پر الله جل جلاله ايمان درلودل د اسبابو د استعمالولو سره ضد او منافي نه دی او د رسول الله ﷺ دغه ټول احتياطات يا د اسبابو استعمالول د بيري په سبب نه وه او نه دا په خيال او تصور کي ورګرځېدل چي د مدينې منورې تر رسېدلو د مخه دي د مشرکانو له طرفه ونيول سي او د دغه إدعاء د اثبات دپاره زموږ دليل دا دی: پسله هغه څخه چي ټول مادي اسباب پای ته ورسېدل او مشرکان د هغه غار پر شا وخوا را وګرځېدل چي هلته رسول الله ﷺ او د ده ملګری پټ وه، که يوه له مشرکانو سر ورکښته کړی وای دوی به يې ليدلي وای، دلته نو د ابوبکر رضي الله عنه پر زړه بېره غالبه سوه، البته دا بېره هم د رسول الله ﷺ په سبب وه نه د خپل ځان، په دغه وخت کي رسول الله ﷺ څه ورته وويل؟ وې فرمايل:

« يا ابا بکر! ما ظنک باثنين الله ثالثهما؟»

يا ابا بکر د هغو دوو په باره کي څه فکر کوې چي دريم يې الله وي؟

که د يو چا اعتماد پر هغو اسبابو او احتياطاتو وي چي ده برابر کړي دي په دغسي حال کي څه نا څه بېره ورته پيښېږي، نو دا معلومه خبره ده چي دغه ټول احتياط او د اسبابو استعمالول رسول الله ﷺ د دې دپاره وکړه چي د شريعت او قانون جوړولو وظيفه آداء کړي او پسله دغه احتياطاتو او اسبابو يې زړه په الله جل جلاله پوري تړلی ؤ او د هغه رب پر ساتنه يې پوره توکل او اعتماد ؤ، خو دغه کارونه يې د دې دپاره وکړل چي مسلمانان په دې پوه سي چي په هر کار کي بايد اعتماد پر الله جل جلاله وي مګر هو دغه اعتماد د دې سره ضد او منافي نه دی چي د هغو اسبابو څخه هم کار واخيستل سي کوم چي الله عزوجل په دې کون کي اسباب ګرځولي دي.

يو بل ښکاره او روښانه دليل چي موږ يې پر دغه موضوع وايو، رسول الله ﷺ هغه حالت دی: کله چي سُراقه پسي ور ورسېدی او د ده ﷺ د وژلو إراده يې درلودل،

که واقعاً هم د رسول الله ﷺ سره ېږه ور سره وای او دغه احتیاطات یې د بیرې په سبب سره وای نو اوس به په دغه حال کې چې دښمن پسې ور ورسېدی یو څه ېږه ورته پېښه سوې وای، مګر رسول الله ﷺ د بیرې هیڅ احساس نه کاوه بلکه د قرآن مجید په تلاوت او د خپل رب سره په مناجات مشغوله ؤ ځکه د ده ﷺ دا یقین ؤ چې هغه الله چې دئ ﷺ یې په هجرت سره امر کړی دی هغه یې د دښمنانو او د هغو له شره ساتي.

دریمه نقطه: دا چې رسول الله ﷺ حضرتِ علي ﷺ د دې دپاره په مکه مکرمه کې پرېښاوه چې هغه امانتونه و خپلو خاوندانو ته ورسوي کوم چې د رسول الله ﷺ سره پراته وه دا پر هغه عجیب ضِد او تناقضي حالت دلالت کوي چې مشرکانو د رسول الله ﷺ په باره کې درلودی، په داسې حال کې چې دوی د رسول الله ﷺ تصدیق نه کاوه د درواغو، سحر او لېونتوب تهمتونه یې پر ویل، له بله طرفه دوی پر خپل شا وخوا تر ده ﷺ بل صادق او امین نه سوای پیدا کولای چې خپل امانتونه ورسره کښېږدي، نو یې خپل مالونه او قېمتې شیان بېله رسول الله ﷺ د بل چا سره نه اېښوول چې دا کار پر دې دلالت کوي چې د دوی کفر د شک په سبب نه ؤ چې دوی د رسول الله ﷺ په صداقت او امانت کې شک درلودی، بلکه د دوی انکار او کفر د دوی د تکبّر او حق تر پښو لاندې کولو په سبب ؤ، څرنګه چې دوی پر خپل ریاست بېرېدل نو یې د رسول الله ﷺ له متابعته څخه سر کښي کول.

څلورمه نقطه: عبدالله بن أبي بکر ﷺ چې د مکې مکرمې او غار په منځ کې تګ او را تګ کاوه په مکه مکرمه کې یې اخبار تولول او بیا یې رسول الله ﷺ او خپل پلار ته ورول او خورېې اسماء ﷺ چې د دوی د خوړو یا خوراکي موادو اهتمام یې کاوه او د دغه سفر دپاره یې دوی ته د دوی د ضرورت شیان برابرول، موږ ته دا لار ښوونه کوي چې پر هر ځوان مسلمان که نارینه وي که ښځه د الله جل جلاله په لارکې د اسلام د اوامرو د تحقّق دپاره او د اسلامي ټولنې د جوړولو دپاره دا لازمه او واجب ده چې خپل انتهایي کوښښ وکړي، یوازې دا نه ده کافي چې یو انسان پر خپل ځان سره را ګرځي فقط شخصي او ځاني عبادتونه آداء کوي، بلکه پر هر مسلمان دا لازمه ده چې خپل ټول قوت او طاقت او د خپلې پوهې تخصص د اسلام په لارکې قرباني کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي دغه قرباني، په هر عصر او زمانه کي د اسلام او مسلمانانو د ژوند دپاره د ځوانانو مزیت او سر لوړی وي، نن ورځ هم باید دغه فخر د ځوانانو په نصیب وي، ځوانان کولای سي چي اسلام او اسلامي ټولنه مخ ته بوزي.

که ته هغو کسانو ته وګوري چي د دعوت او جهاد په وخت کي د رسول الله ﷺ پر شا وخوا ولاړ وه وبه وینې چي اکثریت د هغو خلکو داسي ځوانان وه چي د ځوانی، اولي مرحلي یې نه وې تیري سوي، خو دوی خپل ټول قوت او طاقت د اسلام د نصرت دپاره او د اسلامي ټولني د جوړولو دپاره هیڅ نه دی دریغولی، نن ورځ هم زموږ امیدونه په ځوانانو پوري تړلي دي.

پنځمه نقطه: هغه واقعه چي سُراقه او د ده آس ته هغه وخت پېښه سوه چي دئ په رسول الله ﷺ پسي ور ورسېدی، موږ باید پوه سو چي دغه واقعه د رسول الله ﷺ د خارق العاده هغو معجزو څخه یوه معجزه ده چي د حدیثو امامانو د هغې پر صحت او را نقلولو اتفاق کړی دی، چي د هغو په مقدمه کي امام بخاري او امام مسلم دي، نو دا معجزه هم د رسول الله ﷺ نورو معجزو ته ور زیاته کړه.

شپږمه نقطه: د رسول الله ﷺ د هجرت په قصه کي د نورو معجزو تر څنګ ښکاره او بارزه معجزه هغه معجزه ده چي رسول الله ﷺ له کوره څخه هغه وخت را و وتی چي د مشرکانو ځوانان شا وخوا د ده پر کور را ګرځېدلي وه او د ده ﷺ د وژلو په انتظار وه خو الله جل جلاله د دوی ټولو سترګي په خوب داسي ور وتړلې چي یوه هم و نه لیدی، یوازي دا نه چي نه یې ولیدی بلکه د دوی د دغه مؤامرې او توطئې د مسخره کولو دپاره رسول الله ﷺ د دوی ټولو سرونه په خاورو ور ډک کړل، رسول الله ﷺ د دوی تر منځ په داسي حال کي تېر سو چي د الله جل جلاله دا قول یې تلاوتا وه چي فرمایي:

﴿وَجَعَلْنَا مِنۢ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَٰهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿٩﴾﴾.

دغه معجزه د هغه وخت او هري زمانې وکفارو ته د یوه اعلان په مثال سره ده، چي هو تاسي رسول الله ﷺ او د هغه و پیروانو یا متابعینو ته د دین او دعوت په لار کي د څه مو دې دپاره تکلیف او آزار ورکولای سی خو دا معنٰی نه لري چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله جل جلاله دوی پرېښوول او هیڅکله بیا دوی نصر او کامیابي نه سي لیدلای، مشرکانو او د دین ټولو دښمنانو ته دا نه ښایي چي دغه د ځه مو دې دپاره په خپله کامیابي او د مسلمانانو په وژلو او آزارولو خوشاله سي، ځکه د مسلمانانو ملګری رب عزوجل فرمایي:

﴿أَلَآ إِنَّ نَصۡرَ ٱللَّهِ قَرِيبٞ ﴿٢١٤﴾﴾ [بقره: ۲۱۴]

ښکه چي د الله جل جلاله نصرت و مسلمانانو ته ډېر نژدې دی او ممکن د دغه نصرت وسائل په هره لحظه کي د الله عزوجل په إراده موجود او آماده سي.

اوومه نقطه: دغه د هجرت په قصه کي موږ ولیدل چي د مدینې منورې مسلمانانو که نارینه وه که ښځي، که لویان وه که کوچنیان په څومره شدید محبت او د زړه په اخلاص سره د رسول اللهﷺ استقبال او ښه راغلی وکړی، دوی هره ورځ د خپلو کورو څخه تر مدینې منورې دباندي را وتل او د لمر تر سوځوونکو شعاعو لاندي به د رسول اللهﷺ د را تګ په انتظار تر ماپښینه پوري ولاړ وه، کله چي به ګرمي ډېره زیاته سوه او د ورځي ډېره حصه به تېره سوه نو به خپلو کورو ته ولاړل چي د سبا ورځي د انتظار دپاره آمادګي ونیسي، کله چي بیا رسول اللهﷺ مدینې منورې ته ورسېدی د مسلمانانو په زړو کي احساسات او عواطف پر جوش راغله او په ژبه سره یې د دهﷺ د استقبال او ښه راغلي قصیدې او ترانې ویلې او رسول اللهﷺ هم د دوی د محبت په بدله کي محبت ورکاوه، تر داسي اندازې چي د بني نجار هلکان شا وخوا پر را ګرځېدلي وه او د استقبال یا ښه راغلي ترانې یې ویلې رسول اللهﷺ و فرمایل: آیا تاسي زما سره محبت لرئ؟ ما خوښ لرئ؟ په والله زما زړه ستاسي سره محبت لري.

دغه صحنه او کیفیت موږ ته دا راښیي چي د رسول اللهﷺ محبت یوازي د دهﷺ په متابعت کي نه دی، بلکه محبت د متابعت اساس او باعث دی، که چیري عاطفه او محبت په زړه کي نه وي د متابعت دپاره شوق نه پیدا کیږي، هغه قوم خطا وتلی دی چي وایي: د رسول اللهﷺ محبت بله معنٰی نه لري بېله متابعت او اقتداء څخه او دوی دا هېره کړې ده چي متابعت بېله قلبي محبت څخه په وجود نه سي را تلای او هغه شئ چي تا و متابعت ته ورکشوي هغه قلبي محبت دی چي احساسات او

(c) ketabton.com: The Digital Library

عواطف دي پر ښور را ولي، نو ځکه رسول الله ﷺ د ایمان اندازه د ده ﷺ په محبت سره ښوولې ده هغه چي فرمايي:

«لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ»

[رواه: البخاري]

ژباړه: يوه ستاسي تر هغو کامل ايمان نه دی راوړی، يا کامل مومن نه دی ترڅو چي زه و هغه ته تر خپل مور او پلار، خپل اولاد او ټولو خلکو خوښ او محبوب نه سم.

اتمه نقطه: کله چي رسول الله ﷺ د ابو ايوب انصاري ﷺ په کور کي ؤ مونږ ته د هغه محبت څخه چي صُحابهٔ کرامو د رسول الله ﷺ سره درلودی يو بل شکل را ښکاره سو او هغه شئ چي د هغه محبت څخه دلته زمونږ مقصد دی هغه د ابو ايوب او د هغه د ښځي هغه تبرک دی: کله چي به د رسول الله ﷺ د خوړلو لوښی د رسول الله ﷺ څخه راوړل سو دوی به د هغه ﷺ د ګوتو په ځايو پسي د تبرّک دپاره ګرځېدل، نو د دې څخه دا معلومه سوه چي د رسول الله ﷺ په آثارو تبرّک کول يو مشروع، جائز او مباح کار دی او رسول الله ﷺ هم هغه تبرُک مقرره کړی دی.

يعني: په هغه خبر سو او رَد يې نه کړی. د هجرت پر قصه به په دغه اندازه تبصره کولو سره کفايت وکړو خو دا دي تاسي ته معلومه وي چي د سيرت النّبي ﷺ پر هره موضوع تاسي دغسي تبصرې کولای سی او احکام څني را ايستلای سی، سيرت النّبي ﷺ فقط قصې او تاريخ نه دی چي فقط ويل يا اورېدل دي بلکه دا زمونږ د پيغمبر او لار ښوونکي ﷺ ژوند او زمونږ د شريعت د جوړولو مصدر او مرکز دی، هر څومره چي فکر پکښي کوی او هر څومره چي يې څېړی په هغه اندازه سره مو ديني معلومات پراخه کيږي او پر هغه اندازه احکام څني را ايستلای سی ځکه د رسول الله ﷺ هر قول او هر فعل زمونږ دپاره ديني او تشريعي حکم لري زمونږ مسلمانانو د دين او شريعت دپاره، د قناعت او تسليمېدلو دپاره فقط دغه کافي دي چي و ويل سي: رسول الله ﷺ داسي فرمايلي دي يا رسول الله ﷺ داسي کړي دي دغه زمونږ دين او شريعت دی، نو سيرت النبي ﷺ چي هر څومره څېړې پر هغه اندازه احکام څني را ايستلای سې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الحمد لله د الله ﷻ په توفیق سره دسرور کائنات ﷺ ژوند د کتاب په لیکلو کي تر دغه ځایه د رسول الله ﷺ د رسالت د اولنیو دیارلسو کلو ژوند چي د مکې مکرمې ژوند یا دوره ورته ویل کیږي بیان کړل سو او اوس د مدینې منورې د ژوند یا دورې په حوادثو او واقعاتو شروع کیږي، په راتلونکي بحث کي به إن شاء الله تعالیٰ د رسول الله ﷺ د مدینې منورې د ژوند حالات په تفصیل سره مطالعه کړی.

و ما توفیقي إلاّ بالله علیه توکلت و إلیه أنیب.

وصلی الله تعالی علی خیر خلقه محمّد وآله وأصحابه و أهل بیته وسلّم تسلیماً کثیراً.

ممکن د مدینې منورې ژوند او زمانه و درو مرحلو ته تقسیم کړو،

اوله مرحله: دا هغه مرحله ده چي په هغه کي فتنې او مشکلات وه، په دغه مرحله کي د مدینې منورې له داخله مشکلات وه، له خارجه څخه د اسلام د دښمنانو حملې وې، چي دغې اولي مرحلې د حُدیبیې تر صُلحي پوري دوام درلودی او دغه صُلحه د هجرت د شپږم کال د ذوالقعدې په میاشت کي وه.

دوهمه مرحله: دا هغه مرحله ده چي د مشرکانو د مشرانو سره د حُدیبیې په صلحه کي د نه تعارض یا جنګ نه کولو فیصله وسوه، چي و دغې مرحلې ته (مرحلةُ الهُدنه) ویل کیږي او دغه مرحله د هجرت د اتم کال د روژې په میاشت کي د مکې مکرمې په فتحه سره پای ته ورسېدل او په دغه مرحله کي د شا وخوا پاچهان و اسلام ته دعوت کړل سوه.

دریمه مرحله: هغه مرحله ده چي په ډلو ډلو خلک د الله ﷻ دین او اسلام ته داخلېدل، قبائل او اقوام په دسته جمعي او د ډلو پر شکل مدینې منورې ته د اسلام را وړلو دپاره ورتله او په اسلام مشرفه کېدل، چي دغي مرحلې د رسول الله ﷺ تر رحلته پوري دوام وکړی چي دغه رحلت د هجرت په یوولسم کال او د ربیع الأول په میاشت کي پیښ سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مدينې منورې د ژوند اوله مرحله

دا هغه مرحله ده چې د هجرت په شروع کې د رسول الله ﷺ او مسلمانانو دپاره نوی ژوند شروع کیږي، د هجرت څخه یوازې دا مقصد نه ؤ چې مسلمانان د تکالیفو او آزارو، مشکلاتو او پسخندو څخه ځان خلاص کړي، بلکه هجرت د رسول الله ﷺ او مسلمانانو دپاره دا موقع هم برابره کړه چې د یوه أمن او امان په ښار کې یوه نوې اسلامي ټولنه جوړه کړي، نو ځکه پر هر قدرت لرونکي مسلمان دا فرض وه چې د دغې نوې ټولنې او نوي وطن په آبادولو او جوړولو کې حصه واخلي او خپل ټول وَس او توان د دغه مقصد د حاصلولو دپاره وښندي او په دې کې هیڅ شک نسته چې رسول الله ﷺ د دغې ټولنې د جوړولو دپاره امام او قائد، لارښوونکی او هادي دی او بېله منازعې او اختلافه د دغه کارو مشري د رسول الله ﷺ وه.

هغه قومونه چې په مدینه منوره کې اوسېدل او د رسول الله ﷺ ورسره معامله وه پر درې قسمه وه چې د هر قوم حال نسبت د هغه بل قوم حال ته ډېر واضح فرق او مختلف شکل درلودی او رسول الله ﷺ د هر قوم یا هرې ډلې دپاره خاص مسائل درلودل چې د هغه بل قوم او ډلې د مسائلو څخه مختلف او بل شان وه، چې دغه درې قسمه ډلې یا قومونه په داسې ډول سره وه:

لومړئ: د رسول الله ﷺ هغه غوره او مکرم، پاک او صالح اصحاب کرام ﷺ.

دوهم: هغه مشرکان چې تراوسه یې ایمان نه ؤ راوړی او دوی د مدینې منورې د اصلي قبیلو غړي او افراد وه، بلکه ځینې یې مشران هم وه.

درېیم: یهود، چې یهود بیا په خپله درې قبیلې وه.

اولاً: هغه مسائل چې رسول الله ﷺ د خپلو اصحابو په سبب د هغو سره مواجه او مخامخ ؤ: هغه دا چې د مدینې منورې د ژوند کیفیت په تمامه معنٰی د هغه حال او کیفیت څخه مخالف ؤ چې مهاجرو مسلمانانو په مکه مکرمه کې درلودی، هغه وخت چې دغه اوسني مهاجر مسلمانان په خپل ښار او مکه مکرمه کې وه که څه هم دوی یوې کلمې سره را جمعه کول او د ټولو هدف یو ؤ مګر دوی په مختلفو کورو کې سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاشلي وه، مظلومه وه، ذليله وه، شړل سوي وه، دوى د هيڅ شي قدرت نه درلودى، امر او حكم د دوى د دين د دښمنانو په لاس كې ؤ، نو دغو مسلمانانو هلته نه سواى كولاى چې يوه نوې اسلامي ټولنه په هغو مادو او شرائطو سره جوړه كړي چې هره انساني ټولنه ضرورت ورته لري، نو ځكه موږ وينو كوم قرآني آياتونه يا سورتونه چې په مكه مكرمه كې نازل سوي دي فقط د اسلام مبادي يا هغه اولني شيان بيانوي او داسي اسلامي اوامر يا قوانين پكښې دي چې هر فرد يې په انفرادي ډول سره عملي كولاى سي، په هغو قرآني اوامرو كې خلك ښو او د خير وكارو ته هڅول كيږي، مسلمانان په ښو اخلاقو امر كيږي، د رذائلو او كښتو كارو څخه منعه كيږي.

مګر په مدينه منوره كې د اولي ورځي څخه د مسلمانانو حكم د دوى په خپل لاس كې ؤ او هيڅا پردوى حكم او تسلط نه درلودى نو اوس دوى ته دا موقع برابره سوه چې د تمدن او آبادۍ په كارو مشغوله سي، د معيشت او اقتصاد، د حكومت او سياست په كارو مشغوله سي، جنګ او صلحي ته متوجه سي، د حلال او حرام، عبادت او اخلاق او داسي نور ديني او دنيوي مسائل په پراخه اندازه زده او عملي كړي، دوى ته اوس موقع مساعده سوه چې يوه نوې اسلامي ټولنه جوړه كړي، داسي ټولنه چې د ژوند په ټولو امورو او مرحلو كې د جاهليت د ټولني سره فرق ولري بلكه په ټول عالَمِ انساني كې تر هري ټولني ښه او بهتره وي او دغه د دوى ټولنه، د دوى اخلاق او معاملات د اسلامي دعوت دپاره يو ښه مثال او نمونه وګرځي، هغه ټولنه جوړه كړي چې دوى د هغې ټولني د جوړولو دپاره لس كاله په مكه مكرمه كې رنګارنګ عذابونه او تكليفونه ګاللي او زغملي وه.

مګر دا دي هم درته معلومه وي چې د دغسي سالمي ټولني جوړول نه په يوه ورځ كې امكان لري نه په مياشت او كال كي، بلكه د دغسي ټولني د جوړولو دپاره ډېر اوږد وخت په كار دى چې په هغه اوږده موده كې شريعت او قانون جوړ سي او په تدريج سره د هغه شريعت په عملي كولو خلك تربيه كړل سي، چې د دغه شريعت جوړوونكى الله جل جلاله ؤ، چلوونكى، جاري كوونكى او ښوونكى يې رسول الله ﷺ ؤ.

او صَحابهٔ كرامو رضي الله عنهم اجمعين هم دغه شريعت او قانون په پراخه زړو سره قبلاوه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه احکام یې پر خپلو ځانو عملي کول، د دغو مومنانو په باره کې الله جل جلاله فرمايي:

﴿إِنَّمَا ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ ٱللَّهُ وَجِلَتۡ قُلُوبُهُمۡ وَإِذَا تُلِيَتۡ عَلَيۡهِمۡ ءَايَٰتُهُۥ زَادَتۡهُمۡ إِيمَٰنٗا وَعَلَىٰ رَبِّهِمۡ يَتَوَكَّلُونَ ۝٢﴾. [الأنفال:٢]

یعني: حقیقي مومنان هغه کسان دي: کله چې پر دوی الهي آیاتونه وویل سي نو د دوی ایمان په زیات سي او پر خپل رب توکل کوي.

که څه هم د دغسې مسائلو تفصیل زموږ د بحث موضوع نه ده خو موږ د ضرورت پر اندازه دغه مسایل بیان کړه.

دا هغه لوی کار ؤ چې د مسلمانانو په متعلق رسول الله ﷺ د هغه سره مخامخ ؤ چې دا د اسلامي شریعت، اسلامي دعوت او محمّدي رسالت هغه اساسي مقصد او هدف ؤ، د رسول الله ﷺ دپاره دغه کار هغه اساسي کار ؤ خو تلواري کار نه ؤ بلکه دغه کار د وخت په تېرېدلو سره کېدی، خو هلته نور داسې مسائل وه چې اهمیت یې تر دغه لوی او مهم کار لږ ؤ مګر تلوارېي غوښتی، هغه داسې:

د هجرت په شروع او په مدینه منوره کې مسلمانان پر دوه قسمه وه، یو قسم مسلمانان هغه وه چې په خپله مځکه، خپلو کورو او د خپلو مالو سره وه، بله هیڅ پرېشاني یې نه درلودل بېله هغه څخه چې یو سړئ یې په خپل کور کې د ژوندانه د ضروریاتو د پوره کولو دپاره غواړي، چې دا د انصارو ډله وه، خو په خپله د انصارو په منځ کې بیا قبیلوي شدید نفرت، د زړو عناد او عداوت د ډېري مودې څخه پروت ؤ، په نژدې تیرو سوو وختو کې یې ډېر شدید جنګونه سره کړي وه.

او د مسلمانانو هغه بله ډله هغه مهاجرین وه چې هر شئ په مکه مکرمه کې ځني پاته ؤ فقط خپل ځانونه یې مدینې منورې ته رسولي وه، خپل مقدس وطن او اقارب، خپلوان او عزیزان، اهل او عیال، کور او کهول، مال او منال، دولت او ثروت، صنعت او تجارت یې ټول په مکه مکرمه کې پرې ایښي وه، دلته په مدینه منوره کې نه د شپې د تېرولو ځای لري نه د خوړلو شئ، نه کارسته چې ویې کړي، نه مال لري چې شپه په تېره کړي او د دغو مهاجرینو شمیر لږ هم نه ؤ او ورځ په ورځ نور هم پسې زیاتېدل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه هر هغه چا ته چي پر الله او رسول الله ایمان لري په هجرت سره امر سوی ؤ او دا هم معلومه خبره ده چي مدینه منوره یو غني او ثروتمن ښار هم نه ؤ، نو د مدینې منورې اقتصادي موازنه خرابه او متزلزله سوه، په دغه شکېدلي حالت کي اسلام دښمنو قواوو تقریبًا اقتصادي بندیز هم پر ولګاوه، خوراکي او ارتزاقي مواد یې د مدینې منورې ځخه بند غوندي کړه، نو خود اقتصادي حالت نور هم خراب سو.

دا د مسلمانانو د دوو مختلفو ډلو په متعلق ستونځي او مشکلات وه.

ثانیًا: هغه دوهم قوم چي هغه مشرکان وه خو د مدینې منورې د قبائلو اصلي او اساسي غړي وه، دوی پر مسلمانانو کوم تسلط نه درلودی خو په زړو کي یې شک ؤ او د خپلو پلرو د دین په پرېښوولو کي متردد وه، مګر د دغه حالته سره سره یې د اسلام او مسلمانانو سره په زړو کي چم او عداوت نه درلودی او ډېر وخت نه سو پر تېر چي اسلام ته داخل سوه او صادقه مسلمانان ځني جوړ سوه، مګر په دغو خلکو کي بیا داسي خلک هم وه چي په زړو کي یې د رسول الله ﷺ او مسلمانانو سره شدید عداوت او عناد درلودی، خو دا یې په وسه نه وه پوره چي خپل عداوت او دښمني ښکاره کړي بلکه د وخت او حالاتو د مراعت په سبب مجبوره وه چي د دوستۍ او مودّت اظهار وکړي، چي د دغو خلکو مشر او رئیس عبدالله بن اُبيّ بن سلول ؤ.

عبدالله بن اُبيّ بن سلول څوک ؤ؟

څه موده مخ کي او د بُعاث تر جنګ وروسته د أوس او خزرج قبیلو پردې اتفاق کړی ؤ چي دغه عبدالله به د دغو قبیلو دپاره د پاچا او رئیس په صفت سره مني او تر دغه د مخه هیڅ وخت داسي نه وه پېښه سوې چي دغه دواړي قبیلې دي د یو چا مشرتوب قبول کړي، نو د ده د تاج دپاره یې ملغلري او جواهرات هم سره یو ځای کړي وه چي ده ته د پاچهۍ تاج ورجوړ کړي او د مدینې منورې پاچا یې وګرځوي، په دغه وختو کي رسول الله ﷺ مدینې منورې ته ورغلی، د دغه عبدالله بن سلول له قومه چي کوم څوک مسلمانان سوي وه هغه خلک د رسول الله ﷺ تابع سوه.

د دغه عبدالله په ګمان: رسول الله ﷺ د ده پاچهي د ده ځخه واخیستل، نو خود په زړه کي یې د رسول الله ﷺ سره ډېر شدید عداوت درلودی او کله چي یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا ولیدل چې حالات داسې سوه چې ده ته پر شرک پاته کېدل نفعه نه رسوي او د دنیوي ګټو څخه محرومه پاته کېږي نو د بدر تر غزاء وروسته په ظاهره مسلمان سو مګر په زړه کې هغه کافر ؤ، هر وخت چې به د رسول الله ﷺ او مسلمانانو د آزارولو او تاوان رسولو موقع په لاس ورغله خامخا به یې هغه کار کاوه او د ده هغه نور ملګري چې د ده په پاچهي کې به وزیران او رئیسان وای او اوس د رسول الله ﷺ په را تګ سره هغه هم د دغو منصبو څخه محرومه سوه، هغو هم د دغه عبدالله سره د ده د شیطاني نقشو او دسیسو په عملي کولو کې کومک کاوه او ډیر ځله به یې د مسلمانانو نوي ځوانان او ضعیف العقله کسان د خپلو دسیسو د عملي کولو دپاره د لاس آله ګرځول.

ثالثاً: یا دریمه ډله چې هلته موجوده وه هغه یهود وه، دا هغه یهود وه چې په پخوا کې د رومان له ظلمه حجاز ته راغلي وه، که څه هم دوی په اصل کې عِبرانیین وه خو پسله هغه چې حِجاز ته راغله په ژبه، په لباس، په عاداتو او اصطلاحاتو د عربو سوه، حتّٰی د قبیلو او افرادو نومونه یې هم عربي کړل، د عربو سره یې د ښځو له طرفه دوستي هم وکړې، خو پر دغه ټولو سربېره یې هغه خپل ذاتي جنسیت یا قومیت هم ساتلی ؤ، په عربو هیڅ نه سوه ګډ، بلکه په خپل اسرائیلي او یهودي جنسیت به یې فخر هم کاوه او عرب یې ډېر سپک او خوار بلل، تر داسې اندازې چې عرب یې (اُمیین) بلل، یعني: وحشیان او بیعقلان، پست او اراذل.

د عربو مالونه یې په هره طریقه سره چې وي د ځان دپاره حلال او مباح بلل، لکه څرنګه چې الله ﷻ د دوی دغه قول او عقیده بیانوي او فرمایي:

﴿قَالُواْ لَيۡسَ عَلَيۡنَا فِي ٱلۡأُمِّيِّـۧنَ سَبِيلٞ﴾. [آل عمران:۷۵]

یعني: بېشکه دغه یهودي کتابیانو به ویل: نسته پر موږ باندې د دغو اُمّیانو په حق کې هیڅ ګناه، چې موږ یې مالونه وخورو یا چم او خیانت ور سره وکړو.

د یهودو په مسلک اُمّیان و هر هغه چا ته ویل کیږي چې یهود نه وي او دغو یهودو د خپل دین د نشرولو دپاره هیڅ حماس او احساس نه درلودی بلکه د دوی سره چې هغه دیني سرمایه پاته وه هغه فال، سحر، کوډي او جادو وه او په دغو شیانو یې خپل ځانونه اهلُ العلم او روحاني قائدان بلل، په کِسب او پیسه ټولولو کې ماهران او

(c) ketabton.com: The Digital Library

استادان وه، د حبوباتو او خرما، د شرابو او لباسو تجارت د دوی په لاس کې وُ، واردات یې غله او شراب وه، صادرات یې خرما وه، بېله دې څخه یې نور هم تجارتي او صنعتي کارونه کول، د عربو څخه یې څو چنده ګټې اخیستلې، یوازې تجارت یې نه ګاوه بلکه سود او ربا یې هم خوړل، د عربو شیخانو او رئیسانو ته به یې ډېر ډېر پوروونه ورکول، هغو به بیا دغه مالونه په بې پروایي سره د دې دپاره مصرفول چې شاعران یې په خپلو اشعارو کې صفت وکړي او په خلکو کې یې نوم لوړ سي، خو چې بیا به یې د یهودو پوروونه له سواې آداء کولای نو به یې خپلي زراعتي مځکي او باغونه پر هغو ګرو کړه، څو کاله به نه وه تېر سوي چې دغه مځکي او باغونه به د یهودو سوه.

یهود د چمو او دسیسو، د فساد او شیطانتو خاوندان وه، د عربي او همسایه قبیلو په منځ کې به یې فساد او شیطانت جوړ کړی، عربي قبیلې به یې په پټو چمو او دسیسو په پرله پسې جنګو داسې سره اخته کولې چې هغه به په ځان نه سوه پوه او دې جنګو به کلو کلو دوام درلودی، هر وخت چې به یهودو ولیدل چې د جنګ اور مړي به یې ... کهله دپاره شیطانتونه او فسادونه جوړ کړه او دوی به یا مړ کیږي بیا به یې د هغه د ... آرام ورته ناست وه، په دغه اورو کې به یې د عربو سوځل په پټه خوله سره لیدل او بیا به یې د عربي قبیلو مشرانو ته د سود او ربا درانه پوروونه د دې دپاره ورکول چې د مسکنت او غریبۍ په سبب د جنګو څخه لاس وانخلې، یهودو په دغه کار سره دوې ګټې کولې، یو خو یې خپل یهودي کیان د عربو څخه په داسې دول ساتلی وُ چې عرب یې په خپل منځ کې په جنګو اخته کړي وه او بل یې د ربا بازار تود وُ چې څو چنده ګټې یې اخیستلې او بې اندازې ثروت یې لاس ته راوړی.

په مدینه منوره کې د یهودو درې مشهوره قبیلې اوسېدلې:

۱ ــ بنو قینُقاع، چې د خزرج د قبیلې متعاهدین وه او کورونه یې دننه یا داخل په مدینه منوره کې وه.

۲ ــ بنو النضیر.

۳ ــ بنو قُریظه، چې دغه دوې قبیلې د أوس د قبیلې متعاهدین وه او تر مدینې منورې دباندې اوسېدل او دا هغه قبیلې وې چې همېشه به یې د أوس او خزرج

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قبیلو په منځ کي جنګونه پېښول او په خپله دغه یهودي قبیلو د بُعاث په جنګ کي ګډون او اشتراک هم وکړئ.

دا معلومه خبره ده چي د یهودو څخه دا امید نه کېدی چي اسلام ته دي بېله بُغضه او عناده په بله سترګه وګوري، ځکه رسول الله ﷺ د دوی د قوم او جنسه څخه نه ؤ چي دوی دي د قومي عصبیت په سبب د هغه تر څنګ و درېږي او بل دا چي د اسلام دعوت، صالحه دعوت ؤ چي د پاشلو زړو په منځ کي یې الفت پیدا کاوه، د دښمنیو او عداوتو اور یې واژه او په ټولو کارو کي یې خلک و امانت او دیانت ته را بلل، خلک یې په دې سره امر کول چي پاک او حلال مالونه وخوري چي د دې ټولو معنٰی دا وه چي د یثرِب عربي قبائل باید په خپلو منځو ګي الفت او محبت سره ولري نو په دغه حالت کي خامخا دغه عربي قبیلې د یهودو د هغه شیطاني اِعمالو څخه خلاصېدلې، د یهودو تجارتي رونق پای ته رسېدی او هغه د رِبا مالونه کوم چي د دوی د سرمایه داری اساس او مرکز بلل کېدی حرامېدل، بلکه د دې ډېر احتمال ؤ چي دغه عربي قبائل وېښ او متوجه سي، کوم باغونه او ځمکي چي یهودو د رِبا په معاملو څني اخیستي وه بیرته خپل لاس ته را وړي.

کله چي یهود د اسلامي دعوت په مفهوم پوه سوه او وې لیده چي اسلامي دعوت غواړي چي په یثرِب کي استقرار او آرامي را ولي، د خپلو ځانو دپاره یې دغه ټول تاوانونه تر نظر وایستل نو ځکه یهودو د هغې ورځي څخه چي رسول الله ﷺ مدینې منورې ته راغلی دننه په زړو کي د اسلام او د رسول الله ﷺ سره شدید عداوت درلودی، که څه هم دوی په شروع کي د دغه عداوت د ښکاره کولو جرئت نه درلودی خو پسله څه مودې څخه یې دغه عداوت واضحه او روښانه سو.

د یهودو دغه عداوت په واضحه ډول په هغه واقعه کي ښکاره کېږي چي ابن اسحاق یې دأم المؤمنین صفیه رضي الله عنها څخه روایتوي، صفیه رضي الله عنها چي د رسول الله ﷺ زوجه او د حُیَی بن أخطب یهودي لور ده او دغه حُیَی بن أخطب د مدینې منورې د یهودو د مشرانو څخه ؤ، چي دا قصه به په وروسته کي راسي چي رسول الله ﷺ د صفیې رضي الله عنها سره څنګه واده او نکاح وکړه، دغه صفیه رضي الله عنها وایي:

زه کوچنۍ وم او پرخپل پلار تر ټولو اولادو ګرانه وم، هر وخت چې به پلار ولیدم غېږ به یې را ته خلاصه کړه او په بغل کي به یې ونیولم، دغه رنګه پرخپل اکا چې ابویاسر ورته ویل کېده هم ګرانه وم، کله چې رسول الله ﷺ مدینې منورې ته راغلی او په قباء کي یې واړول سهار وختي زما پلار حُيَی بن أخطب او زما اکا ابو یاسر بن أخطب د هغه ﷺ د لیدلو دپاره ورغله او ماښام د لمر لوېدلو سره ستړي هلاک، غمجن او پرېشانه بیرته کور ته راغله، صفیه ﷺ وایي: څرنګه چې زه کوچنۍ وم د هغه پخواني عادت سره سم په ډېر شوق او چابکي سره دوی ته ورغلم (یا دوی ته مي ور وځغستل) مګر په دغه ورځ د هغه غم په سبب چې د دوی سره ؤ یوه هم ما ته و نه کتل، یوازي دا نه چې په غېږ کي یې و نه نیولم بلکه را ته و یې هم نه کتل، ډېر غمجن او پرېشانه وه، صفیه ﷺ د دغې ورځي خبري بیا په وروسته کي بیانوي او وایي:

وامي ورېدل چې زما اکا ابو یاسر زما پلار ته و ویل: آیا هغه هغه دی؟ یعني: دغه سړئ هغه نبي دی چې موږ ته په تورات کي ذکر سوی دی؟

پلار مي و ویل: هو والله.

اکا مي ویل: آیا تا وپېژندی او یقین دي سو؟

پلار مي ویل: هو.

اکا مي ویل: نو د ده په باره کي څه نیت او اراده لرې؟

پلار مي و ویل: تر څو چې ژوندئ یم په والله دښمني او عداوت به ورسره کوم.

سبحان الله! د یهودو دغه حال دی په حق پوهېږي او حق ور معلوم سو مګر پر دغه واقعیت سر بېره د حق سره عناد او عداوت کوي دا د یهودو خوی او عادت دی، د نن ورځي یهود هم هغه یهود دي او هغه یې عداوت دی، نه پوهېږم چې جاهل او بې خبره مسلمانان څنګه پر یهودو اعتماد کوي؟ او ولي دوستي ورسره کوي؟

د یهودو د عداوت او خیانت بل شاهد د عبدالله بن سلام ﷺ هغه قصه ده چې امام بخاري یې روایتوي، عبدالله بن سلام ﷺ چې د مدینې منورې د یهودو د لویو علماوو او احبارو څخه ؤ دئ وایي: زه د خپلي خاله سره ناست وم خبر راغلی چې محمّد ﷺ مدینې منورې ته را ورسېدی، عبدالله بن سلام په لوړ آواز سره تکبیر و وایه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(الله اکبر) خاله یې په تعجب کې سوه چې عبدالله څنګه د دغه سړي په را تګ سره چې وایي نبي دی تکبیر وایي؟ نو خاله یې ورته و ویل: قسم دی که موسیٰ بن عمران راغلی وای تا به داسي تکبیر نه وای ویلی، عبدالله بن سلام رضی الله عنه ورته و ویل: خاله! دغه سړئ او موسیٰ ورونه دي هغه نبي ؤ او دئ هم نبي دی، خاله یې ورته و ویل: ستا پر حال دي افسوس وي ته څنګه وایې: چې دا سړئ نبي دی؟ عبدالله رضی الله عنه ورته و ویل: هغه علامې چې د نبي آخر زمان په باره کي په تورات کي ذکر سوي دي هغه ټوله په ده کي موجودي دي.

خاله یې ورته و ویل: ولاړ سه او ځان ته صحي حال معلوم کړه.

عبدالله بن سلام رضی الله عنه هم په تلوار د بني نجار منطقې ته ورغلی او د رسول الله ﷺ څخه یې داسي خبري واورېدې چې هغه ټولي د راتلونکي نبي علامې وې، عبدالله بن سلام پر هغه ځای او په هغه ساعت ایمان را وړی، عبدالله بن سلام رضی الله عنه د مدینې منورې د یهودو څخه هغه اول یهودي دی چې په اسلام مشرفه کیږي او بیا یې رسول الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! یهود تهمتي او بُهتان ویونکيْ قوم ده‌ی، د مخه تردې چې ته زما په باره کي پوښتنه ځني وکړې که دوی زما په اسلام خبر سي نو بیا ستا په حضور کي پر ما بُهتان او تهمتونه وایي، نو د مخه تردې چې زما د اسلام خبر نشر سي یهود او د هغو مشران را وغواړه او د دوی څخه زما په باره کي پوښتنه وکړه.

رسول الله ﷺ یهود را وغوښتل او عبدالله بن سلام رضی الله عنه دالته په یوه خونه کي پټ سو، یهود راغله او کښېنستل، رسول الله ﷺ دوی و اسلام ته دعوت کړل خو دوی د اسلام د قبلولو څخه انکارکوي او اسلام نه قبلوي، بیا نو رسول الله ﷺ د عبدالله بن سلام په باره کي پوښتنه ځني وکړه، چې عبدالله بن سلام په تاسي کي کوم مقام او درجه لري؟ یهودو و ویل: هغه په موږ کي لوی عالم او د لوی عالم زوی دی، زموږ سردار او د سردار زوی دی، په موږ کي د ښه او لوړ مقام خاوند دی.

رسول الله ﷺ و فرمایل: که هغه ایمان را وړی بیا تاسي څه وایاست؟

یهودو و ویل: الله دې یې له دې کاره وساتي او دغه جمله یې دوه درې واره و ویل.

عبدالله بن سلام رضی الله عنه د هغه پټه ځایه را ووتی او و ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

أشهد أن لا إله إلاّ الله وأشهد أن محمّداً رسولُ الله،

دا پر یهودو لوی دلیل ؤ چي دا دین حق دی مګر یهودو و ویل: دئ په موږ کي بیعقل، درواغجن او جاهل دی او د ده نور بد یې هم بیانول.

دغه د یهودو غدر او خیانت دی، لږ وخت د مخه یې اقرارکاوه چي عبدالله په موږ کي عالم، مشر او شریف دی، مګر کله چي یې ولیدل چي خبره د دوی په نفعه او فایده نه ده نور څه وایي.

یهود وفاء او وعده نه لري، په عربي کي متل دی چي وایي:

(اليَهود ليس لَهُمُ العُهود)

یعني: یهود پر خپلو وعدو او عهدو وفاء نه لري.

دا هغه اوله تجربه وه چي رسول الله ﷺ او مسلمانانو ته د مدینې منورې د داخلېدلو په اوله ورځ د یهودو په باره کي حاصله سوه.

موږ مخ کي د اسلامي نوي ټولني د جوړولو دپاره د مشکلاتو خبري کولې او د دغو ذکر سوو درو ډلو: مسلمانانو، مشرکانو او یهودو مشکلات، هغه مشکلات وه چي مسلمانانو خاصتاً رسول الله ﷺ ته له داخله څخه متوجه وه، یعني د رسول الله ﷺ او مسلمانانو دپاره د دغو درو ډلو داخلي مشکلات دغه بېل بېل مشکلات وه، مګر له خارجه څخه هغه شریره قُوه چي د مسلمانانو ضِد او د اسلام دښمنه قوه وه هغه قریش وه.

د لسو کلو را هیسي هغه وخت چي مسلمانان په مکه مکرمه کي د دوی تر لاس لاندي وه دوی د عذاب ټولي طریقې که وهل او ټکول وه، که عذابونه او آزارونه وه، که لوږي او مقاطعې وې پر استعمال کړې، بیا چي مسلمانانو مدینې منورې ته هجرت وکړی د دوی ټول مالونه که مځکي وې که کورونه، که مالونه وه که حیوانات ټول یې غصب او مصادره کړل، د مسلمانانو او د دوی د ښځو او او لادو په منځ کي یې جلا والی را وستی او پر کومو کسانو چي یې قدرت پیدا کړی هغه یې بندیان کړه او عذابونه یې ورکول، یوازي دانه وه بلکه د رسول الله ﷺ چي د اسلامي دعوت خاوند ؤ د وژلو اراده یې هم وکړه، چي دئ او د ده دعوت ټول له منځه یوسي او د دغه دسیسې د عملي کولو دپاره یې خپل ټول طاقت استعمال کړی، پسله دغو ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

عذابو او آزارو ځخه كله چي مسلمانانو داسي مځكي ته هجرت وكړى چي د دوى ځخه پنځه سوه كيلومتره ليري وه قريشو بيا په سياسي عمل لاس پوري كړى.

قريشو په عربو كي ديني او دنيوي صدارت او رياست درلودى ځكه دوى د حرم اوسېدونكي وه او د بيت الله شريفي تصرف د دوى په لاس كي ؤ، نو يې د جزيرة العرب نور مشركان د اهلِ مدينه پر ضد وپارول تر داسي اندازې چي مدينه منوره د شديدي مقاطعې په حالت كي سوه، واردات يې لږ سوه او د مهاجرو مسلمانانو شمېر ورځ په ورځ زياتېدى او دا معلومه خبره وه چي د مكې مكرمې د طاغي مشركانو او د مسلمانانو په منځ كي په نوي يا د هجرت په وطن كي جنګي حالت هم برقراره ؤ نو دا د مسلمانانو حق ؤ چي د مكې مكرمې د طاغيانو مالونه مصادره كړي او واخلي، لكه ځرنګه چي هغو د دوى مالونه مصادره كړي او اخيستي وه او مسلمانان پر مشركانو هغسي عذابونه تېر كړي لكه پر دوى چي يې تېر كړي وه او د هغو د ژوند په لار كي هغسي مشاكل پيدا كړي لكه دوى ته چي يې پيدا كړي وه، كاسه په كاسه وركړي، دا هم د دې دپاره چي دغه كفار د مسلمانانو د نېستي كولو قدرت و نه لري او د دوى د اسلامي دعوت د مخنيوي وسائل يې د لاسه ووزي.

دا هغه قضيې او مشكلات وه چي رسول الله ﷺ د يوه رسول او لار ښوونكي، د يوه امام او قائد په صفت ور سره مخامخ ؤ.

او رسول الله ﷺ د رسول او رهبر په صفت په مدينه منوره كي دغه وظائف په پوره ډول سره انجام كړل.

هر قوم ته يې د رحمت او شفقت، يا شدّت او عذاب ځخه هغه ځه وركړه چي د هغه شي مستحق او لائق وه او په دې كي هيڅ شک نسته چي د رسول الله ﷺ رحمت پر شدت غالبه ؤ، تر ځو چي په لږو كلو كي آمريت او اداره اسلام او مسلمانانو ته را وګرځېدل.

ويونكي او اورېدونكي به د رسول الله ﷺ دغه عادلانه او كاميابه تصرفات او حالات په راتلونكي بيان كي په ښكاره ډول سره ووينې.

ځرنګه چي موږ اوس د هجرت د شروع واقعات بيانوو نو د هغې جملې ځخه يوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

واقعه دا وه: چي د هجرت په شروع او ابتداء کي د انصارو د مشرانو څخه یو مشر چي اسعد بن زُراره ؓ ؤ وفات سو، دا هغه څوک دی چي تر هجرت د مخه د جمعې اول لمونځ د ده ؓ په کور کي آداء سو او د دغه لمانځه خطبه هم ده ؓ و ویل، دئ هغه څوک دی چي د مصعب بن عمیر ؓ په ملګرتیا به د مدینې منورې پر کلو او کورو ګرځېدی او خلک به یې اسلام ته دعوتول، نو د اسعد بن زُراره ؓ وفات د هغو لویو واقعو څخه دی چي د هجرت په شروع کي پېښي سوي دي.

او یوه بله لویه واقعه دا وه: کله چي رسول الله ﷺ مکې مکرمې ته نفر ولېږی چي د مکې مکرمې څخه د رسول الله ﷺ او ابوبکر الصدّیق ؓ کورنۍ راولي تر دغه وخته د هجرت څلور میاشتي تیري سوي وې او په دغو څلورو میاشتو کي په ټولو مسلمانانو کي هیڅ داسي نارینه کوچنئ نه ؤ پیدا سوی چي ژوندئ دي پاته سي، په مسلمانانو کي چي به هر نارینه کوچنئ وزېږېدی هغه به مړ سو.

ټول نوي ماشومان چي پیدا کېدل یا به نجوني وې یا به مړه کېدل، دلته یهودو آوازه واچول چي موږ په مسلمانانو سحر کړی دی چي د دوی به هیڅ نارینه کوچنئ نه پاته کېږي او په دې طریقه سره د مسلمانانو رېښه خېژي، څکه مشران به یې کرار کرار مري او نوی کوچنئ به نه پکښي پاته کېږي چي دا د مسلمانانو د نیستي کېدلو سبب ګرځي او رشتیا هم په مسلمانانو کي څلور میاشتي پرله پسې داسي نارینه کوچنئ نه سو پیدا چي ژوندئ دي پاته سي، د مدینې منورې پوره او کامل ښار او په سوو کورونه او په څلورو میاشتو کي د نارینه کوچني نه پیدا کېدل ډېره عجبه وه، تر داسي اندازې چي خلکو د یهودو دغه آوازه و منل چي رشتیا هم دوی سحر کړی دی، څکه په دنیا کي به داسي ښار نه وي چي په څلورو میاشتو کي دي نارینه کوچنئ نه سي پکښي پیدا مګر په مدینه منوره کي دا واقعه پېښه سوه، نو څکه خلکو دغه د یهودو آوازه رشتیا وبلل.

تر څو چي اسماء د ابوبکر الصدّیق ؓ لور په داسي حال کي مدینې منورې ته راغله چي د حمل آخري میاشت یې وه، اسماء د زبیر بن العوام ؓ ښځه وه او زبیر ؓ د رسول الله ﷺ د عمه صفیه بنت عبدالمطلب زوی دی، اوس چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسماء رضي الله عنها مدينې منورې ته راغله حامله ده او د حمل يې آخري مياشت ده او لږ موده وروسته يې زوی پيدا سو چې عبدالله بن زبير رضي الله عنه دی او مړ هم نه سو، اسماء رضي الله عنها وايي: چې عبدالله و رسول الله ﷺ ته ور ولی، په مسلمانانو كې نارينه كوچنئ پيدا كيږي او نه مري! رسول الله ﷺ ډېر په خوشاله سو، رسول الله ﷺ په خپله مباركه خوله كي خرما و ژوول او بيا يې د عبدالله بن زبير رضي الله عنه په خوله كي ور كښېښوول، نو هغه اول شئ چې د عبدالله نس ته ورغلی هغه د رسول الله ﷺ مباركي ناړي وې، د عبدالله په ولادت او ژوندي پاته كېدلو سره مسلمانان ډېر خوشاله سوه، د ډېري خوشالۍ څخه يې عبدالله پر سرو گرځاوه، مسلمانانو د مدينې منورې په لارو او كوڅو كي د خوشالۍ مظاهره وكړه او په لوړ آوازيې د الله اكبر تكبيرونه ويل.

دا تولږ د نارينه كوچني د پيدا كېدلو په سبب چې مړ هم نه سو او د خوشالۍ ځای دا وُچې د يهودو هغه د سحر آوازه هم په ماته سوه، نو د عبدالله بن زبير رضي الله عنه پيدا كېدل د مسلمانانو په تاريخ كي لويه فتحه بلل كيږي، عبدالله بن عمر رضي الله عنه چې د عبدالله بن زبير رضي الله عنه د ولادت ورځ يې ليدلې ده چې په دغه ورځ صحابهٔ كرامو د ده د زېږېدلو په سبب تكبيرونه ويل او بيا يې د ده رضي الله عنه د شهادت ورځ هم وليدل، چې د حجاج بن يوسُف الثقفي لښكرو شهيد كړی او هغو هم تكبيرونه ويل، نو عبدالله بن عمر رضي الله عنه وايي: د عبدالله بن زبير د پيدا كېدلو ورځ مي وليدل او بيا مي د ده د شهادت ورځ وليدل، قسم په الله هغه كسان چې د ده د ولادت په ورځ يې تكبيرونه ويل، تر هغو كسانو ښه او بهتر وه چې د ده د شهادت په ورځ يې تكبير وايه.

د ده د ولادت په ورځ صحابهٔ كرامو تكبير وايه او د ده د شهادت په ورځ د حجاج بن يوسُف الثقفي ياغي او باغي لښكرو تكبير وايه.

او د هجرت په اتمه مياشت كي رسول الله ﷺ د ام المؤمنين حضرت عائشه رضي الله عنها د حضرت ابوبكر الصدّيق رضي الله عنه د لور سره واده وكړی.

دغه د هجرت د اولو وختو څه واقعات ستاسي د معلوماتو د زياتوالي د پاره درته بيان كړل سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نوي ټولني جوړول

موږ مخ کي و ویل: چي رسول الله ﷺ د هجرت په اول کال د ربیع الأول د میاشتي په دوولسم تاریخ د جمعې په ورځ چي د میلادي (۶۲۲) کال د سپټمبر د میاشتي د (۲۷) تاریخ سره برابرۀ په مدینه منوره کي د بني النجار په منطقه کي د ابو ایوبِ انصاري رضي الله عنه د کور مخ ته د خپلي اوښي ښخه کښته سو او وې فرمایل: إن شاء الله منزل یا د استوګني ځای دلته دی او بیا د ابو ایوب انصاري رضي الله عنه کور ته ولاړی او اول هغه کار چه رسول الله ﷺ د هغه په عملي کولو شروع وکړه هغه پر هغه ځکه چي اوښه هلته چوکه سوې وه د مسجد جوړول وه او دغه ځکه یې د هغې د مالکانو ښخه چي دوه یتیم هلکان وه را نیول او قیمت د ځکي ابوبکر الصدیق رضي الله عنه ورکړی.

او د مسجد د جوړولو په کار کي په خپله رسول الله ﷺ حصه اخیستل چي خښتي او ډبري به یې نقلولې او دغه د رسول الله ﷺ کار کول یا په کار کولو کي حصه اخیستل د صحابۀ کرامو نشاط او احساسات نور هم ور زیاتول تر داسي اندازې چي د اصحاب کرامو ښخه یوه نفر دغه شعر هم وایه:

لَئِن قَعَدنا والنَّبِيُّ یَعمَل ‌ ‌ ‌ ‌ لَذاكَ مِنّا العَمَلُ المُضل

یعني: که موږ کښېنو او رسول الله ﷺ کار کوي دغه ناسته زموږ دپاره ګمراه کوونکی عمل او بد کار دی.

دغه د مسجد ځکه چي خَرابَه ځکه وه په هغه کي د مشرکانو پخواني قبرونه وه، ژوري کَندي وې، د خرما وُني وې او د غرقد ونه پکښې وه، د رسول الله ﷺ په امر سره د مشرکانو قبرونه وکندل سوه او خاوري یې وغورځول سوې، هغه کَندي آواري او برابري سوې، د خرما او غرقد وُني پرې کړل سوې، په دغه وخت کي قبله دِ بیت المقدس طرف ته وه، د مسجد د پایو دېوالونه په ډبرو پورته سوه او نور دېوالونه یې په اومو خښتو او ختو پورته سوه، چت یې د خرما په ښاخلو پټ کړل سو او د منځ عمودونه یې د خرما د وُني د تنو ښخه ورکړل سوه، پر ځکه یې شګي او ریګ آوار سوه، مسجد ته درې دروازې ورکول سوې، د مسجد اوږد والی سل ذراعه ۇ او بَر یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

عرض يې هم دغومره يا تر دغه لږ کم ؤ، د مسجد څنګ يا بغل ته په اومو خښتو کوټې يا حُجرې جوړې سوې چې سرونه يې په ښاخلو او د خرما په پانو پټ سوه چې دا د رسول الله ﷺ د ازواجو مطهراتو خوني او حُجرې وې، کله چې د دغو حُجرو بناء پوره او کامله سوه نو رسول الله ﷺ د ابو ايوب انصاري رضي الله عنه له کوره و دغو حُجرو ته ور نقل سو او دا مو هم درته وویل: چې مسجد يوازې د لمنځو د آداء کولو ځای نه ؤ بلکه يوه مدرسه يا پوهنتون هم ؤ چې مسلمانانو هلته اسلامي تعليمات او توجيهات زده کول او مسجد د هغو مجلسو ځای ؤ چې هلته هغه مختلفې او يو له بله مروري قبيلې يو ځای کېدې کومې چې د جاهليت د وختو څخه يې نفرت او نزاع، جنګ او جدل په منځ کې پاته وه او مسجد د اسلامي شئونو د اداري ځای ؤ او مسجد لکه د نن ورځې پارلمان هلته مشورتي او تنفيذي مجلسونه کېدل، پردې تولو سربېره مسجد د هغو فقيرو مهاجرينو د پاره کور او د استوګني ځای هم ؤ چې نه يې کور درلودی نه اهل، نه يې اولاد درلودی نه قوم:

همدارنګه د هجرت په اول کال کې د لمانځه د رکعتو د زياتوالي وحې نازلې سوې.

د لمانځه په متعلق درې مرحلې تېرې سوې دي، په اوله مرحله کې لمونځ اختياري ؤ فرض نه ؤ هرچا چې به هر وخت هر څومره لمونځ کاوه د ده خوښه وه، هو رسول الله ﷺ خلک لمانځه ته را بلل او تشويقول خو لمونځ فرض نه ؤ بلکه اختياري ؤ بيله د شپې د لمانځه څخه چې دغه د شپې لمونځ د سورهٔ المزمل د دغو آياتو:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمُزَّمِّلُ ۝١ قُمِ ٱلَّيۡلَ إِلَّا قَلِيلٗا ۝٢﴾

په نزول سره اول يوازې پر رسول الله ﷺ فرض سو او بيا وروسته پر مسلمانانو هم فرض سو، مګر نور لمنځونه تر إسراء او معراجه پورې نه وه فرض سوي خو په معراج کې پنځه لمنځونه فرض سوه، د مخه مسلمانانو لمنځونه کول خو فرض نه وه او بيا په معراج کې پنځه لمنځونه پر تولو مسلمانانو فرض سوه خو تول لمنځونه دوه دوه رکعاته وه، سهار، ماپښين، ماځيګر، ماښام، ماخستن، تول دوه دوه رکعاته وه او مسلمانانو هم تر هجرته پورې دوه دوه رکعاته لمونځ کاوه څو د هجرت په اول کال کې په ماپښين، ماځيګر، ماښام او ماخستن کې زياتوب وسو او د سهار لمونځ پر هغه

(c) kelaboon.com: The Digital Library

خپل حال دوه رکعاته پاته سو.

تر دغه وخته آذان هم نه ؤ خلک د لمانځه دپاره بېله کومي علامې او بېله بڼغه را ټولېدل، خلکو به په خپل فکر وخت سنجاوه او د لمانځه د آداء کولو دپاره به په مسجد کي سره یو ځای کېدل نو د هجرت په اولو وختو کي رسول الله ﷺ د داسي شي په باره کي فکرکاوه چي په هغه سره خلک خبر سي چي د لمانځه وخت دی او په دغه باره کي یې د صحابهٔ کرامو سره هم مشوره وکړه، ځینو وویل: (بُوق) یعني: ښکر یا ټولی به پیدا کړو، دا یې نه سوه خوښه ځکه ټولی یهودو استعمالول.

چا بیا وویل: (ناقوس) به پیدا کړو، ناقوس دوه لرګي دي چي یو یې اوږد او بل یې کوچنئ دی چي یو له بله سره ټکول کیږي، یا خو یې یوه اوسپنه وي او بل یې لرګئ وي چي سره ټکول کیږي، خو ډیر ځله ځنګولې ته هم ناقوس ویل کیږي.

دا یې هم نه سوه خوښه ځکه دغه ناقوس بیا نصاراوو استعمالاوه، خو په دغه ورځ پرکوم خاص شي اتفاق و نه سو او سره ولاړل، په وروسته کي یوه صحابي چي نوم یې عبدالله بن زید ؤ په خوب کي یو سړئ ولیدی چي زرغونه کالي یې اغوستي دي او ناقوس ور سره دی، عبدالله ورته وویل: سړیه! دغه ناقوس نه خرخوې؟

هغه ویل: څه په کوې؟ عبدالله ویل: موږ د لمانځه دپاره خلک په خبروو، سړي وویل: تر دغه ښه شئ در وښیم؟ عبدالله ویل: هو، سړي وویل: هر کله چي د لمانځه وخت سو په لوړ آواز سره وایاست:

« الله اکبر الله اکبر، الله اکبر الله اکبر،

أشهد أن لا إله إلا الله، أشهد أن لا إله إلا الله،

أشهد أن محمّداً رّسولُ الله، أشهد أن محمّداً رّسولُ الله،

حيَّ على الصلوة، حيَّ على الصلوة،

حيَّ على الفلاح، حيَّ على الفلاح،

الله اكبر الله اكبر،

لا إله إلا الله »

ټول آذان یې وروښووی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالله بن زید چي له خوبه را ویښ سو رسول الله ﷺ ته ورغلی او خپل خوب یې ورته و وایه، رسول الله ﷺ و فرمایل: دا ښه خوب دی او دغه جملې بلال ﷺ ته ور وښیه ځکه د هغه آواز لوړ او ښه دی.

(په دغه کي موږ ته د رسول الله ﷺ له طرفه تعلیم دی چي آذان باید هغه څوک وکړي چي آوازئې ښه او لوړ وي، نو مؤذن باید د ښه آوز خاوند وي ځکه خوب عبدالله بن زید ﷺ لیدلی ؤ او رسول الله ﷺ ورته وویل: آذان دي بلال وکړي).

اوس چي بلال ﷺ لوړ مسجد ته وختی او آذان کوي په دغه وخت کي حضرت عمر ﷺ بیده ؤ او په دغه آذان له خوبه را ویښ سو خو په دغه وخت کي ده ﷺ هم دغسي خوب لیدی چي آذان پکښې ؤ، نو ژر و رسول الله ﷺ ته ورغلی او ویل: یا رسولَ الله! والله ما دغه شئ په خوب لیدی، رسول الله ﷺ و فرمایل: هو د لمنځو د خبرتیا دپاره دغه آذان ښه او بهتر شئ دی او بیا پر دغه آذان وحيِ هم نازلي سوې چي آذان یې ثابت او قایم کړی، دا د دغه آذان د مشروعیت او شروع کېدلو قصه وه کوم چي هره ورځ پنځه واره د دنیا په آفاقو کي پورته کیږي او د عالمُ الوجود ټول اطراف په رېږدول کیږي، د الله جل جلاله پر وحدانیت او د رسول الله ﷺ پر رسالت شاهدي په آداء کیږي، د دغه آذان په واسطه مسلمانان د یوه الله جل جلاله د عبادت دپاره د الله جل جلاله په کورو کي سره را ټولیږي او یو ځای کیږي.

د مسلمانانو په منځ کي وروږ ګلوي

لکه څرنګه چي رسول الله ﷺ د مسلمانانو د یو ځای کېدلو، اُلفت او محبت دپاره مسجد جوړ کړی، دغه رنګه یې یو بل کار هم وکړی چي د تاریخ په اوږدو کي ځلانده او روښانه کار دی چي هغه د مهاجرینو او انصارو په منځ کي وروږ ګلوي وه.

دا خو درته معلومه ده چي مهاجرین هغو مسلمانانو ته ویل کیږي چي د مکې مکرمې څخه یې مدینې منورې ته هجرت کړی دی او انصار د مدینې منورې هغه مسلمانان دي چي د رسول الله ﷺ، او مهاجرینو مرسته او نصرت کوي.

بیا نو رسول الله ﷺ د انس بن مالک ﷺ په کور کي د مهاجرینو او انصارو په منځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي ورور ګلوي، جوړه کړه هغه داسي: چي په دغه وخت او په دغه کور کي ټول (۹۰) نفره مسلمانان موجود وه چي نیم یې مهاجرین وه او نیم یې انصار وه او د رسول الله ﷺ په امر یو د انصارو او یو د مهاجرینو څخه سره ورونه سوه، نبوي امر داسي ؤ: د انصارو څخه دي هر نفر د مهاجرینو څخه یو نفر د ځان دپاره اختیار کړي او د ځان ورور دي یې و بولي او هر ورور پسله مرګه څخه د هغه بل ورور میراث وړي. نه ذوی الأرحام او اقربا، یعني: هغه د مړه سوي انسان میراث د ده اقرباوو ته نه رسیږي بلکه دغه اوسنی ورور ګلوي دوی په میراث کي سره شریکوي او دغه د میراث وړلو حکم د بدر تر غزاء پوري دوام درلودی څو چي بیا د الله جل جلاله دا قول نازل سو چي فرمايي:

﴿وَأُوْلُواْ ٱلْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَٰبِ ٱللَّهِ﴾ [الأنفال:۷۵]

نو د میراث حکم بیرته هغو خپلو اقرباوو ته وګرځېدی، په اول کي دا کار په دې سبب ؤ چي هغه د جاهلیت قومي عصبیت له منځه ولاړ سي، د مسلمانانو له منځه د رنګ او نسب، وطن او قومیت، فرق او اختلاف ورک سي او یوازي اسلام د خلکو د تعلق او دوستی سبب وګرځي او هیڅوک و هیچا ته بېله خپلي عقیدې، اخلاقو او تقوی نه سي ور نژدې کېدلای (یعني د خلکو د نژدې کېدلو وسیله یوازي عقیده ده)

رسول الله ﷺ دغه اسلامي ورور ګلوي یو نافذ او عملي تړون وګرځاوه نه فقط د خولې خبري، داسي نه چي خلک یوازي په خوله سره یو له بله ورور، ورور، وايي او د عمل یې هیڅ اثر نه وي بلکه په دغه اسلامي ورور ګلوي کي الُفت او محبت ؤ، قرباني او صداقت ؤ، بل دا چي مهاجرینو خپل وطن، خپل کورونه او خپل مالونه پرې ایښي دي حتّی د مدینې منورې د ژوند او خلکو سره هم نوي او نابلده دي نو خامخا د دوی مسئولیت باید یو څوک پرغاړه وا خلي، د رسول الله ﷺ په امر د مهاجرینو او انصارو په منځ کي سمدستي واقعي ورور ګلوي شروع سوه، امام بخاري روایت کوي او وايي: کله چي مهاجرین مدینې منورې ته راغله او رسول الله ﷺ د مهاجرینو او انصارو په منځ کي ورور ګلوي بر قراره کړه، سعد بن رُبَیّع رضي الله عنه چي د انصارو څخه دی، عبدالرّحمٰن بن عوف رضي الله عنه چي د مهاجرینو څخه دی په ورور ګلوي اختیار کړی نو سعد رضي الله عنه و عبدالرّحمٰن رضي الله عنه ته و ویل: په انصارو کي زه د ډېر مال خاوند یم، نو زما مال پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوو حصو و وېشه یوه حصه یې ستا او بله یې زما او زه دوې ښځې لرم پکښې وګوره هره یوه چې دې خوښه وي زه به یې طلاقه کړم چې عده یې تېره سوه ته یې په نکاح کړه.

وروڼو! دغو موضوعاتو ته په دقت سره توجه وکړئ چې یو مسلمان باید د بل مسلمان سره څومره صدق او اخلاص ولري او ورور ګلوي یې باید په کومه اندازه سره وي؟ نه لکه د نن ورځې ځینې مسلمانان چې د ځاني ګټې دپاره خپل ورور حلالوي.

مګر مهاجرینو د دې مسئلې څخه د ځان په ګټه کار نه اخیستی بلکه عبدالرّحمٰن بن عوفؓ ورته و ویل: وروره ستا په اهل او مال کي دي الله جل جلاله برکت در واچوي ما ته صرف ستاسي بازار راوښیه ستاسي بازار چیري دی؟ عبدالرّحمٰن بن عوفؓ پیسې نه درلو دې مګر په اقتصاد او کاروبار پوه سړئ ؤ الله جل جلاله برکت پراېښی ؤ، رسول الله ﷺ فرمایي: عبدالرّحمٰن بن عوف که خاوري خرڅي کړي هم به ګټه وکړي، کله چې عبدالرّحمٰن بن عوفؓ وفات سو پاته مال یې د سرو زرو اته ملیونه دیناره ؤ، لکه اوس چي یو سړئ د سرو زرو اته ملیونه پهلوی یا جینی، یا طلاوي ولري.

نو عبدالرّحمٰن بن عوفؓ و ویل: بازار را وښیه، سعدؓ د بني قینقاع بازار ور وښووی، کله چې له بازاره راغلی څه اندازه پنیر او غوړي یې ور سره را اخیستي وه، دا یې د اولي ورځې ګټه وه، بیا نو هره ورځ بازار ته تلی څو یوه ورځ د رسول الله ﷺ مجلس ته په داسي حال کي ورغلی چي ښه او نوي کالي یې اغوستي وه، رسول الله ﷺ ورته و ویل: وه وه څه پېښه ده؟ ده و ویل: واده مي کړی دی ، ویل څو مَهَر دي ور کړی؟ ویل د خرما د مندکي پر اندازه سره زر.

امام بخاري د ابو هریرهؓ څخه روایت کوي چي انصارو و رسول الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! زموږ او زموږ د مهاجرو وروڼو په منځ کي دغه زموږ باغونه یا د خرما درختې را و وېشه.

سبحان الله! انصار دغه دي، د ورور ګلوی د اولي ورځې څخه خپل مالونه ور سره تقسیموي، خو رسول الله ﷺ و ویل: یا! بیا نو انصارو مهاجرینو ته و ویل: چي تاسي زموږ سره د باغو په کار کي مرسته کوی او موږ به مو د باغو په حاصلاتو کي را سره شریکان کړو، مهاجرینو و ویل: خوښه او قبوله مو ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه حالات د انصارو پرهغه ډېره مهرباني دلالت کوي چې د خپلو مهاجرو ورونو سره يې درلودل خو بالمقابل مهاجر مسلمانانو د انصارو دغه کرم او محبت ته د پوره تقدير او احترام په سترګو کتل او دغه د دوی اخلاص يې د ځان په ګټه نه استعمالاوه بلکه د انصارو په زراعت او باغو کې يې پوره کار ور سره کاوه مګر د دوی د مالو څخه يې فقط دومره اخيستل چې شپه يې په تېرېدل.

او په حقه د رسول الله ﷺ له طرفه دغه ورور ګلوي يو په زړه پوري حکمت او حکيمانه سياست ؤ او د ډېرو هغو مشکلاتو دپاره چې مهاجر مسلمانان ور سره مخامخ وه ډېر ښه حل او مناسبه لاروه.

لکه څرنګه چې رسول الله ﷺ د مسلمانانو په منځ کې دغه ورور ګلوي بر قراره کړه دغه رنګه يې د مدينې منورې د اوسېدونکو دپاره يوه عهد نامه هم وليکل چې دغه عهد نامې ته موږ په اوسنۍ اصطلاح د نوي اسلامي دولت دپاره (قانون اساسي) هم ويلای سو، دا داسي عهد نامه يا قانون ؤ چې په هغه سره يې د جاهليت رواجونه او قبيلوي اختلافونه ليري او ورک کړل، دې قانون د نوي دولت دپاره داخلي او خارجي نظام کښېښاوه، په دې قانون کې داسي مادې موجودي وې چې د اسلامي دولت د افرادو په خپل منځي علاقاتو او اړيکو پوري يې تعلق درلودی او همدارنګه يې د نورو خارجي خلکو يا قبيلو سره په علاقاتو پوري تعلق درلودی، يعني: داسي جامع قانون ؤ چې داخلي او خارجي سياست دواړه پکښې ځای سوي وه، چې اوس به د هغه قانون ځني لويي او مهمي مادې درته بيان سي:

اولنۍ اسلامي قانون

اوله ماده: ټول مسلمانان که د قريشو څخه وي که د مدينې منورې د اوسېدونکو څخه وي او بل هر هغه څوک چې د دوی سره يو ځای کيږي او د دوی په ملګرتيا جهاد کوي، دغه ټول د نورو خلکو څخه جلا ځان ته يو امت دی.

دوهمه ماده: دغه ټول مسلمانان د قبيلوي يا قومي اختلافه سره سره په خپل منځ کي مرسته سره کوي او د خپل بندي يا بنديانو د خلاصولو دپاره په عدل او احسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره فدیه ورکوي.

درېیمه ماده: مسلمانان په خپل منځ کي یو پوروړي یا غریب عیالداره نه پرېږدي چي د ده سره مرسته و نه کړي، یا یې د بندي فدیه نه کي ور برابره.

څلورمه ماده: ټول مسلمانان هغه چا ته یو لاس دي چي پر دوی ظلم او تجاوز کوي یا په دوی کي فساد او ګناه نشروي، که څه هم دغه څوک په دوی کي د یو چا اولاد وي.

پنځمه ماده: یو مسلمان به بل مسلمان د کافر په بدله کي نه وژني (یعني که یو مسلمان د بل مسلمان کافر ورور و وژني دغه مسلمان حق نه لري چي د هغه کافر ورور په بدله کي دغه قاتل مسلمان و وژني) او نه به د کافر سره د مسلمان په مقابل کي مرسته کېږي.

شپږمه ماده: د کفارو سره به په في سبیلِ الله جنګ او جهاد کي د مسلمانانو صلحه په پوره اتفاق او اتحاد سره وي، داسي نه سي کېدلای چي ځیني مسلمانان په انفرادي ډول د کفارو سره صلحه وکړي.

اوومه ماده: هر هغه مومن چي پر الله او د آخرت پر ورځ ایمان لري او په دغه عهدنامه اقرارکوي او ویې مني، دا نه ده ورته روا چي د یوه کافر نصرت او کومک وکړي یا ځای ورکړي، که یې د کافر مرسته وکړه یا یې ځای ورکړی د قیامت په ورځ پر هغه د الله جل جلاله غضب او لعنت دی او د ده څخه هیڅ شئ نه قبلول کېږي.

(یوازي دغه ماده نه بلکه ټول اسلامي قانون یو وار بیا په غورسره وو ایه)

څرنګه چي د مدینې منورې ځیني یهود د مسلمانانو سره په دغه معاهده کي شامل او داخل سوه، نو په دغه قانون کي څه مادې د یهودو په باره کي هم سته په ښه غور او دقت سره ورته متوجه سه.

اتمه ماده: د بني عوف یهود په دغه عهد نامه کي د مسلمانانو سره یو ځای دي، د یهودو خپل دین دی او د مسلمانانو خپل دین دی، بېله هغو کسانو چي ظلم یا یوه ګناه وکړي (*یعني هغه ته بیا د اسلامي شریعته سره سمه جزاء ورکول کېږي*) هغه څوک بېله خپله ځانه او خپلي کورنیه بل څوک نه هلا کوي.

نهمه ماده: یهود د خپل خرڅ او نفقې مسئوله دي او مسلمانان د خپل خرڅ او نفقې مسئوله دي او دوی یو د بل مرسته د هغه چا په مقابل کي سره کوي چي د دغه

عهد نامې پر افرادو تجاوز او تېری کوي.

لسمه ماده: د دغې عهد نامې د منونکو په منځ کې که کوم داسې اختلاف یا قضیه پېښه سوه چې د هغه په نتیجه کې د فساد او فتنې بېره وه، هغه موضوع و الله جل جلاله او رسول الله ﷺ ته راجع کیږي، هر څه چې د هغو حکم ؤ په هغه سره فیصله کیږي.

یوولسمه ماده: د دغې عهد نامې د افرادو څخه هرڅوک که په مدینه منوره کې وي هم په امان دی او که تر مدینې منورې دباندې ولاړ سي هم په امان دی.

دغه قانون نوري مادې هم درلودلې خو دغه ذکر سوي مادې یې زموږ د بحث دپاره مهمې مادې وې، چې بېله رسول الله ﷺ څخه بل هیڅوک حق نه لري چې تر مدینې منورې دباندې د یو چا سره عهد، اتفاق او قرار داد وکړي، نه یهودو او نه د مدینې منورې نورو مشرانو ته دا اجازه سته چې د خارجې خلکو سره تعهد یا اتفاق وکړي، دا کار فقط په رسول الله ﷺ پورې تعلق لري او یوه ماده هم داسې وه: که د یوه چا د بل چا سره دعوه وه یا یې حق ور سره ؤ، د اسلام او مسلمانانو قانون ته به رجوع کیږي، په مدینه منوره کې بېله اسلامه بل قانون نه عملي کیږي او د قریشو په باره کې معامله ډېره شدیده وه، هغه داسې:

که چیرې د قریشو د کفارو څخه کوم څوک دلته راسي نه به ځای ورکول کیږي او نه به ساتل کیږي، په مدینه منوره کې هیڅکله کافر قریش نه پرېښوول کیږي، د دغه امره څخه داسې معلومېدل چې دا د قریشو پر ضد د جنګ اعلان ؤ چې د هغو سره نه صلحه سته نه ګډ ژوند کول، دا هغه قانون ؤ چې رسول الله ﷺ په الٰهي وحیو سره کښېښاوه او اصحابِ کرامو ولیکی او بیا د مسلمانانو او همسایه یهودو په منځ کې متفق علیه یا په اتفاق سره د ژوند عملي قانون وګرځېدی.

نن ورځ هم دا ممکنه نه ده چې په یوه وطن یا یوه ځکه کې دې اسلامي حکم او شریعت جاري سي (*یعنې په یوه ملک کې تر هغو اسلامي قانون نسته*) ترڅو چې په دغه قانون چې رسول الله ﷺ ایښی دی عمل و نه سي، ځکه په عین وخت کې د اسلامي شریعت احکام هم داسې دي لکه د دغه قانون مادې.

دغه قانون د اسلام پر عدالت دلالت کوي، تاسې ولیدل چې رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د يهودو سره د ژوند كولو څومره عادلانه مادې كښېښوولې، كه په دغو مادو د يهودو له طرفه عمل سوى واى دا ممكنه وه چې د مسلمانانو او يهودو ژوند ته يې ښې خوږې مېوې راوړې واى، خو بد بختانه پر يهودو هغه خپل د مَكر، چم او خيانت طبيعت غالبه سو او لږ موده وروسته يې هغه مادې چې په دغه عهد نامه كې ليكل سوي وې او دوى پرځان لازمي كړي وې ماتي كړې، د رسول الله ﷺ او مسلمانانو سره يې قِسم قسم خيانتونه وكړه، چې إن شاء الله تعالىٰ په مناسبو وختو كې به په تفصيل سره درته بيان سي.

په ټولنه كې د دغه اسلامي قانون اثر او تاثير

رسول الله ﷺ په دغه حكمت او دغه پوهې سره د نوي ټولني دپاره دغه د مصلحت او حكمته ډك قوانين كښېښوول، خو دغه ظاهري قوانين اصلاً د هغو معانيو اثر ؤ چې مكرم او جليل القدره اصحابِ كرامو د رسول الله ﷺ په صحبت او ملګرتيا كې حاصلي كړي وې، رسول الله ﷺ خپل اصحاب كرام د مخه تر دغه قانون پر تعليم او تربيه، د نفسو پر پاكوالي، د ښو اخلاقو په عملي كولو، د ورورګلوى او محبت، د مجد او شرف، د طاعت او عبادت؛ په ادب مؤدبه كړي وه.

تاسي راسى چې دلته د رسول الله ﷺ ځيني هغه اقوال يا لار ښوونې را نقل كړو چې خپلو متابعينو يا پيروانو ته يې د ښه ژوند د حاصلولو دپاره فرمايلې دي، دا ځكه چې اول به موږ د خپل رهبر او پېشوا جنابِ رسول الله ﷺ په دغه ارشاداتو خبر سو او دوهم به يې د خپل ژوند سر مشق او عملي لار وګرځوو، او دريم به مو د هغو جاهلانو او ګمراهانو، بلكه د اسلام د هغو دښمنانو لږ رَد ويلى وي، كوم چې د پخوا څخه تر اوسه پوري پر هغه عظيم الشانه جناب او د الله جل جلاله پر را لېږل سوي رسول ﷺ بېځايه او ناوړه نومونه يا القاب ايږدي، خو دا متل موږ ته د پخوا څخه را معلوم دى چې وايي: (د سپي په خوله درياب نه مرداريږي) يا وايي (د سپو غپا آسمان ته نه رسيږي) يا وايي: (قافله تېرېږي او سپي غاپي) دغه ټول متلونه د اسلام د هغو دښمنانو د حال سره برابر او موافق دي، چې دوى پر اسلام او د هغه پر پېشوا ناوړه خبري كوي.

تاسي به هغه تهمتي القاب اورېدلي وي چې د ډنمارک ګوروانانو او ګاودارانو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

يا د ثقافت او تمدن هغو پروفيسرانو چي خپلي لوني، خوندي، او ښځي د سپو او بزوګانو سره ودوي، يا د بشر د حقوقو هغه غداران چي په يوه وار پوره او کامل وطنونه د ښځو او ماشومانو، سپين ږيرو او ځوانانو سره خرابوي او انسانان يې په بې رحمانه قتل سره وژني، يا يې په هغو بنديخانو کي اچوي چي بشريت او انسانيت د هغو په اعمالو سره شرميږي، تاسي به د دغو نا اهلانو هغه تهمتي القاب اوريدلي وي چي جنابِ رسول الله ﷺ ته يې نسبت کوي، خو اوس د رسول الله ﷺ د دغو لار ښوونو تر اوريدلو وروسته قضاوت تاسي وکړئ چي آيا د دغو خلکو خبري او عمل حق دي که نا حق؟

د رسول الله ﷺ څخه يو چا پوښتنه وکړه چي کوم اسلام خير او بهتر دی؟ ده ﷺ و فرمايل: چي خلکو ته ډوډی ورکوې او هر چا ته که يې پيژنې که يې نه پيژنې سلام وراچوې.

عبدالله بن سلام ﷺ چي په اصل کي يهودي ؤ او بيا مسلمان سو وايي: کله چي رسول الله ﷺ مديني منورې ته راغلی زه ورغلم، کله چي مي د ده ﷺ مخ وليدی زه پوه سوم چي دا مخ د درواغجن مخ نه دی او اوله خبره چي رسول الله ﷺ و فرمايل هغه دا وه: اې خلکو! په خپل منځ کي سلام نشر کړی.

يعني: که څوک پېژنی که يې نه پېژنی سلام وراچوی.

تاسي پوهېږی چي د سلام ويلو څه مقصد او څه معنٰی ده؟

دا چي ته د اول وار دپاره د يو چا سره مخامخ سې او د ده دپاره د الله ﷻ څخه د سلامتيا غوښتنه کوې او ورته و وايې: پرتا دي سلامتيا او د الله ﷻ رحمت وي، آيا دا ممکنه ده چي ته دي هغه انسان ته تکليف يا ضرر ورسوې؟ هيڅکله نه.

د اسلامي سلام مفهوم او مقصد دغه دی.

او بيا چي هغه مقابل طرف هم په عين لطف او اطمينان سره تا ته دغسي سلامتيا او الهي رحمت و غواړي، دلته به د ټولني د افرادو په منځ کي څومره حُب او همدردي، څومره سکون او اطمينان پيدا سي او سلام ويل يوازي په خوله سره نه دي، بلکه په عمل کي به دي هم د دغه سلام آثار ښکاره وي.

نو رسول الله ﷺ فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

« أيها الناس! افشوا السلام »

اې خلکو! په خپلو منځو کې سلام نشر کړی.

« واطعموا الطعام »

او خلکو ته ډوډۍ ورکوی.

« وصِلوا الأرحام »

او د اقرباوو سره دوستي او همدردي کوی.

« و صَلّوا باللّيل والنّاس نيام »

او د شپې چې خلک بيده وي تاسې لمونځ کوی.

« تدخلوا الجنة بسلام »

په سلامتيا سره به جنت ته داخل سی.

تاسې په دغو څلورو جملو کې په غور او دقت سره فکر وکړی!

همدارنګه رسول الله ﷺ فرمايي: هر هغه څوک چې د ده همسايه د ده له آزارو څخه په امان نه وي هغه جنت ته نه داخليږي.

اوس نو ته فکر وکړه: چې زه ستا همسايه يم او ته زما همسايه يې او د همسايه په باره کې د اسلام امر دغه وي، نو که زه او ته په دغه امر سره عمل وکړو هلته به مو څومره آرام او هوسا بلکه له محبته ډک ژوند وي.

رسول الله ﷺ فرمايي: مسلمان هغه څوک دی چې نور مسلمانان د ده د لاس او ژبې له آزاره څخه سالم پاته سي. يعني: د ده له هره شره څخه که د لاس شر وي او که د خولې شر وي خلک په امان وي.

رسول الله ﷺ فرمايي: ټول مومنان لکه يو سړئ، يا ټول مومنان د يوه سړي يا يوه جسد په مثال سره دي، که د يو چا سترګه خوږېدل ټول بدن يې په تکليف وي، که يې سر خوږېدی ټول جسم يې په تکليف وي، يعني: که په مسلمانانو کې يوه سړي ته مشکل پېښ ؤ، ټول مسلمانان بايد ور سره په تکليف سي او ټول د ده د تکليف د ليري کولو د پاره کوښښ وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ فرمايي: مومن د مومن دپاره داسي مثال لري لکه د دېواله خښتي چي يوه په بله ټينګيږي.

په پښتو کي متل دی وايي: که تا ويل: چي زه يم او ما ويل: چي زه يم، نه به ته يې نِه به زه يم، که تا ويل: چي ته يې او ما ويل: چي ته يې، هم به زه يم هم به ته يې.

رسول الله ﷺ فرمايي: يو د بل سره بُغض مه کوی، حسد مه سره کوی، دسيسې مه سره جوړوی بلکه د الله جل جلاله بندګان او يو د بل سره ورونه اوسی او مسلمان ته دا نه ده روا چي د بل مسلمان ورور سره تر درې ورځي زيات خبري بندي کړي.

رسول الله ﷺ فرمايي: مسلمان د مسلمان ورور دی نه ظلم ور سره کوي او نه يې دښمن ته تسليموي او هر هغه څوک چي د خپل ورور د حاجت په اجراء کولو کي کوښښ کوي الله جل جلاله به د ده حاجت ور پوره کړي، که چا د يوه مسلمانه يو تکليف ليري کړی الله جل جلاله به د قيامت د ورځي د تکاليفو څخه يو تکليف د ده څخه ليري کړي، که چا د يوه مسلمان پَرده وکړه الله جل جلاله به د قيامت په ورځ دده پَرده وکړي.

رسول الله ﷺ فرمايي: پر هغه چا رَحم وکړی چي په مځکه کي دي، هغه څوک به درباندي ورحميږي چي په آسمان کي دی.

رسول الله ﷺ فرمايي: هغه څوک مومن نه دی چي دئ ځان مړوي او څنګ ته يې همسايه وږی وي.

رسول الله ﷺ فرمايي: مسلمان ته بد ويل فسق دی او جنګ ور سره کول کفر دی.

رسول الله ﷺ د لاري څخه د آزار د شي ليري کول، لکه سيښه، ډبره، مېخ، د کېلې پوستکی او داسي نور صدقه بللې ده او د ايمان د حصو څخه يې يوه حصه بللې ده.

رسول الله ﷺ خلک د خيرات و ورکولو ته تشويقول او د خيرات داسي فضائل يې ورته بيانول چي د خلکو په زړو کي خيرات خوښ ګرځېدی.

رسول الله ﷺ فرمايي: صدقه او خيرات ګنهونه داسي پټوي لکه اوبه چي اور وژني. (تاسي پوهېږی چي صدقه رَحم پر غريبانو دی)

رسول الله ﷺ فرمايي: هر مسلمان که بل مسلمان ته د لڅوالي په وخت کي کالي ورکړه الله جل جلاله به د جنت کالي په واغوندي. هر مسلمان که بل مسلمان ته په

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوږه کې خواږه ورکړه الله جل جلاله به د جنت د مېوو څخه خواږه ورکړي او هر مسلمان که تږی مسلمان اوبه کړی الله جل جلاله به رحیق مختوم په وڅښي.

(رحیق مختوم) د جنت خوندور شربت دي.

رسول الله ﷺ فرمايي: خپل ځانونه د دوږخ له اوره وساتی که څه هم د نیمي خرما (کجور) په خیراتولو سره وي، که خرما و نه لری نوپه ښه خوږه خبره سره.

یعني: یو له بله سره پستې او خوږي خبري کوی.

او پر دغو ټولو ارشاداتو سر بېره رسول الله ﷺ خلک و عفت او نه سوال کولو ته دعوتوي، د صبر او قناعت فضائل ورته بيانوي او فرمايي: که چا فقر او سوال کاوه د قیامت په ورځ به يې پرمخ غوښي نه وي، البته د دې حکمه څخه هغه سوال ګر وتلی دی چي د ډېر ضرورت په وخت کي له چا څخه یو شئ وغواړي.

رسول الله ﷺ د دغو لارښوونو تر څنګ خپل اصحاب کرام عباداتو او هغه اجر او ثوابو ته تشويقول چي د الله جل جلاله سره وه، په دغو لارښوونو او ارشاداتو سره رسول الله ﷺ د خپلو اصحاب کرامو معنويات او مواهب دومره ورپورته کړل چي د بشر په تاریخ کي پس له انبياء علیهم السلام څخه د کمال و هغه لوړي درجې ته ورسېدل.

عبدالله بن مسعود رضی الله عنه وايي: که څوک غواړي چي د یو چا متابعت وکړي او د هغه پرلار ورسره ولاړ سي نو دي د هغه چا پر طريقه رهي سي چي هغه پر اسلام او پر سمه لار وفات سوی وي ځکه ژوندي خلک د فتنې او اوښتلو څخه نه دي په امان، نو د رسول الله ﷺ اصحاب د دې امت افضله انسانان وه، زړونه یې پاک وه، په علم کي عمیق وه، دنیوي کاروبار يې لږ ؤ، الله جل جلاله د خپل نبي د صحبت او د دین د اقامت دپاره اختیار کړي وه، د هغو فضیلت وپېژنی، د هغو د لاري متابعت وکړی، څومره چي موپه وسه پوره وي د هغو اخلاق او عادات اختیار کړی هغه پر مستقیمه لار وه.

او بیا په خپله رسول الله ﷺ د ټول امت قائد اعظم داسي ظاهري او معنوي کمالات درلودل، داسي مجد او فضیلت يې درلودی، داسي ښه اخلاق او ښه خويونه يې درلودل، چي زړونه ورکښېدل او ځانونه تر قربانېدل، چي يوه خبره به يې نه وه کړي صحابهٔ کرامو به د هغې پر عملي کولو تلوار کاوه، د خير په کارو کي يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

رقابت او منافسه سره کول.

نو رسول الله ﷺ په دغه عالي اوصافو سره وکولای سوای چې په مدینه منوره کې یوه نوې د مجد او شرف داسې ټولنه جوړه کړي چې په تاریخ کې یې مثل نه لیدل کیږي او د دغې نوې ټولنې د مشکلاتو د لیرې کولو دپاره داسې حل پیدا کړي چې یو انسان په راحت سره ژوند پکښې وکړي، دا هم په داسې وخت کې چې د هغه وخت انسانانو د جهالت په تاریکیو کې ژوند کاوه، خو په دغو لار ښوونو او په دغو لوړو معنویاتو دِ دغې نوې ټولنې عُنصرونه پوره سوه او د وخت د ټولو مشکلاتو په مخ کې ودریدل، د ورځو او تاریخ مخ یې سمې لارې ته واړاوه.

د مدینې منورې د یهودو سره معاهده

پسله هغه څخه چې رسول الله ﷺ په مدینه منوره کې د نوې اسلامي ټولنې اساس ټینګ او مظبوط کړی د مسلمانانو په منځ کې یې عقیدوي، سیاسي او نظامي وحدت را وستی، نو یې دا ښه او غوره و بلل چې د غیر مسلمینو سره هم منظم علاقات ولري او له دې کاره یې مقصد دا ؤ چې ټول بشریت په أمن او سلام، خیر او سعادت کې ژوند وکړي او دغه منطقه په یوه اتحاد کې منظمه سي، او هلته په هغه منطقه کې چې په تعصّب او نفاق سره ډکه وه د عفوې او بخښنې طریقه کښېښوول سي، لکه د مخه چې مو درته و ویل: هغه غیر مسلمین چې مدینې منورې ته نژدې پراته وه هغه یهود وه، دغو یهودو که څه هم پټ په زړو کې د مسلمانانو سره عداوت درلودی مګر تر اوسه پورې یې هیڅ مقاومت او دښمني نه وه ښکاره کړې، نو رسول الله ﷺ د یهودو سره هم یوه خاصه معاهده ولیکل یا په بل عبارت د یهودو دپاره یې هم د دوی په خوښه او اتفاق یو قانون ولیکی چې په هغه قانون کې یې یهودو ته دیني او مالي مطلقه آزادي ورکړې وه او رسول الله ﷺ د دوی دپاره د فِراره کولو، یا د مالو د مصادره کولو، یا د دښمنۍ هیڅ سیاست نه ؤ اختیار کړی او دغه قانون د هغه قانون تر څنګ ؤ چې په خپله د مسلمانانو تر منځ لیکل سوی ؤ، چې د هغه قانون مهمې مادې مو درته بیان کړې او اوس به د یهودو سره د لیکل سوي قانون یا معاهدې مهم ټکي درته بیان سي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ – د بني عوف يهود د مسلمانانو سره يو امت دی، د يهودو خپل دين دی او د مسلمانانو خپل دين دی، د دوی مريان او د دوی ځانونه د دوی دي او په دوی پوري اړه او تعلق لري.

۲ – يهود خپل خرڅ او مصرف کوي او مسلمانان خپل خرڅ او خپل مصرف کوي.

۳ – يهود او مسلمانان به يو د بل مرسته د هغه چا په مقابل کي کوي چي د دوی سره جنګ کوي يا پر دوی تجاوز او تيری کوي.

۴ – يو سړئ د بل حليف په ګناه نه نيول کيږي او د مظلوم به مرسته کيږي.

۵ – تر کومه وخته چي مسلمانان په جنګ کي وي يهود د مسلمانانو ملګري دي.

٦ – که د دغه عهد نامې د خلکو په منځ کي يوه داسي شخړه يا اختلاف پېښ سو چي د هغه څخه د شر او فساد د پېښېدلو بېره موجوده وه هغه موضوع به الله جل جلاله او رسول الله ﷺ ته محول کيږي. (يعني د هغې موضوع فيصله به په الهي قانون سره کيږي)

۷ – قريشو او هغو کسانو ته چي د قريشو نصرت کوي جِوار نه ورکول کيږي.

۸ – مسلمانان او يهود به يو د بل سره د هغه چا په مقابل کي مرسته کوي چي پر مدينه منوره حمله کوي او پر هر چا د هغي حصې ساتنه لازمه ده چي د دوی و طرف ته وي.

۹- دغه عهد نامه بېله ظالمه او ګناهکاره بل څوک نه ماتوي.

يعني: هر چا که دغه عهد نامه ماته کړه هغه ظالم او آثم دی او جزاء ورکول کيږي.

د دغي عهد نامې په ليکلو سره مدينه منوره او د هغې شا وخوا داسي وګرځېدل لکه يو وفاقي دولت يا فدرالي حکومت چي مرکز او پايتخت يې مدينه منوره سو او د دغه حکومت رئيس: که چيري دغه تعبير صحي وي رسول الله ﷺ دی، حکم او امر په دغه حکومت کي د مسلمانانو دی، نو په دغه عهد نامه سره مدينه منوره د اسلام دپاره يو حقيقي او واقعي مرکز او پايتخت وګرځېده او د دې دپاره چي د أمن او سلام منطقه نوره هم پراخه سي رسول الله ﷺ په را تلونکو وختو کي د نورو قبائلو سره هم د وخت له مراعته سره سم دغسي معاهدې کړي او ليکلي دي، چي په راتلونکو بحثو کي به پر خپل ځای درته بيان سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر هجرت وروسته د قریشو دسیسې

موږ مخ کې هغه تکالیف او آزارونه درته بیان کړل چې د مکې مکرمې کفارو پر مسلمانانو تېرول او د دوی هغه عملونه هم در معلوم سوه چې د هجرت په وخت کې یې د مسلمانانو سره وکړه چې د هغو اعمالو په سبب د مکې مکرمې کفار د دې وړ وګرځېدل چې جنګ ور سره وسي او مالونه یې مصادره کړل سي خو دوی پر هغه اعمالو سر ببره بیا هم هغه خپل عداوت نه پرېښاوه او د غفلت له خوبه نه را ویښېدل، بلکه په دې ډېر خواشیني وه چې مسلمانان ولې د دوی له عذابو څخه خلاص سوه او ولې یې په مدینه منوره کې د امان ځای پیدا کړی، نو یې عبدالله بن أبیّ بن سلول ته هغه چې مشرک ؤ او د انصارو رئیس بلل کېدی-

(که رسول الله ﷺ مدینې منورې ته هجرت نه وای کړی او انصارو ایمان نه وای راوړی قریبه وه چې اهل مدینه دغه عبدالله پرخپلو ځانو پاچا ګرځولی وای).

نو قریشو دغه عبدالله بن أبیّ او د ده مشرک ملګرو ته خط ولیکی چې ورته لیکلي یې وه: تاسي زموږ سړي ته (یعني رسول الله ﷺ ته) ځای ورکړی، موږ په الله سره قسم یادوو چې یا به جنګ ورسره کوی او له خپله ښاره به یې باسی یا به موږ ټول پر تاسي حمله کوو، تاسي به وژنو او ښځې به مو بندیاني نیسو.

د دغه لیک په رسېدلو سره عبدالله بن أبیّ إراده وکړه چې د مکې مکرمې د مشرکانو امر پرځای کړي، دا ځکه چې یو خو ده په خپله د رسول الله ﷺ سره ذاتي حسد او عداوت درلودی ځکه ده دا فکر کاوه چې رسول الله ﷺ د ده پاچهي د ده څخه اخیستې ده او بل د قریشو له طرفه دغه امر هم ورته راغلی.

عبدالرّحمٰن بن کعب رضي الله عنه وایي: کله چې عبدالله بن أبیّ او د ده بت پرستو ملګروته دا امر ورورسېدی، خپل نفرېې د رسول الله ﷺ د جنګ دپاره سره را ټول کړه.

رسول الله ﷺ چې په دغه واقعه خبر سو نو ورغلی او وې فرمایل: د قریشو د جنګ وعدې دغه حال ته و رسولاست؟ قریش دومره ضرر نه سي در رسولای لکه دغه اوس چې یې تاسي په خپله خپلو ځانو ته رسوی، تاسي غواړی چې د خپلو ورونو او اولادو سره وجنګېږی؟ هغو چې د رسول الله ﷺ دغه خبري واورېدې بیرته سره وپاشل سوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او عبدالله بن اُبيّ په دغه وخت کي د جنګ إراده پرېښوول. خو دا معلومه خبره وه چي عبدالله همېشه د قريشو ملګرى او طرفداره ؤ، هر وخت چي به دا موقع په لاس ورغله چي مسلمانان او مشرکان په جنګ سره اخته کړي ده به خپل ټول کوښښونه کول او په دغه کار کي يهودو هم د ده مرسته کول، مګر هلته د حکيم نبي ﷺ حِکمتونه وه چي د دوى د شر او شيطانت اورونه يې هر وخت په پوره حکمت سره وروژل.

په دغه وختو کي سعد بن معاذ ﷺ د عمرې د آداء کولو دپاره مکې مکرمې ته ولاړى او هلته د پخواني شناخت او تعلق په سبب د اُميه بن خلف کور ته ورغلى او بيا يې اُميه ته و ويل: زما دپاره داسي فارغه وخت وګوره چي زه پر کعبه شريفه طواف وکړم، اُميه هم د ځابنت په وخت کي د طواف دپاره را وايستى خو په لار کي ابوجهل په مخه ورغلى، ابوجهل ويل: يا ابا صفوان! دغه څوک در سره دى؟

هغه ويل: دا د اهل يثرب سعد بن معاذ دى.

ابوجهل و سعد ﷺ ته و ويل: ګمان نه کوم چي په أمن سره دي پر کعبه طواف وکړې ځکه تاسي هغه د دينه وتلو خلکو ته ځاى ورکړى دى او تاسي دا عزم کړى دى چي د هغو نصرت او کومک وکړى، په والله که دغه ابو صفوان نه واى در سره خپل کور ته به سالم نه واى تللى.

سعد بن معاذ ﷺ په لوړ آواز ورته و ويل: په والله که ته ما له طوافه منعه کړې زه به تا له داسي شي څخه منعه کړم چي هغه و تا ته تر دغه سخت تماميږي، ستا تجارتي لار پر اهل مدينه ده.

کافر قريش، مهاجر مسلمانان تهديدوي

د مکې مکرمې کافر قريشو يوازي په دې سره کفايت و نه کړى چي د مدينې منورې و مشرکانو او منافقانو ته ليکونه وليږي بلکه مهاجر مسلمانانو ته يې هم حال ولېږى چي تاسي په دې مه خطاوزى چي يثرِب ته ولاړاست او زموږ څخه خلاص سواست موږ به هلته پسي درسو او د خپلو کورو په منځ کي به مو نېست او نابود کړو؛

دغه خبري يوازي تهديدونه او وعدې نه وې بلکه رسول الله ﷺ ته د قريشو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خیانت او د شَر د ارادې حالات ور معلوم وه نو ځکه رسول الله ﷺ او مسلمانانو به شپې په بیدارۍ، پیروا او ګزمو تېرولې.

امام مسلم د حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روایت کوي چې وایي: د مدینې منورې په اولو شپو کې به رسول الله ﷺ د شپې ویښ ؤ، یوه شپه یې و فرمایل: کشکې زما د اصحابو څخه یو صالح سړئ نن شپه پر ما پیره وکړي، وایي: موږ دالته سره ناست ؤ چې د اسلحې شرنګئ مو واورېدی، رسول الله ﷺ ویل: څوک یې؟ هغه ویل سعد بن أبي وقاص، رسول الله ﷺ ورته و ویل: د څه شي دپاره راغلې؟ ویل زما په زړه کې پر رسول الله ﷺ بېره را ولوېده راغلم چې پیره پر وکړم، رسول الله ﷺ دعاء ورته وکړه او بیا بیده سو.

داسې نه وه چې دغه پیرې ځینې شپې وې او ځینې شپې نه وې بلکه دا د رسول الله ﷺ او مسلمانانو دپاره همېشنئ او پرله پسې کار ؤ، د حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روایت دی چې پر رسول الله ﷺ د شپې پیرې کېدلې، تر څو چې د الله جل جلاله دا قول نازل سو چې فرمایي:

﴿وَٱللَّهُ يَعۡصِمُكَ مِنَ ٱلنَّاسِ﴾ [المائده: ٦٧]

ژباړه: الله جل جلاله دې له خلکو څخه ساتي.

نو رسول الله ﷺ د هغه خېلې کوټې څخه سر را وایستی او وې فرمایل: اې خلکو زما څخه ولاړ سی الله جل جلاله زه وساتلم.

د مکې مکرمې د مشرکانو له طرفه یوازې رسول الله ﷺ ته خطر نه ؤ متوجه بلکه ټول مسلمانان په خطر کې وه، د اُبيّ بن کعب رضي الله عنه څخه روایت دی وایي: کله چې رسول الله ﷺ او د ده اصحاب مدینې منورې ته راغله او انصارو ځای ورکړی، ټولو عربو د یوه قوس څخه ویشتل.

یعني: ټول عرب یې یو قسم دښمنان وه او ټولو په یوه سترګه ورته کتل، نو ځکه مسلمانانو شپه بېله اسلحې نه تېرول او د ورځې بېله اسلحې نه ګرځېدل یعني: د شپې او ورځې به اسلحه ور سره وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په جنګ او قتال سره الهي اجازه

د دغه خطرناکو حالاتو په جریان کې کوم چې په مدینه منوره کې یې د مسلمانانو وجود په خطر کې اچولی ؤ او د قریشو پردغه حال یې دلالت کاوه چې دوی هیڅکله د غفلت له خوبه نه را ویښیږي او د خپلو سرکښیو څخه لاس نه اخلي. الله جل جلاله مسلمانانو ته په جنګ کولو سره اجازه وکړه، دا فقط اجازه وه د جهاد فرضیت نه ؤ، الله جل جلاله فرمایي:

﴿أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَـٰتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا۟ ۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ﴿٣٩﴾﴾ [الحج: ۳۹]

ژباړه: هغو کسانو ته د جنګ اجازه ورکول سوې ده چې د دوی سره د کفارو له طرفه جنګ کیږي، دا هم په دې سبب چې پر دوی ظلم کیږي او بېشکه چې الله جل جلاله د دوی پر نصرت او کومک قادر دی.

کله چې دغه د جنګ کولو اجازه نازله سوه په دغو وختو کې هغه یواځنۍ لوی او سرکښه قوت چې مسلمانانو ته متوجه ؤ هغه د قریشو قوت ؤ، نو حکمت دا ؤ چې مسلمانان خپله سیطره او تسلط پر هغو لارو قائم کړي چې هغه د مکې مکرمې څخه و شام ته د قریشو د تجارت لاري وې او رسول الله ﷺ د دغو لارو د سیطرې دپاره دوه عمده کاره یا دوې نقشې عملي کړې.

اول دا چې: رسول الله ﷺ د هغو قبیلو سره چې د دغو لارو پر شا وخوا پرتې وې یا د مدینې منورې څخه تر دغو لارو پورې پرتې وې، د حِلف یا یو پر بل د نه تجاوز کولو معاهدې ولیکلې، لکه څرنګه چې د مخه د یهودو سره دغسې معاهده لیکل سوې وه دغه رنګه د مخه تر دې چې عسکري نشاط یا عسکري تحرکات او ګرزمې شروع سي د (جُهَینه) د قبیلې سره داسې معاهده ولیکل سوه چې یو پر بل به تېرئ او تجاوز نه کوو، د جُهَینه د قبیلې کورونه د مدینې منورې څخه درې میله لیري پراته وه.

همدارنګه رسول الله ﷺ د نورو قبیلو سره هم نوري د نه تجاوز کولو معاهدې د خپلو عسکري ګرزمو او ګښتو په ترځ کې ولیکلې چې پر خپل وخت به درته بیان سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم دا چي: رسول الله ﷺ دغه د قریشو تجارتي لارو ته پرله پسې معلوماتي ډلي لېږلې، نو د دغو دوو نقشو د عملي کولو دپاره په مسلمانانو کي عسکري نشاط او تحرکات شروع سوه، لیري لیري پیرې او ګزمې شروع سوې،البته دغه کارونه پسله هغه الٰهي اجازې څخه وه چي د جنګ دپاره ورکول سوه.

هغه غزاوي او سریې
چي تر بدر د مخه پیښي سوي دي

دغه یوه شي ته همېشه متوجه اوسی:

د سیرت یا اسلامي تاریخ په کتابو کي هر هغه جنګ ته چي په خپله رسول الله ﷺ وتلی وي (که جنګ سوی وي که نه وي سوی) هغه ته (غزاء) ویل کیږي.

او هر هغه جنګ ته چي رسول الله ﷺ نه وي وتلی بلکه د خپلو قومندانانو څخه یې یو څوک د یوې ټولی سره لېږلی وي هغه ته (سَرِیَه) ویل کیږي.

اوس چي مسلمانانو په عسکري حرکت شروع وکړه دغه حرکتونه یې فقط د هغه استطلاعاتي یا استخباراتي ګښتو یا ګزمو په شکل سره وه یعني: د معلوماتو دپاره دورې او ګزمې وتلې، د دغه تلو او راتلو څخه د مسلمانانو مقصد دا وُ چي پر مدینه منوره را ګرځېدلي لاري ور معلومي سي او هغه لاري ور معلومي سي چي مکې مکرمې ته ځي او د هغو قبیلو سره د صلحي معاهدې ولیکي چي د دغو لارو پر شا وخوا پرتې دي.

او په عین وخت کي د مدینې منورې مشرکان او یهود او د شا و خوا هغه صحرایي عرب چي مشرکان وه او پر دوی را ګرځېدلي وه په دې پوه کړي چي مسلمانان قوي دي او د هغه پخواني ضعفه څخه خلاص سوه.

او په عین وخت کي قریشو ته هم اخطار ورکړي چي د غفلت له خوبه را ویښ سی او ممکن قریش پر خپل تجارت او اقتصاد دغه خطر حس کړي او د صلحي لار اختیار کړي دغه قصد او إراده پرېږدي چي د مدینې منورې مسلمانان د خپلو کورو په منځ کي و وژني او د هغه ضعیفه مسلمانانو چي په مکه مکرمه کي پاته دي آزارول پرېږدي او مسلمانان د خپل رسالت د رسولو دپاره په جزیرةُ العرب کي حُر او آزاد پرېږدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس به د دغه لېږل سوو سَرِیو حالات په اختصار سره درته بیان سي:

اوله سریه: چي سریهٔ سیفُ البحر ورته ویل کیږي (سیفُ البحر) د هغه ځای نوم دی چي دغه ټولۍ هلته ولاړل. (نو ځکه په دغه نامه سره و بلل سوه)

د هجرت په اول کال د روژې په میاشت کي چي د (۶۲۳) میلادي کال د مارچ میاشت وه رسول الله ﷺ یوه ټولۍ یا سریه جوړه کړه چي شمېر یې (۳۰) نفره ؤ او ټول مهاجرین وه او د دغي ټولۍ مشر یا قومندان سیدنا حمزه بن عبدالمطلب رضي الله عنه د رسول الله ﷺ اکا ؤ، د دغي ټولۍ بیرغ سپین او د بیرغ اخیستونکی (ابا مرثد بن کناز بن حصین الغنوي) ؤ، د دې ټولۍ وظیفه دا وه: چي د قریشو پر هغه قافله حمله وکړي چي له شامه را رهي سوې وه او درې سوه نفره ور سره ملګري دي، د دغي قافلې مشر ابوجهل ؤ دا هغه اوله ټولۍ ده چي په اسلام کي جوړېږي، حمزه رضي الله عنه د دیرشو نفرو مهاجرینو سره د قافلې و طرف ته رهي سو او هلته د سیف البحر په منطقه کي د قافلې سره مخامخ سو دواړه طرفه د جنګ دپاره مخ په مخ سره و دربدل، دا ممکنه وه چي د قافلې د خلکو او مسلمانانو په منځ کي جنګ پېښ سي مګر مَجدي بن عَمرو الجُهَني چي د دواړو طرفو سره یې د صلحي او نه تجاوز تعهد درلودی خپل قوم یې د قافلې او د مسلمانانو د ټولۍ په منځ کي و دراوه ویل: زه نه غواړم چي زموږ په مځکه او منطقه کي جنګ پېښ سي او قافلې ته یې د تېرېدلو اجازه ورکړه.

نو د حمزه رضي الله عنه ټولۍ څه و نه کړه، ځکه حمزه رضي الله عنه یوازي په دې سره امر کړل سوی ؤ چي قافله را وګرځوي، دا اجازه نه وه ورکول سوې چي د بل چا سره جنګ وکړي او بل دغه مجدي د مسلمانانو حلیف هم ؤ، یعني د ده او د مسلمانانو په منځ کي د نه تعارض معاهده موجوده وه نو د دغه مجدي بن عَمرو په واسطه د قریشو قافله صحي سالمه ولاړل.

دغه واقعه د هجرت په اول کال د رمضان المبارک په میاشت کي وه چي په دغه وخت کي لا روژه نه وه فرض سوې، نو د جهاد اجازه د هجرت په اول کال کي سوې ده او اوله واقعه هم د روژې په میاشت کي وه، د دغه خبره موږ ته دا رامعلومه سوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي د روژې مياشت د راحت او تنبلۍ، خوب او خورک مياشت نه ده، بلکه د روژې مياشت د زحمت او طاعت، جهاد او عبادت مياشت ده او په را تلونکو بحثو کي به تاسي و وينئ چي د اسلام لويي لويي واقعې او فتوحات په روژه کي پېښ سوي دي حتّٰی د اسلام اوله ټولۍ او اول جهادي بيرغ د روژې په مياشت کي وه.

دوهمه سريه: چي سريۀ رابغ ورته ويل کيږي (رابغ و جدې ته نژدې د يوه ځاى نوم دى) د دغي ټولۍ لېږل د هجرت د اول کال د شوال په مياشت کي وه، روژه تېره سوه د شوال په مياشت کي رسول الله ﷺ يوه بله ټولۍ د عبيده بن الحارث بن عبدالمطلب رضی الله عنه په مشرۍ جوړه کړه، چي دغه عُبيده د رسول الله ﷺ د اکا زوى دى.

رسول الله ﷺ د دغو ټوليو مسئوليت او مشرتوب د دې دپاره د خپلو اقرباوو پر غاړه ور اچاوه چي د رسول الله ﷺ جنګ د قريشو سره ؤ، نو يې غوښتل چي د مسلمانانو د ټوليو افراد خاصتاً قومندانان هم قريش وي، بل چا ته يې دغه مشرتوب په دې سبب نه ورکاوه چي خلک پوه سي چي دغه جنګونه او اختلافونه د يوې او بلي قبيلې په منځ کي نه دي بلکه دواړه طرفه يوه قبيله ده، دلته د دين او عقيدې اختلاف دى په ديني او عقيدوي مسائلو کي دوست، قوم او قبيله اعتبار نه لري.

قصه داسي وه: چي رسول الله ﷺ ته خبر راغلی چي د قريشو يوه بله قافله د ابوسفيان په مشرۍ را رهي سوې ده او د دې قافلې سره دوه سوه نفره ملګري دي، رسول الله ﷺ عُبيده بن الحارث بن عبدالمطلب امر کړى چي ټولۍ جوړه کړه، دا وار شپېته نفريزه ټولۍ جوړه سوه او د ټولۍ ټول افراد مهاجر مسلمانان وه، ټولۍ جوړه سوه او د قافلې پر طرف رهي سوه، د دغي ټولۍ بيرغ سپين او د بيرغ اخيستونکی مُسطح بن اثاثه بن مطلب بن عبد مناف رضی الله عنه ؤ، څرنګه چي ابوسفيان د مخه لا د دغسي حملې دپاره ځان آماده کړى ؤ، نو يې وکولای سواى چي د مسلمانانو څخه قافله خلاصه کړي او هغه يې هم په دې ډول سره خلاصه کړل:

ابوسفيان د قافلې د تېرېدلو د لاري په مخ کي غشي ويشتونکي کښېنولي وه او د غشو ويشتونکو تر شا د قافلې د تېرېدلو لار وه، نو غشو ويشتونکو به د مسلمانانو پر ټولۍ د غشو وارونه کول او مسلمانان د غشو په سبب نه سواى ور د مخه کېدلاى او هلته تر شا

(c) ketabton.com: The Digital Library

قافله تېره سوه، په دغه طريقه سره د مشركانو قافله د مسلمانانو د حملې څخه خلاصه سوه چې په نتيجه کې د مسلمانانو او کفارو په منځ کې په غشو ويشتل وسوه مګر نور جنګ نه سو پېښ، خو په دغه سريه کې د مکې مکرمې د کفارو د ډلې څخه دوه نفره د مسلمانانو سره ملګرې سوه چې د دغو دوو نفرو څخه يو مِقداد بن عَمرو البهراني ؤ، چې مقداد بن الاسود هم ورته ويل کيږي او بل يې عتبه بن غزوان المازني ؤ چې دوی اصلاً مسلمانان وه او د کفارو په قافله کې د همدغه مقصد دپاره ور سره را وتلي وه چې مسلمانانو ته ځان ورسوي او د هغو سره يو ځای سي.

درېيمه سريه: چې سريهٔ الخَرار ورته ويل کيږي (خَرار) جُحفې ته نژدې د يوه ځای نوم دی، د هجرت په اول کال د ذوالقعدې په مياشت کې رسول الله ﷺ يوه شل نفريزه ټولۍ جوړه کړه چې دا ټولۍ هم ټول مهاجرين وه، د ټولۍ مشر او قوماندان سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه ؤ، د دغې ټولۍ بيرغ سپين او اخيستونکی يې مِقداد بن عَمرو رضي الله عنه ؤ، دا ټولۍ هم د قريشو يوې قافلې ته ولېږل سوه او ټولۍ ته وويل سوه چې تر خرار به نه تېرېږی، دغه ټولۍ پر پښو او پياده ور رهي سوه، د ورځې به پټېدل او د شپې به يې تګ کاوه، دغه ټولۍ د پنجشنبې په ورځ خرار ته ورسېدل او هلته خبر سوه چې قافله پرون لا تېره سوې ده نو په دې وار کې هم جنګ نه سو پېښ.

په دغه وختو کې د مکې مکرمې څخه خبر راغلی چې د قريشو لوی سردار او د مکې مکرمې ډېر لوی مشر او د رسول الله ﷺ لوی دښمن وليد بن المغيره مړ سو، چې دغه وليد د خالد بن وليد پلار ؤ، نو وليد نه د بدر په جنګ کې ګډون کړی دی نه په نورو جنګو کې ځکه دئ تر دغو جنګو د مخه مړ سو.

د اَبواء يا ودان غزا: د دغو درو ټوليو تر لېږلو وروسته د هجرت په دوهم کال د صفري په مياشت کې رسول الله ﷺ په خپله په يوه غزاء و وتی او دغه غزاء ته غَزوهٔ الأبواء يا غزوهٔ الوَدان ويل کيږي (ودان) د مکې مکرمې او مدينې منورې په منځ کې د يو ځای نوم دی او (أبواء) و ودان ته نژدې د بل ځای نوم دی.

نو دا د رسول الله ﷺ اوله غزاء ده چې د هجرت د دوهم کال د صفري په

(c) ketabton.com: The Digital Library

میاشت کي وه، تاسي ته معلومه ده چي تر دغه غزاء د مخه د سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه تولۍ وه چي هغه د هجرت د اول کال د شوال په میاشت کي وه، څرنګه چي تر شوال وروسته ذوالقعده داخله سوه او هغه د حرامو میاشتو څخه وه نور نو جنګ پاته سو، ذوالقعده، ذوالحجه او محرّم درې سره هغه میاشتي وې چي جنګ پکښې منعه او حرام ؤ نو ځکه په دغو درو میاشتو کي کومه غزاء یا سریه یا جنګ نه دي پېښ سوي، کله چي دغه درې حرامي میاشتي تیري سوې او جنګ جائز سو نو سمدستي په خپله رسول الله ﷺ د مهاجرینو څخه (۷۰) نفریزه لښکر جوړکړی غواړي چي د قریشو پر یوه قافله حمله وکړي تر څو چي ودان ته ورسېدی، څرنګه چي قافله د بني ضُمره د قبیلې په منطقه کي وه، دلته عَمرو بن مخشي الضُمري چي د بني ضُمره د مشرانو څخه ؤ خپل قوم د قافلې اوِ مسلمانانو په منځ کي و دراوه او قافله تېره سوه، دغه عَمرو د رسول الله ﷺ څخه د دوستۍ او نه تجاوز د معاهدې غوښتنه وکړه، رسول الله ﷺ هم دغه د ده غوښتنه قبوله کړه او داسي معاهده یې ور سره ولیکل:

دا د محمّد رسول الله ﷺ له طرفه د بني ضُمره د قبیلې سره عهد دی چي دوی پر خپلو مالو او ځانو په امان دي او مورِ د هغه چا په مقابل کي د دوی مرسته کوو چي پر دوی حمله وکړي، بېله هغه وخته چي دوی د الله د دین سره و جنګیږي او که رسول الله ﷺ له دوی څخه مرسته وغوښتل دوی به یې مرسته کوي.

په دغه غزاء کي رسول الله ﷺ پنځلس ورځي تر مدینې منورې دباندي تیري کړې، د دغي غزاء بیرغ سپین او اخیستونکي یې حمزه رضي الله عنه ؤ.

د بُواط غزاء: د هجرت د دوهم کال د ربیع الأول په میاشت کي دوهم وار بیا په خپله رسول الله ﷺ په غزاء ووتی چي دا د رسول الله ﷺ دوهمه غزاء ده او (غزوةُ البُواط) ورته ویل کیږي، بُواط د جُهَینه د غرو څخه یو غر دی چي د شام ولاري ته نژدې دی، دا وار د رسول الله ﷺ سره دوه سوه نفره سپاره ور سره وه چي په دغه وخت کي د مسلمانانو هغه لوی لښکر دغه ؤ او د دې غزاء څخه بیا هم د قریشو یوه قافله مقصد وه چي دوه زره او پنځه سوه اوښان پکښې وه او د دغي لویې قافلې سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

فقط سل نفره ساتونکي ملګري وه، د دې قافلې مشر اُميه بن خلف الجُمحي ؤ، مګر دغه قافله هم د مسلمانانو د حملې څخه خلاصه سوه ځکه قافلې ته مخ کي لا خبر رسېدلی ؤ او لا رېي واړول قافله تېره سوه او جنګ نه سو پېښ.

د دغه اسلامي لښکر بيرغ سپين او د بيرغ اخيستونکی سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه ؤ.

د سفوان غزاء: د هجرت د دوهم کال د ربيع الأول په مياشت کي کِرز بن جابر الفهري د مشرکانو د قواوو په ملګرتيا په پټه د مدينې منورې پر اطرافو کوم چي هلته د اهلِ مدينې باغونه وه او حيوانات يې ګرځېدل حمله وکړه، د باغو څخه يې خرما يا کجور او مېوې ور سره واخيستل او ځيني حيوانات يا مواشي يې ور سره بوتله او د انصارو څخه يې يو نفر چي په خپل کښت کي يې کار کاوه شهيد کړی او دغه د کِرز بن جابر ډله بيرته وتښتېدل خو هلته چغي او نارې جوړي سوې، کله چي رسول الله ﷺ دغه نارې واورېدې سمدستي پر خپل آس سپور سو او هغه طرف ته ور رهي سو، اصحابِ کرامو واورېدل چي رسول الله ﷺ هغې خوا ته ولاړ نو هر يوه کوښښ کاوه چي ژر هغه طرف ته رهي سي، هر يو ځان تيار وي او رهي کېږي نو خود پاشلي او يو يو پر هغه طرف ور رهي دي ځکه يو يو په واقعه خبرېږي، په دغه حال کي د مسلمانانو (۷۰) نفريزه لښکر جوړ سو په کِرز او د هغه په قواوو پسي ور و وتی، کِرز چي تر شا په ځان پسي نفر وليدل هغه خرما چي ده ور سره اخيستې وه هغه يې غورځول او غواړي چي ځان خلاص کړي او هغه اول نفر چي په ده پسې دی او تعقيبوي يې هغه په خپله رسول الله ﷺ دی ترڅو چي د بدر سره و يوې شيلې ته ورسېدی چي و دغي شېلې ته (سفوان) ويل کيږي او ځان يې خلاص کړی نو د دغي غزاء نوم هم (غزوة سفوان) سو مګر د مسلمانانو لښکر په کِرز پسي نه ور ورسېدی او بېله جنګه بيرته را وګرځېدل، دغي غزاء ته د بدر اوله غزاء هم ويل کيږي، په دغه غزاء کي د مسلمانانو بيرغ سپين او اخيستونکی يې علي بن أبي طالب رضي الله عنه ؤ.

د ذو العُشَيره غزاء: (ذُو العُشَيره) د ينبُع و طرف ته د يوه ځای نوم دی، د هجرت د دوهم کال د جمادي الأول د مياشتي په آخر کي رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (۱۵۰) نفرو مهاجرینو په ملګرتیا پر (۳۰) اوښانو د غزاء دپاره و وتی، د دې غزاء مقصد د قریشو پر یوه قافله حمله وه ځکه مسلمانانو ته خبر ورسېدی چې د مکې مکرمې څخه د قریشو یوه لویه قافله را و وتل چې د ټولو قریشو مالونه پکښې دي او شام ته ځي نو مسلمانانو غوښتل چې پر دغه قافله حمله وکړي، مسلمانان چې و ذُو العُشَيري ته ورسېدل خبر سوه چې قافله څو ورځې مخ کې تېره سوې ده.

دا هغه قافله ده چې د شام څخه د بیرته راتګ په وخت کې مسلمانان د حملې دپاره ورو وتل او په نتیجه کې یې د بدر لویه غزاء پېښه سوه.

دغه د ذو العُشیره په غزاء کې رسول الله ﷺ د بني مُدلِج د قبیلې او د هغو د حُلفاوو سره د نه تجاوز یا نه حملې کولو معاهده هم وکړه او رسول الله ﷺ په دغه منطقه کې د ډېري مو دې دپاره چې څوک وایي: یوه میاشت وه پاته سو، دا د دې دپاره چې د مسلمانانو قوت، قدرت او سُلطه خلکو ته ور معلوم سي، ځکه دا هغه منطقې دي چې مسلمانانو ته نژدې دي او د دغو منطقو خلک د مسلمانانو قوت او طاقت ومني او په عین حال کې دغه منطقې د قریشو د قافلو لار هم ده.

په دغه غزاء کې د مسلمانانو بیرغ سپین او اخیستونکی یې حمزه ﷺ ؤ.

تر دغه ځایه مو د مسلمانانو په عسکري او اطلاعاتي حرکتو کې په ترتیب سره اول د درو سریو بیان درته وکړی او بیا مو د رسول الله ﷺ د څلورو غزاوو بیان درته وکړی چې نه په سریو کې جنګ پېښ سوی دی نه په غزاوو کې او اوس پر هغه ترتیب څلورمې سریې ته راورسېدلو.

څلورمه سَرِیه: چې سريةُ النخله ورته ویل کیږي، نخله د طائف او مکې مکرمې په منځ کې د یوه ځای نوم دی، دغه سریه د بدر تر غزاء د مخه وه او د بدر تر غزاء پوري دا آخري ټولۍ یا سریه ده.

د هجرت په دوهم کال د رجب په میاشت کې رسول الله ﷺ عبدالله بن جَحَش الأسدي ﷺ د (۱۲) نفرو مهاجرینو سره او په بل روایت کې د (۸) نفرو سره نخله ته ولیږی، د دغې ټولۍ افرادو پر دوو دوو نفرو یو اوښ درلودی او په نوبت سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانونه هوسا کول، په دغه ډله کې سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه هم ؤ او رسول الله ﷺ دغه عبدالله بن جحش رضي الله عنه ته یو لیک ورکړی او ویل: دغه لیک به تر هغو نه ګوري چې د دوو ورځو مزل دې نه وي کړی، دغې ټولۍ چې دوې ورځې لار ووهل بیا یې نو لیک خلاص کړی او ویې وایه، په لیک کې د رسول الله ﷺ اوامر داسې لیکل سوي وه:

کله چې دې زما لیک و وایه نو د نخله طرف ته چې د طائف او مکې مکرمې په منځ کې ده رهي سه او هلته واړوه د قریشو د قافلې انتظار کوه، که مو قافله پیدا کړه او په وسه مو پوره سوه چې ټوله یا یو څه په غنیمت واخلی دا کار وکړی، عبدالله بن جحش رضي الله عنه و ویل (سمعاً و طاعتاً) یعني: ستا امر مې واورېدی او اطاعت دې کوم، لکه موږ چې وایو پر دواړو سترګو، عبدالله بن جحش خپل ور سره ملګري په دغه امر خبر کړه او ویل: زه مو دغه کار ته نه مجبوره کوم که د چا شهادت خوښ دی را سره ملګری دې سي او که یې مرګ نه وي خوښ بیرته دې وګرځي خوزه په خپله دغه ځای ته تلونکی یم.

تاسې ته معلومه ده چې په صحابهٔ کرامو کې بلکه په ټولو مسلمانانو کې داسې څوک نه وه چې د رسول الله ﷺ اطاعت دې و نه کړي او شهادت دې یې نه وي خوښ او همدغه اطاعت د دوی د کامیابۍ سبب ؤ نو ټوله ور سره رهي سوه، خو په لار کې د سعد بن أبي وقاص او د عُتبه بن غزوان هغه اوښ ورک سو چې دوی دواړه په شریکان وه، دغه دوه نفره د هغه خپل اوښ په پیدا کولو پسې ولاړل او عبدالله بن جحش په نخله کې واړول، په دغه وخت کې د قریشو قافله راغله چې اوښکې یا ممیزي، څرمني او نور تجارتي مالونه پکښې وه او د قافلې سره ملګري خلک دغه څلور نفره وه: عَمرو بن الحضرمي، حَکَم بن کیسان، عثمان او نوفل، د عبدالله بن مغیره زامن.

مسلمانانو مشوره سره وکړه چې نن د رجب آخري ورځ ده او رجب د هغو میاشتو څخه دی چې جنګ او تجاوز پکښې حرام دی، نو که جنګ ور سره وکړو د حرامي میاشتې حُرمت مو مات کړی او که یې نن شپه پرېږدو قافله د حرم منطقې ته داخلېږي چې هلته هم جنګ حرام دی، نو یې پردې اتفاق سو چې جنګ به ور سره کوو (دا یو روایت ؤ) او په بل روایت کې وایي چې د اصحاب کرامو دا خیال ؤ چې رجب وتلی او شعبان داخل سوی دی، نو خود جنګ جائز او روا دی.

په هر صورت مسلمانانو پر قافله حمله وکړه د قافلې د نفرو څخه یو نفر چې عَمرو بن الحضرمي ؤ په غشي و ویشتل سو او و وژل سو چې دغه نو اول مشرک سړئ دی چې د مسلمانانو له طرفه وژل کیږي، څرنګه چې د قافلې خلکو آمادګي نه درلودل وارخطا سوه او په تېښته يې شروع وکړه، مسلمانانو د کفارو څخه دوه نفره بنديان ونيول چې يو يې حکم بن کیسان ؤ او بل يې عثمان ؤ او نوفل په تېښته ځان خلاص کړی، مسلمانانو د قریشو ټوله قافله او هغه دوه نفره بنديان مدينې منورې ته راوستل.

عَمرو بن الحضرمي اول مشرک دی چې د دغې ټولۍ له طرفه و وژل سو او د اول وار دپاره بنديان ونيول سوه او اول غنيمت واخيستل سو، سبحان الله! مخ کې به ديرش نفره، شپېته نفره، حتّی دوه سوه نفره تللي او لېږل سوي وه، بېله دې څخه چې څه وکړي بيرته به په خالي لاس راغله مګر دا وار شپږو، يا لسو نفرو ټوله قافله او بنديان را وستل، دا د قادر الله جل جلاله قدرت ؤ، مګر مشکله خبره دا ده چې دغه ټول واقعات په حرامه مياشت کې چې رجب دی پېښ سوه او رسول الله ﷺ دغه د دوی په کار نه ؤ راضي او ويل: ما په حرامه مياشت کې تاسي په جنګ نه واست امر کړي.

په دې کار سره مشرکانو ته هم پر مسلمانانو د تهمت ويلو موقع په لاس ورغله، په عربو کې يې آوازې خپرې کړې چې مسلمانانو هغه مياشتي حلالي وګرځولې چې الله جل جلاله حرامي کړي دي چې دا کار په عربو کې ډېر لوی عيب او بد کار بلل کېدی او هر هغه جنګ چې په حرامو مياشتو کې پېښ سوی دی هغه ته يې (حرب الفُجار) وايه او اوس مسلمانان په حرامو مياشتو کې جنګ او تجاوز کوي دا ډېر بدکار دی، په دې باره کې د مشرکانو له طرفه خبري او تبليغات ډېر زيات سوه.

اوس چې د ټولۍ نفر د قافلې غنيمتونه رسول الله ﷺ ته ورکوي رسول الله ﷺ د غنيمتو د قبلولو څخه انکار وکړی او ويل: تاسي څنګه په حرامه مياشت کې جنګ او حمله کول؟ هغو ويل: يا رسولَ الله! زموږ دا خيال ؤ چې رجب وتلی او شعبان داخل سوی دی، مګر رسول الله ﷺ نه ؤ راضي چې دغه غنيمتونه واخلي.

قريشو و رسول الله ﷺ ته حال ولېږی او پوښتنه يې وکړه چې آيا تاسي حرامي مياشتي حلالي وګرځولې؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: يا! حرامي مياشتي مو نه دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

حلالي ګرځولي بلکه حرامي مياشتي حرامي دي خو دا کار په سهوه او خطاء کي پېښ سو او د دغه خطاء د پېښېدلو په سبب عذر وايو، قريشو ويل: بنه دغه دوه نفره بنديان مو را ايله کړه، رسول الله ﷺ و فرمايل: يا! دا هم تر هغو نه درکوم څو زموږ دوه نفره را نه سي چي هغه دوه نفره سعد بن أبي وقاص او عتبه بن غزوان وه ځکه دغه دوه نفره چي د اوښ په پيدا کېدلو پسي تللي وه تر اوسه نه وه راغلي نو د رسول الله ﷺ سره دا تشويش ؤ چي قريشو نه وي نيولي، نو خود ويل: کله چي زموږ هغه دوه نفره راسي بيا نو ستاسي بنديان درکوم، هغه دوه نفره مسلمانان هم لږ وخت وروسته راغله، رسول الله ﷺ هم حکم بن کيسان او عثمان بن عبدالله ور ايله او خوشي کړه او د هغه مړه سوي کافر يې ديت ورکړی، خو حکم بن کيسان چي د بند په موده کي د مسلمانانو بنه ژوند، اخلاق او ګذاره وليدل اسلام يې خوښ سو او پسله ايله کېدلو مسلمان سو، مکې مکرمې ته نه ولاړی بلکه په مدينه منوره کي پاته سو او عثمان بن عبدالله تر ايله کېدلو وروسته مکې مکرمې ته ولاړی او هلته مړ سو، دا وار د الله جل جلاله په ابدي بنديخانه کي بندي سو، دا په اسلام کي د هغه اولو بنديانو حال ؤ.

څرنګه چي کفارو د رجب د مياشتي د دغي حملې څخه د ځان په ګټه لويه مسئله جوړه کړې وه او دا واقعه يې په ډېر زور او شور سره هر چيري بيانول نو الله جل جلاله د دغه موضوع په باره کي وحيِ نازلي کړې او دغه مسئله يې په الٰهي فيصله سره پای ته ورسول، الله جل جلاله فرمايي:

﴿يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلشَّهْرِ ٱلْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ ۖ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ ۖ﴾. [البقره: ۲۱۷]

يعني: ای محمّده ﷺ خلک ستا څخه په حرامو مياشتو کي د جنګ کولو پوښتنه کوي، چي دغه پوښتنه کفارو پر يوه قسم کول چي آيا تا دا کار کړی دی چي حرامي مياشتي دي حلالي کړې؟ او مسلمانانو بيا داسي پوښتنه کول چي اوس خو زموږ څخه په سهوه او خطاء کي دا کار وسو خو تردې وروسته په دغه باره کي حکم څه شي دی؟ الله جل جلاله د دغه پوښتني په جواب کي فرمايي: ای محمّده ﷺ دغه پوښتني کوونکو ته ووايه: چي قصداً په دغه حرامو مياشتو کي جنګ کول ډېره لويه ګناه ده.

﴿وَصَدٌّ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ وَكُفْرٌۢ بِهِۦ وَٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِۦ مِنْهُ أَكْبَرُ عِندَ ٱللَّهِ ۚ وَٱلْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ ٱلْقَتْلِ ۗ﴾. [البقره: ۲۱۷]

يعني: هو په حرامو مياشتو کي جنګ کول لويه ګناه ده، مګر د الله عزوجل له دينه د خلکو منعه کول او پر الله جل جلاله کافر کېدل او د مسجدالحرام ځخه د خلکو منعه کول او د مسجدالحرام خلک د هغه ځخه ايستل، د الله جل جلاله په نېز تر دغه جنګ چي په حرامو مياشتو کي کيږي ډېره لويه او شديده ګناه ده، او فتنه يعني: په دين کي فتنه او فساد جوړول چي خلک د الٰهي دينه منعه کوي يا يې له دينه اړوي تر دغه جنګ چي د مسلمانانو ځخه په حرامه مياشت کي سهواً پېښ سو په ځو درجو بد او شديد دي.

نو الٰهي وحيو د مشرکانو دغه شور ماشور پای ته ورساوه چي پر مسلمانانو او د هغو پر جنګياليو يې شک او شبهه پيدا کول چي دغه د مشرکانو خبري پوچي او بې معنٰى دي، ځکه تاسي ياست چي حرامي مياشتي حلالي ګرځوی، حرام ښار (چي مکه مکرمه ده) حلال ګرځوی، تاسي پر مسلمانانو ظلمونه وکړه، د خپلو کورو ځخه مو وايستل، د مسلمانانو د دين او توحيد په سبب مو هغو ته تکليف او آزارونه ورکول، آيا مسلمانان په بلد الحرام کي نه وه مقيم؟ تاسي د هغو د مالو د غصبولو او د هغو د نبي د وژلو فيصلې په دغه بلد الحرام کي نه کړې صادري؟ اوس ځه پېښه سوه چي دفعتاً حرامو مياشتو ته حرام والی راغلی؟ او په هغو کي جنګ کول ډېر بد کار بولی؟ نو معلومه خبره ده چي دغه آوازې چي تاسي يې نشروی د شرم او وقاحت ځخه خالي نه دي.

ورونو! تاسي وګوری چي نن ورځ د دغسي مسائلو مثال په خپل شا وخوا کي نه وينی؟ دوی چي هرځه کوي جائز او روا دي، خو که بل چا لږ ځه وکړه هغه حرام او ناروا بولي، زه نه غواړم چي نوره تبصره پر وکړم بلکه غواړم چي په تاسي کي هم د دغسي تبصرو او مسائلو حلولو استعداد پيدا سي او د سيرة النبي ﷺ ځخه د احکامو او مثالو په را ايستلو کي پوره تجربه حاصله کړی او اعظمي ګټه واخلی.

دا هغه سريې او غزاوي وې چي د بدر تر لويي غزاء د مخه پيښي سوي دي او په يوه کي نه قتل سوی دی او نه مالونه اخيستل سوي دي، بېله دغه آخرنی سريې

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه چې دغه سریه هم پسله هغه څخه وه چې د کُرز بن جابر په مشرۍ مشرکانو پر مدینه منوره حمله وکړه، نفر یې هم و وژی او مالونه یې هم یُو وړل، یعني؛ د قتل او وژلو شروع هم د مشرکانو له طرفه وسوه، هغه د مخنی کارونه خو یې پرېږده چې دوی کړي وه حتّٰی اوس هم تجاوز د دوی له طرفه څخه ؤ.

پسله هغه چې د عبدالله بن جحش رضی الله عنه د ټولۍ په واسطه دغه واقعات پېښ سوه په مشرکانو کي بېره پیدا سوه، اوس یې حقیقي خطر حس کړی او د هغه شي څخه چې دوی بېرېدل هغه ورته پېښ سو، پوه سوه چې د مدینې منورې مسلمانان پوره ویښ او په حالاتو خبر دي او د دوی ټول تجارتي حرکتونه یې تر نظر لاندي نیولي دي، مسلمانان کولای سي چې درې سوه میله لیري یو ځای ته ولاړ سي او هلته د کفارو نفر و وژني، بندیان څني ونیسي، مالونه یې واخلي او دوی بیرته سالم او غانم خپل مرکز ته ولاړ سي.

مشرکان په دې پوه سوه چې د دوی د شام تجارت په همېشني خطر کي ولوېدی، خو دې پر ځای چې د مکې مکرمې مشرکان د هغه خپل طغیان او سرکښۍ له خوبه را ویښ سي د صلحې او د نه تجاوز معاهدې ولیکي، لکه د جُهَینه او بنو ضُمره قبیلو چې ولیکلې د قریشو حِقد او حسد نور هم زیات سو، د دوی مشرانو او سردارانو هغه د مسلمانانو د تهدید او بېرولو لار تینګه ونیول چې ویل تاسي ټوله به د خپلو کورو په منځ کي و وژنو، د کفارو دغه تکبر او سرکښي وه چې د بدر و جنګ ته یې را وستل.

مګر د عبدالله بن جحش رضی الله عنه تر سریې وروسته د شعبان په میاشت کي پر مسلمانانو جهاد فرض سو او د جهاد د فرضیت په باره کي واضحه او روښانه آیاتونه نازل سوه.

الله جل جلاله په سورةُ البقره کي فرمایي:

﴿ وَقَـٰتِلُواْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱلَّذِينَ يُقَـٰتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوٓاْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلْمُعْتَدِينَ ﴿١٩٠﴾ ﴾ [البقره: ۱۹۰]

یعني: اې مومنانو د الله جل جلاله په لارکي د هغه چا سره جنګ کوی چې ستاسي سره جنګ کوي او پر چا تېرئ او تجاوز مه کوی (د تیري او تجاوز معنٰی دا ده چې ښځي، سپین ږیري او ماشومان قصداً مه وژنی) بېشکه چې الله جل جلاله تجاوز کوونکي نه خوښوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُم مِّنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ ﴾

او هر چیري چې مو دغه کفار پیدا کړه یا مو لاس پر بر سو وېې وژنئ او د هغه ځایه څخه یې وباسئ چې دوی تاسې ایستلي یاست او فتنه یعني: شرک، یا دا چې خلک د الله جل جلاله له دینه څخه منعه کوي او اړوي، تر قتل او وژلو ډېره بده ده.

﴿ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِندَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّىٰ يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ ﴾

او د کفارو سره په مسجد الحرام کي جنګ مه کوئ ترڅو چې دوی ستاسي سره په دغه مسجد کي جنګ نه وي کړی.

دا د مسجد الحرام فضیلت دی چې په مسجد او په ټوله حرم کي یې جنګ کول حرام دي، نو الله جل جلاله مسلمانانو ته فرمایي: د کفارو سره په مسجد الحرام کي جنګ مه کوئ ترڅو چې دوی جنګ نه وي درسره کړی.

﴿ فَإِن قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ كَذَٰلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ﴿١٩١﴾ ﴾ [البقره: ۱۹۱]

او که چیري بیا دوی ستاسي سره په دغه حرم کي جنګ کاوه نو تاسي هم جنګ ورسره وکړئ او ویې وژنئ، د کافرانو جزاء همداسي ده.

﴿ فَإِنِ انتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٩٢﴾ ﴾ [البقره: ۱۹۲]

سبحان الله! د الله جل جلاله مهرباني ته وګوره، رب عزوجل فرمایي:

که بیا هم دغه مشرکان خپل شرک پرېږدي پر دغه خپلو ټولو بدو عملو سربېره ایمان را وړي، الله جل جلاله غفور او رحیم دی د دوی توبه قبلوي او ټول ګناهونه ور معافوي.

دا خو و مسلمانانو ته په جهاد سره امر ؤ، بیا نو څه موده نه سوه تېره چې الله جل جلاله بل قسم آیاتونه نازل کړه چې په هغو کي یې مسلمانانو ته د جنګ کولو طریقه ور ښوول، جنګ ته یې نور هم تشویقول او د جنګ احکام یې ور ښوول.

الله جل جلاله په سورة محمّد کي فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿ فَإِذَا لَقِيتُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ فَضَرْبَ ٱلرِّقَابِ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّواْ ٱلْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّۢا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَآءً ﴾

ژباړه: کله چي په جنګ کي د هغو کسانو سره مخامخ سی چي کافران سوي دي، نو د دوی غاړي وهی، تر هغو پوري يې وژنی چي د دوی څخه مو ښه ډېر کسان و وژل او پر غالبه سواست، بيا نو دوی ښه ټينګ وتړی، يعني: بنديان څني نيسی او ټينګ يې تړی چي در څخه خلاص نه سي، بيا نو پسله بندي کولو يا احسان ور سره وکړی چي مفت يې ايله کړی يا فديه څني واخلی ايله يې کړی يا يې د مسلمانانو په بنديانو مبادله کړی.

﴿حَتَّىٰ تَضَعَ ٱلْحَرْبُ أَوْزَارَهَا﴾

او دغه د جنګ، وژلو، بندي کولو؛ سلسله به تر هغو جاري وي ترڅو چي کفار خپله اسلحه کښېږدي او جنګ بند سي.

﴿ ذَٰلِكَ وَلَوْ يَشَآءُ ٱللَّهُ لَٱنتَصَرَ مِنْهُمْ وَلَٰكِن لِّيَبْلُوَاْ بَعْضَكُم بِبَعْضٍ ﴾

ژباړه: دا د الله جل جلاله حکم دی او که چيري الله جل جلاله د دوی څخه د بدل اخيستلو إراده فرمايلې وای، نو خامخا به يې بېله جنګه له دوی څخه بدله اخيستې وای، مګر د جهاد امر يې په دې سبب درته وکړی: چي الله عزوجل د جنګ په واسطه ځيني ستاسي په ځينو نورو سره امتحان کړي.

يعني: الله جل جلاله دا قدرت لري چي پر دغو کافرانو کوم آسماني عذاب نازل کړي، د عاديانو، ثموديانو او فرعونيانو په مثل دوی هم هلاک کړي مګر يا! اصلاً د جنګ او جهاد څخه د بندګانو امتحان مقصد دی چي څوک د الله جل جلاله پر دين او د الله جل جلاله پر نامه خپل نوم او ننبان، ځان او مال، اولاد او نور شيان قربانوي؟ او څوک د دې دنيا د ژوند وسائل، مکتبونه او شفاخانې، برق او ډامبر سړکان، تلفون او موټران، ډالر او تجارت غواړي؟ او کفار دوست هيوادونه بولي.

ژباړه: او هغه کسان چې د الله جل جلاله په لار کې وژل سوي دي هیڅکله به الله د دوی عملونه ضائع نه کړي (که په ظاهره سره دوی ناکامه معلومیږي خو په حقیقت کې دوی کامیابه دي دغه تکلیفونه دوی جنت ته بیایي او د آخرت لوړې درجې او مرتبې یې په نصیب کیږي).

﴿سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ۝٥﴾ [محمد: ۵]

ژباړه: ژر به دوی ته سمه لار وښیي او د دوی حال به په دارینو کې ښه کړي.

﴿وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ ۝٦﴾. [محمد: ٦]

او الله جل جلاله به دوی هغه جنت ته داخل کړي چې د هغه جنت صفتونه یې د انبیاء علیهم السلام په واسطه ورته بیان کړي دي.

نور هم الله جل جلاله فرمایي:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ ۝٧﴾. [محمد: ۷]

ژباړه: اې مومنانو! که تاسي د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ د دین مرسته او نصرت وکړی نو الله عزوجل به ستاسي سره مرسته وکړي او پر دښمن به موکامیابه کړي او په میدان جنګ کې به ستاسي قدمونه ټینګ او ثابت کړي.

او بیا الله جل جلاله د سورة محمّد په (۲۰) نمبر آیات کې د هغو کسانو بدي بیانوي کوم چې د جنګ او جهاد امر یې د جهاد د آیاتو په نازلېدلو سره واورېدی او زړونه یې په دربي او غور څېدلو سوه الله جل جلاله فرمایي:

﴿فَإِذَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ مُّحْكَمَةٌ وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ ۙ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ يَنظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ۖ فَأَوْلَىٰ لَهُمْ ۝٢٠﴾. [محمد: ۲۰]

یعني: کله چې یو محکمه سورت نازل کړل سي او په هغه کې جنګ ذکر سوی وي، یعني: په جنګ سره امر ليکښې وي نو ته به هغه کسان چې د دوی په زړو کې د نفاق مرض وي و وینې، چې تا ته به په داسي ډول سره ګوري لکه هغه څوک چې د مرګ د بیري بېهوښي پر راغلې وي، پس دوی لره دي هلاک وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروڼو! دا چه په دغه وخت کي جهاد فرض سو او پر هغه باندي تينګار کيږي او الهي امرونه نازليږي چي ځانونه جهاد ته آماده کړی. دا داسي مسئله ده چي د دغه وخت حالاتو د دغه کار تقاضاء کول، تاسي نه وينی: که نن ورځ يو پوه او هوښيار جنګي قومندان وي په دغسي حالاتو کي لکه د هغه وخت د مسلمانانو حالات چي وه خپل لښکر په پوره استعداد د تيارسئ په حال کي دروي، نو د رب العالمين په باره کي څه فکر کوی؟ د دغه وخت حالاتو د دغه تقاضاء کول چي د حق او باطل په منځ کي دي خونړۍ جګړه وسي.

خير! د عبدالله بن جحش د ټولۍ واقعه پر مشرکانو يوه دردوونکې ضربه وه مشرکان او د دوی ملګري يې خوږ کړه او دومره غمجن وه لکه پر سکروټو چي سره اوري او دغه د جهاد آياتونه پردې دلالت کوي چي يوه خونړۍ جګړه را نژدې ده او په هغه جنګ او جګړه کي نهايي نصرت او کاميابي د مسلمانانو ده، تاسي تلاوت سوي آياتو ته ښه متوجه سی: الله جل جلاله مسلمانان د مشرکانو په ايستلو امر کوي او ورته وايي داسي يې وباسی لکه تاسي چي يې ايستلي ياست او بيا د بنديانو په باره کي د کاميابه لښکر احکام ور ښيي او ورته فرمايي: تر هغو يې وژنی چي دوی جنګ پريږدي، دا ټوله د مسلمانانو وکاميابۍ ته اشارې دي خو الله جل جلاله دغه د کاميابۍ حالات پټ و ساتل، دوی ته يې په واضحه ډول سره نه کړه بيان، دا دپاره د دې چي هر سړئ د الله عزوجل په لار کي خپل همت او مړانه ښکاره کړي، خپل وس او قدرت مصرف کړي.

په دغه وختو کي د يادوني وړ دوې نوري واقعې هم پيښي سوي دي چي اوس به په تفصيل سره درته بيان سي:

لومړئ: د هجرت په دوهم کال د شعبان په مياشت کي الله جل جلاله له بيت المقدسه و بيت الله الحرام ته د قبلې د اړولو امر نازل کړی او له دې کاره يوه فايده دا سوه چي هغه ضعيفُ الإيمانه مسلمانان او منافقان هغه چي د يهودو څخه وه او د مسلمانانو صفو ته داخل سوي وه، د ښځايه آوازو په اچولو ښکاره او معلوم سوه او بيرته هغه خپل پخواني شرک ته وګرځېدل، چي په دغه عمل سره د مسلمانانو صفونه د ډيرو خائنانو او غادرانو څخه پاک سوه او دغه د قبلې په اوښتلو کي د نوي دَوَر او نوي کيفيت

(c) ketabton.com: The Digital Library

شروع كېدلو ته يوه لطيفه اشاره هم وه، چي دا دور به تر هغو جاري وي چي مسلمانان دغه خپله قبله د كفارو څخه فتحه كوي.

او دا عجب كار نه دى چي د مسلمانانو قبله دي د دوى د دښمنانو په لاس كي وي؟ خو دلته دا اشاره وه: چي هو! كه قبله څو ورځي د كفارو په لاس كي وي خو خامخا به يوه ورځ له دويه خلاصيږي.

نو په دغه الٰهي اوامرو او په دغو اشاراتو سره د مسلمانانو حماس او نشاط زيات سو او په في سبيل الله جهاد كي يې د دښمن سره مخامخ كېدلو ته شوق ډېر سو.

د قبلې د اوښتلو يا تبديلېدلو پوره تفصيل داسي دى:

تر دغه وخته پوري مسلمانانو د بيت المقدس و طرف ته لمونځ كاوه، خو د رسول الله ﷺ دا خوښه وه چي د كعبې شريفي طرف ته لمونځ وكړي، كله چي رسول الله ﷺ په مكه مكرمه كي ؤ خوښه خو يې دا وه چي لمونځ يې د كعبې شريفي طرف ته وي مګر څرنګه چي د الله جل جلاله له طرفه امر سوى ؤ چي لمونځ د بيت المقدس و طرف ته كوه نو به رسول الله ﷺ داسي ځاى پر لمانځه درېدى چي كعبه شريفه به د ده ﷺ او د بيت المقدس په منځ كي وه، چي په دې طريقه سره به د ده ﷺ لمونځ د بيت المقدس او كعبې شريفي د دواړو طرف ته ؤ ځكه دواړه به د ده ﷺ د مخ و طرف ته وه، مګر كله چي مدينې منورې ته ولاړى هلته دواړه نه سره يو ځاى كېدل ولي چي بيت المقدس د مدينې منورې شمال ته دى او مكه مكرمه د مدينې منورې و جنوب ته ده، نو رسول الله ﷺ به د الٰهي امر د اطاعت سره سم د مدينې منورې د شمال و طرف ته لمونځ كاوه، يعني: د بيت المقدس و طرف ته او كعبه شريفه به يې تر شا وه، نو رسول الله ﷺ به همېشه په دې انتظار ؤ چي كله به يې قبله تغير وكړي او دئ ﷺ د كعبې شريفي طرف ته لمونځ وكړي.

الله جل جلاله د رسول الله ﷺ دغه د زړه غوښتنه قبوله كړه، دا يوازي خواهش او د زړه غوښتنه وه، رسول الله ﷺ په دې باره كي خواست او دعاء نه دي كړي، دا فقط يوه قلبي آرزو وه خو الله جل جلاله د رسول الله ﷺ دغه آرزو قبوله او منظوره كړه، الله جل جلاله فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿قَدْ نَرَىٰ تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي ٱلسَّمَآءِ ۖ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَىٰهَا ۚ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ ۚ﴾. [البقره: ۱۴۴]

یعني: په تحقیق سره د آسمان و طرف ته ستا د مخ اړول مونږ وینو نو خامخا به مونږ تا و هغې قبلې ته وګرځوو چې ته یې خوښه لرې او په راضي کېږې. نو په لمانځه کې دې خپل مخ د کعبې شریفې یا مسجد الحرام طرف ته وګرځوه.

دغه مسجد ته ولې مسجد الحرام ویل کیږي؟ ځکه هلته جنګ کول، ښکار کول، د ونو او وښو پرېکول او داسې نور کارونه حرام دي، که څه هم هر مسجد بیتُ الله د شرف او حرمت ځای دی خو بل هیڅ مسجد دومره عزت او حرمت نه لري لکه مسجد الحرام.

او د رسول الله ﷺ ولې دغه قبله خوښه وه؟ اول دا چه کعبه شریفه د ابراهیم علیه السلام قبله وه نو تر ټولو قبلو د ابراهیم علیه السلام قبله افضله وه او د رسول الله ﷺ د لوړ او کامل مقام سره هم دغه قبله وړ او مناسب وه او له بله طرفه به یهودو داسې ویل: چې دغه نبي زمونږ د شریعت څخه مخالف او د ابراهیمي شریعت سره موافق عمل کوي نو دئ ولې زمونږ د قبلې و طرف ته لمونځ کوي؟ د دغو خبرو په سبب به د رسول الله ﷺ په زړه کې دا وګرځېدل چې د الله جل جلاله له طرفه امر را ته وکړل سي چې د کعبې شریفې طرف ته لمونځ وکړم او په دغه شوق به یې کله کله د آسمان و طرف ته هم کتل چې ښایي هغه ملائکه وینم چې د قبلې د اوښتلو زېری را کړي.

نو هغه ؤ چې رسول الله ﷺ د بني سلمه د قبیلې په مسجد کې د خپلو اصحابِ کرامو سره د ماپښین لمونځ په جماعت آداء کاوه او دوه رکعاته لمونځ یې د بیت المقدس طرف ته آداء کړی ؤ، په دغه لمانځه کې یې په الهي امر او وحیو سره مخ د بیتُ الله شریفې طرف ته واړاوه او پاته دوه رکعاته لمونځ یې د کعبې شریفې طرف ته آداء کړی او په دغه سبب دغه مسجد ته (مسجد القبلتین) ویل کیږي.

دلته نو د قبلې په اوښتلو سره یهودو ته د خبرو او تهمت ویلو موضوع پیدا سوه، په هر مجلس او هر ځای کې وایې: دا څنګه دین دی؟ بلکه دا دین نه دی یو وخت یې قبله بیت المقدس ؤ او اوس یې بیا قبله کعبه شریفه ده! خپله قبله ولې او څنګه بدلوي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

یهودو رنګارنګ خبري کولې، مګر الله جل جلاله د دوی د خبرو رَد او جواب په ډېرو آیاتو کې و فرمایه چې هغه ټول آیاتونه په سورةُ البقره او دوهمه سپاره کې دي. ځکه یهودو غوښتل چې د قبلې د اوښتلو پر موضوع په مسلمانانو کې فتنه جوړه کړي او تر یوې اندازې جوړه هم سوه، ضعیف الإیمانه مسلمانان او ډېر منافقان له دینه واوښتل. خو الله جل جلاله فرمایي: قبله الهي امر دی دا په مشرق او مغرب پورې تعلق نه لري. الله جل جلاله فرمایي:

﴿لَّيْسَ ٱلْبِرَّ أَن تُوَلُّوا۟ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ ٱلْمَشْرِقِ وَٱلْمَغْرِبِ وَلَٰكِنَّ ٱلْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةِ وَٱلْكِتَٰبِ وَٱلنَّبِيِّۦنَ﴾ [البقره: ۱۷۷]

یعني: نیکي یوازې دا نه ده چې په لمانځه کې خپل مخان د مشرق یا مغرب و طرف ته وګرځوی بلکه د دې کار سره د صحي عقیدې او لازمي اعمالو کول هم په کار دي، الله جل جلاله فرمایي: بلکه نیکي او ښه کار دا دی چې چا پر الله جل جلاله ایمان را وړی وي، د آخرت پر ورځ، پر ملائکو، پر آسماني کتابو او انبیاء علیهم السلام یې ایمان را وړی وي او رب عزوجل په بل آیات شریف کې فرمایي: حقیقي نیکي تقوی ده.

او دغه د قبلې موضوع په عین حال کې د الله جل جلاله له طرفه یو امتحان هم ؤ چې څوک پکښې شکمن کیږي؟ خو هغه واقعي مسلمانان پر خپله سالمه عقیده ثابت او قائم پاته سوه په ایمان کې یې ضعف او شک نه سو پیدا.

دوهم: په دغه وخت کې دوهمه موضوع د روژې فرض والی ؤ، هغه دا چې د هجرت په دوهم کال د شَعبان په میاشت کې د الله جل جلاله له طرفه پر مسلمانانو د رمضان المبارک د میاشتي روژه نیول فرض سوه، نو اوله فرضي روژه چې نیول سوې ده هغه د هجرت د دوهم کال د رمضان المبارک د میاشتي روژه وه، کله چې د رمضان المبارک میاشت داخله سوه رسول الله ﷺ او ټولو مسلمانانو روژه ونیول او د دغې روژې په مبارکه میاشت کې هغه لویه او عظیمه غزاء چې د بدر غزاء ورته ویل کیږي پېښه سوه چې د هغې غزاء بیان به إن شاء الله تعالی د دغه کتاب په دوهم ټوک کې په تفصیل سره درته وړاندې سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله جل جلاله لره دي حمد او ثناء وي چي دسرورکائنات ﷺ ژوند د لومړي ټوک د ليکلو او پوره کولو توان او توفيق يې راکړی او هم د ده رب عزوجل له درباره دا خواست او غوښتنه کوم چي د پاته نورو دوو ټوکو د ليکلو او پوره کولو دپاره صحت او توفيق راکړي.

و ما توفيقي إلاّ با لله عليه توكلتُ و إليه أنيب

﴿سُبْحَـٰنَ رَبِّكَ رَبِّ ٱلْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾ وَسَلَـٰمٌ عَلَى ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿١٨١﴾ وَٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿١٨٢﴾﴾

« وصلى الله تعالىٰ على خير خلقه سيدنا و حبيبنا و مولانا محمّد وآله و اصحابه و اهل بيته اجمعين ».

و السلام عليكم ورحمة الله و بركاته.

د دعاء په اميد

عنايت الله 'علمي'

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مؤلف له طرفه نشر سوي او چاپ سوي کتابونه

۱ – د سرور کائنات ﷺ ژوند	: په دري ټوکه کښې.
۲ – خُلفاءُ الرّاشدين	: په يوه ټوک کښې.
۳ – ديني او اخلاقي لار ښوونې	: په يوه ټوک کښې.
۴ – شيطان د انسان دښمن دی	: وړوکې رساله.
۵ – د ساحر له شره خلاصون	: په يوه ټوک کښې.
٦ – آخري سفر	: په يوه ټوک کښې.
۷ – نصيحتونه	: په يوه ټوک کښې.

که ژوند او صحت باقي وه تر لاس لاندي کتاب د قصص الأنبياء عليهم السلام په نامه سره ياديږي إن شاء الله تعالىٰ په راتلونکي وخت کي به ترتيب او چاپ سي.

و مَاتوفيقي إلاّ بِالله عليه توكّلتُ و إليه أنيب

د کتاب د ټولو لوستونکو څخه دا هيله او غوښتنه لرم چې د رب عزّوجلّ له درباره ما، زما مور او زما هغه پلار ته چې زما مُرَبّي او زما استاد دی د مغفرت او بخښني خاصه دعاء وکړي او رب عزّوجلّ ما ته نور توان او توفيق راکړي چې د عامو مسلمانانو ديني خدمت وکړم، او الله جلّ جلاله دي هغه چا ته د خير بدله او د خير جزاء ورکړي چې زما سره يې د دغه کتاب په چاپولو او نشرولو کي مرسته او کومک کړی دی.

عنايت الله "علمي"

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لومړي ټوک فهرست

شمیر	سرلیک	مخ
۱	په پښتو کي د (ي) تلفظ........	۱
۲	د دوهمي طبعي یا دوهم چاپ مقدمه........	۳
۳	د اولي طبعي یا اول چاپ مقدمه........	۱۱
۴	د سرور کائنات ﷺ ژوند........	۱۵
۵	یهودیت او نصرانیت جزیرة العرب ته څنګه داخل سوه...	۳۱
٦	د اول وار دپاره د کعبې شریفي پوښول........	۳۴
۷	نصرانیت او د حبشې حکم څنګه ویمن ته داخل سوه؟.......	۴۱
۸	د فیل کال او د اصحاب الفیل قصه........	۵۰
۹	یمن ته د فارس یا فارسیانو داخلېدل........	۵٦
۱۰	اسلام ته د یمن د خلقو داخلېدل........	٦۱
۱۱	د مکې مکرمې څخه د خزاعه ایستل او د قریشو تسلط.....	٦۳
۱۲	د عبدالمطلب په واسطه د زمزم د څا کندل........	٦۸
۱۳	د عبدالله واده او د محمد ﷺ مبارک میلاد........	۷۷
۱۴	د رسول الله ﷺ نسب او کورنی........	۸۱
۱۵	د رسول الله ﷺ رضاعت او پرورښت........	۸۲
۱٦	د رسول الله ﷺ د مور وفات........	۸۹
۱۷	د رسول الله ﷺ اقتصادي حالت........	۹۱
۱۸	د ابو طالب سره د رسول الله ﷺ تربیه........	۹۳
۱۹	د رسول الله ﷺ واده یا زواج........	۱۰۹
۲۰	د کعبې شریفي بیا جوړېدل........	۱۱۴
۲۱	د کعبې شریفي په نوې بناء کي د حجر اسود اېښوول.....	۱۱۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲	د رسول الله ﷺ خلوت او تنهايي خوښېدل..........	۱۲۶
۲۳	د وحيو نازلېدل..........................	۱۲۸
۲۴	د رسول الله ﷺ رسالت او په دعوت مکلفېدل..........	۱۴۵
۲۵	د مکي دورې اوله مرحله، يا د سري دعوت درې کلونه...	۱۴۹
۲۶	د مکي دورې دوهمه مرحله، يا په ښکاره سره دعوت.....	۱۵۶
۲۷	د دعوت د اورېدلو څخه د حاجيانو منعه کول..........	۱۶۲
۲۸	د دعوت د چپولو دپاره د قريشو قسم قسم طريقې..........	۱۶۳
۲۹	د مشرکانو له طرفه د آزارو شروع کېدل..........	۱۶۶
۳۰	د رسول الله ﷺ او اصحاب کرامو آزارول..........	۱۶۷
۳۱	د ارقم بن ابي الأرقم کور..........	۱۹۳
۳۲	حبشې ته د مسلمانانو اول هجرت..........	۱۹۴
۳۳	د حبشې مهاجرو مسلمانانو ته د قريشو چم او حېله..........	۲۰۲
۳۴	ابو طالب ته د قريشو دوهم وار ورتګ..........	۲۱۰
۳۵	ابو طالب ته د قريشو درېيم وار ورتګ..........	۲۱۲
۳۶	د رسول الله ﷺ د وژلو دپاره د ياغي قريشو مشوره..........	۲۱۳
۳۷	د حمزه بن عبد المطلب اسلام..........	۲۲۰
۳۸	د عمر بن الخطاب اسلام..........	۲۲۲
۳۹	رسول الله ﷺ ته د دعوت پرېښوولو وړانديزونه..........	۲۳۶
۴۰	دوهم وار بياد رسول الله ﷺ سره د قريشو خبري..........	۲۴۵
۴۱	ابو طالب د بني هاشم تولنه جوړوي..........	۲۵۲
۴۲	د ظلم او عداوت عهد نامه ، مقاطعه او بنديز يا اقتصادي ..	۲۵۴
۴۳	درې کاله د ابو طالب په شعب کي..........	۲۵۵
۴۴	د تعهد نامې يا مقاطعې ماتول..........	۲۵۸
۴۵	ابو طالب ته د قريشو آخرنی ډله..........	۲۶۳
۴۶	عامُ الحُزن يا د غم کال..........	۲۶۵
۴۷	خاصه خبرتيا. يا تنبيه..........	۲۶۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۸	د حضرت خدیجه رضي الله عنها وفات	۲٦۹
۴۹	د اصحاب کرامو د دونه صبر او ثبات سبب څه وو؟	۲۷۲
۵۰	د مکې مکرمې دریمه مرحله، یا تر مکې دباندي دعوت ..	۲۸۳
۵۱	وطائف ته سفر	۲۸۴
۵۲	پر قبائلو او افرادو د اسلام عرضول	۲۹۷
۵۳	هغه قبائل چې اسلام پر عرض سوی دی	۲۹۸
۵۴	هغه کسان چي اهل مکه نه وه او مسلمانان سوي دي	۳۰۱
۵۵	د شق القمر معجزه	۳۱۳
۵٦	د اهلِ یثرِب څخه شپږ پاک روحه	۳۱٦
۵۷	د إسراء او معراج قصه	۳۱۹
۵۸	د عقبې سره اول بیعت	۳۴۳
۵۹	په مدینه منوره کي د اسلام اول سفیر	۳۴۵
٦۰	د عقبې سره د اهلِ یثرِب دوهم بیعت	۳۴۹
٦۱	دوولس نفره نقیبان	۳۵۷
٦۲	شیطان په دغه بیعت او معاهده خبرېږي	۳۵۸
٦۳	د هجرت شروع	۳٦۲
٦۴	په دار الندوه کي د قریشو پارلماني شوریٰ	۳٦۷
٦۵	د رسول الله صلی الله علیه وسلم هجرت	۳۷۱
٦٦	د کور څخه تر غار ثور پوري	۳۷۷
٦۷	د غار ثور واقعې	۳۷۸
٦۸	د هجرت د لاري واقعات	۳۸۳
٦۹	مدینې منورې ته د رسول الله صلی الله علیه وسلم رسېدل	۳۹٦
۷۰	د رسول الله صلی الله علیه وسلم د هجرت مهمي او ښکاره نقطې	۴۰۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۱	د مدينې منورې د ژوند اوله مرحله	۴۱۷
۷۲	د نوي ټولني جوړول	۴۳۰
۷۳	د مسلمانانو په مابين کي ورور ګلوي	۴۳۳
۷۴	اولنئ اسلامي قانون	۴۳۶
۷۵	په ټولنه کي د اسلامي قانون اثر او تاثير	۴۳۹
۷۶	د مدينې منورې د يهودو سره معاهده	۴۴۴
۷۷	تر هجرت وروسته د قريشو دسيسې	۴۴۶
۷۸	کافر قريش، مهاجر مسلمانان تهديدوي	۴۴۷
۷۹	په جنګ او قتال سره الٰهي اجازه	۴۴۹
۸۰	هغه غزاوي او سريې چي تر بدر د مخه پېښې سوي دي ...	۴۵۰

پای

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library